ARISTOTELIS ... OPERUM OMNIUM PARS PRIMA [-SEPTIMA], QUAM LOGICAM, SEU ORGANUM...

Aristoteles, Theophrastus, Curzio Marinelli

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
22 A
7 H

1H-25.a.21

ARISTOTELIS STAGIRITAE METAPHYSICORVM LIBRI XIIII.

Theophraſti Metaphyſicorum Liber.
De cauſis Liber.

PARS SEPTIMA AC SVPREMA.

Curtij Marinelli, Argumenta, Methodicæ capitum partitiones, ſolutionesq; quæſtionum à grauioribus Philoſophis acceptæ.

Sancti Laurentij in Lucina de Vrbe

VENETIIS, M D LXXXV.

ARISTOTELIS STAGIRITAE METAPHYSICORVM LIBRI XIIII.

Theophraſti Metaphyſicorum Liber.
Decemſis Liber.

PARS SEPTIMA AC SVPREMA.

Caſſij Marinelli, argumenta, Methodica capitum partitiones, ſolutiones quæſtionum a grauiſsimis Philoſophis acceptæ.

VENETIIS, M D LXXV.

ARISTOTELIS STAGIRITÆ PERIPATETICORVM PRINCIPIS METAPHYSICORVM LIBER PRIMVS.

Beſſarione Cardinale Niceno interprete.

SVMMA LIBRI.

A cap. 1. vſque ad 4. Ariſt. probat Metaphyſ. ſcientiam ercia cauſas verſari primas, & maximè vniuerſales: eamq; eſſe ſpeculatiuam, liberam, & omnium honorabiliſsimam declarat.

A cap. 4. vſque ad 9. narrat opiniones antiquorum de materiali principio; quorum prætérea, alij poſuerunt cauſam efficientem, alij duo principia effectiua, vnum bonorum, alterum malorum, alij componi res ex indiuiſibilibus, vt ex materia. præterea recitat Pythag. opinionem.

Cap.9. ſcribit opiniones de toto vniuerſo, ſicut de vno ente, & quæ circa principia ab antiquis dicta ſunt. & hoc à tex.1. vſque ad 4. cap.

A tex. 5. vſque ad 9. opinionem Platonis de Idæis, ac principijs refellit.

A tex. 10. vſque ad 11. antiquos quatuor genera cauſarum ſolùm poni demonſtrat.

A tex. 12. vſque ad 51. improbat antiquos circa principia materialia, & Pythagoricos, Idæas Platonis deſtruit ſoluens rationes eorum: nec eas eſſe numeros, nec principia cognoſcendi, & eſſendi probat.

Argumentum cap.1.

Demonſtrat Ariſt. ſcientiam Metaphyſ. circa cauſas verſari ex multis ſuppoſitis principijs, videlicet huius ſcientiæ dignitate, & humanæ cognitionis gradibus ad illius generationem conferentibus. ſecatur ergo hoc caput in duas partes, in prima declarat generatim ſcientiæ dignitatem, & cognitionis ordinem. dignitas ſcientiæ oſtenditur ibi, [omnes homines natura ſcire deſiderant] & probatur ſic [ſignum autem eſt] cognitionis autem ordo explicatur dupliciter primò in brutis, deinde in homine: in brutis tres gradus cognitionis eſſe monſtratur ibi [à ſenſu verò quibuſdã eorum innaſcitur] in homine autem excedere alia animalia exponit ſic [cætera igitur] poſtea diuerſo gradus cognitionis humanæ narrat. vnde primò comparat experimentum cum arte. ſecundò ars ſpeculatiua cum actiua. ſed antè oſtenditur generatio experimenti, & artis, vbi ait [ſit autem ex memoria] deinde comparat duplici uia: primò quantùm ad actionem ſic [ad agendum itaque] ſecundò quantum ad cognitionem ibi [nihilominus ſcire] & probat præminentiam

nentiam tripliciter, primò [hoc autem quoniam illi] ſecundò [& prorſus ſignum] tertiò [præterea ſenſum] comparat ars actiua ſpeculatiuæ ibi [primum itaque cuiuſcunque artis] & reſpondet cuidam obiectioni, ubi ait [in moralibus] in ſecunda parte ex prædictis omnibus concludit ſcientiam hanc uerſari circa cauſas ſic [cuius autem gratia nunc ſermonem.]

OMNES homines natura ſcire deſiderãt. Signum autem eſt ſenſuum dilectio: nam & abſq; vſu propter ſeipſos amantur. præ cæteris autẽ, qui per oculos fit; non enim, vt agamus ſolùm, verùm etiam nil acturi, ipſum videre præ omnibus alijs, vt ita dicam, eligimus. cauſa autem eſt, quòd ſenſuum hic vel maximè nos cognoſcere quicquàm facit, multaſque differentias manifeſtat. Natura itaque animalia ſenſum habentia fiunt. à ſenſu verò quibuſdam eorum non innaſcitur memoria; quibuſdam verò innaſcitur. & ob hoc alia prudentia, alia diſciplinarum capaciora ſunt, quàm illa, quæ memorare non poſſunt. Prudentia quidem abſque eo, quòd diſcant, quæcunque ſcilicet audire ſonos non poſſunt, vt apes, & ſi quod aliud animalium genus ſimile eſt. Diſcunt autem, quæcunque vnà cum memoria hunc quoque ſenſum habent. Cætera igitur imaginationibus, ac memorijs viuunt: experientia verò parum participant. humanum autem genus arte etiam, ac ratiocinationibus. Fit autem ex memoria experiẽtia hominibus; multæ etenim eiuſdem rei memoriæ vnius experientiæ vim efficiunt. Quare experientia penè ſimile quid ſcientiæ, ac arti eſſe videtur. per experientiam autem ars, & ſcien-

tia hominibus efficitur: experientia enim, vt rectè ait Polus, artem effecit, inexperiētia verò fortunam. Fit autem ars, cùm è multis experimentalibus conceptibus vna de ſimilibus vniuerſalis opinio fiat; opinari etenim, quòd Calliæ hoc morbo laboranti hoc conducit, ſimiliter Socrati, ac ſigillatim alijs multis, experientiæ: quòd autem omnibus huiuſcemodi ſecundum vnam ſpeciem determinatis hoc morbo laborantibus conduxit, vtpote pituitoſis, aut bilioſis, aut febre ardente febricitantibus, hoc artis proprium eſt. Ad agendum itaque nil videtur experientia differre ab arte. quinimmo videmus expertos, magis id, quod intendunt, conſequi, quàm illos, qui rationem abſque experientia tenent. Cauſa verò eſt, quòd experientia ſingularium, ars autem vniuerſalium cognitio eſt. actiones autem, ac generationes omnes circa ſingulare ſunt; nō enim hominem, niſi per accidens ſanat, qui medetur, ſed Calliam, aut Socratem, aut alium quēpiam eorum, qui ſic dicuntur, cui accidit hominem eſſe. Si quis itaque rationem abſque experientia teneat, & vniuerſale quidem cognoſcat, quod, autem ſub eo particulare eſt, ignoret, ſæpenumero errabit à ſanando; id enim magis ſanabile eſt, quod ſingulare eſt. Nihilominus ſcire, & cognoſcere magis arti, quàm experientiæ arbitramur ineſſe: ac eos, qui artem tenent, q̃ eos, qui experientiam habent, ſapientiores eſſe putamus, eò quòd ſapientia propter ſcientiam magis omnes ſequitur. hoc autem, quoniam illi quidem ſciunt cauſam, hi uero minime: experti etenim ſciunt quidem, quod eſt, propter quid autem neſciunt: illi verò propter quid, & cauſam cognoſcunt. Quare & eos, qui in quaque a

re Architecti ſunt, honorabiliores, & doctiores, ac eis, qui manibus operantur, ſapientiores putamus: quoniam cauſas eorum, quæ fiunt, ſciūt; illi verò, ſicut & quædam inanimata. faciunt q-dem, ſed neſcientia faciunt ea, quæ faciunt, vt ignis comburit. ſed inanimata natura quadam horum ſingula faciunt: manibus laborantes propter conſuetudinem, tāquam ſapientiores ſint, nō prout actiui ſunt, ſed prout rationem habēt, cauſasque cognoſcunt. Et prorſus ſignum ſcientis eſt poſſe docere. quamobrem magis artem, quàm experientiam ſcientiam eſſe putamus; illi enim poſſunt, hi uerò minimè poſſunt docere. Præterea ſenſum nullum putamus ſapientiam eſſe. tametſi ſingularium hæ maxime propriæ cognitiones ſunt, de nullo tamen dicunt propter quid, vt propter quid calidus ignis, ſed ſolùm quòd calidus. Primum itaque cuiuſcunque artis ſupra communis ſenſus inuentorem, non ſolum quoniam utile eſſet, quod inuētum erat, verùm etiam vt ſapientem, & cæteris præſtantem (vt veriſimile eſt) homines admirabantur. Cùm autem plures artes inuenirentur, quarum aliæ ad neceſſaria, aliæ ad degendum eſsēt, ſemper tales ſapientiores illis eſſe putamus, ꝙ eorum ſcientiæ non ad vtilitatem eſſent. Quo fit, vt huiuſmodi iam omnibus inſtitutis, illæ ſapientiarum, quæ neque ad degendum voluptariæ, neque ad neceſſaria conducunt, inuentæ ſint: & in illis locis primò, vbi vacabant; quare circa Aegyptum Mathematicæ artes conſtitutæ ſunt; illic enim gēs ſacerdotum vacare permiſſa eſt. Dictum autem in Moralibus eſt, quænam artis, & ſcientiæ differentia, ac cæterorum, quæ eiuſdem generis ſunt, Cuius autem gratia

nunc ſermonem facimus, illud eſt, quod appellatam Sapientiam circa primas cauſas, & principia omnes arbitrantur verſari. Quare, vt dictum eſt prius, expertus quidem ſenſum quemcunque habentibus ſapientior eſſe videtur: artifex verò expertis. architectus etiam manibus laborante: ſpeculatiui autem factiuis. Quod igitur ſapientia circa aliquas cauſas, & principia ſcientia ſit, patet.

Argumentum cap. 2.

Ex ſex opportunis hominis ſapientis conditionibus ſapientiam ipſam circa cauſas maximè vniuerſales, & primas, & prima principia eſſe ratiocinatur. diuiditur caput in tres partes, in prima colliguntur definitiones ſapientiæ ex his, quæ homines de homine ſapiente opinãtur, quæ opiniones ſunt numero ſex. prima eſt [primum igitur opinamur] ſecunda [deinde illum, qui difficiliora] tertia [item illum] quarta [ac magis docere valens] quinta [ſcientiarum quoque] ſexta [& principaliorem] in ſecunda parte, quo modo hæc omnia ei ſint neceſſaria, qui cognoſcit primas cauſas, probat Ariſt. ſex rationibus. prima eſt [horum autem hoc] ſecunda [ferè autem difficillima hominibus.] tertia [ſcientiarum autem] quarta [at verò illa magis] quinta [intelligere autem] ſexta, & vltima [principaliſſima autem] in tertia parte concludit circa cauſas maximè vniuerſales, & primas eſſe ſapientiam, vbi ait [ex omnibus itaque dictis.]

QVoniam autem hanc ſcientiam quærimus, hoc vtique fuerit conſiderãdum circa quales cauſas, & qualia principia ſcientia ſapientia eſt. Si itaque repetat quiſquam, quas de ſapien-

te opiniones habemus, fortaſſis ex hoc magis apparcat. Primò igitur opinamur ſapientem maximè omnia, vt poſſibile eſt ſcire, nō habentem ſingulariter eorum ſciētiam. Deinde illum, qui difficiliora, neque ſcitu facilia homini cognoſcere poſſit, ſapientem exiſtimamus; ſentire.n. omnibus commune eſt: quamobrem facilè, & neutique ſapiens eſt. Item illum, qui certior, ac magis docere valens cauſas reddat, ſapientem in omni ſcientia eſſe. Scientiarum quoque illā, quæ gratia ſuijpſius, & propter ipſum ſcire, quā illam, quæ aliorum gratia eligenda ſit, magis ſapientiam eſſe. Et principaliorem, quam ei ſubminiſtrantem, potius ſapientiam eſſe; non enim vt ſapienti præcipiatur, ſed vt ille præcipiat: nec vtile ab altero, ſed vt ab eo minus ſapienti ſuadeatur, decet. Opiniones itaque tales, ac tot de ſapientia, & ſapientibus habemus. Horum autem hoc quidem, omnia inquam ſcire, illi, qui maximè vniuerſalem ſcientiam habeat, neceſſe eſt ineſſe; hic enim quodam modo omnia ſubiecta ſcit. Ferè autem & difficilima hominibns cognitu ſunt ea, quæ maximè vniuerſalia ſunt, ſi quidem remotiſſima ſunt à ſenſibus. ſcientiarum autem illæ certiores ſunt, quæ maximè primorum ſunt. nam quæ ſunt ex paucioribus, certiores ijs ſunt, quæ ex additione dicūt: vt Arithmetica, quàm Geometria. At verò illa magis docet, quæ cauſas ſpeculatur. ij enim docent, qui cauſas ſingulorum dicunt. Intelligere autem, & ſcire eorum ipſorum gratia, illi præcipuè ſcientiæ ineſt, quæ eius eſt, quod maximè ſcibile eſt. qui enim ſcire eius ipſius gratia eligit, eam, quæ maximè ſcientia eſt, præcipuè eliget. talis autē eſt eius, quod maximè ſcibile. maximè autem

ſci-

ſcibilia ſunt ipſa prima, & cauſæ: propter hæc enim & ex ijs cætera cognoſcuntur, ſed nō hæc per ſubiecta. Principaliſſima autem ſciētiarum, & principalior ſubminiſtrante eſt, quæ cognoſcat id, ob quod quodq; agendum ſit. hoc autem eſt bonum cuiuſque & vniuerſaliter, quod in omni natura optimum eſt. Ex omnibus itaque dictis, in eandem ſcientiam cadit, quod quæritur, nomen; oportet etenim primorum principiorum, & cauſarum eam ſpeculatiuam eſſe. nam & bonum, & cujus gratia vna de cauſis eſt.

Argumentum cap. 3.

Metaphyſ. ſcientiam eſſe ſpeculatiuam, liberam, & non humanam poſſeſsionem, ac omnium honorabiliſsimam declarat Ariſt. quis item finis eius, & terminus ſit, aſſerit. eſſe ſpeculatiuam proponit ibi [quòd autem non factiua] & probat duplici ratione, primò ubi ait [propter admirationem enim] ſecundò [teſtatur autem] quòd ſit libera, ita affirmat [ſed quemadmodum dicimus] non eſſe humanam tali ratione probat [quia merito non humana] Deinde excludit errorem Simonidis poetæ dicens [quapropter ſecundum Simonidem] honorabiliſsimam exiſtere ſic probat [quæ enim diuiniſsimam] quis autem terminus, vel finis ſit, explicat ibi [oportet autem.]

QVòd autem non factiua, etiam ex primis philoſophantibus patet; propter admirationem enim & nunc, & primo cœperunt homines philoſophari. à principio quidem admirando ea, quæ de dubitandis faciliora erant. deinde paulatim vlterius procedentes, etiam de maioribus dubitando, vt de paſſionibus Lunæ,

& eo-

& eorum, quæ circa Solem, & ſtellas fiunt, ac de generatione Vniuerſi. Qui verò dubitat, & admiratur, putat ſe ignorare. quare Philoſophus amator fabularum quodammodo eſt, eò quod fabula ex mirandis conſtat. Quare, ſi propter fugam ignorantiæ philoſophati ſunt, patet, quod cauſa cognoſcendi, & nullius vſus gratia ipſum ſcire proſequebantur. Teſtatur autē id ipſum, quod contingit; ferè enim omnibus inuentis, quæ ad neceſſaria, & facilitatem, ac ad degendum conducant, huiuſmodi prudentia quæri cœpta eſt. Patet itaque, quod ob aliam nullam vtilitatem, quærimus: ſed, quemadmodum dicimus, liber homo de eo, qui ſuiipſius, & nō alterius gratia eſt, ita & hæc, ſola ſcientiarum libera eſt: ſiquidem ſola hæc ſuiipſius gratia eſt. Quare meritò non humana eius poſſeſſio putabitur; natura etenim hominum in pleriſque ſerua eſt. Quapropter ſecundùm Simonidem Deus vtique ſolus hanc habet dignitatem. Hominem verò indignum non quærere illam, quæ ſibi conuenit, ſcientiam. Quod ſi quid Poetæ dicunt, & natura comparatum eſt, vt diuinitas inuideat, in hoc maximè id veriſimile eſt contingere. & infelices omnes eſſe, qui altiora ſe quærunt. Sed nec diuinam naturam inuidam eſſe conuenit. Poetæq;, ſecundum prouerbium, multa mentiuntur. Nec aliā quam huiuſcemodi decet honorabiliorem putare; quæ enim diuiniſſima, eadem etiam honorabiliſſima eſt. Talis verò bifariam duntaxat vtique fuerit. nam & illa, quam maximè Deus habeat, diuina ſcientiarum eſt, & ſi qua eſt, quæ diuinorum ſit. hæc autem ſola vtrunque conſecuta eſt. Deus etenim tum cauſa omnibus eſſe videtur, tum quoddam principium: & talem, aut ſo-

lus, aut præcipuè Deus habet. Cæteræ itaque omnes magis ea neceſſariæ ſunt, nulla verò melior. Oportet autem quodammodo eius ordinem in contrarium nobis inquiſitionum, quæ à principio fiebant, conſtitui; incipiunt etenim omnes, vt diximus, ab admiratione, an ſic ſe habeat: ſicut de præſtigioſis, quæ per ſe ipſa mouentur. illi, qui nondum ſpeculati ſunt cauſam, aut de ſolſtitijs, aut de diametri incommenſurabilitate; admirabile enim omnibus videtur, ſi quid, cùm non ſit minimum, non menſuretur. decet autem in contrarium, & in melius, ſecundum prouerbium, conſumare, quemadmodum in his fit, cum diſcant: nil enim magis vir Geometricus admiraretur, quam ſi diameter commenſurabilis fieret. Quænam igitur natura eius ſcientiæ, quæ quæritur, & quæ intentio, quam debet quęſtio, & totus tractatus conſequi, dictum eſt.

Argumentum cap. 4.

Opiniones antiquorum, qui de materiali principio loquuti fuerunt, exponit. Habet hoc caput duas partes. in prima enumerantur omnes cauſæ, quæ ſunt quatuor. & hoc ibi [cum autem manifeſtum ſit] in ſecũda narrantur opiniones antiquorum, ſed primò adducitur ratio, cur tali uia ſit procedendum, quæ eſt [nihilominus tamen] deinde recitantur opiniones, primò in communi, vbi inquit [plurimi igitur eorum] poſtea particularium, qui ſunt in duplici differentia: aliqui enim vnam eſſe tantum aſſerebant, & hi uel aquam, vel terram, vel ignem, & hoc ibi [ſed Thales quidem] & ad horum confirmationem narrantur omnes antiquorum rationes ita [fortaſſis hanc habuit

opi-

opinionem] *aliqui ponebant plura principia materialia.* & *hoc ibi* [*Empedocles autem*] & [*Anaxagoras autem.*]

CVm autem manifeſtum ſit, quòd primarũ cauſarum oportet ſcientiam accipere (tũ enim ſcire vnumquodque dicimus, cùm primá cauſam nos noſſe arbitramur) cauſæ verò quadrifariam dicantur; quarum vnam quidem cauſam dicimus eſſe ſubſtantiam, & ipſum quid erat eſſe: nam ipſum quare primum refertur ad rationem vltimam, cauſa autem & principium, ipſum quare primum: Vnam verò materiam, & ſubiectum: Tertiam autem, vnde principium motus: Quartam verò oppoſitam ei cauſam, & cuius gratia, & bonũ; hoc enim finis totius motus, & generationis eſt: de his autem omnibus, & ſi ſatis in de Naturalibus ſpeculatum ſit: nihilominus tamen illos quoque, qui ante nos, ad entium perſcrutationem venerunt, & de veritate philoſophati ſunt, aſciſcamus: patet. n. ꝙ illi etiam principia aliqua, & cauſas dicunt. Proderit itaque profectò huic tractatui nunc, ſi illa breuiter repetemus; aut enim aliud cauſæ genus inueniemus, aut certè magis illis credemus, quę nunc dictæ ſunt. Plurimi igitur eorum, qui primò philoſophati ſunt, ſolas illas exiſtimarunt omnium eſſe principia, quæ in materiæ ſpecie ſunt, ex quo enim omnia entia ſunt, & ex quo primò fiunt, & ad quod vltimum corrumpuntur, ſubſtantia quidem permanente, mutata verò paſſionibus, hoc elemeutum, & hoc omnium entium eſſe principium aiunt. & ob hoc nihil fieri, neque corrumpi opinantur, tanquam huiuſcemodi natura ſemper conſeruata, quemad-

modũ neque Socratẽ, quando formoſus, aut muſicus efficitur, ſimpliciter fieri dicimus, neque cùm iſtos habitus amittat, corrumpi: eò quòd ſubiectum ipſum Socratis permanet. ita & cæterorum nihil; oportet enim aliquam naturam aut vnam, aut plures eſſe, è quibus cætera fiũt, illa conſeruata. Pluralitatem tamen, & ſpeciem huius principij non eandem omnes dicunt. Sed Thales quidẽ huiuſmodi Philoſophiæ princeps aquam ait eſſe: quare terram quoque ſuper aquam aſſerebat eſſe. Fortaſſis hanc habuit opinionem, quia nutrimentum omnium humidum eſſe videbat, ipſum quoque calidum ex eo factum, eoque animal viuere. ex quo autẽ fit, id eſſe principium omnium. propter hoc igitur hanc habuit opinionem. & quoniam cunctorum ſemina naturam humidam ſortita ſunt: aqua verò naturæ principium humidis eſt. Sunt autem quidam, qui etiam Antiquiſſimos illos, & nimis à pręſenti generatione remotos, & primos theologizantes ſic arbitrantur de natura ſenſiſſe. Oceanum nanque, & Tethyn generationis parentes eſſe cecinerunt. Iuſiurandum quoque Deorum aquam eſſe, ſtygem ab ipſis Poetis appellatam: honorabiliſſimum enim, quod antiquiſſimum eſt. iuſiurandum autem honorabiliſſimum eſt. Si igitur antiqua iſta, & uetuſta de natura opinio eſt, fortaſſe non eſt manifeſtũ. Thales tamen hunc in modum de prima cauſa dicitur aſſeruiſſe. Hipponem etenim nemo dignabitur cum iſtis connumerare, propter intellectus eius ſimplicitatem. Anaximenes autem, & Diogenes aerem priorem aqua, & maximè ſimpliciũ corporum principium ſtatuũt. Hippaſus autem Metapontinus, & Heraclitus Epheſius ignem.

Empe-

Empedocles autem quatuor, vnà cum prædiĉtis ſuperaddens etiam terram quartum; hæc enim ſemper permanere, nec fieri niſi pluralitate, & paucitate coniunĉta, & diſiunĉta in vnum, & ex vno. Anaxagoras autem Clazomenius, ætate quidem illo ſuperior, operibus verò inferior, infinita dicit eſſe principia; ferè enim omnia, quæ conſimilium partium ſunt, ut aquam, uel ignem, ita fieri, & corrumpi ait coniunĉtione & diſiunĉtione ſolùm. aliter verò nec fieri, neque corrumpi, ſed perpetua permanere. Ex his itaque ſolam quis cauſam illam, quæ in materiæ ſpecie dicitur, putabit.

Argumentum cap. 5.

Eorum ſentẽtias narrat, qui præter materiale principium poſuerunt cauſam efficientem. hi ſunt biparti-ti; aliqui enim aſſignauerunt ſimpliciter cauſam motus, & generationis. aliqui verò poſuerunt cauſam efficientem, quæ eſt etiam principium boni, & mali. De primo duo agit Phil. primò narrat rationem cogentem ad ponendam cauſam mouentem, quæ eſt [hoc autem modo procedentibus] ſecundò, quomodo diuerſimodè ſe habuerunt circa talem poſitionem. & hoc ſic [qui igitur omnino à principio] opinionem aliorum antiquorum explicat in communi ibi [poſt hos autem] deinde in particulari ita [quia qui ut in animalibus.]

HOc autem modo procedẽtibus, ipſa res eos duxit, & coegit vlterius quærere. Nam, & ſi quam maximè omnis corruptio, & generatio ex aliquo, vt ex vno, aut ex pluribus ſit, cur hoc accidit; & quæ cauſa eſt: Non enim ipſum ſubieĉtum, ſe mutari facit, vt puta dico quod neque

que lignum, neque æs cauſa eſt, vt vtrunque eorum mutetur. neque lignum quidem lectum, es verò ſtatuam facit, ſed aliud quippiam mutationis cauſa eſt. hoc autem quærere, aliud principium quęrere eſt, perinde atque id, quod nos vnde principium motus dicimus. Qui igitur omnino à principio iſtam viam attigerunt, vnumque eſſe ſubiectum aſſeruerunt, nil difficultatis ſibijpſis reliquerunt. Verùm quidam eorum, qui vnum conſtituerunt, quaſi deuicti ab hac quęſtione, ipſum vnum immobile dicunt eſſe, naturamq; totam non ſolũ ſecundùm generationem & corruptionem (hoc enim vetus eſt, & cui omnes conſenſerunt) ſed etiam ſecundum reliquam omnem tranſmutationem. & hoc eorum eſt proprium. Illorum igitur, qui vnum ſolùm eſſe dixerunt ipſum vniuerſum, nulli contingit talem inſpicere cauſarum, niſi fortaſſis Parmenidi. & huic eatenus, quatenus nõ ſolùm vnam, verùm etiam duas quodammodo ponit cauſas eſſe. Illis verò, qui plura faciunt. magis accidit dicere, vtputa illis, qui calidum, aut frigidum, aut ignem, & terram; vtuntur enim igne, tanquam motiuam habente naturam: aqua verò & terra, & huiuſcemodi, econtrario. Poſt hos autem, & huiuſmodi principia tanquam non ſufficientia, vt entium naturam generarent, rurſus ab ipſa veritate, vt diximus, coacti, illud, quod ſequitur, quęſiuerunt principium, vt enim entia bene ſe partim habeant, partim fiant, nec ignem fortaſſis, nec terram, nec aliud huiuſcemodi quicquam veriſimile eſt cauſam eſſe: nec illos veriſimile eſt arbitrari: nec rurſus caſui, & fortunæ tãtam attribuere rem probè ſe habet. Quare, qui vt animalibus, ita in natura intelle-

ctum

ctum ineſſe cauſam mundi, totiusq; ordinis dixerat, quaſi ſobrius comparatus ad Antiquiores vana dicētes, apparuit. Iſtas autem rationes qui palam attigit, Anaxagoram fuiſſe ſcimus. attamē Hermotimus Clazomenius dicitur cauſam prius dixiſſe. Qui igitur ita arbitrati ſunt, principium entium poſuerunt ſimul tam cauſam ipſius bene, quā illam, vnde motus entibus ineſt. Suſpicaretur autem aliquis Heſiodum primum, hoc quæſiuiſſe, & ſi quis alius amorem, aut deſiderium in entibus, vt principium poſuit, ſicuti Parmenides; etenim is vniuerſi generationem monſtrando, Primum quidē inter omnes Deos amorem, ait, produxit. Heſiodus verò, ante omnia fuiſſe chaos: Deinde terram ſpatioſam, atq; amorem, qui inter omnes immortales elucet, tanquàm opportunum ſit, vt in entibus aliqua cauſa inſit, quæ res ipſas moueat, atque coniungat. Hos autem quomodo ordinare oportet, quis ſcilicet eorum primus ſit, liceat poſterius iudicare.

Argumentum cap. 6.

Eorum placita exponit, qui materiæ addebant duo effectiua principia, unum bonorum, alterum malorum ſcilicet amorem, & odium, & illos inſufficientiæ arguit. Opinionem eorum narrat ibi [cum autem contraria] quomodo verò deficiant ponendo prædictas cauſas, explicat dupliciter primò in communi dicens [hi quidem, ut diximus] ſecundò in parte, & hoc duobus modis: primò [nam ei Anaxagoras [ſecundò [Empedocles itaquè.]

CVm autem contraria quoque bonis ineſſe naturæ apparerent, nec ſolùm ordo, & pulchrum, verùm etiam inordinatio, & turpe, pluraq; mala, quàm bona, & turpia, quàm pulchra; ideo alius quidam amicitiam introduxit, & contentionem, vtrunque vtriuſque horum cauſam; ſi quis enim ſequatur, & ſecundùm ſententiam accipiat, non ſecundum ea, quæ balbutiens Empedocles dicit, inueniet amicitiam quidem bonorum cauſam eſſe, contentionem verò malorum. Quare, ſi quis dicat quodammodo dicere, & primum Empedoclem dicere malum, & bonum eſſe principia, fortaſſe bene inquiet: ſiquidem bonorum omnium cauſa ipſum bonum, ac malorum ipſum malum eſt. Hi quidem, vt diximus, & hucuſque duas cauſas. quas nos in de Naturalibus determinauimus, attigerunt, materiam, & vnde motus. obſcurè tamen, & non clarè, ſed quemadmodum inexercitati in prælio faciunt; etenim illi circumeuntes, egregias plerũque plagas infligunt. ſed nec illi ex ſcientia, nec iſti uidentur ſcire quid dicant. Ferè etenim nullo modo videntur his vti, niſi paulum quiddam. nam, & Anaxagoras, tanquam machina vtitur intellectu ad mundi generationem. &, cùm dubitat propter quam cauſam neceſſariò eſt, tunc eum attrahit. in cæteris verò magis cætera omnia, quàm intellectum cauſam eorum, quæ fiũt, ponit. Et Empedocles plus quidem iſto cauſis vtitur: neque ſufficienter tamen, neque in his reperit, quod ſequitẽ; multis enim in locis apud eum amicitia quidem diſiungit, contentio verò coniungit: cùm enim in elementa per cõtentionem vniuerſum diſſoluitur, tunc ignis in vnum coaleſcit, & cæterorum elementorum vnũquod

que:

que: cùm autem rurſus per amicitiam in vnum conueniant, neceſſe eſt iterum particulas vniuſ cuiuſque ſeparari. Empedocles itaque, præter alios Antiquiores, primus hãc cauſam diuidẽs, introduxit. nec vnum motus principium, ſed diuerſa fecit, & contraria. & adhęc elementa, quę in materię ſpecie dicuntur, quatuor eſſe primus aſſeruit, non tamen eis, vt quatuor vtitur, ſed tãquam duo eſſent ſola, igne quidem per ſeipſum oppoſitis verò terra, aere, & aqua tanquàm vna natura. comprehendat autem quiſpiã idipſum, ex eius carminibus contemplans. Is igitur, vt diximus, ita, & tot principia aſſeruit.

Argumentum cap. 7.

Leucippi, & Democriti opiniones narrat, qui ex indiuiſibilibus, vt ex materia generaſſe niſi ſunt: deinde Pythagoricorum duas recitat, qui rerum ſubſtantias numeros eſſe exiſtimauerunt. Democriti, & Leucippi opinionem ſic ſcribit [Leucippus verò] & in quo conueniebant cum antiquis philoſophis, ubi ait [& quemadmodum qui unum faciunt] Poſtea explicat opinionem Pythagoricorum, ubi ait [inter hos verò, & ante iſtos] & oſtendit duo, ex quibus inducebantur ad ponendum numeros eſſe ſubſtantias rerum. primò ſic [cum autem numeri] ſecundò [item cum harmoniarum in numeris.]

LEucippus verò, ac eius familiaris Democritus, elemẽta quidem plenum, & vacuum eſſe aiunt, dicentes hoc quidem ens, hoc verò non ens: & rurſus, ens quidem plenum, & ſolidum, non ens autem vacuum & rarum. Quare nihilo magis ipſum ens, quàm ipſum nõ ens eſſe aiunt:

quia neque vacuum quàm corpus. hæc autem cauſas entium, vt materiam eſſe. Et quemadmodum qui vnum faciunt ſubiectam ſubſtantiam, cætera paſſionibus eius generant, rarum, & denſum paſſionum ſtatuentes principia: ſimili modo hi quoque differentias cauſas cæterorũ aiunt eſſe. Has autem tres eſſe dicunt, figuram, ordinem, & ſitum; differre etenim ens aiunt duntaxat rhyſmo, diathige, & trope. quorum rhyſmus quidem figura, diathige vero ordo, trope autem ſitus eſt. differt autem A ab N, figura: A N vero à N A, ordine: Z autem ab N, ſitu. De motu verò vnde, vel quomodo exiſtentibus ineſt, & hi, perinde atque alij, per negligentiam omiſerũt. Hactenus itaque de duabus cauſis, vt dicebamus, videtur quæſitum à prioribus fuiſſe.

Inter hos verò, & ante iſtos, qui appellati Pythagorici, primi Mathematicis operam dederunt, hæc præponebant, & in eis nutriti, eorum principia, entium quoque cunctorum eſſe putarunt principia. Cùm autem numeri priores his natura ſint, in numeris etiam plures ſimilitudines tum ad exiſtentiam, tum ad ea, quæ fiunt, magis quàm in igne, in terra, & in aqua contemplari videbantur; talis etenim, vtputa numerorum paſſio iuſtitia, talis verò anima, & intellectus, alia verò tempus, cæterarum quoque, vt ita dicam, vnaquæque ſimiliter. Item cùm harmoniarum in numeris inſpicerent paſſiones, ac rationes, quoniam cætera quidem uiderentur in omnibus numeris aſſimilari, numeri verò totius naturæ primi, numerorum elementa, entium quoque cunctorum elementa eſſe putarunt, totumque cœlum harmoniam, & numerum eſſe: & illa quidem, quæ de numeris, & harmonijs

cor-

conſentanea paſſionibus, & partibus cęli, ac vni uerſi diſpoſitioni monſtrare poterant, colligentes applicabant. Quòd ſi quid alicubi deerat, ſupplebant, vt totus eius tractatus conſentaneus eſſet. dico autem veluti, quoniam denarius perfectus eſſe videatur, totamque numerorum naturam comprehendere, ideo & ea, quæ in cœlo feruntur: decem eſſe aiunt. cùm verò nouem ſolummodo ſint, quæ manifeſte apparent, decimã oppoſitam terram faciunt. Determinatum autem eſt à nobis alibi de his magis exquiſitè.

Argumentum cap. 8.

Tres Pythagoricorum ſententias de rerum principijs ſcribit. ex quibus deducit principia eſſe contraria, & ea ad cauſam materialem reducit. Diuiditur caput in duas partes. in prima narrando opiniones antiquorum demonſtrat, quid exiſtimabant de principijs rerum, & prima opinio eſt [ſed cuius gratia] ſecunda ibi [horum autem alij] tertia eſt [quemadmodum etiam] in ſecunda aſſerit ad quod genus cauſæ principia ab eis poſita reducantur, & hoc ita [ex ambobus igitur.]

SEd cuius gratia hæc repetimus, hæc eſt, vt & ab his etiam accipiamus, quæ ponunt eſſe principia, & quomodo in dictas cauſas incidunt. Apparent etenim etiam iſti numerum exiſtimare principium eſſe, vt materiam entibus, & vt paſſiones, ac habitus. numeri autem elementa, par, & impar, quorum alterum finitum, alterum infinitum. vnum verò ex ambobus his eſſe; par etenim, & impar eſſe. numerum autem ex vno: numeros verò, vt dictum eſt, totum cœlum. Ho-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

rum autem alij decem aiunt, inter ſe coordinata eſſe principia: finitum, infinitum: impar, par: vnum, plura: dextrum, ſiniſtrum: maſculinum, fœmininum: quieſcens, motum: rectum, curuum: lumen, tenebras: bonum, malum: quadratum, longius altero latere. Quemadmodum etiam Alcmæo Crotoniates putaſſe videtur. & aut iſte ab illis, aut illi ab iſto hãc mutuati ſunt opinionem; fuit etenim ætate Alcmæo Pythagoræ iam ſenioris. Aſſeruit autem iſtis ſimiliter: in duo nanque plerunque humanas res ait diſtingui, contrarietates dicens. non tamen, vt illi, diſtinctas, ſed quaſcunque, vtputa album, & nigrum: dulce, amarum: bonum, malum: paruum, magnum. itaque indiſtinctum de reliquis effudit ſermonem. Pythagorici verò quot etiã, & quæ ſunt contrarietates, aſſeruerunt. Ex ambobus igitur his tantum accipere eſt, quòd contraria principia entium ſunt. quot autem, & quę illa ſint, ex cæteris ſolùm. verùm quomodo illa ad dictas cauſas applicentur, clarè quidem ab eis non eſt determinatum; videntur tamen, vt in materiæ ſpecie ponere elementa; ex his enim tanquam intrinſecis conſtare, ac fingi ſubſtantiam aiunt. Verùm itaque, ac plura elementa naturæ dicentium mentem ex his ſatis ſpeculari licet.

Argumentum cap. 9.

Opiniones philoſophorum de toto vniuerſo, ſicut de vno ente exponit: quæ item tum à Pythagoricis, tum ab alijs naturalibus de cauſa materiali, & efficiente dicta ſunt, colligit. diuiditur caput in duas partes. primò narrat eorum ſententias in communi, dicens [ſunt

autem

autem qui de uniuerſo] & oſtendit, quomodo conſideratio huius poſitionis ad præſentem tractatum pertinaet, & quomodo non. quod non pertineat, ait [in præſenti itaque cauſarum conſideratione] quomodo autẽ ſit conueniens probat dupliciter. primò in genere, vbi ait [attamen aliquatenus] deinde in ſpecie ſic [hi igitur, vt diximus] in ſecunda parte colligit ea, quæ dicta ſunt ab antiquis. & hoc ibi [ex dictis itaque] quod facit dupliciter, primò ea quæ dicta ſunt de opinionibus antiquorum naturalium, & hoc ſic [à primis quidem] deinde, quæ à Pythagoricis ſic [Pythagorici uerò.]

SVnt autem qui de vniuerſo, tanquam ſi una natura eſſet, ita aſſeruerunt, non tamen modo eodem omnes. neque eius, quod bene, neq; eius quod ſecundùm naturam eſt. In præſenti itaque cauſarum conſideratione nullo modo conuenit ſermo de eis. Non enim, vt quidam Phyſicorum, vnum ſupponentes ipſum ens, nihilominus ex vno tanquam ex materia generãt, ſed alio modo hi dicunt; illi enim, cùm generẽt vniuerſum, addunt tamen motum. hi verò immobile eſſe aiunt. Attamen aliquatenus præſenti perſcrutationi proprium eſt. Parmenides etenim vnum ſecundùm rationem attigiſſe videtur: Meliſſus verò ſecundum materiam. Quare, & id ille quidem finitum, hic verò infinitum ait eſſe. Xenophanes autem, quanquàm prior iſtis, vnum poſuerat (nam Parmenides eius auditor fuiſſe dicitur) nihil tamen clarum dixit, & neutrius horum naturam attigiſſe videtur, ſed ad totum Cœlum reſpiciens, ipſum vnum ait eſſe Deum. Hi igitur, vt diximus, in præſenti quæſtione omittendi. duo quidem, & penitus tanquam

paululum agreſtiores, Xenophanes, atque Meliſſus. Parmenides verò magis inſpiciens dicere, quoquó modo videtur; quod enim eſt præter ipſum ens ipſum non ens nihil iudicans eſſe, neceſſariò vnũ putat ipſum ens eſſe, & nihil aliud. de quo clarius inde naturalibus diximus. Coactus verò illa, quæ apparent, ſequi, & vnum ratione, plura verò ſecundum ſenſum putãs eſſe, duas cauſas rurſum, ac duo principia ponit calidum, & frigidum, velut ignem, & terram dicẽs. Horum autem alterum, calidum ſcilicet cum
Tex. 1. ente, alterum verò cum non ente collocat. ¶ Et dictis itaque, ac ab illis, qui rationi incubuerũt, ſapientibus, iſta accepimus. A primis quidem, & corporeum principium: aqua nanque, & ignis, & ſimilia corpora ſunt. & horum à quibuſdam vnum à quibuſdam plura corporea principia. vtriusq; tamen iſta vt in materiæ ſpecie ponentibus. A cæteris verò & hanc cauſam, & cùm iſta etiam eam vnde motus ſtatuentibus. & hanc à
Tex. 2. quibuſdam vnam, à quibuſdam duas. ¶ Vſque ad Italicos igitur, & abſq; illis mediocrius cæteris de eis dixerunt, niſi quòd vt diximus, duab. cauſis uſi ſunt: & harum alteram vnde motus qui-
Tex. 3. dam vnam, quidam duas faciunt. ¶ Pythagorici verò duo quidem eodem modo dixerunt principia. tantùm autem addiderunt, quod & propriũ eorum eſt, quòd finitum, & infinitum, & vnum non putarunt vllas alias eſſe naturas, vt puta ignem, aut terram, aut aliud ſimile, ſed ipſum infinitum, & ipſum vnum ſubſtantiam horum eſſe, de quibus prædicantur, quare & numerum
Tex. 4. ſubſtantiam omnium eſſe. ¶ In hunc itaque modum & de his aſſeruerunt, & de ipſo quid eſt incœperunt quidem dicere, & definire. ſed ual-

de ſimpliciter tractarunt; definiebant nanque perfunctoriè, & cui primo dicta definitio ineſſet, hoc eſſe ſubſtantiam rei putarunt: perinde ac ſi quis putaret idem eſſe duplum, & dualitatem; quoniam primum dualitati duplum ineſt. ſed non eſt idem fortaſſis duplo, & dualitati eſſe. quod ſi non, ipſum vnum erit multa, quod illis quoque accidebat. A prioribus igitur, & cæteris tot licet accipere.

Argumentum cap. 10.

Platonicorum opiniones de Idæis ab antiquis accepiſſe oſtendit. quid item de rerum principijs, ac cauſis fuerint opinati, exponit, & refellit. diuiditur caput in duas partes. in prima narrat opinionem Platonis, qui poſuit Idæas, & etiam poſuit ſubſtantias ſeparatas ſcilicet mathematicas. primum explicat ibi [poſt dictas verò philoſophias] ſecundum ſic [item præter ſenſibilia] ſecunda pars duo continet. Primò recitat opinionem Platonis circa principia, & hoc ibi [& quoniam formæ] deinde ſententias Platonis, & Pythagoræ, in quo conueniant, ſ. & diſſentiant. conuenientiam ibi oſtendit [ipſum tamen ſubſtantiam] differentiam ita [ſed pro infinito] ſecundò oſtendit Platonem irrationabiliter talia poſuiſſe dupliciter. primò ibi [atqui accidit] ſecundò [videtur autem] denique declarat ad quod genus cauſæ principia à Platone tradita reducantur, ubi ait [patet autem ex dictis.]

POſt dictas verò philoſophias diſciplina Platonis ſuperuenit, in pleriſque quidem iſtos ſecuta quædam autem etiam propria, vltra Italicorum habens philoſophiam. Cum Cratillo nanque ex recenti conuerſatus, & Heracliti opi- Tex. 5

nioni-

nionibus aſſuetus, tanquam omnibus ſenſibilibus ſemper defluentibus, & de eis non exiſtente ſcientia, hæc quidem etiam poſtea ita arbitratus eſt. Cùm verò Socrates de moralibus quidē
Tex. 6. tractaret, de tota verò natura nihil. ¶In his tamē vniuerſale quærere, & primus mentem ad definitiones applicaret, illum ob hoc laudans, putauit de alijs, & non de aliquo ſenſibiliū hoc fieri; impoſſibile.n.definitione cōem cuiuſpiā ſenſibiliū eſſe, q̄ ſemper mutant. & ſic talia entiū ideas appellauit. ſenſibilia verò præter hęc, & ſecundum hoc, omnia dici. ſecundùm participationē nanque hæc multa vniuocorum eſſe ſpeciebus æquiuoca. participationem verò ſecundùm nomen ſolum mutauit. Pythagorici etenim imitatione numerorum aiunt entia eſſe: Plato verò, nomen mutando, participatione. participationem verò, aut imitationem formarum, quænā ſit, communiter quærere omiſerunt. Item præter ſenſibilia, & formas mathematicas res ait medias eſſe, à ſenſibilibus quidem differentes, eò quòd perpetuæ, & immobiles ſunt: à formis verò, eo quòd illæ quidem multæ quædam ſimiles ſunt, forma verò ipſa quæque una ſola. & quoniam formæ cauſæ cæteris, illarum elementa omnium putauit entium elementa eſſe. & ut materiam quidem magnum, & paruum eſſe principia, tanquam verò ſubſtantiam ipſum
Tex. 7. vnū. ¶ Ex illis enim participatione ipſius vnius formas numeros eſſe. Ipſum tamen unum, vt ſubſtantiam eſſe, & non aliquid aliud dici unū eſſe, quemadmodum Pythagorici. dicebat quoque numeros cauſas cæteris ſubſtantiæ eſſe, ſimiliter atque illi. ¶ Sed pro infinito tanquàm
Tex. 8. vno, dualitatem facere, infinitum verò ex magno,

gno, & paruo, hoc eius proprium eſt. Item is quidem numeros præter ſenſibilia, illi vero numeros ipſas res eſſe aiunt, & mathematica in medio horum non ponebant. Ipſum igitur vnũ, & numeros præter res facere, & non ut Pythagorici, & introductio ſpecierum, propter eam, quæ in rationibus fit, perſcrutationem euenit. Priores enim Dialecticæ expertes erant. Dualitatem verò feciſſe alteram naturam, propterea ꝙ numeri, præter primos, ex ea aptiſſimè velut ex quadam effigie generantur. Atqui accidit econtra: ratio enim veriſimile eſt ita fieri. nunc etenim ex materia multa faciunt: formas vero ſemen generant ſolum. apparet autem ex vna materia vna menſa. ¶Qui uerò formã inducit, quæ vna eſt, multas facit. Similiter autem & maſculus ad fœminam ſe habet; hæc etenim ex uno congreſſu impletur, maſculus uerò multas implet. at iſta imitationes illorum principiorum ſunt. Plato igitur de propoſitis quæſtionibus ita determinauit. Patet autem ex dictis, quòd duab. cauſis utitur ſolum, ea, quæ ipſius quid eſt, & ea quæ ſecundùm materiam; formæ enim cæteris ipſius quid ſint cauſæ ſunt, formis verò ipſum unum. & quæ ſubiecta materia, de qua formæ illæ quidem in ſenſibilibus, ipſum verò vnum in formis dicitur: quia dualitas hæc eſt, magnũ, & paruum. Item ipſius bene, ipſiusque male cauſam elementis attribuit, vtriſque utranque quod etiam primorum quoſdam Philoſophorũ Empedoclem, & Anaxagoram magis dicimus quæſiuiſſe. Tex. 9.

Argumentum cap. 11.

Antiqui quatuor genera cauſarum ſolum poſuere, propo-

proponit Ariſt. breuiter ibi [breuiter igitur] deinde demonſtrat, quomodo eas poſuerunt in generali ſcilicet, & particulari. in generali [ſed omnes] in particulari narrat, quomodo ſingulas cauſas tetigerunt: & primum de materiali [quidam enim ut materiam] de efficiente dicens [alij verò quidam] de formali ſic [ipſum verò quid] de finali his verbis [ipſum verò cuius gratia.]

Te. 10. BReuiter igitur, & ſummatim percurrimus, quinam, & quomodo locuti ſunt de principijs, & ipſa veritate. Tantum tamen ex eis habemus, quòd eorum, qui de principio & cauſa dixerunt, nemo quicquam præter ea, quæ in de naturalibus determinata ſunt, dixerit. ſed omnes obſcurè quidem, illa tamen aliquatenus vſi ſunt attingere. Quidam enim, ut materiam principium ponunt, ſiue vnã, ſiue plures ſupponant, & ſiue corpus, ſiue incorpoream ponant, vt Plato magnum, & paruum dicens. Italici infinitũ, Empedocles ignem, terram, aquam, & aerem, Anaxagoras verò infinitatem ſimilium partiũ. Hi igitur omnes talem cauſam perſtrinxerunt. & ad hæc quicunque aerem, aut ignem, aut aquam, aut igne quidem denſius, aere verò tenuius; etenim tale quidam dixerunt primum elementum eſſe. hi igitur hanc attigerunt cauſam ſolam. Alij verò quidam unde principium motus, quicunque ſcilicet amicitiam, & contentionem, intellectum, aut amorem principium faciunt. Ipſum vero quid erat eſſe, & ſubſtantiã clare quidem nullus aſſignauit. Maximè verò dicunt, qui formas ponunt; nec enim ut materiam ſenſibilibus formis, & ea quæ in formis ſunt, neque tanquam illinc principium motus

fieret,

fieret, putant; immobilitatis enim cauſa, & quietis magis eis eſſe aiunt. ſed ipſum quid erat eſſe vnicuique cæterorum formas attribuunt, formis autem ipſum unum. Ipſum uerò, cuius gratia actiones, mutationes, & motus quodam modo quidem dicunt cauſam, nō autem ita dicūt, vt aptum eſſe natum eſt. Qui enim intellectum, aut amicitiam dicunt, tanquam bonum quoddam hæc ponunt. non tamen tanquam horum cauſa quicquam entium, aut ſit, aut fiat, ſed tanquam ex his motus eorum eſſent, ita dicunt. Similiter & qui vnum, vel ens eſſe hanc naturam aiunt, ſubſtantię quidem cauſam eſſe dicunt, nō tamen huius cauſa, aut eſſe, aut fieri. Quare contingit eius quodammodo dicere, & negare bonum eſſe tale; non enim ſimpliciter, ſed ſecundùm accidens dicunt. Quòd igitur de cauſis, & quod, & quales ſint recte determinatum ſit, teſtari nobis etiam iſti omnes videntur, cùm non poſſint aliam attingere cauſam. & ad hæc quòd principia, aut ita omnia, aut horum aliquo modo quærenda ſint, patet. ¶ Quo uerò pacto horū quiſque dixerit, & qūo de principijs ſe res habet, dubitationes, quæ cōtingere poſſunt de his ipſis, deinceps percurramus. Te. 11.

Argumentum cap. 12.

Improbātur illi, qui vnum, uel plura principia materialia poſuerunt. & vtrum bene, vel male de materia putauit Anaxag. declaratur. Secatur caput in duas partes. in prima deſtruitur dupliciter opinio eorum, qui tantùm unam cauſam materialem poſuerūt: in generali ſcilicet, & in particulari. in generali tribus rationibus, quarum prima eſt [corporum enim

elementa] ſecunda [cumq; de generatione] tertia [item ſubſtantiam] in ſpeciali duobus modis . primò ibi [& ad hæc ſimpliciũ corporum] deinde ſic [quod ſi.id generatione] in ſecunda qui poſuerũt plures cauſas materiales . & hoc duobus modis . primò contra Empedoclem . ſecundò contra Anaxagoram . contra Empedoclem tripliciter arguit . primò his uerbis [& huic enim partim eadem] ſecundò [deq; cauſa mouentium] vltimò [& ſimpliciter alterationem] opinionem uerò Anaxagoræ deſtruere incipit ibi [Anaxagoras verò ſi quis.]

QVicunque igitur vniuerſum vnũ, & vnam quandam eſſe naturam, vt materiam ponunt, & hanc corpoream, & magnitudinem habẽtem, patet, quod multipliciter errant. Corporum enim elementa ſolùm ponunt, incorporeorũ verò minime, cùm etiam incorporea ſint. Cumque de generatione, & corruptione cauſas dicere conarentur, & de natura omnium rationes reddere, motus cauſam perimunt. Item ſubſtantiam nullius cauſam
Te. 12. ponendo, nec ipſum quid eſt. ¶ Et ad hæc facilè ſimplicium corporum quodcunque principium eſſe, terra excepta: non conſiderantes mutuam inter ea generationem, quonam modo ponunt. dico autem ignem, terram, aquam, & aerem; quædam enim congregatione, quædam verò diſgregatione inuicẽ fiunt. hoc verò ut prius
Te. 13. & poſterius ſit, multum differt. ¶ Id etenim apparere poſſit maximè omnium elementale, ex quo primo congregatione fiunt: tale verò illud fuerit profectò, quod partium minutiſſimarum, ſubtiliſſimumque corporum ſit. Quapropter qui

cunque ignem principium ſtatuunt, maxime conuenienter huic rationi dicent. tale autem cæterorum quoque quiſque fatetur elemētum corporum eſſe. ¶ Quare nemo poſteriorum, qui Te. 14.
vnum ponebant, terram elementum exiſtimauerat, ſcilicet propter partium magnitudinem. Trium verò quodcunque elementorum habuit authorem aliquem; quidam enim ignem, quidā aquam, quidem aerem hoc aiunt eſſe. At cur non dicunt & terram, ut multi hominum? omnia etenim terram eſſe dicunt. Heſiodus quoque primam corporum terram ait eſſe, tam vulgarem, & publicam accidit hanc opinionem eſſe. Secundum hanc itaque rationem, ſi quis aut quicquam horum, excepto igne, dicat aut aere quidem denſius, aqua verò tenuius hoc ponat, non rectè profectò inquiet. Quòd ſi id generatione poſterius, natura prius ſit, quod verò digeſtum, & congregatum generatione poſterius ſit, contrarium his eſſet vtique. aqua quidem aere prior, terra verò hac ipſa aqua. ¶ De his igitur, Te. 15.
qui vnam, qualem diximus, cauſam ponūt, hæc dicta ſint. Idipſum autem & ſi quis hæc plura ponit, vt Empedocles, quatuor corpora ait eſſe materiam; etenim huic partim eadem, partim propria neceſſe eſt accidere. Nam & quòd inuicem ſiunt, videmus, tanquam non ſemper igne, & terra manente eodem corpore. dictum autem de eis in de Naturalibus eſt. Deque cauſa mouētium, vtrum vnum, an duo ponenda ſint, neque rectè, neque irrationabiliter omnino arbitrandum eſt dictum fuiſſe. Et ſimpliciter alterationē auferant, neceſſe eſt, qui ita dicunt: non enim ex calido frigidum, nec ex frigido calidum erit. Quid enim ipſa contraria patiūtur, & quęnam

vna

vna natura ſit, quæ ignis, & aqua fiat? quod ille minimè inquit.

Te. 16. Anaxagoram verò ſi quis putauerit duo dicere elementa, maximè ſecundùm rationem arbitrabitur: quam ille quidem ipſe nō digeſſit, neceſſariò tamen ſecutus fuiſſet eos, qui eam inferrent. Quandoquidem & aliter cùm abſurdum ſit dicere à principio omnia miſta eſſe, tum quoniam accidit immiſta oportere antea eſſe, tum quoniam nō eſt natura aptū quodcunque cuicunque miſceri, & ad hæc, quoniam paſſiones, & accidentia ſepararentur à ſubſtantijs: eorundem enim eſt miſtio, & ſeparatio: ſi quis tamen ſequatur, digerens vnà cum eo quæ dicere vult, fortaſſis videbitur quædam noua de

Te. 17. centius dicere. ¶ Quando enim nil erat ſeparatum, patet quòd nil erat verè de illa ſubſtātia dicendum. dico autem, quòd neque album, neque nigrum, aut fuſcum, aut alium colorem, ſed quod colore vacans neceſſariò eſſet, alioqnanque aliquem horum colorum haberet. ſimiliter etiam ſine ſapore eadem ratione, nec aliud quicquam ſimilium; nec enim quale quid poſſibile eſt illud eſſe, neque quantum, neque quid. formarum enim, quæ in parte dicuntur, aliquæ ei ſanè ineſſent. hoc vero impoſſibile. ſi miſta

Te. 18. ſint omnia; eſſent enim iam ſeparata. ¶ Ait autē omnia eſſe miſta, intellectu excepto: hunc uerò ſolum impermiſtum, & purum. Ex his verò accidit principia dicere, & ipſum unum (hoc enim ſimplex, & impermiſtum) & alterum tanquam ens, quale indeterminatū ponimus, ante quàm determinetur, & aliqua participet forma. Quare dicit quidem, neque rectè, neque clarè, vult autem ſimile quiddam & ijs, quæ poſterius dicū-

tur.

tur, & ijs, quæ nunc magis apparent. Verùm hæ quidem illarum, quæ circa generationem & corruptionem, & motum ſunt rationum propriæ ſunt ſolum. ferè. n. de tali ſubſtantia & principia, cauſas inueſtigant ſolùm.

Argumentum cap. 13.

Tribus rationibus Pythagoricorum ſententiam improbat. primò verò declarat, in quo conueniebat Pythagoras cum naturalibus, & quomodo differebant, vbi ait [qui itaque Pythagorici] deinde deſtruit eius opinionem tripliciter. primò [ex quo verò modo] ſecundò [item ſi quis eis concedat] vltimò ibi [item quomodo paſſiones].

QVicunque verò de cunctis quidem entibus ſpeculantur, entium autem quædam ſenſibilia, quædam non ſenſibilia ponunt; manifeſtum eſt, ꝙ de vtriſque generibus perſcrutātur. Quare magis immoretur quiſpiam de ijs quid bene, quidve non bene dicant, ad eorum, quæ nobis propoſita ſunt, inquiſitionem. ¶ Qui itaque Pythagorici appellantur, principijs quidē, & elementis alieniori modo, quàm Phyſiologi vtuntur. Cauſa verò eſt, quoniam ea non ex ſenſibilibus acceperunt. Entium enim, quæ mathematica ſunt, ſine motu ſunt, præter illa, quæ circa Aſtrologiam ſunt; diſputant tamen, & tractāt omnia de natura. etenim generāt cęlum, & circa eius paſſiones, partes, & opera obſeruant qđ accidit, & principia, & cauſas in his conſumū̄t, tanquam cęteris Phyſiologis cōuenientes: quia ipſum ens hoc eſt, quodcunque ſenſibile eſt, & quod continet id, quod vocatur cęlum. Tex. 19

Tex.20 ¶ Cauſas verò, & principia ſicut diximus, ſufficientia, vt dicunt, etiam vſque ad ſuperiora entium trãſcendere, & magis quàm de natura ſermonibus conuenientia. Ex quo verò modo motus erit, finito & infinito, & pari & impari ſolũ

Tex.21 ſuppoſitis, nihil aiunt. ¶ Aut quomodo poſſibile eſt ſine motu, & mutatione generationem, & corruptionem eſſe, aut actiones eorum, quæ in cęlo feruntur? Item ſiue quis eis concedat ex his magnitudinem eſſe, ſiue monſtretur hoc, quomodo tamen quædam corporum leuia, quædam grauitatem habentia erunt? è quibus enim ſupponunt, & aiunt, nil magis, quàm de mathematicis corporibus, de ſenſibilibus dicunt. quare de igne, aqua, aut de huiuſmodi cęteris corporibus nihil dixerunt, tanquam nil de ſenſibili

Tex.22 bus proprium dicentes. ¶ Item, quomodo paſſiones quidem numeri, & ipſum numerum putandum cauſas eorum eſſe, quæ ſunt à principio, ac de nouo in cęlo fiunt: numerum verò alium prę ter hunc numerum, ex quo mundus conſtat, nul

Tex.23 lũ eſſe? ¶ Cùm enim in hac quidem parte opinio eis, & tempus ſit. paululũ verò deſuper, aut deorſum iniuria, & diiunctio, aut miſtio, probationem autem afferant, quod horum quidem vnumquodque numerus eſt, cõtingit autem in hunc locum multitudinem iam conſtitutarum magnitudinẽ eſſe, eò quod paſſiones hæ ſequuntur ſingula loca, vtrũ iſte eſt idem numerus, qui in cęlo, quẽ oportet accipere, quod horũ vnum-

Tex.24 quodq; eſt, an prętor iſtũ alter? ¶ Plato etẽm aliũ eſſe ait. at ille quoq; numeros putat, & illa eſſe, & horũ cauſas. ſed intelligibiles quidẽ cauſas, hos verò ſenſibiles. De Pythagoricis itaq; prętermittamus modò; ſufficit enim in tm̃ eos attigiſſe.

Argu-

Argumentum cap.14.

Multis rationibus aduerſus Platonicorum Idæas arguitur. diuiditur caput in duas partes. primò diſputat contra earũ poſitionem, vbi ait [qui verò ponũt Idæas. ſecundò contra rationem ipſius, & hoc dupliciter primò in generali dicens [item quibus modis] ſecũdò in ſpeciali. vnde oſtendit rationes Platonis nõ eſſe ſufficientes ad ponendas Idæas, ſex rationibus. quarũ prima eſt [ſecundũ nãq; rationes] ſecunda [at ſecundũ intelligitur] tertia [inſuper rationũ] quarta [& ſimpliciter hæ] quinta [item ſecundum exiſtimationem] vltima eſt [hæ autem hic.]

QVi verò ideas ponũt, primùm quidem, cùm quærerent horũ exiſtentium cauſas habere, cętera æqualia his numero attulerunt. velut ſiquis numerare volens, cùm quidem pauciora exiſtant, arbitretur non poſſe, plura verò ea faciat, & ita numeret. Ferè etenim formę ęquales, aut non pauciores ijs ſunt. ¶ Ex quibus, dum de eis cauſas quærerent, ad illas proceſſerunt. nam ſecundum vnumquodque æquiuocum quid eſt, & prętet ſubſtantias cęterorũ quoque in multis eſt vnũ, & in his, & in ſempiternis. ¶ Itẽ quibus modis oſtẽditur, ꝙ formæ ſunt ſecundũ nullum eorũ apparẽt. E quibuſdã nãque, non eſt neceſſe fieri ſyllogiſmum: è quibuſdã vero etiã, quorum nõ putamus, horũ formę fiunt. ſm nanq; rõnes, quæ ex ſcientijs, formę erunt oĩum, quorũ ſciæ ſunt, ſm verò vnum in multis, & negationũ, at ſm ꝙ intelligitur quippiã eo corrupto, etiã corruptibiliũ: ſiquidẽ quicquã eſt horũ phantaſma. ¶ Inſuper rõnum, quæ magis certæ ſunt, quædã

Tex.25 (beside line 1: "QVi verò ideas ponũt…")
Tex 26 (beside "aut non pauciores ijs ſunt. ¶ Ex quibus, dum de")
Tex.27 (beside "eſt vnũ, & in his, & in ſempiternis. ¶ Itẽ quibus")
Tex.28 (beside "¶ Inſuper rõnum, quæ magis certæ ſunt, quædã")

quidem eorum, quæ ad aliquid ſunt, ideas faciunt, quorum non dicimus eſſe per ſe genus: quædam verò tertium hominem dicunt. & ſimpliciter hæ de formis rationes illa perimunt, quæ magis eſſe quàm ipſas ideas eſſe volunt, qui dicunt formas. Accidit enim nō dualitatem eſſe primam, ſed numerū, & quod ad aliquid eo, quod per ſe eſt: & cuncta quæcunque, cùm quidam ſequerentur de ideis opiniones, aduerſati

Tex. 29 principijs ſunt. ¶ Item ſecundum exiſtimationem, ſecundum quam eſſe dicimus ideas, non ſolùm ſubſtantiarum, ſed multorū etiam aliorū formæ erunt. Etenim vnus conceptus nō ſolùm de ſubſtantijs, ſed de cęteris etiam eſt, & ſcientiæ non ſolum ſubſtantiæ, ſed etiam aliorū ſunt.

Tex. 30 & cętera huiuſcemodi accidunt infinita. ¶ Secundum vero neceſſitatem & opiniones de eis, ſi formæ participabiles ſunt, neceſſe eſt ſubſtantiarum ſolùm eſſe ideas. non.n. ſecundum accidens participatio earum eſt, ſed eatenus oportet vniuſcuiuſque participem eſſe, quatenus nō de ſubiecto dicitur. Dico autē, vt ſi quid ipſo duplo participat, hoc etiam æterno participat, ſed ſm accidens: accidit enim duplo, æterno eſſe. quare formæ ſubſtantia erunt, hę autem hic, & ibi ſubſtantiā ſignificant. An quicquā erit dicere eſſe aliquid præter has vnum in multis? Et ſi eadem ſpecies eſt idearum, & participantium, erit aliquid cōmune. Cur enim magis incorruptibilibus dualitatibus, & pluribus quidē dualitatibus; ſed æternis, dualitatem eſſe vnum, & idem ſit, quàm in hac, & quadam? Et ſi non eſt eadem ſpecies, æquiuocatio erit profectò: & ſimile, ac ſi quis & Galliam, & lignum hominem appellarit, quorum nullam inſpexerit cōmunicationē,

Argu-

Argumentum cap. 15.

Rationes illæ ſoluuntur, quantum ad hoc, quod non concludebant, quibus Platonici Ideas ponere coacti ſunt, & hoc proponit ſic [potiſsimum verò] quòd non concludant quinque modis probat. ſ. quòd non conſeruant ſenſibilibus. primò, quantum ad motum dicens. [nec enim motus] ſecundò nec ad ſcientiam ita [at nec ad ſcientiam] tertiò neque ſint exemplaria [dicere exemplaria] & hoc demonſtrat tribus rationibus, quarum prima eſt, [quod enim eſt] ſecunda [ſimiliter autem] tertia [item non ſolum] quartò nec ſicut ſubſtãtia, vbi ait [itẽ videri poßit] quintò, & vltimò, nec ſicut cauſa fiendi, & hoc ibi [in Phedone verò.]

Potiſſimũ verò dubitabit aliquis quidnam formæ cõferãt ſempiternis ſenſibiliũ, aut illis, quę fiũt: & corrũpuntur. nec. n. motus, nec alicuius tranſmutationis eis cauſę ſunt. At nec ad ſcientiã aliorũ proſunt. nec. n. horum illę ſub ſtantię ſunt: in his etenim eſſent, nec ad eſſe, cũ nõn inſint participantibus. ita etenim fortaſſis cauſę putabũtur eſſe, vt album miſtum albo. Sed iſta ratio facile redargui poteſt, quam Anaxagoras prius, Eudoxus verò poſterius, & quidã alij dixerunt. facilè enim eſt multa, & impoſſibilia ad hanc opinionem cõgerere. At nec ex formis cętera ſunt, ſecundum vllum illorũ modorũ, qui dici ſolent. Dicere verò exemplaria eas eſſe, & cętera eis participare, vaniloquia, & metaphoras poeticas dicere eſt. Quod. n. eſt, quod agit, ad ideas inſpiciens? poſſibile enim eſt & eſſe, & fieri quodcunque ſimile, etiã non ad illius imaginem: quare & exiſtente Socrate, & non exiſten- Tex. 38

te, fiet vtique qualis Socrates eſt. ſimiliter autem etiam ſi Socrates ſempiternus eſſet. At eiuſdem erunt plura exemplaria: ergo etiã formæ, veluti hominis, animal, & bipes, ſimul autem & idealis
Tex.33 homo. ¶ Item non ſolùm ſenſibilium exemplaria formę erunt, verumetiã ipſarum, vtputa genus, tanquam genus ſpecierum: quare idem erit exemplar, & imago. Item videri poſſit impoſſibile eſſe ſeparatam ſubſtantiam, & cuius eſt ſubſtantiã. quare quomodo ideę, cùm rerum ſubſtãtiæ ſint, ſeparatæ fuerint? in Phædone autem ita dicitur, quod tum ipſius eſſe, tum ipſius fieri for
Tex.34 mæ cauſæ ſunt. ¶ Quanquam formis exiſtentibus, non tamen participantia fiunt, ſi non ſit, quod moueat. At multa alia fiunt, velut domus, aut annulus, quorum non dicimus eſſe formas. quare patet poſſe contingere cętera quoque & eſſe, & fieri, etiam propter tales cauſas, quales eorum, quæ nunc dicta ſunt.

Argumentum cap. 16.

Ideas, & ſpecies ſenſibilium numeros eſſe varijs rationibus elidit: magnum item, ac paruum magnitudinum principia eſſe improbat. agit duo Ariſt. in cap. primò diſputat contra ea, quæ poſita ſunt ab ipſo de numeris. Secundò contra ea, quæ poſita ſunt ab ipſo de alijs mathematicis. Primum deſtruit ſex rationibus: & prima eſt [item ſi formæ numeri ſunt] ſecunda [item è multis numeris] tertia [itẽ neceſſe eſt] quarta [item vnitates] quinta [item cur vnum eſt numerus] ſexta eſt [item ad hæc] poſtea diſputat contra poſitionem Platonis quantum ad hoc, quòd poſuit de magnitudinibus mathematicis. & primo narrat eius fundamenta, vbi inquit [volentes autem ſubſtantiam]

deinde deſtruit hoc dupliciter. primò ſic [at quomodo aut planum] ſecundò ita [item puncta.]

ITem, ſi formæ numeri ſunt, quomodo erunt causæ? Vtrum quoniam ipſa entia ſunt diuerſi numeri, vtputa hic quidem numerus homo; hic verò Socrates, hic autem Callias? Cur igitur illi his cauſæ ſunt? etenim ſi hi quidem æterni, hi verò non, nihil differt. ¶ Quòd ſi quoniã proportiones numerorum ea, quæ hic, aut conſonãtia, patet, ꝙ vnum quiddam erit, quorum proportiones ſunt. Si igitur hoc materia eſt, manifeſtum eſt, ꝙ ipſi etiam numeri proportiones cuiuſquam alterius ad alterum erũt. Dico autem, vt ſi Callias proportio eſt in numeris ignis, terræ, aquæ & aeris, & ipſe homo aliquorum aliorum ſubiectorum erit. & idea numerus ac etiam ipſe idealis homo, ſiue aliquis numerus ſit, ſiue non, erit tamen proportio in numeris aliquorum, & non numerus, & non erit aliquis propterea numerus. ¶ Item è multis numeris vnus numerus fit; ex ſpeciebus verò, quomodo ſpecies vna? Quod ſi nec ex his, ſed ex numerabilibus, vt ex decem millibus, quomodo ſe habent vnitates? Siue enim eiuſdem ſpeciei ſunt, multa inconuenientia ſequentur. ſiue non eiuſdem ſpeciei, nec eędem inuicem, nec cœteræ omnes omnibus. ¶ Quo nanque differẽt, cum impaſſibiles ſint: hæc enim nec rationabilia ſunt, nec intellectioni conſentanea. Item neceſſe eſt aliud quiddã numeri genus ponere, circa quod Arithmetica. ¶ Et omnia, quæ media dicuntur à quibuſdam, quę quomodo, aut ex quibus principijs ſunt, aut cur iſta ſunt, quæ media illorum, & horum erunt? ¶ Item vnitates, quæ in dualitate ſunt,

Tex. 35 Tex. 36 Tex. 37 Tex. 38 Tex. 39 Tex. 40

ſunt,

ſunt, vtraq; ex aliqua priora dualitate. at hoc im
Tex.41 poſſibile eſt. Itē cur vnū eſt numerus collectus.
¶ Itē ad hæc, quæ dicta ſunt, ſi vnitates differen
tes ſunt. oportet ita dicere, ſicut quicunq; qua-
tuor, aut duo dicunt elementa. Etenim horū ſin
guli non dicunt elementū, quod cōmune eſt, vt
puta corpus, ſed ignem, & terram, ſiue cōmune
quid ſit corpus, ſiue non: nunc autem dicitur,
ac ſi vnū ita eſſet (vt ignis, aut aqua) ſimilium
partiū. ꝙ ſi ita ſit, numeri non erūt ſubſtantiæ.
Sed ſi ipſum vnū aliquid eſt, & hoc principium
eſt, patet ꝙ vnum multipliciter dicitur. aliter
nanq; impoſſibile eſt. Volentes autem ſubſtan-
Tex.42 tiā referre ad principia. ¶ Longitudines quidem
ex longo & breui ponunt, ex quodam paruo &
magno: planum verò ex lato & ſtricto: corpus
Tex.43 autem ex alto & humili. ¶ At quomodo aut pla-
num habebit lineā, aut ſolidum lineā atque pla-
num? aliud nanque genus latum & ſtrictum, al-
tum & humile. Quēadmodū igitur neq; nume-
rus eſt in eis, eò ꝙ multum & paucū ab his aliud
eſt; ita manifeſtum eſt, ꝙ nec aliud quicquā ſu-
periorū inferioribus inerit. At verò nec latum
genus alti eſt. etenim corpus eſſet planum quid.
Item puncta, ex quo inſunt? At huic generi ad-
uerſabatur Plato, tanquā exiſtenti dogmati Geo
metrico. ſed nominabat principiū lineæ, hoc ve-
rò ſæpius ponebat lineas indiuiſibiles. atqui ne
ceſſe eſt harum aliquem eſſe terminum. quare
ex qua ratione linea eſt, punctum quoque eſt.

Argumentum cap. 17.

Per multas rationes oſtendit Idæas non eſſe princi pia eſſendi, & cognoſcendi, non eſſe Idæas principia

eßendi

eſſendi probat ſex rationibus . quarum prima exiſtit [& omnino cum ſapientiæ] ſecunda [item ſubiectam ſubſtantiam] tertia [de motu autem] quarta [& quod facile probare] quinta [nullam autem rationem] vltima eſt [& omnino elementa] non eſſe Idæas principia cognoſcendi in nobis quatuor rationibus confirmat . & prima eſt [quomodo verò aliquis] ſecunda [at ſi innata] tertia, & vlima [item quorum ſenſus] quarta eſt [item quorum ſenſus] poſtremò colligit ea, quæ ab antiquis dicta ſunt ibi [quod igitur illas]

ET omnino cum Sapientiæ ſit de manifeſtis causam quærere, hanc quidem prætermiſimus. nihil enim de cauſa dicimus, vnde principium tranſmutationis. ſubſtantiam verò eorum dicere putantes alias ſubſtantias eſſe dicimus: Quomodo verò illæ horum ſubſtãtiæ, incaſſum dicimus. participare nanque, vt prius diximus, nihil eſt. Nec illam etiam, quam ſcientijs eſſe cauſam videmus, propter quam omnis intellectus, & omnis natura facit: nec illam cauſam, quam vnam de principijs eſſe dicimus, ipſæ formæ attingunt. ſed qui hac ætate ſunt his. Mathemata facta ſunt Philoſophia, quãuis dicant aliorum gratia ea oportere tractare. ¶ Item ſubiectam ſubſtantiam, vt materiam magis mathematicam, quis profectò putauerit, ac magis prædicari, & differentiam ſubſtantiæ, ac materiæ eſſe, veluti magnum; & paruum, ſicuti aiunt phyſiologi rarum, & denſum primas ſubiecti dicentes has differẽtias eſſe, hæc etenim exceſſus quidam, & defectus ſunt. De motu autem ſi hæc quidem motus erũt, patet ꝙ formæ mouebunt. ¶ Quòd ſi non, vnde euenit? tota etenim de natu Tex.44 Tex.45 Tex.46

ra conſideratio perit. Et quod facilè probare videtur, ꝙ omnia vnum non ſit; expoſitione etenim non ſiunt omnia vnum. Sed ipſum vnum ſi quis concedat omnia, nec hoc quidem, niſi quis vniuerſale concedat eſſe genus. hoc autem in quibuſdam impoſſibile. Nullam autem rationem habent, nec illæ, quæ poſt numeros, longitudines, plana, & ſolida ſunt, nec quomodo sũt, aut futura ſunt, nec ſi quam vim habent; hæc enim nec formas poſſibile eſt eſſe: nō enim ſunt numeri, nec media (mathematica enim illa sũt)

Tex. 47 nec corruptibilia. ¶ Sed rurſus quartum aliud quoddam hoc genus apparet. Et omnino elemẽta quærere entium non diuidendo, cùm multipliciter dicantur, impoſſibile eſt inuenire: præſertim cum hoc modo quærant, ex quibus elementis eſt. ex quibus enim ipſum agere aut ipſum pati, aut ipſum rectum, non eſt accipere. ꝙ ſi eſt, ſubſtantiarum ſolùm eſſe poteſt: quare aut quærere, aut putare habere omnium exiſtentium elementa, non eſt verum. Quomodo verò aliquis cunctorum elementa diſcet? Manifeſtũ eſt enim, ꝙ non eſt poſſibile quicquam eum cognoſcere prius. quemadmodum enim ille, qui Geometriam diſcit, aliqua quidem præſcire cõtingit: quorum verò illa ſcientia eſt, & quæ docendus eſt, nihil præſcit, ita & in cæteris. Quare ſi qua cunctorum eſt ſcientia, vt quidam aiunt,

Tex. 48 nihil profectò is præcognoſcere poſſet. ¶ Atqui omnis diſciplina per præcognita, aut omnia, aut aliqua eſt: & aut per demonſtrationem, aut per definitiones. ex quibus enim definitio eſt, illa præcognoſcere oportet, ac nota eſſe. ſimiliter

Tex. 49 & quæ per inductionem. ¶ At ſi innata nobis eſt, mirum eſt quomodo nos fugit, optimã ſcientiarum

tiarum

tiarum habentes. Item quo pacto quis cognoſcet, ex quibus eſt, & quomodo manifeſtū erit? etenim hoc habet ambiguitatē. Dubitabit enim quiſpiam, ſicuti & de quibuſdam ſyllabis. quidam enim ſyllabam S M A, ex S & M & A aiūt eſſe: quidam verò alium ſonum eſſe dicunt, & nullum ex notis. Item quorū ſenſus eſt, ea quomodo quis noſcet ſenſum non habens? atqui oportet, ſiquidem eadem cunctorum elementa ſunt, ex quibus, ſicuti compoſitæ voces, ex proprijs ſunt elementis. ¶ Quod igitur illas, quæ in naturalibus dictæ ſunt, cauſas cuncti quærere videantur, & præter illas nullam aliam dicere habeamus, ex illis, quæ dicta ſunt, prius patet. ſed eas obſcurè dixerunt; quodam modo enim omnes dictæ ſunt prius, quodammodo minimè. Balbutienti enim aſſimilata fuit prima Philoſophia de omnibus: tāquam in principijs noua exiſtēs. Tex. 50
¶ Nam & Empedocles os ait eſſe ratione. hoc autem eſt quod quid erat eſſe, & rei ſubſtantia. At verò ſimiliter neceſſe eſt etiam carnis, cæterorumque ſingulorum eſſe rationem, aut nihil eſſe; propter hoc enim & caro, & os, cæterorumque vnumquodque eſt, & non propter materiam, quam ille ignem, terram, aquam, & aerem ait, ſed & his, altero dicente, neceſſario conſenſiſſet profecto, clarè tamen non dixit. Tex. 51

De his igitur & antea manifeſtū eſt, quodcunq; autem de his quiſpiam dubitauerit, rurſus repetamus; fortaſſis etenim ex eis aliquid facultatis habebimus ad futuras dubitationes.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

Liber Secundus.

SVMMA LIBRI.

A tex. vſque ad 2. docet, quomodo ſit conſideranda, & cognoſcenda veritas.

A tex. 3. vſque ad 14. demonſtrat ad quam attineat principaliter cognitio veritatis.

A tex. 14. vſque ad 16. docet modum conſiderandæ veritatis.

Argumentum cap. 1.

Contemplationem veritatis cum facilem, tum difficilem eſſe oſtendit, difficultatem, & facilitatem quandoque à rebus, nonnunquam ab intellectu oriri vnde, quomodo homines ſe adinuicem iuuent in conſideratione veritatis exponit: & metaphyſicam præcipuè, & maximè veritatis ſcientiam eſſe dicit. in quatuor igitur partes ſecatur caput. prima declarat facilitatem exiſtentem in cognitione veritatis, & hoc proponit ibi [ſpeculatio de veritate] deinde manifeſtat propoſitum ibi [ſignum autem] ſecunda narrat diffi-

difficultatem, & eius cauſam ſic [totum autem] tertia demõſtrat, quomodo homines ſe adinuicem iuuent ad conſiderandam veritatem , vbi inquit [verum non ſolum] vltima , & quarta aſſerit veritatem maximè ad philoſophiam pertinere, vbi inquit [rectè autem ſe habet] deinde remouet quoddã, per quod præcedens probatio põt infringi, vbi ait [at vero quod eſt.]

SPECVLATIO de veritate, partim difficilis, partim facilis eſt. Signum autem, quòd neque ſatis eam aliquis conſequitur, neque aberrant omnes ab ea, ſed quiſque aliquid de natura dicit. & ſinguli quidem nil, aut parum ei addunt, ex omnibus verò collectis aliqua magnitudo fit. Quare, ſi ita ſe videtur habere, vt in prouerbio dicimus, quis aberrabit à ianua? hoc modo profectò facilis eſſet totum autem, & partem habere non poſſe, hoc eius difficultatem oſtendit. Cùm verò difficultas duobus ſit modis fortaſſis cauſa eius non rebus, ſed nobis ipſis ineſt. quemadmodum enim veſpertilionum oculi ad lumen diei ſe habent, ita & intellectus animę noſtræ ad ea, quæ manifeſtiſſima omnium ſunt. ¶ Verum non ſolum illis agẽdæ ſunt gratiæ quorũ opinionibus quis acquieſcet, ſed illis, qui ſuperficietenus dixerunt: conferunt enim aliquid etiam iſti. habitum nanque noſtrum exercuerunt. Si enim Timothæus non fuiſſet, multum melodię nequaquam habuiſſemus. ſi tamen Phrynis non extitiſſet, ne Timotheus quidem. Simili modo & de illis eſt, qui de veritate aſſeruerunt. à quibuſdam enim aliquas accepimus opiniones. quidam vero, vt hi fierẽt, cauſa fuerunt. ¶ Rectè autem ſe habet Philoſophiam

Tex. 1 (beside "SPECVLATIO") — Tex. 2. (beside "ſima omnium ſunt. ¶ Verum") — Tex. 3. (beside "cauſa fuerunt. ¶ Rectè")

phiam ſcientiam veritatis contemplatricem appellaſſe; ſpeculatiuæ etenim finis veritas, practicę autem opus; etenim ſi quomodo ſe habent, cõſiderant non cauſam per ſe, ſed ad aliquid, & eo

Tex. 4. in tempore practici ſpeculantur. ¶ Neſcimus autem verum abſq; cauſa. vnumquodque verò id ipſum maxime aliorum eſt ſecũdùm quod alijs vniuocatio ineſt. vt puta ignis calidiſſimum: etenim cęteris hic eſt caliditatis cauſa. Quare veriſſimum etiam eſt id, quod poſterioribus, vt vera ſint, cauſa eſt. Propter quod principia ſemper exiſtentium neceſſe eſt veriſſima eſſe; nec enim aliquãdo vera: nec illis vt ſint, aliquid aliud cauſa eſt, ſed illa cęteris. Quare vt ſecundum eſſe vnumquodque ſe habet, ita etiam ſecundum

Tex. 5. veritatẽ. ¶ At verò quod eſt principiũ aliquid, neque ſunt infinitę entium cauſæ, neque in rectum, neque ſecũdum ſpeciem, patet. Nec enim vt ex materia, hoc ex hoc poteſt ire in infinitũ. vt carnem ex terra, terram ex aere, aerem ex igne, & hoc non ſtare. Nec vnde principium motus: veluti hominem quidem ab aere moueri, hunc vero à Sole, Solem autem à contentione, & huius nullam eſſe finem. Similiter nec cuius cauſa in infinitum progredi poteſt, vt deambulationem quidem ſanitatis cauſa, illam verò felicitatis, felicitatem verò alterius, & ita ſemper aliud alterius gratia eſſe. Similiter autem & de ipſo quid erat eſſe.

Argumentum cap. 2.

In omni genere cauſarum non eſſe procedendum in infinitum, ſed ad aliquam primam cauſam eſſe deueniendum narrat Ariſt. diuiditur caput in duas

partes,

partes, in prima probatur, quòd cauſæ non ſint infinitæ in directum. in ſecunda, quòd neque ſecundum ſpeciem. primum demonſtrat in quatuor generibus cauſarum, primò in mouente, vbi ait proponendo aliqua prius [mediorum enim quorum] deinde neque in cauſis materialibus ſic [& neq; deorſum] & hoc probat ibi [dupliciter enim hoc] poſtea neque in cauſa finali, vbi ait [item ipſum cuius cauſa finis] & hoc confirmat quatuor rationibus, quarum prima eſt [quare ſi tale erit vltimum] ſecunda [ſed qui faciũt] tertia [at nullus] quarta [nec eſſet intellectus] Tandem neque in cauſis formalibus ibi [at verò nec ipſum quid] & hoc probat quatuor rationibus. prima [ſemper etenim] ſecunda [item ipſum iure] tertia [& ipſum cognoſcere] quarta [ſed etiam materiam] In ſecunda parte oſtendit, quòd non ſint infinitæ ſpecies cauſarum, & ait [quod etiam ſi ſpecies cauſarum.]

MEdiorum enim, quorum extra aliquid vltimum, & primũ eſt, neceſſe eſt, quod prius eſt, cauſam eſſe eorum, quæ poſt illud ſunt. Si enim dicere nos oportuerit quid triũ cauſa eſt, primum dicemus, non enim vltimum: nullius enim, quod vltimum eſt, neque medium, vnius enim; nil enim differt vnum, an plura ſint, nec infinita, aut finita. infinitorũ quidem hoc modo, & omninò infiniti omnes partes mediæ ſunt ſimiliter hucuſque. Quare, ſi primum nihil eſt, omnino nulla cauſa eſt. ¶ Et neque deorſum poſſibile eſt in infinitum deſcendere, cùm id, quod ſurſum verſus principium habet. vt ex igne quidem aquam, ex hac verò terram, & ita ſemper aliud quoddam genus fieri. Dupliciter enim hoc ex hoc fit, non vt hoc poſt hoc dicitur, vt ex Iſthmijs ludis olympiaci, ſed vt aut ex puero Tex. 6. Tex. 7.

mutato vir , aut vt ex aqua aer . Verùm enimue-
ro vt ex puero quidem virum fieri dicimus, tan-
quam ex eo,quod fiebat id quod factum eſt,aut
quod perfectũ eſt ex eo quod perficiebatur. ſem
per etenim eſt aliquid medium , vt inter eſſe &
non eſſe generatio, ita quod fit inter exiſtens &
non exiſtens, qui autem diſcit, fit ſciens. & hoc
eſt, quod dicitur, quod fit ex diſcente ſciens . vt
autem,tanquam ex aere aqua ,corrupto altero.
Quare illa quidem non reflectuntur mutuo,nec
fit puer ex viro,nõ enim fit ex generatione quod
fit, ſed poſt generationem eſt.ſic enim dies ex di
luculo,quoniam poſt,hoc eſt. quare nec dilucu-
lum ex die: cętera verò reflectuntur.Vtroque ta-
mẽ modo impoſſibile eſt in infinitum progredi .
Illorum.n.cùm media ſint, neceſſe eſt finem eſ-
ſe.hæc autem inuicem reflectũtur. alterius enim
corruptio alterius generatio eſt . Simul autẽ im-
poſſibile eſt primum corrumpi,cũ ſempiternum
ſit: cùm.n. generatio non ſit infinita ſurſum ver-
ſus,neceſſe eſt non eſſe ſempiternum illud,quo
Tex. 8. primo corrupto quicquam factum eſt. ¶ Item ip
ſum cuius cauſa finis. tale autem eſt , quod non
eſt alterius gratia, ſed eius cauſa cętera. Quare,
ſi tale erit vltimum , non erit infinitum.quod ſi
nihil tale,non erit ipſum huius cauſa Sed qui ſa
ciunt infinitum, latet eos , quod boni naturam
auferunt.at nullus inciperet agere quicquam, ſi
non eſſet peruenturus ad finem . ¶Nec eſſet in-
Tex. 9. tellectus in huiuſmodi , alicuius enim cauſa a-
git , quicunque intellectum habet . hoc nanque
terminus eſt.finis verò ipſe terminus . ¶ At verò
Tex.10 nec ipſum quid erat eſſe reduci ad aliam defini-
tionem ratione abundantem contingit. Semper
etenim prior magis eſt, poſterior verò non eſt,

cuius

cuius autem primum non eſt, nec quod ſequitur eſt. ¶Item ipſum ſcire perimunt, qui ita dicunt. Tex. 11
non enim poſſibile eſt ſcire, antequam ad indiuidua deueniatur. Et ipſum cognoſcere non eſt, quæ enim ita infinita ſunt, quomodo intelligere contingit? Nec enim ſimile de linea eſt, quæ ſecundùm diuiſiones quidem non ſtat. intelligere verò non poteſt, niſi ſiſtat. quare non numerabit diuiſiones, qui infinitam pertranſit. ¶Sed etiã Tex. 12
materiam neceſſe eſt in eo, quod mouetur, intelligere atque nulli eſt eſſe infinito. quod ſi non, non infinitum eſt infinito eſſe. ¶Atqui etiam, ſi Tex. 13
ſpecies cauſarũ infinitæ multitudine eſſent, nec hoc modo eſſet ipſum cognoſcere: tunc enim ſcire putamus, cùm cauſas cognoſcimus. infinitum verò ſecundum additionem non eſt in tempore finito pertranſire.

Argumentum cap. 3.

Conſuetudo, ac natura quantùm poſſunt in inquirenda veritate ex varijs hominum generibus, qui diuerſimodè de his affecti veritatem ſuſcipiunt, exponit: hinc quis modus conueniens ſit inquirendæ veritatis explicat. quantam vim habeat conſuetudo in conſideratione veritatis ait ibi [auſcultationes autem ſecundum conſuetudines] & hoc manifeſtat per ſignũ dicens [quantam verò] quomodo autem homines in conſideratione veritatis diuerſos modos accepiant, narrat ibi [aliqui igitur] denique declarat quis ſit modus conueniens ad inquirendam veritatem, vbi ait [quapropter oportet] & præterea quis ſit eligendus in omnibus, vbi inquit [certitudinem verò.]

AVſcultationes autem ſecundum conſuetudines accidunt. quemadmodum enim cõ- Tex. 14

ſueuimus, ita iudicamus dici debere. & quæ pręter hęc non apparent ſimilia: ſed quia non conſueuimus ignotiora, & magis peregrina; conſuetum etenim notius eſt. Quantam vero vim conſuetudo habeat, leges declarant, in quibus fabuloſa, ac puerilia plus poſſunt propter conſuetu-

Tex. 15 dinem, quàm ſi cognoſceremus ea. ¶ Aliqui igitur, niſi mathematicè loquentes, non admittũt. Quidam vero non niſi exemplis vtentem. Quidã autem dignum ducunt, vt teſtis producatur aliquis Poeta. Et quidã exactè omnia. Quoſdam verò tędet certitudinis, aut propterea quod nõ poſſunt conſequi, aut propter curioſitatẽ; habet enim certitudo tale aliquid. quare vt in cõtractibus, ita & in orationibus illiberale eſſe quibuſdã apparet. Quapropter oportet peritũ eſſe quomodo ſingula addmittẽda ſunt; quoniam abſur-

Tex. 16 dum eſt ſimul ſcientiam, & modum ſciẽtiæ quærere. neutrum autem facilè accipere eſt. ¶ Certitudinem vero ſermonis mathematicam nõ oportet in cunctis quærere, ſed in his, quæ non habẽt materiam. Quare non eſt naturalis modus; tota enim natura forte habet materiam. Quamobrem cõſiderandũ eſt primùm, quidnam natura ſit; ſic enim & de quo Naturalis ſcientia eſt manifeſtum erit, & vtrum vnius ſciẽtię, an plurium eſt cauſas, & principia ſpeculari.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

Liber Tertius.

SVMMA LIBRI.

A tex. 1. vſque ad 2. demonſtrat eſſe conueniens in inquiſitione veritatis vniuerſalis de ſingulis dubitare mouendo multas quaſtiones.

A tex. 3. vſque ad 13. diſputat de quaſtionibus pertinentibus ad conſiderationem huius ſcientia, & ad ſubſtantias, & ad principia ſubſtantiarum.

A tex. 13. vſque ad 20. inquirit qualia ſint principia, an vnum, ſ. vel multa, an in potentia, vel in actu, & vtrum vniuerſalia, vel ſingularia.

Argumentum cap. 1.

Quatuor rationibus oſtendit Ariſt. conueniens eſſe in inquiſitione veritatis vniuerſalis de ſingulis dubitare proponit ibi [ad illam qua] & prima ratio eſt [nam poſterior facultas] ſecunda [& propterea quod illi] tertia [& adhuc] quarta [item melius.]

Tex. 1. AD ILLAM, quæ quæritur, ſcientiam, neceſſe eſt in primis nos percurrere, de quibus primo dubitandum eſt. hæc autem ſunt, & quæcunque de eis aliter quidam exiſtimarunt; & ſi quid vltra hæc prætermiſſum ſit. Eſt autem operæpretium, aliquid facultatis habere volentibus bene dubitare. nam poſterior facultas ſolutio eorum eſt, quæ antè dubitata fuerũt. Soluere autem non eſt, cum nodus ignoretur, ſed intellectus hæſitatio. manifeſtum hoc de re facit. quatenus enim dubitat, eatenus ſimile quiddam ligatis patitur vtroque nanque modo impoſſibile eſt ad vlteriora procedere. Quare omnes primò difficultates ſpeculari par eſt, & horum gratia, & propterea quod illi, qui quærunt, niſi primò dubitent, ſimiles illi ſunt, qui quonã ire oporteat ignorant, & adhuc neque vtrum in uenerint quod quęritur, an non, cognoſcere poſſunt. finis etenim his quidem nõ eſt manifeſtus, illi autem, qui antea dubitauerit, pateſcit. Item melius ſe habere neceſſe eſt illum ad iudicandum, qui tanquam aduerſarios omnes vtrinque rationes oppoſitas audiat.

Argumentum cap. 2.

Quæſtiones mouet, quæ & ad modum ſcientiæ metaphy. & ad res, de quibus ſcientia hæc cõſiderat. proponit illas, quæ ad modũ ſcientiæ pertinent, ſic [eſt autem prima dubitatio] deinde inquirit, de quibus conſideret hæc ſcientia, ſicut de ſubſtantiis, vbi ai. [& vnum prima ſubſtantiæ principia] poſtea multiplicat quæſtiones ſic [& hoc etiam ipſum] denique conſiderat, vtrum conſideratio huius ſcientiæ ſit etiam de accidentibus dicens [& vtrum circa ſubſtantias ſolùm]

ſolùm] præterea quæſtiones pertinentes ad res, de quibus eſt ſcientia ſcribit, ac primò de principijs re rum, ſecundò de mathematicis. de principijs, vbi inquit [& vtrum ipſa genere] & circa ipſa monet tres quæſtiones vniuerſales, quarum prima eſt [potiſsimũ vero] ſecunda [item principia vtrum numero] tertia [& potentia, an actu] quæſtiones attinentes ad mathematicum ibi ſcribit [& ad hæc vtrum numeri.]

Est autẽ prima dubitatio de his, quæ in procemio quoque dubitauimus, vtrum vnius an multarum ſcientiarum ſit cauſas ſpeculari. Et vtrum primæ ſubſtantię principia ſolum huius ſit ſcientię conſiderare, an etiam de principijs, ex quibus omnes demonſtrant, vt puta vtrum contingit vnum & idem ſimul affirmare & negare, an non, & de alijs huiuſmodi. Quòd ſi circa ſubſtantiam eſt, vtrum vna, an plures circa omnes ſint. & ſi plures, vtrũ omnes inter ſe affines, an aliquas earum ſapientias, nonnullas aliquid aliud appellandam ſit. Et hoc etiam ipſum neceſſarium eſt vt quæratur, vtrum ſenſibiles ſubſtantias eſſe duntaxat dicendum ſit, an præter has, etiam alias. Et vtrum vnum, an plura ſubſtã tiarum genera ſint, veluti qui formas, quique mathematica harum & ſenſibilium media faciunt. & de his igitur, vt dicimus, cõſiderandum eſt. Et vtrum circa ſubſtantias ſolum ſpeculatio ſit, an etiam circa ea, quæ per ſe ſubſtantijs accidunt. Et adhæc de eodem & diuerſo, ſimili & diſſimili, & cõtrarietate, & de priori & poſteriori; & cæteris cunctis huiuſcemodi, & de quibus Dialectici cõſiderare conantur, ex probabilibus ſolùm perſcrutantes, cuius eſt de his omnibus ſpeculari. Item quæcunque per ſe eiuſdem ipſis

accidunt. & non ſolùm quid horum vnumquodque eſt, ſed etiam vtrum vni contrarium. Et vtrũ ipſa genera ſint principia, & elementa, an illa, in quæ diuiduntur, quæ inſunt ſingula. Et ſi ipſa genera, vtrum quæcunque vltima de indiuiduis prædicantur, an priora. vtputa, vtrum animal, vel homo principio, & magis quàm ſingularia ſit. Potiſſimum verò quęrendum, & tractandum eſt vtrum eſt aliqua, præter materiam, cauſa per ſe, an nõ. Et hæc ſeparata, an non. Et vtrum vna, an plures numero. Et vtrum eſt aliquid præter cunctum (dico autem cunctum, cum quicquam de materia prædicatur) an nihil. an quorundam quidem ſit, quorundam verò non, & quænam entium talia ſint. Item principia, vtrum numero, an ſpecie definita ſint, & quæ in rationibus, & quæ in ſubiecto. Et vtrum corruptibilium, & incorruptibilium eadem, an diuerſa. & vtrum incorruptibilia omnia, an corruptibilium corruptibilia. Item, quod omnium difficillimum eſt, & maximam ambiguitatem habet, vtrum, vnũ & ens, vt Pythagorici, & Plato dicebant, non eſt aliud quicquam, ſed entium ſubſtantia, an non; ſed aliud quid ſubiectum, vt Empedocles amicitiam ait, alius verò quidam ignem, etiam alius aquam, aut aerem. Et vtrum principia vniuerſalia ſint, an tanquam ſingularia rerum. Et potentia, an actu. Item vtrum aliter, an ſecundum motum. & hæc enim multam dubitationem prębere queant. Et ad hæc vtrum numerum, longitudines, figuræ, & puncta ſubſtantiæ quædam ſint, an non. Et ſi ſubſtantiæ, vtrum ſeparatæ à ſenſibilibus, an in eis. De his enim omnibus non modò inuenire veritatem difficile, verùm neque benè ratione dubitare facile eſt.

Argu-

Argumentum cap. 3.

An ad vnam ſcientiam, ſeu diuerſas genera cauſarum ſpectent. proponit quæſtionem ibi [primùm itaque] deinde producit duas rationes probantes omnia genera cauſarum eſſe ſemper neceſſaria. harum prima eſt [vnius enim ſcientiæ] ſecunda [item multis entium] deinde manifeſtat aliam partem quæſtionis ibi [contingit enim eidem] vltimò reaſſumit quæſtionem, ſcilicet quam dictarum ſciẽtiarum poſsimus vocare ſapientiam, vbi inquit [ex his itaque] & inducit rationes, vbi legitur [quatenus verò primarum cauſarum.]

PRimum itaque de quibus primo diximus, vtrum vnius, an plurium ſcientiarum ſit omnia cauſarum genera ſpeculari; Vnius.n.ſciẽtiæ, quomodo eſſent principia, cùm non ſint contraria, cognoſcere? Item multis entium, nõ omnibus, omnia inſunt. Quo nanque modo poſſibile eſt motus principium in immobilibus eſſe, aut boni naturam, ſi quidem omne, quodcũque per ſe, & propter ſuam ipſius naturam bonum ſit, finis eſt, & ita cauſa, quoniam illius gratia cętera & fiunt, & ſunt: finis autem, & cuius cauſa actionis cuiuſdam finis eſt, actiones verò omnes cum motu: Quare in immobilibus non contingere queat hoc principium eſſe. non autem eſſe contingat quicquam per ſe bonum: Vnde in Mathematicis nihil per hanc cauſam probatur, nec eſt aliqua demõſtratio: quare eius, quod melius, aut peius, & omnino alicuius talium, nemo mentionem facit. Quapropter quidam Sophiſtarum, vt Ariſtippus ſpernebat eas. in alijs enim artibus, ac ipſis etiam illiberalibus, vt in Tex. 3.

Fabrili, & Coriaria, inquiebat, Cur melius, aut peius, de omnibus dici: Mathematicas autem nullam de bonis, & malis rationem facere. At ſi plures ſunt cauſarum ſcientię, & alia alius principij, quam earum, dicendum, eam eſſe, quę quęritur? aut quis illorum, qui eas habent, rem quæ quæritur, maximè ſciet? contingit enim eidem omnes modo cauſarum ineſſe. vtputa domus, vnde quidem motus, ars & faber: cuius verò cauſa, opus: materia autem, terra, & lapides: forma verò definitio. Ex his itaque quæ ab Antiquis determinata ſunt, quæ ſcientiarum appellanda ſit Sapientia, rationabile videatur vnam quanque ita appellandā eſſe. Verum, quatenus principaliſſima & honorabiliſſima, & cui cęteras ſcientias tanquam ancillas non contradicere decet, illa eſt ipſius finis & boni. huius enim cauſa cętera. Quatenus verò primarū cauſarum, & eius, quod maxime ſcibile definita eſt eſſe, ipſa vtique ſubſtantię fuerit: cùm enim multipliciter ſit idem ſcire, magis quidem illum ſcire dicimus, qui rem quidnam ſit ipſo eſſe cognoſcat, quàm illum, qui ipſo nō eſſe. Iſtorum autem ipſorum, alterū altero magis, & maximè illum, qui quid eſt: non verò illum, qui quantum, aut quale, aut quid agere, ſiue quid pati natura aptum eſt. Itē & in cęteris tunc ſcire vnumquodque eorum etiam, quorū demonſtrationes ſunt, arbitramur, cum quid eſt ſciamus. vtputa, quid eſt tetragoniſmus, quod inuentio mediæ. ſimiliter & de cęteris. Circa generationem autem, & actiones, totā que tranſmutationem, cùm ſciamus motus principium: hoc autem aliud, & fini oppoſitum eſt. Quare alterius eſſe ſcientiæ videatur harum cauſarum vnamquanque ſpeculari.

Argumentum cap. 4.

Duplicia principia memorantur demonſtrationis, & ſubſtantiæ: de quibus quæritur, num ad vna, vel diuerſas ſcientias ſpectent. deinde an omnium ſubſtantiarum vna ſit ſcientia, vel diuerſæ. at an iſta ſcientia contempletur ſubſtantiam, & eius per ſe accidentia. ſecatur caput in tres partes. circa primam tria conſiderantur. primò proponitur quæſtio ibi [at verò & de principijs] ſecundò arguitur ad vnā partem ſic [vnius igitur eſſe] tertiò ad aliam, vbi inquit [at verò ſi alia] in ſecunda parte agitur, an omnium ſubſtātiarum vna ſcientia. & proponitur his verbis [& omnino vnum vna] deinde obijcitur ad partem primam ſic [ſi igitur non vna] poſtea in contrarium ibi [vnam autem omnium] in tertia parte tractatur quæſtio, an conſideratio huius ſcientiæ ſit etiam circa accidentia. ponitur quæſtio ibi [item vtrum circa ſubſtātias ſolum] deinde arguitur contra vnam partem ſic [ſi enim] poſtremum in contrarium ita [quod ſi alterius.]

AT verò & de principijs demonſtratiuis, vtrū vnius ſcientiæ, an plurium ſunt, ambiguū eſt. Dico autem demonſtratiuā, opiniones communes, ex quibus omnes demonſtrat, vtputa quod neceſſe eſt omne, aut affirmare, aut negare: & quod impoſſibile eſt ſimul eſſe & non eſſe: & quæcunque aliæ ſimiles propoſitiones ſunt. Vtrum vna iſtarum ac ſubſtantiæ ſcientia eſt, an diuerſa. quòd ſi non vna, vtra dicenda eſt illa eſſe, quę nunc quæritur. Vnius itaque non eſt rationabile eſſe. Cur enim Geometrię magis quā cuiuſcunque proprium ſit de his ſpeculari? Si itaque æqualiter quidem cuiuſcunque eſt, de Tex. 4.

omnibus

omnibus verò non contingit, ſicuti nec cęterarum, ita nec illius quę cognoſcit ſubſtantias, proprium eſt, de eis cognoſcere. Et ad hæc, quomodo eorum ſcientia erit? quid enim horum quod quę eſt, nunc quoque cognoſcimus; vtuntur nãque eis cęteræ etiam artes, tanquam cognitis; Quòd ſi demonſtratiua de eis eſt, oportebit aliquod genus ſubiectũ eſſe, & aliquas paſſiones, & aliquas eorum dignitates eſſe: de omnibus.n. demonſtrationem eſſe impoſſibile eſt. ſi quidem neceſſe eſt ex quibuſdam, & circa quippiam, & quorundam demonſtrationem eſſe. Quare accidit cunctorum, quæ demonſtrantur, vnum quoddam genus eſſe; omnes enim demonſtratiuę vtũtur dignitatibus. At verò, ſi altera, quę de ſubſtãtia, & illa, quę de his, vtra earum principalior, & prior eſt? vniuerſaliter.n. & maximè principia omnium dignitates ſunt. Et, ſi non eſt Philoſophi, cuius alterius erit de eis verum, & falſum

Tex. 5. ſpeculari? ¶Et omnino, vtrum vna omnium ſubſtantiarum, an plures ſcientię ſunt. Si igitur non vna, cuius ſubſtantię hęc ſcientia erit ponenda? Vnam autem omnium eſſe non eſt rationabile; etenim demonſtratiua vna de omnibus accidentibus eſſet: ſiquidem omnis demonſtratiua ea, quæ per ſe circa aliquod ſubiectum accidunt, ſpeculatur ex communibus opinionibus. Circa itaque idem genus per ſe accidentia eiuſdem eſt ſpeculari, & eiſdem opinionibus. Circa enim quod eſt vnius, & ex quibus vnius, ſiue eiuſdem, ſiue alterius, vnde & accidentia, aut hæ ſpeculabuntur, aut ex his vna.

Tex. 6. ¶Item, vtrum circa ſubſtãtias ſolùm ſpeculatio eſt, an etiam circa accidentia eis. Dico autem, vtputa ſi ſolidum quædam ſubſtantia eſt, ac lineę, & plana, vtrum eiuſdem

ſcientiæ

ſcientiæ eſt iſta cognoſcere, & quæ circa vnumquodque genus accidunt, de quibus Mathematicæ demonſtrat, an alterius. Si enim eiuſdem, demonſtratiua quædam erit etiam quæ ſubſtantiæ. non videtur autem ipſius quid eſt demonſtratio eſſe. Quòd ſi alterius, quæ erit, quæ ſpeculatur circa ſubſtantiam accidentia? hoc enim difficillimum reddere eſt.

Argumentum cap. 5.

Num præter ſenſibiles ſubſtantias reperiantur aliqua aliæ à ſenſibilibus ſeparata, quærit Ariſt. arguit item illos, qui inter ſpecies, & ſenſibilia, ſiue in ipſis ſenſibilibus mathematica poſuerunt. diuiditur caput in duas partes. in prima tractat, vtrum in vniuerſitate rerum ſolæ ſubſtantiæ ſenſibiles inueniantur. proponit ſic [item vtrum ſenſibiles] deinde oſtendit, quomodo ad vnam partem quis argumentari poſſit dicens [quomodo igitur] poſtea obijcit ad partem negatiuam, vbi inquit [cum verò multiplicem] in ſecunda parte deſtruit ponentes mathematica media inter ſpecies, & ſenſibilia. & hoc dup. primò contra illos, qui ponebant mathematica media, & à ſenſibilibus ſeparata, & hoc proponit ſic [item ſi quis] & contra hos obijcit tribus modis. primus eſt [patet enim quòd ſimiliter] ſecundus [dubitauerit autem aliquis] tertius [ſimul autem] ſecundò contra ponentes mathematica in ſenſibilibus. proponit ita [ſunt autem quidam] deinde deſtruit hanc opinionem quatuor rationibus. quarum prima eſt [quibus accidentia] ſecunda [item duo ſolida] tertia [vt non eſſe immobilia] vltima eſt [& omnino cuius cauſa.]

ITem vtrum ſenſibiles ſolùm ſubſtantias eſſe dicendum eſt, an præter iſtas etiam alias. Et Tex. 7.

vtrum vnum, an plura ſubſtantiarũ genera ſunt; vt hi, qui dicunt formas & media, circa quę Mathematicas aiunt ſcientias eſſe. Quomodo igitur dicimus formas cauſas, & ſubſtãtias per ſeipſas eſſe, in ſuperioribus ſermonibus dictum eſt. Cũ verò multiplicem difficultatem habeant, non minus eſt incõueniens dicere quidem eſſe quaſdam naturas præter eas, quæ in cœlo ſunt, illas verò eaſdẽ, quas & ſenſibiles ponere, niſi quòd illa quidem ſempiterna, hęc verò corruptibilia. Idealem nanque hominem & idealem equum, & ſanitatem aiunt & nihil aliud: ſimile quid illis facientes, qui dicunt quidem eſſe Deos, ſed formę ſimilis hominibus: nec enim iſti aliud faciebãt, niſi homines ſẽpiternos: nec illi formas, niſi ſenſibilia ſempiterna. Item ſi quis pręter formas, & ſenſibilia ponat media multas dubitationes habebit. Patet enim, quod ſimiliter, & lineę pręter etiam ipſas ſenſibiles erũt, & aliorum generum ſingula. Quare cùm Aſtrologia vna earũ ſit, erit & cœlum aliquod pręter ſenſibile cœlũ, & Sol, & Luna, & cętera ſimiliter, quę in cœlo ſunt. At quomodo credendum eſt talibus? nam immobile nõ eſt rationabile eſſe. mobile autem & omnino eſt impoſſibile. Similiter & de quibus Perſpectiua tractat, & quę in Mathematicis Harmonica, & hęc enim impoſſibile eſt pręter ſenſibilia eſſe propter ſimiles cauſas. ſi enim ſenſibilia ſunt media, & ſenſus, patet quod animalia etiam erunt eorum mediorum, & quidẽ corruptibilium. ¶Dubitauerit autem aliquis, circa quę entia oportet has ſcientias quęrere. ſi enim in hoc differret ſolum à Geometria Geodęſia, quod hęc quidem eorum eſt, quę ſentimus, illa vero non ſenſibilium eſt; patet quod pręter Me-

Tex. 8.

dicinam

dicinam erit aliqua ſcientia, & prętcr quamcunque aliarum inter ipſam Medicinam, & hãc medicinam. At quomodo poſſibile eſt? etenim etiã ſalubria quędam eſſent, pręter ſenſibilia, & ipſum ſalubre. Simul autem nec hoc verum eſt, quòd Geodęſia ſenſibilium, & corruptibilium magnitudinum ſit. corrumperetur enim illis corruptis. At neque ſenſibilium magnitudinum, neque circa hoc cęlum Aſtrologia eſſet. Nec enim ſenſibiles lineę tales ſunt, quales Geometria dicit. nil enim ſenſibilium ita in rectum atque rotundum. tangit enim circulus regulam, non ſecundùm punctum, ſed ſicut Protagoras dicebat, redarguens Geometras. nec motus, nec reuolutiones cęli ſimiles, de quibus Aſtrologia rationes facit. neque puncta eandem naturam, quam ſtellę habent. ¶ Sunt autem quidam, dicentes eſſe quidem hæc, quę formarum, & ſenſibilium media dicitur, non tamen à ſenſibilibus ſeparata, ſed in eis. Quos quę impoſſibilia ſequuntur omnia quidem enumerare lõgi ſermonis eſſet. ſufficit autem talia ſpeculari. Non enim de his ſolum, vt ita ſe habeant, rationabile eſt, ſed paret, quòd etiam formas contingeret in ſenſibilibus eſſe. eiuſdẽ enim rationis vtraque hęc ſunt. Item duo ſolida in eodẽ loco neceſſe eſſet eſſe, non eſſe immobilia in ſenſibilibus exiſtẽtia motis. Et omnino cuius cauſa quis ponet quidem eſſe ea, eſſe autem in ſenſibilibus? eadem enim, quæ prędicta ſunt, abſurda ſequentur. erit namque aliud quoddam cœlum pręter cęlum: niſi quòd non ſeparatum, ſed in eodem loco: quod impoſſibilius eſt. Tex. 9.

Argu-

Argumentum cap. 6.

Angenera ſint principia, & horum magis vniuerſalia, vel indiuiduo proxima quærit. proponit quæſtionē dicens [& de principijs] deinde diſputat quæſtionem, & tria proponit. primò oſtendit, quod ea, ex quibus primis aliquid componitur, ſint principia, & elementa, & hoc tribus rationibus, harum prima eſt [vt vocis elementa] ſecunda [item etiam corpora] tertia [& ad hæc] poſtea obijcit ad partem contrariam tribus alijs. & prima eſt [quod ſi cognoſcimus] ſecunda [& ſi entium] tertia [videntur autem] Præterea excludit quandam obiectionem dicens [aut verò non poßibile] ſecundò mouet hanc quæſtionem, ſcilicet vtrum primò genera ſint principia, vel alia. & proponit ſic [& ad hæc ſi quam maximè] & circa hoc tria agit. primò inducit tres rationes probantes prima genera non eſſe principia. & prima eſt [ſi enim quoniam vniuerſalia] ſecunda [item etiam media] tertia [adhuc magis] ſecundò inducit rationes ad oſtēdendum, quòd ſpecies vltimæ magis debent dici principia tribus medijs. proponit, & narrat primam rationem dicens [at verò & ſi principalis] ſecunda [item in quibus] vltima [item vbicunque] tertiò obijcit in contrarium, vbi inquit [rurſus tamē qũo.]

Tex. 10 MAgna itaque de his dubitatio eſt, quonam modo ponendo, veritatem conſequemur. Et de principijs, vtrum oporteat genera exiſtimare elemēta, & principia, an illa magis, ex quibus inexiſtentibus quicquam primum eſt vt vocis elementa, & principia videntur ea eſſe, ex quibus primò omnes voces compoſitę ſunt, ſed non vox in communi. & deſignationum ea dici-

mus

ſmus elemēta, quorum demonſtrationes in aliarum aut omnium, aut plurium demonſtrationibus inſunt. Item etiam corporum, & qui plura dicunt elementa eſſe, & qui vnum ex quibus cōponuntur, & ex quibus conſtant, principia eſſe aiunt. vt Empedocles ignem, & aquam, & quæ cum eis ſunt elementa ait eſſe, ex quibus inexiſtentibus entia ſunt: ſed non ea, vt genera entiū ponit. Et ad hęc, ſi quis cęterorum quoque naturam velit conſiderare, veluti lectum ex quibus partibus, & quomodo compoſitus eſt, tunc eius naturam cognoſcit. Ex his itaque rationibus nō eſſent principia genera entium. Cùm autem ſingula cognoſcamus per definitiones: principia vero definitionum genera ſint: neceſſe eſt definitorum etiam principia genera eſſe. Et ſi entium habere ſcientiam eſt ipſum habere ſpecierum ſcientiam, ſecundùm quas etiam dicuntur, ſpecierum principia ipſa genera ſunt. Videntur autem quidam etiam eorum, qui elemēta entium ipſum vnum, aut ens, aut magnum, aut paruum dicunt, tanquam generibus eis vti. Aut vero non poſſibile eſt vtroque modo principia dicere: ratio nanque ſubſtantię vna. diuerſa verò erit, quę ſit per genera, definitio, & quę dicit, ex quibus inexiſtentibus. Et ad hęc, & ſi quàm maxime ipſa genera principia ſunt, vtrum prima generum arbitrandum ſit eſſe principia, an vltima, quę de indiuiduis prędicantur; etenim hoc dubitatur. Si enim quoniam vniuerſalia, magis principia ſunt, patet, quod ſuprema generum; hęc enim de omnibus dicuntur. Tot igitur principia entium erunt, quot prima genera ſunt. Quare & ipſum ens, & ipſum vnum principia, & ſubſtantię erūt; hęc enim de omnibus maxime entibus dicun-

tur Non eſt autem poſſibile, neque ipſum vnum entium eſſe genus, neque ipſum ens. neceſſe etenim eſt vniuſcuiuſque generis differentias & eſſe, & vnamquanque vnam eſſe. impoſſibile verò eſt aut ſpecies generis de proprij differētijs prædicari, aut genus abſque ſuis ſpeciebus. Quare ſi vnum vel ens genus eſt, nulla differentia nec vnum, nec ens erit. at, ſi non genera, nec principia

Tex. 11 erunt: ſi quidem genera principia ſunt. ¶ Item etiam media, cum differentijs collecta, erunt genera vſque ad indiuidua, nūc autem quędam videntur, quędam verò non videntur. Et ad hęc differentię magis principia, quàm genera: ſi igitur iſta etiam principia, infinita, vt ita dicam, principia fiunt, & maxime ſi quis primum genus principium ponat. At verò, & ſi principalis ſpecies magis ipſum vnum eſt: vnum autem eſt, quod indiuiſibile eſt: omne vero indiuiſibile, aut ſecundùm quantum, aut ſecundùm ſpeciem: prius autem, quod ſecūdum ſpeciem eſt: genera autem magis diuiſibilia in ſpecies: vnum erit profectò, quod vltimo prædicatur. non enim eſt homo genus ſingularium hominum. Itē in quibus prius, & poſterius eſt, non eſt poſſibile, quod de his dicitur, aliquid præter hæc eſſe. vtputa ſi dualitas numerorum eſt prima, nō erit aliquis numerus præter ſpecies numerorum: ſimiliter neque figuræ præter ſpecies figuram. Quod ſi non horum, multo minus aliorum erunt genera præter ſpecies. horum enim maxime videntur genera eſſe. in indiuiduis verò non eſt hoc quidem prius, illud vero poſterius Item vbicunque hoc quidem melius, hoc vero deterius eſt, ſemper prius eſt quod melius eſt. quare nihil horum genus eſſet. Ex his itaque magis apparent, quæ de indiuidui

præ-

prędicantur quàm genera, eſſe principia. Rurſus tamen quomodo oporteat iſta exiſtimare principia, nõ eſt facilè dictu. Principium enim, & cauſam eſſe oportet præter res, quarum principium eſt, & poſſe eſſe ſeparatum ab eis. Tale quid autem eſſe præter ſingulare cur quiſquam opinaretur, niſi quoniam vniuerſaliter, & de omnibus prædicatur? At ſi propter hoc, quæ magis vniuerſalia ſunt, magis ponenda principia ſunt. quare prima genera vtique principia ſint.

Argumentum cap. 7.

Num aliqua vniuerſalia ſint à ſenſibilibus ſingularibus à materia, & forma ſeparata inquirit: & an omniũ vna, & eadem ſubſtantia. ſecatur caput in tres partes; in prima, an vniuerſalia ſint ſeparata à ſingularibus. proponit ibi [eſt autem conſequens] deinde arguit, quòd ſint ſeparata dicens [ſi etenim non eſt] poſtea obÿcit in contrarium [at ſi hoc neceſſe eſt] in ſecunda parte, vtrum aliquid ſit ſeparatum à compoſitis ex materia, & forma. ea eſt quæſtio, [item quã maximè] deinde obÿcit contra hoc, quòd poni poſſet nihil ſeparatum eſſe ab his, quæ ſunt compoſita ex materia, & forma, vbi ait [ſi igitur nihil] poſtea ad oppoſitum ita [ſi autem rurſus] in tertia parte inquirit, an omnium exiſtentium in vna ſpecie, forma vna, & eadem. mouet dubitationem ſic [& ad hæc vtrũ] poſteà probat, quòd non omnium ſit vna duplici ratione. prima eſt [ſed abſurdum eſt] ſecunda [ſimul autem]

Est autem conſequens his, & ad ſpeculãdum omnium difficillima, maximeque neceſſa- Tex. 12

ria dubitatio, de qua præſens ſit ſermo. Si etenim non eſt quicquam præter ſingularia, ſingularia verò infinita ſunt, quõ poſſibile eſt infinitorum habere ſcientiam? quatenus.n. vnum quid, & idem, & quatenus vniuerſale quid eſt, eatenus omnia cognoſcimus. At ſi hoc neceſſe eſt, & oportet aliquid præter ſingularia eſſe, neceſſe erit, vt genera, aut vltima, aut primæ ſint præter ſingularia. hoc autem quod impoſſibile ſit, paulò ante dubitauimus. Item, ſi quam maxime aliquid eſt præter totum, cùm quicquam de materia prædicetur, vtrum ſi aliqua ſpecies eſt, præter omnia eſſe aliquid oporteat, an pręter aliqua eſſe, & pręter aliqua non eſſe, an pręter nullum. Si igitur nihil præter ſingnlaria eſt, nihil intelligibile erit, ſed omnia ſenſibilia: & ſcientia nullius erit, niſi quis ſenſum dicat ſcientiam eſſe. Item nihil eſſet ſempiternum, nec immobile; ſenſibilia enim omnia corrumpuntur, & in motu ſunt. At ſi nihil eſt ſempiternum, neque generationem eſſe poſſibile eſt; neceſſe eſt enim aliquid eſſe id, quod fit, & ex quo fit; & vltimum horum ingenitum eſſe: ſiquidem ſtat, & ex non ente fieri impoſſibile eſt. Itẽ generatione & motu exiſtente, neceſſe eſt, vt finis etiam ſit; nec enim infinitus eſt aliquis motus, ſed cuiuſque eſt finis. & fieri non eſt poſſibile, quod factũ eſſe impoſſibile ſit. quod autem factũ eſt, neceſſe eſt, vt ſit, cùm primò factũ eſt. Item, ſi materia eſt, propterea quòd ingenita eſt, multo magis rationabile eſt ipſam ſubſtantiã eſſe, cùm illa exiſtat, vt hæc ſit. Si enim nec hæc erit, nec illa, nihil erit omnino. quod ſi hoc impoſſibile eſt, neceſſe eſt vt forma, & ſpecies aliquid præter totũ ſit. Si autẽ rurſus hoc aliquis ponet, dubiũ eſt de quibus

hoc

hoc ponet & de quibus non. quòd enim de omnibus nō eſt poſſibile, patet; non enim ponemus aliquam eſſe domum, præter domos ſingulares.

¶Et ad hæc vtrum vna erit omnium ſubſtantia, vtputa hominū. Sed abſurdum eſt; non enim vnum eſſent omnia, quorum ſubſtantia vna, ſed multa atque diuerſa. ſed hoc etiam inconueniēs eſt. Simul autem quomodo materia vnumquodque horum eſt, & eſt totum hæc ambo? Tex. 13

Argumentum cap. 8.

Omnium rerum an principia eadem, vel diuerſa: & num eadem, vel diuerſa principia ſint corruptibilium, & incorruptibilium, inueſtigat Ariſtot. mouet dubitationem primam ibi [item de principijs] quod ſint eadem numero probat dicens [nam ſi ſpecie ſunt vnum] poſtea obijcit in contrarium, & ait [at verò ſi numero vnum] An verò diuerſa ſint principia rerum corruptibilium, & incorruptibilium, proponit ita [vtrum eadem corruptibilium, & incorruptibilium] & obijcit probando, quòd non ſint eadem ibi [ſi enim eadem] deinde excludit ſolutionem poetarum theologorum, quam narrat ſic [quicunque igitur] & deſtruit his verbis [manifeſtum autem eſt] poſtea diſputat contra reſponſionem quorundam philoſophorum naturalium. primò recitat eorum rationem ſic [ab illis verò] ſecundò dat reſponſionem his uerbis [Empedocles nanque] & improbat rationem Empedoclis tripliciter. primò ita [uidebitur autem] ſecundò [unde, & accidit ei] ultimò, ubi inquit [ſimiliter nec amicitiam] poſtremò probat dupliciter principia corruptibilium, & incorruptibilium eſſe eadem prima ratio eſt [quòd ſi diuerſa principia] ſecūda [item nemo conatus.]

Tex. 14 ITem de principijs hoc etiam aliquis dubitauit, nam ſi ſpecie ſunt vnnm, nihil erit numero vnũ, nec ipſum vnũ, & ipſum ens. Ipſumque ſcire quomodo erit, ſi non aliquod vnum in omnibus erit? At verò ſi vnum numero, quodque principiorum vnum, & non, vt in ſenſibilibus, alia aliorum, vtputa huius ſyllabæ cum ſpecie ſit eadem, etiam principia ſpecie eadem ſunt; etenim hæc numeró alia ſunt. Quòd ſi non ita, ſed principia entium numero ſunt vnum, non erit præter elementa aliquid aliud; numero enim vnum dicere, aut ſingulare, nil differt. ita. n. ſingulare dicimus, quod vnum numero eſt: vniuerſale verò, quod in his. quemadmodum ſi vocis elementa, eò quod vnum numero eſt, determinata eſſent, neceſſe eſſet tot omnes literas eſſe, quot elementa, cum non eſſent duo, aut plura eadẽ.

Tex. 15 ¶ Nihilo autem minor dubitatio & à præſentibus, & à prioribus prætermiſſa eſt, vtrum eadem corruptibilium & incorruptibiliũ principia ſint, an diuerſa, Si enim eadem ſunt, quomodo hæc quidem incorruptibilia, hæc verò corruptibilia ſunt, & propter quã cauſam? Quicunque igitur circa tẽpora Heſiodi fuerunt, & cunꝰti Theologi, ſolùm quoad ſibi perſuaderent, curæ habuerunt, nos autẽ contempſerunt. Cùm enim principia Deos facerent, & ex Dijs fuiſſe dicerent, quęcunque nõ guſtarunt nectar, & ambroſiam, mortalia dicunt fuiſſe. Manifeſtũ autẽ eſt, quod ſibiipſis hæc nomina cognita dicentes, talesq; afferentes cauſas, ſupra vires noſtras dixerunt; nam ſi voluptatis gratia ea attigerunt, nequaquam ſunt ipſius eſſe cauſa nectar, & ambroſia, quòd ſi ipſius eſſe gratia, quomodo eſſent ſempiterni, cùm alimento indigerẽt? Sed de his, quæ fabulosè &

ſè & ſophiſticè dicuntur, non eſt dignum accuratè conſiderare, Ab illis verò, qui per demonſtrationem dicunt, petere oportet, ac interrogare, cur cùm ex eiſdem ſint, hæc quidem entiũ ſempiterna natura ſunt, hæc verò corrumpuntur? cũ autem neque dicant cauſam, neque rationabile ſit, ita ſe habere, patet, quòd non ſunt eorum eadem principia, neque cauſæ. Empe.nanque, quẽ quis maxime ſibi ipſi putauerit conſona dicere, is quoque idem paſſus eſt; ponit enim quodam principium corruptionis cauſam, contentionem. nihilominus tamen & hæc videbitur generare, præter Deum. dicit enim.

Ex quibus omnia, quæ erant, quæ ſunt, quæque in poſterum erunt,
Ac arbores pullularunt, & uiri, ac mulieres,
Feræ, aliteſque, & piſces in aqua nutriti,
Ac Dij longæui.

At etiã abſq; his patet. nã, ſi non ineſſet in rebus cõtẽtio, vnũ omnia, vt ait, eſſent, cũ enim cõueniãt, tũc extima ſtatuitur cõtentio. Vnde & accidit ei feliciſſimũ Deũ minus ſapientem cęteris eſſe; nõ enim cognoſcit omnia elementa: cõtentionẽ nãq; nõ habet. cognitio aũt ſimilis ſimili.

Terra enim, ait, *terram inſpicimus, aquam verò aqua:*
Aethere autẽ æthera diuum, ſed igne ignè manifeſtũ:
Ac amicitia amicitiam, & contentionem contentione perniciosa.

Sed vnde ſermo digreſſus eſt, hoc eſt manifeſtum, quod accidit ei, contentionẽ nõ magis corruptionis, quàm ipſius eſſe cauſam eſſe. ſimiliter nec amicitiam ipſius eſſe. cum enim congreget in vnum, corrumpit cætera. & ſimul ipſius tranſmutationis nullam cauſam dicit, niſi quòd ita natura aptum eſt. ait enim:

Magna contentio in membris nutrita fuit.
Ac ad honores aſcendit tempore perfecto.
Quod eis cũ alternũ ſit, amplũ praceſsit iuſiurandũ.

Tanquam neceſſe ſit quidem trãſmutari, cauſam tamen neceſſariò nullam manifeſtat. tantum tamen ſibi ipſi conſentaneè dicit, quod non facit hæc quidem entium corruptibilia, hæc verò incorruptibilia, ſed omnia corruptibilia, præter elementa. Quę autem dicitur nunc dubitatio eſt, cur ſi omnia ex eiſdem ſunt, hęc quidẽ ſunt, hęc verò non. Quòd igitur non ſint eadem principia, hęc demũ dicta ſint. Quòd ſi diuerſa principia ſunt, vna quidem dubitatio eſt, vtrum incorruptibilia etiam iſta erunt, an corruptibilia. Si enim corruptibilia, patet, quod neceſſe eſt ea quoque ex aliquibus eſſe, omnia enim in illa, ex quibus ſunt, corrumpuntur. quare accidit principiorum alia eſſe principia priora. hoc autem impoſſibile, ſiue ſtatur, ſiue in infinitum progreditur. Item, ſi principia adimentur, corruptibilia quomodo erunt? Quòd ſi incorruptibilia ſunt, cur ex his quidem cùm incorruptibilia ſint, corruptibilia erunt; ex alteris verò incorruptibilia? hoc enim non eſt rationabile, ſed aut impoſſibile eſt, aut multis indiget rationibus. Item nemo conatus eſt alia oſtendere, ſed eadem omnium principia dicunt, & quod primo dubitatum eſt, tanquam paruum quidam putantes, prętereunt.

Argumentum cap. 9.

Vtrum unum, & ens ſint omnium rerum ſubſtantia, & principium Ariſt. inquirit. diuiditur caput in tres partes. in prima mouet dubitationem. in ſecunda narrat opinionem ad utranque partem, vltimò reci-

tat rationes. mouet dubium his verbis [omnium autē & ad ſpeculandum] narrat opiniones ad utranque partem his uerbis [quidam .n. illo] deinde [alij uerò genere] ſcribit rationes, & primò pro Platone, & Pythagora ſic [accidit autē, quòd ſi quis] poſtea pro parte contraria dupliciter . prima ratio eſt [at uerò ſi quid] ſecunda [item ſi ipſum unum indiuiſibile] quā ſoluit dicens [ſed cum ipſe moleſtè] poſtremò oſtendit difficultatem, quæ adhuc remanet Platonicis poſt prædictam ſolutionem ita [ſed quomodo ex uno tali.]

OMnium autem & ad ſpeculandum difficillimum, & ad cognoſcendam veritatem maxime neceſſarium eſt, vtrum ipſum ens, & ipſum vnum ſubſtātiæ entium ſint, & non aliquid aliud vtrunque eorum ſit, ſed hoc vnum, illud vero ens ſit: aut oporteat, quid nam ſit ipſum ens, & ipſum vnum quęrere, tanquam altera natura ſubiecta. Quidam enim illo, quidam verò hoc modo putant naturam habere; Plato nanque, ac Pythagorici non eſſe aliud quid ipſum ens, nec ipſum vnum aiebant, ſed hoc eorum naturam eſſe tanquam ſubſtantia idem vnum, & ens eſſet. Qui autem de natura tractarunt, vt Empedocles, tanquam in magis cognitum reducens, dicit, quòd vnum eſt ens; videri nanque poſſit dicere hoc amicitiam eſſe: cauſa enim hęc omnibus eſt, vt vnum ſint. Alij vero ignem, & alij aerem aiunt ipſum vnum, & ipſum ens eſſe, ex quo entia & eſſe, & facta eſſe. Similiter, & qui plura elementa ponunt. neceſſe enim & his eſt tot eſſe dicere ipſum ens, & ipſum vnum, quot aiunt principia eſſe. Accidit autem, ſi quis non ponet eſſe aliquam ſubſtantiam ipſum vnum, & ipſum ens, nec aliorum vniuerſalium Tex.16

quicquam eſſe; hæc enim vniuerſalia maxime omnium ſunt. Quòd ſi nō eſt aliquid ipſum ens, & ipſum vnum, multo minus quicquam aliorū ſit præter ea, quæ ſingularia dicuntur. Item, ſi ipſum vnum non ſit ſubſtantia, patet, quòd nec numerus erit tanquam natura alia ſeparata ab entibus; numerus enim vnitates, vnitas verò vnum quid eſt. Quòd ſi quid eſt ipſum vnum, & ipſum ens, neceſſe eſt eorum ſubſtantiam eſſe vnum & ens: non enim aliquid aliud vniuerſaliter prædicatur, ſed eadem ipſa. At verò ſi quid erit ipſum ens, & ipſum vnum, magna dubitatio eſt, quonam modo aliquid aliud præter hæc erit. dico autem quomodo entia erūt plura vno. quod enim aliud ab ente eſt, non eſt. quare ſecundùm Parmenidis rationem neceſſe eſt accidere omnia entia eſſe vnum. & hoc eſſe ens. Vtroque autem modo difficile eſt; ſiue enim vnum non ſit ſubſtantia, ſiue ipſum vnum ſit, impoſſibile eſt numerum eſſe ſubſtantiam. Si igitur non ſit, dictum eſt prius quare. Si autem ſit, eadem ac de ente dubitatio eſt. ex quo enim & præter ipſum vnum erit aliud vnum, neceſſe profectò eſt nihil eſſe. omnia verò entia, aut vnum, aut plura, quorum vnumquodq; vnum eſt. Item, ſi ipſum vnum indiuiſibile, ſecundùm quidem Zenonis poſitionem nihil vtique fuerit. Quòd enim neque additum, neque demptum facit aliquid maius, id non eſſe entium aiunt, tanquam ens magnitudo ſit. & ſi magnitudo corporalis: hæc nanque omniquaque ens. cætera verò quodammodo quidem addita facient maius, quodammodo verò nihil: vt ſuperficies & linea facient; punctum verò, & vnitas minimè. Sed cum ipſe moleſte ſpeculetur, ac contingat aliquid indiuiſibile

eſſe, ſic ad illum habetur aliqua ρ̃ſio. huiuſcemodi nanque additum non maius, ſed plus efficit. Sed quomodo ex vno tali, aut pluribus magnitudo erit? ſimile nanque eſt, ac ſi dicatur ex punctis lineam eſſe. Quod ſi quis ita putat, vt quemadmodum quidam dñt, ex ipſo vno, & alio quodam non vno numerus fiat, nihilominus tñ quærendũ eſt, cur, & quomodo quandoq; numerus, qñq; magnitudo erit. ꝙ fit, ſi ipm nõ vnũ inæqualitas, ac eadẽ natura erat. Nec. n. apparet, quo pacto ex vno, & iſta, neq; quo pacto ex aliquo numero, & iſta magnitudines fieri queant.

Argumentum cap. 10.

Numeri, & Magnitudines an ſubſtantiæ rerũ ſint, & principia. ſecatur caput in tres partes. in prima Ariſt. dubitat de hoc dicens [his autem conſequens dubitatio vtrum numeri] poſtea probat numeros eſſe ſubſtantias rerum, vbi inquit [nam ſi non ſunt] & oſtendit quomodo Philoſophi ſecuti fuerint prædictas rationes ita [quare plures quidẽ] deinde arguit in cõtrarium quatuor rationibus, quarum prima eſt [at ſi hoc] ſecunda [item videntur] tertia [& ad hæc ſimiliter] vltima [ad hæc enim quæ dicta ſunt.]

HIs autem conſequens dubitatio eſt, vtrum numeri, & corpora, & ſuperficies, & pũcta aliquæ ſubſtantiæ ſint, an non. Si enim nõ ſunt, fugit nos quidnã ipſum ens, & quæ entium ſubſtantiæ ſint. Paſſiones. enim, & motus, & quæ ad aliquid ſunt, ipſęque diſpoſitiones, ac rationes nullius ſubſtantiam ſignificare videtur. cuncta; etenim de aliquo ſubiecto dicũtur, nihilque horũ ipſum quid eſt. Quæ verò maxime ſubſtantiã Tex. 17

videan-

videātur ſignificare, ſunt aqua, terra, & ignis, ex quibus compoſita corpora conſiſtunt horum autem caliditates quidē, & frigiditates, & huiuſcemodi paſſiones non ſubſtantiæ ſunt. corpus verò ſolùm, quod hæc patitur, permanet, tanquam aliquod ens, & aliqua exiſtens ſubſtantia. At verò corpus minus eſt ſubſtātiæ, quàm ſuperficies, & ſuperficies quàm linea, & linea quàm vnitas, & punctū; his enim corpus definitur. & hæc quidē vidētur poſſe ſine corpore eſſe, corpus verò abſque his impoſſibile eſſe. Quare plures quidē, & Antiquiores ſubſtantiam quidē & ens, putabāt eſſe corpus, cętera verò huius paſſiones: vt & principia corporū entium eſſent principia. Poſteriores verò, & illis ſapientiores habiti numeros. Quemadmodum itaque dicimus. ſi hęc nō ſunt ſubſtantiæ, nulla ſubſtantia, nec aliquod ens omnino eſt; quæ enim eis accidunt, non conuenit entia nominare. At ſi hoc quidem conceditur, quòd lōgitudines, & puncta magis, quàm corpora ſubſtantię ſint, at qualia corpora hęc ſint, non videmus (in ſenſibilibus namque impoſſibile eſt eſſe) non erit profectò vlla ſubſtātia. Item videntur hæc omnia dimenſiones corporis eſſe, hoc quidem ad latitudinem, hoc verò ad profunditatem, illud porrò ad longitudinem. Et ad hæc ſimiliter ineſt in ſolido quæcunque figura. Quare ſi nec in lapide Mercurius, nec in cubo dimidiū cubi, ſic vt diſterminatum, ergo nec ſuperficies. nam ſi quæcunque, & ea profectò ſit, quæ dimidium diſterminat, eadē autem ratio & de linea, puncto, & vnitate eſt. Quare ſi corpus maxime ſubſtantia eſt, hæc autē corpore magis, hæc verò non ſint, neque ſubſtantiæ quædam ſint, fugiet nos profectò quid nam ſit ens, quæve entium

ſubſtan-

ſubſtantia eſt. Ad hæc enim, quæ dicta ſunt, etiã quæ circa generationem, & corruptionem accidunt inconuenientia. Videtur enim ſubſtantia, cum antè non exiſtens, nunc ſit, aut cum antea exiſtens, poſtea non, cum generatione & corruptione hęc pati. At puncta, lineas, & ſuperficies, neque fieri, neque corrumpi contingit, cum quãdoque ſint, quandoque verò nõ ſint. Cùm enim tangant, aut diuidantur corpora, quãdoque vna, cùm ſimul tangunt, quandoque duæ, cùm diuiduntur, fiunt. quare neque iam cõpoſitis, ſunt, ſed corruptæ ſunt: & diuiſis, ſunt, cùm antea nõ eſſent; punctum nanq; indiuiſibile, non eſt diuiſum in duo. Caterum, ſi generãtur, & corrũpuntur, ex aliquo fiunt. Similiter autem ſe habet & circa Nunc, quod eſt in tp̃e; nec hoc enim cõtingit generari, & corrũpi, ſed tñ aliud eſſe ſemper videtur, cùm non ſubſtantia aliqua ſit. Patet autem, quod etiã circa puncta, lineas, & ſuperficies ſimiliter ſe habet; eadem enim ratio eſt. cuncta nanque ſimiliter, aut fines, aut diuiſiones ſunt.

Argumentum cap. 11.

Quærit Ariſt. an præter mathematica, & ſenſibilia ſint aliqua rerum ſpecies ſeparatæ: & an prima rerũ principia ſint actu, uel in potentia, uel uniuerſalia, uel ſingularia. mouet primùm hanc quæſtionem in prima parte ita [omnino aũt aliquis dubitabit] poſtea probat ſpecies eſſe ponendas præter ſenſibilia ſic [ſi. n. propterea] deinde obÿcit in contrarium ſic [at uerò ſi ponemus] in ſecunda parte duo tractat. primò an ſint in potẽtia, uel actu. & hoc dubitat ibi [his autẽ prope eſt dubitare] quòd ſint in potentia, arguit ibi [ſi. n. alio quodã modo] poſtea obÿcit in contrarium ſic [quòd ſi

elementa

elementa] ſecundò an vniuerſalia, vel particularia proponit ibi [& vtrum vniuerſalia] & quòd non ſint vniuerſalia, ita probat [nam ſi vniuerſalia] poſtea in contrarium arguit his verbis [quòd ſi nõ vniuerſalia.]

Tex. 18 OMnino autẽ aliquis dubitauit, quare oportet alia quædam præter ſenſibilia, & media quærere, vtputa eas, quas ponimus formas. Si enim propterea ꝙ mathematica quidem ab his, quæ hic ſunt, alio quodam differunt, in eo ſanè, ꝙ plura eiuſdem ſpeciei ſunt, nihil differunt. & ideo non erunt eorum principia, numero determinata; ſicuti etiam literarum quæ hic, numero quidem non ſunt omniũ principia determinata, ſed ſpecie, niſi quis huius ſyllabæ, & huius vocis accipiat; harum enim numero etiã determinata erunt. ſimiliter etiam de medijs; infinita etenim etiam illic ſunt, quæ eiuſdem ſpeciei ſunt. Quare, ſi præter ſenſibilia, & mathematica non ſint alia quædam, qualia dicunt quidam formas eſſe, non erit vna numero, & ſpecie ſubſtantia: nec entium principia aliqua numero aliquot, ſed ſpecie erunt. Si itaque hoc neceſſarium eſt, & formas propterea neceſſe eſt eſſe; etenim quãquam non bene declarent, qui hæc dicunt, hoc tamen eſt, quod volunt: & neceſſe eſt eis hoc dicere, quòd formarum vnaquæque ſubſtantia quædam ſit, & nulla ſecundùm accidens. At verò ſi ponemus formas eſſe, & principia vnum numero, non ſpecie eſſe, diximus quæ impoſſibilia neceſſe eſt accidere.

Tex. 19 ¶ His autem propriè eſt dubitare, vtrum potentia, an alio quodam modo elemẽta ſint. Si enim alio quodam modo, erit aliquid aliud principijs prius; potentia nanque prior illa cauſa eſt. non

eſt

eſt autem neceſſe, vt omne, quod potentia eſt, illo modo ſe habeat. Quòd ſi elementa potentia ſunt; contingit nihil entium eſſe: poſſibile enim eſt eſſe, etiam quod nondum eſt. fit enim quod non eſt; ſed nihil eorum fit, quæ eſſe impoſſibilia ſunt. Et has itaque de principijs dubitationes neceſſe eſt dubitare. ¶Et vtrum vniuerſalia ſint, an, vt dicimus, ſingularia. Si enim vniuerſalia, non erunt ſubſtantiæ; nihil enim communiũ quod quid, ſed quale quid ſignificant, ſed ſubſtantia quod quid. Quod ſi quod communiter prædicatur, quod quid ſit, & exponi poſſit, multa animalia erunt ipſe Socrates, & homo, & animal. ſi ſingula quidem, quod quid, & vnum ſignificant. Si igitur principia vniuerſalia ſunt, hæc accidunt. Quòd ſi non vniuerſalia ſint, ſed vt ipſa ſingularia, non erunt ſcibilia; ipſius enim vniuerſalis omnium ſcientiæ ſunt. quare erunt alia principia priora de principijs vniuerſaliter prædicata, ſi ſit quidem eorum futura ſcientia. Tex. 20

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

Liber Quartus.

SVMMA LIBRI.

A tex.1. uſque ad 6. docet ſcientiam hanc uerſari circa ens, inquantum ens, circa ſubſtantiam, & accidens, unum, & multa, & omnia contraria.

A tex.7. uſque ad 8. dubitat an unius ſcientiæ ſit conſiderare de ſubſtantia, & de principijs, & ſoluit.

A tex.8. uſque ad 29. probat de primo demonſtrationis principio oportere primum philoſophum diſſerere, & quale ſit, exponit, & quo antiqui circa conſiderationem talis principij errauerunt, declarat.

Argumentum cap. 1.

Scientiam Metaphyſ. uerſari circa ens, & circa ſubſtantiam, & accidens, tanquam eius æquatum ſubiectum probat Ariſt. ſecatur caput in duas partes. in prima tria aguntur: primò aliquam eſſe ſcientiam, cuius ſubiectum ſit ens, ubi inquit, [eſt quidem ſcientia] ſecundò declarat hanc non eſſe aliquam particularium ſcientiarum ſic [hac autem nulli earum] ultimò oſtendit eam eſſe ſcientiam, quæ præ manibus habetur dicens [cum aut principia] in ſecunda parte ſoluit hanc qua-

quæſtionem, ſ. an huius ſcientiæ ſit conſideratio de ſubſtantijs, & accidentibus. primò probat eſſe proprium eius conſiderare & de ſubſtantijs, & de accidentibus, ubi inquit [ens autē cum multipliciter] ſecundò quòd principaliter de ſubſtantijs his uerbis [ubique autem propriè] ultimò quòd de omnibus ſubſtantijs ita [omnis autem generis]

EST ſcientia quædam, quæ ſpeculatur ens, prout ens eſt, & quæ ei per ſe inſunt: Hæc autem nulli earum, quæ in parte dicuntur, eadem eſt; nullæ nanque cęterarum vniuerſaliter de ente, prout ens eſt, conſiderant, ſed eius aliquam partem abſcidentes, quod ei accidit ſpeculantur, vt Mathematicæ ſcientiæ. Cum autem principia, & ſupremas cauſas quæramus, patet quòd alicuius naturę per ſe neceſſe eſt eas eſſe. Si igitur illi etiam, qui entium elementa quærebant, iſta principia quærebant, neceſſe eſt etiam elementa entis non ſecundùm accidens eſſe, ſed prout entia ſunt. Quare nobis quoque entis, prout entis, primas cauſas accipiendū eſt. Tex. 1.

¶ Ens autem multipliciter quidem dicitur, verū ad vnum, vnamque quandam naturam, & non æquiuocè, ſed quemadmodū omne ſalubre ad ſanitatem, quoddam eò quòd conſeruat: quoddam, eò ꝙ facit. quoddam, eò ꝙ ſignum ſanitatis: quoddam verò capax eius eſt. Et medicinale ad medicinam: quoddam enim, eò quòd habet medicinam, medicinale dicitur: quoddam, propterea ꝙ natura aptum ad eam ſit: quoddā, propterea ꝙ opus medicinæ ſit. eodē modo cętera quoq; accipiemus. Ita & ens multipliciter quidem dicitur, ſed totū ad vnum principiū: quæ- Tex. 2.

dam

dam enim, quoniam ſubſtantiæ, entia dicuntur: quædam, quoniam paſſiones ſubſtantiæ: quædā, quoniam via ad ſubſtantiam, aut corruptiones, aut priuationes, aut qualitates, aut affectiua, aut generatiua ſubſtantiæ, ſiue eorū, quæ ad ſubſtantiam dicuntur, aut ad aliquorum ex his negationes, aut ſubſtantias. Quare & ipſum non ens, eſſe non ens dicimus. Quemadmodum igitur ſanorum omnium vna ſcientia eſt, ita & de cęteris eſt. Non enim ſolum eorum, quæ ſecundùm vnum dicuntur, verùm etiam eorum, quæ ad vnam naturam dicuntur, vnius ſcientiæ eſt ſpeculari; etenim hæc etiam quodammodo ſecūdum vnum dicuntur. Patet itaque vnius eſſe, & entia prout entia, ſpeculari. Vbique autem proprie primi, & ex quo cętera pendent, & propter quod dicuntur, ſcientia. Quod ſi hoc ſubſtantia eſt, oportet profectò, vt ſubſtantiarum principia, & cauſas Philoſophus habeat. Omnis autē generis, & ſenſus vnus vnius, & ſcientia: velut Grammatica, vna exiſtens, omnes voces ſpeculatur. Quare entis quoque quot ſpecies ſunt, & ſpecies ſpecierum ſpeculari vnius ſcientiæ genere eſt.

Argumentum cap. 2.

Quòd ad hanc ſcientiam ſpectet conſideratio entis, & vnius, iuxta quorum diuiſionem ſumuntur eſſe philoſophiæ partes. quòd hæc ſcientia conſideret de vno, narrat dicens [ſi itaque ens] & probat dupliciter, primò [idem enim vnus homo] ſecundò [item cuiuſcunque ſubſtantia] poſtea ait, quòd Philoſophi eſt conſiderare de partibus vnius dicens [quare quot vnius ſpecies] quòd autē philoſophia diſtinguatur ſm partē entis declarat ſic [atq; tot philoſophiæ partes.]

Si

SI itaque ens, & vnum idem, ac vna natura ſunt, propterea quod ſe inuicem ſequūtur, quemadmodum principium, & cauſa, ſed non quod vna ratione ſignificantur, nihil quidem refert, ſi etiam ſimiliter putabimus, quinimmo magis proderit; Idem enim vnus homo, & ens homo, ac homo. & non ſignificat diuerſum aliquid ſecundum dictionem repetitam, ideſt homo & homo, & vnus homo. Patet autem, quòd non ſeparatur ens, nec in generatione, nec in corruptione, ſimiliter & in vno. Quare manifeſtum eſt, quod additio in his idem ſignificat, & quòd vnum nihil aliud eſt præter ens. Item cuiuſque ſubſtantia vnum eſt, non ſecundùm accidẽs: ſimiliter & ipſum ens quoduis. Quare quot vnius ſpecies, totidem & entis ſunt, de quibus ipſum quid eſt ſpeculari, eiuſdem genere ſcientiæ eſt. dico autem vtputa de eodem, & ſimili, cæterisque huiuſcemodi. ferè autem omnia contraria ad hoc principium reducuntur. ¶Conſiderata ſunt autem hæc in electione contrariorum. Atque tot philoſophiæ partes ſunt, quot ſubſtantiæ. quare neceſſe eſt, vt aliqua earum prima, & alia ſequens ſit. ſunt autem ſubinde habentia genera, ipſum vnum & ens: quare etiam ſcientiæ ſequentur iſta. Philoſophus nanque eſt, vt ille, qui Mathematicus dicitur; & hæc enim habet partes. ac prima quædã, & ſecũda ſciẽtia eſt. cęteræ quoque conſequenter in Mathematibus. Tex. 3. Tex. 4.

Argumentum cap. 3.

Vnum, & multa, & quæcunq; oppoſita ad eandẽ ſcientiam, attinere, & quõ docet Ariſt. & primã philoſophiã conſiderare omnia cõtraria, quorũ ſpeculatio

ad nullam ſcientiam particularem attinet . diuiditur caput in duas partes . in prima narrat multa , primò quòd conſiderare de oppoſitis pertineat ad hanc ſcientiam,ubi inquit [cæterum cum unius] modus autem, quo philoſophus habet de ipſis contrarijs, & oppoſitis determinare eſt,ub· inquit [quare cum unum multipliciter] in ſecunda parte probat , quòd de omnibus prædictis Phyloſ. debet conſiderare . & hoc proponit ita [& philoſophum eſt de omnibus] & oſtendit tribus rationibus, quarum prima eſt [cum itaque unius prout unius] ſecunda [ſignum autem eſt] tertia [item contrariorum altera] poſtremò inducit quoddam corollarium ex prædictis,ubi ait [& propterea non eſt geometra]

COeterum,cum vnius ſit oppoſita ſpeculari, vni verò opponitur pluralitas, negationẽ quoque,& priuationem vnius eſt ſpeculari:propterea quòd vtroque modo vnum ſpeculatur id, cuius eſt negatio, aut priuatio, ſiue quæ ſimpliciter dicitur,quod non ineſt illi,ſiue alicui generi.ibi ſiquidem vni differentia eſt , præter illud , quod in negatione: negatio nanque abſentia illius eſt , in priuatione verò & ſubiecta quædam natura fit,de qua priuatio dicitur.vni autem pluralitas opponitur.quare etiam prædictis oppoſita,diuerſum,diſſimile,& inæquale,& quæcunq; alia,quæ aut ſecundum eadem dicuntur,aut ſecundùm pluralitatem , & vnitatem cognoſcere dictæ ſcientiæ eſt. ex quibus vnum quidẽ eſt , & ipſa contrarietas . contrarietas enim differentia quædam,differentia verò diuerſitas Quare cum vnum multipliciter dicatur,hæc quoq; multipliciter quidem dicentur . Vnius tamen eſt cuncta cognoſcere . non enim ſi multipliciter , ideo al-

terius.

terius. ſed ſi neque ſecundum vnum, neque ad vnum rationes reducuntur, tunc alterius. Cum autem ad primum cuncta reducuntur, vtputa quotcunque vnum dicuntur ad primum vnum ſimiliter de eodem, & diuerſo & contrarijs dicē dum ſe habere. Quapropter diuidendo quoties ſingula dicuntur, ſic attribuendum eſt ad primum in vnoquoque prædicamento, quomodò ad illud dicitur; quædam enim eò quòd habent illud, quædam eò, quod faciunt, quædam ſecundùm alios huiuſcemodi modos dicentur. Manifeſtum itaque, quod in dubitationibus dictū eſt, vnius eſſe tam de his, quàm de ſubſtantiam rationem habere: hoc autem vnum erat eorum, quæ in dubitationibus diximus. ¶ Et Philoſophi eſt de omnibus poſſe ſpeculari. Si enim non Philoſophi, quis erit, qui conſiderabit, ſi idem Socrates, & Socrates ſedens? aut ſi vnum vni contrarium? aut quid eſt contrarium, aut quoties dicitur? ſimiliter de cęteris quoque huiuſcemodi? Cum itaque vnius, prout vnius, & entis prout entis, hæ per ſe paſſiones ſint, & non prout numeri, aut lineæ, aut ignis; patet, quod illius ſcientiæ eſt, & quid eſt cognoſcere, & accidentia eis. Et non in hoc errant, qui de his conſiderant, tanquam nō philoſophantes, ſed quoniā ſubſtātia, de qua nihil ſciunt, prior eſt. Nā, quemadmodū & numeri, prout numerus eſt, proprię paſſiones ſunt, vt imparitas paritas, commenſuratio, æqualitas, exceſus defectus, & hæc tū abſolutis, tum mutuo relatis inſunt numeris, ſimiliter ſolido & immobili & mobili, & leui & graui aliqua propria ſunt, ita & enti prout ens eſt, quædā propria ſunt. & hęc ſunt, de quibus veritatē cōſiderare Philoſophi eſt. Signū autem eſt, ꝙ Dialectici, & Tex. 5.

ci, & Sophiſtæ eandem quidē, quā Philoſophus ſubeunt figuram. Sophiſtica enim apparens ſolùm Sapientia eſt. Dialectici quoq; de omnibus diſputant, ens verò cōmune omnibus eſt. Diſputant autem de his, ſ. eò ꝙ hæc propria Philoſophiæ ſunt; circa idem enim genus Sophiſtica, & Dialectica verſatur cum Philoſophia. verùm Philoſophiæ ab hac quidē modo poteſtatis, ab illa verò electione vitæ differt. Dialectica autem eſt tentatiua, de quibus Philoſophia eſt cognitiua: Sophiſtica verò apparens, exiſtens verò minimè.

Tex. 6. ¶ Item contrariorum altera coordinatio priuatio eſt, & cuncta ad ens & non ens, & vnum & pluralitatem reducuntur, vtputa ſtatus quidem vnius eſt, motus verò pluralitatis. Entia vero, & ſubſtantiā ferè cuncti concedunt ex contrarijs cōpoſitam eſſe; omnes etenim principia aiunt eſſe contraria, quidam par & impar, quidā calidū & frigidū; quidā finem & infinitum, quidā amicitiā & contentionem. cętera quoq; omnia videntur reducta ad vnū, & pluralitatem, accipiatur.n. reductio à nobis, principia verò & omnino, & quæ ab alijs, in hæc tanquàm in genera cadunt. Manifeſtū itaq; ex his etiā eſt, ꝙ vnius ſciētiæ eſt ens, prout ens eſt, ſpeculari. Cuncta etenim, aut contraria, aut ex contrarijs; principia verò contrariorū, vnum & pluralitatis. hæc autem vnius ſcientiæ, ſiue ſm vnum dicantur, ſiue nō: ſicuti fortaſſis & veritas ſe habet. Et quamuis vnum multipliciter dicatur, ad primum tamen cętera reducentur, & contraria ſimiliter. Ac propterea & ſi ens, aut vnum non eſt vniuerſale, & idem in omnibus, aut ſeparatum, ſicuti fortaſſis non eſt, hæc nihilominus ad vnum, illa verò cōſequenter. Et propterea non eſt Geometræ quid

contrarium, aut perfectum, aut vnum, aut ens, aut idem, aut diuerſum ſit, ſpeculari, niſi ex ſuppoſito. Quòd igitur vnius ſcientiæ eſt ens, prout ens eſt, & quæ ei prout ens i inſunt ſpeculari, manifeſtum eſt, & ꝙ non ſolùm ſubſtantiarũ, verùm etiam eorum, quæ ſubſtantijs inſunt, eadem ſpeculatiua eſt, ac illorum, quæ dicta ſunt; & de priori & poſteriori, & genere & ſpecie, & toto, & parte, cęteriſq; huiuſcemodi.

Argumentum cap. 4.

An ad hanc ſcientiam pertineat conſiderare prima principia demonſtrationis, diſputa', deinde aſſerit ea eſſe à primo Philoſ. demonſtranda, & etiam exponit principium quale ſit. primò dubitationẽ mouet ibi [dicendum eſt autem] deinde ſoluit his verbis [patet vtique] poſtea confirmat talem ſolutionem eſſe veram dup. primò ſic [omnibus enim ſecundò [propter quod nemo] his narratis excludit errores aliquorum ſic [ſed naturalium] vltimò infert concluſionem principaliter intentam, ſcilicet quòd Philoſ. erat conſiderare de omni ſubſtantia, dicens [quòd itaque Philoſophi] ſed quòd Philoſ. conſideret primum principium narrat his verbis [decet autem illum] deinde oſtendit quid ſit principium firmiſſimum, ſiue certiſſimum dicens [omnium autem certiſſimum] vltimò declarat quomodo ab aliquibus circa prædictum prnicipium ſit erratum. & hoc dup. primò contradicentibus prædicto principio, vbi inquit [ſunt autem quidam] ſecundò his, qui volebant illud demonſtrare, ſic [conantur autem quidam] & præterea docet quomodo demonſtratur, ita [eſt autem etiam]

DIcendum autẽ eſt, vtrum vnius, an alterius ſciẽtię eſt de hiſce, q̃ in Mathematibus dignitates Tex. 7.

gnitates nominantur, & de ſubſtantia ſpeculari. Patet itaque, quod vnius eſt, & eius, quæ philoſophi eſt, cōſideratio. Omnibus enim entibus inſunt, ſed non alicui generi ſeparatim ab alijs. & omnes quidem vtuntur, quia entis, prout entis ſunt. vnumquodque autem genus ens. at eatenus vtuntur, quatenus eis ſatis eſt. hoc autem eſt, quantum illud continet genus, de quo demō ſtrationes afferunt. Quare, cum pateat quòd, prout entia ſunt, eis inſunt (hoc nanque his commune eſt) illius de his ſpeculatio eſt, cuius eſt pe ente, prout ens eſt, cognoſcere. Propter quod nemo eorum, qui particulariter conſiderant, conatur aliquid de his, ſiue quatenus vera, ſiue non, dicere; nec enim Geometra, nec Arithmeticus, ſed naturalium quidem merito hoc facientes. ſoli nanque putabant & de tota natura, & de ente conſiderare. Cùm autem aliquis adhuc ſuperior Naturali ſit (natura nanque vnum quoddam entis genus eſt) illius vniuerſalis, & circa primam ſubſtantiam ſpeculatiui profectò fuerit de his etiam conſideratio. eſt autem Naturalis ſapientia quædam, ſed non prima.

Tex. 8. ¶ Quęcunque verò quidam eorum, qui de veritate dicunt, quo nam modo oportet admitti, dicere conantur, propter ignorantiam Reſolutiorum hoc faciūt; oportet enim accedere hęc edoctū. ſed nequaquā, dum audiunt quęrere. Quòd itaque Philoſophi, & eius, qui de tota ſubſtantia, quò ad natura fert, ſpeculatur, etiā de principijs ſyllogiſticis eſt conſiderare, manifeſtum eſt. Decet autem illum, qui maxime circa quodque genus cognoſcat, vt dicere habeat certiſſima rei principia. quare & illum, qui de entibus, prout entia, omniū certiſſima, hic autem eſt Philoſo-

loſophus. Omnium autem certiſſimum principium eſt, circa quod impoſſibile eſt mentiri. Notiſſimum etenim, vt huiuſcemodi ſit, neceſſe eſt. circa nanque illa, quę non cognoſcunt, decipiũtur omnes. Et non ex ſuppoſitione: quod enim neceſſe eſt illum habere, qui quoduis entium intelligat, hoc non eſt ſuppoſitio, quod autem cognoſcere illum neceſſe eſt, qui aliquid cognoſcat neceſſe eſt, vt veniat habens illud. Quòd igitur tale principium omnium certiſſimum eſt, patet. Quid autem illud ſit, deinceps dicamus. ¶ Idem enim ſimul ineſſe, & non ineſſe eidem, & ſecundùm idem, impoſſibile eſt: & quęcunque alia annotaremus, ſint ad Logicas difficultates annotata. hoc autem omnium eſt principiorum certiſſimum; habet etenim dictam annotationem. Impoſſibile nanque eſt quempiam idem putare eſſe; & nõ eſſe, quemadmodum quidam Heraclitum dicere arbitrabantur; non enim neceſſe eſt quęcunque quis dicat, ea etiam putare. Quòd ſi non contingit ineſſe eidem contraria: annotentur autem à nobis etiam huic propoſitioni conſueta. contraria verò opinio opinioni eſt, quæ contradictionis eſt. Et patet, quòd impoſſibile eſt ſimul eundem idem arbitrari eſſe, & non eſſe; ſimul etenim haberet opiniones cõtrarias, qui de ea re haberetur mendax. Quare omnes demonſtrantes ad hanc vltimam opinionem reducunt; natura etenim hæc cęterarum quoque dignitatum omnium principium eſt. Sunt autem quidam. qui, vt diximus, ipſi quoque dicunt, contingere idem eſſe, & non eſſe & ita arbitrari. vtuntur autem hac oratione multi quoque eorum, qui de natura tractant. Nos autem nunc accepimus, tanquam impoſſibile ſit, Tex. 9.

de eodem ſimul eſſe & non eſſe. & per hoc mõſtrauimus, ꝙ certiſſimum hoc cunctorum principiorum eſt. conantur autem quidam hoc quoque probare propter ignorantiam. Eſt etenim ignorantia, neſcire quorũ oportet quærere demonſtrationem; & quorum non; etenim omninò impoſſibile eſt omnium eſſe demonſtrationem. in infinitum nanque progrederetur: quare nec hoc modo eſſet demonſtratio. Si autem aliquorum non oportet quærere demonſtrationẽ, quod magis principium eſſe tale iudicarent, dicere non haberent. Eſt autem ẽt de hoc demõſtrare, redarguendo ꝙ impoſſibile eſt, dũmodo aliquid dicat, qui dubitat. Quòd ſi nihil, ridiculum eſt quærere rationem ad eũ. qui nullius habet rationem, quatenus nullã habet rationem. ſimilis nanque plantę talis eſt; prout talis eſt. Demõſtrare verò redarguẽdo, dico differre à demõſtratione. quia qui demõſtraret, videretur petere quod à principio, cũ autem alia huiuſce cauſa ſit, redargutio, & non demonſtratio.

Argumentum cap. 5.

Quo principio procedendũ ſit contra negantes primum principium, præmittit Ariſt. deinde rationibus aſſerit contradictoria non poſſe ſimul verificari; quomodo procedendum ſit, proponit igitur ibi [principiũ verò ad hæc omnia] poſtea oſtendit contradictoria non eſſe & ſingulariter, & vniuerſaliter: ſingulariter ibi [primò igitur] deinde uniuerſaliter. ſed primo narrat aliqua neceſſaria ad propoſitum oſtendendum dicens [item ſi homo] poſtea adducit ſeptem rationes ad probandum intentum. quarum prima eſt [neceſſe igitur ſi quid eſt uerum] & excludit quandam cauillationem

tionem ſic [ſi ad interrogatum reſpondeat] ſecundã ratio eſt [omnino autem deſtruunt] tertia [item ſi contradictiones ſimul uera] interim aduertit aliqua inconuenientia ibi [ſicuti illis neceſſe] quarta ratio eſt [item aut in omnibus ita ſe habet] quinta [item utrũ illa] ſexta [unde & maximè] hinc excludit quandã cauillationem ſic [quòd ſi non ſcientes] ultima ratio patet ibi [item & ſi quàm maximè] deniq; oſtendit, quòd opinio Pythagoræ reducitur in eãdem ſententiã cum poſitione prædicta ſic [ex eadẽ uerò opinione.]

PRincipium verò ad hæc omnia non petere, vt aut eſſe aliquid, aut non eſſe dicat (hoc enim fortaſſis aliquis eſſe putaret quod à principio petere) ſed aliquid ſignificare, & ſibi ipſi & alteri; hoc enim neceſſe eſt, ſiquidem aliquid dicat. Quòd ſi non, tali non eſſet ſermo, nec ſibi ad ſeipſum, nec ad alium. Si autem aliquis hoc concedat, erit demonſtratio; iam enim erit aliquid determinatum. attamen non qui demonſtrat, ſed qui ſuſtinet, cauſa eſt, tollens enim orationem, ſuſtinet orationem. Primo igitur manifeſtum eſt hoc ipſum verum eſſe, quòd nomen eſſe hoc, aut non eſſe ſignificat. quare non vtique omne ita, & non ita ſe habet. Item ſi homo vnum ſignificat, ſit hoc animal bipes. dico autem vnum ſignificare hoc ſi hoc eſt homo, ſè quid homo ſit hoc eſt homini eſſe. Nihil autem differt, etiam ſi plura quis ſignificare dicat, ſolũ autem ſint determinata: imponeretur etenim cuilibet orationi aliud nomen. dico autem vtputa, ſi non dicat hominem vnum ſignificare, ſed multa, quorum vnius quidem vna oratio, animal bipes. ſint autem ceteræ quoque plures, determinatæ verò numero: imponeretur Tex.10

retur

retur etenim proprium nomen ſecundùm quã-que orationem. Quòd ſi non poneretur, ſed infinita ſignificare dicat, manifeſtum eſt, quòd nõ eſſet oratio; non vnum enim ſignificare nihil eſt ſignificare. nominibus verò non ſignificantibus, perit ipſa re uera diſputatio, & ad inuicem, & ad ſeipſum; nihil enim intelligere contingit: nihil vnum intelligentes. Quòd ſi contingit, imponeretur nomen huic rei, vnum.

Tex. 11 ¶ Nomen itaque, vt à principio dictum eſt, ſit aliquid ſignificans, & vnum ſignificans. Non poteſt igitur homini eſſe ſignificare id, quod non eſſe homini, ſi homo quidem nõ ſolùm de vno, ſed etiam vnum ſignificat. Non enim hoc dicimus vnũ ſignificare, quod de vno; hoc enim modo muſicum etiam, & album, & homo vnum ſignificant. quare vnũ omnia erunt; vniuoca nanque & non erit eſſe & non eſſe idem, niſi ſecundùm æquiuocationem, ſicuti ſi quem nos hominem nominamus, alij non hominem vocarent. Quod autem dubitatur, non eſt hoc, ſi contingit ſimul idem eſſe, & non eſſe hominem nomine, ſed re. Si autem non alterum ſignificat homo & non homo, patet, quòd nec non eſſe homini ab eo, quod eſt eſſe homini: quare homini eſſe erit non homini eſſe; vnum nãque erit. hoc enim ſignificat vnum eſſe, ſicuti tunica, & veſtis, ſi ratio vna. Si autem erit vnum, vnum ſignificat homini eſſe, & non homini. verum monſtratum eſt, quòd aliud ſignificat: neceſſe igitur ſi quid eſt verum dicere, ꝙ homo, animal eſſe bipes; hoc enim erat, quod ſignificabat homo. Si autem neceſſe eſt, non poteſt idem non eſſe animal bipes.

Tex. 12 ¶ Hoc nanque ſignificat ipſum neceſſe eſſe, quod impoſſibile eſt, non eſſe hominẽ, non

non contingit ergo ſimul verum eſſe idem dicere hominem eſſe, & non eſſe hominem. Eadem ratio eſt & de non eſſe hominem. homini nanque eſſe; & non eſſe homini diuerſum ſignificat. ſi quidem & album eſſe & hominem eſſe diuerſum: multo enim magis illud opponitur. quare diuerſum ſignificat. Si autem album aliquis dicat vnum, & idem ſignificare, rurſus idem dicemus, quod & antea dictum eſt, quòd omnia vnum ſunt, & non ſolùm oppoſita. Quod ſi hoc non contingit, accidit quod dictum eſt, ſi ad interrogatum reſpondeat. Si verò ſimpliciter interrogante, addat etiam negationes, non reſpondet ad interrogatum, nihil enim prohibet idem & hominem & album, & alia infinita multitudine eſſe. Attamen interroganti ſi verè eſt dicere hoc hominem eſſe, an non, id reſpōdendum eſt, quod vnum ſignificat, & non addendum, ꝙ & album & magnum impoſſibile nanque eſt accidentia, cùm infinita ſint, percurrere. aut igitur omnia percurrat, aut nullum. Similiter & ſi infinities idem eſſet homo, & non homo, interrogatus ſi homo eſt, non debet vnà cum eo, ꝙ ſimul etiam non homo reſpondere, niſi cętera quoque. quæcunque acciderunt, quæcunq; eſt, aut non eſt reſpondeat. hoc autem ſi non fecerit, non diſputat. ¶ Et qui hoc dicunt, omnino perimunt ſubſtantiam, & ipſum quid erat eſſe; neceſſe eſt nanque eis dicere omnia accidere, & ipſum homini eſſe, aut animali eſſe non eſſe. Si enim quicquam erit ipſum homini eſſe, hoc non erit non homini eſſe, aut non eſſe homini, tametſi hæ ſunt eius negationes; vnum nanque erat, quod ſignificabat, & hoc erat alicuius ſubſtantia; ſubſtantiam verò ſignificare eſt, ꝙ non Tex. 13

eſt

eſt ei eſſe aliud quippiam. Si autem ipſum homini eſſe erit ei ipſum non homini eſſe, aut ipſum non eſſe homini, aliud erit. Quare neceſſe eſt eis dicere, quòd nullius, talis ratio erit, ſed omnia ſecundùm accidens; hoc enim ſubſtantia & accidens differunt: albedo etenim homini accidit, quoniam eſt quidem albus, ſed non eſt ipſa albedo ¶ Si autem omnia ſecundùm accidens dicuntur, nihil erit primum vniuerſale. Si autem accidens ſemper de aliquo ſubiecto ſignificat prædicationem, neceſſe eſt in infinitum progredi, ſed impoſſibile eſt; plura enim quàm duo non conueniunt: accidens enim non eſt accidenti accidens, niſi quia vtrunque eidem accidit. dico autem veluti album eſt muſicum, & hoc album, quoniam vtrunque homini accidit. ſed non ita Socrates muſicus, quoniam vtrunque alicui alteri accidit, Cum itaque quædam ita, quædam aliter accidentia dicantur, quæcunque ita dicūtur. vt album Socrati, non poſſunt infinita ſurſum verſus eſſe, vt Socrati albo alterum aliquod quoque accidens; non enim fit aliquod vnum ex omnibus. nec albo aliquid aliud accidens erit, vtputa muſicum: non enim magis hoc illi, quā illud huic accidit Et ad hæc diſtinctum eſt, quòd quædam ita accidunt, quædam, vt muſicum Socrati. Quotcunque vero hoc modo, non accidenti accidit accidens, ſed quotcunque illo modo, quare non omnia ſecundùm accidens dicetur. erit ergo aliquid tanquam ſubſtantiam ſignificans, quod ſi eſt, monſtratum eſt quòd impoſſibile eſt ſimul contradictiones prædicari. ¶ Item,
Tex. 15 ſi contradictiones ſimul veræ de eodem omnes, patet, ꝙ omnia erūt vnū; erit etenim idē & triremis, & paries, & homo, ſi de omni cōtingit quicquam

quam affirmare, aut negare: ſicuti illis neceſſe, qui Protagoræ opinionẽ ſequuntur; ſi enim cuiquam videatur homo non eſſe triremis, patet quod nõ erit triremis, ſed etiam eſt, ſi contradictio quidẽ vera eſt. & certè fit quod Anaxagoras aiebat, ſimul omnes res eſſe, ita vt nihil verè vnum ſit. Indefinitum itaque videntur dicere: & putãtes de ente tractare, de nõ ente dicũt; quod enim potentia, & non actu eſt, illud eſt indefinitum. At verò dicenda eſt eis de omni aut affirmatio, aut negatio; inconueniens nanque eſt, ſi cui ſua quidẽ negatio inerit, alterius verò quod non ineſt ei non inerit. dico autem vtputa, ſi verũ eſt dicere de homine, quod nõ eſt homo, manifeſtũ eſt, quod etiam nõ triremis eſt. Si affirmatio igitur, neceſſe eſt etiã negationẽ ineſſe. quod ſi affirmatio non ineſt, negatio tamen inerit, magis quã quæ ipſius eſt. ſi igitur & illa ineſt, inerit triremis negatio; & ſi hæc, etiã affirmatio. Hæc igitur eis accidunt, qui hanc orationẽ dicunt, & ꝙ nõ eſt neceſſe, aut affirmare, aut negare. nã ſi verũ eſt, quod homo, & nõ homo, patet, quod nec homo, nec nõ homo erit; duorum.n. duæ negationes. quod ſi illa ex vtriuſque vna, & hæc vna profectò oppoſita eſſet. ¶Itẽ aut in omnibus ita ſe haber, & eſt albũ & ens & nõ ens, & circa cęteras affirmationes, & negationes ſimili modo, aut nõ, ſed circa aliquas, circa verò aliquas non. Et ſi nõ circa omnes, iſtę vtiq; certæ eſſent. Quòd ſi circa omnes, rurſus, aut de quibuſcunq; eſt affirmare etiã negare eſt, & de quibuſcunq; negare, ẽt affirmare. aut de q̃bus quidẽ eſt affirmare, etiã negare eſt; de q̃buſcunq; verò negare, nõ de oĩbus eſt affirmare, & ſi ita, eſſet aliquid vtique ꝑ certo nõ ens; & hæc firma opinio, ꝙ ſi ipſũ nõ Tex. 16

eſſe,

eſſe, certum quid, & notum eſt, notior erit oppoſita affirmatio. Quòd ſi quodcunque eſt negare, ſimiliter etiam affirmare neceſſe ſit, aut verum eſt diuidendo dicere, vt puta album, & rurſus quod non album, aut non. Et, ſi non verum diuidendo dicere, neque dicit hæc, nihilque prorſus ſunt illa ſanè, quæ non ſunt, quo loquentur, aut ambulabunt? Et, vt etiam antea dictum eſt, omnia vnum erunt, & homo, Deus, triremis, ac eorum contradictoria idem erunt. Quòd ſi de quocunque ſimiliter, nihil aliud ab alio differet; nã ſi differet, hoc verum, & proprium erit Similiter autem & ſi diuidentem vera dicere contingit, quod dictum eſt, accidit. Et ad hæc, ꝙ omnes vera dicerent, omneſq; mentirentur, ipſaq; ſeipſum mentiri concederet. Simul autem manifeſtum eſt, quòd de nullo eſt ad eum conſideratio; nihil enim dicit. neque enim ita, neque non ita ait, ſed ita & non ita. & rurſus his ambobus negationem, ꝙ nec ita, neque non ita. nam ſi non

Tex.17 eſſet aliquid vtique determinatum. ¶ Item, ſi cũ affirmatio vera ſit, negatio falſa, & cum hæc vera ſit, affirmatio falſa eſt, non erit ſimul idem affirmare & negare verè. ſed dicent fortaſſis hoc eſſe, quod à principio poſitum eſt. Item vtrum ille quidem, qui quanque rem, aut aliquo modo ſe habere exiſtimat, aut non ſe habere mẽtitur, qui verò ambo verum dicit. Nam ſi verum dicit, quid aliud, quod dicitur, eſt, niſi ꝙ talis natura entium eſt? Quod ſi non iſte, ſed ille magis dicit verum, qui illo modo exiſtimat iam aliquo modo ſe haberent exiſtentia, & hoc verum eſſet, & non ſimul etiam non verum. Quòd ſi cuncti ſimiliter & mentiũtur, & verum dicunt, nec loqui, nec dicere quicquam tali homini poſſibile

bile eſt ſimul enim eadem, & non eadem dicit. Quòd ſi nihil exiſtimat, ſed ſimiliter arbitratur, & non arbitratur, quidnam differat à plantis? ¶Vnde & maximè manifeſtum eſt, ꝙ nemo nec Tex.18
cęterorum, nec eorum, qui hanc orationem dicunt, ita affectus eſt. Cur enim Megara vadit, & non quieſcit ire putans? nec mox à diluculo ad puteum, aut ad præcipitium aliquod pergit? ſed videtur verens, tanquàm non ſimiliter non bonum, & bonum eſſe putans cadere in illa. patet itaque, ꝙ hoc quidem melius eſſe putat, illud verò minimè. Si autem hoc neceſſe eſt, vt & hoc quidem hominem, illud verò non hominem, & hoc quidem dulce, illud verò non dulce putet; nō enim æqualiter omnia quærit, & putat, cùm melius eſſe bibere aquam, aut hominem viſitare arbitratus, deinde quærat ea. attamen oportebat, ſi ſimiliter eadem eſſent homo & non homo. ſed, vt dictum eſt, nemo eſt, qui non videatur aliqua verens, aliqua verò non. Quare, vt videtur, omnes arbitrantur ſimpliciter ſe habere, & ſi non circa omnia, ſaltem circa melius, & deterius. Quod ſi non ſcientes, ſed opinantes, multo magis curãdum eſſet de veritate, ſicuti & infirmo exiſtenti quàm ſano, de ſanitate; opinans nanque ad ſcientem, non ſanè ad veritatem diſpoſitus eſt. Item, & ſi quã maximè omnia ita, & non ita ſe habeant, attamen ipſum magis & minus ineſt entium naturæ. Non enim ſimiliter paria eſſe duo, ac tria dicemus. nec eodem modo mentitus eſt, qui quatuor eſſe putet quinq;, aut qui mille. Si itaque non ſimiliter, patet ꝙ alter minus. quare magis verum dicit. Si igitur, quod magis eſt, propinquius eſt, profectò erit aliquid verum, cui propinquius eſt, quod magis

verum

verum eſt. Quod ſi non eſt. at iam ſaltẽ aliquid eſt certius, & verius. & ita ab illa intemperata oratione remoti erimus, quæ prohibet quicquã

Tex.19 mente determinare. ¶ Ex eadem verò opinione Prothagoræ quoq; oratio eſt. & ſimiliter eſt neceſſe ipſas ambas aut eſſe, aut non eſſe. Si enim omnia, de quibus opinantur, quæque apparent, vera ſint, neceſſe eſt omnia ſimul vera, & falſa eſſe. ſiquidem multi contraria inuicem opinantur, ac eos, qui non opinantur eadem, quæ ipſi, mentiri putant. quare neceſſe eſt idem eſſe & nõ eſſe. quod ſi eſt, neceſſe eſt omnia, de quibus opinantur, vera eſſe. oppoſita nanque opinantur, qui mentiuntur, & qui verum dicunt. ſi igitur ea, quæ ſunt, ita ſe habent, verum omnes dicunt. Quòd itaque ambæ orationes ex eadem mente ſint, patet.

Argumentum cap.6.

Illorum rationem ſoluit, qui contradictoria ſimul verificari dicunt. & primum aliqua narrat ibi [non eſt autem idem] deinde ſoluit, dup. primò ita [ad illis itaque] ſecundò ſic [item eos, efflagitabimus.]

NOn eſt autem idem omnes cõueniendi modus. Quidam n. perſuaſione, quidam verò vi indigent. Quicunque nanque, propterea quòd dubitent, ita exiſtimarunt, horum ignorantia ſanabilis eſt: non enim ad ſermonem, ſed ad mentem eorum obuiatio eſt. Quicunque verò ſermonis gratia dicunt, horum ſanatio redargutio eſt, & eius ſermonis, qui in voce, & eius, qui in nominibus. Aduenit autem illis, qui dubitant, hæc opinio à ſenſibilibus, illa quidem, qua dicitur

ſimul

ſimul contradictoria, & contraria eſſe, videntibus ex eodem cõtraria fieri. ſi igitur non eſt poſſibile, quod non eſt fieri, prȩextitit ſimiliter vtrũque ens: ſicut & Anaxagoras omne in omni miſceri ait, atque Democritus; etenim hic quoque uacuum & plenum ſimiliter in quacunque parte eſſe, atqui horum hoc quidem ens, hoc verò non ens eſſe. ¶ Ad illos itaque, qui ex his ita arbitrantur, dicemus, quòd quodammodo quidem vere dicunt, quodammodo verò ignorant; ens nanq; dupliciter dicitur; quare aliquo modo quidem poſſibile eſt aliquid ex nõ ente fieri, aliquo verò modo non eſt, ſimulq́; idem ens & non ens eſſe, ſed non ſecundùm idem ens. potẽtia nanq; contingit ſimul idem cõtraria eſſe, actu verò minimè. Item eos efflagitabimus aliam quoq; ſubſtantiã entium exiſtimare, cui neq; motus, neq; corruptio, neque omnino generatio inſit. Tex.28

Argumentum cap. 7.

Qua nam ratione aliqui exiſtimauerunt, quæcũq; apparent ita eſſe, & cauſas duas exponit, quibus antiquorũ nonnulli rerum veritatem in apparentia conſiſtere crediderunt. ſcribit rationem eorum, à qua mouebantur ad ponendum omne apparens eſſe verũ, dicens ſimiliter autem veritas] deinde oſtendit duas cauſas prædictæ poſitionis, quarũ prima eſt [& ſimpliciter propterea quòd] interea narrat opiniones diuerſorum aſſententium cauſis, prædictis vbi ait [ex his enim & Empedocles] contra quos aliqua inuehit his verbis [quæ ex re] ſecũdam cauſam ſcribit his verbis [cauſa verò huius] deinde [item cum hanc.]

SImiliter autem veritas in his quoque, quæ apparent, quibuſdã ex ſenſibilibus aduenit. Tex.21

At enim verum non pluralitate,nequepaucitat judicari cenſere debent. idem autem quibuſd guſtantibus duce, quibuſdam amarum eſſe videtur.quare,ſi omnes ægrotarent,aut omnes in ſanirent,duo verò,vel tres ſani,aut mentis com potes eſſent, hi vtique videri poſſent ægrotare, ac inſanire,cęteri verò minimè. Item multis aliorum animalium contrario apparent quàm nobis, ac noſtrum cuique non eadem ad ſeipſum ſemper ſecundùm ſenſum apparent. Qualia igitur horum vera vel falſa,nõ eſt manifeſtum;nihilominus.n.magis hæc,quàm illa vera ſunt, ſed æqualiter: propter quod Democritus, aut nihil eſſe verum,aut nobis ignotum ait.Et ſimpliciter propterea quod ſenſum quidem prudentiam pu tant, hanc verò alterationem eſſe, quod ſecundum ſenſum apparet, neceſſariò verum eſſe aiunt. Ex his enim & Empedocles, & Democritus, cęterorum quoque ſinguli, talibus opinionibus irretiti fuere. Empedocles etenim habitu mutato,prudentiam quoque mutari ait.

Ad præſens nanque prudentia hominibus augetur.

In alijs quoque dicit.

Quatenus mutantur, eatenus ſemper etiam altera ſapere eis effluit.

Parmenides quoque eodem aſſerit modo.

Vt enim cuiq; cõplexio membrorũ flexibiliũ ſe habet,
Ita intellectus hominibus adeſt.

Idem nanq; eſt,quod ſapit membrorum natura hominibus,& omnibus, & omni quod enim plus eſt,intelligentia eſt. Anaxagoræ autem ſententia ipſa quoq; à quodam ſuorum neceſſariorum memoriæ tradita eſt,ꝙ talis eis entia erunt, qualia ea eſſe putarint. Homerum etiam talem aiunt opinionẽ habere videri:quippe, qui faciat

Hecto-

Hectorem cùm à vulnere inſaniret, iacere, aliud ſapientem. tanquam & inſanientes ſaperent qui dem, ſed non eadem. Patet itaq;, quod ſi vtraque prudentia eſt, entia quoq; ſimul ita, & non ita ſe hñt. Qua ex re difficillimũ, quod ſequitur, eſt; ſi enim qui maximè poſſibile verum vident, hi aũt ſunt, qui maximè illud quærunt, & amant, hi tales opiniones habent, & talem de veritate ſentẽtiam fuerunt, quomodo nõ ſecordia illis ſit, qui philoſophari conantur? nam quærere veritatem non eſſet niſi volucres perſequi. ¶ Cauſa vero hu- Tex.22
ius opinionis hæc fuit; quia veritatem quidem de entibus conſiderabant. entia verò ſola arbitrati ſunt ſenſibilia eſſe In his autem magna indeterminati natura ineſt, & eius, quod ita ens eſt, & prædiximus. quare veriſimiliter quidem, ſed non verè dicunt; ita enim magis conuenit dicere, quàm vt Epicharmus in Xenophanem. Itẽ cùm hanc omnem naturam moueri viderent, de eo autem, quod mutatur, nihil verificari, circa illud, quod omnino mutatur, nihil verificari poſſe putabant. Ex hac enim exiſtimatione ſumma illa eorum opinio pullulauit, qui ſe Heraclitum ſequi affirmabant, qualem & Cratylus habebat, qui tandem nihil putabat dicere oportere, ſed ſolùm digitum mouebat, & Heraclitum, quòd bis dixiſſet, in eundem fluuium non eſſe intrare, reprehendebat; ipſe enim exiſtimabat ne ſemel quidem.

Argumentum cap. 8.

Senſibilium mutationem in nullo prorſus eorum veritati obſtare ſex rationibus probat. prima eſt [quòd id quod] ſecunda [quanquam etiam ambiguam] ter-

tia [ſed his omißis] quartã [item dignum eſt] quinta [item manifeſtum eſt] ſextam, & vltimam his verbis exponit [at accidit eis.]

NOs autem ad hãc etiam rationem dicemus, ꝙ, id quod mutatur, cùm mutatur, habet aliquam veritatẽ non eſſe putare; quanquam etiã ambiguum eſt. Abijciens enim habet aliquid eius, quod abijcit. ac neceſſe eſt aliquid etiã eius, quod fit, eſſe; & ſimpliciter, ſi corrumpitur, erit aliquid ens. & ſi fit, neceſſe eſt eſſe, ex quo fit, & quo generatur, & hoc non eſſe in infinitum. Sed his omiſſis, illa dicamus, ꝙ non eſt idem ſecundũ quantitatem, & ſecundùm qualitatem tranſmutari. detur itaq; non permanere ſecundũ quãtitatem, attamen ſecundum formam omnia co-
Tex.23 gnoſcimus. ¶Item dignum eſt reprehẽdere eos, qui ita arbitrantur: quoniã cum & ipſorũ ſenſibilium pauciora numero ita ſe habere viderent, de toto tamen cęlo ſimiliter ſenſerũt; hic enim, qui circa nos eſt, ſolùm ſenſibilium locus in corruptione, & generatione eſt, qui nulla, vt ita dicã, vniuerſi pars eſt. Vnde iuſtius fuiſſet propter illa, iſta etiã abſoluiſſe, quã propter iſta, illa condemnaſſe Item manifeſtum eſt, quòd & ad iſtos eadem dicemus, quę olim dicta ſunt; quòd enim eſt immobilis quędam natura oſtendendũ, & perſuadendum eſt eis; at accidit eis, qui ſimul dicũt eſſe, & non eſſe, magis dicere quieſcere cuncta, quàm moueri; non enim eſt in quo quicquam moueretur; nam omnia omnibus inſunt.

Argumentum cap. 9.

Septem rationibus probat rerum ueritatem in apparentia non conſiſtere. proponit ita [de veritate verò] prima

prima ratio eſt [primò quidem] ſecunda [deinde admiratione dignum] tertia [item de futuro] quarta [item ipſiſmet ſenſibus] quinta [quorum nullus vnquam] ſexta [attamen omnes] ſeptima [& ſimpliciter.]

DE veritate verò, quòd non omne quod apparet, verum ſit. Primo quidem neque ſenſus proprij fallax eſt; ſed imaginatio non eſt idem, quod ſenſus. Deinde admiratione dignum eſt, ſi hoc dubitant, vtrum tantæ ſint magnitudines, taleſque colores, quales eminus, an quales cominus apparent. & vtrum qualia ſanis, an qualia ægrotantibus; & grauiora, vtrum qualia debilibus, an qualia robuſtis; & vera, vtrum qualia dormientibus, an qualia vigilãtibus. Quod enim non arbitrantur, patet: nemo etenim, ſi noctu exiſtimet ſe Athenis eſſe, cũ in Libya ſit; ad Ariopagum vadit. Item de futuro (vt Plato quoq; ait) non eſt profectò ſimililer certa Medici, & ignari opinio: vtputa de futuro ſano, aut nõ futuro. ¶ Itẽ in ipſiſmet ſenſibus non eſt ſimiliter certus, qui alieni eſt, & qui proprij, nec illius, qui propè eſt, & ipſiuſmet: ſed de colore quidem viſus, non guſtus; de ſapore guſtus, & non viſus, quorum nullus vnquam ait eodem tẽpore circa idem ſimul ita, & non ita ſe habere. At nec in alio tempore circa paſſionem dubitarint; ſed circa illud, cui paſſio accidit; dico autẽ veluti idem quidem vinum, aut ipſum mutatum, aut corpore mutato; videri poſſit quandoq; dulce, quãdoq; nõ dulce, ſed non ipſum dulce, cum quale eſt ſit, vnquam mutatũ eſt; ſed ſemper verificatur de eo, & quod futurũ eſt dulce, neceſſariò tale eſt. Attamen omnes illæ orationes hoc perimunt. & quemadmo- Tex. 24 Tex. 25

dum ſubſtantiam non eſſe vllius, ita nec quicquã neceſſario eſſe neceſſarium n. non contingit aliter, & aliter ſe habere quare, ſi quid neceſſario eſt, non ita, & non ita habebit. Et ſimpliciter, ſi ſenſibile ſolum eſſet, nihil eſſet profectò, cùm animata non eſſent; ſenſus nanq; nõ eſſet neq; ſenſibilia itaq;, neq; ſenſiones eſſe fortaſſis verum eſſet. ſentientis. n. hæc paſſio eſt. Ipſa verò ſubiecta, quæ ſenſum faciunt, non eſſe etiã abſque ſenſu, hoc impoſſibile eſt. Senſus nanq; non ipſe eſt ſuiipſius, ſed eſt aliquid aliud etiam præter ſenſum, quod neceſſe eſt prius ſenſu eſſe; mouens enim natura prius eſt moto; & ſi ad ſeinuicem dicuntur hæc ipſa, nihil minus.

Argumentum cap. 10.

Tex. 25 *Deſtruit opiniones eorum, qui contradictoria pertinaciter aſſerebant ſimul ex apparenti verificari. primò narrat, quo pacto hi mouerentur ad hanc opinionẽ dicens [ſunt autem quidam] deinde oſtendit, quomodo ipſis ſit reſiſtendum, vbi inquit [qui verò in oratione ſolùm] & hoc dup. primò, ex eorum poſitione ibi [ſi autem non ſunt omnia] deinde ſecundùm veritatem dup. primò ſic [& vt antea dictum eſt] ſecundò [item ſi vnum ad vnum] ac præterea oſtendit duo cõtraria non poſſe eſſe ſimul dicens [cum verò impoſſibile ſit contradictionem.]*

Tex. 26 SVnt autem quidam eorũ, quibus de his perſuaſum eſt, quinq; has orationes ſolũ dicũt, qui dubitant; quærunt etenim, quis eum, qui ſanus eſt, & omnino qui circa ſingula rectè iudicarit, examinet. Tales aũt dubitationes ſimiles ſunt, ac ſi quis dubitaret, vtrum dormimus nũc,

an vigilamus; tales nanque cunctæ dubitationes idem poſſunt; de omnibus etenim hi dignam du cunt rationem eſſe; principium nanque (& hoc per demonſtrationem) accipere quærunt. Quòd autem non eſt eis perſuaſum, ex eorum actionibus manifeſtè apparet: ſed, vt diximus, iſte eorũ affectus eſt; rationem nanque eorum quærunt, quorum non eſt ratio: demonſtrationis.n. principium non eſt demonſtratio. His quidem facilè hoc perſuadebitur; non.n. eſt difficilè perceptu. Qui verò in oratione ſolùm vim quærunt, impoſſibile quærunt: cõtraria nanque dicere dignum cenſent, mox contraria dicentes. Si autem non ſunt omnia ad aliquid, ſed quædam ipſa per ſeipſa ſunt, non erit vtique verum omne, quod apparet; apparens.n. alicui eſt apparens quare qui dicit omnia vera, quæ apparent eſſe, omnia entia facit ad aliquid. Quare obſeruandum eſt his. qui vim in oratione quærunt, ſimulque reddere orationes dignum ducunt. quod, non quod apparet, eſt, ſed quod apparet, cui apparet, & quando apparet, & quatenus, & quomodo. Quòd ſi reddãt quidem orationem, non tamen ita reddant accidet eis quamprimùm cõtraria dicere; poteſt etenim eidem ſm viſum quidem mel apparere, guſtu aũt non; & cùm oculi duo ſint, ſi ſint diſſimiles, non eadem vtriq; viſui. Cęterùm ad eos, qui propter olim dictas cauſas, quod apparet verum eſſe dicũt, & ob hoc omnia ſimiliter eſſe falſa, & vera, nec ſanè omnibus eadẽ apparere, nec eidẽ ſemper eadem, ſed plerunq; contraria, etiam eodem tempore; tactus etenim duo dicit in digitorum variatione, viſus aũt vnum: ſed neq; eodẽ ſenſu, & ſecundũ idem, & eodem modo, & in eodem tempore. Quare hoc eſſet verum profectò.

Sed ob hoc fortaſſis his, qui non propter dubitationem, ſed orationis gratia dicũt, neceſſe eſt dicere quòd hoc non ſit verum, ſed huic verum, & vt antea dictum eſt, neceſſe eſt aliquid, & ad opinionem, & ad ſenſum omnia facere. Quare nec factum eſt, nec erit quicquã, ſi nemo prius opinatus ſit. Quòd ſi factum fuit, aut erit, patet quod non ad opinionem omnia ſunt. Item ſi vnum ad vnum, aut ad determinatum, & ſi idem eſt dimidium, & æquale, non tamen ad duplum, quod æquale eſt; ad opinionem. itaque ſi idem eſt homo, & quod opinatum eſt, non eſt homo, quod opinatur, ſed quod opinatum eſt. Quod ſi vnumquodque ad aliud erit, quod opinatur, infinita ſpecie quod opinatur erit. Quòd igitur omnium certiſſima opinio eſt non eſſe ſimul veras oppoſitas dictiones, & quid illis, qui ſic dicunt, accidat, & cur ita dicunt, hæc demum dicta ſint. Cum verò impoſſibile ſit contradictionem ſimul de eodem verificari, patet, quod neque contraria ſimul eidem ineſſe contingit; contrariorum enim alterum non minus priuatio eſt; ſubſtantiæ verò priuatio negatio à quodam determinato genere eſt. Si impoſſibile itaque eſt ſimul affirmare, & negare verè, impoſlibile eſt etiã contraria ſimul ineſſe; ſed aut ambo ſm aliquid, aut alterum ſecundum aliquid, alterum ſimpliciter.

Argumentum cap. 11.

Inter contradictoria nullum darí medium probat, & quomodo Heraclitus, & Anaxagoras medium dari cenſebant. proponit ibi [at verò nec inter contradictoria] deinde adducit ſeptem rationes propoſitum probantes. quarum eſt prima ſumpta à definitione,

vbi inquit [manifeſtum autem eſt] ſecunda [item medium inter contradictionem] tertia [item omne intellectuale] quarta [item in omnibus contradictionibus] quinta [item in quibuſcunq; generibus] ſexta [item in infinitum] ſeptima eſt [item cum aliquo interrogante] his dictis oſtendit cauſam, cur quidam in hãc opinionem inciderint, dicens [aduenit autem quibuſdam] & poſtremò ad quas opiniones prædictæ poſitiones reducãtur, aſſerit ibi [uidetur aũt Heracliti.]

AT verò nec inter contradictionem poſſibile eſt quicquam medium eſſe, ſed neceſſe eſt dicere, aut negare vnumquodque de vno. Manifeſtum autem eſt, primò quidem definitionibus quid verum, quidue falſum eſt; dicere nanque ens nõ eſſe, aut hoc eſſe, falſum: ens autem eſſe, & non ens eſſe, non verum eſt; quare & qui dicit eſſe, aut non eſſe, verum dicet, aut mẽtietur; ſed nec ens dicitur non eſſe, aut eſſe, nec non ens. Item medium inter contradictionem, aut erit quemadmodum fuſcum inter album, & nigrũ, aut quemadmodum neutrum inter hominem, & equum. Si itaque ita eſt, non mutabitur profectò; ex non bono nãque in bonum mutatur, aut ex hoc in non bonum. nunc verò ſemper apparet; non enim eſt mutatio, niſi ad oppoſita & media. quod ſi eſt medium, etiam ſic aliqua erit in album. non ex non albo generatio, nunc autem non videtur. Item omne intellectuale, aut intelligibile mens aut affirmat, aut negat, hoc verò ex definitione patet, cum verum dicat, aut mentiatur. Cum enim ſic componens dicat, aut neget, verum dicit: cũ verò ſic, mentitur. Item in omnibus cõtradictionibus eſſe oportet, niſi orationis gratia dicatur. quare neq; verum dicet aliquis,

neque

neque non verum, & præter ens & non ens: quare etiam præter generationem, & corruptionem transſmutatio aliqua erit. Item in quibuſcunque generibus negatio contrarium inducit, in his ẽt erit, vtputa in numeris, nec impar, nec non impar, numerus: ſed impoſsibile eſt: ex definitione autem eſt manifeſtũ. Item in infinitũ procedet, & entia non ſolũ ſexquialtera, ſed etiam plura erunt; rurſus nanq; hoc negare erit ad affirmationẽ & negationem; & hoc quicquam erit; ſubſtantia nanque eius eſt alia quædam. Item, cum aliquo interrogante, an album eſt, dicat quòd non, nihil aliud negauit, niſi ipſum eſſe, ipſum verò non eſſe negatio eſt. ¶Aduenit autem qui-
Tex.28 buſdam opinio iſta, ſicuti cętera quoque præter cõmunem opinionem ſunt. cùm enim non poſſint contentioſas rationes ſoluere, cedunt rationi, aſſentiuntque verum eſſe, quod ſyllogizatum eſt. Quidam itaque ob talem cauſam dicũt, quidam verò, propterea ꝙ omnium cauſam quærunt, principium vero ad hos omnes ex definitione: fit autem definitio ex eo, ꝙ neceſſarium eſt aliquid eos ſignificare; ratio enim, cuius ſignũ eſt nomen, definitio fit. Videtur autem Heracliti quidem opinio, omnia eſſe & non eſſe dicens, vera omnia facere. Anaxagoræ vero, eſſe aliquod contradictionis medium; quare omnia falſa; cùm enim miſcentur, neque bonum, neque non bonum eſt illud miſtum: quare nihil eſt dicere verum.

Argumentum cap. 12.

Destruit opiniones duas, quarum altera omnia vera, & falſa eſſe affirmabat, altera omnia moueri, & quie-

quieſcere. diuiditur caput in duas partes, primò diſputat contra deſtruentes principia logicæ. & hoc proponit ſic [his autem determinatis] & deſtruit talem opinionem quatuor rationibus, quarum prima eſt [itẽ patet, quòd contradictiones] ſecunda [ad has tamen omnes] tertia [item ſi omne] quarta [accidit autem, quòd etiam] in ſecunda parte diſputat contra abolentes principia naturæ, & proponit dubitationem hãc ibi [Clarum autem eſt] & declarat hanc opinionem eſſe falſam triplici medio. primum eſt [etenim ſi omnia] ſecundum [item neceſſe eſt] tertium ſic [at verò nec omnia.]

HIs autẽ determinatis, manifeſtum eſt, ꝙ illa quoque, quæ vno modo, & de omnibus dicuntur, impoſſibile eſt eſſe, vt quidam aiunt. quidam quidem, nullum dicentes verum eſſet; nihil enim prohibere ita cuncta eſſe aiunt, vti diametrum commenſurabilem eſſe: quidam vero omnia vera. ferè enim rationes eorum eædem quæ & Heracliti ſunt. Qui enim dicit, quòd omnia vera, & omnia falſa, etiam ſeparatim vtranque harum orationum dicit quare, ſi hæc impoſſibilia ſunt, illa quoque impoſſibilia eſſe neceſſe eſt. Item patet, quòd contradictiones ſunt, quas non poſſibile eſt ſimul veras eſſe, neque falſas; et ſi id videri poſſit magis contingere ex iam dictis. Verùm ad omnes tales orationes petere oportet, vt in ſuperioribus ſermonibus dictum eſt, non ſi ſit aliquid aut non ſit, ſed ſi aliquid ſignificat; quare ex definitione diſputandum eſt accipientibus quid verum quidve falſum ſignificat.
¶ (Si autem nihil aliud eſt, quàm quod verum eſt affirmare, aut quod negare falſum eſt,) impoſſibile eſt omnia falſa eſſe; neceſſe eſt enim al- Tex. 29

teram

teram contradictionis partem veram eſſe. Item, ſi omne aut affirmare, aut negare neceſſe eſt, impoſſibile eſt vtraque falſa eſſe. altera enim contradictionis pars falſa eſt. Accidit autem, quod etiam publicè fertur, his omnibus orationibus eas ſeipſas perimere; quæ enim omnia vera dicit, contrariam quoque ſibi orationem veram facit: quare ſuam ipſius non veram. contraria nanque dicit eam non eſſe veram. quæ verò omnia falſa, & hæc ſeipſam. Quòd ſi excipiant illã quidem contrariam, quòd ſola non vera eſt, hęc verò ſeipſam, quòd ſola non falſa, nihilominus infinitas accidit eis petere orationes veras, & falſas: qui enim dicit veram orationem eſſe veram, conſentit huic, quòd vera eſt. hoc verò in infinitum procedet. Clarum autem eſt, quòd nec illi, qui omnia quieſcere dicunt, verum dicunt, nec qui omnia moueri. Etenim, ſi omnia quidẽ quieſcunt, ſemper eadem vera, & falſa erunt; apparet autem hoc tranſmutari qui enim hoc dicit, aliquando ipſe non erat, & rurſus non erit. Si verò omnia mouentur, nihil erit verum. cuncta ergo falſa; ſed demonſtratum eſt hoc impoſſibile eſſe. Item neceſſe eſt ens tranſmutari; ex aliquo nanque ad aliquid tranſmutatio. At verò nec omnia quieſcunt, aut mouentur aliquãdo, ſemper vero nihil. Eſt enim quidam, quòd ſemper mouet ea, quæ mouentur, & primum mouens ipſum immobile eſt.

ARI-

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

Liber Quintus.

SVMMA LIBRI.

A tex. 1. uſque ad 6. diſtinguit nomina ſignificantia cauſas, & diſtinguit etiam quoddam nomen, quod ſequitur ad cauſam. quæ ſunt principiũ, cauſa, elementũ, natura. & in 6. tex. agitur ẽt de Neceſſario.

A tex. 7. uſque ad 21. ponit diſtinctiones eorum nominum, quæ ſignificant ſubiectum huius ſcientiæ, ſ. unum ens, ſubſtantia, eadem, oppoſita, priora, & poſteriora, potentia, quantum, quale, ad aliquid.

A tex. 21. uſque ad 35. determinat diſtinctiones nominum, quæ ſignificant ens, inquantum ens. quæ ſunt, perfectum, terminus, ſecundum quod, diſpoſitio, habitus, paſſio, priuatio, habere, ex aliquo eſſe, pars, totum, mutilum, genus, falſum, & accidens.

Argumentum cap. 1.

Narrãtur Principij quinq; modi, & in unũ aliquod reducuntur. quot ſint noĩa, uel modi principij exponit ibi

ibi [principium hoc quidem] reducit autem omnes modos ad aliquod commune his verbis [omnibus igitur principium.]

Tex. 1. PRincipium hoc quidẽ dicitur illud rei, à quo quis primũ mouetur, vt puta magnitudinis, & viç, hinc quidem hoc principiũ eſt. Ex oppoſito verò aliud principium eſt, illud, vnde quodq; optime fiat, vt doctrinæ, non à primo, ac rei principio aliquando inchoandum eſt, ſed vnde quis facilius diſcat. Aliud autem, à quo primo inexiſtente fit; vt nauis carina, & domus fundamentum; animalium quoque quidam cor, quidã cerebrum, quidã quodcunque tale contingit, putãt. Aliud verò, à quo primo non inexiſtente fit, & à quo primo natura aptus eſt motus, & tranſmutatio inchoari, vt proles ex patre & matre, & bellum ex contumelia. Aliud porrò id, ad cuius electionẽ mouẽtur, quę mouent, & mutantur, quę mutantur, quemadmodũ ciuitatũ; principatus, potentiæ, regna & tyrannides; principia dñr etiã artes, & ex his maximè architectonicę. Item vnde primum res cognita eſt, illud quoque principium rei dicitur, vt puta demonſtrationum ſuppoſitiones. Toties autem cauſæ quoq; dicuntur; omnes nanque cauſæ principia. Omnibus igitur principijs commune eſt eſſe primum, vnde aut eſt, aut fit, aut cognoſcitur. Horum verò quædã intrinſecus, quædam extrinſecus ſunt. Quare natura quoque principium, & elementum; mens etiam & electio, & ſubſtantiam: & quod cuius cauſa; multis etenim & cognitionis, & motus principium ipſum bonum, & malum.

Argu-

Argumentum cap.2.

Cauſas eßе quatuor ſpecie aſſerit, hinc einſdem affectus plures eſſe cauſas; & cauſas ſibiinuicem cauſas eſſe, & denique eandem eſſe cauſam contrariorũ. primum explicat his verbis [cauſa vero vno modo] ſecundum ibi [at cum multifariam] tertium, vbi ait [& inuicem cauſas] vltimum his verbis exponit [itẽ idem aliquando contrariorum.]

CAuſa verò vno modo dicitur, ex qua inexiſtente aliquid fit, vt æs ſtatuæ, & argentum pateręe, & horum genera. Alio vero forma, & exẽplar. hæc autem eſt ratio ipſius quid erat eſſe, & horum genera; vt ipſius diapaſon, duo ad vnum, & ſimplici er numerus, & partes, quæ in ratione ſunt. Item, vnde principium mutationis primum, aut quietis, vt qui conſulit cauſa, & pater prolis, & ſimpliciter faciẽs eius, quod factum eſt, transmutatiuũ trãſmutati. Item vt finis, hęc autem eſt cuius cauſa; vt ambulandi, ſanitas; propter quid enim ambulat, dicimus, vt ſanetur; & cum ita dicamus; putamus cauſam reddidiſſe; & quæcunque inter illud mouens & finem media ſunt; vt ſanitatis, attenuatio, purgatio, medicamenta, aut inſtrumẽta; omnia etenim hæc finis gratia ſunt, differunt verò abinuicem, eò quòd hęc quidem inſtrumẽta, illa verò, vt opera ſunt. Cauſę itaque ferè toties dicuntur. At, cùm multifariam cauſæ dicantur, accidit multas quoque eiuſdem non ſecundùm accidens cauſas eſſe, vt ſtatuæ & ars ſtatuaria, & ipſum æs, non ſecundùm aliud quippiã, ſed prout ſtatua eſt: nõ tñ eodem modo, ſed hoc quidem vt materia, illa verò Tex. 2.

vt vnde motus. Et inuicem cauſas eſſe, vt laborare bonæ habitudinis, hæc verò laborandi. non tamen eodem modo: ſed hæc quidem, vt finis, illud verò, vt principium motus. Item, idem aliquando cōtrariorum cauſa eſt; quod enim cùm adſit, alicuius cauſa eſt; idem cùm abſit, cauſam contrarij nonnunquam dicimus. vt abſentiam gubernatoris naufragij, cuius præſentia ſalutis cauſa erat; ambæ autem, & præſentia, & priuatio, tanquam mouentes cauſæ ſunt.

Argumentum cap. 3.

Omnes modos cauſarum in quatuor cogit ſpecies: deinde quatuor cauſarũ diuiſiones enumerat, quæ ad actum, & potentiam reducuntur. quod aũt incidant omnes in prædictos modos, proponit dicens [omnes autem nunc dicta] & probat tali ratione [elementa etenim ſyllabarum] poſtea diſtinguit modos cauſarum, dicens [modi autem cauſarum.]

Tex. 3 OMnes autem nunc dictæ cauſæ in quatuor incidunt manifeſtiſſimos modos: elemēta etenim ſyllabarum, & materia factibilium, & ignis, & terra, & omnia huiuſcemodi corporũ. partes quoque totius, & ſuppoſitiones concluſionis cauſæ ſunt, vt ex quo. Harũ verò hæc quidem tanquàm ſubiectum, vt partes; hęc verò tanquam ipſum quid erat eſſe, vt totum, & compoſitio, & forma. Semen vero, & medicus, & cōſiliator, & ſimpliciter efficiens, omnia vnde trāſmutationis, aut ſtatus principium. Cętera verò tanquàm finis, & bonum aliorum; ipſum enim cuius cauſa optimum, & finis aliorum vult eſſe. nil autem differat, bonum id, an apparens bonũ dicatur.

dicatur. Hæ itaque cauſæ ac tot ſpecie ſunt. Modi aũt cauſarum numero quidem multi ſunt, in pauciores aũt reducuntur. Dicuntur etenim cauſæ etiam earũ, quæ eiuſdem ſpeciei ſunt multipliciter, prius videlicet, & poſterius alia, quàm alia, vt ſanitatis medicus, & artifex: & ipſius dia paſon duplum, & numerus: & illa ſemper, quæ continent quodcunq; particularium. Item vt ipſum accidens, & eorum genera, vt ſtatuæ aliter Polycletus, & aliter ſtatuarius, quia accidit ſtatuario Polycleto eſſe. Et ea, quæ continent, accidens, vt homo cauſa ſtatuæ, aut ſimpliciter animal; quoniam Polycletus homo, homo autẽ animal eſt. Eſt autem accidentium quoq; aliud alio remotius, & propinquius, vtputa, ſi albus, & muſicus dicantur ſtatuę cauſa, & non ſolùm Polycletus aut homo. præter omnes autem, quæ propriè dicuntur, quæve ſecundùm accidens, aliæ vt potentia dicuntur. alię vt agentes, vt ędificij extruendi ædificator, aut ędificans ędificator. Similiter autem illę quoque dicuntur de his, quorum cauſę ſunt; vt huius ſtatuę, aut ſtatuę, aut ſimpliciter imaginis aut huius æris, aut ęris, ſimpliciter materiæ, & de accidentibus ſimiliter. Item hę, & illę coniunctę dicentur; vtputa non Polycletus, nec ſtatuarius, ſed Polycletus ſtatuarius. Attamen hæ omnes multitudine quidem ſex ſunt: dicuntur autem dupliciter. aut enim vt ſingulare, aut vt genus eius; aut vt accidens, aut genus accidentis: aut vt coniunctę, aut ſimpliciter dictæ; item tanquàm agentes, aut ſecundum potentiam. Differunt autem, eò quòd agentes quidem, & ſingulares ſimul ſunt, & nõ ſunt tam ipſæ, quàm illa, quorum cauſæ ſunt; veluti hic medicans huic conualeſcenti: & hic

ædificator huic, quod ædificatur. Quod vero ſecundùm potentiam, non ſemper: corrumpitur enim non ſimul domus, & ædificator.

Argumentum cap. 4.

Quid propriè ſit elementum explicat, deinde quomodo tranſumptiuè ſit acceptum. quid ſit propriè narrat ibi [elementum dicitur ex quo] & manifeſtat eius definitionem quatuor modis, vbi inquit [vt vocis elementa] tranſumptiuè, vel metaphoricè explicat ſic [hinc autem transferentes appellant] & poſtea narrat quid commune ſit omnibus, quæ elementa dicantur, vbi ait [omnibus verò commune.]

Tex. 4. ELementum dicitur, ex quo componitur primo inexiſtenti indiuiſibili ſpecie in aliam ſpeciem; vt vocis elementa, ex quibus componitur vox, & in quæ vltima diuiditur: illa vero nō amplius in alias voces ab ipſis ſpecie diuerſas. ſed & ſi diuidantur particulæ, tamen eorum eiuſdem ſpeciei ſunt: vt aquæ particula, aqua, ſed non ſyllabæ. Similiter etiam corporum elementa dicunt, ea dicentes vltima; in quæ corpora diuiduntur, illa vero non amplius in alia ſpecie differentia corpora. & ſiue vnum, ſiue plura huiuſcemodi ſint, hæc elementa aiūt. Similiter autem figurationum quoque elementa dicuntur: ac ſimpliciter demonſtrationum. primæ enim demonſtrationes, quæ in pluribus demonſtrationibus inſunt, hæc elementa demonſtrationū dicuntur; ſunt autem tales primi ex tribus per vnum medium ſyllogiſmi. Hinc autem transferentes appellant etiam elemētum, quod vnum, & paruum exiſtens, ad plura vtile ſit. Quare & paruum,

paruum, & ſimplex; & indiuiſibile, elementum dicitur. Vnde euenit, quæ maximè vniuerſalia ſunt elementa eſſe; quoniam cum vnumquodque aut eorum vnum, & ſimplex ſit in multis, aut omnibus: aut quàm plurimis ineſt. Et vnum, & punctum principia quibuſdam eſſe videtur. Cùm itaque illa, quæ genera vocantur, vniuerſalia, & indiuiſibilia ſint (vna enim eſt ipſorum ratio) genera quidam dicunt elementa: & magis, quàm differentiam, quoniam genus magis vniuerſale eſt, cuicunque enim differentia ineſt genus quoque ſequitur illud: cui verò genus, non vtique differentia. Omnibus verò commune eſt, illud cuiuſque eſſe elementum, quod primum cuique ineſt.

Argumentum cap. 5.

Quinque modis, vel ſeptem naturam definit, eoſq; in vnum reducit, quo ipſa forma, & ſubſtantia totius Natura eſt appellata. definit primo, vbi ait [natura verò dicitur vno quidem modo] ſecundo [alio verò ex quo] tertio [item vnde primus] quarto [item natura dicitur] quinto [alio item modo dicitur ſubſtantia eorum] ſed et duos modos addit, primus eſt [natura verò hæc prima materia] ſecundum ibi narrat [& forma, & ſubſtantia] vltimò reducit omnes prædictos modos ad vnum dicens [ex dictis itaque prima.]

NAtura verò dicitur, vno quidem modo naſcentium generatio, vt ſi quis producta voce dicat Y. Alio vero, ex quo primo inexiſtente generatur quod gignitur. Item vnde primus motus in vnoquoque eorum, quæ natura ſunt, in eo ſecundùm quod ipſum eſt. naſci autem dĩr, Tex. 5.

quæcunque incrementum per aliud habent, tangendo, & connaſcendo, aut adnaſcendo, ſicuti embryones. Differt autem connaſcentia à tactu; hic enim nihil aliud præter tactum neceſſe eſt eſſe; in connaſcentibus verò eſt quiddam vnum in ambobus idem, quod propter id, quod ſe contingant, facit, vt connaſcantur, & vnum ſecundùm continuationem, & quantitatem, non ſecundum qualitatem ſint. Item natura dicitur, ex quo primo inordinato exiſtente, & immobili ex ſua potẽtia, aut eſt, aut fit aliquid eorum, quæ natura ſunt, vt ſtatuæ, vaſorumque aheneorum æs natura dicitur, ligneorum vero lignum; ſimiliter autem & de cęteris; ex his enim vnumquodque eſt, prima materia ſalua; hoc enim mō & eorum, quę natura ſunt, elementa dicunt eſſe naturam, quidam ignem, quiddam terram, quidam aerem, quidam aquam, quidam aliquid aliud tale dicentes, & quidam aliqua horum, quidam verò hæc omnia. Alio itẽ mō natura dicitur ſubſtantia eorum, quæ natura ſunt, ſicuti qui dicũt naturam eſſe primam compoſitione; aut, ſicut Empedocles dicit, quòd nullius entium natura eſt, ſed miſtio ſolum, & mixtorum permutatio eſt. natura vero ab hominibus nominatur. Quare & quæcunque natura ſunt, aut fiunt, iam exiſtẽte, ex quo aptum eſt fieri, aut eſſe, nondũ dicimus naturam habere, ſi ſpeciem, & formã nõ habeant. Natura igitur, ꝙ ex ambobus hic eſt, vt animalia, & partes eorũ. Natura vero hęc, prima materia. & hęc dupliciter, aut quę ad ipſum prima, aut ſimpliciter prima. vtputa operũ aheneorũ ad ipſa quidẽ ęs primũ, ſimpliciter aũt aqua fortaſis, ſi oĩa quidem liquabilia aqua. Et forma & ſubſtantia, hęc aũt eſt generationis finis. Metapho-

taphoricè verò oĩno omnis ſubſtãtia natura propter hanc dicitur, qm̃ & natura eſt aliqua ſubſtantia. Ex dictis itaque prima, & quæ propriè dicitur natura, eſt ſubſtantia eorum, quę in ſeipſis, vt ipſa ſunt, motus principium habent; materia enim, eò ꝙ huius eſt ſuſceptiua, dicitur natura; generationes autem, ac ipſum naſci, eò ꝙ ab hac motus ſunt principium quoque motus eorum, quę natura ſunt, hęc eſt inexiſtens quodammodo, aut potentia, aut actu.

Argumentum cap. 6.

Deſcribit quatuor Neceſſarij modos, ex quib. quartum propriè, & primum neceſſarium dicit eſſe: deinde neceſſariorum alia cauſam habere, & alia non. exponit item primum, & propriè neceſſariũ ſimplex eſſe. immobilia quoque neceſſario ſecundum uiolentiam carere concludit. primum modum Neceſſarij explicat ibi [Neceſſarium dicitur] ſecundum ſic [& ſine quibus homini bonum] tertium [item uiolentum & uis] quartum [amplius quòd non contingit] reducit omnes modos ad unum ibi [& ſecundum hoc neceſſarium] denique oſtendit, quòd ſecundum ultimum modum accipitur neceſſarium in demonſtratione ſic [item & demonſtratio] denique ex præmiſſis concludit tres concluſiones ſeinuicem ſequentes, ubi inquit [quorundam itaque alia]

NEceſſarium dicitur, ſine quo non contingit viuere tãquàm cõcauſa. vt reſpirare, & alimentum animali neceſſariũ eſt; impoſſibile. n. eſt abſq; his animal eſſe. Et ſine quibus bonum non contingit aut eſſe, aut fieri, ſiue aliquid mali repellere, aut eo priuari; vt bibere potionẽ me Tex. 6.

dicatam neceſſarium eſt, vt non ægrotet; & in Aeginam nauigari, vt pecuniam recipiat. Item violentum, & vis; hoc autem eſt, quod præter propoſitum, & electionem obſtat, & prohibet; violentum enim neceſſarium dicitur, quare etiam triſte, vt Euenus quoque ait, omnis nanque neceſſaria res triſtis eſt, & vis neceſſitas quædã eſt; quemadmodum Sophocles dicit,

Etiam vis me cogit hæc facere.

Et rectè neceſſitas videtur inuitabile quiddam eſſe; contrarium enim uoluntario, & ſecundùm cogitationem motui eſt. Item, quod non contingit aliter ſe habere, neceſſe dicimus, ita ſe habere; & ſecũdùm hoc neceſſarium cętera quoque omnia dicuntur quodammodo neceſſaria; nam & ipſum neceſſarium aut agere, aut pati tunc dicitur, cùm nõ cõtingat propter illud, quod uim infert, ſecundùm propoſitum fieri, tanquàm illa exiſtente neceſſitate, propter quam non contingit aliter. Et in eis, quæ concauſę uiuẽdi, & boni ſunt, ſimiliter; cum enim non contingat hic quidem ipſum bonũ, niſi uerò ipſum uiuere, & eſſe ſine quibuſdam, hæc neceſſaria, & hæc cauſa neceſſitas quædam eſt. Item demonſtratio neceſſariorũ eſt: quoniã non contingit aliter ſe habere, ſi ſimpliciter demonſtratũ eſt. Huius uero cauſę ipſa prima, ſi impoſſibile eſt aliter ſe habere, ex quibus fit ſyllogiſmus. Quorundã itaq; alia eſt cauſa, ut neceſſaria ſint: quorũdã uerò nihil, ſed propter hęc, alia neceſſario ſunt. Quare & proprie neceſſariũ eſt, quod ſimplex eſt; hoc.n. non põt multipliciter ſe habere; quapropter nec aliter & aliter: etenim multipliciter ſe haberet. Si igitur aliqua perpetua & immobilia ſunt, nihil in eis uiolentum, aut præter naturam eſt.

Argu-

Argumentum cap. 7.

Scribuntur octo modi, quibus aliqua dicuntur vnū: tres quidem per accidens, & quinque per ſe. poſtea omnes in vnum reducit; quibus adiungitur modus, quo vnitas à perfectione ſumitur. vnum item numeratorum principium eſſe deſcribit. & diuiſionem vnitatis aliam dat, ſcilicet vnum numero, ſpecie, genere, & proportione. & denique quot modis aliquid dicatur multa, narrat. primùm igitur narrātur tres modi vnitatis accidentalis, vbi ſcriptum eſt [ſecundum accidens quidem vt Coriſcus] deinde proponuntur quales ſint, qui per ſe ibi [illorum verò qui per ſe] quorum primus eſt [hæc quidem dicuntur] ſecundus [alio item modo vnum dicitur] tertius [dicuntur autem & vnum] quartus [item vnum ea dicuntur] quintus, & vltimus eſt [& omnino quorumcunque] poſtea reducuntur omnes ad vnum primum, vbi legitur [vniuerſaliter nanque quotcunque] modus autem, quo vnitas à perfectione ſumitur, eſt ibi [item eſt quidem] vnum item numeratorum principium eſſe deſcribit ſic [vni autem eſſe principium] denique ſcribit aliam diuiſionem vnius magis logicā, vbi inquit [item alia numero] quo pacto autem aliquid dicatur multa, exponit ibi [manifeſtum autem etiam eſt.]

VNum dicitur uno modo ſecundùm accidens, altero per ſe. Secundum accidens quidem, ut Coriſcus & muſicum, & Coriſcus muſicus. idem enim eſt dicere Coriſcus & muſicum, & Coriſcus muſicus: & muſicū iuſtum, & muſicus iuſtus Coriſcus. Cuncta etenim hæc unum dñr ſecundum accidens, iuſtum quidem & muſicum, quoniam uni ſubſtantiæ accidunt: mu Tex. 7.

ſicum vero & Coriſcus, quoniam alterum alteri accidit ſimiliter etiam quodammodo muſicus Coriſcus cum Coriſco unum eſt, qm̃ altera Partium earum quæ in oratione ſunt, alteri accidit; vtputa muſicum Coriſco, & muſicus Coriſcus iuſto Coriſco, quoniam vtriuſque pars vna eidē vni accidit; nihil enim differt, aut Coriſco muſicum accidere, aut iſti hoc. Similiter autem, tam ſi de genere, quàm ſi de aliquo vniuerſalium nominum accidens dicatur, vtputa, quod idem homo, & muſicus homo; aut enim homini qui vna eſt ſubſtantia, muſicum accidit, aut qm̃ ambo alicui ſingularium accidunt, veluti Coriſco; non tamen eodem modo ambo inſunt: ſed hoc quidē, vt genus fortaſſis, & vt in ſubſtantia, illud verò vt habitus, aut paſſio ſubſtantiæ. Quæcunque itaque ſecundùm accidens vnum dicũtur, hoc modo dicuntur.

Tex. 8. ¶Illorum verò, quæ per ſe vnum dicuntur, hæc quidem dicuntur, eò quòd cõtinua ſunt, vt faſcis vinculo, & ligna viſco; linea quoq; etiã, ſi curua ſit, ſed continua, vna dicitur, ſicuti partium etiam vna quæq; crus, & brachium. Ex his autem ipſis illa magis vnum ſunt, quę natura, quàm arte cõtinua ſunt. Continuum verò dicitur, cuius vnus per ſe motus, & non poteſt aliter eſſe; vnus verò, qui indiuiſibilis; indiuiſibilis autem ſecundùm tempus. Secundum ſe autem continua, quęcunq; nõ tactu vnum ſunt; ſi enim pones inuicem tangentia ligna, nõ dices ea vnũ, neq; lignum, neq; corpus, nec aliquid continuũ eſſe. Igitur & illa, quæcũq; omnino cõtinua sũt, vnum dicuntur, etiam ſi habeant flexionē; & adhuc magis, quę non habent, vt tibia, aut femur, quàm crus: quoniam contingit vnum non eſſe motum cruris; & recta magis, quàm curua, vnũ

eſt,

eſt, curuam vero, & angulum habentem & unã, & non unam dicimus: quoniam cõtingit & non ſimul eius, motum, & ſimul eſſe, rectę uerò ſemper ſimul. nullaque particula magnitudinem habens, hæc quidem quieſcit, hæc uero mouetur, quemadmodum curuæ. ¶ Alio item modo unũ dicitur, cum ſubiectum ſit forma indifferens. Tex. 9. Indifferens autem, quorum forma indiuiſibilis ſecundùm ſenſum eſt. ſubiectum uerò, aut primũ, aut ultimum ad finẽ; etenim uinũ unũ, & aqua una dicitur, quatenus indiuiſibilis ſecũdum formam eſt: liquoreſq; omnes, ut oleũ, uinũ, & liquabilia unum; dicũtur, quoniam omnium ultimum ſubiectum idem eſt, aqua nanq; & aer hęc omnia ſunt. ¶ Dicuntur autem unum, & quorũ Tex. 10 unum genus differens oppoſitis differẽtijs. ac cũcta hæc unum dicuntur, quoniam unum eſt genus ſubiectum differẽtijs. ut homo, equus, canis. unum quid, quoniam omnia animalia, & quodam ſimili modo, ſicuti materia una. Hæc aũt qñq; quidem ita unum dicuntur, quãdoq; uerò ſuperiore genere, quod idem dicitur, ſi ultimæ generis ſpecies ſunt, illa aũt ſuperiora ipſis: utputa triãgulus duorum ęqualium laterum una, & eadem figura cum triangulo trium ęqualium laterum eſt. ambo etenim trianguli, ſed non ijdem trianguli. ¶ Item vnum ea dicuntur, quo- Tex. 11 rum ratio, quod quid erat eſſe dicens, indiuiſibilis ad aliã eſt, quod quid erat eſſe rei ſignificantem; ipſa enim per ſeipſam omnis ratio diuiſibilis. ſic enim & auctum, & diminutum vnũ eſt, quoniam ratio una, quemadmodum in ſuperficiebus eſt ipſius ſpeciei una. Et omnino quorumcunque intellectio, quæ quod quid erat eſſe intelligit, indiuiſibilis eſt, neq; ſeparari põt

nec

nec tempore, nec loco, nec ratione, hæc maximè vnum ſunt. & horum, quæcunque ſubſtantię ſunt. Vniuerſaliter nanq; quotcunque non habent diuiſionem, quatenus non habent, eatenus vnum dicuntur, vtputa, ſi prout homo nō habet diuiſionem, vnus eſt homo: ꝙ ſi prout animal, vnum animal: ꝙ ſi prout magnitudo, vna magnitudo. Plurima itaque vnū dicuntur, eò ꝙ aliquid vnum aut agunt, aut patiuntur, aut habent, aut ad aliquid vnum ſunt. Quæ verò primò unum dñr illa ſunt, quorum ſubſtantia una: una uero, aut continuatione, aut forma, aut ratione; numeramus etenim tanquam plura, aut quæ non continua ſunt, aut quorum forma non eſt una, aut quorum ratio non eſt una. Item eſt quidem, ut quodcunque dicamus continuitate unum eſſe, modo quantum & continuum ſit: eſt autem ut non aliquid totum ſit. hoc autem, ſi nō habeant formam unam. non enim dicemus ſimiliter unum, cùm uiderimus partes calceamenti quomodocunque compoſitas, propter continuitatem, ſed ſi ita, ut calceamentum ſit, ac quandam formam habeat, tunc unum. Quare maximè linearum circuli linea una eſt, quoniam to-

Tex. 12 ta, & perfecta eſt. ¶ Vni autem eſſe, principium eſt alicui numero eſſe; prima enim mēſura principium eſt; quo nanque primo cognoſcimus, hoc prima cuiuſque generis menſura. Principium itaque ſcibilis circa unumquodque ipſum unum; non eſt autem idē in cūctis generibus unum; ſed hic quidem dieſis, hic vero vocalis, aut muta; grauitatis aūt aliud, & motus aliud. Vbiq; autē ipſum unum aut quantitate, aut forma indiuiſibile. Illud igitur, quod ſecundum quantū, prout quantum, indiuiſibile eſt; quod quidem

omnino

omnino & ſine poſitione eſt, dicitur unitas: quod vero omnino & poſitionem habens, punctum: quod autem ſecũdùm unum: linea. quod uerò ſecundùm duo, ſuperficies: quod autem omnino, & in tria ſecundùm quantum diuiſibile, corpus, & econuerſo; in duo quidem diuiſibi le, ſuperficies eſt; quod uerò in unũ, linea: quod autem nequaquam ſecundùm quantitatẽ diuiſibile eſt, punctum, & unitas eſt; quæ quidem ſine poſitione, unitas: quod uerò habet poſitionẽ, punctum. Item alia numero, alia genere, alia ſpe cie, alia analogĩa unum ſunt. Numero quidem, quorum materia una. Specie uerò, quorũ ratio una. Genere autem, quorũ eadem prędicationis figura. Secundum analogiam uerò, quæcunque ſe hñt. ut ad aliud. Semper autem poſteriora ſequuntur præcedentia; utputa quæcunque numero, ſpecie quoque unum ſunt: quęcunque ue rò ſpecies, non etiam numero, ſed genere cuncta unum ſunt, quęcunque etiam ſpecie: quæcunque autem genere, non omnia ſpecie, ſed ſe cundũ analogiam: quæcunque uero analogia unum, non omnia genere. Manifeſtum autem etiã eſt, quòd Multa quoque uni oppoſitè dicuntur; quædam enim, eò quòd non ſint continua, quædam uerò, eò quòd diuiſibilem ſecundùm ſpeciem materiam habeant, aut primam, aut ultimam; quædam autem, eò quòd rationes, quod quid erat eſſe dicentes, plures ſint.

Argumentum cap. 8.

Diuidit ens, per ſe, & per accidens. poſtea entis per accidens tres modos exponit. deinde narrat tres entis, per ſe diuiſiones, vnam entis in decem prædica-

menta

menta alteram entis in anima, reliquã entis in actu, & potentia. primam diſtinctionem entis ſcribit ibi [ens dicitur aliud ſecundum accidens] poſtea enumerat quot modis dicatur ens per accidens, ubi ait [ſecundum accidens quidem] hinc narrat tres diuiſiones entis per ſe, & primò in decem prædicamenta ſic [per ſe uerò eſſe dicuntur] ſecundò ut eſt in anima ibi [itẽ ipſum eſſe] tertiò ut actu, & potentia, dicens [item ipſum eſſe, & ipſum ens.]

Tex. 13 ENs dicitur, aliud ſecundùm accidens, aliud per ſe. Secundùm accidens quidem, vt iuſtũ muſicum eſſe dicimus, & hominem muſicũ, ac muſicum hominem: ſimiliter dicentes, vt cùm dicimus muſicum ædificare; quia accidit ędificatori muſico eſſe, aut muſico ędificatori. hoc etenim hoc eſſe dicere ſignificat hoc huic accidere. Ita igitur de his quę dicta ſunt, cùm hominẽ dicimus muſicum eſſe, & muſicũ hominem, aut album muſicum, ſiue hunc album, hoc quidem, quoniam ambo eidem accidunt; illud vero, quoniam enti accidit. Hoc autem muſicum hominẽ quoniam huic muſicum accidit, ita etiã dicitur album eſſe, quoniam cui accidit, illud eſt. Quæ igitur ſecundùm accidens eſſe dicuntur, ita dicũtur, aut quoniam eidẽ enti ambo inſunt, aut

Tex. 14 qm̃ illud enti ineſt, aut quoniam ipſum eſt, cui ineſt, de quo ipſum prædicatur. ¶Per ſe verò eſſe dicuntur, quęcunque ſignificant prędicationis figuras; quoties enim dicuntur, toties ipſum eſſe ſignificant. Cùm ergo eorum, quę prędicantur, quędam ipſum quid eſt ſignificant, quędam quale, quędam quantum, quædam ad aliquid, quędam facere, aut pati, quędam vbi, quædam quando, horũ cuiq; idem ipſum eſſe ſignificat.

nihil

nihil enim differt, homo conualeſcens eſt, aut homo conualeſcit; & homo ambulans vel incedens eſt, aut homo ambulat, vel incedit. ſimiliter in alijs quoq;. Item ipſum eſſe, & ipſum eſt ſignificat quod verum eſt, ipſum verò non eſſe, quod non verum, ſed falſum ſimiliter, tam in affirmatione, quàm in negatione. vtputa, quod Socrates muſicus eſt, quoniam verum hoc eſt: aut quod Socrates non albus, quoniam verum? quod autem diameter non ſit incommenſurabilis, qm̃ falſum eſt. Item ipſum eſſe, & ipſum ens, quoddam eorũ, quę dicta ſunt, potentia dici poſſe ſignificat, quoddam actu; videns etenim dicimus eſſe, & quod potentia, vt dicitur, videt, & quod actu. ipſum quoq; ſciens ſimiliter, & quod poteſt vti ſcientia, & quod iam vtitur. ac etiam quieſcens, tum illud, cui iam ineſt quies, tum quod quieſcere poteſt. Similiter autem in ſubſtantijs; etenim Mercurium in lapide dicimus eſſe, & lineæ medietatem, ac triticum, quod nõ dum maturũ eſt. quando verò poſſibile, & quando non in alijs determinandum eſt.

Argumentum cap. 9.

Enumerat quatuor modos ſubſtantiæ, eosq́; ad duos reducit. primus eſt [ſubſtantia dicuntur] ſecundus alius verò modus] tertius [item quæcunque particulæ] quartum his verbis exponit [item quod quid erat eſſe] poſtremò reducit duos modos poſtremos ad alios, ubi inquit [accidit igitur duobus modis]

SVbſtantia dicunt̃ & ſimplicia corpora, vt terra, ignis, aqua, & quæ talia ſunt, & vniuerſaliter corpora, & quæ ex his cõſiſtũt animalia, & Tex. 15

dęmo-

dęmonia, ac eorum particulæ; hæc verò omnia dicuntur ſubſtantia, quoniam non dicuntur de ſubiecto, ſed de eis cętera. Alio verò modo quodcunque fuerit cauſa exiſtentiæ, talibuſque inexiſtens, quæ non dicuntur de ſubiecto, vt anima animali. Item quæcunque particulæ inexiſtentes ſunt in talibus, definiẽtes, & quod quid ſignificantes, quibus peremptis, totum perimitur. vt ſuperficie, corpus, vt quidam aiunt, & linea ſuperficies, & vniuerſaliter numerus videtur quibuſdam talis eſſe. eo etenim perempto nihil eſſe, & omnia terminare. Item quod quid erat eſſe, cuius ratio definitio eſt, & hoc vniuſcuiuſque ſubſtantia ſubſtantia dicitur. Accidit igitur duobus modis ſubſtantiam dici, & ipſum vltimũ ſubiectũ, quod nõ dicitur de alio: & id, quod cùm quod quid ſit, etiam ſeparabile fuerit. tale verò cuiuſque forma, & ſpecies.

Argumentum cap. 10.

Declárat multos modos, quibus aliqua idem eſſe dicuntur ſiue per ſe, ſiue per accidẽs. & quid diuerſum, differens, ſimile, oppoſitum, & diuerſum ſpecie declarat. quæ ſint eadem per accidens demonſtrat ſic [eadem verò quædam ſecundum accidens] quæ per ſe, vbi ait [quædam verò per ſe] quæ diuerſa ſint, vbi legitur [diuerſa verò dicuntur] quæ differentia, vbi inquit [differentia verò dicuntur] quid ſimile, oſtendit ſic [ſimilia dicuntur] quæ oppoſita ſint, explanat hoc pacto [oppoſita dicũtur] ſcribit prætérea modos duos, ſecundum quos poteſt cognoſci, quòd aliqua ſint oppoſita dicens [& ea, ex quibus] quot modis dicantur contraria, ibi legimus [contraria dicuntur] poſtremò explicat, quæ ſint diuerſa ſpecie ſic [diuerſa verò ſpecie dicuntur.]

Eadem

EAdem verò, quædam ſecundum accidens dicuntur, vt album, & muſicum idem, quoniam eidem accidunt; ac homo & muſicũ, quoniam alterum alteri accidit; muſicus verò homo, quoniam muſicum homini accidit. vtrique verò hoc, & huic vtrunque illorum; etenim homini muſico, & homo, & muſicũ idem dicitur, & his illud. Quare omnia hæc vniuerſaliter nõ dicuntur; non enim eſt verum dicere, quòd omnis homo idem & muſicum; vniuerſalia nanque per ſe exiſtunt, accidentia verò non per ſe, ſed de ſingularibus ſimpliciter dicuntur; idem enim videtur Socrates, & Socrates muſicus eſſe. Socrates enim non de multis, quare non dicitur omnis Socrates, ſicuti omnis homo, quædam igitur ita dicuntur eadem. Quædam verò per ſe, ſicuti & vnum; etenim quorum materia, aut ſpecie, aut numero vna, eadem dicuntur: & quorũ ſubſtantia vna Quare patet, quòd identitas vnitas quædam eſſentiæ eſt, aut plurimũ, aut cùm vt pluribus vtatur; vtputa cũm dicat ipſum ſibi ipſi idem, vt duobus enim ipſo vtitur. Diuerſa verò dicuntur, quorum aut ſpecies plures, aut materia, aut ratio ſubſtantiæ; & omnino diuerſum dicitur oppoſitè ad id, quod idem dicitur. Differentia verò dicuntur, quæcunque diuerſa ſunt, cum idem quid ſint, modo non ſint idem numero, ſed aut ſpecie, aut genere, aut proportione. Item, quorum diuerſum genus, & contraria, & quæcunque diuerſitatem in ſubſtantia habent. Similia dicuntur, & quæ idem paſſa ſunt, & quæ plura eadem, quàm diuerſa paſſa ſunt, & quorum qualitas vna; ac ſecundùm quæcunque contrariorum alterari contingit id, quod plura his, aut magis propria habet, ſimile illi eſt. Oppoſitè Tex. 16

poſitè

dęmonia, ac eorum particulæ; hæc verò omnia dicuntur ſubſtantia, quoniam non dicuntur de ſubiecto, ſed de eis cętera. Alio verò modo quodcunque fuerit cauſa exiſtentiæ, talibuſque inexiſtens, quæ non dicuntur de ſubiecto, vt anima animali. Item quæcunque particulæ inexiſtentes ſunt in talibus, definiẽtes, & quod quid ſignificantes, quibus peremptis, totum perimitur. vt ſuperficie, corpus, vt quidam aiunt, & linea ſuperficies, & vniuerſaliter numerus videtur quibuſdam talis eſſe. eo etenim perempto nihil eſſe, & omnia terminare. Item quod quid erat eſſe, cuius ratio definitio eſt, & hoc vniuſcuiuſque ſubſtantia ſubſtantia dicitur. Accidit igitur duobus modis ſubſtantiam dici, & ipſum vltimũ ſubiectũ, quod nõ dicitur de alio: & id, quod cùm quod quid ſit, etiam ſeparabile fuerit. tale verò cuiuſque forma, & ſpecies.

Argumentum cap. 10.

Declarat multos modos, quibus aliqua idem eſſe dicuntur ſiue per ſe, ſiue per accidẽs. & quid diuerſum, differens, ſimile, oppoſitum, & diuerſum ſpecie declarat. quæ ſint eadem per accidens demonſtrat ſic [eadem verò quædam ſecundum accidens] quæ per ſe, vbi ait [quædam verò per ſe] quæ diuerſa ſint, vbi legitur [diuerſa verò dicuntur] quæ differentia, vbi inquit [differentia verò dicuntur] quid ſimile, oſtendit ſic [ſimilia dicuntur] quæ oppoſita ſint, explanat hoc pacto [oppoſita dicũtur] ſcribit præterea modos duos, ſecundum quos poteſt cognoſci, quòd aliqua ſint oppoſita dicens [& ea, ex quibus] quot modis dicantur contraria, ibi legimus [contraria dicuntur] poſtremò explicat, quæ ſint diuerſa ſpecie ſic [diuerſa uerò ſpecie dicuntur.]

Eadem

EAdem verò, quædam ſecundum accidens dicuntur, vt album, & muſicum idem, quoniam eidem accidunt; ac homo & muſicū, quoniam alterum alteri accidit; muſicus verò homo, quoniam muſicum homini accidit. vtrique verò hoc, & huic vtrunque illorum; etenim homini muſico, & homo, & muſicū idem dicitur, & his illud. Quare omnia hæc vniuerſaliter nō dicuntur; non enim eſt verum dicere, quòd omnis homo idem & muſicum; vniuerſalia nanque per ſe exiſtunt, accidentia verò non per ſe, ſed de ſingularibus ſimpliciter dicuntur; idem enim videtur Socrates, & Socrates muſicus eſſe. Socrates enim non de multis, quare non dicitur omnis Socrates, ſicuti omnis homo, quædam igitur ita dicuntur eadem. Quædam verò per ſe, ſicuti & vnum; etenim quorum materia, aut ſpecie, aut numero vna, eadem dicuntur: & quorū ſubſtantia vna Quare patet, quòd identitas vnitas quædam eſſentiæ eſt, aut plurimū, aut cùm vt pluribus vtatur; vt puta cūm dicat ipſum ſibi ipſi idem, vt duobus enim ipſo vtitur. Diuerſa verò dicuntur, quorum aut ſpecies plures, aut materia, aut ratio ſubſtantiæ; & omnino diuerſum dicitur oppoſitè ad id, quod idem dicitur. Differentia verò dicuntur, quæcunque diuerſa ſunt, cum idem quid ſint, modo non ſint idem numero, ſed aut ſpecie, aut genere, aut proportione. Item, quorum diuerſum genus, & contraria, & quæcunque diuerſitatem in ſubſtantia habent. Similia dicuntur, & quæ idem paſſa ſunt, & quæ plura eadem, quàm diuerſa paſſa ſunt, & quorum qualitas vna; ac ſecundùm quæcunque contrariorum alterari contingit id, quod plura his, aut magis propria habet, ſimile illi eſt. Oppoſitè Tex.16

poſitè verò ſimilibus diſſimilia dicuntur. Oppoſito dicuntur, contradictio, contraria, ad aliquid, priuatio & habitus, & ea, ex quibus, & in quæ vltima. Vt generationes & corruptiones, & quæcunque ſuſceptiuo amborum non contingit ſimul adeſſe, hæc opponi dicuntur, aut ipſa, aut ex quibus ſunt; fuſcum nanque, & album ſimul eidem non inſunt; quare ea, ex quibus ſunt, opponuntur ipſi. Cõtraria dicuntur, quæ non poſſunt ſimul eidem adeſſe, cùm eorum ſint, quæ ſecundùm genus differunt: & quæ plurimum differũt, cùm in eodem genere ſint: quæue plurimum differunt, cùm in eodem ſuſceptiuo ſint: ac etiam quæ plurimum differunt, cùm eorum ſint, quæ ſub eadem potentia ſunt: & quorum differentia maxima, aut ſimpliciter, aut ſecundùm genus, aut ſecundùm ſpeciem. Cętera verò contraria dicuntur, quædam, eò quòd talia habent: quædam, eò quòd ſuſceptiua talium ſunt: quædam, eò quòd actiua, aut paſſiua talium ſunt, aut agẽtia, aut patientia, aut abiectitiones, aut ſumptiones, aut habitus, aut priuationes ſunt horum, ac talium. Cùm autem vnum, & ens multipliciter dicatur, neceſſe eſt, vt cętera quoque, quæcunque ſecundùm hæc dicuntur, ſequantur; quare & idem & diuerſum, & contrarium, vt ſecũdum vnumquodque prædicamentum diuerſum ſit. Diuerſa verò ſpecie dicuntur quæcunque, cum eiuſdem ſint generis, nõ ſunt ſubalterna: & quæcunque, cum in eodem genere ſint, differentiam habent: & quæcunque in ſubſtantia contrarietatem habent. Contraria quoque diuerſa ſpecie inuicem ſunt, aut omnia, aut quæ primo dicũtur, & quorum in vltima generis ſpecie rationes diuerſæ: vt homo, & equus indiuidua genere, rationes

nes verò eorum diuerſæ,& quæcunque, cum in eadem ſubſtantia ſint;differentiam habent. Eadem verò ſpecie ſunt, quæcunque his oppoſitè dicuntur.

Argumentum cap. 11.

Prioris, ac poſterioris modi diſtinguuntur tripliciter.ſ.quò ad fieri,quò ad cognoſci,& quò ad eſſe,& hi ad unum reducũtur, quo aliqua ſecundum conſequentiam priora alijs dicuntur. Sed antequam deueniat Ariſt. ad diſtinctionem definit,dicens [priora, & poſteriora dicuntur] deinde quò ad fieri narrat tres modos,primus reſpicit locũ, & hoc ubi ait [ut puta quædam ſecundum locum] ſecundus ordinem temporis ibi [quædam ſecundum tempus] tertius motum ita [quadam ſecundum motum] & id etiam in rebus diſcretis dicens [quædam ſecundum ordinem] quò ad cognoſci demonſtrat ibi [alio uerò modo quod cognitione] quò ad ordinem in eſſendo, ubi inquit [alia uerò ſecundum naturam] denique concludit omnes illos modos poſſe reduci ad ultimos ſic [quodammodo igitur omnia].

PRiora, & poſteriora dicuntur, vno quidem modo tanquam aliquo primo & principio in quoque genere exiſtente, quod propinquius eſt principio cuidam determinato, aut ſimpliciter & natura,aut ad aliquid, aut vbi, aut ab aliquibus. Vt puta quædam ſecundum locum, eò ꝙ propinquiora ſunt alicui loco natura determinato,medio uidelicet, aut vltimo, aut ad quoduis.Quod verò remotius, eſt poſterius. Quædam ſecundum tempus. aliqua enim eo quod remotiora à Nunc ſunt: ut de eis,quæ facta ſunt. quæ

enim in Troia fuerunt, priora ſunt his, quæ apud Mediam facta ſunt, quoniam remotius à Nunc diſtant.aliqua uerò, eò ꝙ propinquiora ipſi nunc ſunt: ut de futuris.prius enim feſtum, ꝙ apud Nemeam futurum eſt, quàm quod apud Delphos, quoniam propinquius ipſi Nunc eſt, ut principio, & primo ipſo Nunc poſito. Quædam ſecundùm motum.quod enim propinquius primo mouente eſt, prius eſt: vt puer viro. etenim quoddam & hoc ſimpliciter principiũ eſt. Quędam ſecundùm potentiam. quod enim excellit potentia, & fortius eſt, prius eſt.tale verò eſt, cuius electionem, vt alterũ, & quod poſterius eſt, ſequatur, neceſſe eſt, vt non mouente illo, non moueatur, & mouente moueatur, electio enim principium eſt. Quædam ſecundùm ordinem, hæc verò ſunt, quæcunque ab aliquo vno determinato proportionaliter diſtant, vt in tripudijs qui ſecundùm locum obtinet, prior eſt eo, qui tertium tenet, & paranete, quàm nete.illic enim tripudij ductor, hic verò media principium eſt. Hæc itaque hoc modo priora dicuntur. Alio verò modo, quod cognitione prius, tanquàm & ſimpliciter prius.Horum autem aliter ea, quæ ſecundum rationem, atque ea quæ ſecundum ſenſum Secundum enim rationem vniuerſalia priora, ſecundum uerò ſenſum ſingularia. Et ſecundùm rationem accidens toto prius, vt muſicum homine muſico. non enim erit ratio tota abſq; parte.tametſi non contingit muſicum eſſe, ſi nõ ſit aliquis muſicus. Item priores dicuntur paſſiones priorum, vt rectitudo leuitate. iſta enim lineæ per ſe paſſio, hæc verò ſuperficiei. quædam igitur ita priora, & poſteriora dicuntur Quædã verò ſecundum naturam & ſubſtantiam, quæ-

cunque contingunt abſque alijs eſſe, iſta verò ſine illis minime. qua diuiſione vſus eſt Plato. Cùm autem ipſum eſſe multipliciter dicatur, primò quidem ſubiectũ eſt prius, propter quod ſubſtantia prior. Deinde aliter quæ ſecundum potentiam, & quæ ſecundum actum; quædam enim ſecundùm potentiam priora ſunt, quædã verò ſecundùm actum. veluti ſecundum potentiam quidem dimidia quàm tota, & particula, quam totum, & materia quàm ſubſtantia. ſecundum actum verò poſterior, diſſolutio etenim ſecundùm actum erit. Quodam modo igitur omnia, quæcunque prius & poſterius dicuntur, ſecundum hæc dicuntur. Quædam enim ſecundũ generationem contingit abſque alijs eſſe, vt totum partibus. quædam verò ſecundùm corruptionem, vt pars toto. ſimiliter etiam cętera.

Argumentum cap. 12.

Potentiæ, & poßibilis, & impotentiæ, & impoßibilis, propriè, & impropriè ratio, ac modi exponũtur, ijq; ad vnum reducuntur. quot modis dicatur potentia declarat Ariſt. ita [Potentia dicitur quædam] hi verò ſunt quatuor, primus [quædam quidem principium motus] ſecundus [quædam verò ab altero] tertius [item qua eius] quartus eſt [item quicunque habitus] deinde numerat modos poßibilis ibi [cum aut potentia] qui quidem ſunt quatuor, vt patet legenti. modos declarat impotẽtiæ ibi [impotentia verò] quod impoßibile ſit, hoc ita [impoßibilia quoque] & conſequenter explicat, quomodo potentia ſumatur metaphoricè dicens [metaphoricè autem] vltimo contrahit omnes modos poßibilis, & impoßibilis ad vnum primũ, vbi inquit [quæ aũt dicuntur ſecundũ potentiã.]

Tex.17 POtentia dicitur, quædam quidem principiũ motus aut transmutationis in altero, aut prout alterum eſt, vt ædificatiua potẽtia eſt, quæ non ineſt ædificato. ſed ars medendi cùm ſit potentia, inerit vtique in eo, qui ſanatur, ſed non prout ſanatur. Quædam igitur omnino principium tranſmutatiouis, aut motus dicitur potentia in altero, aut prout alterum eſt. Quædam verò ab altero, aut prout alterum eſt: ſecundùm quam profectò quo patitur, aliquid patitur. Quãdoque igitur, ſi quodcunque pati poſſibile eſt, dicimus illud poſſe pati: quandoque verò non ſecundùm omnem paſſionem, ſed ſi ad melius. Itẽ qua eius, quod bene, quippiam efficiatur, aut ſecundum electionem. aliquando enim eos, qui ſolum ambularunt, aut dixerunt, nõ autem bene, nec vt propoſuerunt, non dicimus poſſe dicere, aut ambulare. ſimiliter quoq; de pati. Item quicunque habitus, ſecũdum quos impaſſibilia omnino, aut immutabilia ſint, aut non facile ad deterius moueantur, potentiæ dicuntur. frangũtur nanque & conteruntur, & flectuntur, & omnino corrumpuntur, non propter poſſe, ſed propter non poſſe, & in aliquo deficere; impoſſibilia verò à talibus ſunt, quæ propter potentiam & poſſe, & aliquatenus ſe habere vix & parum patiuntur. Cum autem potentia tot modis dicatur, potens quoque vno quidem modo dicetur, quod motus, aut tranſmutationis principium habet; etenim ſe datiuum potens quid eſt in altero, aut prout alterum eſt. Alio verò, ſi quid eius aliud talem potentiam habet. Alio verò, ſi quid ad quodcunque tranſmutetur, ſiue in peius, ſiue in melius potentiam habeat; etenim quod corrumpitur, videtur poſſibile eſſe corrumpi; aliter non

corrumperetur, ſi impoſſibile eſſet; nunc autem habet quandam diſpoſitionem, cauſam, & principium huiuſcemodi paſſionis; quãdoque enim propterea quod habet, quandoque propterea q priuatur, tale videtur eſſe. Quòd ſi priuatio habitus quodammodo eſt; omnia, propterea quod habent profectò aliquid erunt; æquiuocè autem dicimus ipſum ens. Quare propterea quod habet habitum quendam, & principium poſſibile eſt: & propterea quod habet huius priuationem, ſi poſſibile eſt priuationem habere. Aliò autē modo propterea quod non habet eius potentiam, aut principium in altero, aut prout alterum, corruptiuum. Item hæc omnia, aut eò quod ſolum contingant hæc fieri, aut non fieri, aut eò quod bene; etenim inanimatis etiam talis potentia ineſt, vt inſtrumentis. aliquã.n. poſſe ſonare lyram aiunt, aliquam minime, ſi non bene ſonans eſt. Impotentia verò, potentię priuatio eſt, & quædam talis principij oblatio, quale diximus, aut omnino, aut ab eo, qui natura aptus eſt habere, aut & cum natura aptus ſit iam habere; nõ enim ſimiliter dicent impoſſibile eſſe puerum generare, & virum eunuchum. Item vtrique potentiæ eſt impotentia oppoſita, & ei, quæ ſolùm motiua, & ei, quæ bene motiua eſt. Impoſſibilia quoque quædã ſecundùm hanc impotentiã dicũtur, quædã alio modo, vti poſſibile, & impoſſibile; impoſſibile quidem, cuius contrariũ neceſſariò verum eſt; veluti diametrũ cõmenſurabilem eſſe, impoſſibile eſt; quoniã falſum huiuſcemodi eſt, & cuius contrariũ nõ ſolum verum, ſed neceſſarium quoq; eſt, vt incõmẽſurabilis ſit; cõmenſurabile igitur non ſolũ falſum, ſed neceſſariò etiã falſum eſt. Ipſum verò poſſibile huic contrariũ,

cum non ſit neceſſarium, contrarium ſalſum eſſe. vt ſedere hominem poſſibile eſt; non enim neceſſario non ſedere ſalſum eſt; poſſibile itaque vno quidem modo ſignificat, vt dictũ eſt, quod non neceſſariò ſalſum eſt: alio vero, ipſum verum eſſe: alio autem contingens verum eſſe. Metaphoricè autem, quæ in Geometria, potentia dicitur. Hæc igitur poſſibilia, non ſecundum potentiam. Quæ autem dicuntur ſecundum potentiam, omnia ad primam vnam dicuntur; hæc autem eſt principium transmutationis in altero, prout alterum eſt; cętera nanque poſſibilia dicuntur, quædam, eò quod eorum aliquid talem potentiam habet: quædam eò quod non habent: quædam, eò quod ſic habent. Similiter etiam impoſſibilia. Quare propria primæ potentiæ definitio profectò erit, principium transmutatiuum in altero, prout alterum eſt.

Argumentum cap. 13.

Quid ſit quantum Ariſt. narrat dicens [quãtum dicitur, quod eſt] quæ ſint Quanti ſpecies poſtea explanat [multitudo igitur] poſtremò explicat, quæ ſint quanta per ſe, & quæ per accidens: per ſe ibi [eorum verò quæ per ſe] per accidens his uerbis [eorum verò quæ ſecundum accidens.]

Tex. 18 QVantum dicitur, quod eſt in ea, quæ inſunt, diuiſibile, quorum vtrunque, aut ſingulum vnum quid, & quod quid aptum eſt eſſe. Multitudo igitur quantum quid, ſi numerabilis eſt: magnitudo verò menſurabilis. Dicitur autem multitudo quidem, quæ potentia diuiſibilis eſt in non continua; magnitudo verò, quæ in con-

in continua. Magnitudinis autem, quæ quidem ad vnum continua eſt, longitudo: quæ verò ad duo, latitudo: quæ autem ad tria profunditas eſt. Horum autem multitudo quidem finita numerus, longitudo vero linea, latitudo autem ſuperficies, profunditas vero corpus eſt. Item alia per ſe quanta quædam dicuntur, alia ſecundum accidens. vtputa linea quidem quantum quiddam per ſe eſt, muſicum verò ſecundùm accidens. Eorum verò, quæ per ſe ſunt: quædam ſecundum ſubſtantiam ſunt: vt linea quãtum quiddam; in definitione nanque, quod quid eſt dicenti quantum quiddam ineſt. quædam paſſiones, & habitus huiuſcemodi ſubſtantiæ ſunt. vt multum & paucum, longum & breue, latum & ſtrictum, profundum, & humile, graue, & leue, & cetera quoque huiuſcemodi. Sunt autem magnum etiam & paruum, maius & minus, tam ſecundum ſe quàm ad ſeinuicem dicta. quanti per ſe paſſiones; transferuntur autem & ad alia iſta nomina. Eorum autem, quæ ſecundum accidẽs dicuntur quanta, quoddam ita dicitur, vt prædictum eſt, quod muſicum. & album quantum eſt; eò quòd illud cui inſunt quantum quid eſt. Quædam, vt motus & tẽpus; & hæc enim quanta quędam & continua dicuntur, eò quòd illa diuiſibilia ſunt, quorum hæc ſunt paſſiones; dico autem non quod mouetur, ſed quo motum eſt; etenim quoniam illud quantum eſt, & motio eſt quanta, tempus autem, propter illam.

Argumentum cap. 14.

Qualitatis quatuor ſunt modi, & ad duos reducuntur. primus eſt [quale dicitur vno modo] ſecundus

alio [vt immobilia] tertius [itē quæcunque ſubſtantiarum] vltimus eſt [item ſecundum virtutem] omnes colligit in duos his verbis [ferè itaq; ſecundū modos]

Tex. 19 QVale dicitur vno modo differentia ſubſtantiæ: vtputa quale animal homo, quoniam bipes, equus vero quadrupes; & circulus qualis quædam figura, quoniam abſque angulis eſt, tanquam differentia, quæ ſecundùm ſubſtantiam, qualitas ſit, vno itaque modo qualitas dicitur ſubſtantiæ differentia. Alio, vt immobilia, & mathematica, veluti numeri quales quidam ſunt, vt qui compoſiti: & non ſolum, qui ad vnū ſunt, ſed hi, quorum imitatio ſuperficies & ſolidum; hi autem ſunt qui quoties quanti aut quoties quanti quoties. & omnino quod in ſubſtantia, præter quantum exiſtit, ſubſtantia nanque cuiuſque eſt quod ſemel, vtputa ipſorum ſex, non qui bis vel ter, ſed qui ſemel. ſex enim ſemel ſex ſunt. Item quæcunque ſubſtantiarum, quæ mouentur paſſiones, vt caliditas & frigiditas, albedo & nigredo, grauitas & leuitas, & quæcunque ſimilia, ſecundum quæ dicuntur alteri corpora, ipſis mutatis. Item, ſecundum virtutem & malitiam, & omnino bonum & malum. Ferè itaque ſecundum duos modos dici poſſit ipſum quale; & horum vnum maximè proprium. prima etenim qualitas ſubſtantiæ differentia eſt. huius autem pars, & quæ in numeris qualitas eſt. etenim differentia quædam ſubſtantiarum eſt. ſed non aut eorum, quæ mouentur, aut non prout mouentur, hæc autē paſſiones eorū, quæ mouentur, prout mouentur, ſunt & motuum differentiæ. Virtus autem, & malitia paſſionum quædam partes ſunt. differentias enim motus, & actionis

quaſdam

quaſdam manifeſtant, ſecundùm quas bene, vel malè agunt, aut patiuntur ea, quæ in motu ſunt. Quod enim hoc modo poteſt moueri, aut agere, bonum: quòd verò illo modo & contrario, prauum. Maximè autem bonum & malum ſignificant qualitatem in illis, quæ animata ſunt, & in illis maxime, quæ habent electionem.

Argumentum cap. 15.

Relatiua per ſe, & per accidens diſtinguit, ſeu ſecundum alios modos, & de proportionibus multa ſcribit Ariſt. tres proponit modos, vbi ait [ad aliquid dicuntur quædam] poſtea omnes explanat, & primò primum dicens [dicuntur autem prima ſecundum numerum] ſecundum ſic [actiua verò, & paſſiua] tertium hoc modo [quæcunque igitur ſecundum numerum] & hi ſunt tres modi relatiuorum ſecundum ſe. ſed poſtea narrat tres alios modos ſecundum aliud, vbi ſcribit [quædam ſi genera eorum.]

AD aliquid dicuntur quædam, vt duplum ad dimidiam, & triplum ad tertiam partem, & omnino multiplex ad multiplicati partem, & excedens ad exceſſum. Quædam, vt calefactiuum ad calefactibile, & ſectiuum ad ſecabile, & omnino actiuum ad paſſiuum. Quædam, vt menſurabile ad menſuram, & ſcibile ad ſcientiam, & ſenſibile ad ſenſum. Dicuntur autem prima quidem ſecundum numerum, aut ſimpliciter, aut determinatè ad eos, aut ad vnum. vtputa duplum quidem ad vnum numerus determinatus. multiplex verò ſecundum numerum ad vnum, nõ tamen determinatũ, vt hunc, vel hunc. ſexquialterum vero ad ſubſexquialte- Tex. 20

rum

rum ſm numerum ad numerum determinatū. ſuperpartiens aūt ad ſuperpartientem ſm indeterminatum, ſicuti multiplex ad vnū. excedens autem ad exceſſum, omnino indeterminatū ſecundum numerum; numerus.n. commenſurabilis, ſm verò incommenſurabilem numerum dicitur. excedens enim ad exceſſum tātum eſt, & vltra hoc verò indeterminatum eſt: quodcunq; enim contingit, eſt aut æquale, aut non æquale. Hæc itaque ad aliquid omnia ſecundùm numerum dicuntur, & numeri paſſiones ſunt. Et adhuc æquale, ſimile, & idem ſm alium modum; ſecundum vnum etenim omnia dicuntur. Eadem.n. ſunt, quorum ſubſtantia vna. Similia vero, quorum qualitas vna. Aequalia autem quorum quantitas vna. ipſum verò vnum numeri principium, & menſura. vnde hæc omnia ad aliquid dicuntur, ſm numerum quidem, nō tamē eodem modo. Actiua vero, & paſſiua ſecundum actiuam & paſſiuam potentiam, & potentiarum actiones. vtputa calefactiuum ad calefactibile, quoniam poſſunt. & rurſus calefaciens ad id, qđ calefit; & ſecans ad id, quod ſecatur, vt agentia. Eorum autem, quæ ſecundum numerum ſunt, non ſunt actiones, niſi quemadmodum in alijs dictum eſt, ſed ſm motum actiones non exiſtūt. Eorum verò, quæ ſecundum potentiā, etiam ſecundùm tēpora iam dicuntur ad aliquid. veluti quod fecit, ad id, quod factum eſt: & id, quod facturum eſt, ad id, quod faciendum eſt; ſic.n. pater quoq; filij pater dicitur. hoc enim fecit, at illud paſſum quid eſt. Item quædam ſecundū priuationem potentiæ, vt impoſſibile: & quæcunq; ita dicuntur, vt inuiſibile. Quæcunq; igitur ſm numerū, & potentiam ad aliquid dicuntur, cun-

cta

cta ſunt ad aliquid, eò q ipsũ, quod eſt alterius dicitur ipſum, quod eſt, ſed nõ eò q aliud ad illud. Menſurabile aũt, & ſcibile, & intelligibile, eò q aliud ad illud dicitur. Nam intelligibile ſignificat, q eius eſt intellectus. Non eſt aũt intellectus ad illud, cuius intellectus eſt. idem.n. profectò bis dictum eſſet. ſimiliter & viſus cuiuſdã eſt viſus, non cuius eſt viſus (etſi verũ eſt hoc dicere) ſed ad colorem, aut aliquid aliud tale. illo verò modo bis idem diceretur, q viſus eſt, cuius eſt viſus. eorũ igitur, quæ per ſe ad aliquid dicũtur, quædã ita dicuntur, quædam ſi genera eorũ talia ſunt. vtputa Medẽdi ars eorum eſt, quæ ad aliquid ſunt, qm̃ genus eius ſcientia videtur eorum eſſe, quæ ad aliquid ſunt. Item ſm, quæ ad aliquid dicuntur ea, quæ illa habent, vt æqualitas, qm̃ ipſum ęquale: & ſimilitudo, quoniam & ipſum ſimile. Aliqua verò ſecũdùm accidens dicuntur, vt homo aliquid; qm̃ accidit ei duplo eſſe. hoc autem eorũ eſt, quæ ad aliquid ſunt. aut album, ſi eidem accidit duplo, & albo eſſe.

Argumentum cap. 16.

Perfectum tribus modis dicitur, qui ad duos reducuntur. tres ergo prius exponit Ariſt. modos Perfecti ſecũdum ſe. & primus eſt [perfectum dicitur vno quidem modo] ſecundus [& quod ſecũdum virtutem] tertius ibi [item quibus finis ſtudioſus] perfecta per aliud enumerat item [cætera verò iã ſecundum ipſa.]

PErfectum dicitur vno quidẽ modo, extra qđ non eſt vllã accipere particulã, vtputa tp̃s ipſum, vniuſcuiuſq; perfectũ eſt, extra quod non eſt vllũ accipere tẽpus, quod pars huius tẽporis Tex. 21

ſit,

ſit. Et quod ſecũdum virtutem, & quod eſt eius, quod bene, non hñs exceſſum ad genus; vt perfectus muſicus, & perfectus tibicen, cum ſm propriæ virtutis ſpeciem in nullo deficiāt. Ita etiam in malis transferentes dicimus calumniatorem perfectum, & furem perfectum, quoniam etiam bonos eos appellamus, vtputa furem bonum, & calumniatorem bonum. Virtus quoq; quædam perfectio eſt. vnum quodque nanq; tunc perfectum eſt cunctaque ſubſtantia tunc perfecta, cũ ſm ſpeciem propriç virtutis nulla deſit particula magnitudinis naturalis. Item, quibus finis ſtudioſus eſt, ea perfecta dicuntur. etenim ſecũdum quod habent finem, perfecta dicuntur. Quare cũ finis vltimorum quippiam eſt, ad praua quoque transferentes, dicimus perfectè interemptum eſſe, & perfectè corruptum eſſe, cùm nil corruptionis, aut mali deſit, ſed in vltimo ſit; propter quod & mors metaphoricè dicitur finis, quoniam vltima finis autem & quod cuius gratia, vltimum. Quçcunque igitur per ſe perfecta dicuntur, toties dicuntur. Quædam, eo ꝙ ſecundum bene in nullo deficiunt nec hũt in aliquo genere exceſſum, nec eſt quicquam extra. Quædam, eò quòd omnino in vnoquoque genere exceſſum non habẽt, nec quicquam eſt extra. Cętera verò iam ſecundũ ipſa, eo quod aut tale faciunt, aut habẽt, aut conueniunt, aut tali aut aliquo alio modo ad ea, quæ primo dicta ſunt, perfecta dicuntur.

Argumentum cap. 17.

Quot modis dicatur Terminus, exponit Ariſt. & quot modis, & ſecundum quod, & per ſe. primò definit terminum dicens [*terminus dicitur*] *deinde explicat*

plicat quatuor modos Termini ibi [& quod magnitudinis] item quatuor modos ſecundum quod, vbi inquit [& ſecundum quod dicitur] vltimo quatuor per ſe dicens [quare ſecundum ſe dici multipliciter.]

TErminus dicitur, quod vltimum cuiuſq; eſt, Tex.22
extra quod nihil eſt accipere primum, & intra quod omnia primum. Et quod magnitudinis forma, aut magnitudinem hñtis. Et cuiuſque finis. tale verò eſt, ad quod motus & actus, & non a quo; quandoque autem ambo, & à quo, & ad quod. Et cuius cauſa. Et ſubſtantia vniuſcuiuſq;, ac quod quid erat eſſe vnicuique; cognitionis enim hoc terminus eſt, ꝙ ſi cognitionis, rei quoque eſt. Quare patet quod quoties dicitur principium, toties etiā terminus, & adhuc amplius; principium nanque terminus quidam: ſed non omnis terminus principium. Secundùm quod Tex.23
multipliciter dicitur. Vno modo, forma & ſubſtantia cuiuſque rei, vt ſecundum quod bonus, ipſum bonum. Alio, in quo primo fieri aptum eſt, vt color in ſuperficie. Quod igitur primò dictum eſt ſecundum quod ipſa forma eſt; ſecundo verò, tanquam cuiuſque materia, & primum cuiuſque ſubiectum. Et omnino ipſum ſecundū quod, toties dictum erit, quoties dicitur cauſa; ſecundum quod enim venit, aut qua cauſa venit dicitur; & ſecundum quod paralogizatum, ſiue ſyllogizatum eſt, & quæ ſyllogiſmi, ſiue paralogiſmi cauſa eſt. Item ſm quod dicitur, quod ſecundum poſitionem eſt; ſecundum quod ſtetit, aut ſecundum quod vadit; etenim hęc omnia poſitionem & locum ſignificant. Quare & ſecundùm ſe multipliciter vt dicatur neceſſe eſt. Vno nanq; modo ſecundùm ſe eſt, quòd erat eſſe cuilibet;

libet. vt Callias, & quod quid erat eſſe Calliam. Alia vero, quæcunq; in eo quod quid eſt inſunt. vtputa Callias ſecundùm ſe animal eſt; in ratione enim animal ineſt. Callias enim quoddam animal eſt. Item ſi in ſeipſo primò ſuſcepit, aut in aliquo ſui. vtputa, ſuperficies alba ſecundùm ſe, & homo ſecundùm ſe viuens, anima nanq; pars quædam hominis eſt. in qua prima ipſum viuere eſt. Item cuius non eſt aliqua alia cauſa. hominis nanque multæ cauſæ ſunt, animal bipes. attamen ſecũdùm ſe homo eſt homo. Item quæcunque ſoli, prout ſoli inſunt. quare quod ſeparatum eſt, ſecundùm ſe eſt.

Argumentum cap. 18.

Diſpoſitionis definitio dat Ariſt. de inde tres modos eius enumerat, & habitus duos, priuationis octo, & habere quatuor. Definit Diſpoſitionem ibi [diſpoſitio dicitur] modos narrat ſic [aut ſecundum locum] habitus quot modis dicatur, declarat hoc in loco [habitus autem dicitur] & præter hæc explicat quid ſit paſſio, vbi ait [Paſſio dicitur] octo modos Priuationis ſcribit, vbi inquit [Priuatio dicitur vno modo] poſtremò narrat quatuor modos habere, his verbis [Habere multipliciter dicitur.]

Tex. 24 Diſpoſitio dicitur ordo partes habentis, aut ſecundùm locum, aut ſecundùm potentiã, aut ſecundùm formam. poſitionem enim quandam eſſe oportet, ſicuti ipſum etiam diſpoſitio-
Tex. 25 nis nomen eſſe ſignificat. ¶ Habitus autem dicitur vno modo, tanquam quidam habentis, & habiti actus, ſicuti actio quædam, aut motus. nam cùm hoc quidem efficit, illud verò fit, eſt media

effectio.

effectio. ita & habentis veſtem & veſtis habitæ eſt medius habitus. Hunc itaque habitum, quod non contingit habere manifeſtum eſt, in infinitum enim progrederetur, ſi habiti eſſet habitum habere. Alio modo habitus dicitur diſpoſitio, ſecundum quam bene, vel malè diſponitur, diſpoſitum, & aut ſecudum ſe, aut ad aliud, vt ſanitas quidam habitus eſt. diſpoſitio etenim talis eſt. Item habitus dicitur, ſi particula talis diſpoſitionis ſit. quare partium quoque virtus quidam habitus eſt. ¶Paſſio dicitur vno quidem modo qualitas, ſecundum quam alterari contingit, vt album & nigrum, dulce & amarum, grauitas & leuitas, & quæcunque alia ſimilia. Alio modo horum actiones, & iam alterationes. Item harum magis, quæ noxiæ alterationes, & motus, & maximè quæ triſtes & noxiæ ſunt. Item calamitatum & triſtium magnitudines paſſiones dicũtur. ¶Priuatio dicitur vno modo, ſi non habeat aliquid eorum, quæ apta ſunt haberi, etiam ſi ipſum non ſit natura aptum habere. vt planta dicitur oculis priuari. Alio modo, ſi cum aut ipſum, aut genus eius aptum habere ſit, non habeat, vt puta aliter cęcus homo viſu priuatur, & aliter talpa: hæc quidem ſecundùm genus, ille verò ſecundùmm ſe. Item ſi cùm aptum ſit, & quando ſit aptum habere, nõ habeat, cęcitas nanque priuatio quædam eſt. cęcus autem non ſecundùm omnem ætatem, ſed ſi, in qua aptus eſt habere, non habet. Similiter ſi in quo, & ſecundùm quod, & ad quod, & quẽadmodum natura aptus ſit, non habeat. Item violenta cuiuſque ablatio priuatio dicitur. Et quoties negationes ab IN, vel ſimili negatione incipientes dicuntur, toties etiam priuationes dicentur.

Tex. 26

Tex. 27

dicentur. Inæquale nanque dicitur, eò quòd nō habeat æqualitatem, aptum exiſtens habere. inuiſibile vero, eò quòd non habeat omnino colorem, & quòd exiguum. & impes, eò ꝙ & non habeat omnino pedes, & quòd debiles. Item cùm parum quid habeat, vt cùm dicimus exoſſem, hoc autem eſt, eò quòd exile quiddam habet. Item, cùm nō facilè, aut nō bene. vt inſecabile, non ſolum eò quòd non ſecetur, ſed etiam eò ꝙ non facilè, nec bene. Item, cùm omnino nō habeat. cæcus nanque dicitur nō qui vnoculus eſt, ſed qui vtriuſque oculi viſu caret. Quare non omnis, bonus vel malus, aut iuſtus vel iniuſtus,

Tex. 28 ſed etiam intermedium. ¶ Habere multipliciter dicitur. Vno modo, cùm quid ſecundum ſuam naturam, aut ſuam inclinationem agat: quare dicitur quòd ſebris hominem habet, & tyranni ciuitates, & induti veſtem. Alio modo, in quo quid tanquam ſuſceptiuo exiſtit, vt æs habet ſtatuæ formam, & corpus ægritudinem. Alio modo, vt continens ea, quæ contenta ſunt. in quo nanque contentum quiddam eſt, haberi ab eo dicitur. vt vas habere humidum dicimus, & vrbem homines, & nauem nautas. ſic & totū partes habet. Item quod prohibet aliquid ſecundum ſuam inclinationem moueri, aut agere, habere dicitur hoc ipſum, vt & columnæ impoſita onera & vt Poetæ Atlantem faciunt cęlū habere, tanquam, niſi ipſe teneret, caſurum ſuper terram, vt quidam Phyſiologorum tradunt. Hoc autem modo & continens dicitur, quę continet habere, tanquam ſepararetur ſecundum ſuam inclinationem vnumquodque. In aliquo etiam eſſe ſimiliter & conſequenter, ſicuti habere dicitur.

Argu-

Argumentum cap. 19.

Tres exponit Ariſt. modos, quibus aliqua dicuntur eſſe ex aliquo: & primò recitat modos, quibus aliquid dicitur fieri ex aliquo propriè, & primò, vbi inquit [Ex aliquo eſſe vno modo] ſecundò quo modo fit aliquid ex aliquo, ſed non primò [alia verò fi ſecundũ partẽ] vltimò quomodo fit aliquid ex aliquo, ſed proprie, vbi ait [alia verò prius quidem tempore]

Ex aliquo eſſe vno modo dicitur ex quo, vt ex materia eſt. & hoc dupliciter, aut ſecundũ primum genus, aut ſecundũ vltimam ſpeciem. vtputa omnia liquabilia quodã modo quidẽ ex aqua ſunt, quodam modo vero ex ære ſtatua eſt. Vno modo dicitur ex primo mouẽte principio. vt ex quo pugna? ex conuicio: quia hoc pugnæ principiũ. Vno modo ex cõpoſito ex materia, & forma. ſicuti ex toto partes, & verſus ex Iliade, & lapides ex domo. finis nanq; ex forma: perfectum verò, quod habet finem. Quædã verò tanquam ex parte forma, vt homo ex bipede, & ſyllaba ex elemento. aliter nanque hoc, atq; ſtatua ex ære. ex ſenſibili nanq; materia cõpoſita ſubſtantia eſt. forma quoque ex materia. Quædam itaq; ita dicuntur quædam, ſiquis horum modorũ ſecundũ aliquã partem ſit. vt ex patre & matre proles, & ex terra plantæ, quia ex aliqua eorũ parte. Vno modo, poſt quod tẽpore, vt ex die nox, & ex ſereno tempeſtas. quoniam hoc poſt illud. Horum autem quædam, eo ꝙ habent mutuam tranſmutationem, ita dicuntur, ſicuti & quæ nunc dicta ſunt. quædam, eò ꝙ ſolum ſecũdum tempus conſequentur. vt ex æquinoctio Tex. 29

facta eſt nauigatio, quoniam poſt æquinoctium facta eſt. & ex Bacchanalibus Thargeia, quia poſt Bacchanalia.

Argumentum cap. 20.

Quot modis dicatur Pars, & totum explicat, & itidem Mutilum. Partis quatuor ſunt modi, vbi ait [Pars dicitur vno quidem modo] deinde definit totum ſic [Totum dicitur] poſtea duos narrat modos Totius dicens [hoc autem dupliciter] primum explicat ibi [vniuerſale quidem] ſecundum exponit ſic [cæterũ continuum, & finitum] deinde oſtendit duas diuerſitates in ſecundo modo totius, quarum prima eſt [horũ autem ipſorum] ſecunda [item cum quantum] Mutilum, ſiue Colobõ definit ſic [Mutilũ dicitur quatuor] deinde narrat ea, quæ requirantur ad hoc, quod aliquid dicatur Colobon, primò ex parte totius, ubi ait [quantum non quodlibet] ſecundò quid ex parte partis deficientis ita [& ad hæc nec illa]

Tex. 30 PArs dicitur vno quidem modo, in quod quoquo modo quantum diuidi poteſt, ſemper enim quod à quanto, prout quantum, aufertur, pars illius dicitur, vt duo pars trium quodam modo dicitur. Alio modo, ex his ea duntaxat, quæ metiuntur. quare duo quodam modo quidem ſunt pars trium, quodam modo verò non. Item in quę forma abſq; quanto diuidi poteſt, hæc quoq; partes eius dicuntur. quare ſpecies generis aiunt partes eſſe. Item in quæ aliquid diuiditur. aut ex quibus totum componitur, aut ipſa forma, aut quod formam habet. vt ſphæræ aheneæ, aut ahenei cubi, & ipſum ęs pars, hoc autē eſt materia, in qua forma, & angulus pars.

Item

Item quæ in ratione vnumquodq; ſignificantē ſunt, hæc quoque pars totius ſunt. quare genus pars etiam ſpeciei dicitur. aliter verò ſpecies generis pars eſt. ¶ Totum dicitur, cuius nulla pars eorum abeſt, ex quibus totum natura dicitur. Et quod continet contenta, vt vnum quid illa ſint. hoc autē dupliciter. aut enim vt vnumquodque vnum, aut ex his illud vnum. ipſum enim vniuerſale, & quod omnino, vt totum quippiam ens dicitur, ſic eſt vniuerſale, vt multa cōtinēs, eò ꝙ de ſingulis prædicatur, & vnū omnia ſunt ſingula. vt homo, equus, Deus, quoniam omnia animalia. Cœterum continuum, & finitum, cùm è pluribus inexiſtētibus vnum quid ſit maxime quidem potentia, non actu. horum autem ipſorum, magis quæ natura, quam arte talia ſunt: ſicut & de vno dicimus, tanquam totalitas vnitas quædam ſit. Item, cùm quantum habeat principium, medium, & vltimum, quorumcunque poſitio non facit differentiam, omne dicitur: quorumcunque verò facit, totum: quę autem ambo facere contingit, & omne, & totum. Sunt autem hæc, quorum natura quidem eadem manet in tranſpoſitione, forma vero minime, vt cęra & veſtis; etenim totum & omne dicūtur, ambo nāque habent. Aqua verò, & quæcunque humida, ac numerus, omne quidem dicuntur, totus vero numerus, totaque aqua non dicuntur, niſi tranſlatione. Omnia verò dicuntur, de quibus omne tanquàm de vno, de his omnia, vt de diuiſis, omnis hic numerus, omnes hæ vnitates. ¶ Mutilū dicitur quantorum non quodcunque, ſed & diuiſibile, & totum illud ſit oportet. Duo etenim non ſunt mutila, altero ablato vno. non enim æquale mutilamē, & reliquum vnquam eſt, nec

Tex. 13 (beside "neris pars eſt"); Tex. 32 (beside "nis hic numerus")

omnino numerus vllus. ſubſtantiam nanque manere oportet. ſi calix mutilus, adhuc oportet eſſe calicem, numerus vero non amplius idem. Et adhæc etiam, ſi partium diſſimilarium ſint, nec hæc omnia, numerus etenim eſt, ut etiam diſſimilares habeat partes, vtputa binarium, & ternarium. Cæterùm nihil omnino eorum, quorùm poſitio differentiam non facit, mutilũ eſt, vt aqua, vel ignis: ſed oportet talia eſſe, quæ ſecundùm ſubſtantiam poſitionem habẽt. Item continua: harmonia nanque & ex partibus diſſimilaribus eſt, & poſitionem habet, mutila autem non fit. Et ad hæc nec illa, quæ tota ſunt cuiuſcunque particulæ priuatione, mutila ſunt. non enim oportet, nec quæ principales ipſius ſubſtantiæ, nec vbicunque exiſtentes. vt ſi perforetur calix, non mutilus, ſed ſi anſa, aut extremum aliquod: homo quoque, nõ ſi carnem, aut ſplenem, ſed ſi extremitatem: & hanc non omnem, ſed quæ tota ablata non habeat generationem; quare calui, non mutili.

Argumentum cap. 21.

Genus quatuor dicitur modis, & diuerſa gener, dupliciter modos generis explicat Ariſt. dicens [genus dicitur hoc quidem] diuerſorum modos duos ſcribit ſic [diuerſa autem genere]

Tex. 33 GEnus dicitur, hoc quidem, ſi generatio eorum, quæ eandem ſpeciem habent, continua ſit, vtputa dicitur quouſque genus hominum ſit, quia donec eorum generatio continua ſit. Hoc verò, à quo ſint primo adeſſe mouente. ita enim Græci genere, alij verò Iones dicũtur:

tur: eò quòd illi quidem à Græco, hi verò ab Ione primò generante ſunt, & magis qui à generante, quam qui à materia. dicuntur etenim à fœmina genere, vt à Pyrrha. Item vt ſuperficies figurarum ſuperficialium genus, & ſolidũ ſolidarum, quæque enim figurarum, hæc quidem ſuperficies talis, illa verò ſolidum tale. hoc autem eſt, quod ſubiectum differentijs eſt. Item, vt in rationibus quod primũ ineſt, quod dicitur in eo quod quid eſt, hoc genus, cuius differentiæ dicuntur qualitates. Genus itaque toties dicitur. hoc quidem ſecundum generationem continuam eiuſdem ſpeciei, hoc verò ſecundùm primum mouens eiuſdem ſpeciei, hoc autem vt materia. cuius enim differentia, & qualitas eſt, hoc eſt ſubiectum quod dicimus materiam. Diuerſa autem genere quorum primum ſubiectũ diuerſum eſt, & non reſoluitur alterum in alterum, nec ambo in idem, vtputa forma, & materia diuerſa genere. Et quæcunque ſecundum diuerſam figuram prædicationis entis dicuntur: quædam enim entium quid eſt ſignificant, quædam autem quale quid, quædam verò vt eſt prius diuiſum. nec enim hæc reſoluuntur in inuicem, nec in vnum quiddam.

Argumentum cap.22.

Falſum eſſe in rebus, in definitionibus, & hominibus aſſerit Ariſt. & duas falſas opiniones circa falſum elidit. in rebus, vbi inquit [Falſum dicitur uno modo, vt res falſa] in definitionibus ſic [oratio verò falſa, prout falſa eſt] in homine his verbis [Homo verò falſus] poſtea primam opinionem Hippiæ ex-

cludit ibi [vnde oratio] denique ſecundum dicens [item eum qui ſponte.]

Tex. 34 FAlſum dicitur vno modo, vt res falſa, & huius, hoc quidem eò quòd non componitur, aut quòd impoſſibile ſit componi. quemadmodum dicitur diametrum eſſe commenſurabilem, aut te ſedere; horum enim illud quidem ſemper, hoc verò aliquando falſum eſt. ſic enim non entia hæc. Alio vero, quæcunque ſunt quidem entia, apta tamen natura ſunt apparere, aut non qualia ſunt, aut quæ non ſunt, vt vmbra picturæ, & inſomnia. hæc enim ſunt quidem aliquid, ſed non ſunt ea, quorum faciunt imaginationem. res itaque falſæ ſic dicuntur, aut eò quòd non ſunt, aut eò quòd imaginatio ab eis facta non entis eſt. Oratio verò falſa, prout falſa eſt, quæ non entium eſt. vnde omnis oratio falſa alterius eſt, quàm eius, cujus eſt vera, vtputa quæ circuli falſa trianguli. Cuiusq; verò oratio quodam modo quidem vna, quæ eſt ipſius quid erat eſſe, quodam modo verò multę, quoniam idem quodam modo eſt ipſum, & ipſum paſſum. vt Socrates, & Socrates muſicus. falſa verò oratio nullius eſt ſimpliciter oratio. Quare Antiſthenes inſcitè putabat, nihil ducens dignũ dici, niſi propria ratione vnũ de re vna. ex q bus accidebat non eſſe contradicere. ferè autem, neque mentiri. eſt autem vnumquodque dicere, non ſolùm ſua ratione, ſed etiam ea, quæ alterius eſt, & falſæ quidem omnino, quodam autem modo etiam verę: quemadmodum octo duplex ſunt, ratione dualitatis. Quædam igitur ita falſa dicuntur. Homo verò falſus, qui promptus tales eligit orationes, non propter aliquid

liquid aliud, ſed propter idipſum, & qui alijs ta lium orationum cauſa. quemadmodum res fal ſas eſſe dicimus, quæ falſam imaginationem faciunt. Vnde oratio, quæ apud Hippiam eſt, ſophiſtica eſt, quòd idem ſit mendax, & verax. Eum namque, qui poteſt mentiri, accipit, vt mẽ dacem, hic vero ſapiens, & prudens eſt. item eum, qui ſponte prauus eſt, meliorem ait. hoc autem falſum per inductionem accipit. qui e- nim ſponte claudicat, melior eſt eo, qui inuitus claudicare dicens, pro imitari. nam ſi claudus ſponte, eſſet peior fortaſſis, quemadmodum in moribus & hoc.

Argumentum cap. 23.

Accidens dici duobus modis vult Ariſt. primus eſt ibi [accidens dicitur, quod] ſecundus eſt [dicitur etiam aliter accidens.]

ACcidens dicitur, quod ineſt alicui, & quod verum eſt dicere, non tamen neque neceſ ſario, nec vt plurimum. vtputa, ſiquis pro plan- ta fodiens foſſam, inuenit theſaurum. hoc ita- que accidens fuit fodiendi foſſam, theſaurum inuenire; nec enim neceſſario hoc ex hoc, aut poſt hoc, nec vtplurimum. ſi quis plãtet, theſau rum inuenit. muſicus quoque fuerit quiſpiam albus: ſed cùm nec neceſſario, nec vtplurimum hoc fiat, accidens ipſum dicimus. Cum igitur ſic exiſtens aliquid, & alicui, & horum quędam etiam alicubi, & quandoque quod vtcunque exiſtit quidem, ſed non propter id hoc, aut nunc, aut hic accidens erit. nec itaque vlla cau- ſa determinata accidentis eſt, ſed quæcunque Tex. 35

contingit hæc aut indeterminata, vt abire in Aeginam accidit, ſi non propter hoc euenit, vt illuc iret, ſed à tempeſtate pulſus, aut à latronibus captus. factum fuit igitur, & eſt ipſum accidens, ſed ſecundùm ſe, ſed non ſecundùm alterum. tempeſtas enim cauſa, vt iret, quò non nauigabat. hoc autem erat Aegina. Dicitur etiam aliter accidens, vt quęcũque exiſtunt in vnoquoque ſecundùm ſe, non exiſtentia in ſubſtantia: vt triangulo duos rectos habere, & hæc quidem contingit ſempiterna eſſe, illorum verò nihil. ratio autem huius in alijs.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

Liber Sextus.

SVMMA LIBRI.

A tex.1.vſque ad 4. pateſacit modum diſputandi de entibus, quæ conueniunt metaphyſicæ per differentias ad alias diſciplinas.

A tex.4.vſque ad finem, ſcilicet ad tex.8. refellit à conſideratione huius ſcientiæ ens aliquibus modis dictum, ſecundùm quos hic non agitur.

Argumentum cap.1.

Scientiam Metaphyſ. conuenire cum aliis in conſideratione principiorũ aſſerit Ariſt. & differentiã huius ſcientiæ ab aliis exponit. quod cõueniat cũ aliis proponit ibi [Principia, & cauſæ entiũ] & probat dicẽs [eſt etenim aliqua ſanitatis] poſtea oſtendit differentiam aliarum ſcientiarum ad iſtam quantum ad conſiderationem principiorum ita [attamen hæ omnes] deinde quantum ad modum conſiderandi principia entis, inquãtum ens ſic [cum aũt naturaliis ſcientia] & præterea oſtendit differentiã naturalis ſciẽtiæ ad alias

alias ſpeculatiuas, vbi ait [oportet autem, vt non lateat] hinc incidit in modum proprium mathematicæ dicens [ſed & mathematica] deinde declarat modum proprium huius ſcientiæ [quod ſi quippiam eſt immobile] & hoc loco concludit numerum ſcientiarum theoricarum dicens [quia tres utique erunt] poſtea aßignat duas tationes, cur hæc ſcientia dicatur Theologia, quarum prima eſt [manifeſtum eſt enim] ſecunda [& honorabilißimam oportet] poſtremò mouet aliqua dubia ibi [dubitauerit etenim aliquis] quæ ſic ſoluit [ſi igitur non eſt aliqua.]

Tex. 1. PRincipia, & cauſæ entium quęruntur. & patet, quòd prout entia ſunt. Eſt etenim aliqua ſanitatis, bonęq; habitudinis cauſa. Mathematicorum quoque principia, elementa, & cauſæ ſunt, & ſimpliciter omnis intellectualis ſciẽtia, ſiue aliquo modo intellectu participans, circa cauſas, & principia, aut certiora, aut ſimpliciora eſt. Attamẽ hæ omnes, circa vnum quid, & quoddam genus circunſcribentes, de eo tractant, ſed non de ente ſimpliciter, nec prout ens eſt, neque ipſius quid eſt vllam rationem faciunt: ſed ex hoc, quædam ſenſu illud manifeſtum facientes, quædam ſuppoſitione ipſum quid eſt accipientes, conſequenter ea, quę per ſe generi inſunt, circa quod ſunt, aut magis neceſſariò, aut debilius demonſtrant. Quare manifeſtum eſt, non eſſe demonſtrationem ſubſtantiæ, ipſiuſve quid eſt ex ipſa inductione, ſed alium aliquem manifeſtationis modum. Similiter autem nec ſi eſt, aut non eſt genus, circa quod tractant, quicquã dicunt, eo quòd eiuſdem mentis eſt & ipſum

quid

quid eſt manifeſtare, & ſi eſt hoc. cùm autem Naturalis etiam circa quoddam entis genus ſciẽtia ſit (etenim circa talem ſubſtãtiam eſt, in qua principium eſt motus, & ſtatus, qui in ea eſt) patet, quòd nec actiua, nec factiua eſt. Factiuarum etenim in faciente principium eſt, aut intellectus, aut ars, aut aliqua potentia. actiuarum verò in agente electio; idem enim agibile, & eligibile. Quare, ſi omnis intellectus, aut actiuus, aut factiuus, aut ſpeculatiuus eſt: Naturalis ſpeculatiua quædam profectò eſt. ſed ſpeculatiua circa tale ens, quod poſſibile moueri: & circa ſubſtantiam ſecundùm rationem, vt plurimùm inſeparabilem ſolum eſt. ¶ Oportet autem, vt non lateat, quomodo ipſum quid erat eſſe, & ratio ſit. Tex. 2 nam abſque hoc quærere, nihil eſt facere. Eorum igitur, quę definiuntur, & ipſorum quid eſt, quædam quidem ita ſunt, vt ipſum ſimum, quædam, vt ipſum concauum. differunt autem hæc, quoniam ſimum quidem vnà acceptum eſt cũ materia, eſt enim ſimum concauus naſus; concauitas verò abſque materia ſenſibili. Si cuncta igitur naturalia ita, vt ſimum dicũtur, vt naſus, oculus, facies, caro, os, omnino animal: folium, radix, cortex, omnino planta (nullius enim eorũ ratio abſq; motu, ſed ſemper habet materiam) manifeſtũ eſt, quomodo in naturalibus oportet ipſum quod eſt quærere, & definire. & cur ẽt de quadam anima ſpeculari Naturalis eſt, quęcũq; mõ ſine materia. Quòd igitur Naturalis ſpeculatiua eſt, ex his patet. ſed & Mathematica ſpeculatiua eſt. verum ſi immobiliũ & ſeparabiliũ, adhuc non eſt manifeſtum, ꝙ autem aliqua mathematica, prout immobilia, & prout ſeparabilia ſunt ſpeculatur, dilucidum eſt. Quod ſi quippiam

piam

piam eſt immobile, & perpetuum, & ſeparabile, patet quod ſpeculatiuæ eſt cognoſcere, & non Naturalis: de mobilibus nanque quibuſdam Naturalis eſt, nec mathematicæ, ſed prioris ambabus; etenim circa inſeparabilia quidem, ſed non immobilia; ipſius vero Mathematicæ nonnullæ ſunt circa immobilia quidem, non tamen ſeparabilia fortaſſe, ſed vt materia. Prima verò etiam circa ſeparabilia & immobilia. Neceſſe autem eſt omnes quidem cauſas perpetuas eſſe, maximè verò has; hæ etenim cauſæ manifeſtè diuinorum ſunt. Quare tres vtique erūt ſpeculatiuæ Philoſophiæ, Mathematica, Naturalis, Theologia. Manifeſtum eſt enim quod, ſicubi diuinum exiſtit, in tali natura exiſtit; & honorabiliſſimam oportet circa honorabiliſſimum genus eſſe: ſpeculatiuæ itaque alijs ſcientijs pręponendæ ſunt, hæc verò ſpeculatiuis.
Tex. 3. ¶Dubitauerit etenim aliquis, vtrum prima Philoſophia vniuerſalis ſit, an circa aliquod genus, & vnam naturam. Non enim idem modus eſt, atque in Mathematicis, ſed Geometria quidem, & Aſtrologia circa quandam naturam ſunt, illa verò vniuerſaliter omnibus communis eſt. Si igitur non eſt aliqua alia ſubſtantia præter eas, quæ natura conſiſtunt, Naturali profecto prima ſcientia eſt. Quod ſi eſt aliqua ſubſtantia immobilis; hęc prior, & Philoſophia prima, & vniuerſalis ſic quod prima. Et dignum eſt quærere vtrum prima Philoſophia ſit vniuerſalis, aut alicuius generis, aut vnius naturæ. Non enim eſt vna ſpecies, neque in ſcientijs Mathematicis etiam, ſed Geometria, & Aſtrologia ſunt alicuius naturæ, & ſcientia vniuerſalis eſt communis omnibus. Si igitur non fuerit ſubſtantia aliqua alia à ſubſtantijs exiſtentibus

bus natura, tunc prima ſcientia eſt Naturalis. Et ſi aliqua ſubſtantia immobilis fuerit, illa erit primum, & ſcientia eius erit prima Philoſophia, vniuerſalis etiam. ¶ Et de ente prout ens eſt, ac quid eſt, & quæ ei inſunt, prout ens eſt, ſpeculari huius eſt. Tex. 4.

Argumentum cap. 2.

Modos multos explicat, quibus aliquid dicitur ens, & hoc vbi ait [ſed cum ens illud] deinde dicit de ente per accidens duo. primo quòd de ipſo non ſit ſciẽtia, et hoc proponit ita [nulla circa id ſpeculatio] quod probat dup. primò ibi [nulla enim ſcientia ſtudioſa] ſecundò ſic [& hoc rationabiliter] quam rationẽ probat dup. primò auctoritate Platonis ſic [quia, Plato non male] ſecundò ratione hoc pacto [hoc autem] ex his ſecundò agit de ipſo quantum poßibile eſt. & proponit ibi [attamen dicendum eſt amplius] & de hoc tria narrat, primò quæ ſit cauſa entis per accidens, vbi inquit [cum igitur in entibus] ſecundò oſtendit naturam entis per accidens ſic [quodcunque enim vno ſemper] & præter hæc probat, quòd ex eo quòd eſt in pluribus eſt ens per accidens, vbi ait [quia cum non omnia] vltimò concludit ſcientiam non eſſe entis per accidens ſic [quod autem non eſt accidentis ſcientia.]

SEd cùm ens illud, quod ſimpliciter dicitur, multipliciter dicatur, quorum vnum quidem erat, quod ſecundùm accidens, aliud verò, quod vt verum, & non ens vt falſum: præter hęc autem ſunt prædicationis figuræ, vt quid, quale, quantum, vbi, quãdo, & ſi quid aliud hoc modo ſignificat: item præter hæc omnia, quod potentia, & actu. cùm itaque ens multipliciter dicatur.

catur, primo de eo, quod ſecundùm accidens eſt, dicendum, quod nulla circa illud ſpeculatio eſt. Signum autem, ꝙ nulli ſcientiæ curæ eſt illud, neque actiuæ, neque factiuæ, neque ſpeculatiuæ. Nec enim qui facit domũ, facit ſimul, quę accidunt domui factæ. infinita nanque ſunt, quibuſdam enim delectabilem, quibuſdam noxiã, quibuſdam vtilem nihil prohibet factam eſſe, &, vt ita dicam, ob eas res omnes eſſe aliã, quarum nullius factiua eſt ędificatiua ſimili modo. Nec Geometra ea, quæ ita figuris accidunt, ſpeculatur, nec ſi diuerſus triangulus duos rectos habens. & hoc rationabiliter contingit. nã quaſi nomine ſolum ipſum accidens eſt. Quare Plato non male quodammodo circa Sophiſticam ipſum non ens applicuit; Sophiſtarum etenim rationes circa accidens, vt ita dicam, maximè omnium ſunt. vtrum diuerſum an idem muſicum, & grammaticum, & muſicus Coriſcus ac Coriſcus. & ſi omne, quod eſt, non autem ſemper factum eſt. quare ſi muſicus exiſtens grammaticus factus eſt, & grammaticus exiſtens muſicus, & quæcunque alię orationum tales ſunt. Videtur etenim accidens propinquũ quiddam eſſe non enti. hoc autem ex his etiam orationibus manifeſtum eſt. eorum etenim, quę alio modo ſe habens, eſt generatio & corruptio: eorum

Tex. 5. autem, quę ſecundum accidens non eſt. ¶ Attamen dicẽdum eſt amplius de accidente, quoad poſſibile eſt, quæ nam eius natura ſit, & ob quã cauſam eſt. ſimul autem patebit, & cur eius ſciẽtia non eſt. Cum igitur in entibus ſint quædam ſemper ſimiliter ſe habentia, & ex neceſſitate, non ea, quæ ſecundum vim dicitur, ſed quam dicimus, eò ꝙ non contingit aliter, quadam ex

neceſſi-

neceſſitate quidem non ſunt, nec ſemper, ſed vtplurimum, hoc principiũ, & huius cauſa eſt, vt accidens ſit Quodcunque enim non ſemper, neque vtplurimum eſt, hoc dicimus accidens eſſe. vtputa, ſi ſub cane tempeſtas, & frigus factum fuerit, hoc dicimus accidiſſe, non ſi æſtus aut calor. quoniam hoc quidem ſemper, aut vtplurimum, illud verò non. hominem quoque album eſſe accidit: nec enim ſemper, nec plurimum, animal verò non ſecundùm accidens, & Fabrum ſanitatem feciſſe, accidens eſt. quoniã non eſt aptus ad ſanitatem faciendũ Faber, ſed Medicus, verùm accidit Fabrum eſſe Medicum. Cocus etiam voluptati intentus facit quicquam ſalubre, ſed non ſecundùm pulmentariam. vnde dicimus, quod accidit, & quodammodo quidem facit, ſimpliciter verò minimè. Illorum etenim aliæ quandoque factiuæ potentiæ ſunt, horum vero nulla ars, nullaq; potentia determinata eſt, eorum enim, quæ ſecundùm accidens aut ſunt, aut fiunt, cauſa quoque ſecundùm accidens eſt. Quare cùm non omnia ex neceſſitate, & ſemper, aut ſint, aut fiant, ſed multa, vt plurimum; neceſſe eſt eſſe, quod ſecundùm accidens eſt. vtputa nec ſemper, nec vtplurimum albus muſicus eſt. cùm autem aliquando fiat, ſecundùm accidens erit. quòd ſi non cuncta ex neceſſitate erunt. Quare materia erit cauſa contingens eius, quod aliter accidit, quàm illud, quod vtplurimum eſt. Principium autem hoc ſumendum eſt, vtrum nihil eſt, quod nec ſemper, nec vtplurimum, an hoc impoſſibile. Præter hæc igitur aliquid eſt, quod vtcunque contingit, & ſecũdum accidens. Sed vtrum, quod vtplurimum, quòdue ſemper nulli ineſt, an aliqua ſunt ſempiterna.

terna, de his ſanè poſterius conſiderandũm eſt.
Tex. 6. ¶ Quòd autem non eſt accidentis ſciẽtia, patet. Omnis enim ſcientia eius eſt, quod aut ſemper, aut vtplurimum eſt. quomodo enim diſcet, aut alium docebit? oportet enim vt determinẽtur, aut per ſemper, aut per vtplurimum. vtputa febricitãti proficuum melioratum eſt vtplurimũ. Quod verò præter hoc eſt, non habebit dicere quando non, vt in nouilunio. nam etiam in nouilunio aut ſemper, aut vtplurimum: accidens
Tex. 7. verò præter hæc eſt. ¶ Quid itaque accidens eſt, & ob quam cauſam, & quod non eſt eius ſcientia, dictum eſt.

Argumentum cap. 3.

Confutat Ariſt. ſententiam eorum, qui à rerum vniuerſitate ens per accidẽs remouere uiſi ſunt. deſtruere opinionem eorum, incipit, ibi [quòd autem ſint principia] deinde infert quandam concluſionem ex prædictis, vbi ait [patet igitur] & vltimò mouet quæſtionem, ſcilicet ad quã cauſam reducantur accidentia ſic [ſed ad principium quale]

QVòd autem ſint principia, & cauſæ generabiles, & corruptibiles, abſque eo ꝙ generentur, & corrumpantur, manifeſtũ eſt. Etenim ſi non hoc, ex neceſſitate omnia erunt, ſi eius, quod generatur, & corrumpitur non ſecundùm accidens cauſam aliquam neceſſe ſit eſſe. Vtrũ enim erit hoc, an non? Si hoc, fiet, ſin verò nõ, minime. hoc verò, ſi aliud, & hoc modo videlicet (tempore ſemper dempto à tempore finito) deuenies vſque ad nunc. quare hic morietur ægritudine, aut vi, ſi exiuerit: hoc autem, ſi aliud

& ſic

& ſic deueniet ad id, quod nunc eſt, aut aliquid eorũ, quæ facta ſunt. vtputa, ſi ſitiuerit, hoc vero ſi comederit acria. hoc vero aut eſt, aut nõ. quare neceſſario morietur, aut non morietur. Similiter & ſi quis ad iã facta aſcẽderit, eadem ratio eſt. iã. n. hoc in aliquo eſt. dico autẽ quod factũ eſt. ex neceſſitate ergo erũt omnia futura, vt mori viuentem. iam. n. aliquid factum eſt, vtputa cõtraria in eodẽ corpore. ſed ſi ęgritudine aut vi, nondum. ſed ſi hoc factum fuerit Patet igitur ꝙ vſq; ad aliquod vadit principium: hoc verò non amplius ad aliud. erit igitur hoc eius quod vtcũque contingit, cauſaq́; generationis eius nulla. Sed in quale principium & qualẽ cauſam talis reductio eſt. Vtrũ vt ad materiã, an vt ad cuius gratiã, an vt ad mouens, maxime conſiderandũ eſt. De eo itaq; quod ſecundùm accidens eſt, dimittatur: determinatum enim ſufficienter eſt.

Argumentum cap. 4.

Ens uerum quomodo dicatur, & in quo ſit uerum, & falſum, & quòd tale ens uerum, & per accidens excludatur à Metaphyſ. ſcientia, concludit: quomodo dicatur ens uerum declarat ita [quod autem tanquã uerum] deinde reſpondet quæſtioni, ubi ait [quo autem modo quod ſimul] in quo uerum, ac falſum ſint, declarat ſic [non enim eſt falſum, & uerum in rebus] poſtremò excludit ens uerum, & per accidens à principali conſideratione huius doctrinæ ſic [cum aũt compoſitio, & diuiſio.]

QVòd autem tanquam verum ens, & nõ ens vt falſum, quoniam circa compoſitionem, & diuiſionem eſt, & omnino circa partitionem Tex. 8.

contradictionis. verùm etenim affirmationem in compoſitis habet, negationē verò in diuiſis, falſum verò huius partitionis contradictionem. Quo autem modo quod ſimul, aut quod ſeparatim eſt, intelligere accidit, alia ratio eſt, dico autem ꝙ ſimul, & ꝙ ſeparatim, vt nō cōſequenter, ſed vnum quid fiat. Non enim eſt falſum, & verum in rebus (vt quod bonum verum quod verò malum falſum) ſed in mente. quæ verò circa ſimplicia, & circa ea, quę quid ſunt, nō quidem ſunt in mente. Quæcunq; igitur ſpeculari oportet circa id, quod ita ens & nō ens eſt. poſterius perſcrutandum eſt. Cùm autem compoſitio, & diuiſio in mente, non in rebus ſit: quod autem ita eſt, diuerſum à propriè dictis, ens eſt: aut enim quod quid eſt, aut quod quale, aut quod quantum, aut ſi quid aliud copulat, aut diuidit mens: quod quidem tanquam accidens, & vt verum ens, omittendum eſt. cauſa enim illius quidem determinata, huius verò, mentis aliqua paſſio. & ambo circa reliquum entis genus, & non extra oſtendunt eſſe aliquam entis naturam. Propter quod hæc quidem prætereantur, conſiderandæ autem sũt ipſius entis cauſę, & principia, prout ens eſt. Manifeſtum autem eſt in his, quæ determinauimus de eo, quoties vnumquodque dicitur, quòd ens multipliciter dicitur.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

Liber Septimus.

SVMMA LIBRI.

A tex.1.vſque ad 7.docet, quòd ad determinandum de ente, oportet de ſola ſubſtantia diſputare.

A tex.7.vſque ad 59.determinat de ſubſtantia copioſè, ſcilicet diuiſio eius in materiam, & formam, et corpora, & quodnam ſit vniuſcuiuſque quodquid erat eſſe, & ex quibus partibus conſtat definitio, & definitio quomodo ſignificat ſemper vnum, & quæ eius partes, & incidenter deſtruit Ideas Platonis. deinde non ſolùm ſubſtantialem formã non generari, ſed neque accidentalem, ſed compoſitũ. & partes quomodo ſint priores toto, narrat.

Argumentum cap. 1.

Demonſtrat Ariſt. & ſigno, & ratione, atque antiquorum conſuetudine in ſciendo ente tractandum eſſe de ſola ſubſtantia, quæ prior accidenti eſt tempore, ratione, & cognitione. & multa circa ſubſtantiam conſideranda proponit. diuiditur caput in duas par-

tes,in prima oſtendit quod de ſubſtantia eſt tractandum . in ſecunda id , quod de ipſa eſt tractandum. primam concluſionem probat tripliciter . primò ratione ponendo aliquam diuiſionem entis, ubi ait [Ens multipliciter dicitur] ad cuius probationem utitur tali ratione [cum enim dicimus quale] ſecundò ſigno, ubi inquit [unde dubitauerit aliquis] & præter hæc declarat,quomodo ſubſtantia dicatur prima ibi [multis igitur modis primum] tertiò ex conſuetudine aliorum philoſophorum dicens [quod quoque tam olim] in ſecunda parte ſcribit, quod de ſubſtantia ſit determinandum, & primò narrat opiniones aliorum , ubi inquit [uidetur autem ſubſtantia] deinde quid circa prædicta dicendum ſit his uerbis [de his igitur.]

Tex. 1. ENs multipliciter dicitur , quemadmodũ in his , quæ de quoties prius diuiſimus.ſignificat enim aliud quidem quid eſt , & quod quid,aliud verò quod quale, aut quantum,aut ſingula aliorum , quæ ita prædicantur . Ens dicitur multis modis , vt prius diximus in ſermone, in quo diximus quot modis dicitur aliquid, quoddam enim ſignificat quid eſt aliquid , & quod eſt hoc : & quoddam ſignificat quod eſt quale,aut quantum,aut aliud eorum, quę prædicantur in ſermone ſecundùm hunc modum.

Tex. 2. ¶Cum autem ens toties dicatur , patet primum horum ens eſſe ipſum quid eſt,quodq́ue ſubſtantiam ſignificat . cum enim dicimus quale quippiam hoc,ant bonum dicimus, aut malum , ſed non tricubitum,aut hominem.cum autem quid eſt , non album, nec calidum , nec tricubitum , ſed hominem aut Deum . Cętera verò entia dicuntur, eò quòd vere entis,quædam ſunt quan-

titates ,

titates,quædam qualitates, quædam paſſiones, quædam aliquid aliud tale. ¶ Vnde dubitauerit aliquis, utrum ipſum ambulare, & ſanum eſſe, ac ſedere, & vnumquodque horum ens an non ens eſt, ſimiliter & de quocunque cœterorum ſimilium. nihil enim horum eſt per ſe natura aptum, neque poſſibile à ſubſtantia ſeparari: ſed magis, ſi quidem ambulans entium aliquid: & ſedens, & ſanum hæc autem magis entia apparent, quoniam ſubiectum eis determinatũ eſt. hoc autem ſubſtantia, & ſingulare eſt, quod in tali prædicatione apparet. bonum enim, aut ſedens abſque hoc non dicitur. patet igitur, quòd propter hanc illorum quoq; ſingula ſunt. ¶ Quare quod primò eſt ens, & non aliquod ens, ſed ſimpliciter ens, ſubſtantia. Multis igitur modis primum dicitur, attamen ſubſtantia & ratione, & cognitione, & tempore, & natura omnium primum eſt. aliorum enim quæ prædicantur, nullum eſt ſeparabile, ſed hæc ſola. Ratione quoque hoc primum: neceſſe eſt enim in cuiuſque ratione ineſſe rationem ſubſtantiæ. Scire etiam tunc putamus vnumquodque magis, cùm quid eſt homo, aut ignis ſciamus, quàm quale, aut quantum, aut vbi. nam & horum ipſorum tunc vnumquodque ſcimus, cùm quid eſt ipſum quale, aut ipſum quantum ſciamus. ¶ Quod quoque tam olim, quàm nunc, & ſemper quæritur, ſemperq́ue dubitatur, quidnam ipſum ens ſit, hoc eſt quænam ſubſtantia eſt; hoc enim quidam vnum aiunt eſſe, quidam plura quàm vnum: & quidam finita, quidam vero infinita. Quare nobis quoque maximè, & primùm, & ſolum, vt ita dicam, de ente hoc pacto quid nam ſit, ſpeculandum eſt.

Tex. 3. Tex. 4. Tex. 5.

Videtur autem ſubſtantia exiſtere manifeſtiſſimè quidem in corporibus: quare animalia, & plãtas, & eorum partes ſubſtantias eſſe dicimus, ac naturalia corpora, vt ignem, aquam & terram, cęterorum quoque ſingula: & quæcunq; aut horum partes, aut ex his ſunt. aut partibus, aut omnibus, vt cęlũ, & eius partes ſydera, Luna, & Sol. Vtrum autem hæ ſolæ ſubſtantiæ ſint, an etiam aliæ, an harum quidem nulla, ſed aliquæ aliæ, conſiderandum eſt. Videtur autem quibuſdam corporis terminos vt ſuperficiem, lineã, pũctum, & vnitatem ſubſtantias eſſe, & magis quàm corpus, & ſolidum. Item præter ſenſibilia quidam non putant aliquid eſſe tale; quidã plura, & quæ magis ſempiterna ſunt, ſicuti Plato, & ipſas formas, & mathematica duas ſubſtantias tertiã verò ſenſibilium corporum ſubſtantiã. Speuſippus verò etiam plures ſubſtantias ab vno incipiens, & principia cuiuſque ſubſtantiæ, aliud numerorum, aliud magnitudinũ, deinde animę; & hoc modo extendit ſubſtantias. Quidam autem formas quidem, & numeros eãdem habere naturã aiunt, cętera verò ſequentia, lineas, & ſuperficies, vſque ad cęli ſubſtantiam, & ſenſibilia. ¶De

Tex. 6. his igitur quid bene, quidue nõ benè dicatur, & quæ ſubſtantiæ ſint: & vtrum aliquę pręter ſenſibiles ſint, necne: & hæ quomodo ſint: & vtrum eſt aliqua ſeparata ſubſtantia, & cur, & quomodo. an nulla præter ſenſibiles, perſcrutandum eſt, deſcripta primò ſubſtantia, quidnam ſit.

Argumentum cap. 2.

Diuiſa ſubſtantia in materiam, & formam corporum, quænam prior, & magis ſubſtantia ſit, docet, & quænam

quanam ſubſtantia ſit tractanda, & quo ordine. dat igitur tres diuiſiones, vel ſubdiuiſiones ſubſtantiæ prima diuiſio eſt, quòd materia conſideratur quatrupliciter, vbi inquit [dicitur autem ſubſtantia] ſecunda eſt [tale verò quodammodo] deinde comparat partes diuiſionis inter ſe, & demõſtrat tria, primò quòd forma ſit magis ſubſtantia, quàm compoſitum. & hoc probat ſic [vnde ſi forma prior materia eſt] ſecundò quòd materia ſit maximè ſubſtantia. & proponit ſic [& item materia ſubſtantia eſt] quod ſic probat [nã ſi hæc non eſt ſubſtantia] Poſtea declarat, quid ſit materia propriè ibi [dico autem materiam] & quomodo procedendum ſit circa partes diuiſionis ſubſtantiæ dicens [at illa ſubſtantia] tertiam diuiſionem deſcribit ibi [conceditur autem & quaſdam] & quid de ſubſtantiis ſenſibilibus ſit determinandum, ita [cum autem in principio] & dat rationem præmiſſi ordinis ſic [prodeſt etenim]

DIcitur autem ſubſtantia, ſi non pluribus, ſaltem quatuor modis maxime; etenim quod quid erat eſſe, & vniuerſale, & genus ſubſtantia cuiuſque eſſe videtur: & quartum, ſubiectum. ſubiectum autem eſt, de quo cętera dicuntur: illud verò non amplius de alio. Quare primò de eo determinandum eſt; maximè nanque ſubſtantia ſubiectum primum eſſe videtur. Tale verò quodammodo quidem materiam dicitur, quodammodo vero forma, tertium verò, quod ex his eſt. Dico autem materiam quidam, vt æs; formam autem figuram ideę: quod verò ex his eſt, totam ſtatuam. vnde ſi forma prior materia eſt, & magis ens: illud quoque, quod ex ambobus eſt, prius erit ob eandem rationem. Nunc itaque quidnam ſubſtantia ſit, quaſi figura dictum Tex. 7.

eſt, quod non de ſubiecto, ſed de quo cœtera.
Tex. 8. ¶ Oportet autem non ita ſolùm, non enim ſufficiens eſt. & hoc nanque ipſum non eſt manifeſtum. Et item materia ſubſtantia eſt. nam, ſi hæc non eſt ſubſtantia, quæ alia eſt fugit nos. Demptis etenim cęteris, nihil aliud remanere videtur. cętera nãq; paſſiones corporum, & effectiones, & potentiæ ſunt. longitudo verò latitudo, & profunditas quantitates quædam, ſed nõ ſubſtantiæ ſunt. quantitas etenim non eſt ſubſtantia, ſed magis cui hæc ipſa primò inſunt, illud eſt ſubſtantia: enimuero ablata longitudine, latitudine, & profunditate, nihil videmus reliquũ, niſi ſi quid eſt, quod ab eis determinetur, vt ita conſiderantibus, materiam ſolam neceſſe ſit apparere ſubſtantiam. Dico autem materiam, quæ per ſeipſam, neq; quid neq; quantum, nec aliqd aliud quippiã dicitur, quibus ens determinatur. eſt enim quid, de quo ſingula horũ prædicãtur: cui eſſe, ac cuiq; prędicationum diuerſum eſt, cętera nanq; de ſubſtantia prædicantur. hæc verò de materia. Quare quod vltimum eſt per ſe, neque quid, neq; quantum, nec aliquid aliud eſt, nec etiam negationes. etenim hæ quoq; ſecundùm accidens erunt. Ex his itaq; ſpeculantibus, accidit ſubſtantiam eſſe materiam. At impoſſibile eſt. etenim ſeparabile, & quod quid vidẽtur maxime ineſſe ſubſtantiæ, propter qđ forma, & quod ex ambobus ſubſtãtia videtur eſſe magis, quàm materia.
Tex. 9. ¶ At illa ſubſtantia, quę ex ambobus, dico autem quæ ex materia & forma eſt, omittenda eſt. poſterior enim, & manifeſta eſt, manifeſta verò quodammodo etiam ipſa materia. At de tęrtia conſiderãdum eſt. hæc enim maxime dubitabilis. Conceditur autem quaſdam

eſſe

eſſe ſubſtãtias ſenſibilium : quare in his primũ quærendum eſt. ¶ Cum aũt in principio diuiſe- rimus quot modis ſubſtantiã determinamus,ac horum vnum quiddã eſſe videatur, quod quid erat eſſe,de eo conſiderandũ eſt;prodeſt etenim tranſcẽdere ad notius. Ita nanque diſciplina fit oĩbus,per minus nota naturæ ad magis nota. & hoc opus eſt,vt in actionibus ex eis,quæ cuique ſunt bona : facere, quæ ſimpliciter bona ſunt, ſint cuique bona:ita ex ſibi notioribus,quæ naturæ nota ſunt,ſibi facere nota. Quæ autem ſin gulis nota, & prima, ſæpenumero parum nota ſunt,& parum,aut nihil entis participant. attamen ex eis,quæ parũ nota ſibi, tamẽ nota ſunt, conandum eſt cognoſcere, quæ ſimpliciter nota ſunt,per hæc ipſa, vt dictum eſt,tranſcendentibus. Tex.10

Argumentum cap.3.

Quodnam ſit vniuſcuiuſq; quod quid erat eſſe, & quorum ſit nunc Ariſt. demõſtrat.quid ſit quodquid erat eſſe declarat his verbis [at primò quædam] & excludit ab eo quod eſt quodquid eſt ſic [nec tamen hoc totũ] quorũ aũt ſit,ſic exponit,mouendo quæſtionem,vbi inquit [cum autem ſecundum cætera] quã ſoluit dicens [at verò nec hoc eorum eſt]

AT primò quædam de eo logicè dicamus, quòd illud eſt, quod quid erat eſſe vnumquoq;, quod ſecundum ſe dicitur. Etenim tibi eſſe non eſt muſico eſſe.non enim ſecundũ teipſum muſicus es.qđ ergo ſecundũ teipſum. Nec tamen hoc totum.nec enim illud,quod ita ſecũdùm ſe eſt.vt ſuperficies alba:quoniam ſuperficici Tex.11

ciei eſſe non eſt albo eſſe. Quare ? quoniam hęc ineſt. In qua ergo ratione ipſum dicente non inerit ipſum, hæc ratio ipſius quid erat eſſe cuique. quare, ſi ſuperficiei albæ eſſe eſt ſuperficiei
Tex. 12 lęui eſſe, albo & læui eſſe vnum, & idem eſt. ¶ Cū autem ſecundum cętera quoque prædicamenta compoſita ſint (eſt enim aliquod ſubiectum cuique, vt qualitati, & quantitati, & quando, & vbi & motui) perſcrutandum eſt vtrum eſt ratio ipſius quid erat eſſe cuique horum: & vtrum ineſt etiam his ipſum quid erat, vt homini albo quid erat albo homini: ſit autem nomen eius veſtis: quid eſt veſti eſſe. At verò, nec hoc eorum eſt, quæ ſecundùm ſe dicuntur. An hoc, non ſecundùm ſe, dupliciter dicitur. & huius eſt hoc quidem ex additione, iſtud verò non. Hoc enim dicitur, eò quòd ipſum, quod definitur, alteri adijcitur. vtputa, ſi albo eſſe definiens dicit albi hominis rationem. Iſtud verò, eò quòd aliud ipſi. vt ſi veſtis album hominem ſignificat, ille verò definiat veſtem vt album. quod autem eſt albus homo, eſt album quidem, non tamen quid erat eſſe albo homini. ſed veſti eſſe. Vtrum eſt quod quid erat eſſe aliquod, aut ſimpliciter ? An non ipſum enim quod quid erat eſſe, eſt ipſum quid erat eſſe ? cùm verò aliud de alio dicatur, non eſt ipſum quod quid, vt homo albus nō eſt quod quid: ſi ipſum quidem quod quid ſubſtantijs ſo
Tex. 13 lis ineſt. ¶ Quare quod quid erat eſſe illorum eſt, quoruncunque ratio eſt definitio. Definitio autem eſt, nō ſi nomen idem, quod oratio ſignificet (omnes etenim ſermones definitiones eſſent. erit nanque, nomen idem cuicunque ſermoni. quare & Ilias definitio erit) ſed ſi primi alicuius ſit. talia verò ſunt, quæcunque dicūtur,
non

non eò ꝙ aliud de alio dicatur. Non ergo vlli eorum, quæ non ſunt ſpecies generis, inerit quod quid erat eſſe, ſed his ſolùm, hæc enim vidētur nō ſecundum participationē, & paſſionem, nec vt accidēs dici. ¶ Sed oratio quidē cuiuſq; etiā aliorum erit quid ſignificat, ſi nomen ſit, ꝙ hoc huic ineſt: aut pro ſimplici oratione certior: definitio verò non erit, neq; quod quid erat. Tex. 14

Argumentum cap. 4.

Solutionem aliam dat Ariſt. quæſtioni præcedenti, & quomodo non ſolùm definitiones ſunt ſubſtantiæ, ſed & accidētium: verùm non eodem modo, manifeſtat. deinde duas remouet dubitationes. ſoluit, ubi inquit [an definitio quoq;] & præter hæc oſtendit quomodo quòd quid eſt, & definitio prædicetur de eò, quod inuenitur, & accidentibus ita [oportet igitur et conſiderare] poſtea probat ſolutionem illam, vbi inquit [illud autem manifeſtum eſt] & remouet duas dubitationes, quarum prima eſt, quòd quidam dicebant nullam definitionem eſſe ex additione, ſic [habet autē dubitationem] deinde mouet aliam dubitationem. ſ. an idem eſt dicere naſus ſimus, & naſus concauus, vbi inquit [eſt autem & alia dubitatio] quam ſic ſoluit [ſed latet]

AN definitio quoque vt & ipſum quid eſt multipliciter dicitur. Etenim ipſum quid eſt vno quidem modo ſubſtantiā, & quod quid ſignificat; alio verò ſingula eorum, quæ prædicantur, quantitatē, qualitatē, & quæcunq; cætera talia ſunt. Queādmodum enim & ipſum eſt, ineſt quidē omnibus, nō tamē ſimiliter, ſed huic quidē primò, illis uerò cōſequenter, ita & quod quid

quid eſt ſimpliciter ſubſtantiæ, cęteris verò quo dammodo; etenim interrogare poſſumus quid eſt ipſum quale. quare & ipſum quale eſt eorũ, quorum eſt quid eſt non tamen ſimpliciter: ſed ſicut de nõ ente logicè quidam aiunt eſſe ipſum non ens non ſimpliciter, ſed non ens, ita & ip-
Tex. 15 ſum quale. ¶Oportet igitur cõſiderare & quodã modo de quocunque dicere decet, non tamen magis, quàm quomodo ſe habet. Quare nunc quoque cum manifeſtũ quod dicitur ſit, ipſum etiam quod quid erat eſſe ſimiliter inerit; primò quidem & ſimpliciter ſubſtantiæ, deinde cęteris, ſicut & ipſum quid eſt nõ ſimpliciter quid erat eſſe, ſed qualitati, aut quantitati quod erat eſſe. Oportet etenim aut æquiuocè iſta eſſe, aut cum additione, vel ablatione; ſicut & quod non ſcibile, ſcibile; nam rectius eſt neque æquiuocè dicere, neque eodem modo; ſed quemadmodum medicinale, eò quòd ad idem quidem & vnum, non autem idem & vnum, non tamẽ etiam ęqui uoce; nullum etenim medicinale corpus, opus, & vas dicitur ęquiuocè, neque ſecundùm vnum, ſed ad vnum; ſed hæc quidem quomodocunque
Tex. 16 dicere quis velit, nihil differt. ¶Illud autem manifeſtum eſt, quod quæ primò & ſimpliciter defi nitio, & quod quid erat eſſe ſubſtantiarum eſt; ac cęterorum quoq; ſimiliter eſt, non tamen pri mò. Nõ enim eſt neceſſe, ſi hoc ponamus, hujus definitionem eſſe quodcunq; oratione idẽ ſigni ficat, ſed quod aliqua oratione. hoc autẽ ſi vnius ſit, non continuatione, ſicuti Ilias, aut quæcunq; coniunctione, ſed ſi quoties dicitur vnum. Vnũ autem dicitur, ſicuti & ens, ens autem, quoddã quod quid, quoddam quantum, quoddam quale quid ſignificat. Quare & albi hominis erit ora

tio &

tio & definitio, alio verò modo & albi, & ſubſtantiæ. ¶Habet autem dubitationem, ſi quis nõ dicat definitionem eſſe eam, quæ ex additione fit, rationem, cuius erit definitio non ſimplicium, ſed copulatorum. Ex additione enim neceſſe eſt manifeſtare. Dico autem, vtputa eſt naſus, & concauitas, & ſimitas, quod ex ambobus dicitur: eò quod hoc in hoc, & non ſecundùm accidens, neque concauitas, neque ſimitas paſſio naſi, ſed ſecũdum ſe: nec vt album Calliç, aut homini, quoniam Callias albus, cui accidit homini eſſe: ſed vt maſculum animali, & æquale quanto, & cuncta, quæ per ſe eſſe dicuntur. Hæc autem ſunt, in quibus ineſt aut ratio, aut nomen eius cuius hæc paſſio eſt: & non contingit ſeparatim oſtendere, ſicuti album abſque homine contingit, ſed non fœmininum abſque animali. Quare iſtorum quod quid erat eſſe, & definitio, aut nullius eſt: aut ſi eſt, aliter eſt quam quemadmodũ diximus. ¶Eſt autem alia quoque de eis dubitatio Si enim idẽ ſimus naſus, & concauus naſus, idem erit ſimum, & cõcauũ. Quod ſi non, propterea ꝙ impoſſibile eſt dicere ſimum abſq; ipſa re, cuius per ſe paſſio eſt, & ſimũ erit concauitas in naſo, naſum ſimum aut non eſt dicere, aut bis idem erit dictum naſus, naſus concauus. naſus nanque ſimus, naſus concauus erit. propter quod inconueniens eſt talibus ineſſe quod quid erat eſſe. quod ſi non, in infinitum progreditur. naſo nãque naſu ſimo aliud inerit. Patet igitur, quòd ſolius ſubſtantiç definitio eſt. ¶Si enim & cçterorum quoq; prædicamentorũ, neceſſe ex additione eſſe, vt qualitatis, & imparis. nõ enim ſine numero, nec huius, quod eſt fœmininũ, ſine animali. Ex additione autẽ dico, in qui-

Tex. 17 (beside "ſtantiæ. ¶Habet autem…")
Tex. 18 (beside "quemadmodũ diximus. ¶Eſt autem…")
Tex. 19 (beside "¶Si enim & cçterorum…")

in quibus accidit bis idem dicere, ſicut in iſtis. Quòd ſi hoc verum eſt, neq; copulatorum erit, vtpote numeri imparis: ſed latet quòd nunc non accuratè dicuntur rationes. Si autem & iſtorum ſunt definitiones, aut alio modo ſunt, aut ſicuti dictum eſt, multipliciter eſt dicendum definitionem, & quod quid erat eſſe. quare quodammodo quidem nullius erit definitio, nulliq; inerit quodquid erat eſſe, niſi ſubſtantijs, quodammodo verò erit. Quòd igitur definitio eſt ipſius qd erat eſſe oratio, & quod quid erat eſſe, aut ſubſtantiarum ſolum eſt, aut maxime primò, & ſimpliciter, manifeſtum eſt.

Argumentum cap. 5.

Quærit Philoſ. quomodo ſe habeat quod quid erat eſſe, ad cuius eſt, vtrum ſcilicet vt idem, vel vt diuerſum. primò mouet quæſtionem ibi [vtrum autem idẽ eſt, aut alterum] ſecundò ſoluit eam ſic [vnumquodque enim] quam ſolutionem probat ſic [in his autem quæ per ſe] & oſtendit contrarium ſolutionis eſſe abſurdum, & impoßibile ibi [abſurdum autem eſſe uidebitur] unde dicit duas rationes, quarum prima eſt [erit enim & propter illud] ſecunda [præterea ſi aliud erit] tertiò ait, quòd ex ſolutione prædicta poſſunt ſolui ſophiſticæ rationes, quæ circa hæc fiunt, ibi [ſophiſticæ verò redargutiones.]

Tex. 20 VTrum autem idem eſt, an aliud ipſum quid erat eſſe, & vnumquodq; perſcrutandum. proderit etenim aliquid ad conſiderationem de ſubſtantia. Nam & vnumquodque non videtur aliud eſſe à ſua ſubſtantia: & ipſum quid erat eſſe dicitur eſſe vniuſcuiuſque ſubſtantia. De his

igitur, quæ ſecundùm accidens dicuntur, videri poſſit aliud eſſe, vtputa albus homo aliud eſt, & albo homini eſſe, ſi enim ipſi homini eſſe, & albo homini idem: idem nanque homo, & albus homo, vt aiunt: quare & albo homini, & homini. An non neceſſe eſt quæcunq; ſecundùm accidens eadem eſſe? non enim extrema ſimiliter eadem fiunt. ſed fortaſſis illud videatur accidere, extrema eadem ſecundum accidens fieri. vtputa albo eſſe, & muſico eſſe. videtur autem minime. In his autem, quæ per ſe dicũtur, ſemper neceſſe eſt eadem eſſe. vt ſi quæ ſubſtantiæ ſunt, quibus diuerſæ ſubſtantiæ non ſunt, nec aliæ naturæ priores, quales aiunt aliqui eſſe ideas. Si enim erit aliud ipſum bonum & bono eſſe, & animal & animali eſſe, & enti & ipſum ens, erunt & aliæ ſubſtantiæ, & naturę, ac ideæ præter eas, quę dicuntur: & illæ priores ſubſtantiæ, ſi ipſum quid erat eſſe ſubſtantiæ eſt. Et ſi abſolutę ad ſeinuicem, harum quidem non erit ſcientia, illæ vero non erunt entia. Dico autem abſolui, ſi nec ipſi bono eſt eſſe bono, nec huic eſſe bonum. Sciẽtia nanque cuiuſque hæc eſt, quod quid erat illi eſſe; & de bono, & de cęteris ſimiliter ſe habet. Vnde, ſi neque ipſi bono eſſe bonum, nec ipſi enti ens, nec ipſi vni vnum, ſimiliter autem omnia ſunt; certe nihil eſt quod quid erat eſſe; quare ſi nec ipſi enti ens, nec aliorum alicui. Item cui non ineſt bono eſſe, non bonum eſt; neceſſe eſt igitur vnum eſſe bonum & bono eſſe, & honeſtum & honeſto eſſe, quæcunque non per aliud dicuntur, ſed prima & per ſe; etenim hoc ſufficiens eſt, ſi exiſtit, etiam ſi non ſint formæ: fortaſſis autẽ magis, ſi formę ſint. ¶Simul autem patet ẽt, quod, ſi ideæ ſint quales eas Tex.21

quidam

quidã aiunt, ꝙ etiam non erit ſubiectũm ſubſtantia: has enim ſubſtantias quidem neceſſe eſt non de ſubiectò quidem eſſe. eſſent enim ſecundùm participationem. Ex his itaque rationibus vnum & idem non ſecundum accidens ipſum vnumquodq;, & quod quid erat eſſe: & ꝙ ſcire vnumquodq;, hoc eſt ipſum quid erat eſſe ſcire. quare ſecundum expoſitionem neceſſe eſt vnum quiddam ambo eſſe. Quod autem ſecundum accidens dicitur, vt muſicum, aut album, propterea quòd duplex ſignificat, nõ eſt uerum dicere quod idem ſit quòd quid erat eſſe, & ipſum: etenim cui accidit album, & accidens, quare quodammodo quiddam eſt, quodammodo verò nõ eſt idem quod quid erat eſſe & ipſum. homini nanque, & albo homini non eſt idem, paſſione verò idem. Abſurdùm autem apparet, & ſi quis vnicuiq; ipſorum quid erat eſſe nomẽ imponat. erit nanq; etiam præter illud, aliud, qđ quid erat eſſe equo. At verò quid prohibet nũc quoq; è veſtigio eſſe quædã quid erat eſſe, ſi ſubſtantia quidem eſt quod quid erat eſſe? enimuero non ſolum vnum, ſed ratio ẽt eorum eadem, vt ex dictis patet. non enim ſecundum accidens vnum vni eſſe, & ipſum vnum. Item, ſi aliud erit, in infinitum procedet etenim hoc quidem erit quid erat eſſe vni eſſe, illud verò vnum. quare de illis quoque eadem ratio erit Quòd igitur de primis, & quæ per ſe dicuntur, vnicuique eſſe, & vnumquodq; idem, & vnum eſt, patet. Sophiſticæ autem ad hanc poſitionem redargutiones manifeſtum eſt, ꝙ eadem ſolutione ſoluuntur, & ſi idem Socrates, & Socrati eſſe. nihil enim differt, nec ex quibus aliquis interrogauerit, nec ex quibus ſoluens obtinuerit. Quo igitur

tur modo idem cuique eſt, quod quid erat eſſe, & quomodo non idem, dictum eſt.

Argumentum cap. 6.

Ad deſtruẽdas Ideas poſitas propter generationẽ, hæc verba Ariſ. prætermittit. eorũ, quæ fiunt quædã à natura, quædã ab arte, & nonnulla à caſu; & omnia demũ ab aliquo, & aliquid fieri tradit. primò proponit quaſdã diuiſiones, & prima eſt [eorũ aũt quæ fiunt] ſecunda [omnia verò quæ fiunt & ab aliquo] poſtea dicit, ꝙ hæc tria inueniãtur in trib. modis generationis. primò exẽplificat in generationib. naturalibus, vbi ait [ex quo aũt fit ea] deinde in his, quæ generãtur per artẽ, vbi ait [cęteræ verò generationes] & modũ oſtendit ibi [ab arte aũt fiunt] tertiò in his quæ fiunt à caſu dicens [quod ſi à caſu]

Tex. 22

EOrum autem, quæ fiũt quædam natura, quę dam arte, quædam à caſu fiunt. Omnia verò, quæ fiunt, & ab aliquo, & ex aliquo, ac aliqd fiũt, Aliquid verò dico, ſecundũ quodq; prædicamentum. aut enim hoc, aut quãtum, aut quale, aut vbi. Generationes verò, naturales quidem hæ eorum ſunt, quorũ generatio ex natura eſt. ex quo autem fit, ea eſt, quam materiã dicimus: à quo verò, quippiam eorum eſt, quæ natura ſunt, ipſum autem aliquid, homo, aut plãta, aut quicquã aliud ſimilium, quæ maximè dicimus ſubſtãtias eſſe. Cuncta verò, quæ aut natura, aut arte fiunt, habent materiam. poſſibile. n. eſt eſſe, & non eſſe eorum vnumquodq; hoc autem cuique materia. Vniuerſaliter verò & id, ex quo natura, & illud, per quod natura. quod enim fit, habet naturam, ut plãta, aut animal. Et à quo natu

ra quæ ſecũdùm formam dicitur, quæ eiuſdem ſpeciei eſt.hæc autem in alio eſt. homo nanque hominem generat.ſic igitur fiunt, quæ ob naturam fiunt. Cęteræ verò generationes dicũtur ef fectiones.Omnes autem effectiones, aut ab ar-
Tex.23 te,aut à poteſtate,aut ab intellectu.¶Harum autem quædam etiã à caſu fiunt, & à fortuna perinde atque in his, quæ à natura fiunt . quædam .n.& illic, eadem & ex ſemine , & abſq; ſemine fiunt.de his itaq; poſtea conſiderandũ eſt. Ab arte aũt fiũt,quorũ forma in anima. formã aũt dico ipſum quid erat eſſe vniuſcuiuſq; , & primã ſubſtantiam.Etenim contrariorum quodãmodo eadem forma eſt . priuationis nanq; ſubſtantia oppoſita ſubſtantia,vt ſanitas ægritudinis.illius enim absẽtia oſtẽditur ægritudo.ſanitas verò eſt ratio,quæ in anima & in ſcientia eſt. Fit aũt ſanũ,ita intelligẽte,cũ hoc ſanitas ſit , neceſſe eſt, ſi ſanitas erit,hoc fieri,vtputa æqualitatem. ꝙ ſi hoc,caliditatẽ.& ita ſemper intelligit, donec redigat in illud,qđ ipſe poteſt vltimũ facere.Deinde motus.qui iã poſt hæc fit, effectio ad ſanitatẽ appellatur.Quare quodãmodo ex ſanitate ſanitatẽ accidit fieri,& domũ ex domo,quæ ſine materia,eã,quæ habet materiã.Ars.n.medẽdi,& ędificãdi eſt forma ſanitatis,& domus. dico autẽ ſubſtãtiã abſq; materia qđ quid erat eſſe.Generationũ aũt,& motuũ,hæc quidẽ intellectio,illa verò effectio vocatur , quę quidẽ à principio & forma,intellectio:quæ verò ab vltimo ipſius intellectionis, effectio.Similiter aũt & in cœteris medijs vnumquodq; fit.dico aũt,vtputa,ſi cõualeſcet,oportet adæquari.quid igĩtur eſt adęquari ? hoc aũt erit,ſi caleſiet.hoc aũt quid eſt? hoc autẽ poteſtate ineſt,hoc verò iam in ipſo eſt. Faciens

ciens igitur, & vnde conualeſcendi motus incipit, ſi ab arte, forma eſt in anima. ꝙ ſi à caſu, ab eo, quod eſt faciendi principium illi, qui ab arte facit. ſicuti fortaſſis & in medendo principiū à calefaciendo fit. hoc aūt facit fricatione. Calor itaq; in corpore, aut pars ſanitatis, aut ſequitur eū aliquid tale, quod eſt pars ſanitatis, aut plura, hoc aūt vltimum faciens, & quod ita pars eſt ſanitatis, & domus, & aliorum, vt lapides. Quare, quemadmodum dicitur, impoſſibile eſt fieri, ſi nihil præexiſtat. ¶ Quòd igitur pars ex neceſ- Tex.24 ſitate exiſtet, patet. materia nanq; pars, ineſt etiam hæc, & fit. Sed vtrū eorū etiam eſt, quę in ratione? vtroq; quidem modo dicimus multos circulos quidnam ſint, & materiam dicentes, ꝙ æs, & formam, ꝙ talis figura, & hoc eſt genus, quo primò ponitur. ęneus autē circulus habet in ipſa ratione materiam. Ex quo verò tanquā materia fiūt, aliqua dicūtur, cùm ſit non illud, ſed illiuſmodi, vt ſtatua, non lapis, ſed lapidea. homo aūt conualeſcens non dicitur illud, ex quo. ¶ Cauſa verò eſt, quia fieri contingit ex Tex.25 priuatione, & ſubiecto, quod dicimus materiā, vtputa & homo, & ęgrotus fit ſanus: magis tamen dicitur ex priuatione fieri, veluti ex ęgroto ſanus, q̄ ex homine: quare ſanus ęgrotus quidem nō dicitur, ſed homo, & homo ſanus. Quorū verò priuatio incerta, & innominata eſt, vt in ęre cuiuſcūq; figurę, aut in lateribus & lignis domus, ex his non dicentur fieri, ſicuti illic ex ægroto. Quare, ſicut nec vbi ex quo, hoc non dicitur illud, nec hic ſtatua lignum, ſed depriuatiuè dicitur lignea non lignum, & ænea nō æs, & lapidea & non lapis, & domus lateritia, ſed non lateres. ¶ Cùm neque tanquam ex li- Tex.26

gno fit ſtatua, aut ex lateribus domus, ſiquis accuratè inſpexerit, profectò ſimpliciter dicet: propterea quod oporteat fieri, mutato ex quo, ſed non permanente, propter hoc igitur ſic dicitur.

Argumentum cap. 7.

Duo continentur in hoc capite, quid ſit illud, quod generatur: non enim forma, vbi inquit, [cum autem id, quod fit] ſed compoſitum ibi [facit autem ſphæram æneam] ſecundò oſtendit, quòd cauſa generationis non eſt ſpecies ſeparata, vt dicebat Plato, vbi inquit [eſt ne igitur præter has aliqua ſphæra.]

CVm autem & ab aliquo fiat quod fit, hoc autem dico, vnde generationis principium eſt, & ex aliquo, fit autem hoc non priuatio, ſed materia: iam enim determinatum eſt, quemadmodum hoc dicimus: & quod fit, hoc autem eſt, vt ſphæra, aut circulus, aut quodcunque cęterorum euenit, ſicuti neque ſubiectum facit ipſum æs, ita neque ſphæram, niſi ſecundùm accidens, quia ænea ſphæra ſphæra eſt; illam autem non facit: hoc aliquid enim facere ex omnino ſubiecto hoc facere eſt. Dico autem quod æs facere rotundum, aut ſphæram facere, ſed aliquid aliud, vtputa formam hanc in alio. Si enim facit, ex aliquo alio profectò facit; hoc enim ſupponebatur, vtputa facere æneam ſphæram, hoc autem ita, quia ex eo, quod æs, hoc facit, quod ſphæra eſt. Si igitur & hoc ipſum facit, patet, quòd ſimiliter faciet, & generationes in
Tex. 27 infinitum procedent. ¶ Manifeſtum igitur eſt, quod neque ſpecies fit, aut quodcunque nominare

nare oportet formam, quæ in ſenſibili eſt, nec eſt eius generatio, nec eſt hæc ipſum quid erat eſſe. Hoc enim eſt, quod in alio fit, aut ab arte, aut à natura, aut potentia. æneam verò ſphæram eſſe facit: facit nanque ex ære & ſphæra. in hoc enim hanc formam facit: & hoc eſt ſphęra ęnea, hoc autem ſphæræ eſſe: Eius verò, quod eſt, ſphę ræ eſſe omnino ſi generatio eſt, ex aliquo aliquid erit. oportebit nanque diuiſibile ſemper eſſe quod fit, & eſſe, hoc quidem hoc, illud verò hoc. dico autem, quod hoc quidem materiam, illud verò formam. Si itaque ſphæra eſt figura, quæ à medio æqualis eſt, huius hoc quidem eſt, in quo erit quod facit: illud autem in illo: totum verò, quod factum eſt, vtputa ipſa ænea ſphæra. Manifeſtum igitur ex dictis eſt, quòd illud quidem, quod vt forma, aut ſubſtantia dicitur, non fit: copulatio verò, quæ ſecundum hanc dicitur fit, & quod in omni, quod fit, materia ineſt: & eſt hoc quidem hoc, illud verò hoc. ¶ Vtrum igitur eſt aliqua ſphæra præter has, aut domus præter lateres? An nec factum fuiſſet vnquam, ſi ita eſſet quod quid: ſed quoniã tale ſignificat: hoc autem & terminum non eſt, ſed facit, & generat ex hoc tale, & cùm generatum eſt, eſt hoc tale; totum autem hoc Callias, aut Socrates eſt, ſicuti ſphæra ænea hæc: homo verò & animal, ſicuti ſphæra ænea ſimpliciter. Patet ergo, quod formarum cauſę (quemadmodũ quidã dicere ſolent formas) ſi aliquæ ſunt præter ſingularia, ad generationes, & ſubſtantias nihil proſunt, nec ſunt propter has ſubſtantię ſm ſe. In quibuſdam etenim etiã manifeſtum eſt, ꝙ generans tale eſt, quale quod generatur, non tñ idem, nec vnum numero, ſed vnum ſpecie: vt in naturalibus, ho- Tex. 28

mo nanque hominem generat, niſi quid præter naturam fiat, vt equus mulum: & hæc quoque ſimiliter; quod enim eſt commune equo & aſino, non eſt nominatum propinquiſſimum genus: ſuerint autem ambo fortaſſis, vti mulus. Quare patet, quod non oportet tanquam exemplar formam ponere in his etenim maximè quærerentur: hæ enim maximè ſubſtantię ſunt; ſed generans ſufficiens eſt, vt faciat, & cauſa ſit formæ in materia, tota verò iam talis forma in his carnibus, & oſſibus Callias, & Socrates, & diuerſa quidem propter materiam (diuerſa etenim) idem autem ſpecie: indiuiſibilis nanque forma eſt.

Argumentum cap. 8.

Cur in his, quæ ſecundum artem contingunt, quædam ab arte, & natura fiunt, & quædam ab arte tantùm exponit Ariſt. formam, deinde non ſolum ſubſtantialem non generari, ſed neque accidentalem, uerùm compoſitum docet. monet ergo primò dubitationem, vbi ait [dubitauerit autem aliquis] & ſoluit dicens [cauſa uerò eſt quod] poſtea oſtendit ſecundum quod poterat eſſe dubium ex prædictis, dixerat enim ſuperius, quod omne, quod generatur, generatur à ſimili ſecundùm ſpeciem, vbi ait [manifeſtè autem eſt ex his] deinde explanat modos prædictos dup. primò in rebus naturalibus ſic [cauſa enim faciendi] ſecundò in rebus artificialibus ita [ſimiliter ſe habent] hinc ſignificat, quòd formæ non generantur, ſed compoſita, ſiue formæ ſint ſubſtantiales, ſiue accidentales, his verbis [non autem de ſubſtantia ſolùm] & poſtremò deſcribit differentiam, quæ inter ſubſtantiam & accidentia ſic [cæterum ex his.]

DVbitauerit autem aliquis, cur quędam & ar te, & caſu fiunt, vt ſanitas: quædam autem minime, vt domus. Cauſa verò eſt, quod horum quidem materia; quę principium generationis eſt, cùm faciens ſit, & factum aliquid eòrum, quæ ab arte ſunt, in qua eſt aliqua pars rei; quædam talis, vt à ſeipſa moueatur, quædam non, & huius quædam ſic poſſibilis eſt, quædam impoſſi bilis: multa nanque poſſibilia quidem à ſeipſis moueri, ſed non ſic, vt puta ſaltare. Quorumcun què itaque talis materia eſt, vt lapides, impoſſibile eſt ſic moueri niſi ab alio, ſic tamen certè eſt & ignis. propterea quædam non erunt abſq; eo, qui habet artem; quędam erũt. ab his enim mouebuntur, quæ non habent quidem artem: moueri verò poſſunt ipſamet aut ab alijs non habentibus artem, aut ex parte. ¶ Manifeſtũ autem eſt ex his, quæ dicta ſunt, & quod quodammodo omnia fiunt ex vniuoco, quemadmodum quæ natura ſunt: an ex parte vniuoca, vt domus ex domo: aut ab intellectu, ars enim forma eſt: aut ex parte, aut habente aliquam partem, ſi nõ per accidens fiant. Cauſa enim faciendi, prima ſecundum ſe pars, calor enim in motu calorem in corpore fecit. hic verò, aut ſanitas eſt, aut pars, aut ſequitur eum aliqua ſanitatis pars, aut ipſa ſanitas: quare & dicitur facere, quia illud, quod ſequitur, & cui accidit calor, ſanitatem efficit. ¶ Quare, ſicut in ſyllogiſmis omnium principium ſubſtantia eſt (ex ipſo enim quid eſt ſyllogiſmi ſunt) ſic etiam generationes. Similiter ſe habent, & quæ natura conſtituta ſunt. ſemen nanque facit, ſicut ea, quæ ab arte ſunt; habet etenim poteſtate formam, & à quo ſemen eſt, quodammodo vniuocum (non enim omnia ita

Tex.29 Tex.30 Tex.31

oportet quærere, ſicuti ex homine homo; etenim mulier ex viro, vnde mulus non ex mulo) ſed non ſi læſura fuerit. Quæcunque verò, quorum materia poteſt, & à ſeipſa moueri eo motu, quo ſemen mouet, à caſu, ſicut ibi, fiunt: quorum autem non, hæc impoſſibilia ſunt aliter fieri, quàm ex ipſis.
Tex. 32 ¶ Non autem de ſubſtantia ſolùm oſtendit ratio non fieri formam, ſed de omnibus primis ſimiliter communis ratio eſt, vtputa quantitate, qualitate, & alijs prædicamentis. Fit enim, vtputa ænea ſphæra, ſed non ſphæra, nec æs, & in ære fit: ſemper nanque oportet præexiſtere materiam, & formã, ita & in ipſo quid eſt, & in qualitate, & quantitate, & alijs prædicamentis ſimiliter: non enim fit qualitas, ſed quale lignum: nec quantitas, ſed quantum lignum, aut animal. Cœterùm ex his proprium ſubſtantiæ accipere eſt, quòd neceſſe eſt præexiſtere ſemper aliam ſubſtantiam actu exiſtentem, quæ facit, vtputa animal, ſi animal fit: quale verò, aut quantum non eſt neceſſe, niſi potentia ſolùm.

Argumentum cap. 9.

Ex quibus partibus quod quid eſt conſtet, & definitio, & quo pacto partes ſint priores toto, declarat Ariſt. duæ ergo dubitationes continentur hoc capite. primò oſtendit ex quibus quod quid erat conſtituitur, vbi ait [cum autem definitio ratio] dubitat ſecundò, an priores ſint partes toto dicens [idem autem ſi partes priores ſint toto] vltimò ſoluit quæſtiones ſic [aut multis modis dicitur pars.]

Cum

CVm autem definitio ratio ſit, omnis autem ratio partes habeat, ac ſicuti ratio ad rem, ſimiliter & pars rationis ad partē rei ſe habeat; dubitatur vtrum oportet partium rationem ineſſe in ratione totius, an non. In quibuſdam.n. videntur ineſſe, in quibuſdam verò non, circuli enim ratio non habet rationem ſectionum: ratio verò ſyllabæ habet rationem elemētorum; atqui circulus diuiditur in ſectiones, ſicuti ſyllaba in elementa. Item autem, ſi partes priores ſunt toto, recti autem acutus eſt pars, & digitus animalis, prior erit acutus recto, & digitus homine. Videntur tamen iſta eſſe priora: ratione nanque dicuntur ex iſtis, & eò quòd ſint abſque inuicem, priora ſunt. An multis modis dicitur pars? Quorum vnus modus, quæ ſecundum quātum menſurati. ¶Sed hæc quidem prætermittatur: ex quibus verò ſubſtantia, tanquam ex partibus eſt, hoc conſiderandum eſt. Si igitur hoc quidem materia eſt, hoc verò forma, hoc verò ex his: & ſubſtātia eſt materia, & forma, & quod ex his: quodámodo quidem materia etiam pars alicuius dicitur, quodam modo verò non. quandoquidem ex quibus ratio formæ, vtputa concauitatis, non eſt pars caro. hæc enim materia, in qua fit, ſimitatis autem pars aliqua eſt. & totius quidem ſtatuæ pars æs: eius autem quod, vt forma dicitur ſtatuæ, minime; dicendum enim forma, & quatenus formam habet, vnumquodq;: materiale verò nunquam ſecundùm ſe dicendum. Quare circuli quidem ratio non habet eā, quæ ſectionum ratio eſt: ſed ſyllabæ eam, quæ elementorum eſt: quia elementa rationis partes ſunt formę, & nō materia: ſectiones verò horū ſic partes tanquā materia, in quibus aduenīūt: pro-

propinquiores tñ ipſi formæ, quàm æs, cùm in ære rotunditas fiat. Quodãmodo verò nec elementa cũcta in ratione ſyllabę inerunt. vtputa hęc cerea, aut quę in ære ſunt. iam.n.ẽt hęc ſyllabę pars ſunt, tãquã materia ſenſibilis. Etenim linea non, ſi cum diuiditur in medietates, corrũpitur, aut homo in oſſa, & neruos, & carnes, propter hoc & ita ex his ſunt, tanquam ex his, quę ſunt partes ſubſtantiæ, verum tanquam ex materia, & totius quidem ſunt partes, formę verò & cuius ratio minimè: propter hoc nec in rationibus. Quorundã itaq; inerit talium partium ratio, quorundã verò non oportet ineſſe, niſi ſint ipſius ſimul ſumpti. propter hoc.n. nonnullę ex his, tãquã principijs ſunt, in quas corrũpuntur; quędam verò non ſunt. Quęcunq; igitur ſimul ſumpta, forma & materia ſunt, vt ſimũ, aut aheneus circulus, illa ſanè in hęc corrumpuntur, & pars ipſorũ eſt materia: quęcunq; verò nõ ſimul cũ materia ſumuntur, ſed abſq; materia, vt rationes formę solũ, hęc profectò non corrũpuntur, aut penitus, aut nequaquã ita. Quare illorũ quidẽ principia & partes, quę in eis ſunt, formę verò neq; partes, neq; principia huiuſmodi, & propterea ac lutea ſtatua in lutum corrũpitur, & ſphęra in ęs, & Callias in carne & oſſa, item & circulus in ſectiones. eſt enim aliquid, quod cũ materia ſumitur, æquiuocè nanq; dicitur circulus, & qui ſimpliciter dicitur, & ſinguli, propterea ꝙ ſingulis non ſit proprium nomen.

Argumentum cap. 10.

Partes quomodo ſint priores toto Ariſt. exponit, et qua ratione in definitione ponantur: quia ſolutio ſuperius

perius tradita non erat omnino nota. ideo hoc capite illam explanat, & hoc incipit ibi [dicta itaque nunc] quod exponit per exempla ita [quoniam verò animalium] & declarat poſtea, quæ partes ponendæ ſint in definitione dicens [ſed rationis partes] eandem adaptat ſolutionem propoſitam quæſtioni prius motæ ita [ad interrogationem verò]

DIcta itaque nunc quoque veritas eſt, adhuc tamen dilucidius dicamus repetẽtes. Quęcunque enim rationis partes, & in quas diuiditur ratio, hæ priores, aut omnes, aut aliquæ. Ratio verò recti non diuiditur in acuti rationem, ſed acuti in rectum: vtitur nanque recto, qui definit acutum. minor etenim recto acutus, ſimiliter autem circulus & ſemicirculus ſeſe habent: ſemicirculus nanque circulo definitur, & digitus toto: talis enim hominis pars digitus Quare quęcũque quidem partes vt materia, & in quas diuiditur, vt in materiam, poſteriores: quæcunque verò vt rationis, & ſecundum rationem ſubſtantiæ, priores, aut omnes, aut aliquę Quoniam verò animalium anima (hoc enim ſubſtantia animati) ſecundum rationem, & formam ſubſtantia, & quod quid erat eſſe tali corpori: cuiuſque nanque pars, ſi probè definiatur, non ſine eo opere definietur, quod ſine ſenſu nõ exiſtet: ſanè partes eius priores, aut omnes, aut aliquæ toto animali, & de vnoquoque ſimiliter, corpus verò, & eius partes poſteriores hac ſubſtantia, & diuidetur in eas, vt in materiam, non ipſa ſubſtantia, ſed totum. Toto itaque quodammodo quidem priores ſunt hę, quodammodo verò non, quandoquidem nec eſſe poſſunt ſeparatę: non enim qui quomodocunque ſe habet, Tex. 35

digitus

digitus animalis eſt, ſed ęquiuocus, qui mortuus eſt. Quædam verò ſimul quęcunque principales, & in qua prima ratio, & ſubſtantia, vtputa ſi hęc cor, aut cerebrum eſt: nihil enim differt, vtra talis ſit. Homo verò, & equus. & quę ita ſe habent, in ſingularibus ſunt; vniuerſale verò ſubſtantia non eſt, ſed totum quiddam ex hac ratione, & hac materia tanquam vniuerſali: ſingulare verò ex vltima materia iam Socrates eſt, & de cęteris ſimiliter. Pars itaque etiam formæ eſt (formam autem dico quod quid erat eſſe) & ipſius totius, quod ex forma, & ipſa materia eſt. Sed rationis partes, quæ formæ ſolum ſunt, ratio verò eſt ipſius vniuerſalis: circulo nanque eſſe & circulus, & animæ & anima idem eſt. Totius verò, vt circuli huius, & ſingularium alicuius ſenſibilis, aut intelligibilis (dico autem intelligibiles quidem, vt mathematicos: ſenſibiles verò, vt æneos & ligneos) horum inquam non eſt definitio, ſed intellectione, aut ſenſu cognoſcuntur: cùm verò abeant ab actu, non eſt manifeſtum vtrum ſint aliquando, an non ſint: tamen ſemper dicuntur, & cognoſcuntur vniuerſali ratione. Materia verò per ſeipſam incognita. Materia verò, quædam ſenſibilis, quædam intelligibilis. Senſibilis quidem, vt æs, & lignum, & quæcunque mobilis materia. Intelligibilis verò, quæ in ſenſibilibus exiſtit, non prout ſenſibilia, vtputa ip-
Tex.36 ſa mathematica. ¶ De toto igitur & parte, ac priore & poſteriore, quomodo ſe habeant dictum eſt. Ad interrogationem verò neceſſe eſt occurrere, cùm quis interrogaret vtrum rectus, & circulus, & animal priora, an in quas diuiduntur, & ex quibus ſunt, partes, quòd non ſimpliciter. nam etiam ſi anima animal eſt, aut animatum,

matum, aut vnumquodque, aut vniuſcuiuſque, & circulus circulo eſſe, & rectus recto eſſe, & ſubſtantia recti, aliquid quidem & aliquo poſterius dicendum eſt, vtputa his, quæ in ratione, & aliquo recto. Etenim qui cum materia æneus rectus, & qui in ſingularibus lineis: qui verò abſque materia, his quidem, quæ in ratione ſunt, poſterior; partibus verò, quæ in ſingulari ſunt, prior eſt: ſimpliciter autem non eſt dicendum, & ſi diuerſa eſt. & non eſt anima animal, ſic etiam quaſdam dicendum, quaſdam non dicendum, vt dictum eſt.

Argumentum cap. 11.

Quæ ſint partes ſpeciei, ac definitionis, notum facit Philoſophus. mouet hanc dubitationem ſic [meritò autem dubitatur] quam ſoluit Ariſt. primum quantum ad ſenſibilia ſic [quæcunque igitur apparente] ſecundò quantum ad mathematica ſic [cum autem hoc videatur] & improbat prædictam ſolutionem tribus rationibus, quarum prima eſt [accidit itaque & vnũ multorum] ſecunda [& contingit vnam omnium] tertia [at hoc modo vnum omnia erunt.] denique ſoluit quæſtionem præmiſſam ſecundum propriam ſententiam, primò quantum ad naturalia, vbi ait [quia cuncta ita reducere] ſecundò quantum ad mathematica, vbi ait [circa mathematica verò] poſtea oſtendit, quid de cætero determinandum ſit circa ſubſtantias, ibi [vtrum autem præter materiam] poſtremò repetit ea, quæ ſunt determinata ibi [quid igitur eſt quod.]

MEritò autem dubitatur etiam, quęnã formę ſint partes, quæ verò non, ſed eius, quod ſimul ſumitur, cùm & hoc nõ exiſtente manifeſto, Tex. 37

ſto, non ſit definire vnumquodque. Vniuerſalis etenim & formæ definitio eſt, quæ igitur partiū vt materia ſunt, & quæ non, ſi non ſint manifeſtę, nec ratio rei manifeſta erit Quęcunque igitur apparent aduenientia in diuerſis ſpecie, vt circulus in ære, ligno, & lapide, hęc quidem manifeſta eſſe videntur: quoniam nihil ſubſtantiæ circuli æs, neque lapis eſt: propterea quòd ab eis ſeparetur. Quæ verò non videntur ſeparari, nihil quidem prohibet ſimiliter his ſe habere, quemadmodū ſi circuli omnes viderentur ahenei. nihil enim minus ęs eſſet ipſius formæ: difficile tamen eſt hoc mente auferre, vtputa forma hominis ſemper in carnibus, & oſſibus, & talibus partibus apparet. Vtrum igitur ſint etiā hęc partes formę & rationis? An non, ſed materia, verum quoniam non aduenient etiam in alijs, non poſſumus ſeparare. Cùm autem hoc videatur quidem contingere, quando verò, non
Tex. 38 eſt manifeſtum. ¶Quidam etiam de circulo, & triangulo dubitant tanquam non deceat lineis & continuo definiri, ſed hæc omnia ſimiliter dici ſicuti carnes, aut oſſa hominis, & ęs & lapis circuli. & cuncta referunt ad numeros: & linęe rationem, eam, quę duorum eſſe dicunt. Eorum etiam, qui ideas dicunt, quidam ipſam lineam dualitatem, quidam lineæ formam, quædam etenim eadem eſſe formam, & cuius forma, vtputa dualitatem & dualitatis formam, in linea verò non eſt. Accidit itaque & vnam multorum formā eſſe, quorum ſpecies videtur diuerſę: quod etiam Pythagoricis accidebat, & cōtingit vnam omnium facere ipſam formam, cœtera verò nō
Tex. 39 formas. ac hoc modo vnum omnia erūt. ¶Quod itaque habent aliquam dubitationem ea, quæ circa

circa definitiones ſunt, & quam ob cauſam dictum eſt. Quare cuncta ita reducere, & auferre materiam, ſuperuacaneum eſt, quædam nanq; fortaſſe hoc in hoc ſunt, aut ſic hęc habentia. Et comparatio de animali, quam iunior Socrates dicere ſolebat, non bene ſe habet. abducit enim à vero, & opinari facit. tanquam contingeret hominem ſine partibus eſſe, quemadmodum abſque ęre circulum. Hoc autem non eſt ſimile, etenim ſenſibile quiddam fortaſſis animal eſt, & abſque motu definire non eſt: quare neque ſine partibus quodammodo ſe habentibus: nõ enim omnino pars hominis eſt manus, ſed illa, quæ poteſt opus perficere: quare animata exiſtens, non animata verò non eſt pars. Circa Mathematica verò, cur rationes nõ ſunt partes rationum? vt circuli ipſi ſemicirculi: hęc.n. non ſunt ſenſibilia. An nihil refert, erit nanq; quorundam etiam non ſenſibilium materia, & omnis, quod non eſt quid erat eſſe: circuli itaque vniuerſalis quidem non erunt, ſingularium verò erunt hę partes, vt prius dictum eſt. eſt etenim materia, quędam ſenſibilis, quædam intelligibilis. Manifeſtum autem eſt, quòd anima quidem ſubſtantia prima, corpus verò materia. homo verò vel animal, quod ex ambobus, vt vniuerſale. Socrates verò, & Coriſcus, ſi anima quidem, duplex. hi enim vt animam dicent, illi autem vt ipſum totum. Quod ſi ſimpliciter anima hæc, & hoc corpus, quemadmodum vniuerſale, etiam & ſingulare. Vtrum autem pręter materiam huiuſcemodi ſubſtantiarum ſit aliqua alia, & oporteat quęrere ſubſtantiam eorũ aliquam aliam, vtputa numeros, aut aliquid tale, poſterius conſiderandum eſt. Huius enim gratia

tia

tia & de ſenſibilibus ſubſtantijs definire tentamus. quandoquidem quodammodo Naturalis & ſecundæ philoſophiæ opus eſt, ea, quæ circa ſenſibiles ſubſtantias, ſpeculatio eſt; non enim ſolùm de materia Naturalem cognoſcere oportet, ſed etiam de ea, quæ ſecundùm rationem & magis.
Tex.40 ¶ In definitionibus verò, quomodo partes, quæ in ratione ſunt, & cur vna ratio definitio (patet etenim quòd res vna: res autem aliquo vna partes habens) poſtea conſiderandum eſt. Quid igitur eſt quod quid erat eſſe, & quomodo ipſum per ſeipſum, vniuerſaliter de omni dictum eſt. & cur quorundam ratio ipſius quid erat eſſe habet definiti partes, quorundam non, & quòd in ratione quidem ſubſtantiæ, quæ ita partes ſunt vt materia, non inerunt. non enim ſunt illius ſubſtantiæ partes, ſed totius. Huius verò eſt quodammodo ratio, & non eſt; cùm materia nanque non eſt: indefinitum etenim, ſecundùm primam autem ſubſtantiam eſt, vt hominis animæ ratio. ſubſtantia enim eſt forma, quæ ineſt: ex qua & materia, tota dicitur ſubſtantia: vt concauitas, ex hac enim & naſo, ſimus naſus, & ſimitas eſt. bis nanque in his inerit naſus.
Tex.41 ¶ In tota verò ſubſtantia, vt naſo ſimo, aut Callia, ineſt etiam materia. Et quod quid erat eſſe, & vnumquodque in quibuſdam quidem idem eſt, vt in primis ſubſtantijs: vtputa curuitas, & curuitati eſſe, ſi prima eſt; dico autem primam, quæ non dicitur, eò quòd aliud in alio ſit, & ſubiecto, vt materia. Quæcunque verò vt materia, vel vt ſimul cum materia ſumpta ſunt, non idem: neque ſecundùm accidens vnũ, & Socrates & muſicum, hæc enim ſecundùm accidens eadem ſunt.

Argu-

Argumentum cap. 12.

Definitio quomodo ſemper ſignificet unum, & quo pacto unum ſit, oſtendit Ariſt. primò igitur mouet dubitationem, ubi ait [nunc autem primò] ſecundò declarat, quòd ex definitione non fiet unum dup. primò quòd ex genere, & differentia non ſit unum ſic [homo enim & album] ſecundò quod neque ex pluribus differentijs ſic [quod ſi etiam participat] poſtea dicit definitionem eſſe unam ſic [oportet autem unum eſſe] hinc ſoluit quæſtionem demonſtrando hæc duo: primò quomodo ex genere, & differentia ſit unum dicens [oportet autem prius conſiderare de his] ſecundò quomodo ex pluribus differentijs fiat unum ibi [at uerò oportet etiam diuidi] denique ex ſuppoſitis, concludit quod multitudo differentiarum non impedit unitatem definitionis, ubi ait [ſi igitur hæc ita ſe habẽt] & quod hoc non poteſt dici, ſi differentiæ ſumantur per accidens ſic [ſi autem ſecundum accidens] denique explanat concluſionem inductam per quoddam ſignum his uerbis [patet autem hoc]

NVnc aũt primò dicamus quatenus in Analyticis de definitione nõ eſt dictũ. Tex.41 dubitatio nãque, quæ in illis dicta eſt, proderit ſermonibus de ſubſtantia. Dico autem hanc dubitationem, quare vnum eſt definitum, cuius rationẽ definitionẽ eſſe dicimus, vt hominis animal bipes (ſit nanq; eius ratio) cur igitur hoc vnũ eſt, non autem multa, animal & bipes? Homo enim & albũ multa quidẽ ſunt, cùm nõ inſit alterum alteri, vnũ verò cùm inſit, & ſubiectũ, vt homo, aliquid paſſum fuerit, tũc enim albus homo vnũ fit & eſt, hic verò nõ ẽ alterũ alterius particeps.

genus etenim non videtur particeps eſſe differẽtiarum, ſimul nanque contrariorum idem participaret, differentiæ nanque contrariç, quibus genus differt. Quòd ſi etiam participat eadem ratio eſt, ſi differentiæ quidem plures ſunt: vt pedeſtre, bipes, implume. Cur enim vnum, ſed non multa ſunt hæc? non enim, quia inſunt: ſic enim ex omnibus erit vnum; oportet autem vnum eſſe, quæcunque in definitione ſunt; definitio nanque ratio quædam vna, & ſubſtantiæ eſt: quare vnius cuiuſpiam oportet ipſam eſſe rationem, etenim ſubſtãtia vnum quiddam & quod quid, vt dicimus, ſignificat
Tex.43 ¶Oportet autem primò cõſiderare de his, quæ ſecundùm diuiſiones ſunt, definitionibus. Nihil enim aliud in definitione eſt, niſi quòd primum dicitur, genus, & differentiæ, cętera verò genera ſunt, & ipſum primum, & poſt hoc, quæ comprehenduntur differentiæ, vtputa ipſum primum, eſt animal: conſequens verò animal bipes, & rurſus animal bipes implume. Similiter etiam ſi per plura dicatur, & omnino nihil differt per multa, an per pauca dicatur, neque vtique per pauciora quàm duo, duorum verò hoc quidem genus, hoc verò differentia; vtputa huius animal bipes, animal quidem genus; differentia verò alterum. Si igitur genus ſimpliciter non eſt præter eas, quæ vt generis ſpecies ſunt, aut ſi eſt quidem, ſed tanquam materia eſt (vox nanque genus & materia, differentiæ autem ſpecies & elementa quoque ex hac faciũt) manifeſtum eſt quòd definitio eſt ex differentijs ratio. At verò oportet etiam diuidi differentia differentiam, vtputa animalis differentia eſt pedes habere, rurſus animalis pedes habentis differẽtiã ſcire oportet, prout pedes habet. quare
non

non eſt dicendum pedes habentis aliud plumiferum, aliud implume, ſi bene dicatur (verum quia non poteſt, faciet hoc) ſed ſi aliud fiſſos, aliud non fiſſos pedes habens; hæ enim pedis differentiæ ſunt; fiſſio nanque pedum aliqua peditas eſt, & ſic ſemper procedi vult, donec ad indifferentia deueniatur; tum autem tot pedis ſpecies erunt, quot differentiæ, & pedes habentia animalia æqualia differentijs. Si igitur hæc ita ſe habeant, manifeſtum eſt, quod vltima differentia rei ſubſtantia erit, & definitio, ſiquidem non oportet crebrò eadem in definitionibus dicere; ſuperfluum nanque eſt. Accidit autem hoc. cum enim animal pedes habens, bipes dicat, nihil aliud dixit, niſi animal pedes habens, duos pedes habẽs, & ſi hoc ꝓpria diuiſiones diuidat, crebrò & æqualiter hoc differentias dicet. Si igitur differẽtię differentia fiat, vna, q̄ vltima eſt, erit ſpecies & ſubſtãtia. Si autem ſecundũ accidens, vt ſi diuidat habẽtis pedes, aliud album, aliud nigrum, tot quot ſunt ſectiones. Quare manifeſtũ eſt, ꝙ definitio eſt ratio, quæ ex differentijs eſt, & ex harũ vltima ſecundum rectũ. Patet autem hoc, ſi quis tranſponat tales definitiones, vt puta hominis, dicẽs animal bipes habẽs pedes, ſuperfluum enim eſt habẽs pedes dicto bipede, ordo vero nõ eſt in ſubſtãtia: quo nãq; modo intelligere oportet, hoc quidẽ prius, illud vero poſterius? De his igitur definitionibus, quæ ſecundùm diuiſiones fiunt, quales quædam ſunt, hactenus dicta ſint.

Argumentum cap. 12.

Vniuerſalia non eſſe ſubſtantias, ſiue ſint vniuerſalia, quæ de multis prædicãtur, vel in definitionibus

 aſſumpta,

aſſumpta, multis rationibus Ariſt. demonſtrat. ſed prius adiungit ſermonem hunc ad præcedentem ſic [cum autem de ſubſtantia] poſtea proponit uniuerſalia non eſſe ſubſtantias, vbi ait [uidetur nanque impoſsibile] & quòd non ſit ſubſtantia abſolutè ſumpta probat dup. prima ratio ſumpta eſt ab hoc, quod uniuerſalia prædicantur de multis: quæ eſt [primũ enim ſubſtantia] & excludit quandam cauilloſam reſponſionem dicens [ſed vtrum ita quidem] ſecundò declarat uniuerſale non eſſe ſubſtantiam accipiendo rationes ex ea parte, qua uniuerſale eſt pars definitionis, quæ rationes ſunt quatuor. prima eſt [item impoſsibile, ac inconueniens] ſecunda [item Socrati ſubſtantiæ] tertia [quod ſi non] quarta [item ſic quoque patet] & ultimò circa hæc monet dubium his uerbis [habet autem, quod accidit.]

Tex.44 CVm autem de ſubſtantia conſideratio ſit, rurſus redamus. Dicitur autem, ſicuti ſubiectum ſubſtantia eſſe, & quod quid erat eſſe, & quod ex his, & vniuerſale. De duobus itaque dictum eſt, etenim de ipſo quid erat eſſe, & de ſubiecto, quod dupliciter ſubijcitur, aut quod quid exiſtens, vt animal paſſionibus: aut, vt materia actui.

Tex.45 ¶ Videtur autem etiam vniuerſale cauſa quibuſdam eſſe maxime, ac eſſe principium ipſum vniuerſale, quare dè hoc etiã tractemus. Videtur nanq; impoſſibile ſubſtantiã eſſe quodcunque eorũ, quæ vniuerſaliter dicuntur. Prima nanq; ſubſtãtia vniuſcuiuſq;, quæ propria cuiuſque eſt, quę alij non ineſt, vniuerſale uerò cõmune. hoc enim dicitĩ vniuerſale, qđ pluribus natura aptũ eſt ineſſe. Cuius igitur hoc erit ſubſtãtia? aut.n. omniũ, aut nullius: omniũ verò nõ eſt poſſibile, vnius autẽ ſi erit, cętera quoq; hoc erũt. quo-

quorum enim ſubſtantia vna, & quod quid erat eſſe vnum, ipſa quoque vnum ſunt. ¶ Item ſub- Tex.46
ſtantia dicitur, quod non de ſubiecto, vniuerſale vero de ſubiecto aliquo dicitur ſemper. Sed vtrũ ita quidem non contingit, vt quod quid erat eſſe in ipſo autem ineſt, vtputa animal in homine, & equo. patet igitur quod erit aliquas eius ratio. differt autem nihil ſi non omnium ratio eſt eorum, quæ in ſubſtantia ſunt; etenim nihil minus hoc erit ſubſtantia alicuius, vt homo hominis, in quo exiſtit. quare iterum idem accidit, erit enim ſubſtantia illius ſubſtantia, vt animal ſpeciei, in qua vt proprium exiſtit. ¶ Item impoſ- Tex.47
ſibile ac inconueniens eſt ipſum quid & ſubſtantiam eſſe, ſi ex aliquibus non ex ſubſtantijs, nec ex ipſo quid, ſed ex quali. Prius nanque non ſubſtantia, & quale erit quàm ſubſtantia, & quod quid: quod impoſſibile eſt. nec ratione enim, nec tempore, nec generatione poſſibile eſt paſſiones priores ſubſtantia eſſe, eſſent nanque ſeparabiles. ¶ Item Socrati ſubſtantiæ inerit ſubſtantia: Tex.48
quare duobus erit ſubſtantia. Et omnino, ſi homo, & quæcunque ita dicuntur, ſubſtantia eſt, accidit nihil eorum, quæ in ratione ſunt alicuius ſubſtantiam eſſe, nec ſine ipſis exiſtere, nec in alio. dico autem vtputa non eſſe aliquid animal præter aliqua, nec vllum aliud eorum, quæ in ratione ſunt. Ex his itaque conſiderantibus patet nihil eorum, quæ vniuerſaliter exiſtunt, ſubſtantiam eſſe: nihilque eorum, quæ communiter prædicantur, quod quid, ſed tale ſignificare. Quod ſi non, & alia multa accidunt, ac tertius homo.
¶ Item ſic, quoque patet. Impoſſibile enim eſt Tex.49
ſubſtantiam ex ſubſtantijs eſſe, quę ſic inſunt, vt actu: quæ enim duo ſic actu ſunt, nunquam vnũ

actu ſint, ſed ſi potentia duo ſunt, erunt vnum: vt duplum ex duobus dimidijs potentia, actus nanque ſeparat. Quare, ſi ſubſtantia vnum, non erit ex ſubſtantijs inexiſtentibus, & ſecundùm hunc modum, quem recte Democritus dicit: impoſſibile enim ait eſſe ex duobus vnum, aut ex vno duo fieri, magnitudines nanque indiuiſibiles ſubſtantias facit. Patet igitur quòd ſimiliter, & de numero ſe habebit, ſi numerus quidem cō poſitio vnitatum eſt, vt à quibuſdam dicitur, aut enim non eſt vnum dualitas, aut non ineſt in ea
Tex. 50 vnitas actu. ¶Habet autem quod accidit dubitationem. Si enim nec ex vniuerſalibus poſſibile eſt vllam ſubſtantiam eſſe, propterea quòd tale, & non quòd quid ſignificant, nec ex ſubſtantijs actu contingit vllam ſubſtantiam eſſe compoſitam; quicquam incompoſitum erit profectò omnis ſubſtantia: quare neque ratio vllius ſubſtantiæ erit. At cūctis videtur, & iam dictum eſt, aut ſolius ſubſtantiæ, aut maximè definitionem eſſe: nunc verò nec huius: nullius igitur definitio erit. An quodammodo quidem erit, quodammodo verò non. manifeſtum autem quod dicitur magis erit ex poſterioribus.

Argumentum cap. 14.

Ariſt. comparando genera ad ſpecies, & ad indiuidua aſſerit vniuerſalia non eſſe ſubſtantias ſeparatas. coniungit hoc caput cum præcedenti; poſtquam oſtendit, quòd non ſunt ſubſtantiæ abſolutæ, hic declarat, quòd neq; ſubſtantiæ à ſenſibilibus ſeparatæ dup. primò comparando genus ad ſpecies. & circa hæc tria narrat. primò proponit quandam diuiſionem, quæ continetur ibi [ex his autem ipſis] deinde proſequitur

primum membrum oſtendens, quod ſit vnum, & idē animal, vbi ait [ratione nanque patet.] poſtea narrat inconuenientia ibi quorum primum [ſi idem igitur, & vnum] ſecundum [& cur non etiam] & tertium [deinde ſi participabit] deinde proſequitur ſecundum membrum diuiſionis narrando inconuenientia, quæ ſequantur, ſi ponatur non vnum animal eſſe in omnibus ſpeciebus, quorum primum [infinita igitur] ſecundum [item multa erit vnum animal] tertium [& item omnia] quartum [item ex aliquo hoc ipſo erit]. & improbat prædictam poſitionem per comparationem generum ad ſingularia ſic [item in ſenſibilibus.]

EX his autem ipſis id etiam patet, quod accidit illis, qui ideas pariter ſubſtantias, & ſeparatas eſſe dicunt: & pariter ex genere & differentijs faciunt formam. Si enim formæ & animal in homine ſunt, & equo, aut vnum & idem numero ſunt, aut alterum. ratione nanque patet, quòd vnum, eandem enim exhibebit rationem, qui dicit in vtroque. Si itaque aliquis homo eſt ipſum per ſe quod quid, & ſeparatum, neceſſe eſt, vt etiam illa, ex quibus (ſicut animal, & bipes) quòd quid ſignificent, & ſeparata, ac ſubſtantiæ ſint: quare & ipſum animal. Si idem igitur, & vnum quiddam etiam in equo, ſicuti tu tibi ipſi, quomodo in ſeparatim exiſtentibus vnum erit? & cur non etiam abſque ſeipſo erit animal hoc? ¶Deinde, ſi participabit quidem bipede & multipede, impoſſibile quiddam accidit; contraria nanque ſimul inerunt ipſi vni, & huic quidem enti: ſin minus, quis modus eſt, cùm aliquis dicat animal, & bipes, aut pedeſtre eſſe? Sed fortaſſis componuntur, & tangunt, aut miſcentur. At cuncta inconuenientia ſunt. Sed diuer- Tex.51 Tex.52

ſum in vnoquoque eſt. Infinita igitur, vt ita dicã, erunt, quorum ſubſtantia animal eſt. non enim ſecundùm accidens ex animali homo eſt. Item multa erit ipſum animal. nam & ſubſtantia animal eſt, quod in vnoquoque eſt: non enim ſecundùm aliud dicitur. Quod ſi nō ex illo erit homo, & genus eius illud. Ac item omnia, ex quibus homo, ideæ. non igitur alterius quidem idea erit, alterius verò ſubſtantia. impoſſibile nanque eſt. ipſum ergo animal erit vnumquodq; eorũ, quæ in animalibus ſunt. Itẽ ex aliquo hoc ipſo erit: & quomodo eſt ex ipſo animali? aut quomodo eſt poſſibile eſſe animal quod hoc ipſum ſubſtantia eſt, præter ipſum animal? Item in ſenſibilibus & hæc accidunt, & his abſurdiora. Quòd ſi impoſſibile eſt ita ſe haberet, patet, quòd non eſt eorum idea ita, vt quidam aiunt.

Argumentum cap. 15.

Tribus rationibus Ariſt. probat Ideas non poſſe definiri. quarum prima eſt [cum autem ſubſtantia] ſecunda [neceſſarium ex nominibus] ſed hic excludit quandam cauilloſam reſponſionem, vbi ait [quod ſi quis dicat] tertia ratio eſt [quemadmodum igitur dictum eſt.]

Tex. 53 CVm autem ſubſtantia altera ſit, ipſum ſ. totum, & ratio. dico autem, quòd illa quidem ita ſubſtantia eſt cum materia ſimul accepta ratio, hæc verò ratio ſimpliciter. Quæcunq; igitur illo modo dicũtur, eorum quidem eſt corruptio: nam & generatio. rationis autem non eſt ita vt corrumpatur. nec enim generatio eſt (non enim fit domui eſſe, ſed huic domui) ſed abſque generatione,

ratione, & corruptione ſunt, & non ſunt. oſtenſum eſt enim, ꝙ nullus hęc generat, neque facit. Propterea etiam ſubſtantiarum ſenſibilium ſingularium neq; definitio, neq; demonſtratio eſt, eò quòd habet materiam, cuius natura talis eſt, vt eſſe & non eſſe contingat. quare corruptibilia ſunt omnia ſingularia earum. Si igitur demonſtratio, & definitio ſcientifica neceſſariorũ eſt, & non contingit, ſicuti neque ſcientiã, quandoque ſcientiam, quandoque ignorantiam eſſe, ſed quod tale eſt, opinio eſt; ita nec demonſtrationem, neque definitionem, ſed opinio eſt eius, quod contingit & aliter ſe habere: patet quòd neque demonſtratio, neque definitio eorum eſt. corruptibilia nanque non ſunt manifeſta his, qui ſcientiam habent, cùm à ſenſu abſceſſerint. & rationibus eiſdem in animo ſeruatis, non erit amplius neque definitio, neque demonſtratio. Quare cùm quis eorum, quæ ad definitionem quicquam ſingularium definiat, oportet non ignorare quòd ſemper perimendum eſt. non enim contingit definire. Nec vllam ideam eſt definire. ſingularium enim, vt aiunt, idea eſt, & ſeparata. ¶ Neceſſarium autem ex nominibus rationem eſſe. nomen verò non faciet, qui definit. ignotum enim erit, quæ vero poſita ſunt, omnibus communia ſunt. neceſſe eſt igitur & alijs talia ineſſe. Et ſi quis te definiat, animal dicet gracile, aut album, aut aliquid aliud, quod & in alio ſit. Quod ſi quis dicat nihil prohibere ſeparatim quidem omnia multis, ſimul verò huic ſoli ineſſe, primum quidem, quod etiã ambobus, vt animal bipes animali & bipedi, & hoc in ſempiternis quidem etiam neceſſe eſt eſſe, cum priores exiſtant, & partes compoſiti. at ve- Tex. 54

rò etiam

ro etiam ſeparabilia, ſi hoc quidem, quod homo, ſeparabile; nam aut nullum, aut ambo. Si igitur nullum, non erit genus præter ſpecies. quòd ſi erit, erit etiam differentia; deinde quoniam priora ipſo eſſe, hæc ſanè non viciſſim

Tex.55 perimuntur. ¶ Deinde, ſi ex ideis ideæ, minus profectò compoſita ſunt, ex quibus. Item de multis oportebit etiam illa prædicari, ex quibus idea, vt animal & bipes. Quòd ſi non, quomodo ſcietur? erit nanque aliqua idea, quam impoſſibile eſt de pluribus prædicari quàm de vno. non videtur autem, ſed omnis idea videtur eſſe participabilis. Quemadmodum igitur dictū eſt, latet ꝙ impoſſibile eſt in perpetuis definire, maximè verò quæcunque vnica ſunt, vt Sol, aut Luna. Non ſolùm enim in hoc peccant, quòd talia addunt, quibus ablatis, adhuc erit Sol vtputa, quod circuli terram aut quod nocte abſcondi- tur (ſi enim ſteterit, aut apparuerit, non erit amplius Sol) ſed inconueniens eſt, ſi non. Sol enim ſubſtantiam quandam ſignificat. Item quæcunque in alio contingunt, veluti ſi alter fiat talis, patet quod erit Sol. communis ergo ratio: at Sol ſingularium erat, ſicut Cleon, aut Socrates. Cęterum cur nemo eorum definitionē profert ideæ? fiet enim profectò manifeſtum tentantibus, verum eſſe quòd nunc dictum eſt.

Argumentum cap. 16.

Quo pacto poßibile ſit ſubſtantiam ſenſibilem componi ex partibus, quomodo iterum vnum, & ens ſubſtantia non ſint, quid demum Plato rectum, vel non rectū circa Ideas ſenſerit, oſtendit Ariſt. quomodo ſubſtantia componatur ex partibus declarat ibi [mani-

feſtum

feſtum autem eſt] quòd vnum, & ens non ſint ſubſtantiæ probat dup. primò præmittit propoſitum dicens [cùm autem vnum dicatur] & prima ratio eſt [ſed necdum iſta] ſecunda [item ipſum vnum] quid ſentiat Plato circa Ideas, docet, vbi inquit [ſed qui formas dicunt.]

MAnifeſtum autem eſt, quod etiam eorum quæ videntur eſſe ſubſtantiæ, plures potentię & partes animalium ſunt; nihil enim eorum ſeparatum eſt; cùm autem ſepararentur, tum etiam vt materia omnia, terra, ignis, & aer; nihil enim eorum vnum eſt, ſed quaſi cumulus, antequam concoquantur, & ex eis vnum fiat. Maximè autem aliquis animatorum partes putauerit, & animæ propinquas ambas fieri, vt ſint & actu, & potentia, eò quod principia motus ab aliquo in flexibus habent: quare quædam animalia diuiſa viuunt; ſed tamen potentia omnia erunt, cùm vnum & continuum fuerit natura, ſed non vi, aut copulatione. tale nanque læſio eſt. Tex.56

¶Cum autem vnum dicatur, ſicuti & ens, & ſubſtãtia vnius vna, & quorum vna numero, vnum numero; manifeſtum quod neque vnum, neque ens contingit ſubſtantiam eſſe rerum, ſicuti neque elemento eſſe, aut principio; ſed quærimus quid ergo principium, vt ad notiora referamus. Magis igitur his ſubſtantia eſt ens & vnum, q̃ principium, & elemẽtum, & cauſa; ſed necdum iſta, ſi nec aliud quidem cõe vllum ſubſtãtia eſt; nulli enim ineſt ſubſtantia niſi ſibi ipſi, & habenti eã, cuius ſubſtantia eſt. Item ipſum vnũ in pluribus nõ erit ſimul: commune verò ſimul in pluribus eſt. Quare patet, quod nihil vniuerſalium ſeparatim præter ſingularia eſt. Tex.67

¶Sed qui formas Tex.58

dicunt,

dicunt, partim rectè dicunt ſeparantes eas, ſi ſubſtantiæ quidem ſunt: partim non rectè, quoniam vnam in multis formam dicunt. Cauſa verò eſt, quòd non habent reddere quænam tales incorruptæ ſubſtantiæ, præter ſingulares & ſenſibiles, ſint. Faciunt igitur eaſdem ſpecie his, quæ ſunt corruptibiles (has enim cognoſcimus) ipſum hominem & ipſum equum, addentes vocabulum ipſum, ſenſibilibus. Attamen etiam ſi non videremus aſtra, nihil minus, vt puto, eſſent ſubſtantiæ perpetuæ præter eas, quas nos ſciremus. Quare nunc quoque, ſi non habeamus quænam ſint, neceſſe tamen fortaſſis fuerit aliquas eſſe. Quòd igitur nec eorum quicquam, quæ vniuerſalia dicuntur, ſubſtantia ſit, nec vlla ſit ſubſtantia ex ſubſtantijs, patet.

Argumentum cap. 17.

De natura illa, atque ſubſtantia, quæ eſt quod quid erat eſſe, quod videlicet ſit principium, & cauſa, & quodnam principium ſit, Ariſt. explicat. proponit ergo prius intentum, vbi ait [quid verò, & quale] deinde quòd quod quid erat eſſe ſit principium, & cauſa his verbis [quæritur autem ipſum propter quid] poſtea mouet dubitationem ibi [latet autem præcipuè] quam ſoluit ſic [oportet igitur rectè d ſponentes] & infert quoddam corollarium, vbi ait [patet itaque] Nunc cuiuſmodi cauſa, & principium ſit ſubſtantia, quæ eſt quod quid erat eſſe tradit. & primò præmittit quoddam neceſſarium quod eſt [cũ verò quod ex aliquo] deinde mouet dubium tale [ſi igitur neceſſe eſt] & ſoluit ibi [videbitur autem eſſe] vltimò corrigit ſolutionem his [cum autem quædam.]

Quid

QVid verò, & quale quid ſubſtantiam dicere oporteat, rurſus aliud quaſi principiũ cum fecerimus dicamus: fortaſſis.n.ex his erit manifeſtum de illa quoque ſubſtantia, q̃ eſt ſeparata à ſenſibilibus ſubſtantijs. Cùm igitur ſubſtãtia principium, & cauſa quædam ſit, hinc eſt procedendũ. Quæritur verò ipſum propter quid ſemper ſic, propter quid aliud alij alicui ineſt quærere, nãq; propter quid muſicus homo eſt, certè quærere quod dictũ eſt, propter quid homo muſicus eſt, aut aliud. Quærere igitur propter quid ipſum eſt ipſum, nihil eſt quærere. oportet enim ipſum quod, & ipſum eſt exiſtere manifeſta entia. dico autem, vtputa ꝙ Luna patitur eclipſim. iqſius autem quod id ipſum, non niſi vna ratio, vnaq; cauſa in omnibus (propter quid homo eſt homo, aut muſicus muſicus) niſi quis dicat ꝙ vnumquodque ad ſeipſum indiuiſibile eſt. hoc autem erat vnum eſſe. ſed hoc, & commune de omnibus, & breue eſt Quærat autẽ aliquis, propter quid homo animal tale quoddam eſt. hoc igitur manifeſtum eſt, quòd non quærit propter quid is qui eſt homo, homo eſt. aliquid ergo de aliquo quærit, propter quid ineſt. quod autem ineſt, oportet manifeſtum eſſe. ſi enim non ita, nihil quærit. vtputa, propter quid tonat? quia ſonus in nubibus fit. ita nanque aliud de alio eſt, quod quæritur & propter quid hæc vtputa lateres, & lapides domus ſunt? Manifeſtum itaque eſt, quòd cauſam quærit. hæc autem eſt quod quid erat eſſe, vt logicè dicam: quæ in quibuſdam quidem eſt cuius gratia, vtputa fortaſſis in domo & lecto: in quibuſdam verò quod primum mouit. cauſa nanque etiam hoc. ſed talis quidem cauſa quæritur. dum quippiam

fit,

ſit,vel corrumpitur; altera vero etiam, dum eſt. Latet autem præcipuè quod quæritur in his, quæ non de alijs dicuntur, vtputa quæritur homo quid eſt: eò quòd ſimpliciter dicitur, neque determinatur quod hæc vel hoc. Oportet igitur rectè diſponentes quærere; quod ſi nō, commune ſit eius quod nihil eſt quærere, & eius, quod aliquid quærere. ¶Cum autem & habere & exiſtere ipſum eſſe oporteat, manifeſtum eſt, quòd propter quid eſt ipſam materiam quærit. vtputa hæc ſunt domus. propter quid? quia hæc exiſtunt, quod erat domui eſſe: & homo hoc, aus corpus hoc tale habens quare? cauſa materiæ quęritur. hæc autem eſt forma, qua aliquid eſt hæc autem eſt ſubſtantia. Patet itaque quòd de ſimplicibus non eſt aliqua quæſtio, neque doctrina, ſed alius talium quęſtionis modus. Cum verò quod ex aliquo compoſitum, ita ut vnum totum ſit, non eſt vt cumulus, ſed vt ſyllaba. ſyllaba verò non eſt ipſa elemēta, nec idem, quod B, & A. nec caro ignis, & terra. diſſolutis nanque, hæc quidem amplius non ſunt, vt caro & ſyllaba: elementa verò ignis & terra ſunt. eſt ergo ſyllaba aliquid, non ſolum elementa, vocalis & muta, ſed etiam aliquid aliud, & caro, non ſolum ignis & terra, aut calidum & frigidum, ſed etiam aliquid aliud. Si igitur neceſſe eſt illud quoque aut elementum, aut ex elementis eſſe: ſi elementum quidem, rurſus eadem ratio erit. ex hoc enim & igne, & terra erit caro, & item alio: quare in infinitum progredietur, ſi verò ex elemento, patet quòd non ex vno, ſed ex pluribus quàm idipſum erit. quare iterum de hoc eandem rationem dicemus, quàm de carne, aut ſyllaba. Videbitur autem eſſe aliquid tale, &

Tex.60 (margin, beside "aliquid quærere. ¶Cum autem")

le, & non elementum, ac cauſam, ſed hoc carnem, hoc vero ſyllabam eſſe. ſimiliter & de cęteris; ſubſtantia verò cuiuſque quidem hoc. Hoc nanque prima ipſius eſſe cauſa eſt. Cùm autem quædam rerum non ſubſtantiæ ſint, ſed quæcunque ſubſtantiæ ſecundum naturam, & natura conſtitutæ ſint, videri poſſit profectò aliquibus hac quoque natura ſubſtantiam eſſe, quæ non elementũ, ſed principium eſt. elementum autem eſt, in quod exiſtens diuiditur, vt materiam. vtputa ſyllabæ ipſum A, & B.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

Liber Octauus.

SVMMA LIBRI.

A tex.1. vſque ad 3. affert Ariſt. intentionem ſuam ſe continuando ad dicenda.

A tex.3. vſque ad 15. agit de principijs rerum ſenſibilium de materia, & forma.

A tex.15. vſque ad 16. tractat de unione materia, & forma adinuicem.

Argumentum cap. 1.

Ariſt. docet, quomodo copuletur hic liber cum ſuperiore: deinde in omni ſenſibili ineſſe materiam, non tantum in omnibus eodem modo declarat. proponit ergo in generali intentionem ſuam, ubi ait [ex his igitur, quæ dicta ſunt] poſtea reſumit quædam eorum, quæ dicta ſunt in ſeptimo dicens [ſubſtantiæ uerò quædam ab omnibus] deinde iungit ad præcedentia, ubi ait [cum aut quod quid erat eſſe] in omni ſenſibili ineſſe materiam & formam ſcribit, ubi ait [ſenſibiles uerò cunctæ ſubſtantiæ materiam habent] ultimò

timò oſtendit materiam non eodem modo eſſe in omnibus ſic [& ſequuntur hanc etiam.]

EX his igitur, quæ dicta ſunt, colligere oportet, ac congregando ſummatim finem imponere. Dictum autem eſt, quod ſubſtantiarum cauſæ, principia, & elementa quæruntur. Subſtantiæ verò quædam ab omnibus conceſſæ ſunt, de quibuſdam autem ſeparatim enuntiauerunt quidem. Conceſſæ quidem, quæ naturales ſunt, vt ignis, terra, aqua, & cętera ſimplicia corpora: deinde plantæ, & partes earum, animalia, & partes eorum: & tandem Cœlum, & partes Cœli. Separatim autem ſubſtantias quidam eſſe dicunt formas, & mathematica. ¶ Alias verò accidit ex rationibus ſubſtantias eſſe, quod quid erat eſſe, & ſubiectum. Item aliter genus magis quàm ſpecies & vniuerſale quàm ſingularia. Vniuerſali vero & generi ideæ quoque copulantur. eadem nanque ratione ſubſtantiæ videntur eſſe. Cùm autem quod quid erat eſſe ſubſtantia, huius autem ratio definitio: ideo de definitione, & de ipſo per ſe determinatum eſt. Quoniam verò definitio ratio, ratio autem partes habet, neceſſe quoque de parte erat videre quænam ſubſtantiæ partes, & quæ non, & ſi has definitionis quoque eſſe oportet. Item etiam nec vniuerſale ſubſtantia eſt, neque genus. De Ideis verò, & Mathematicis poſterius conſiderandum eſt. etenim præter ſenſibiles ſubſtantias, has quidem eſſe dicunt. Nunc vero de conceſſis ſubſtantijs tractemus. hæ autem ſunt quæ ſenſibiles ſunt. ¶ Senſibiles verò cunctę ſubſtantię materiã habent. Eſt autem ſubſtãtia idipſum, quod ſubij-

Tex. 1.

Tex. 2.

Tex. 3.

citur. aliter quidem materia, & aliter ratio. materiam autem dico, quæ, cùm non quod quid actu ſit, potentia eſt quod quid. Aliter autem ratio & forma, quod cum ſit quod quid, ratione ſeparabile eſt. Tertium verò, quod ex his eſt, cuius generatio ſolius, & corruptio eſt, & ſeparabile ſimpliciter; earum enim ſubſtantiarum, quę ſecundum rationem, quædam ſunt ſeparabiles, quædam verò non. ¶ Quod autem materia quoque ſubſtantia eſt, patet. In cunctis nanque oppoſitis tranſmutationibus eſt aliquod tranſmutationis ſubiectum; vtputa ſecundum locum, quod nunc hic, rurſus alibi; & ſecundum augmentationem, quod nunc tãtum, rurſus minus, aut maius, & ſecundũ alterationem, quod nunc ſanum. rurſus ægrum; ſimiliter autem & ſecundũ ſubſtantiã, quod nunc in generatione, rurſus in corruptione. & nũc quidẽ ſubiectum, vt quod quid, rurſus autẽ ſubiectum, vt ſecundũ priuatione. Et ſequuntur hãc ẽt aliæ tranſmutationes, cęterarum verò aut vnam, aut duas hęc non ſequitur; non enim eſt neceſſe, ſi quid materiã habet calorem, hoc generabilem etiam & corruptibilem habere. Verùm quę inter ſimpliciter fieri, & nõ ſimpliciter, differẽtia ſit, in Phyſicis dictũ eſt.

Tex. 4.

Argumentum cap. 2.

Arguit Ariſt. ex differentiis rerum accidentalibus in omni ſubſtantia ſenſibili formam eſſe, poſtea triplicem definitionem eſſe omnium declarat, ſed prius copulat ſermonem cum præcedentibus dicens [cum autem quædam] deinde diuidit caput in duas partes. in prima inueſtigat differentias in rebus ſenſibilibus, quæ formale principium demonſtrant. ſecundi

quædam

quædam corollaria concludit. circa primum duo conſiderantur, primò differentiæ accidentales rerum ſenſibilium, ſed prius narrat opinionem Democriti ita [Democritus igitur tres] quam affirmat inſufficiente eſſe ſic [videntur autem multæ differentiæ] ſecundò oſtendit, quomodo prædicta differentiæ ſe habeant ad ea, quorum ſunt, vbi inquit [quia patet quod] & quo modo ad ſubſtantiam vbi ait [manifeſtum igitur ex his] ex prædictis concludit duo corollaria, quorum primum eſt, quòd diuerſarum materiarum diuerſæ ſunt formæ, vbi inquit [manifeſtum itaque] ſecundum eſt, quòd illud, quod in definitione ponitur, comparatur ad aliud, vt actus, & aliud, vt materia, his verbis, [quia eorum, qui definiunt.]

CVm autem quædam, vt ſubiecta & vt materia concedatur ſubſtantia: hæc autem eſt, quę potentia eſt, reſtat illam, quæ vt actus ſubſtantia ſenſibilium eſt, quænam ſit dicere. Democritus igitur tres differentias eſſe videtur exiſtimare: ſubiectum enim corpus materiam vnum & idem. differre autem, aut rhyſmo, quod eſt figura aut trope, quod eſt ſitus: aut diathige, quod eſt ordo. videntur autem multæ differentiæ eſſe: vtputa quędam compoſitione dicuntur materię, ſicuti quæcunque miſtura, quemadmodum melicratum quędam clauo vt arca; quędam ligamine vt faſcis; quędam glutine, vt liber; quędam pluribus ex his; quędam poſitione, vt limen & ſuperliminare? hęc enim, eò quòd modo quodam ſita ſint differunt; quędam tempore, vt cœna, & prandium, quędam loco, vt venti; quędam ſenſibilium paſſionibus, vt duritie & mollitie, & denſitate & raritate, & ſiccitate & humiditate; & quædam quibuſdam ex his, Tex. 5.

quædam omnib. his, & omnino quædã redũdantia, quædam defectu. Quare patet, qđ & ipſum eſt, toties dicitur, limẽ enim eſt, quoniã ita ſitũ eſt & eſſe, ſic ipſum poni ſignificat. & glaciẽ eſſe, ſic denſari. Quorundã verò eſſe & his omnib. definietur: eo ꝙ quædam miſcentur, quædam temperantur, quædam ligantur, quædam dẽſantur, quædam cęteris differentijs vtuntur, ſicuti manus aut pes. Accipienda igitur genera differẽtiarum. hæc. n. principia exiſtentiæ erunt. vt quę in magis & minus, aut denſo, & raro, & cęteris talibus. cuncta etenim hæc redundantia & defectus ſunt. Quòd ſi quid figura, aut leuitate, aut aſperitate, omnia recto & curuo, his vero eſſe erit miſceri, oppoſito autẽ modo, nõ eſſe. Manifeſtũ igitur ex his eſt, ꝙ ſi ſubſtantia cauſa eſt, vt vnumquoq; ſit, in his quærẽdũ eſt quænã vt horũ ſingula ſint cauſa eſt. Subſtantia itaq; nihil horũ eſt, neq; combinatũ: attamen proportionale in vnoquoq;.
Tex. 6. ¶Et quemadmodũ in ſubſtãtijs, quod de materia prædicatur, ipſe actus eſt, & in alijs definitionibus maxime. vtputa, ſi limen oportebit definire, lignum, aut lapidẽ ſic poſitum dicemus, & domum, lateres, aut ligna ſic poſita. (An etiam & cuius cauſa in quibuſdã eſt.) Si verò glaciem, aquam congelatã, aut ſic denſatã. cõſonãtia verò eſt acuti & grauis miſtio talis. eodẽ autẽ modo & in cęteris. Manifeſtũ itaq; ex his eſt, ꝙ actus alius alterius materiæ, & ratio. quorundam. n. compoſitio, quorundã miſtio, quorũdam aliquid aliud eorum, quæ dicta ſunt. Quare eorum, qui definiunt, hi quidẽ, qui dicunt, quid eſt domus ꝙ lapides, lateres, ligna, potẽtia domũ dicunt. materia. n. hæc ſunt. Qui verò vas conſeruatiuũ rerũ & corporũ, aut aliquid aliud
tale

tale addentes actum dicunt. Qui porrò hæc ambo componunt, tertiam, & quæ ex his eſt ſubſtātiam. videtur etenim ea quidem, quæ ex differētijs ratio fit, formæ & actus eſſe: quæ verò ex his quæ inſunt, materiæ magis. Similiter, & quas Archytas ap̄pbat. definitiones etenim ſimul vtriuſque ſunt. vtputa quid eſt Serenitas? quies in multitudine aeris. materia quidē aer: actus verò & ſubſtantia quies. quid eſt Tranquillitas? maris planities. ſubiectū quidē, vt materia, mare: actus verò & forma planities. Manifeſtum itaq; ex dictis eſt, quænam ſenſibilis ſubſtantia, & quomodo ſit. etenim hæc quidem vt materia, hęc autē vt forma, quoniam actus: tertia verò ex his.

Argumentum cap. 3.

Quatuor narrat Ariſt. de forma. ſ. quòd forma nō eſt tota quidditas ex nominis ſignificatione: deinde quòd ea ſit aliquid præter partes materiæ: tertiò nec ſecundum eſſe ſeparata, verum ingenerabilis, & incorruptibilis: quartò quòd ſit ſimiles numeris, & in qua parte declaratur. & hæc ſecundum ea, quæ Plato dixit, cum de principio formali tractauit. primum igitur tradit per hanc quæſtionem [oportet autē non ignorare] & demonſtrat ad quid tendat quæſtio dicens [ſed hæc ad aliud quidem] ſecundum per dubium explanat ibi [non videtur itaque quærentibus] tertiò formas eſſe ſempiternas, ac incorruptibiles declarat dicens [neceſſe autem eſt] nec eſſe ſecundū eſſe ſeparatas, vt putauit Plato, demonſtrat ibi [ſi verò corruptibilium ſubſtantiæ] vltimò aſſimilat quatuor modis ſubſtantia numeris. primò [manifeſtum hoc etiam eſt] ſecundò [& quemadmodum de numero ablato] tertiò [& numerū oportet aliquid eſſe] quartò [& quemadmodum.]

Tex. 7. OPortet autem non ignorare, ꝙ aliquando latet vtrum nomen compoſitam ſubſtantiam ſignificet, an actum & formam. vtputa domus vtrum eſt ſignum communis quod operimentum eſt ex lapidibus, & lateribus ſic poſitis: an actus & formæ, quod eſt operimentum: & linea, vtrum dualitas in longitudine, an quòd dualitas. Et animal, vtrum anima in corpore, an anima. hæc enim ſubſtantia & actus alicuius corporis. Erit autem vtique in vtriſque animal, non vt vna ratione dictum, ſed vt

Tex. 8. ad vnum. ¶ Sed hæc ad aliud quidem aliquid conferunt. ad quæſtionem autem ſubſtantiæ ſenſibilis nihil. etenim quod quid erat eſſe formæ & actui adeſt. anima nanque & animæ eſſe idem eſt. homini verò & homo non idem, niſi & anima homo dicatur. ſic autem alicui quidem, alicui verò non. Non videtur itaque quærentibus, quòd ſyllaba ex elementis, & compoſitione ſit, neque domus lateres, & compoſitio. Et hoc rectè. Compoſitio enim & miſtio non eſt ex his, quorum eſt compoſitio, aut miſtio, ſimiliter nec aliorum. vtputa limen poſitione, non ex limine poſitio, ſed magis iſtud ex illa. nec homo eſt ipſum animal & bipes, ſed aliquid eſſe oportet, quod præter hæc eſt, ſi hæc materia, ſunt, ſed nec elementum, nec ex elementis, ſed ſubſtantia, quod materiam auferentes dicunt. Si itaque hoc ipſius eſſe cauſa, & hoc ſubſtantia, ipſam ſubſtantiam vtique non dicerent. Neceſſe autem eſt, aut ſempiternam hanc eſſe, aut corruptibilem, abſque eo quòd corrumpatur, & factam eſſe, abſque eo quòd fiat. Oſtenſum autem eſt, & declaratum in alijs, quòd formam nullus facit, neque gene

ratur,

ratur, ſed efficitur hoc: fit autem quod ex his. Si verò corruptibilium ſubſtantiæ ſunt ſeparatæ, nondum eſt manifeſtum: attamen, quòd quorundam non contingit, patet, vt ea, quæ non poſſunt præter particularia eſſe, vt domū aut vas. ¶ Fortaſſis igitur nec ſubſtantiæ ſunt hæc ipſa, nec aliorum quicquam, quæcunque non natura conſiſtunt. naturam etenim ſolam profectò quis ponet eam, quæ in corruptibilibus eſt, ſubſtantiam. Quare dubitatio, quam Antiſthenici, & hoc pacto pariter indocti dubitabant, habet aliquid occaſionis vt ſoluatur, quòd non eſt ipſum quid eſt definire (definitionem enim longum eſſe ſermonem) ſed quale quid eſt contingit etiam docere. quemadmodum argentum quid eſt, non: quod autem quale, ſtannum. Quare ſubſtantiæ eſt quidem, cuius contingit definitionem & rationem eſſe. vtputa compoſitæ, ſiue ſenſibilis, ſiue intellectualis ſit. ex quibus autem hoc primis, non eſt: ſiquidem aliquid de aliquo ſignificat ratio definitiua: & oportet hoc quidem vt materiam, illud verò vt formam eſſe. ¶ Manifeſtum autem hoc etiam eſt, quòd ſi aliquo modo ſubſtantiæ numeri ſunt, ita ſunt: & non quemadmodum quidam dicunt, vnitatum. Nam & definitio numerus quidam eſt, diuiſibilis etenim & in indiuiſibilia, non enim infinitæ rationes. numerus verò tale quid eſt. Et quemadmodum de numero, ablato aut addito aliquo, ex quibus numerus eſt, non eſt amplius idem numerus, ſed diuerſus, etiam ſi minimum auferatur, aut addatur: ita nec definitio, nec ipſum quid erat eſſe erit amplius, ablato aliquo aut addito. Et numerum oportet aliquid

Tex. 9.

Tex. 10

eſſe, quo vnus, quod nunc non habent dicere quo vnus, ſi vnus eſt: aut enim non eſt, ſed quaſi congeries: aut ſi eſt; dicendum eſt quidnam illud ſit, quod vnum ex multis facit. Et definitio vna eſt. ſimiliter autem nec hanc dicere habẽt. & hoc merito accidit. eiuſdem enim orationis & ſubſtantia eſt, vt vnum: non vt quidam aiunt, vt vnitas quædam exiſtens, aut punctum, ſed actus & natura quædam vnaquæque. Et quemadmodum nec numerus habet magis & minus, ita neque ſubſtantia quæ ſecũdùm formam eſt. ſed ſi eſt quidem, ea eſt, quæ ſecundùm materiam eſt. De generatione igitur, ac corruptione dictarum ſubſtantiarum, quomodo accidit, quoque modo impoſſibile eſt, deque reductione ad numerum hactenus determinatum ſit.

Argumentum cap. 4.

Quæ de materia ſciri oporteat, & quomodo materia in omnibus inueniatur hoc loco ſcribit Ariſt. diuiditur caput in tres partes. in prima agitur de principio materiali per comparationem ad ea, quæ ſunt ex materia. unde hoc duo conſiderantur primò an omnium ſit una, vel plures materiæ, vbi legitur [de materiali verò ſubſtantia] ſecundò tractatur de materia per comparationem ad alias cauſas & primò per comparationem ad agentem ſic [contingit autẽ vna exiſtente materia] deinde per comparationem ad alias cauſas, ſecundum quod materia eſt cognitionis principium dicens [cum itaque quiſquam] & oſtendit ſimul, quomodo ſit materia in ſubſtantijs naturalibus, his verbis [de naturalibus autem] & quo modo ea attribuitur accidentibus ſic [nec quæcunque natura quidem] Tertiò materia comparatur

ad

ad transſmutationem vnius ad alterum vnde apparet quo modo diuerſimodè fiat transſmutatio in diuerſis ſic[cum autem quædam abſque generatione] & præterea mouet duas quæſtiones, quarum prima eſt, quo pacto materia ſe habeat ad contraria, vbi ait [habet aut dubitationem] ſecunda eſt, quòd omne ex quo fit aliquid, videtur eſſe materia, his verbis [at quædam dubitatio eſt]

DE materiali verò ſubſtantia oportet non latere, quòd etſi ex eodem omnia primo, aut eiſdem tanquam primis, & eadem ſit materia, vt principium illis quæ fiunt, eſt tamen quædam cuiuſque propria. pituitæ prima materia, ipſa dulcia aut pinguia : bilis verò, amara, aut aliqua alia. Fortaſſis autem hæc ex eodem. Fiunt autem plures materiæ eiuſdem, cum alterius altera ſit, vtputa pituita ex pingui & dulci, ſi pingue ex dulci: ex bilis verò eſſe, ob reſolutionem in primam materiam. Dupliciter enim hoc ex hoc, aut quoniam ex eo quòd præcedet, aut quoniam ex eo quod reſolutum fuerit in principium. Contingit autem, vna exiſtente materia, diuerſa fieri propter mouentem cauſam, vt ex ligno fit arca & lectus. Quorundam autem diuerſa materia neceſſario, diuerſis exiſtentibus, vtputa ſerra nunquam fiet ex ligno, nec eſt hoc in cauſa mouente. non enim faciet ſerram ex lana, aut ligno. Si autem idem contingit ex alia materia facere. ¶ Patet, quod principium & ars, quæ eſt vt mouens, eadem eſt. etenim, ſi materia diuerſa & mouens, & ipſum quod factum eſt. Cùm itaque quiſquam quænam ſit cauſa quærat, quoniam multipliciter cauſæ dicuntur, oẽs con- Tex.11 Tex.12

contingentes cauſas dicere oportet. vtputa hominis, quæ cauſa vt materia? nempe menſtrua. quæ verò vt mouens? nempe ſemen, quæ verò vt forma? quod quid erat eſſe. quæ autem vt huius cauſa? finis. fortaſſis autem hæ ambæ idem ſunt. Oportet autem proximas cauſas dicere. quo materia, non ignem vel terram, ſed propriam. In naturalibus igitur & generabilibus ſubſtantijs neceſſe eſt ita procedere, ſi quis rectè procedet: ſiquidem hæ, totq; cauſæ ſunt, & oportet cauſas cognoſcere. De naturalibus autem, ſed perpetuis ſubſtantijs alia ratio eſt. fortaſſis etenim quædam nō habent materiam, aut non talem, ſed ſolùm quæ ſecundum locum mobilis eſt. Nec quæcunque natura quidem, non autem ſunt ſubſtantiæ. his materia eſt, ſed quod ſubijcitur ſubſtantia. vtputa quæ cauſa eclipſis? quæ materia, non enim eſt, ſed Luna eſt, quæ patitur. quæ cauſa vt mouens,
Tex. 13 atq; corrūpens lumē? terra. ¶ Cuius verò cā forſan nō eſt, q̄ verò vt forma, rō: ſed nō manifeſta rō, niſi cū ipſa cauſa ſit. vtputa, quid eclipſis? priuatio luminis. ſi verò addatur, A terra in medio interpoſita, hæc eſt cum ipſa cauſa ratio. De ſomno verò non eſt manifeſtum quid eſt primum, quod patitur, ſed nunquid animal? ita. attamen hoc ſecundùm aliquid. & quid primum, cor, an aliquid aliud? deinde, à quo? deinde quæ paſſio, quæ illius & non totius? quia talis immobilitas, ita. ſed hæc, eò quòd
Tex. 14 aliquid patiatur ipſum primum. ¶ Cùm autem quædam abſque generatione & corruptione ſint, & non ſint, vtputa puncta ſi ſint quidem, & omnino ſpecies & formæ (non enim albedo fit, ſed lignum album, ſi ex aliquo &

aliquid

aliquid ſit omne quod fit) profectò non omnia contraria fiunt viciſſim, ſed aliter albus homo ex nigro homine, & albedo ex nigredine. Nec omnium materia eſt, ſed quorumcunque generatio, & tranſmutatio inuicem ſunt. quæcunque verò abſque eò quòd tranſmutentur ſunt, aut non, horum materia non eſt. Habet autem dubitationem, quonam modo ad contraria cuiuſque materia ſe habeat. vtputa, ſi corpus potentia ſanum, contrarium verò ſanitati infirmitas, vtrum ambo potentia, & qua potentia vinum & acetum. An huius quidem ſecundùm habitum & ſecundùm formam materia eſt, illius verò ſecundùm corruptionem & priuationem præter naturam? At quædam dubitatio eſt, cur vinum non ſit materia aceti, neque potentia acetum, tametſi fiat ex eo acetũ, & viuens potentia mortuus, an non, ſed ſecundùm accidens corruptiones. Ipſa verò animalis materia ſecundum corruptionem mortui potentia & materia. aqua quoque aceti eſt. fiũt etenim ex illis, quemadmodum ex die nox. & quæcunque ita inuicem tranſmutantur, ad materiam oportet redire. vtputa ſi ex mortuo animal, primum ad materiam, deinde animal: & acetum ad aquam, deinde vinum.

Argumentum cap. 5.

Quænam ſit cauſa, cur definitiones, & materia vnum ſint in omnibus, & vnionis materia, ac formæ ex dubitationis ſolutione notum facit primò ergo mouet dubitationem, vbi inquit [de dubitatione autem dicta] & ſcribit duas rationes demonſtrantes quæſtionem dubitabilem eſſe, quarum prima eſt [omnia

nia nanque quacunque] *ſecunda* [*præterea ſi*] *poſtea ſoluit dubitationem , ſed primò proponit, vnde appareat via ad ſolutionem dicens* [*manifeſtum itaque eſt*] *deinde ſoluit ibi* [*etenim dubitatio eſt eadem*] *& ſoluit etiam eam in Mathematicis ſic* [*eſt autem materia quædam*] *ultimò quantum ad ea, quæ ſunt omnino à materia ſeparata, vbi inquit* [*quacunque verò neque intelligibilem*] *poſtea excludit quorundam opinionem circa quæſtionem. Primò narrat eorum opinionem, vbi ait* [*ob hanc autem dubitationem*] *quas opiniones excludit ſic* [*attamen eadem*] *vltimò aſſignat cauſas erroris prædictorum ſic* [*cauſa verò eſt*]

Tex. 15 DE dubitatione autem dicta & circa definitiones, & circa numeros, quæ cauſa eſt, vt vnum ſint. Omnium nanque, quæcunque plures partes habent, & non eſt totum quaſi coaceruatio, ſed ipſum totum eſt aliquid aliud præter partes, eſt aliqua cauſa. Nam & in corporibus quibuſdam tactus eſt cauſa, vt vnum ſint: quibuſdam verò viſcoſitas, aut aliqua alia talis paſſio. definitio verò oratio eſt vna, non coniunctione, vt Ilias, ſed eò quòd vnius eſt. Quid eſt igitur, quod hominem facit vnum, & cur vnum, & non multa ſunt animal & bipes, præſertim ſi, quemadmodum quidam dicunt, ſit quid ipſum animal, & ipſum bipes? cur enim non illa homo eſt? & erũt ſecundum participationem homines non hominis vnius, ſed duorum, animalis & bipedis. & omnino profectò homo non erit vnum, ſed plura animal, & bipes. Manifeſtum itaque eſt, quòd ita quidem tractantibus, vt ſolent definire &

re & dicere, non eſt poſſibile reddere rationem, & ſoluere dubitationem. Quòd ſi, quemadmodum dicimus, hoc quidem materia, hoc verò forma eſt, & hoc quidem potentia, hoc verò actu, profectò non videtur amplius dubitatio eſſe quod quæritur. Etenim dubitatio eſt eadem, ac ſi definitio veſtis eſſet æs rotundum. eſſet etenim hoc nomen rationis ſignum: quare quod quæritur eſt, quænam cauſa ſit, vt rotundum & æs vnum ſint, amplius verò non apparet dubitatio, quoniam hoc quidem materia, illud verò forma eſt. Quæ igitur huius cauſa eſt, vt quod potentia eſt actu, ſit in quibuſcunque generatio eſt, præter illud, quod fecit? nulla enim alia cauſa eſt, vt actu ſphæra ſit, quæ potentia ſphæra erat: ſed hoc erat ipſum quid erat eſſe vtrique. Eſt autem materia, quædam intelligibilis, quædam ſenſibilis, & ſemper rationis hoc quidem materia, hoc verò actus eſt, vt circulus figura plana. ¶ Quæcunque verò neque intelligibilem, neque ſenſibilem materiam habent, ſtatim vnum quiddam eſſe, vnumquodque eſt: quemadmodum ipſum ens hoc quiddam, hoc quale, quantum: quare non ineſt in definitionibus nec ens, nec vnum: & ipſum quid erat eſſe ſtatim vnum quiddam eſt, quemadmodum & ens quiddam. Propterea non aliqua alia cauſa vlli iſtorum, vt vnum ſint, nec vt ens quiddam ſint. ſtatim etenim, vnumquodque eſt, ens quiddam, & vnum quiddam, non vt in genere in ente & vno, nec tanquam ſint ſeparata præter particularia Ob hāc autem dubitationem quidam participationem aiunt, & cauſam quandam participationis, & Tex. 16

quid-

quidnam ſit illud participare dubitant. Quidam copulam animæ, ſicuti Lycophron ait, ſciẽtiam eſſe ipſius ſcire & animæ. Quidam compoſitionem, aut coniunctionem animæ cum corpore, ipſum viuere. Attamen eadem de omnibus ratio erit, etenim ipſum ſanum eſſe, aut copula, aut compoſitio, aut coniunctio animæ & ſanitatis erit, & æs eſſe triangulum, compoſitio ęris & trianguli, & album eſſe compoſitio ſuperficiei & albedinis Cauſa verò eſt, quoniam potentię & actus rationem quærunt vnientem, & differentiam: eſt autem, vt dictum eſt, vltima materia & forma idem: & hoc quidem potentia, hoc verò actu. Quare ſimile eſt quęrere quidnam vnius cauſa ſit, & vt vnum ſit. vnum enim quiddam vnumquodque, & quod potentia, & quod actum vnum quodammodo eſt. Quare nulla alia cauſa eſt, niſi ſi quid fuit, tãquam ex potentia in actum mouens. Quæcunque verò non habent materiam, cuncta ſimpliciter entia ſunt ipſum quid.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

Liber Nonus.

SVMMA LIBRI.

A tex.1.vſque ad 2.narrat Phil. intentionem ſuam.
A tex.2.vſque ad ij.determinat de ente, vt diuiditur per potentiam, & actum.
A tex.ij vſque ad 22.agit copioſè de actu.ſ.quid ſit, & quot modis dicatur, & prior potentia ratione, & quomodo tempore etiam.

Argumentum cap.1.

Multa, quæ ſunt narranda, Ariſt. proponit, diuiditq́; potentiam ſecundum ſe in actiuam, & paſſiuã ſecundum eius modos, & impotentiam ſimiliter ex priuationis definitione, vel natura declarat. de quibus dixit, & dicturus ſit, proponit ibi [de primo itaque ente] quot modis cum dicatur potentia, ſcribit ſic [quid igitur multipliciter] ex prædictis concludit, quòd potentia faciendi, & patiendi eſt quodam modo vna dicens [manifeſtũ igitur eſt] impotentia verò quid ſit, & quid priuatio palam facit ibi [at impotentia quoque & impotens]

De

Tex. 1. DE primò itaq; ente, & ad quod cœteræ omnes entis prędicatio nes referuntur, hoc eſt de ſubſtantia, dictum eſt: nam ſecundùm ſubſtantiæ rationem cœtera dicuntur entia, quantum, & quale, ac cætera, quæ ita dicuntur: cuncta etenim habebunt ſubſtantiæ rationem, vt in primis ſermonibus diſſeruimus. Cùm autem ens dicatur, hoc quidem quid, aut quantitas, aut qualitas, hoc verò ſecundum potentiam, & actum ac opus, determinemus etiã, de potentia, & actu. Et primò de potentia, ea quidem, quæ dicitur maximè propriè, non ſanè eſt vtilis ad quod nunc volumus. potentia nanque & actus in plus eſt, quàm illa, quæ ſecundũ motum ſolùm dicuntur. Sed. cum de ea dixerimus in determinationibus de actu, declarabimus etiam de alijs. ¶ Quòd igitur multipliciter

Tex. 2. potentia & poſſe dicatur, determinatum eſt à nobis in alijs. Harum verò quæcunq; quidem æquiuocè dicuntur potentiæ, prætermittantur. Quædam etenim ſimilitudine quadam dicuntur, vt in Geometria & poſſibilia ac impoſſibilia dicimus, eò quòd quodammodo ſint, aut non ſint. Quæcunque verò ad eandem formam omnes, aliqua principia ſunt, & ad vnam primam dicuntur, quæ eſt principium trãſmutationis in alio, prout aliud eſt. Aliqua enim eſt patiendi potentia, quæ in ipſo patiente principium eſt tranſmutationis paſſiuæ. eſt ab alio, prout aliud eſt. Aliqua verò habitus impoſſibilitatis, quæ in deterius eſt, & corruptionis, quæ eſt ab alio, prout aliud eſt, principio tranſmutatiuo. in his enim omnibus definitionibus ineſt primæ potentiæ

ratio,

ratio. Rurſus autem hæ potentiæ dicuntur, aut ipſius faciendi ſolùm, aut patiendi, aut ipſius bene: quare in harum quoque rationibus quodam modo inſunt priorum potentiarum rationes. Manifeſtum igitur eſt, quod quodammodo quidem vna eſt ipſius facere & pati potentia (potens enim eſt, & eò quòd ipſum habeat patiendi potentiam, & eò quòd aliud ab eo) quodammodo verò alia. Hæc enim in patiente eſt, propterea enim quod habet aliquod principium, & quod materia aliquod principium eſt, patitur quod patitur, & aliud ab alio. pingue nanq; combuſtibile eſt. cedens verò ſic preſſibile, & ſimiliter de ceteris. Hæc verò in faciente, vtputa calidum, & ædificatiua. hoc quidem in calefactiuo, hæc verò in ædificatore. Propter quod nullum, prout connaturale factum, ipſum à ſeipſo patitur. vnum etenim, & non aliud eſt. At impotentia quoque, & impotens, atque quæ tali potentię contraria eſt, priuatio eſt: quare eiuſdem & ſecundum idem potentia, impotentiaque omnis. Priuatio autē multifariam dicitur: etenim quod non habet, & quod natura aptum eſt, ſi non habet, aut omnino, aut cùm natura aptum ſit, aut ſic, vtputa omnino, aut quomodocunque: in quibuſdam autem ſi natura apta habere, vt non habeant, priuari ea dicimus.

Argumentum cap. 2.

Potentiæ quō diſtinguantur ratione ſubiecti, in quo ſunt, declarat Ariſt. ſ. rationales, & irrationales, & quo pacto rationales in oppoſita, irrationales in vnum tantū determinatæ ſint. diſtinctionem potentiarum ratione ſubiecti demōſtrat ibi [cū añt quadā

in animatis] quomodo autem differant inter ſe explicat dicens [& quæ quidem cauſa ratione omnes] hinc aßignat cauſam prædictæ differentiæ his verbis [cauſa verò eſt quia] & præterea, cum dicit [ſed quoniam contraria] poſtremò ſcribit comparationem quorundam modorum potentiæ, vbi ait [manifeſtum eſt.]

Tex. 3. CVm autem quædam in inanimatis talia principia inſint, quædam vero in animatis, & in anima, & in animæ ea parte, quæ rationem habet, patet quod potentiarum quoque quædam irrationales, quædam cum ratione erunt. Quare omnes artes, & factiuæ ſcientiæ potentiæ ſunt; principia enim tranſmutatiua in alio, prout aliud eſt. Et quæ quidem cum ratione omnes, eædem contrariorum ſunt: irrationales verò, vna vnius: vt calidum, ipſius calefaciendi ſolius: medicandi verò potentia, infirmitatis & ſanitatis. Cauſa verò eſt, quia ſcientia ratio eſt, ratio autem eadem manifeſtat & rem, & priuationem, niſi quod non ſimiliter: & quodammodo quidē amborum eſt, quodammodo verò eius magis, quod exiſtit. Quare neceſſe eſt tales etiam ſcientias eſſe quidem contrariorum: eſſe vero huius quidem per ſe ipſas, illius verò non per ſe ipſa: etenim ratio huius quidem ſecundum ſeipſam. huius verò quodammodo ſecundum accidens. negatione enim, & ſublatione manifeſtat contrariorum. prima nanque priuatio contrariorum

Tex. 4. eſt: hæc autem alterius demptio eſt. ¶ Sed quoniam contraria non fiunt in eadem, ſcientia verò potentia, eò quod habet rationem, anima quoque motus principium habet (ſalubre quidem ſanitatem ſolum facit, & calefactiuum caliditatem,

iditatem, & frigefactiuum frigiditatem, ſciens autem ambo: ratio enim amborum quidem eſt, non tamen ſimiliter, & in anima, quæ motus principium habet) ambo profectò ex eodem mouebit principio, ad idem coniungens. Quare quę ſecundum rationem potentia ſunt, contraria his faciunt, quæ abſque ratione potētia ſunt: vnum nanque principium continetur ratione. Manifeſtum autem eſt, quod & ipſius bene potentiam ſequitur ſolius faciendi, aut patiendi potentia: hanc vero illa non ſemper, qui enim bene facit, neceſſe eſt, vt etiam faciat: qui verò ſolum facit, non neceſſario & bene facit.

Argumentum cap. 3.

Duæ confutantur opiniones, altera negantium potentiam, niſi cum res eſt in actu: altera omnia poſſibilia ponentium. primam opinionem narrat Ariſt. dicens [ſunt autem quidam vt Megarici] quam improbat quinque rationibus. quarum prima eſt hac [patet nanque quòd nec ædificator] ſecunda [& inanimata etiam ſimiliter] tertia [atqui nec ſenſum aliquid habebit] quarta [item ſi impoßibile id eſt] & concludit intentionem ſuam, vbi ait [quod ſi non eſt poßibile] & poſtea declarat, quid ſit eſſe in potentia, ita [hoc autem poßibile eſt] deinde quod in actu ibi [nomen verò actus] ſecundam opinionem recitat, & deſtruit dicens [ſi autem poßibile eſt] vltimò declarat quandam veritatem circa conſequentiam poßibilium ibi [ſimul autem manifeſtum eſt.]

SVnt autem quidam, vt Megarici, qui dicunt Tex. 5. tūc ſolū poſſe, cùm agat: cùm vero nō agat,

non poſſe: vtputa eum, qui non ædificat, ædificare non poſſe, ſed ædificantem, cum ædificat. ſimiliter quoque & de cęteris. Quibus quæ incon uenientia accidunt, non eſt difficile videre. Patet nanque, quod nec ædificator erit, ſi non ædificat. ædificatori enim eſſe ipſum poſſe ædificare eſt, ſimiliter autem & de alijs artibus. Si igitur impoſſibile eſt huiuſcemodi artes habere, niſi quandoque diſcat, & accipiat, & non habere, niſi amittat aliquando (aut enim obliuione, aut quadam paſſione, aut tempore, non enim re corrupta, ſemper nanque eſt) cum ceſſauerit, nō habebit artem. rurſus autem ſtatim ædificabit, quomodo accipiens? Et inanimata etiam ſimiliter, nec enim frigidum, neque calidum, neque dulce, nec omnino vllum ſenſibile erit non ſentientibus, quare Protagoræ opinionem accidet eis dicere. Atqui nec ſenſum aliquid habebit, ſi nō ſentiat, aut operetur: ſi igitur cęcum eſt, quod non habet viſum, natura tamen aptum, & quando aptum, & item prout natura aptum eſt habere, ijdem ſæpius in eodem die cęci, & ſurdi e-
Tex. 6. runt. ¶ Item, ſi impoſſibile id eſt, quod priuatur potentia, quod non fit, impoſſibile eſt fieri: quod vero impoſſibile eſt fieri, qui dicit eſſe aut futurum eſſe, mentietur. impoſſibile enim hoc ſignificabat. Vnde illæ orationes & motum, & generationem perimunt. ſemper etenim & quod ſtat ſtabit, & quod ſedet ſedebit: ſi enim ſedet, non ſurget: impoſſibile nanque erit ſurgere, quod non eſt poſſibile ſurgere. Quod ſi non eſt poſſibile iſta dicere, manifeſtum eſt, quod potentia & actus aliud & aliud eſt. illæ verò orationes idem faciunt potentiam & actum propter quod
Tex. 7. non parum quiddam quærunt perimere. ¶ Quare con-

re contingit poſſibile quidem eſſe aliud, non eſſe autem; & poſſibile non eſſe, eſſe verò. ſimiliter autem in cęteris quoque prædicamentis, quicquam poſſibile ambulare, non autem ambulare: & poſſibile nō ambulare, ambulare. Hoc autem poſſibile eſt, cui ſi illius inſit actus, cuius potentiam habere dicitur, nihil impoſſibile erit. dico autem, vt ſi poſſibile ſedere eſt, vt ſedere contingit: huic ſi extiterit ipſum ſedere, nil impoſſibile erit. etſi moueri quicquam, aut mouere, aut ſtare, aut ſiſti; aut eſſe, aut fieri, aut non eſſe, aut non fieri, ſimiliter. Nomen verò actus, qui ad perfectionem annectitur, aduenit etiam in alijs, maximè ex motibus. videtur etenim maximè motus actus eſſe. Quare non entibus non attribuunt ipſum moueri, ſed alias quaſdam prædicationes, vtputa intelligibilia, & deſiderabilia eſſe ipſa non entia, non autem mota. hoc autem, quia cùm non ſint actu, erunt actu. non entium enim quædam potentia ſunt; non autem ſunt, quoniam actu non ſunt. ¶ Si Tex. 8. autem poſſibile eſt quod dictum eſt, quatenus ſequitur, manifeſtum eſt, quod non poteſt verum eſſe dicere, quod poſſibile quidem eſt hoc, non tamen erit. alioqui quænam impoſſibilia ſint, hoc modo fugiūt nos. dico autem, vt ſi quis dicat poſſe diametrum commenſurari, non tamen commenſurabitur, non cogitans quidnam impoſſibile ſit: quia nihil prohibet aliquid, poſſibile exiſtens aut eſſe, aut fieri, non eſſe nec futurum eſſe. Attamen ex his, quæ poſita ſunt, illud neceſſario ſequitur, quia ſi ſupponamus eſſe, aut factum eſſe, quod non quidem eſt, poſſibile autem eſt, nil impoſſibile erit. at accidet quidem, commenſurari enim impoſſibi-

le eſt. Enimuero nõ eſt idem falſum, & impoſſibile. te nanq; nunc ſtare falſum quidem, ſed nõ impoſſibile eſt. ¶ Simul autẽ manifeſtum eſt, ꝙ
Tex. 9. ſi A exiſtente, neceſſe eſt B eſſe, ita etiam A exiſtente poſſibile eſſe, neceſſe eſt B quoque poſſibile eſſe. Nam, ſi nõ neceſſe eſt poſſibile eſſe, nihil prohibet nõ eſſe poſſibile eſſe ſit itaq; A poſſibile. cùm igitur A poſſibile fuerit eſſe, ſi ponetur ipſum A, nihil impoſſibile eſſe accidit. at tum ipſum B neceſſe eſt eſſe. attamẽ impoſſibile erat. Sit igitur impoſſibile: ꝙ ſi impoſſibile, neceſſe eſt A eſſe, neceſſe eſt & B eſſe. ſed erat A poſſibile. ergo etiã B. Si igitur A poſſibile ſit, B etiã poſſibile erit: ſi ita qdẽ ſe habebãt, vt A exiſtẽte, neceſſe ſit etiã B eſſe. Si itaq; ſic ſe habẽtibus A B, nõ ita poſſibile ſit B, nec ipſum A ꝟ ſe habebant, vt poſitum eſt, & ſi A poſſibili exiſtente, neceſſe eſt. B poſſibile eſſe, ſi A eſt, neceſſe eſt B etiam eſſe. poſſibile nanque eſſe neceſſario B eſſe, ſi A poſſibile hoc ſignificat, ſi A ſit, & quãdo, & ſicuti erat poſſibile eſſe, illud quoq; tũc, & ita neceſſe eſſe.

Argumentum cap. 4.

Potentiæ quomodo præcedant actus, vel ſequantur, exponit Ariſt. & quomodo rationales potentiæ ad actum reducantur: quo pacto præcedant actum, docet ibi [cum autem omnium potentiarum] quomodo autem reducantur ad actum, declarat, ſed prius præſupponendo aliqua demonſtrat differentiam potentiarũ rationalium, & irrationalium ibi [quoniam verò quod poteſt] cauſam differẽtiæ aſſignat ſic [hæ enim omnes] quid autem requiratur, vt potentiæ rationales exeant in actum oſtendit ibi [neceſſe eſt igitur aliud quiddam eſſe.]

Cum

CVm autem omnium potentiarũ quædã natura nobis inſitæ ſint, vt ſenſuum: quædã conſuetudine, vt tibijs canendi: quædam doctrina, vt artium, has quidem neceſſe eſt eos, qui primò operati ſunt habere, quæcunq; ſcilicet conſuetudine & ratione, quæcunq; verò non tales, & quæ patiendi potentiæ ſunt, non eſt neceſſe. Qm̃ verò, quod poteſt, aliquid poteſt, & aliquando, & aliquo modo, & quæcunque alia neceſſe eſt adeſſe in definitione: & quædam quidẽ ratione poſſunt mouere, & potentiæ eorũ cum ratione, quædã verò irrationalia, & potentiæ irrationales, & illas quidem neceſſe eſt in animato eſſe, has verò in ambobus: huiuſcemodi quidem potentias neceſſe eſt, vt cũ quoad poſſint actiuũ & paſſiuũ approximent, hoc quidem faciat, illud verò patiatur, illas verò non eſt neceſſe: hæ enim omnes, vna vnius factiua, illæ verò contrariorũ. Quare, ſimul ne faciat contraria? hoc verò impoſſibile eſt. Neceſſe eſt igitur aliud quiddam eſſe, quod dominetur. dico autẽ, ſiue appetitũ, ſiue electionẽ. quodcunq; .n. appetat principaliter hoc faciet, cùm quoad poſſit proximet paſſiuo. Quare omne ſecundùm rationem potẽs neceſſe eſt, vt cùm appetat id, cuius potentiam habet, & vti habet, hoc faciat. habet autẽ paſſiuo præſente, & ſic ſe habente facere, ſin minus: facere non poterit. nullo enim intrinſecus prohibente, ſeparationem faciendo, nihilo opus amplius eſt: potentiam enim habet, vt eius quod eſt poteſtate faciendi, at non quomodocunque, ſed aliquo modo ſe habentibus, à quibus ſeparabuntur etiam extrinſecus prohibentia: remouentur enim hæc eorum quædam, quæ in definitione aſſunt. Quare, nec ſi ſimul velit, aut deſideret

Tex. 10

Tex.10 duo, aut contraria facere, faciet. non enim ita potentiam eorum ſimul habet; nec eſt potentia ſimul faciendi at quorum eſt, ita faciet.

Argumentum cap. 5.

Quid ſit actus Ariſt. docet hoc loco, & quot modis dicatur, exponit. primò ergo quid ſibi velit, explanat, vbi inquit [cum autem de potentia] quid autem ſit actus, declarat dicens [eſt autem actu rem exiſtere] & palam facit, non per definitionem, ſed per inductionem actum eſſe, vbi inquit [manifeſtum autem quod] poſtea deſcribit duas diuerſitates actus, quarum prima eſt [dicuntur actu] ſecunda [aliter autem & infinitum, & vacuum.]

Tex.11 CVm autem de potentia, quæ ſecundum motum dr̃, dictum ſit, de actu determinemus quidnã actus, & quale quid ſit. etenim poſſibile quoq; ſimul manifeſtum erit, ſi diuiſerimus, ꝙ non ſolùm hoc dicimus poſſibile, quod natura aptum ſit aliud mouere, aut moueri ab alio, aut ſimpliciter, aut quodãmodo, ſed etiã aliter, propter quod cùm inquiramus: de his etiã tractabimus. Eſt autẽ actus, rẽ exiſtere, non ita queadmodum dicimus poteſtate. Dicimus autem poteſtate, vt in ligno Mercurium, & in toto dimidium, eò ꝙ auferri poſſit, & ſcientem etiam illum, qui non ſpeculatur, modo ſpeculari poſſit: eſt autẽ hoc actu. Manifeſtũ autẽ quod dicere volumus per inductionem in ſingularibus, & non oportet omnium definitionem quærere, ſed etiam quod proportionale eſt conſpicere: quoniam vt ædificans ad ædificatiuum, & vigilans ad dormiens, & videns ad conniuens, habens tamen viſum, &

ſegrega-

ſegregatum à materiá ad materiam, & elaboratu m ad inelaboratum, huius autẽ differentiæ alteri parti actus applicatus ſit, alteri verò poſſibile. Dicuntur autem actu non omnia ſimiliter, ſed proportionaliter. vt hoc in hoc, aut ad hoc, ita illud in illo, aut ad illud in illo, aut ad illud: quædam enim, vt motus ad potentiam, quędam, vt ſubſtantia ad aliquam materiam. Aliter autem infinitum & vacuum, & quæcunq; huiuſce modi, quàm pleraq; entiũ potentia & actu dicuntur, vt quàm videns, ambulans, & viſum. etenim hæc quidem contingunt, & ſimpliciter, & quandoq; vera eſſe. viſum enim hoc quidem quoniã videtur, hoc verò quoniam videri poſſibile eſt, infinitum verò non ita potentia eſt, vt actu futurum ſeparatum, ſed cognitione. etenim potentia eſſe hunc actum attribuunt diuiſioni, ne deficiat, non autem, vt ſeparetur.

Sequens textus quamuis reperiatur in Græco exemplari, à nullo tamen vnquàm ex Latinis fuit conſideratus præter quàm à Domino Kiriaco Strozza Florẽtino nobili, & eruditiſsimo viro, Græcarumq; literarum peritiſsimo: qui cum in Piſano Gymnaſio Græcas literas doceret, non ſolùm hoc animaduerſione dignum putauit, ſed & tranſtulit, doctiſſimeq; ipſum publicè interpretatus eſt.

QVoniam verò actionum, quarum eſt terminus, nulla finis eſt, ſed ex ijs quæ circa finem, vt extenuandi tenuitas ipſe eſt, ipſa autem qñ extenuent. ſic ſunt in motu non exiſtentia ea quorum cauſa eſt motus, non ſunt hæc actio, aut ſaltem non perfecta. Non enim finis, ſed illi ineſt finis, & actio vt videt. Verum etiam ſapit & Tex. 12

intelli-

intelligit & intellexit, ſed non diſcit & didicit, nec conualeſcit & conualuit, bene viuit & bene vixit, ſed etiã felicitate fruitur & felicitate fruitus eſt. ſin oportebat aliquando ceſſare, vt quando extenuauerit, nunc autem non, ſed viuit & vixit: harum quidem alias motus dicere, alias autem operationes. Omnis enim motus imperfectus extenuatio, diſciplinatio, itio, ædificatio: hæ enim ſunt motus & imperfecti profectò; non enim ſimul it & iuit, nec ædificat & ædificauit. nec fit & factum eſt, aut mouetur & mouit: ſed diuerſum & mouet & mouetur: vidit autem & videt ſimul idem, & intelligit & intellexit. Huiuſmodi igitur appello operationem, illam autem motum. ¶ Quidnam igitur, & quale quid ſit, quod actu eſt, & his huiuſmodi manifeſtum nobis ſit.

Argumentum cap. 6.

Subiectum, ac materiam cuiuſcunque tranſmutationis in potentia eſſe Ariſt. dicit, cum in vltima eſt ad actum diſpoſitione, & quomodo materia denominatiuè dicatur de eo, quod eſt ex materia. mouet quæſtionem ad hoc ibi [quando autem potentia vnumquodque eſt] & ſoluit, & circa hoc duo tractat: primò in quali diſpoſitione materia exiſtens dicatur eſſe in potentia ad actum. & hoc ibi [quemadmodum nec à medicina] poſtea demonſtrat, quòd à tali materia, quæ eſt in potẽtia ad actũ denominatur mixtum, & hoc ibi [videtur autem eſſe, quod dicimus] deinde ponit ſimilitudinem prædicationis denominatiuè, dicens [vt puta quòd ſubijcitur] vltimò ſcribit ſimilitudinem vtriuſque denominationis ſic [quæcunque igitur ita.]

Quando

QVando autē potentia vnumquodq; eſt, & qñ non, determinandum eſt. Non.n. quandocunq;. vtputa, terràne homo eſt potentia, an non, ſed magis cùm iam fuerit ſemen? nec hoc adhuc fortaſſis. quemadmodum nec à Medicina quodcūq; vtique ſanetur, nec à fortuna: ſed aliquid eſt, quod poſſibile eſt, & hoc potentia ſanum. Definitio verò eius, quod à mente actu fit, ex potentia ente eſt, quando quod vult fiat, nullo eorum quæ extrinſecus ſunt, prohibente. ibi enim in eo qui ſanatur eſt, cùm nihil eorū, quę in eo ſunt, prohibeat. ſimiliter autem potentia, & domus, ſi nihil eorum, quæ in ea re & in materia ſunt, vt domus fiat, prohibeat; nec eſt, qđ aut addatur, aut tollatur, aut mutetur, hoc eſt potentia domus. Similiter autem in cęteris, quorum extrinſecus generationis principium, & quorum in habente ipſo, quæcunque nullo exteriori prohibente per ſeipſa erunt: quale ſemē nondum eſt, oportet nanque in alio eſſe & trāſmutari, cùm autem iam per ſuum principium tale fuerit, hoc iam potentia eſt, illud vero altero principio indiget. quemadmodum terra nondum eſt potentia ſtatua: tranſmutata nanque æs erit. Videtur autem eſſe quod dicimus non hoc, ſed illiuſmodi. vt arca non lignum, ſed lignea: neque lignum terra, ſed terreum. rurſus terra, ſi ſic non aliud, ſed quod illiuſmodi ipſum ſemper potentia ſimpliciter poſterius eſt, vt arca, neque terrea, neque terra, ſed lignea. hoc enim potentia arca, & materia arcæ hæc. ſimpliciter quidem eius, quod ſimpliciter eſt, huius autem hoc ſignum. Quòd ſi eſt aliquid primum, quod non ſecundum aliud dicitur illiuſmodi, hoc prima materia. vtputa, ſi terra aerea, aer verò non Tex.12

ignis,

ignis, ſed igneus, ignis prima materia eſt tanquam quod quid, & ſubſtantia. hoc enim vniuerſale, & ſubiectum differt, eò quòd eſt quod quid aut non eſt, vtputa quod ſubijcitur paſſionibus, homo corpus, & anima: paſſio vero muſicum, & album. dicitur autem, muſica adueniente; illud non muſica, ſed muſicum: & homo, non albedo, ſed album: nec ambulatio, aut motus, ſed ambulans, aut motum, ſicut ipſum illiuſmodi. Quæcunque igitur ità, vltimum ſubſtantia eſt. quæcunque autem non ita, ſed forma aliqua, & quod quid eſt quod prædicatur, vltimum materia & ſubſtantia materialis eſt. Et rectè ſanè accidit illiuſmodi dici ſecundùm materiam, & paſſiones. ambo etenim indeterminata ſunt.

Tex.13 ¶ Quando igitur dicendum eſt potentia, & quando non, dictum eſt.

Argumentum cap. 7.

Actum priorem eſſe potentia ratione, ac tempore Ariſt. declarat, in vno autem & eodem numero poſterior eſt, ſecundum ſpeciem autem, & ſimpliciter prior eſt. proponit velut quæſtionem ſic [quomodo aũt quot modis] poſtea probat actum eſſe priorẽ primò ratione ibi [quòd aũt ratione prior] deinde tempore ſic [tempore autem prius ſic] Hinc explicat ordinem actus, & potentiæ ſecundum tempus in quibuſdã potentijs actiuis ſic [quia videtur impoſſibile] denique narrat quandam ſophiſticam obiectionem, & ſoluit eam dicens [vnde argumentatio ſophiſtica.]

QVoniam autem quot modis dicatur prius determinatũ eſt, manifeſtũ eſt, quòd actus prius potentia eſt. Dico autem non ſolum illa potentia

tentia definita, quæ dicitur principium tranſmutatorium in alio, prout aliud eſt, ſed prorſus omni motiuo, & ſtatorio principio. etenim natura in eodem fit. in eodem enim genere cum ipſa potentia. principium etenim motuũ: non tamen in alio, ſed in ipſo, prout ipſum. Omni itaque tali prior eſt actus, ratione, & ſubſtantia: tempore verò quodammodo quidem eſt, quodammodo verò non. Quòd autem ratione prior, patet. potẽs enim eſt, quod primò poteſt, propterea quòd cõtingit operari. vtputa ædificatiuum, quod poteſt ædificare: & viſiuum, quod poteſt videre: & viſibile, quod poteſt videri. eadem autem de cęteris quoq; ratio eſt. quare neceſſe, vt ratio præcedat, & notitia notitiam. Tempore autem prius ſic. quod idem ſpecie agit prius, numero verò non. dico autem hoc, quod eo quidem homine, qui actu iam eſt, & frumẽto, & vidente prior tempore materia, & ſemen, & viſiuum eſt, quæ potẽtia quidem homo, & frumentum, & vidẽs ſunt, actu verò nondum: ſed his alia tempore prior actu exiſtentia, è quibus hæc facta fuerũt. ſemper etenim ex eo quod potentia eſt, fit actu ens ab actu exiſtente, vt homo ex homine, muſicus ex muſico ſemper aliquo primo mouente, mouens autem actu iam eſt. ¶ Dictum eſt autẽ in ſermonibus de ſubſtantia, quod omne, quo fit ex aliquo, aliquid, & ab aliquo fit. & hoc ſpecie idem, Tex. 14
Quare videtur impoſſibile eſſe ædificatorem, qui nihil ædificauerit, aut citharœdum, qui nihil citharizauerit, qui enim diſcit, citharizare, citharizando diſcit citharizare. ſimiliter etiam alij. Vnde redargutio ſophiſtica oriebatur, quod aliquis non habens ſcientiam, faciet id, cuius ſcientia. qui nanque diſcit, non habet. ſed quoniam eius,

quod

quod fit, aliquid factum eſt, & eius, quod aliquo modo mouetur, aliquid motum eſt (hoc autem inde motu manifeſtum eſt) diſcentem quoque neceſſe fortaſſe eſt aliquid ſcientiæ habere. At ex hoc quoque patet, quod actus prior potentia, & generatione, & tempore eſt.

Argumentum cap. 8.

Actum prætere a priorem eſſe potentia ſecundùm ſubſtantiam in his inferioribus, per rationes ab ipſis corruptibilibus ſumptas, & per comparationem ſempiternorum ad corruptibilia, oſtendit Ariſt. in inferioribus probat dup. prima ratio ſumitur ex parte formæ, ubi ait [primò quidem quia] ſecūda à fine ibi [& quoniā omne quod fit] deinde palam facit quoddam ſuppoſitum in ratione, multis modis ſic [non enim ut uiſum habeant] poſtea explicat unum, quod poterat eſſe dubium circa prædicta ibi [cum autem quorundam quidem] denique repetit principale propoſitum ſic [vnde patet, quod ſubſtantia.] Ad probandum autem per comparationem corruptibilium ad ſempiterna vtitur tali ratione [æterna enim prima corruptibilibus] poſtea probat ſuppoſitum, ſcilicet ꝙ nullum ſempiternum ſit in potentia dicens [ratio autem hæc] hinc comparat corruptibilia cum incorruptibilibus dup. primò ſic [imitantur autem incorruptibilia] ſecundò [cæteræ uerò omnes] ex præmiſſis excludit quandam ſententiam Platonis, quæ eſt [ſi igitur aliquæ naturæ.]

At verò ſubſtantia etiam. Primò quidem, quia quæ generatione poſteriora, forma, & ſubſtantia priora ſunt: vt vir puero, & homo ſemine. illud enim iam habet formam, hoc verò

ro non. Et quoniam omne, quod fit, ad principium, & finem progreditur. etenim cuius cauſa principium eſt. generatio vero finis gratia finis vero actus, & huius gratia potentia ſumitur. nõ enim vt viſum habeant animalia vident, ſed vt videant, viſum habent, ſimiliter etiam ædificatiuam, vt ędificent, & ſpeculatiuam, vt ſpeculentur, non vt ſpeculatiuam habeant: ſpeculantur, niſi qui exercitantur. hi vero non ſpeculantur, ſed aut ſic, aut quia non indigent ſpeculari. ¶ Item materia eſt potentia, quia progredi poteſt ad formam, cùm vero actu ſit, tunc in forma eſt. ſimiliter etiam de cæteris. & quorum motio finis. Quare quemadmodum docentes, cùm diſcipulum oſtendant operantem, putant impoſuiſſe finem, ſimiliter etiam natura. Si enim non ita ſit, erit Mercurius Paſſonis, non enim erit manifeſtum, an intra vel extra ſit ſcientia, quemadmodum etiam ille; opus enim finis, operatio verò opus. vnde nomen operatio dicitur ab opere, & tendit ad perfectionem. Cùm autem quorundam quidem vltimum ſit vſus, vt viſus viſio, & nihil præter hanc aliud à viſu fiat opus, à quibuſdam vero fiat aliud, vt ab ædificatiua domus pręter ędificationem, nihilominus tamen illic quidem finis, hic verò magis finis potentię eſt. ædificatio nanque in ędificato ſimul & fit, & eſt cum domo. Quorumcunque itaque aliud quiddam pręter vſum eſt id, quod fit, horum actus in eo, quod fit, eſt vt ędificatio in eo, quod ędificatur, & contextio, in eo, quod contexitur: ſimiliter & de alijs, & omnino motus in moto. Quorum verò non eſt aliud quoddam opus pręter actionẽ, in ipſimet actio eſt, vt viſio in vidente, & ſpecula Tex. 16

tio in ſpeculante , & vita in anima . quare felicitas etiam . vita nanque quædam eſt.
Tex.17 ¶Vnde patet, ꝙ ſubſtantia, & forma, actus eſt. Et ſecundùm hanc igitur rationem manifeſtũ eſt, ꝙ prior ſubſtantia actus, quàm potentia. Et, quẽadmodum diximus, tempore ſemper præcedit actus, alius ante alium vſque ad eum, qui eſt primò mouentis. Veruntamen etiã magis principaliter. æterna enim priora corruptibilibus ſubſtãtia ſunt: nihil verò potentia æternum eſt Ratio autẽ hæc, omnis potentia ſimul contradictionis eſt. quod enim non eſt poſſibile eſſe, non inerit alicui. omne verò poſſibile, contingit nõ agere, quod igitur eſt poſſibile eſſe contingit eſſe & nõ eſſe, quod verò eſt poſſibile non eſſe, contingit non eſſe, quod autem contingit non eſſe, corruptibile eſt, aut ſimpliciter, aut hoc ipſum, quod dicitur contingere non eſſe, ſiue ſecundùm locum, ſiue ſecundum quantum, ſiue ſecundùm quale: ſimpliciter verò quod ſecundùm ſubſtantiam. Nihil igitur ſimpliciter incorruptibilium ſimpliciter potentia eſt: ſecundùm aliquid autem nihil prohibet, vt quale, aut vbi, actu ergo omnia. Nec eorum, quæ neceſſariò ſunt, licet hæc prima. ſi enim ipſa non eſſent, nihil eſſet profectò. Nec igitur motus, ſi quis æternus eſt, neque ſi quid quod mouetur æternum, non ſecundùm potentiam mouetur, niſi vnde quò. huius autem materiam nihil prohibet eſſe. Quare ſemper agit Sol, & ſtellæ, totumq; cœlum. Neq; timendum, ne quandoq; ſtet: quod metuũt quidam Naturales. non enim fatigantur, cùm hoc faciunt, eò ꝙ motus eis non eſt circa contradictionis potentiam, quemadmodum corruptibilibus, ita vt laborioſa eis ſit motus continuatio,

ſub-

ſubſtantia nanque, materia & potentia exiſtens non actu, huius cauſa eſt. ¶Imitantur autem incorruptibilia & illa entia, quæ in tranſmutatione ſunt, vt terra, & ignis. etenim ſemper hæc agunt: per ſe enim, & in ſeipſis habent motum. Cętera verò omnes potentiæ, vt determinatum eſt contradictionis ſunt (quod enim poteſt ſic mouere, poteſt etiam non ſic) quæcunque ſcilicet ſecundùm rationem. Irrationales verò, eo ipſo quod adſunt & abſunt, contradictionis erunt eædem. Si igitur aliquæ naturæ, ſiue ſubſtantiæ tales ſunt, quales dicunt in ſermonibus ideas, multo magis ſciens aliquid erit, quàm ipſa ſcientia, & motum, quam motus. illa enim magis actus, hæ verò horum potentiæ. Quòd igitur actus prior & potentia, & omni tranſmutatiuo principio eſt, patet. Tex.18

Argumentum cap.9.

Honorabiliorem eſſe actum potentia in bonis aſſerit, in malis verò contrà. primum proponit ibi [quod autem melior] & probat ſic [quæcunque enim ſecundum poſſe] quòd in malis peior ſit actus, ibi narrat [neceſſe autem eſt etiam] hinc inducit aliam concluſionem malum ſcilicet non eſſe in ſempiternis ibi [non igitur quicquam in his] denique comparat potentiam, & actum ſecundum intelligere vbi ait [figuræ quoque actu inueniuntur.]

QVod autem melior, ac præſtantior q̃ ipſa ſtudioſa potẽtia actus, ex his patebit. Quęcunque enim ſecundum poſſe dicuntur, idem eſt potens contraria. vt quod dr̃ poſſe ſanum eſſe, idem eſt etiam ægrotans, & ſimul. eadem Tex.19

enim potentia eſt ſanum & ægrotum eſſe, & quieſcere & moueri, & extruere & deſtruere domum, & extrui domum & deſtrui. Poſſe itaque contraria ſimiliter eſt: contraria verò ſimul eſſe impoſſibile eſt, vt ſanum & ægrotum eſſe. quare neceſſe eſt vnum eorum bonum eſſe. ipſum autem poſſe vtrunque ſimul, aut neutrum. actus igitur melior. Neceſſe autem eſt etiam in malis finem & actum deteriorem potentia eſſe, etenim potens eſt idem ambo contraria. Patet igitur quod malum non eſt præter res. malum nanque natura poſterius potentia eſt. Non igitur quicquam in his, quæ à principio, & quæ perpetua ſunt malum eſt neque corruptum;
Tex.20 etenim corruptio de malis eſt. ¶ Figuræ quoque actu inueniuntur, diuidentes namque inueniunt. quod ſi diuiſæ eſſent, manifeſtæ eſſent. nunc autem inſunt potentia. Cur triangulus duo recti? quia qui circa vnum punctum anguli duobus rectis æquales ſunt. ſi igitur qui circa latus eſt, educeretur, videnti mox eſſet manifestum Cur in ſemicirculo vniuerſaliter rectus? quia ſi tres æquales, & qui baſis eſt duo, & qui ex medio ſupra ſtat rectus videnti manifeſtum erit ei, qui illud ſciat. Quare patet, quod quæ potentia ſunt, redacta in actum inueniuntur. Cauſa autem eſt, quia intellectio eſt actus, quare ex actu, potentia, & ob hoc agendo cognoſcunt, poſterior nanque generatione eſt, qui ſecundùm numerum actus eſt.

Argumentum cap. 10.

Verum, & falſum tam in ſimplicibus, quàm in compoſitis eſſe ſcribit Ariſt. quòd item deceptio, ac falſitas

tas in ſimplicibus, ac ſempiternis non contingat, explanat. proponit ſic [cum autem ens dicitur] in continuis, uel compoſitis probat dicens [hoc autem in rebus eſt compoſitione] poſtea probat hoc in ſimplicibus, ſed prius oſtendit non ſimiliter eſſe verum in ſimplicibus, & in compoſitis dicens [circa incompoſita uerò] quomodo autem ſit in illis explicat ſic [certè illud quidem uerum] poſtea colligit illa, quæ dixit de vero, ac falſo tam circa compoſita, quàm ſimplicia, vbi ait [eſse uerò ut uerum eſt] quod autem non ſit deceptio circa immobilia, affirmat ibi [manifeſtum autem eſt.]

CVm autem ens, & non ens dicatur, quoddam quidem ſecundùm figuras prædicamentorum: quoddam autem ſecundum potentiam, aut actum horum, aut contraria: quoddam verò maximè propriè ens verum, aut falſum: hoc autem in rebus eſt compoſitione, vel diuiſione: quamobrem verum dicit, qui diuiſum diuidi, & compoſitum, componi putat: falſum autem, qui contra quàm res ſe habeant, aut quando ſunt, aut non ſunt: quare quod verum, aut falſum dicitur, quid profectò hoc dicimus, conſiderandum eſt. Non enim propterea quòd nos te verè putamus album eſſe, tu albus es: ſed propterea quòd tu albus es, nos, qui dicimus, verum dicimus. Si quædam itaque ſemper compoſita & impoſſibilia diuidi: quædam verò ſemper diuiſa & impoſſibilia componi ſunt: quædam verò contingit contraria eſſe, eſſe quidem eſt componi & vnum eſſe: non eſſe verò non componi, ſed plure eſſe. Ergo circa contingentia quidem eadem fit falſa, & vera opinio, & eadem oratio, & contingit quandoque veram, Tex. 21

quandoque falſam eſſe: circa verò impoſſibilia aliter ſe habere non fit quandoque verum, quandoque falſum, ſed hæc ſemper vera, & falſa ſunt. ¶ Circa incompoſita verò quid eſſe, aut non eſſe, & verum & falſum? Non enim eſt cōpoſitum, vt ſit quidem ſi componatur, non ſit autem, ſi diuiſum ſit, ſicuti album lignum, aut diametrum incommenſurabilem eſſe, nec verum, & falſum ſimiliter etiam in illis erit. An, quemadmodum neque verum eſt, idem in his, ita nec ipſum eſſe, ſed illud quidem verum, hoc verò falſum eſt? Attingere nanque ac dicere verum eſt: non enim eſt idem affirmatio & dictio, non attingere verò eſt ignorare. Non eſt enim decipi circa quod quid eſt, niſi ſecundùm accidens. ſimiliter autem eſt circa non compoſitas ſubſtantias, non enim eſt decipi. Et cunctæ ſunt actu, non potentia. generarentur etenim profectò, ac corrumperentur: nunc autem ipſum ens non fit, neque corrumpitur: ex aliquo enim vtique generaretur. Quæcunque itaque ſunt verè ipſum eſſe quid & actu, circa hæc non eſt decipi, ſed aut intelligere, aut non. verum quod quid eſt de eis quæritur, ſi talia ſint, an non. eſſe verò vt verum eſt, & non eſſe, vt falſum. vnum quidem ſi componitur, verum: ſi verò non componitur, falſum. vnum verò ſi eſt quidem ens ſic, eſt: ſin verò non ita, non eſt. verum autem intelligere hæc. falſum verò non eſt deceptio, ſed ignorantia. non qualis cęcitas eſt: etenim cęcitas quidem, ſicuti ſi omnino non haberet aliquis intelligendi potentiam. Manifeſtum autem eſt, quòd neque de immobilibus deceptio eſt ſecundum quando, ſi quis immobilia putet. vt puta ſi triangulum non putet

Tex. 22

tet mutari, non opinabitur modò duos rectos habere, modò non: mutaretur etenim. verum aliquid quidem, aliquid verò non, vtputa parem numerum primum nullum eſſe: aut quoſdam quidem, quoſdam verò non. quò ad numerum autem circa vnum, nec hoc: non amplius enim quædam quidem, quædam verò non putabit, ſed verum dicet, aut falſum, tanquam ita ſemper ſe habeat.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

Liber Decimus.

SVMMA LIBRI.

A tex. 1. vſque ad 9. tractat de uno ſecundum ſe, ſ. quot modis dicatur, & nõ eſſe ſubſtãtiã ſubſiſtentẽ. A tex. 9. vſque ad 26. diſputat de vno per comparationem ad multa, ſcilicet vnam, & multa, quæ oppoſitionis ſpecie opponantur, & quæ conſequantur ad vnum, ac multa, ſ. de eodem, ſimili, æquali, quæ ad vnum de diuerſo, & diſsimili modos exponit.

Argumentum cap. 1.

Nunc Ariſt. quatuor modos enumerat unius, qui omnes ad unam reducuntur indiuiſibilis rationem et addit, qua ratione de rebus prædicantur. proponit ſic [quòd unum multis modis dicatur] primus modus eſt [& ipſum nanque continuum] ſecundus [item tale etiam magis] & eodem tempore oſtendit rationem unitatis in iſtis duobus modis dicens [tale uerò eſt] alios duos modos narrat ibi [quædam autem quos] reducit ad unam rationem his uerbis [toties igitur dicitur unum] denique declarat, quomodo unum prædicatur de

de his, quæ dicuntur vnum ſic [*oportet autem conſiderare.*]

QVOD vnum multis dicatur mo Tex. 1.
dis in diuiſione de quoties, dictum eſt prius. Cum autem multipliciter dicatur, primorum, & eorum, quæ ſecundum ſe, non ſecundum accidens dicuntur vnum, quatuor in ſumma modi ſunt. Et ipſum nanque continuum, aut ſimpliciter, aut maximè quod natura, & non tactu, neque ligatione, & horum illud magis vnum, & prius, cuius motus indiuiſibilior, & magis ſimplex eſt. Item tale etiam magis eſt, quod totum eſt, aliquamq; formam & ſpeciem habens, & maximè quodcunque natura tale ſit, & non vi: quemadmodũ quæcunque aut glutine, aut clauo, aut coniunctione: at habeat in ſe, quod cauſa ei ſit, vt continuum ſit. tale verò eſt, cui vnus motus loco & tempore indiuiſibilis ſit. Quare manifeſtum eſt, ꝙ ſi quid natura motionis primæ principiũ habet primum (dico autem lationis circulationẽ) id prima magnitudo vna. Quædam itaque ita vnum, aut continuum, aut totum ſunt. Quædã autem, quorum vna ratio eſt: talia vero, quorũ intellectio vna. talia autem quorum indiuiſibilis. indiuiſibilis verò eius eſt, quod aut ſpecie, aut numero indiuiſibile eſt. Numero igitur indiuiſibile ẽ ſingulare. Specie verò cognoſcibili, & ſcientia. quare vnum vtique erit primũ, quod ſubſtantijs, vt vnum ſint, cauſa eſt. Toties igitur dicitur vnum, & quod natura continuum eſt, & totum, & ſingulare, & vniuerſale, hæc autẽ omnia vnum ſunt, eò ꝙ quorundam motus, quorundam

rundam intellectio, aut ratio indiuiſibilis eſt.
Tex. 2. ¶ Oportet autem conſiderare, quod nõ eſt eodẽ modo accipiendum, cum dicatur, quæ vnum dicuntur, & quid eſt vni eſſe, quæue ratio eius eſt. Vnum etenim toties dicitur, & vnumquodque eorum, cui aliquid horum modorum inſit. vnũ erit. Eſſe autem, quandoque quidẽ alicui horũ erit, quandoq; verò alteri, quod & magis propinquũ nomini eſt. illa verò, potẽtia, quemadmodũ ſi de elemento, & cauſa oporteat dicere, & de ipſis rebus, determinando, & nominis definitionẽ reddendo. ignis etenim quodammodo quidem eſt elementum (fortaſſis verò ſecundùm ſe etiã ipſum infinitum, aut aliquid aliud tale) quodam modo verò minime eſt. non enim eſt idem igni, & elemento eſſe, ſed tanquam res quædam, & natura ignis elementum eſt. nomen autem ſignificat, quòd hoc ei competat, quod ex eo, tanquam ex primo inexiſtente aliquid ſit. ita & de cauſa, & vno, & cunctis huiuſcemodi. Propter quod vnum eſſe eſt indiuiſibile eſſe, ipſum re vera ens & inſeparabile, aut loco, aut ſpecie, aut mente, aut toto, atque determinato.

Argumentum cap. 2.

Quòd vnius ratio, quod in menſura conſiſtat, & quæ menſuræ conditiones ſint Ariſt. oſtendit, & quibus attribuantur. circa primã partem tria conſiderat. primò vtrum, quòd eſt menſura, inueniatur in quantitate ſic [maximè autem menſuram] ſecundò in qua ſpecie quantitatis ſit primò, ita [& quo primo hoc cognoſcitur] tertiò quomodo deriuetur in alias ſpecies, vbi ait [hinc autem & in alijs id dicitur menſura]

&

& præterea docet quomodo à numero deriuetur ratio menſuræ ad alia dup. & primò in dimenſionibus, & ponderibus, vbi ait [in his itaque omnibus] ſecundò in velocitate motuum ſic [ac etiam motum ſimplici, & velociſſimo] deinde exponit illa, quæ conſideranda ſint circa menſuram, vbi inquit [non ſemper autem menſura] quibus autem attribuatur ratio menſuræ, innoteſcit ibi [at ſcientiam quoq; & ſenſum.]

MAxime autem menſuram eſſe cuiuſque generis primam, & maximè propriè quanti. hinc enim & ad alia aduenit. Menſura enim id eſt, quo quantum cognoſcitur: cognoſcitur autem quantum, vt quantum, aut vno, aut numero: omnis verò numerus vno: quare omne quantum, prout quantum, vno cognoſcitur, & quo primo hoc cognoſcitur, ipſum vnum. propter quod vnum principium eſt numeri, prout numerus eſt. ¶Hinc autem & in alijs id dicitur men Tex. 3. ſura, quo primo vnumquodque cognoſcitur, & vniuſcuiuſque menſura vnum eſt, in longitudine, in latitudine, in profunditate, in grauitate, in celeritate. Grauitas enim, & celeritas communis eſt in contrarijs. duplex enim & vnumquodque horum eſt. vt grauitas, & quæ quantumcunque ponderis habet, & quæ excedit pondere: & celeritas, quæ quantumcunque motum habet, & quæ excedit in motu. etenim eſt aliqua tardi celeritas, & leuis grauitas. In his itaque omnibus menſura, & principium vnum quiddam & indiuiſibile eſt. nam & in lineis vtuntur pedali tanquam indiuiſibili. vbiq; etenim menſurã vnum quiddam & indiuiſibile quęrunt. hoc autem ſimplex, aut quali, aut quanto. Vbi itaq; videtur non eſſe aut auferendũ, aut

adden-

addendum, illa certa menſura eſt. Quare numeri certiſſima eſt; vnitatem etenim ponunt, quæ omnino indiuiſibilis eſt. in cęteris verò imitantur huiuſcemodi. ex ſtadio nanque, & talento, ac ſemper à maiore magis profectò latebit, & additum aliquid & demptum, quàm ex minore. Quare à quo primo ſecundum ſenſum non contingit, hoc omnes menſuram & humidorũ, & ſiccorum, & grauis, & leuis faciunt: & tunc putant cognoſcere quantum, cùm per hanc mẽ-
Tex. 4. ſuram ſciant. ¶ Ac etiam motum ſimplici & velociſſimo motu. minimum enim tempus hic habet. Quapropter in Aſtrologia tale vnũ, principium & menſura eſt; motum enim æqualem & velociſſimum Cœli ſupponunt, ad quem cœteros iudicant. & in Muſica primus ſenſibilis tonus, quia minimum; & in voce elementum. & hæc omnia ita vnum quiddam, non vt commune quiddam vnum, ſed vt prædictum eſt. Non ſemper autem menſura numero vnum eſt, verum aliquando plura. vtputa primi ſenſibilis toni duo, qui non ſecundum auditum, ſed in rationibus ſunt. & voces plures, quibus menſuramus. & diameter duobus menſuratur, & latus, & omnes magnitudines. Sic igitur menſura omnium vnum eſt, quia cognoſcimus ex quibus ſubſtantia eſt, aut ſecundum quantum aut ſecundum formam diuidentes. Et propterea vnum indiuiſibile eſt, quia primum ſingulorum indiuiſibile eſt. non tamen omnia ſimiliter indiuiſibilia ſunt, vt pes, & vnitas; ſed hoc quidem omnino, illud verò vult in indiuiſibilia ad ſenſum, vt iam dictum eſt. fortaſſis etenim omne continuum diuiſibile eſt. Semper autem menſura eiuſdem generis eſt. magnitudinum

dinum nanque magnitudo, ſecundum vnumquodque, longitudinis longitudo, latitudinis latitudo, vocum vox, grauitatis grauitas, vnitas vnitatum. ita enim accipere oportet, & non ꝙ numerorum numerus. At oportet, ſi ſimiliter. non tamen ſimiliter cenſet, ſed ac ſi vnitatum vnitates, & non vnitatem cenſeret eſſe menſuram. numerus enim vnitatum eſt multitudo. Tex. 6.

¶ At ſcientiam quoque & ſenſum menſuram rerum dicimus eſſe propterea, quia per ea aliquid cognoſcimus. atqui menſurantur magis quàm mēſurent. ſed accidit nobis, ac ſi alio nos menſurante, cognoſceremus quantinā ſumus, eoque toties nobis cubitalis menſura admota eſt. Protagoras autem hominem ait menſuram eſſe cunctorum, perinde ac ſi ſcientem, aut ſentientem diceret. iſtos autem quia habent, illā quidem ſcientiam, hic verò ſenſum; quæ dicimus obiectorum menſuras eſſe. nihil itaque dicētes egregium, aliquid dicere videtur. Quòd itaq; vni eſſe (maximè ſecundùm nomē, quod determinant) mēſura quædam eſt, maximè propriè quantitatis, deinde qualitatis, manifeſtum eſt. tale autem erit, ſi hoc quidem ſecundùm quantitatem, hoc verò ſecundùm qualitatem indiuiſibile ſit. Quare vnum, aut ſimpliciter, aut prout eſt vnum, indiuiſibile eſt. Tex. 5.

Argumentum cap. 3.

Vnum non eſſe ſubſtantiam ſubſiſtentem, & quo idem quòd ens ſignificet, ſcribit Ariſt. diuiditur caput in tres partes. in prima mouet quæſtionem dicēs [ſecundum ſubſtantiam autem, & naturam] in ſecūda determinat quæſtionem duplicitér p. ratione ſic

[ſi

[ſi autem nihil vniuerſalium] ſecundò ſimilitudine, vbi inquit [adhuc autem ſimiliter in omnibus] in tertia demonſtrat ens, & vnum idem aliqualiter ſignificare dicens [quòd autem idem quidam modo]

Tex. 6. SEcundùm ſubſtantiam autem & naturam quonam modo ſe habeat quærendum eſt, quemadmodum dubitationibus tractauimus, quidnam vnum ſit, & quomodo de eo opinari oporteat. vtrum vt ipſum vnum ſubſtantia ſit. quemadmodum Pythagorici dixerunt prius, & Plato poſteriùs: an magis aliqua ſubijcitur natura. & quomodo oporteat notius dici. & an magis, ſicuti Naturales. illorum enim quidam amicitiam ipſum vnum ait eſſe, quidam aerem, quidam infinitum. Si autem nihil vniuerſaliū poſſibile eſt ſubſtantiam eſſe, quemadmodum in ſermonibus de ſubſtantia, & de ente dictum eſt nec hoc ipſum, vt vnum quid præter multa, ſubſtantiam eſſe poſſibile eſt (commune nanque) ſed vt prædicatio ſolùm, patet, ꝙ nec ipſum vnum. ens enim, & vnum vniuerſaliter maxime de omnibus prædicantur. Quare neq; genera naturæ quædam, & ſubſtantiæ à cæteris ſeparabiles ſunt: nec ipſum vnum genus contingit eſſe propter eaſdem cauſas, propter quas nec ens, adhuc autem ſimiliter in omnibus neceſſe eſt ſe habere

Tex. 7. ¶Dicuntur aũt ęqualiter ens & vnum. Quare, cùm in qualitatibus ſit aliquid ipſum vnũ & aliqua natura, ſimiliter aũt & in quãtitatib. manifeſtum eſt, ꝙ omnino quærendum eſt quidnã vnũ ſit, ſicuti quid ens: tanquã non ſufficiens ſit ꝙ hoc ipſum eius natura ſit. at verò in coloribus eſt vnus color, vt puta album:

dein-

deinde alij ex hoc & nigro fieri videntur. nigrū autem priuatio albi eſt, ſicuti tenebræ lucis. hæ autē lucis priuatio ſunt. Quare, ſi entia colores eſſent, aliquis ꝓfectò numerus entium eſſent: ſed quorū? patet, ꝙ colorū. & ipſum vnum eſſet vtique aliquid vnum, vtpura album. Similiter, ſi entia modulationes eſſent, numerus eſſent profectò. attamen primorum ſenſibilium tonorum, ſed non numerus eſſet ſubſtantia ipſorum. & ipſum vnum vtique eſſet aliquid, cuius ſubſtantia non ipſum vnum, ſed primus ſenſibilis tonus. Similiter autem & in ſonis elementorum eſſent entia profectò numerus, & ipſum vnum elementum vocale. Et ſi figuræ linearū rectarū, figurarū profectò numerus eſſent, & ipſum vnū triangulū. eadē verò rō & in cęteris generib. eſt. Quare, ſi cū in paſſionibus, qualitatibus, quantitatibus, ac in motu numeri ſint, & vnū quoddam in omnib. & ipſe numerus aliquorū ſit, & ipſum vnum aliquid unū, non autē hoc ipſum ſubſtantia eius ſit, neceſſe eſt, ut etiam in ſubſtātijs ſic ſe habeat: ſimiliter nanq; in omnibus ſe habet: Quòd igitur in omni genere ipſum vnū ſe habet. Quòd igitur in omni genere ipſum vnū natura eſt, patet, quemadmodū in coloribus ipſum vnū vnus color quærēdus eſt, ita & in ſubſtantia vna ſubſtātia ipſum vnū. ¶ Quòd autem Tex. 8. idem quodammodo ſignificat vnū & ens, patet etiam ex eo, ꝙ æqualiter ſequitur prædicamenta, & in nullo eſt, nec in ipſo quid eſt, nec in ipſo quale; ſed ſimiliter ſe habet ſicuti ens. Et ex eo, ꝙ in prædicatione vnus homo non addit aliquid aliud quàm homo; ſicut nec ipſum eſſe præter quid eſt, aut quale, aut quantum: & vni eſſe eſt vnicuique eſſe

Argu-

Argumentum. cap. 4.

Vnum, & Multa, quæ oppoſitionis ſpecie opponantur, de his item, quæ ad vnum & multa conſequuntur videlicet de eodem, ſimili, & æquali, quæ ad vnum, de diuerſo, diſsimili, & inæquali hoc loco Ariſt. exponit. quomodo accipienda ſit oppoſitio, declarat ſic [opponitur autem vnum, & multa] ad quod genus reducatur, oſtendit ibi [cum autem oppoſitiones] poſtea agit de his, quæ fiunt ex vno, & multo, & proponit ibi [item vnius quidem eſt] & quot modis dicatur Idem, declarat dicens [cum autem idem] quot ſimile ſic [ſimilia verò ſi] quot autem diſsimile, & diuerſum ibi [quare manifeſtum eſt, quod diuerſum, & diſsimile] vltimò differens dicens. [differentia verò, & diuerſitas] & hoc probat ſic [quòd autem rectè]

Tex. 9. OPponũtur autem vnum & multa multis modis, quorum vno vnum & multitudo, vt indiuiſibile & diuiſibile. quod enim aut diuiſum, aut diuiſibile eſt, multitudo quædam dicitur. quod vero indiuiſibile, aut non diuiſum, vnum. Cùm autem oppoſitiones quatuor ſint modis, & horum alius ſecũdum priuationem dicatur, contraria erunt profectò, & neque vt contradictio, nec vt ea, quæ ad aliquid dicuntur. Dicitur autem ex contrario ipſum vnum, & ſignificatur ex diuiſibili indiuiſibile, eo quòd magis multitudo, & indiuiſibile ſenſibile eſt. Quare multitudo ratione prior, quàm indiuiſibile propter ſenſum eſt. ¶ Item vnius quidem eſt (quemadmodum & in diuiſione cõtrariorum deſcripſimus) idem, ſimile, & ęquale: multitudinis vero diuer-
Tex. 10

ſum

ſum diſſimile, & inæquale eſt. Cùm autem idẽ multipliciter dicatur, vno quidem modo ſecundùm numerũ quod quandoque dicimus ipſum. Hoc verò ſi & ratione & numero vnum ſit, vt puta tu tibi ipſi & forma, & materia vnum. Item ſi primæ ſubſtantiæ ratio vna ſit, vt ęquales lineæ rectę eędem, & ęqualia, & ęqualium angulorũ quadrata, tametſi plura ſint, ęqualitas tamen in eis eſt vnitas. ¶Similia verò, ſi cùm non ſint eadẽ ſimpliciter, nec ſecundum ſubſtantiam ſubiectã in differentia, ſecundùm formam eadem ſint. quemadmodum maius quadratum minori ſimile eſt, & lineę inęquales. hę enim ſimiles quidẽ, verùm non eædem, ſimpliciter ſunt. Quędam verò, ſi cum eandem formam habeant, in quibus magis & minus ſit, neque magis neque minus ſit. Quędam autem, ſi eadem & vna ſpecie paſſio ſit. vt valde album & minus, ſimilia eſſe aiunt, quia vna ſpecies eorum eſt. Quędam verò ſi plura habet eadem, quàm diuerſa, aut ſimpliciter, aut quę in promptu ſunt. vt ſtannum argento quàm auro: aurum verò igni, prout flauus, & rufus eſt. Quare manifeſtum eſt, quòd diuerſum, & diſſimile multipliciter dicuntur. Aliudque & idem oppoſitè. Vnde omne ad omne, aut idem, aut aliud eſt. hoc verò, niſi ſit & materia & ratio vna (quare tu & propinquus diuerſum) tertium autẽ, ſicuti illa, quę in mathematicis ſunt. Diuerſum igitur autem idem: ideo omne ad omne dicitur, quòd quęquè vnum, & ens dicuntur. non eſt enim contradictio ipſius eiuſdem. Quare non dicitur de non entibus (at non idem dicitur) ſed de omnibus entibus; aut enim vnum, aut non vnum natura aptum ens, & vnum eſſe. Diuerſum igitur & idem ita opponuntur. ¶Diffe- Tex. 12

Tex. 11 (margin, beside "eis eſt vnitas. ¶Similia verò")

feren-

ferentia verò & diuerſitas aliud eſt. diuerſum nanque, & illud, à quo diucrſnm, non eſt neceſſe aliquo eſſe diuerſum. omne etenim, quodcũque ſit ens, aut idem, aut diuerſum eſt: differens verò ab aliquo, aliquo differens eſt: quare neceſſe eſt aliquid idem eſſe, quo differunt. hoc verò idem, aut genus, aut ſpecies eſt. omne nanque differens, aut genere, aut ſpecie differt. genere quidem, quorum non eſt communis materia. neque mutua generatio, vtputa, quorum alia prædicationis figura eſt: ſpecie verò, quorum idem genus. dicitur autẽ genus, quo ambo quæ differunt, ſecundum ſubſtantiam idem dicũtur.

Tex.13 ¶Conrraria verò differentia ſunt, & contrarietas quædam differentia eſt. Quòd autem rectè hoc ſupponimus, ex inductione patet. Cuncta enim differre videntur, & non ſolùm diuerſa eſſe, ſed quædam ſecundùm genus diuerſa, quædam in eadẽ prædicationis coordinatione. quare & qua eadem ſpecie in eodem genere ſunt. determinatum autem in alijs eſt, quæ eadem, aut diuerſa genere ſunt.

Argumentum cap.5.

Quid ſit contrarietas, quòd videlicet eſt maxima, & perfecta differentia, quot item contraria, oſtendit. proponit hoc dicens [cum autem contingit inuicẽ differre] & ait contrarietatem eſſe maximam differentiam ſic [& hanc dico contrarietatem] poſtea inducit duo corollaria. primum eſt, quòd contrarietas eſt maxima differentia, vbi ait [atqui quod maximum eſt] ſecundum eſt, quòd non contingit plura eſſe contraria vni dicens [his autem exiſtentibus] & hoc probat dup. primò ſic [nec ne vltimo] ſecundò ita

[&

[*& omnino ſi contrarietas*] *atque hinc demonſtrat omnes definitiones de contrarijs datus ſecundum prædictam definitionem contrarietatis eſſe, vbi inquit* [*neceſſe autem alias contrariorum.*]

CVm autem contingit inuicem differre, quæ differunt, & plus,& minus, eſt etiã quædã maxima differentia. & hanc dico cõtrarietatem. Quod autem maxima differentia eſt, manifeſtũ eſt ex inductione. Quæ enim genere differunt, non habent ad ſe mutuo viam, ſed plus diſtant & non conueniunt, illis verò, quæ ſpecie differunt generationes ex contrarijs,tanquam ex vltimis ſunt. diſtantia vero vltimorũ maxima eſt, quæ etiam cõtrariorum. Atqui quod maximum eſt in quoq; genere perfectum eſt.etenim Maximum eſt,cuius nõ eſt exceſſus. Perfectum verò, extra quod nõ eſt poſſibile aliquid habere finẽ; nanque habet perfecta differentia: quemadmodum cętera perfecta dicuntur, eò quòd habeant finem. extra finem autẽ nihil eſt. vltimum enim in re omni eſt, & continet; quare nihil extra finem eſt,nec indiget aliquo,quod perfectum eſt.

¶Quòd igitur contrarietas eſt differentia perfecta,ex his patet. Cùm autem multipliciter dicantur contraria, ita perfectum ſequitur, ſicuti eis ineſt eſſe contrarijs. His autem exiſtentibus, patet, quod non contingit vni plura contraria eſſe, nec enim vltimo vlterius aliquid erit, nec vnius diſtantiæ plura, quàm duo vltima. & omnino ſi contrarietas differentia eſt, differentia verò duorum eſt, ergo & ipſa perfecta. Neceſſe autem alias contrariorum definitiones veras eſſe; etenim plurimum differt perfecta differentia. Nanque non eſt aliquid ſumendum ex- Tex.14

tra ea, quæ & genere differunt, & ſpeciei. eſſen ſum eſt enim, quòd ad ea, quæ extra genus ſunt, non eſt differentia. horum autem hæc maxima eſt. Et quæ in eodem genere plurimum differunt, contraria ſunt. maxima enim horum differentia eſt, quæ perfecta eſt. Et quæ in eodem ſuſceptiuo plurimum differunt, contraria ſunt. materia enim eadem contrarijs. Et quæ ſub eadem potentia plurimum differunt. etenim ſciẽtia circa vnum eorum genus vna, in quibus perfecta differentia, maxima eſt.

Argumentum cap. 6.

Habitũ; & Priuationem, communem eſſe omnium contrariorum rationem, & quomodo cunque oppoſitorum radicem præponit Ariſt. vbi inquit [prima verò contrarietas] & itidem oſtendit, quòd ab iſta prima contrarietate alia contraria ortum ducant ſic [cæteta verò contraria] quòd autem prima contrarietas ſit priuatio, & habitus probat dup. primò per Syllog. dicens [ſi opponuntur itaque contradictio] ſecundò per inductionem ſic [hoc autem per inductionem] & tandem aſſerit diuerſimode vnum contrariorum eſſe priuationem alterius, vbi inquit [differt autem, vt dictum eſt]

Tex. 15 PRima verò contrarietas habitus & priuatio eſt: non tamen omnis priuatio (multipliciter. n. priuatio dicitur) ſed quæcũq; perfecta ſit. Cętera verò contraria ſecundùm hæc dicentur; quædam, eò quòd habeant: quædam, eò ꝙ faciant, aut factiua ſint: quædam, eò ꝙ accipiant, abijciant hæc, aut alią contraria. Si opponũtur itaq; contradictio, priuatio, cõtrarietas, & ad aliquid:

quid:

quid: horum aũt primum contradictio: cõtradictionis verò nihil medium eſt, contrariorum autem contingit: patet ꝙ non idem eſt cõtradictio & contraria. Priuatio verò quædã contradictio eſt. aut enim quod omnino impoſſibile eſt habere, aut quod, cùm natura aptum habere ſit, non habeat, priuatum eſt; aut totaliter, aut modo quodam determinatum. multipliciter. n. hoc, vt in alijs diuiſum à nobis eſt, dicimus. quare priuatio quædam contradictio eſt, aut impoſſibilitas determinata, ſiue ſimul accepta cum ſuſceptiuo. Ideo contradictionis quidem non eſt medium, ſed priuationis alicuius eſt. omne. n. aut æquale, aut nõ æquale. æquale verò, aut inæquale non omne, niſi ſolùm in ſuſceptiuo æqualitatis. ¶Si itaque generationes ipſi materiæ ex contrarijs: fiunt autem aut ex forma, & habitu formæ, aut ex aliqua priuatione ſpeciei & formæ: patet, quod omnis quidem contrarietas priuatio eſt, priuatio verò non omnis fortaſſe contrarietas eſt. Cauſa verò eſt, quia multipliciter priuari contingit, quod priuatum eſt. à quibus enim vltimis tranſmutationes, hæc contraria ſunt. Hoc autem & per inductionem manifeſtũ eſt. omnis nanque contrarietas habet alterius contrariorum priuationem: verum non omnia ſimiliter: inæqualitas enim æqualitatis, diſſimilitudo verò ſimilitudinis, vitium autem virtutis. Differt autem, vt dictum eſt. etenim hoc quidẽ, ſi ſolùm priuatum ſit: hoc verò, ſi ſit, aut quãdo, aut in aliquo, vtputa in aliqua ætate, aut in principali, aut omnino. Ideo horum quidem eſt aliquid mediũ, & eſt nec bonus homo, nec malus: illorum verò non eſt, ſed neceſſe eſt eſſe parẽ, vel imparem. Præterea, quædã habent ſubiectũ Tex. 16

determinatum, quædam nõ. Quare manifeſtum eſt, quod ſemper alterum contrariorũ ſecũdum
Tex. 17 priuationem dicitur. ¶ Sufficit verò etiam, ſi prima & genera cõtrariorum, vtputa vnum & multa; cętera enim ad hæc reducuntur.

Argumentum cap. 7.

Solutio dubitationum circa oppoſitionem æqualis ad magnum tractatur. mouet dubitationes ibi [cum aũt vnum vni contrarium] atque obijcit ad oſtendendum æquale eſſe contrarium magno, & paruo tribus rationibus, quarum prima eſt [ſi ſunt ipſius vnum] ſecunda [præterea inæquali æquale] tertia [& dubitatio iuuat illos] oppoſitum probat dup. primò ſic [verum accidit vnum] ſecundò [item æquale quidem] vltimò determinat veritatem quæſtionis ibi [reſtat itaque aut vt negationem opponi] & poſtea declarat quo genere opponatur æquale magno, & paruo ſic [nõ autem priuatio] & excludit quorundam irriſionem de hoc ſic [quia non rectè reprehendunt]

CVm autem vnum vni contrarium ſit, dubitauerit quiſpiam, quonam modo vnum & multa opponuntur, & æquale magno & paruo. ipſum enim vtrum, ſemper in oppoſitione dicimus. vtputa, vtrum album, an nigrum? vtrum album, an non album? vtrum verò homo, an album, non dicimus, niſi ex ſuppoſitione, & quærentes. vtputa, vtrum Cleon venit, an Socrates. ſed hoc in nullo genere neceſſe eſt. Verùm hoc quoque illinc aduenit. ſola nanque oppoſita non contingunt ſimul eſſe, quo & hic vtitur, in eo quod eſt vter venit. nam ſi ſimul contingeret,

ridicula

ridicula eſſet interrogatio. quod ſi etiam ita, ſimiliter etiam in oppoſitionem cadit, ad vnum, aut multa. vtputa vtrum ambo venerunt, an alter. ¶ Si itaque ipſius Vtrum quæſtio ſemper in oppoſitis ſit: dicitur autem vtrum maius, an minus, an æquale: quænam æqualis ad hæc oppoſitio eſt? Nec alteri ſoli contrarium, nec ambobus eſt. cur enim magis maiori, quàm minori? Præterea inæquali æquale contrarium, quare in pluribus quàm vno erit, quòd ſi inæquale idem ambobus ſimul ſignificat, erit quidem ambobus oppoſitum. ¶ Et dubitatio iuuat illos, qui dicunt inæquale dualitatem eſſe, verum accidit vnum duobus contrarium eſſe: quod impoſſibile eſt. Item æquale quidem medium magni & parui videtur. contrarietas verò neque media videtur, neque ex definitione poſſibile eſt: non enim eſſet perfecta, ſi alicuius media eſſet, ſed magis ſemper aliquid ſuijpſius medium habet. Reſtat itaque, aut vt negationem opponi, aut vt priuationem. Alterius igitur non contingit (cur enim magis magni, quàm parui?) amborum ergo priuatiua negatio. ideo ipſum Vtrum ad ambo, non ad alterum ſolùm dicitur. vtputa, vtrum maius, an æquale: vel vtrum æquale, an minus: ſed tria ſemper. Non autem priuatio neceſſariò, etenim non omne, quod non maius, aut minus, æquale eſt, ſed in quibus apta natura ſunt illa eſſe. Eſt igitur æquale, quod, cùm nec magnum, nec paruum ſit, natura tamen aptum eſt magnum, aut paruum eſſe. & ambobus, tanquam priuatiua negatio opponitur: ideo & medium eſt, & quod nec bonum, nec malũ eſt, ambobus opponitur, verùm innominatum eſt; multipliciter nanque vtrunq; dicitur, & ſuſceptiuum nõ eſt vnum, ſed

Tex. 18

Tex. 19

magis, quod nec album neque nigrum; neque tamen hoc dicitur vnum, ſed determinati quodammodo colores ſunt, de quibus priuatiuè hęc negatio dicitur. neceſſe eſt enim, aut fuſcum, aut pallidum, aut huiuſcemodi aliquid aliud determinatum eſſe. Quare non rectè reprehendunt, qui ſimiliter putant omnia dici, vt calcei & manus medium ſit, quod neque calceus, neque manus eſt: quandoquidem & quod nec bonum, nec malum eſt boni & mali, ac ſi omnium eſſet aliquod medium. Verùm non eſt neceſſe vt hoc accidat. etenim hæc negatio ſimul oppoſitorum eſt, & quorum aliquod medium. ac aliqua diſtantia natura apta eſt eſſe. Illorum autem non eſt differentia. in alio enim genere ea ſunt, quorum ſimul erant negationes. quare quod ſubijcitur, non eſt vnum.

Argumentum cap. 8.

Quo pacto, & qua ratione vnum, & multa ſe opponantur, proponit in dubium ibi [ſimiliter autem de vno] & quod vnum non opponatur multis probat ſic [vnum etenim paucum] quam dubitationem ſoluit ſic [vtrum fortaſſis multa dicantur] ob hanc duo agit, primum quòd multum non eodem modo opponitur vni, & pauco vbi ait [vno quidem modo, ſi qua multitudo] ſecundò quomodo vnum, & multa opponuntur, & duo narrat. primò probat, quòd vnum opponitur multis relatiuè ſic [opponuntur autem vnũ, & multa] ſecundò quòd multitudo abſoluta non opponitur pauco ſic [multitudo autem neque pauco contraria eſt.]

Tex. 20 SImiliter autem de vno & multis quiſpiam dubitare poſſit. Etenim, ſi multa vni ſimpliciter oppo-

opponuntur, accidunt quędã impoſſibilia. vnum etenim paucũ, aut pauca erit. multa etenim paucis opponuntur. Præterea duo ſunt multa (ſiquidem duplex multiplex) dicitur autem duplum à duobus: quare ipſum vnum paucũ erit. ad quid enim ipſa duo dicerentur multa, niſi ad vnum & paucum? nihil nanq; eſt minus. Præterea, ſi vt in longitudine longum & breue, ita in multitudine multum & paucum, & quodcũq; ſit multum, & multa, & rurſus quæ multa etiã multum: niſi ergo in continuo faciiè terminabili differat, quod paucum eſt quadã multitudo erit. quare ipſum vnum multitudo quædã eſt, ſi quidem & paucũ. hoc verò eſſe eſt, ſi ipſa duo multa ſunt. Verum fortaſſis multa dicuntur quidem, ſicuti & multũ, ſed vt differens: veluti aqua multum, multa verò minimè, ſed quæcunq; diuiſibilia ſunt in his dicuntur. vno quidẽ modo, ſi qua multitudo ſit, exceſſum aut ſimpliciter, aut ad aliquid habẽs: paucumq́ ſimiliter, multitudo defectum habẽs, alio verò, vt numerus, qui ſolùm vni opponitur. ita enim dicimus vnũ, aut multa quẽadmodum ſiquis dicat vnum & ipſa vna, aut albũ & ipſa alba, & menſurata ad menſuram & menſuratum, ſic & multiplicia dicuntur. multa nanque vnuſquiſq; numerus, quia vnius, & quia vnuſquiſq; menſurabilis, & tanquam vni, nõ pauco oppoſitus. Hoc itaq; modo multa ſunt & ipſa duo: tanquam verò multitudo, aut ad aliquid, aut ſimpliciter exceſſum habens non ſunt, ſed prima. ſimpliciter verò ſunt pauca ipſo duo: multitudo nanque eſt prima defectum habens. Quare nõ rectè fuerit dicens Anaxagoras, quòd ſimul cunctę res erant multitudine & paruitate infinitę. oportebat nanq; pro paruitate dicere, & paucitate. non

enim infinitæ, cũ paucũ non propter vnũ, vt qui
Tex. 21 dã aiunt, ſed propter duo. ¶Opponũtur aũt vnũ & multa, quæ in numeris, vt mẽſura mẽſurato: hæc verò, vt ea, quæ ad aliquid, quæcunq; eorũ, quæ ad aliquid non ſm ſe. diſtinctum autem à nobis in alijs eſt, ꝙ ea, quæ ad aliquid, dupliciter dicuntur. quædam vt cõtraria, quædã vt ſciẽtia ad ſcibile, eò ꝙ aliquid aliud dicatur ad ipſum. Vnum verò aliquo minus eſſe, vtputa duobus nihil prohibet. non. n. ſi minus eſt, etiã paucũ eſt. Multitudo autẽ quaſi genus numeri eſt. numerus etenim eſt multitudo vno menſurabilis. Et quodãmodo vnũ & numerus opponũtur, non vt cõtraria, ſed quemadmodũ dictum eſt, vt quædã eorũ, quę ad aliquid. quatenus. n. hoc quidẽ menſura, illud verò menſurabile, eatenus opponuntur. ideo nõ omne, quod vnũ ſit, numerus eſt, vtputa, ſi quid indiuiſibile ſit. Cùm aũt ſimiliter dicatur ſcientia ad ſcibile, nõ ſimiliter aſſignatur. videri nanq; poſſit ſciẽtia quidẽ mẽſura eſſe, ſcibile, verò quod menſuratur. accidit autẽ omnẽ quidẽ ſcientiã ſcibile eſſe, ſcibile non omne ſcientiã eſſe, eo ꝙ modo quodã ſcientia ſcibili menſuratur. Multitudo aũt neq; pauco cõtraria eſt, ſed huic multũ, tanquã excedẽs multitudo exceſſæ multitudini. nec vni oĩno, ſed hoc quidẽ, vt dictũ eſt, quod diuiſibile, hoc indiuiſibile, tanquã ad aliquid, quẽadmodũ ſciẽtia ſcibili, ſi fuerit numerus, vnum verò menſura eſt.

Argumentum cap. 9.

Aliquod eſſe medium inter contraria nos docet Ariſt. quod eiuſdẽ generis cum illis exiſtit, & ex his cõponitur. proponit ibi [cũ verò cõtrariorũ] diuiditur caput in tres partes. in prima probat media eſſe in eo-

dem

dem genere cũ contrarijs, vbi inquit [omnia.n.media, & illa] in ſecunda, media eſſe inter contraria tantùm, dicens [at verò media omnia] & inter quæ oppoſita poßint eſſe media ibi inquit [oppoſitorũ verò cõtradictionis] in tertia parte declarat media eſſe cõpoſita ex contrarijs. & id proponit ſic [quod ſi media in eodem genere] & probat tripliciter. primò oſtendit, ꝙ contrariæ ſpecies habent priora contraria, vbi ait [aut.n.erit aliquod genus] ſecundò ꝙ mediæ ſpecies habent priora media ſic [cętera quoque & media] poſtremò quòd mediæ differentiæ ex differentijs cõtrarijs componuntur, vbi ait [primæ verò differentiæ.]

CVm verò contrariorum contingat aliquid medium eſſe, & quorundam ſit, neceſſe ex contrarijs media eſſe. Omnia enim media, & illa, quorum media ſunt, in eodem genere ſunt. Media nanq; illa dicimus, in quæ neceſſe eſt primo trãſmutari, quod tranſmutetur, vtputa ſi ab vltima ad primã paulatim pertranſeat, prius ad medios ſonos veniet. & in coloribus. ſi ex albo ad nigrum veniat, prius ad puniceum, & fuſcũ, quàm ad nigrum veniet. ſimiliter autẽ & in alijs. Tranſmutari verò ex alio genere in aliud genus non eſt, niſi ſecundũ accidẽs, vt ex colore in figuram. neceſſe igitur, vt media & ſibi inuicem, & quorũ media ſunt, in eodẽ genere ſint. At verò omnia aliquorũ oppoſitorũ ſunt, ex his nãq; ſolis per ſe trãſmutari eſt. Quare impoſſibile eſt media eſſe non oppoſitorũ, eſſet nanq; profectò tranſmutatio etiam ex non oppoſitis. Oppoſitorum verò contradictionis quidem nullum eſt mediũ. Hoc enim eſt contradictio, oppoſitio, cuius cùm nihil habeat medium, cuicũque altera pars adeſt. Cęterorum verò quædã ad aliquid, Tex. 22

quæ-

quædam priuatio, quędā contraria ſunt. Eorum verò, quæ ad aliquid quæcunque uon ſunt contraria, non habent medium. cauſa vero, quia nō
Tex.23 in eodem genere ſunt, quid nanque ſcientiæ & ſcibilis medium? verū magni & parui eſt. ¶ Quod ſi media in eodem genere ſunt, vt oſtenſum eſt, contrariorum media neceſſe eſt ipſa ex his contrarijs cōponi. Aut enim erit aliquod genus eorum, aut nullum: & ſi genus quidem ita erit, vt aliquid prius contrarijs ſit, differentiæ priores contrariæ erunt, quę faciunt contrarias ſpecies, tanquam generis. ex genere nanque & differentia ſpecies ſunt, vtputa ſi albū & nigrum contraria ſunt: eſt autem illud ſegregatiuus color, hoc verò congregatiuus: hæ differentiæ congregatiuum & ſegregatiuum priores. quare priora inuicem contraria ſunt. at verò quæ contraria differentiæ ſunt, magis contraria ſunt. cętera quoque & media ex genere & differentijs erunt, vtputa quicunq; colores medij inter album & nigrum ſunt, hos oportet vt & ex genere dicātur (eſt autem genus color) & ex quibuſdam differentijs: hæ verò non erunt prima cōtraria. quod ſi ſecus vnumquodq; aut album, aut nigrum erit, ergo aliæ. mediæ igitur primorum contrariorum hæc erunt, primæ verò differentiæ ſegregatiuum & congregatiuum. Quare hæc primùm quærendum eſt, quęcunque contraria non in genere, ex quo media eorum. Quæ enim in eodem genere ſunt, neceſſe eſt vt aut ex incompoſitis genere componantur, aut incompoſita ſint, & quidem contraria inuicem incompoſita, propterea quod principia ſunt, media verò, aut omnia, aut nullum; ex contrarijs verò aliquid fit. quare etiā in hoc tranſmutatio, ante quàm in illa vtro

que

que enim & magis, & minus erit. medium igitur contrariorum hoc etiam erit. Ergo cętera quoque media cōpoſita ſunt. id enim, quod vno minus, altero magis eſt, cōpoſitum ex illis quodammodo eſt, quorum vno minus, altero magis dicitur eſſe. Cùm verò contrariorū alia priora eiuſdem generis non ſint, omnia media profectò ex contrarijs erunt: quare & omnia inferiora tum contraria, tum media, ex primis contrarijs erunt. ¶Et quidem quòd cuncta media in eodem genere, & contrariorum media ſint, ac ex contrarijs componantur, patet. Tex. 24

Argumentum cap. 10.

Contraria ſemper eſſe diſtinguenda ſecundum ſpeciem Ariſt. demonſtrat. ſecatur caput in tres partes. in prima probat. quod differentia, quæ facit differre ſpecie eſt ſecundum ſe ipſius generis quaſi ipſam naturam generis in diuerſas ſpecies diuidens, & hoc ſic [diuerſum autem ſpecie] in ſecunda parte quòd hoc conueniat cum contrarietate, vbi ait [contrarietas igitur] & hoc probat tali ratione [& quod contraria in eodem genere] & concludit quoddam corollarium ex prædictis ſic [quib manifeſtum eſt.]

Diuerſum autem ſpecie ab aliquo diuerſum aliquid eſt, & hoc ambobus ineſſe oportet, vt ſi animal ſpecie diuerſum, ambo animalia. neceſſe eſt igitur in eodem genere eſſe, quæ ſpecie diuerſa ſunt. Huiuſcemodi enim appello genus, quo vnum & idem ambo dñr, non ſecūdum accidens differentiā habens, ſiue vt materia exiſtens, ſiue vt aliter. etenim non ſolùm commune oportet exiſtere, vt ambo animalia, verùm

etiam

etiam vtrique diuerſum hoc ipſum animal: vt hoc quidem equum, hoc vero hominem, quare hoc commune diuerſum ſpecie viciſſim eſt. erit itaque ſecundùm ſe hoc quidem tale quid animal, hoc verò tale quid: vt hoc quidem equus, hoc verò homo Neceſſe igitur hanc differẽtiam generis diuerſitatem eſſe: dico nanque differentiam generis diuerſitatem, quæ diuerſum hoc ipſum facit. Contrarietas igitur hæc erit. Patet autem ex inductione. cuncta nanque oppoſitis diuiduntur: & quòd contraria in eodem genere ſint, oſtenſum eſt. contrarietas enim perfecta differentia erat: omnis verò ſpecie differentia eſt alicuius aliquid: quare hoc & idem, & genus in ambobus. ideo in eadem coordinatione prædicamenti ſunt omnia contraria, quæcunque non genere differunt, & inuicem maxime diuerſa, perfecta nanque differentia, & ſimul inuicem non fiunt. Differentia ergo contrarietas eſt. Hoc enim eſt diuerſa ſpecie eſſe, quòd cùm in eodem genere ſint, contrarietatem habent, indiuidua exiſtentia. Eadem autem ſpecie, quæcunque contrarietatem non habent, indiuidua exiſtentia. in diuiſione nanque, & in medijs fiunt contrarietates, antequam ad indiuidua deueniatur. Quare manifeſtũ eſt, quòd ad id, quod vocatur genus, nec eadem, neque diuerſa ſpecie, vlla, quæ vt generis ſpecies, conueniunt. materia nanque negatione oſtenditur: genus verò materia eius eſt, cuius genus dicitur, non vt quod Heraclidarum, ſed vt quod eſt in natura. Nec ad ea, quæ non in eodem genere ſunt, ſed ab illis genere different. ſpecie verò ab his, quæ in eodem genere ſunt. etenim differentiam neceſſe eſt eſſe contrarietatem eius, à quo ſpecie

differt:

differt: hæc autem his ſolis ineſt, quæ in eodem genere ſunt.

Argumentum cap. 11.

Aliqua contraria differre ſpecie, & aliqua non, ſcribit per dubitationem ibi [dubitabit autem quiſpiam] & ſoluit dup. primò in generali, vbi ait [aut quoniam illa quidem propriæ paßiones] ſecundò in particulari ſic [Maſculinum, & fœmininum.]

DVbitabit autem quiſpiam cur mulier à viro non ſpecie differat, cùm mas, & fœmina contraria exiſtant, differentia verò contrarietas ſit. neque diuerſum ſpecie animal maſculus, & fœmina, cùm tamen hæc differentia per ſe animalis ſit, & non vt albedo, aut nigredo, ſed quatenus animal, & maſculus, & fœmina exiſtant. Hæc autem dubitatio ferè eadem eſt, & cur hæc quidem contrarietas diuerſa ſpecie faciet, hæc verò non. vt greſſibile, & volucre, albedo verò & nigredo non. An, quoniam illa quidem propriæ paſſiones generis ſunt, hæc verò minimè. & cùm illud quidem ratio, hoc verò materia ſit, quæcunque in ratione contrarietates ſunt, ſpecie differentiam faciunt: quæcunque verò in coaſſumpto materiæ, minimè faciunt. Quare hominis albedo, vel nigredo non facit, nec hominis albi ad hominem nigrum ſecundùm ſpeciem differentia eſt, etiam ſi vnum nomen ponatur. homo nanque vt materia eſt. materia verò non facit differentiam. non enim hominis ſpecies ſunt homines. Quare & ſi carnes, & oſſa, ex quibus hic, & hic eſt, diuerſa Tex.25

ſint,

ſint, attamen totum diuerſum quidem, ſpecie verò non eſt diuerſum, quoniam in ratione nō eſt cōtrarietas. hoc autē eſt vltimum indiuiduum Callias vero ratio cum materia eſt, & albus homo, quoniam Callias albus. per accidens igitur homo eſt albus. Nec æneus, & ligneus circulus, ſiue triangulus æneus, & circulus ligneus ob materiā ſpecie differunt, ſed quoniā in ratione contrarietas ineſt. Vtrum autem materia non faciat diuerſa ſpecie, cùm quodāmodo diuerſa ſit? An aliquo modo facit? Cur enim hic equus ab hoc homine diuerſus ſpecie, cùm rationes eorum cum materia ſint? An, quoniam in ratione contrarietas ineſt? etenim hominis albi, & equi nigri ſpecie diuerſitas eſt, non tamen prout hic quidem albus, hic verò niger: ſi quidem & ſi ambo albi eſſent, nihil minus ſpecie diuerſi eſſent. Maſculus autē & fœmina propriæ quidem animalis paſſiones ſunt, ſed non ſecundùm ſubſtantiam, verùm in materia, & corpore. quare idem ſemen aliquam
Tex.26 paſſionē paſſum, aut fœmina, aut mas fit. ¶ Quid igitur ſit ſpecie diuerſum eſſe, & cur quædam ſpecie differant, quædam non, dictum eſt.

Argumentum cap. 12.

Corruptibile, & incorruptibile genere differre probat, & ſpecies ſeparatas, vt poſuerunt Platonici, nequaquam eſſe oſtendit. proponit, & probat primum, vbi ait [cum verò contraria] poſtea excludit falſam opinionem quorundam, quam proponit ſic [nunc autem igitur] deinde improbat eam ſic [verum contrariorum quædam] quòd autem non ſint ſpecies ſeparatæ, vt putauerunt Platonici, probat his verbis [manifeſtum itaque eſt.]

Cum

CVm verò contraria ſpecie diuerſa ſunt, corruptibile autem & incorruptibile contraria ſunt (priuatio nanque determinata impotentia) neceſſe eſt diuerſum genere eſſe corruptibile & incorruptibile. Nunc quidem in ipſis vniuerſalibus nominibus diximus: quare videbitur vtique non eſſe neceſſe quodcunque corruptibile & incorruptibile diuerſa ſpecie eſſe, quemadmodum, nec album, & nigrum. Idem enim contingit & ſimul eſſe, modo vniuerſalium ſit, ſicuti homo profectò eſſe poſſit & albus & niger, & ſingularium fuerit idem (non ſimul) & albus, & niger, tametſi album nigro contrarium ſit. Verum contrariorum quædam ſecundum accidens quibuſdam inſunt, vt ea quę nunc dicta ſunt, ac alia multa: quędam impoſſibile eſt quorum eſt corruptibile, & incorruptibile. nihil enim ſecundum accidens corruptibile eſt, accidens nanque contingit non eſſe. corruptibile vero eorum eſt, quæ neceſſario inſunt his, quibus inſunt: aut vnum & idem corruptibile, & incorruptibile erit, ſi cō tingit non ineſſe ei corruptibile. Aut ſubſtantiā igitur, aut in ſubſtantia cuique corruptibilium neceſſe eſt corruptibile eſſe. Eadem autem ratio & de incorruptibili eſt. eorum enim ambo ſunt, quæ neceſſario inſunt. Prout igitur & ſecūdum quod primum hoc quidē corruptibile, illud vero incorruptibile, oppoſitionem habent: quare neceſſe eſt genere diuerſa eſſe. Manifeſtum itaque eſt, quod non contingit tales formas eſſe, quales quidā aiunt. erit nanque & ipſe homo hic quidē corruptibilis, ille verò incorruptibilis, quamuis formæ eædem ſpecie cum particularibus eſſe dicantur, & non æquiuocè. quæ vero genere diuerſa ſunt, plus diſtant, quàm quæ ſpecie.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

Liber Vndecimus.

SVMMA LIBRI.

A cap. 1. vſque ad 3. recolligit dubitationes motas in 3. libro.

A cap. 3. vſque ad 7. reaſſumit quæ in 4. lib. dixerat, vt potè ea quæ ad conſiderationem huius ſcientiæ pertinent.

Argumentum cap. 1.

Metaphyſ. ſcientiam circa principia verſari hoc tempore Ariſt. declarat, & quæ ſint illa principia oſtendit: item quomodo mathematica ſint ſeparata, & quæ vniuerſalia omnium principia ſint. ſupponit igitur primò conſiderationem huius ſcientiæ eſſe circa principia, vbi ait [quod quidem ſapientia] poſtea mouet multas dubitationem circa conſiderationem huius ſcientiæ dicens [ambiget autem quiſpiam] deinde quærit circa quas ſubſtantias ſit conſideratio huiuſmodi, & primò quærit, an ſit circa cauſas phyſicas

ſicas dicens [at nec circa cauſas] ſecundò an ſit circa ſubſtantias ſenſibiles ibi [& omnino dubitationem habet] & hinc dubitat, an mathematica ſint ſeparata à materia, vbi inquit [attamen etiam ſi quis eas ponat eſſe] vltimò quærit, circa qualia principia ſit conſideratio huius ſcientiæ, & circa hoc monet tres quæſtiones. primò an hæc ſit circa principia, quæ à quibuſdam elementa dicuntur, vbi ait [dubitabit autem aliquis] ſecundò [hæc autem ſanè fuerint ens] tertiò vtrum principia ſint magis genera, quàm ſpecies, vbi inquit [idem ſi magis principium eſt.]

QVòd quidem Sapientia ſcientia quædam circa principia eſt, patet ex primis, in quibus ad ea, quæ ab alijs, de principijs dicta fuerunt, dubitatum eſt. Ambigat autem quiſpiam, vtrum ipſam Sapientiam par ſit vnam eſſe ſcientiam, an plures. ſi enim vnam, vna certè ſemper contrariorum eſt. at principia contraria non ſunt: quod ſi non vnam, quales has ponere oportet? Item demonſtratiua principia ſpeculari vtrum vnius eſt, an plurium. nam ſi vnius, cur huius magis, quàm cuiuſcunque? quòd ſi plurium, quales has ponere oportet? Præterea, vtrum omnium ſubſtantiarum, an non. nam ſi omnium, difficile erit qualium nam ſit reddere. ſi autem non omnium vna, incertum eſt quonammodo contingit plurium eandem ſcientiam eſſe. Præterea, vtrum circa ſubſtantias ſolùm, an etiam circa accidentia. ſi enim circa accidentia demonſtratio eſt, circa ſubſtantias non eſt. quod ſi altera, quænam vtraque; & vtra ſapientia ſit. demonſtratiua enim ſapientia, quæ circa accidentia eſt: quæ verò

circa ipſa prima, quæ ſubſtantiarum eſt? At nec circa cauſas, quæ in phyſicis dictæ ſunt, quam quærimus, ſcientia ponenda eſt. neque enim circa ipſum cuius cauſa: tale enim eſt bonum. hoc vero in agendis, & his, quæ ſunt in motu, exiſtit. & hoc primum mouens non eſt. Et omnino dubitationem habet, vtrum circa ſenſibiles ſubſtantias eſt, quæ nunc quæritur, ſcientia, an nō, ſed circa alias quaſdam. etenim ſi circa alias, aut circa formas erit profectò, aut circa mathematica. quòd autem formæ non ſint, manifeſtū eſt. Attamen etiam, ſi quis eas ponat eſſe, dubitationem habet, cur nō ita ſe habet de cęteris, quorum formæ ſunt, quemadmodum de mathematicis? dico autē, quod mathematica quidem, media ponunt formarum, & ſenſibilium eſſe, quaſi tertia quędam præter formas, & ea, quæ hic ſunt. at tertius homo nō eſt, nec equus, præter ipſum, & particulares. Quòd ſi, vt aiunt, non ſunt, circa qualia ponendum eſt, quod Mathematicus tractet? non. n circa ea, quæ hic ſunt. nihil enim horum tale eſt, quale Mathematicæ ſcientię quærunt. At verò nec circa mathematica eſt, quæ nunc quæritur, ſcientia. nihil enim horum ſeparatum eſt. Verùm nec ſenſibilium ſubſtantiarum, corruptibiles nanq; ſunt. Et omnino dubitare aliquis poſſit qualiſnam ſcientię ſit, de Mathematicorum materia dubitare. nec enim Naturalis, eò quòd circa, ea quę in ſe principium motus & quietis habent, omnis Naturālis intentio eſt. Nec illius, quæ de demonſtratione, & ſcientia tractat. circa nanque idipſum genus conſiderationem facit. Reſtat itaque Philoſophiam propoſitam de hiſce rebus tractare. Dubitauerit autem quiſpiam

pro-

profectò, ſi hæc, quæ quæritur, ſcientia, ponēda ſit circa principia, quæ à quibuſdam, elementa vocantur. hęc autem omnes ineſſe compoſitis ponunt. At magis videatur vniuerſalium eam oportet eſſe, quæ quæritur ſcientia. omnis enim ratio, omniſque ſcientia vniuerſalium. non vltimorum eſt: quare ſic erit vtique primorū generum. hęc autem ſanè fuerint ens, & vnum. hæc enim maxime putabuntur cuncta entia continere, & maxime principijs aſſimilari, eò quòd natura prima ſint. corruptis nanque eis, ſimul cœtera quoque pereunt. omne enim, ens & vnum. Quatenus autem neceſſe eſt, vt differentię participent his, ſi quis hæc genera ponat, nulla verò differentia participat genere, hoc pacto non videbitur ea genera ponere, neque principia. Item, ſi magis principium eſt, quod ſimplicius, quàm quod minus tale ſit, vltima verò eorum, quę ex genere ſunt, ſimpliciora, quàm genera ſint (hęc enim indiuidua ſunt: genera verò in plures ſpecies, & differentes diuiduntur) magis ſpecies, quàm genera videantur principium eſſe. quatenus verò ſpecies ſimul cum generibus pereunt, genera magis aſſimilantur principijs. principium nanque eſt, quod cointerimit. Hęc vtique & huiuſcemodi alia ſunt, quę dubitationem habent.

Argumentum cap. 2.

An præter ſubſtantias ſenſibiles, & principia ſenſibilia ſint aliqua aliæ ſubſtantiæ præter eas, & alia principia, monet Philo. duas quæſtiones: quarum

prima eſt. an oporteat aliquid poni in rerum natura exiſtere præter ſingularia. dubitat ibi [item vtrum ponendum eſt] ſecundò dubitat, an præter omnes ſubſtantias ſenſibiles ſit aliquid ſeparabile, vbi ait [item ſi præter ſenſibiles] poſtea mouet aliam quæſtionem procedentem à ſecunda vbi ait [quod ſi id, quod nunc] præterea aliam de principÿs, & primò qualia ſint, & hoc ibi [item ſi eſt aliqua ſubſtantia] ſecundò quæ ſint illa ſic [quod ſi quis rurſus] vltimò quomodo principia ſe habeant inter ſe, vbi inquit [item principia vtrum ſpecie.]

ITem vtrum ponendum eſt quicquam præter particularia, an non, ſed horum eſt, quæ quæretur, ſcientia. at hæc infinita ſunt. Quæ verò præter ſingularia ſunt, aut genera, aut ſpecies ſunt. neutrius autem, horum, quæ quæritur, ſcientia eſt. cur enim hoc impoſſibile ſit, dictum eſt. Etenim omnino hæſitationem habet, vtrum arbitrandum ſit aliquam ſeparatam ſubſtantiam præter ſenſibiles ſubſtantias, & has quæ hìc ſunt, an non, ſed illa eſſe entia, & circa illa Sapientiam verſari. quærere nanque videmur aliam quandam, & hoc eſt nobis propoſitum. dico autem videre, ſi quid per ſe ſeparabile ſit, & in nullo ſenſibilium exiſtens. Item, ſi præter ſenſibiles ſubſtantias eſt aliqua alia ſubſtantia, præter quales ſenſibiles ea ponenda eſſet. cur enim magis præter homines, quàm præter equos, aut alia animalia, aut omnino etiam inanimata ponenda ſit? at his ſenſibilibus, & corruptibilibus ſubſtantijs alias ſempiternas æquales ponere, profectò extra rationem cadere videtur. Quòd .n. id, quod nunc quęritur,

ritur, principium non eſt à corporibus ſeparabile, quod aliud magis, quàm materiam quis ponet? at hæc actu quidem non eſt, potentia vero eſt. Magis itaque, ac principalius ea videatur eſſe principium, ſpecies & forma. verum hæc quoque corruptibilis eſt. quare omnino non eſt perpetua ſubſtantia, & per ſe ſeparabilis. Sed hoc inconueniens eſt. videtur nanque eſſe, ac ab ipſis maxime gratia præditis quæritur; tanquam ſit tale principium, ac talis ſubſtantia. Quo nanquè pacto ordo erit, non exiſtente aliquo perpetuo ſeparato, ac permanente? Item ſi eſt aliqua ſubſtantia, & principium naturale, quale nunc quærimus, & hoc omnibus vnum, & idem perpetuis, atque corruptibilibus, dubitationem habet, cur cum idem principium ſit, quædam, quæ ſub illo principio ſunt, æterna ſunt, quædam non. hoc enim inconueniens eſt. Et ſi aliud quidem corruptibilium principium, aliud æternorum eſt. ſi etiam corruptibilium æternum eſt, ſimiliter dubitabimus. Cur enim principio æterno exiſtente, æterna, quæ ſub æterno ſunt? corruptibili verò exiſtente, aliud quoddam huius principium ſit, & illius aliud, & hoc in infinitum procedet. Quòd ſi quis rurſus (quæ maxime videntur immobilia principia eſſe) ens & vnum ponat, primò quidem niſi quod quid & ſubſtantiam vtrunque eorum ſignificet, quomodo ſeparabilia, & per ſeipſa erunt? talia nanque prima, & æterna principia quærimus. Quòd ſi ſubſtãtiam, & quod quid vtrunq; eorum ſignificet, omnia entia ſubſtantiæ ſunt, cùm de omnibus ens prædicetur. de quibuſdam verò etiam vnum. cuncta verò entia ſubſtãtiã eſſe, falſum eſt. Itẽ illis, qui primũ prin-

cipium Ipſum vnum aiunt, & hoc ſubſtantiam eſſe, ex vno verò, & materia primò numerum generant,& hunc ſubſtantiam eſſe dicunt,quomodo contingit verum eſſe quod dicitur? Dualitatem nanq;, & cęterorum compoſitorum numerorum vnũquenq;,quonãmodo vnum intelligerę oportet?de hoc enim nec dicunt aliquid, nęc vt dicant facile eſt. Si quis verò lineas;, aut quę has ſequũtur(dico autẽ primas ſuperficies) principia eſſe ponat,hæc non ſunt ſubſtãtiæ ſeparabiles,verùm ſectiones & diuiſiones,illę quidem ſuperficierum, hę verò corporum. puncta verò linearum ſunt, & etiam ipſarum earundẽ termini.hæc autem omnia in alijs ſunt, & nihil ſeparabile eſt.Item, quonãmodo arbitrari oportet vnius & puncti ſubſtantiam eſſe?omnis nanque ſubſtantiæ generatio eſt, puncti verò minimè,punctum enim diuiſio eſt.Præbet autem dubitationem hoc etiam,quòd omnis quidẽ ſcientia vniuerſalium eſt,& eius,quod tale eſt: ſubſtantiam verò non eſſe vniuerſalium,ſed magis ipſum quod quid & ſeparabile. quare,ſi ſcientia circa principia eſt, quonammodo arbitrari oportet principium ſubſtantiam eſſe? Item, vtrum eſt aliquid præter ipſum totum, an non. dico autem materiam,& quod cum ea eſt.Nam ſi non eſt,quæ in materia ſunt,omnia corruptibilia ſunt. quod ſi eſt aliquid, ſpecies & forma profectò fuerit.hoc itaque in quibus eſt, in quibùſue non eſt,difficile determinare eſt. in quibuſdam enim manifeſtum eſt non eſſe formam ſeparabilem, vt puta domo. Item principia, vtrum ſpecie,an numero eadem ſint.ſi enim numero vnum,omnia erunt eadem.

Argu-

Argumentum cap. 3.

Demonſtrat Ariſt. omnia entia reduci ad vnum, ſiue ens, circa quod verſari oportere hanc facultatẽ oſtendit. proponit hanc conſiderationem, vbi ait [cum autem philoſophi ſcientia] poſtea declarat, quòd omnia reducuntur ad aliquod vnum ſic [videtur autem prædicto modo dici] & quòd reductio omnium contrarietatum ſit ad vnam ibi [cum autem omnis entis ad vnum] poſtea aſſerit, omnia contraria pertinere ad conſiderationem huius ſcientiæ ibi [cum autem vnius, & eiuſdem] denique, quòd de omnibus entibus reductis ad vnum ſit conſideratio huius ſcientiæ primò exemplo geometræ, vbi ait [quemadmodum Mathematicus] ſecundò ratione ibi [quæ enim ei prout ens eſt] ex omnibus iſtis dictis infert concluſionem principaliter intentam ibi [cum verò & omne ens]

CVM autem Philoſophi ſciẽtia ſit entis, prout ens, vniuerſaliter, & non ſecundùm partem, ens verò multipliciter, & non ſecundùm vnum modum dicatur; ſi ęquiuocè, & non ſecundum aliquid commune dicitur, non eſt ſub vna ſcientia: talium enim non eſt vnum genus. quòd ſi ſecundùm aliquod commune, erit vtique ſub vna ſcientia. Videtur autem prędicto modo dici, quemadmodum medicatiuum, & ſalubre. etenim vtrunque horum multipliciter dicitur. dicitur nanque hoc modò vnumquodque eorum, eò quòd hoc quidem ad medicandi ſcientiam quodammodo referatur, hoc verò ad ſanitatem, hoc verò aliter, vnumquodque verò ad idem.

medicatiuus nanque ſermo,& cultellus dicitur, eò quòd ille quidem à medicandi ſcientia, hic verò ei vtilis. ſimiliter & ſalubre. hoc enim, quia ſanitatis ſignificatiuum: hoc verò, quoniam factiuum. idem autem modus, & de cęteris eſt. Eodem autem modo & omne ens dicitur. eò nanq; quòd entis, prout ens eſt, paſſio; aut habitus, aut diſpoſitio, aut motus, aut aliquid huiuſcemodi ſit; dicitur ens vnumquodque eorum. Cum autem omnis entis ad vnum quid, & cõmune reductio fiat, contrarietatũ quoque ſingulæ ad primas differentias, & contrarietates entis reducẽtur, ſiue multitudo & vnũ, ſiue ſimilitudo & diſſimilitudo primæ ſunt entis differentiæ, ſiue aliquæ: aliæ ſint, aũt hæ ſpeculatione perceptæ. Nihil autẽ intereſt ad ens, vel ad vnũ entis reductionem fieri. etenim ſi non idem, ſed aliud ſit, attamen conuertitur. & ipſum enim vnum quodãmodo ens, & ipſum ens vnũ eſt. Cùm autẽ vnius & eiuſdẽ ſcientiæ ſit cuncta contraria ſpeculari, vnũquodq; autem horum ſm priuationem dicatur, quorũ aliquid intermedium eſt, quemadmodũ iuſti & iniuſti: dubitauerit quiſpiã quonã modo ſm priuationem dicantur. Circa oĩa talia ſanè priuatio ponenda non totius rationis, ſed vltimæ ſpeciei: vtputa ſi iuſtus eſt ſm habitum quendã legibus obtemperans, iniuſtus non erit omnino tota ratione priuatus. circa verò obediẽtiam legum deficiens aliquo pacto, & ob hoc ei priuatio inerit: eodem autem modo & de alijs. Quemadmodum autem Mathematicus circa abſtracta ſpeculatur: tollendo nanque omnia ſenſibilia, ita ſpeculatur, vtputa grauitatem & leuitatem, duritiẽ & contrariũ, itẽ autẽ caliditatem & frigiditatẽ, & cęteras ſenſibiles contrarietates:

ſolum

ſolum verò dimittit quantũ & continuum, horum quidem ad vnũ, horum vero ad duo, horũ aũt ad tria, & paſſiones eorum prout quanta, & continua ſunt, non prout aliquid aliud ſpeculatur, & horum quidem ſitus adinuicem conſiderat, & ea quæ eis inſunt: horum verò cõmenſurationes & incõmenſurationes, horũ autem rationes: attamen vnã omniũ, & eandem ſcientiã ponimus Geometriã: eodẽ modo etiã circa ens ſe habet. Quæ.n. ei prout ens eſt accidunt, & eius prout ens contrarietates, non eſt alterius ſcientiæ, quàm Philoſophiæ ſpeculari. Naturali nanque ſpeculatione de eis, nõ prout entia, ſed prout motu participant, attribuere queat quiſpiã. Dialectica verò, & Sophiſtica de his, quæ accidunt quidẽ entibus ſunt, verùm non prout entia ſunt, nec circa ipſum ens, prout ens eſt. vnde reſtat Philoſophum eſſe circa prædicta ſpeculatiuum, prout entia ſunt. Cùm verò & omne ens ſecundum vnum quid & cõmune dicatur, multipliciter dictum, contraria quoque eodem modo (ad primas nanque contrarietates, & differentias entis reducuntur) huiuſcemodi verò poſſibile ſit ſub vna ſcientia eſſe, ſoluetur profectò dubitatio à principio dicta. dico autẽ in qua dubitatur, quonam modo multorum & genere differentium vna quædam ſcientia erit.

Argumentum, cap. 4.

Scientiam Metaphyſ. verſari circa prima, & vniuerſaliſſima demonſtrationis principia declarat: & quòd primum principium, impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe, & non eſſe: vel affirmationem, vel negationem ſimul verificari ad hanc ſpectare ſcientiam

tiam oſtendit. prima propoſitio probatur dup. primo ibi [cum autem etiam mathematicus] ſecundò ſic [eodem autem modo circa etiam naturalem] ſecundam concluſionem proponit ibi [eſt autem aliquod in entibus] & quòd non ſit de ipſo primo principio demonſtratio, niſi quo ad hominem probat ſic [& non eſſe &c.] excludit opinionem negantium illud principium, vbi ait [ad illum verò] & hanc improbat tribus rationibus, quarum prima eſt [qui autem ad ſermonem] ſecunda [item ſi nomen aliquid] tertia [itẽ ſi nihil magis affirmatio] poſtea excludit talem errorem deſcendendo ad ſpeciales opiniones, & primò ad Heraclitum ibi [facile autem & ipſum Heraclitum] ſecundò ad Pythagoram ſic [ſimile autẽ dictis eſt.]

CVm autem etiam Mathematicus proprie ſpecialiter communibus vtatur, horũ quoque principia ſpeculari primæ Philoſophiæ profecto erit. quod enim ab æqualibus demptis æqualibus, æqualia ſunt quæ reſtant, commune quidem in omnibus quantis eſt. Mathematica verò accipiens, circa quandam ſuæ materiæ partem ſpeculatur, vt circa lineas, aut angulos, aut numeros, aut aliquid cęterorum quantorũ: non tamen prout entia, ſed prout vnumquodque horum ad vnum, vel duo, vel tria continuum eſt. Philoſophia verò de particularibus quidem, pro ut vnicuique horum aliquid accidit non conſiderat: circa verò ens, prout ens, vnumquodque horum ſpeculatur. Eodem autem modo circa etiam Naturalem ſcientiam ſe habet, quo Mathematica Naturalis nanque accidentia & principia entium prout mouentur, & non prout entia ſunt, ſpeculatur. primam verò ſcientiam horum diximus eſſe, prout ipſa ſubiecta entia ſunt, &

modo -

modo prout aliquid aliud. Propter quod & illã, & Mathematicam ſcientiam Sapientiæ partes eſſe ponendum eſt. Eſt autem aliquod in entibus principium, circa quod dicere falſum non erit, ſed neceſſe eſt ſemper contrarium facere. dico autem verum dicere, vtputa quod non contingit idem ſecundum vnum, & idem tempus eſſe, & non eſſe: & cętera eodem atque hæc, oppoſita. & de his talibus ſimpliciter quidem demonſtratio non eſt, ad aliquem autem eſt. non eſt enim ex certiore principio ſyllogiſmum ipſius eiuſdem facere, quod eſſe oportere, ſi ſimpliciter demonſtrare eſſet. Ad illum verò, qui dicit locutiones oppoſitas, accipiendum eſt ab eo, qui monſtrat hoc falſum eſſe aliquid tale, quod erit quidem ei, quod non contingit ſecundùm vnum & idem tempus idem eſſe, & non eſſe, nõ autem appareat idem eſſe. ſic enim ſolummodo demonſtretur ad eum, qui dicat oppoſitas locutiones de eodem verificari Qui autem ſermonem inuicem communicaturi ſunt, oportet vt aliquatenus inuicem intelligant. hoc enim non facto, quomodo erit eis inuicem ſermonis communicatio? Oportet igitur nominum vnumquodque notum eſſe, & aliquid ſignificare, nec multa, ſed vnum. quòd ſi plura ſignificet, manifeſtare ad quod eorum nomen fert. Qui igitur dicit eſſe hoc & non eſſe hoc, quod omnino eſſe dicit, non dicit. quare id, quod nomen ſignificat, idipſum non ſignificare dicit: hoc autem impoſſibile eſt. vnde ſi quidem ſignificat aliquid, hoc ſcilicet eſſe hoc, impoſſibile eſt contradictionem de eodem verificari. Item, ſi nomen aliquid ſignificat. & hoc verificatur, oportet hoc neceſſario eſſe: quod verò neceſſario eſt, nõ contingit

git tunc non eſſe. oppoſitas ergo non eſt poſſibile locutiones de eodem verificari. Item, ſi nihil magis affirmatio, quàm negatio verificatur, qui dicit hominem, vel non hominem, nihil magis verum dicet. attamen videri poteſt, quòd ſi hominem non equum eſſe dicat, aut magis, aut non minus verum dicere, quàm ſi non hominem. vnde etiam, ſi eundem dicit equum eſſe, verum dicet. oppoſitas enim ſimiliter erit veras eſſe. accidit igitur eundem, & hominem, & equum eſſe, aut cęterorum animalium aliquod. Horum ſanè nulla eſt ſimpliciter demonſtratio, verum ad eum, qui hæc ponit, demonſtratio eſt. Facilè autem & ipſum Heraclitum quiſpiam hoc modo interrogans concedere cogeret, nunquam poſſibile eſſe oppoſitas locutiones de eodem verificari. nunc verò, cùm ſeipſum quidnam diceret, non intelligeret, hanc opinionem habuit. Omnino autem, ſi hoc, quod ab eo dicitur, verum eſt, nec hoc ipſum verum erit, ſcilicet inquam, quòd contingit idem ſecundùm vnum, & idem tempus eſſe. Quemadmodum enim & ipſis diuiſis nihil magis affirmatio, quã negatio verificatur: eodem modo ſimul vtroque, ac complexo, ac ſi vna quædam affirmatio eſſet, nihil magis negatio, quàm totum tanquã in affirmatione poſitum verificabitur. Item, ſi nihil eſt verè aſſerere, id etiam ipſum falſum erit dicere, aſſertionem nullam veram eſſe. quòd ſi aliquid ſit, ſoluetur profectò, quod ab illis dicitur, qui ad huiuſcemodi inſtant, & qui totaliter ipſum diſputare perimunt. Simile autem dictis eſt, & quod à Prothagora dictum eſt. & ille nanque omnium rerum menſuram hominem aiebat eſſe: nihil aliud dicens, niſi quod

id,

id, quod vnicuique apparet, hoc etiam indubitato eſſe. hoc autem poſito, idem accidit eſſe, & nõ eſſe, & malum & bonum eſſe, & cętera, quæ ſecundùm oppoſitas locutiones dicuntur: propterea quòd plerunque his quidem hoc apparet, iſtis verò contrarium eſſe bonum: menſuram autem eſſe, quod vnicuique appareat.

Argumentum cap. 5.

Duo deſtruit principia, quibus aliqui apparenter ſuadebant contradictoria ſimul verificari. aßignat ergo duplex principium talis opinionis, vbi inquit [uidetur etenim quibuſdam quidem] deinde declarat quo pacto ex præmißis ſequatur talis opinio dup. primò ex opinione naturalium phyſicorum ibi [nihil enim ex non ente fieri] ſecundò ex eo quod creditur quodcunque videtur eſſe uerum ibi [& ſimiliter utriſque opinionibus] hinc excludit cauſam propter quã ponebant omne quod uidetur eſſe uerum. contra quam arguit quinq; rationibus. prima eſt [ſimpliciter autem inconueniens] ſecũda [præterea ſi motus eſt aliquid] tertia [at ſi ſecundum quantum] quarta [item cur cum hunc] quinta eſt [item ſi ſemper quidem] poſtea declarat à quibus opinio hæc remoueatur ſic [ad eos igitur, qui ex ratione] poſtremò inducit tria corollaria, quorum primum eſt, quòd oppoſitæ propoſitiones non uerificantur de eodem ſecundum unum, & idem tempus, ubi ait [quia manifeſtum eſt] ſecundum eſt [neque igitur ſecundum Heraclitum] ultimum eſt [ſimiliter autem nec omnes locutiones falſas.]

SOluetur autem hæc dubitatio viſo vnde huius opinionis principium venit. Videtur etenim

etenim quibuſdam quidem ex Naturalium opi nione ſumpſiſſe principium, quibuſdam verò ex eo quòd non omnes eadem de eiſdem cognoſcant, ſed quibuſdam hoc apparere delectabile, quibuſdam contrarium, nihil enim ex nõ ente fieri, omne verò ex ente ferè omnium Na turalium eſt decretum. Cùm igitur non album ex perfectè albo fiat, & minimè ex non albo, nunc verò factum non album, ſi fieret ex non ente albo, quod fit non album, fieret profectò ex non ente ſecundùm illos, ſi non erat idem al bum & non album. Non eſt autem difficile hãc dubitationem ſoluere. dictum eſt enim in Naturalibus, quomodo ex non ente, & quomodo ex ente fiant quę fiunt. At ſimiliter vtriſque opinionibus, ac imaginationibus eorum, qui ſibi exaduerſo addubitant, attendere ſtolidum eſt. manifeſtum eſt enim, quòd alteros eorum neceſſe eſt falſum dicere. Hoc etiam ex illis patet, quę ſecundùm ſenſum fiunt. nunquam enim idem quibuſdam dulce, quibuſdam contrarium apparet, non corruptis, & lęſis alteris organo ſenſus, & iudicatiuo prędictorum ſaporum, hoc autem ita ſe habente, alteros quidem putã dum menſuram eſſe, alteros verò minimè. Similiter autem & de bono, & malo, & turpi, & alijs huiuſcemodi dico. nam non ponere eſſe, niſi ea quæ apparent, nihil differt ab his, qui digitũ viſui ſupponentes, ex vno duo apparere faciunt, ac duo eſſe putant, propterea quod tot apparẽt, & rurſus vnum. illis nanque, qui viſum nõ mouent, vnum apparet, quod vnum eſt. Simpliciter autem inconueniens eſt ex eo, quòd pręſentia videntur mutabilia, & nunquam in eiſdem permanentia, ex hoc de veritate iudicare. oportet

etenim

etenim ex eis, quę ſemper ſimiliter ſe habent, nullamque mutationem faciunt, veritatem venari. talia verò ſunt, quę in mundo. hęc enim non quandoque quidem talia, rurſus autem alia apparent, verum ſemper eadem, nullius mutationis participantia. Prętereà, ſi motus, & aliquid motum eſt, omne verò ex aliquo in aliquod mouetur: oportet igitur quod mouetur eſſe adhuc in eo, ex quo mouetur, & non eſſe in eo, & ad hoc moueri, ac fieri in eo, aut contradictionem non verificari ſecundum eos. At ſi ſecundùm quantum præſentia fluunt & mouentur, & hoc aliquis ponat, quamuis uerum non ſit, cur ſecundum quale non manent? Videntur autem haud minimè ea, quę ſecundum contradictiones ſunt, de eodem prædicari, ex eo, quòd putant quantum in corporibus nõ manere, propterea quòd idem & quatuor cubitorum eſt & non eſt, ſubſtantia uerò ſecundùm quale. hoc enim determinatæ naturæ, quantum verò indeterminatę eſt. Item cur, cùm hunc cibum præcipiat medicus, ſumunt? quid nanque magis hoc, panis quàm non panis ſit? quare nihil differt comedere, uel non comedere nunc uerò tanquam uerum dicente circa idipſum, & hoc cibo exiſtẽte, qui præceptus fuit, ſumunt illum. at non oportebat, cùm nulla natura in ſenſibilibus firmiter maneat, ſed omnes ſemper fluant, ac moueãtur. Item, ſi ſemper quidem alteremur, & nunquam ijdem permaneamus, quid mirum, ſi nũquam nobis eadem apparent, quemadmodum etiam ęgrotis? etenim his, eò quòd non ſimiliter diſpoſitus habitus eorũ ſit, vt cùm ſani erãt, non ea apparent ſimilia, quę ſecundùm ſenſus, cùm ipſa quidem ſenſibilia nullam mutationẽ

propter

propter hoc participent, diuerſas tamen ęgrotis, & non eaſdem ſenſationes faciunt. Eodem igitur modo fortaſſe neceſſe eſt, ſe habere, ſi dicta mutatio ſit. Quòd ſi non mutamur, ſed ijdem permaneamus, ſit aliquid profectò permanens. Ad eos igitur, qui ex ratione prædictas dubitationes habent, non eſt facile diſſoluere, ſi nihil ponat, nec huius rationem quærant. hoc enim modo omnis ratio, omniſque demonſtratio fit. ſi enim nihil ponunt, ipſum diſputare, & omnino orationem perimunt, quare ad eos quidem non eſt ſermo. Ad illos verò qui hæſitant, facile eſt ex iam traditis dubitationibus obuiare, & ea diſſoluere. quæ faciunt in eis dubitationem: vt ex prædictis patet. Quare manifeſtum eſt ex his, quod non eſt poſſibile locutiones oppoſitas de eodem, vno & eodem tempore verificari: nec ipſa contraria, cùm omnis contrarietas ſecundum priuationem dicatur. hoc autem patebit, reſoluentibus ad principium rationes contrariorum. Similiter nec mediorum quicquam poſſibile eſt de vno & eodem prædicari. ſi enim album ſit aliquod ſubiectum, dicentes illud, nec nigrum, nec album, falſum dicimus; accidet enim illud album eſſe, & non eſſe. alterum enim complexorum de eo verificabitur. hoc autem eſt albi contradictio. Neque igitur ſecundum Heraclitum dicentibus, vera dicere poſſibile eſt, neque ſecūdùm Anaxagoram. aliter accidet contraria de eodem prædicari, cùm enim in omni re dicat omnis rei partem eſſe, non magis dicit eſſe dulce, quàm amarum, aut quamcunque cęterarum contrarietatum, ſi omnia quidem non ſolùm in omni potentia, verum etiam actu, & ſeiunctim inſunt. Similiter autem nec omnes locu-

tiones falſas, nec veras poſſibile eſt eſſe: tum propter alias multas difficultates, quæ ob hanc poſitionem euenirent; tum etiam, quoniam ſi cũctæ falſæ ſint, nec cùm hoc ipſum aliquid dicet, verum dicet. ſi autem veræ, cum omnes falſas dicet, non falſum dicet.

Argumentum cap. 6.

Ex proprietatibus aliarum ſcientiarum particularium oſtendit hanc ſcientiam ab omnibus tam practicis, quàm ſpeculatiuis diſtingui, & illis longè nobiliorem eſſe. caput hoc ſecatur in tres partes. in prima demonſtrat, quid ſit proprium particularium ſcientiarum dup. primò ſic [omnis autem ſcientiarum] ſecundò [dictarum verò ſcientiarum] in ſecunda ſcribit differentiam particularium ſcientiarum inter ſe. & primò ſcientiæ naturalis ad ſcientias operatiuas, ubi ait [cum autem ſit aliqua de natura ſcientia] deinde mathematicæ ad naturalem ſic [cum uerò unicuique ſcientiarum] in tertia parte comparat ſcientiam Metaphyſ. ad alias tripliciter. primò quantùm ad modum ſeparationis, ubi inquit [cum autem quædam ſit entis ſcientia] ſecundò quò ad nobilitatem ibi [primum igitur] ultimò quatenus ad uniuerſalitatem ſic [dubitauerit autem quiſpiam.]

OMnis autem ſcientia circa vnumquodque eorum, quæ ſub ea ſcibilia ſunt, principia quædam & cauſas quærit, vt Medicatiua, & exercitatiua, ac ſingulæ Effectiuarum, vel Mathematicarum, harum etenim vnaquæque circa quoddã circunſcriptum genus, tanquam exiſtẽs, & ens, nõ tñ ꝓut ens eſt, tractat: ſed hęc alia

quædam ſcientia præter illas ſcientias eſt. dicta rum vero ſcientiarum vnaquæq; accipiens aliquo modo ipſum quid eſt in vnoquoque genere, cętera vel debilius, vel exactius conatur oſtẽdere. Accipiunt autem ipſum quid eſt quædam per ſenſum, quædam ſupponentes. Vnde ex hac inductione patet ſubſtantiæ, & ipſius quid eſt demonſtrationem non eſſę. Cùm autem ſit aliqua de natura ſcientia, patet, ꝙ & ab actiua, & ab effectiua diuerſa erit. Effectiuæ nanq; in faciente, nõ in eo quod fit, motus principium eſt, & hoc aut ars quædam, aut alia vis eſt. Similiter & actiuæ, non in eo quod agitur, ſed magis in agentib. motus eſt. Naturalis verò ſciẽtia circa ea quæ in ſeipſis habent motus principiũ eſt. Quòd itaq; neque actiuam, neq; effectiuã, ſed ſpeculatiuam eſſe Naturalem ſcientiã neceſſe ſit ex his patet: in vnũ nanque horũ genus eã cadere neceſſę eſt. Cùm verò vnicuique ſcientiarũ neceſſe ſit aliquo modo ipſum quid eſt ſcire, & hoc vt principio vti oportet non latere quonãmodo definiendum Naturali ſit, quòve modo ſubſtantiæ ratio ſumenda ſit, vtrum vt ſimum, an magis vt concauum. horum enim, ſimi quidem ratio vnà cum materia rei dicitur, cõcaui verò abſq; materia. ſimitas nanque naſo fit. & ideo ratio quoque eius cum eo dicitur ſimum enim eſt naſus concauus. manifeſtum eſt igitur etiam carnis, & oculi, cæterarũq; partium rationem cum materia reddendam eſſe. Cum autẽ quædam ſi entis ſcientia, prout ens & ſeparabile eſt, conſiderandum eſt, vtrum eam eandem cum Naturali ponendum ſit, an magis aliam. Naturalis ſanè circa ea eſt, quæ motus principium in ſeipſis habent. Mathematica vero ſpeculatiua quidem

eſt, & hæc quædam circa manentia, non tamen ſeparabilia. Circa ſeparabile igitur ens, & immobile alia præter has ambas ſcientia eſt, ſi aliqua quidem talis ſubſtantia eſt. dico autem ſeparabilis, & immobilis, quod tentabimus oſtendere. &, ſi qua talis in entibus natura ſit, illic ꝑfectò diuinitas erit, & hoc erit primum, & principale principium. Patet igitur tria genera ſpeculatiuarum eſſe ſcientiarum, Naturalem, Mathematicam, Theologiam Optimum igitur ſpeculatiuarum quidem ſcientiarum genus, harũ ſanè ipſarum ea, quæ vltimò dicta eſt. circa nanque: honorabiliſſimum entium eſt vnaquæque verò melior, aut deterior dicitur ſecundum proprium ſcibile. Dubitauerit autem quiſpiam, vtrum entis, prout ens eſt, ſcientiam vniuerſalẽ ponere oportet, an non. Mathematicarum etenim vnaquęque circa vnum quoddam determinatum genus eſt. vniuerſalis verò cõmunis de omnibus eſt. Si itaque naturales ſubſtantię primæ ſint entium, ipſa quoque naturalis ſcientia prima ſcientiarum erit. quòd ſi alia natura, atq; ſubſtantia ſeparabilis, & immobilis eſt, neceſſe eſt, vt ſcientia quoque eius alia ſit, & Naturali prior, & vniuerſalis prior.

Argumentum cap. 7.

Probat Ariſt. tribus rationibus, entia per accidẽs, quæ entia ſecundum veritatem dicuntur, ſeparari nõ modo à Metaphy. ſed omnibus alijs ſcientijs, & quæ talia ſint, exponit. proponit, quod intendit ibi [cum autem ſimpliciter] & oſtendit dup. quòd nulla ſcientia conſiderat de ente per accidens, primò ſic [quòd igitur nulla ſcientiarum] & hanc rationem probat ita

[neque, quatenus muſicum] ſecundò vbi inquit [quòd autem nec ſit poſſibile] deinde declarat, quòd ens per accidens & ens, quod ſignificat veritatem propoſitionis, prætermittendum ſit ibi [quoddam autem vt verum] poſtea colligit ea, quæ dicta ſunt de cauſa per accidens. ſcilicet de fortuna in ſecundo Phyſicorum, ubi inquit [ipſum verò alicuius gratia

CVm autem ſimpliciter ens pluribus eſſe modis dicatur, quorum vnus eſt, qui ſecundùm accidens dicitur eſſe, primò de ente hoc pacto conſiderandum eſt. Quòd igitur nulla ſcientiarum, quæ traditæ ſunt, circa accidens verſetur, patet. Nec enim ars ædificatoria, quid nam illis, qui vſuri ſunt domo accidit, conſiderat: vtputa, ſi anxiè vel è contrario habitabunt, neque textura, neque futura. quod verò proprium ſibijpſi eſt, ſolùm vnaquæque iſtarum ſcientiarum conſiderat. hoc autem finis proprius eſt. neque quatenus muſicum & grammaticum. nec quod is, qui muſicus eſt, factus grãmaticus ſimul ambo erit, cùm prius non eſſet. quod autẽ cùm non ſemper eſſet, eſt, hoc fiebat. Hoc autem nulla earum, quæ certę ſciẽtię ſunt, quęrit, præter Sophiſticam: hæc enim ſola circa accidens verſatur. Quare non malè Plato ait, cũ dixit Sophiſticã circa non ens immorari. Quòd autem nec ſit poſſibile accidentis ſcientiã eſſe, manifeſtum erit, ſi videre conabimur quidnam accidens ſit omne itaq; dicimus quoddã quidẽ ſemper, & ex neceſſitate eſſe (ex neceſſitate autem non ea dico, quæ ſecundùm violentiam dicitur, ſed qua in demonſtrationibus vtimur) quoddam verò vtplurimum, quoddam autem, nec vtplurimum, nec ſemper & ex neceſſitate,

ſed

ſed vt contingit. vtputa ſub cane fiat frigus: ſed hoc nec vt ſemper ex neceſſitate, nec vtplurimum fit, quandoque tamen acidet. accidens ergo eſt, quod fit quidem, non ſemper tamen, nec ex neceſſitate, nec vtplurimum. Quid itaque accidens ſit, dictum eſt. Cur verò non ſit huiuſcemodi ſcientia, patet. omnis nanque ſcientia eius eſt, quòd ſemper, aut plurimum eſt. accidens verò in neutro horum eſt. Quòd autem entis ſecundùm accidens non ſint cauſæ, & principia talia, qualia per ſe entis, manifeſtum eſt. eſſent enim omnia ex neceſſitate. nam ſi hoc exiſtente, hoc erit, & hoc, hoc (atque id non vt contingit, ſed ex neceſſitate illud) quoque ex neceſſitate erit, cuius hoc cauſa erat, vſque ad vltimum dictum cauſatum. hoc verò ſecundùm accidens erat. quare ex neceſſitate omnia erunt, & de entibus auferetur, tum quod ad vtrumlibet ſe habet, tum ipſum contingere, & fieri, & non fieri. At & ſi cauſa non vt ens, ſed vt ea, quæ fit, ſopponatur, eadem accident. omne nanque ex neceſſitate fiet: etenim craſtina eclipſis fiet, ſi hoc fiat. hoc verò, ſi aliud quiddam. & hoc, ſi aliud. & hoc itaque modo ſi ab eo tempore finito, quòd à nunc eſt vſque cras, dematur tempus, deueniet aliquando ad exiſtens. quare cùm hoc ſit, cuncta, quæ ſequuntur, ex neceſſitate profectò fient. vnde ex neceſſitate omnia fient. Quoddam autem vt verum, & non ſecundùm accidens, eſt ens, quod eſt in mentis complexione, & paſſio in ea. quare circa illud, quod ita eſt ens. non quæruntur principia, verum circa id, quod extra & ſeparabile ens eſt. Quoddam verò non neceſſarium, ſed infinitum. dico autem quod ſecun-

dùm accidens eſt. huius verò inordinatę & infinitæ cauſæ ſunt. Ipſum verò alicuius gratia in eis eſt, quæ à natura, aut à mente fiunt. Fortuna verò eſt, cùm aliquid horum ſecundùm accidẽs fiat. quemadmodum enim & ens quoddam per ſe, quoddam ſecundùm accidens eſt, ita & cauſa. fortuna verò ſecundùm accidens cauſa eſt in eis, quæ ſecundùm electionem alicuius gratia fiunt. quare circa idem fortuna, & mens. electio nanque abſente mente non eſt. Cauſæ verò, quibus ea fiant, quæ à fortuna ſunt, indeterminatæ ſunt, quare humanæ cogitationi incertæ ſunt, & cauſa per accidens eſt. ſimpliciter verò nullius. Bona verò fortuna & mala dicitur, cum bonum aliquod, aut malum euenerit. Fors fortuna verò & infortunium circa magnitudines horũ. Cùm autem nihil ſecundùm accidens prius his ſit, quæ ſecundùm ſe, ſunt, nec igitur cauſæ. Si itaque fortuna, aut caſus Cœli cauſa eſt, prior, mens, & natura cauſa erit.

Argumentum cap. 8.

Ariſt. ex ſuppoſitis definitionem motus in Phyſicis aßignatam repetens clarius exponit, & falſas opiniones antiquorum narrat, & quod ſit motus ſubiectum, determinat. ſupponit ergo, vbi ait [eſt autem hoc quidem actu ſolum] deinde definit motum ſic [cum autem vnumquodque genus] deinde exponit eam dupliciter, primò ex parte ſubiecti motus, vbi declarat quid ſit, hoc eſt in potentia, & in quantum huiuſmodi dicens [quod autem vera dicimus] ſecundò ex parte generis, vbi ait [quod igitur ipſe eſt] poſtea probat talem definitionem eſſe rectè datam dicens [quod verò hæc ſint rectè dicta] falſas opiniones antiquo-

rum

vum narrat ibi [& patet ex his etiam , quæ alii protulerunt] & oſtendit cauſam , cur motus inter indeterminata ponatur, vbi inquit [quòd verò motus indefinitus eſſe uideatur] in quo autem ſit motus , ut in ſubiecto, explicat ſic [ſimul & illud perſpicuum eſt] & quomodo ſe habeat motus ad mouens , ita [neque actus eſt motiui.]

EST autem hoc quidem actu ſolùm , illud verò potentia: hoc autẽ potentia, & actu hoc quidem ens: illud verò quantum: hoc autem cęterorum aliquid . Non eſt autem motus præter res. mutatur enim ſemper ſecundùm entis prædicationes. cõmune autẽ nihil in his in vlla prędicatione. vnumquodque verò dupliciter omnibus ineſt, velut hoc. nam hoc vt forma, hoc verò vt priuatio. ac ſecũdùm qualitatem hoc album , illud nigrum , ſecundum quantitatẽ hoc perfectum, illud imperfectum . eodẽ modo & in lationẽ: nam hoc ſurſum, illud deorſum, aut leue aut graue . quare motus & mutationis tot ſunt ſpecies, quod entis . Cùm aũt vnũquodq; genus in actũ & potentiã diuidatur, actũ eius, quod potentia eſt, prout tale eſt, dico eſſe motũ. Quòd autem vera dicimus, hinc conſtat. cum. n. ędificabile prout tale, ipſum dicimus eſſe actu quatenus ædificatur, & hoc eſt ædificatio. ſimiliter eruditio, curatio, volutatio, ambulatio ſaltatio, ſeneſcentia, ac increſcentia . Accidit autem moueri cum actus ipſe fuerit, neq; prius, neq; poſterius, actus aũt eius, quod eſt potentia , cum actu ens agat, nõ prout ipſum, ſed prout mobile, motus eſt. dico aũt prout ſic: nam æs potẽtia eſt ſtatua, non tamen actus æris, prout æs, motus eſt, non enim idem eſt æri eſſe, & alicui potentiæ. Quòd

ſi idem eſſet ſimpliciter, ac ſecundũ rationes, eſſet profectò æris actus motus quidam. at nõ eſt idem, quod & in contrarijs patet. ſiquidẽ poſſe ſanari, poſſeq; ægrotare, non eſt idem: alioqui & ſanari & ægrotare idem foret. ſubiectum verò, quod ſanabile, aut ægrotabile eſt, ſiue humor due ſanguis, vnum idemq; eſt. Cùm non ſit igitur idem, ſicut nec color, ac viſibile idem eſt, cõſtat motum, eſſe actum rei poſſibilis, prout poſſibilis eſt. Quòd igitur ipſe eſt, & quod tunc contingit moueri, cùm actus ipſe ſit, & quod nec antè nec poſt, manifeſtum eſt. nam contingit vnũquodq; aliquãdo quidem operari aliquando minimè. velut ædificabile, prout ædificabile: & ædificabilis, prout ædificabilis actus, ædificatio eſt. aut.n. hoc, ædificatio in ædificabili actus, aut domus: at vbi domus ſit, non vltrà ædificabile erit. ædificatio verò eius eſt, quod ædificabile eſt. neceſſe itaq; ædificationẽ actũ eſſe. ædificatio verò motus quidã eſt. eademq; in cęteris motibus ratio eſt. Quòd verò hæc ſint rectè dicta, ex his quoq; cõſtat, quæ alijs de ipſo referunt. tum ex eo ꝙ nõ facile eſt ipſum aliter definire. nec.n. licebit cuiquã in alio genere eũ collocare. Et patet ex his ẽt, quæ alij protulerunt. quidã.n. alteritatẽ, inæqualitatẽ, & ipſum nõ ens, quorũ nullũ neceſſe eſt moueri: at neq; mutatio hęc, neq; ex his potius quã ex oppoſitis eſt. Cauſa verò, pp quã in his motũ ſtatuerũt, ea eſt, ꝙ indefinitũ quiddã videtur eſſe motus: alterius verũ coordinationis principia, vtpote priuatiua, indefinita ſunt. nã nec quod quid, nec tale, nec aliorum prædicamentorũ vllum ipſorum eſt. Quòd verò motus indefinitus eſſe videatur, ea eſt cauſa, ꝙ neq; inter ea, quæ ſunt potẽtia entia, nec quæ ſe-

cundum

cundum actum, ponere ipſum eſt. nec enim qđ poteſt quantum eſſe, moueri neceſſarium eſt, nec actu quantum. At motus actus quidam eſſe videtur, quanquam imperfectus. cauſa verò eſt, ꝙ imperfectum eſt poſſibile, cuius actus eſt. quã obrem difficilè ipſum cõprehendere, quiduã ſit. nam aut in priuationem neceſſariò reponetur, aut in potentiam, aut in actum ſimplicẽ. horũ aũt nullum videtur cõtingere poſſe. ſupereſt igitur quod dictum eſt, eſſe & actum, & non actũ qui dictus eſt, qui etſi difficilis cognitu ſit, tamẽ contigit eſſe. Simul & illud perſpicuum eſt, motũ eſſe in moto, actus n. eius eſt à motiuo. Neq; alius eſt motui actus: oportet. n. vtriuſq; actum eſſe. nam motiuũ eſt, eò ꝙ poſſit: mouens vero, eò quòd operetur. verũ actiuum eſt ipſius mobilis: quare eodẽ modo vnus vtriuſq; actus. quẽ admodum eadem diſtantia ad duo vnius, & vnũ duorũ, aſcenſus quoq;, ac deſcenſus, at eſſe non eſt vnum, ita etiam in mouente, & in moto.

Argumentum cap. 9.

Definit Infinitum in modos, poſtea varijs argumentis probat non poſſe eſſe actu infinitum, neq; ſeparatum, neq; in ſenſibilibus, ſed ſi illud ſit, in potentia intelligitur eſſe. diuiditur caput in tres partes, in prima declarat quot modis dicatur infinitum ſiue actu, ſiue potentia: actu, vbi ait [infinitum verò eſt] in potentia ibi [item ſecundùm appoſitionem] in ſecunda parte oſtendit infinitum non eſſe actu, neque ſeparatũ, ut dicebãt Platonici, neq; in ſenſibilib. primò probat triplici medio, quorũ primũ [ſeparatum ſanè ipſum quicqudm] ſecundum [præterea quonammodo cõtinget] tertiũ eſt [ſi ſecũdũ accidẽs] ꝙ aũt nõ ſit in

ſenſi-

ſenſibilibus probat dup. primò per rationes duas probabiles, quarum prima eſt [nam ſi eſt corporis ratio] ſecunda [cæterum nec numerus ita] ſecundò per rationes naturales ſumptas ex parte actiui, & paſſiui, ubi inquit [neque enim compoſitum, neque ſimplex] poſtea ex parte loci, & locati, quæ ſunt quatuor. quarum prima eſt prius ſuppoſitis multis ibi [quia ſi uniforme ſit] ſecunda eſt [& omnino impoſſibile infinitum] tertia [omne item corpus ſenſibile] quarta [& ſi impoſſibile eſt locum infinitum] poſtremò demonſtrat, quomodo infinitum in prima in diuerſis inueniatur ibi [infinitum uerò non idem.]

INfinitum verò eſt, aut quod impoſſibile eſt pertranſire, eò quod non ſit aptum permeari, quemadmodum vox inuiſibilis: aut quod trãſitum habet inconſummabilem: aut quod vix: aut quod natura aptum eſt habere, nequaquam tamen tranſitum, aut finem habet. Item ſecundum appoſitionem, aut ablationem, aut ambo. Separabile ſanè ipſum quicquam eſſe impoſſibile eſt. nam ſi nec magnitudo, nec multitudo eſt, ſed infinitum ſubſtantia eius eſt, & non accidẽs, indiuiſibile erit. ſiquidem diuiſibile, aut magnitudo, aut multitudo eſt: quod ſi eſt indiuiſibile, nõ eſt infinitum, niſi quemadmodum vox inuiſibilis eſt. verũ nec ſic aiũt, nec nos ſic quærimus, ſed tanquã impermeabile. Præterea, quonã modo cõtinget eſſe per ſeipſum infinitum, ſi nec numerus, nec magnitudo ſit, quorũ infinitum paſſio eſt? Præterea, ſi ſm accidens, non eſſet ſane rerum elemẽtum prout infinitum eſt: ſicuti nec inuiſibilis locutionis, tametſi vox inuiſibilis eſt. Quòd autem infinitũ non poteſt eſſe actu, patet. erit nanque quæque pars eius infinita, quæ accipitur.

pitur. nam infinito eſſe. atque infinitum, idem: ſi quidem infinitum ſubſtantia, & non de ſubiecto ſit. aut igitur inuiſibile, aut per infinita diuiſibile, ſi partibile eſt. verum multa infinita idem eſſe impoſſibile eſt quemadmodum enim aeris aer pars, ita & infinitum infiniti, ſi ſubſtantia, & principium ſit. impartibile igitur, & indiuiſibile eſt. verùm hoc impoſſibile, actu eſſe ens infinitum: neceſſarium enim quãtum eſſe. ſecundum accidens igitur exiſtit. at hoc modo dictum eſt non poſſe principium eſſe, verùm id potius, cui accidit numerum, vel par eſſe. ſed hæc fortaſſe inquiſitio vniuerſalis eſt. Quod verò in ſenſibilibus non eſt. hinc conſtat. nam ſi eſt corporis ratio hoc, eſſe ſuperficie definitum, non ſanè fuerit infinitum corpus, nec intelligibile, nec ſenſibile. Cęterùm nec numerus ita eſt, tanquam ſeparatus, atque infinitus. quippe cùm numerus. aut quod habeat numerũ, numerabile ſit. Quod ſi naturaliter potius cõtemplemur, ex his patet. neq; enim compoſitum, neq; ſimplex poterit eſſe. Compoſitum nanq; non erit corpus, ſi finita quidem ſunt multitudine elementa. oportet nanq; cõtraria æquari, nec eſſe vnum eorum infinitum. nam etſi quãtumuis inferior ſit alterius corporis virtus, corrumpetur finitum ab infinito. nec poſſibile eſt vnumquodq; eſſe infinitum, ſi corpus quidẽ eſt, quod vndecunq; habet dimẽſionem: infinitum verò, quod infinitè diſtat: quare infinitũ corpus vndecunque infinitũ erit. Nec verò vnum & ſimplex contingit infinitũ eſſe corpus. nec, vt quidam aiunt, præter elementa, vnde hæc generant. tale nanq; corpus præter elemẽta non eſt. nam cuncta, ex quibus ſunt, in ea etiam reſoluuntur hoc verò non videtur præter ſimpli

cia

cia corpora, neq; ignis, neq; aliud vllum elementorum. etenim abſq; eo quod aliquod horum infinitum ſit, impoſſibile eſt vniuerſum, & ſi finitũ ſit, aut eſſe, aut fieri aliquod eorũ vnum, vt Heraclitus dicit, omnia quandoq; ignem fieri. Eadem ratio & de vno eſt, quod faciunt præter elementa Naturales. omne enim ex cõtrario in contrarium, veluti ex calido in frigidum tranſit. Itẽ corpus ſenſibile alicubi eſt, idemq; partis ac totius locus, velut terræ. quare, ſi vniforme ſit, aut immobile erit, aut ſemper pelletur. hoc verò impoſſibile eſt. quid. n. deorſum potius quam ſurſum, aut vſquã? velut ſi gleba ſit, quò mouebitur, aut vbi manebit? locus. n. eiuſdem generis corporis illius infinitus eſt continebit igitur totũ locum. At quõo? Quæ igitur manſio, motuſq; eius? An vbiq; manebit? nõ mouebitur ergo? An vbiq; mouebitur? non ergo ſtabit. Quòd ſi vniuerſum diſſimile ſit, loca quoq; diſſimilia erunt. Ac primum quidẽ non vnum vniuerſi corpus, niſi tactu. Deinde aut finita erunt hæc, aut infinita ſpecie. finita quidẽ impoſſibile. nam quædam infinita erunt, quædã minimè, ſi totũ infinitum ſit, velut ignis, aut aqua. at hoc erit cõtrarijs corruptio. quod ſi infinita, ac ſimplicia, loca quoq; infinita, & elementa infinita erunt. quod ſi eſt impoſſibile, locaq; finita ſint, totũ idem neceſſariò finitũ erit. Et omnino impoſſibile infinitum eſſe corpus, & locum corporibus, ſi omne quidẽ corpus ſenſibile, aut grauitatem habet, aut leuitatem. aut enim ad medium, aut ſurſum mouebitur. verum impoſſibile infinitum, aut totum, aut mediũ, aut quodcunque paſſum eſſe. quo enim modo diuides. aut quo pacto, infiniti hoc quidẽ ſurſum fuerit, hoc verò deorſum, aut extremũ, aut mediũ?

Omne

Omne item corpus ſenſibile in loco: loci verò ſpecies ſex; in corpore vero infinito hæ eſſe non poſſunt. & ſi impoſſibile eſt locum infinitum eſſe, corpus quoque impoſſibile eſt. quod enim in loco eſt, id alicubi eſt. hoc verò, aut ſurſum, aut deorſum, aut aliquid cęterorum ſignificat, quorũ vnumquodq; terminus quidã eſt. Infinitũ verò nõ idẽ in magnitudine, motu, & tpe, tanquam vna quędã natura, ſed ipſum poſterius ſm prius dicitur. velut motus ſecundum magnitudinem, ſuper quam fit motus, aut alteratio, aut augmentatio: tempus vero propter motum.

Argumentum cap. 10.

Diſtinguit Motum ex parte tam mouentis, qàm mobilis per ſe, & per accidens: motum item per ſe in eum, qui eſt inter contraria, & inter terminos contradictionis, generationem, ſ. & corruptionem, quos à vera motus ratione excludit. Ex parte mobilis diuidit ibi [permutatur verò, quod permutatur] ex parte mouentis ibi [eſt item de mouente] deinde narrat, quot ſint neceſſaria in qualibet mutatione, quæ ſunt quinque, vbi inquit [eſt rurſus aliquid] poſtea explanat tertiam diuiſionem, & eam ſubdiuidit ſecundum terminos vbi ait [mutatio autem non per accidens] & aperit, quæ ſint prædictæ tres mutationes ibi [mutatio igitur ex non ſubiecto] demonſtrat, præterea neq; generationem, neque corruptionem eſſe motum ſic [ſi itaque non ens multifariam] & vltimò, quæ mutatio dicatur motus ibi [at cum omnis motus.]

TRanſmutatur verò quod tranſmutatur, hoc quidem ſecundum accidens, veluti cum dicimus muſicum ambulare: illud verò, eò quòd

eius

cius quippiam mutetur, ſimpliciter dicitur mutari, vt quæ ſecundum partem dicuntur; ſanatur nanque corpus, quoniam oculus. Eſt præterea, quod per ſe primum mouetur, & hoc eſt p ſe mobile. Eſt item de mouente quoque eodem modo. mouet nanque quoddam per accidens, quoddam ſecundum partem, quoddam per ſe. Eſt rurſus aliquid, quod primò mouet: & eſt aliquid, quod mouetur. Item tempus, in quo, ac præterea ex quo, demum, & ad quod. formæ verò, paſſionesq; ac locus, ad quæ mouentur mota. ea immota ſunt, veluti ſcientia, & calor. eſt verò motus, non caliditas, ſed calefactio. Mutatio autem non per accidens haud quanquam in omnibus eſt, ſed in contrarijs, ac medijs, atque etiam in contradictione, cuius rei fides in inductione eſt. Mutatur autē qđ mutatur, aut ex ſubiecto in ſubiectū, aut ex nō ſubiecto in non ſubiectum, aut ex ſubiecto in non ſubiectum, aut ex non ſubiecto in ſubiectum. Aio autem ſubiectū, quod affirmatione explanatur. Quare neceſſe eſt tres mutationes eſſe. illa enim, quæ ex non ſubiecto in non ſubiectum, non eſt mutatio. nec enim contraria, neque contradictio eſt, quia neq; oppoſitio. Mutatio igitur ex nō ſubiecto in ſubiectum ſecundùm contradictionem, generatio eſt: quæ quidem ſimpliciter ſimplex; quæ vero cuiuſdam, quædam. at quæ de ſubiecto in nō ſubiectum, corruptio: quę ſimpliciter ſimplex; quæ cuiuſdam, quędam. Si itaque non ens multifariam dicitur, & nec quod ſecundū compoſitionem, aut diuiſionem dicitur, moueri contingit nec item quod ſecundùm potentiam, quod oppoſitum eſt ei quidē, quod ſimpliciter eſt (non album enim, aut non bonum contingit

nihilominus ſecundum accidens moueri. eſſe nanq; homo poteſt non albũ) quod vero ſimpliciter non hoc, id nequaquã. nam impoſſibile eſt nõ ens moueri. ſi igitur hoc, & generationẽ motum eſſe. fit enim non ens, nam etſi maximè ſecundùm accidens fit, attamen verum eſt dicere de eo, ꝙ ſimpliciter fit, quod eſt non ens. Eodẽ modo igitur & quieſcere. Hæc itaque omnia accidũt abſurda, ſi quicquid mouetur, in loco eſt, non ens verò in loco non eſt: eſſet enim vſquã. Nec corruptio igitur motus. ſiquidẽ motui motus, aut quies contrarius eſt: corruptio verò generationi eſt contraria. At cùm omnis motus mutatio quædam ſit: mutationes verò tres, quæ dictæ ſunt: harum verò, quę ſecundùm generationem, & corruptionẽ minimè ſit motus (ſunt autem illę ſecundùm contradictionem) neceſſe ex ſubiecto in ſubiectum mutationem ſolam motum eſſe: ſubiecta vero, aut cõtraria, aut media. nam & priuatio contrarium eſſe ponatur, quandoquidem & affirmatio declaratur, veluti nudum, cęcum, & nigrum.

Argumentum cap. II.

Totum tantùm in tribus generibus inueniri, ſcilicet in Quanto, Quali, & vbi docet Ariſt. & quot modis dicatur immobile exponit, proponit, vbi ait [ſi igitur prædicamenta] probat propoſitum triplici via. primò quòd non ſit motus in ſubſtantia dicens [propterea quòd ſubſtantiæ nihil contrarium] ſecundò neque in prædicamento ad aliquid, vbi ait [neque ad aliquid, eſt enim altero] neque in agere, & pati & probat quatuor rationibus, quarum prima [cum non ſit motionis motus] ſecũda [in infinitum præterea procedet]

tertia

tertia [eiuſdem præterea motus contrarius] quarta [item neceſſe materiam ſubeſſe] & poſtea concludit principale intentum, vbi inquit [cum verò neque ſubſtantiæ, nec ad aliquid] quot uerò modis dicatur immobile exponit ſic [immobile autem eſt]

SI igitur prædicamenta, ſubſtantia, qualitate, loco, facere, pati, ad aliquid & quantitate diuidantur, tres eſſe motus neceſſe eſt, qualis, quanti, & loci. Secundùm verò ſubſtantiam minimè: propterea quòd ſubſtantiæ nihil contrarium eſt. Nec eius quod ad aliquid. etenim altero mutato, verificatur alterum nullatenus mutatum. quare ſecundùm accidēs horum motus erit. Nec præterea agentis aut patientis, neq; omnino moti ac mouentis: cùm non ſit motionis motus, nec generationis generatio, nec denique mutationis mutatio. Bifariam enim contingit motionis motum eſſe. nam aut tanquam ſubiecti, vt homo mouetur, quia ex albo in nigrum mouetur. quare ſic etiam motus, aut caleſit, aut frigeſit, aut loco transfertur, aut creſcit; id vero impoſſibile eſt, cùm motus non ſit aliquod ſubiectorum. Aut eo ꝙ aliud quoddā ſubiectū ex mutatione in aliā ſpeciē mutetur. vt homo ex morbo in ſanitatē. At nec hoc poſſibile, pręterquā per accidens (omnis nāq; motus in aliud ex alio mutatio eſt. & generatio itē, ac corruptio eodē modo, veruntamē quę ex oppoſitis ſic aut ſic, nō ſunt motus) alioqui ſimul ex ſanitate in morbū mutatur, atq; ex ea ipſa mutatione in aliā. conſtat itaq; ꝙ cū ęgrotauerit, in quāuis mutatus erit. cōtinget. n. quieſcere. ac ꝑterea non ſemper in quācunq;, & illa quoq; ex aliquo in aliud quiddā erit. quare oppoſita erit

con-

conualeſcentia, verùm ex accidenti, vt ex reminiſcentia in obliuiqnem mutatur: quia id, cui ineſt, quandoque in ſcientiam, quandoque in ſanitatem mutatur. In infinitum præterea procedet, ſi mutationis mutatio, & generationis generatio fuerit. neceſſe igitur & priorem fore, ſi poſterior fuerit. vt ſi ſimplex aliquàndo fiebat generatio, illud quoque quod fiebat, ſimpliciter fiebat quare nondum erat quod ſimpliciter fiebat, ſed quod fit aliquid, aut quod iam fiebat. ſi igitur hoc etiam aliquãdo fiebat, cur nõdum erat, quod tunc fiebat? cùm verò in infinitis non ſit aliquid primum, non erit primum: quamobrem neque conſequens erit. nec fieri igitur, nec moueri, nec mutari quicquam poſſibile eſt. Eiuſdẽ præterea motus contrarius atque quies, generatioque & corruptio, quare quod fit, cum factum fuerit, quod fit tunc corrumpitur. nec enim ſtatim, cum fiat, nec poſt. nam eſſe opus eſt quod corrumpitur. Item neceſſe materiam ſubeſſe ei quod fit, & mutatur. quæ igitur erit velut alterabile quiddam, aut corpus, aut anima, ita quiddam etiam eius, quod fit, aut motus, aut generatio, & aliquid item ad hoc mouetur. nam opus eſt aliquid huius ex hoc in hoc, quod motus nõ eſt, eſſe motum. Quonam igitur modo? Non erit doctrina doctrinæ. quare neque generatio generationis. Cùm verò neque ſubſtantiæ, nec ad aliquid, neq; faciendi, ac patiendi; ſupereſt ſecundùm quale, & quantum, & vbi motum duntaxat eſſe, quandoquidem in horum ſingulis cõtrarietas eſt. Quale autem dico, non quod in ſubſtantia (ſi quidem differentia quale eſt) verum paſſiuum quale, quo dicitur res, aut pati, aut impaſſibilis eſſe. Immobile autem eſt, & quod om-

nino impoſſibile eſt moueri: & quod in multo tempore vix mouetur, aut quod tardè incipit. & quod natum quidem eſt moueri, non poſſit autem, quando natum eſt, & vbi, & quomodo: quod ſanè inter immobilia ſolum voco quieſcere. contraria enim quies motui: quare priuatio erit ſuſceptiui.

Argumentum cap. 12.

Circa motum, & præcipuè localem terminos exponit nonnullos, ſcilicet ſimul, ſeorſum, Tangi, Mediū, Contrarium, conſequenter, Habitum, & Continuum. incipit hoc narrare ibi [ſimul ſecundum locum eſſe dicuntur, &c.] poſtea reccitat quædam, quæ conſequuntur ex præmiſſis, vbi ait [quia patet in his eſſe continuum.]

SImul ſecundùm locum eſſe dicuntur, quæ in vno loco primo ſunt. Et ſeparata, quæ in diuerſo. Tangi autem, quorum extrema ſunt ſimul Medium, in quod natum eſt prius venire, quod mutatur, quam ad quod vltimum mutatur, ſecundùm naturam continuè mutatum. Cōtrarium ſecundùm locum, quod ſecundùm rectitudinem plurimùm diſtat. Conſequens eſt, cuius principium ſequentis, aut ſolo ſitu, aut forma, aut aliquo quodam modo definito, atq; illius, cuius eſt conſequens, nihil eſt medium eorum, quæ in eodem genere ſunt, velut linea lineæ, aut vnitas vnitatis, aut domus ipſius domus. aliud verò medium eſſe nihil prohibet. Cōſequens nanque alicuius conſequens, ac quoddam poſterius eſt. non enim vnum conſequens duorum, neque nouilunium conſequens ſecun

dæ.

dæ. Attiguum verò, quod conſequens tangit. Cęterum cùm omnis mutatio in oppoſitis ſit, hæc verò contraria, ac contradictio, contradictionis verò nihil medium eſt; conſtat, quòd medium in contrarijs eſt. Continuum ſanè, quoddam attiguum, aut tangens eſt. dicitur verò continuũ, cùm idem fiunt, atque vnus vtriuſque termini, quibus tangunt, & ſe continuant. quare patet in his eſſe continuum, ex quibus vnum quiddam natum eſt ſecundum contactum fieri. quod conſequens primum ſit, conſtat conſequens nanque non tangit. hoc verò conſequens eſt. & ſi continuum eſt, tangit. quòd ſi tangit, nondum continuum eſt. in quibus verò nõ eſt tactus, in his non eſt cohærentia. Quare non eſt punctum idem vnitati. nam illorum eſt tactio, harum verò minimè, ſed conſequenter, & illorum quidem eſt aliquid intermedium, harum verò minimè.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

Liber Duodecimus.

SVMMA LIBRI.

A tex.1.vſque ad 5.oſtendit, quòd ad hanc ſcientiã attinet conſideratio potiſſimùm de ſubſtantia.

A tex.5. vſque ad 29. agitur de ſubſtantia ſenſibili diuidendo ſubſtantiam in ſenſibilem, & immobilem, atque in corruptibilem, & ſempiternam; formamq́; minimè generari ait, ſed quodq́; compoſitum ab vniuoco fieri declarat. & quæ, & quot ſint principia ſubſtantiarum generabilium, & corruptibilium, & quomodo eadem ſint, vel diuerſa, oſtendit.

A tex.29. vſque ad 36. Phil. diſputat de ſubſtantia immobili declarans eſſe aliquam ſubſtantiam immobilem, à materia ſeparatam, & ſempiternam.

A tex.30.vſq; ad 55. inquirit perfectionẽ, ac conditiones talis ſubſtantiæ ſeparatæ, ſcilicet quòd moueat, vt intelligibile bonum, & amatum, immobile moueat ac neceſſarium, ſub qua plures aliæ ſubſtantiæ ſunt, aliqua narrat circa intellectionẽ eius, & denique quomodo ordo vniuerſi ordinetur in primam ſubſtantiam, tanquam in vltimum finalem principium optimum ſimpliciter.

Argu-

Argumentum cap. 1.

In hac Metaphyſ. ſcientia ſpeculationem eſſe de ſubſtantia ex antiquorũ etiã opinionibus oſtendit Ariſt. & diuidit ſubſtantiam in ſenſibilem, & immobilem: eamq; in corruptibilem, ac ſempiternam, & quanam ſit vtriuſq; ſenſibilis materia. primum proponit ibĩ [ſpeculatio nobis] & probat quatuor modis. primò ſic [etenim ſiue vt totum] ſecundò [at ſimul vt ita dicam] tertiò [præterea cæterorum] quartò [ac hoc idẽ re ipſa teſtantur] Diuidit præter hac ſubſtantiam tripliciter, vbi ait [verum ſubſtantiæ tres ſunt] poſtea narrat materiam eſſe in ſenſibilibus ſubſtantijs dicens [ſenſibilis verò ſubſtantia] & quale ens ſit materia ſic [ſi itaque tranſmutationes ſunt] & ait materiam non eſſe eodem modo in omnibus ſubſtantijs ſenſibilibus ſic [cuncta verò quæcunq;] vltimò ſoluit quandã dubitationem, vbi ait [dubitaret verò quiſpiam.]

SPECVLATIO de ſubſtantia eſt. Tex. 1. ſiquidem ſubſtantiarum principia, & cauſę quærũtur. ¶Etenim, ſiue vt Tex. 2. totum aliquid vniuerſum eſt, ſubſtantia prima pars eſt, & ſi ex conſequenti, hoc quoque modo primum eſt ſubſtantia, deinde quale, poſtea quãtum ¶At ſimul Tex. 3. (vt ita dicam) nec entia ſunt iſta ſimpliciter, verum qualitates, & motus; quemadmodum non album, & non rectum. dicimus nanq; hæc quoque eſſe: veluti eſt non album. Præterea, cęterorum nullum ſeparabile eſt. At hoc idem opere teſtantur Antiquiores, quippe qui principia, elementa, & cauſas ſubſtantiæ quærebant.

Tex. 4. ¶Recentiores verò vniuerſalia magis ponunt eſſe ſubſtantias, genera nanque vniuerſalia ſunt, quæ aſſerunt magis principia, atque ſubſtantias eſſe, propterea quòd Logicè quærunt. Antiquiores verò ſingularia, vt ignem & terram, non au-
Tex. 5. tem corpus commune. ¶Verum ſubſtantiæ tres ſunt. Vna ſenſibilis: cuius quædam ſempiterna, quędam corruptibilis, quam omnes concedunt, veluti plantæ, & animalia. Sempiterna verò, a cuius elementa, ſiue vnum, ſiue multa ſint, accipere neceſſe eſt. Alia immobilis, quam aliqui ſeparabilem aiunt eſſe, quidam in duo diuidentes, quidam in vnam ponentes naturam tam ſortes, quidam in vnam ponentes naturam tam ſpecies, quàm mathematica; quidam ex his mathe-
Tex. 6. matica ſolum. ¶Illæ itaque Naturalis. cum motu nanque ſunt. iſta autem alterius eſt, ſi nullum eis commune principium eſt. Senſibilis verò ſubſtantia mutabilis eſt. Si itaque ex oppoſitis, aut medijs mutatio ſit, oppoſitis verò non omnibus (non album enim ipſa vox, verum ex contrario) neceſſe eſt aliquid ſubeſſe, quod in contrarietatem mutetur. non enim contraria tranſmutantur. Præterea hoc quidem permanet, contrarium verò non permanet. eſt igitur aliquid
Tex. 7. tertium præter contraria, ipſa materia. ¶ Si itaque tranſmutationes ſunt quatuor, aut ſecundum ipſum quid, aut ſecundùm quale, aut quantum, aut vbi: ac generatio ſimplex & corruptio, quæ ſecundum quod quid ſit, augmentatio & diminutio, quæ ſecundum quantum, alteratio, quæ ſecundùm paſſionem, latio verò, quæ ſecundum locum: profectò in contrarietates, quæ ſecundùm ſingulum, mutationes erunt. neceſſe eſt igitur mutari materiam, quæ ambo poſſit.
Tex. 8. ¶ Cùm autem duplex ſit ens, omne mutatur ex poten-

potentiâ ente in actu ens, vt ex potentia albo in actu album.eodem autem modo & de augmentatione & diminutione. Quare non ſolùm per accidens ex non ente fieri contingit, ſed etiam ex ente omnia fiunt: verùm potentia quidem ente, actu verò ex non ente. ¶Et hoc eſt Anaxagoræ vnum.melius nanque quam cuncta ſimul, & quã miſtura Empedoclis,ac Anaximandri. &, vt Democritus quoq; ait,ſimul omnia potentia erant, actu verò minimè. Quare materiam tetigerunt. ¶Cuncta verò quæcunque mutantur, materiam habent,ſed diuerſam.nam & ipſorum ſempiternorum quæcunq; non ſunt generabilia,ſed latione mobilia,attamen nõ generabilem, ſed vnde, quò. ¶Dubitare verò quiſpiam poſſit,ex quo nõ ente generatio fiat. tripliciter enim non ens dicitur. Si igitur quippiam eſt potentia, veruntamen non ex quocunque,ſed cùm alterum ex altero. Nec id ſufficit, quod ſimul omnes res erãt, quia differunt materia. cum enim infinita facta fuiſſent & non vnũ,cùm intellectus vnus ſit?qua re ſi materia vna,illud actu fuiſſet factum, cuius materia potentia erat.

Tex. 9.

Tex. 10

Tex. 11

Argumentum cap. 2.

Formam non generari,ſed quodq; cõpoſitum ab vniuoco fieri probat, hinc quomodo & quæ forma ſeparari,ab his quorum ſunt. formæ dicatur, demonſtrat Ariſt.primo igitur proponit formam eſſe principium ſubſtantiæ ſenſibilis ſic [tres itaque cauſæ] deinde dicit formam non generari, ſicut nec materiam dicens [poſt hæc oſtendendum,quòd nec materia] compoſitũ fieri ab vniuoco declarat ſic [deinde quod aliquid] poſtea tractat de forma per comparationẽ ad ſubſtantiã

 compoſitam,

compoſitam, vnde prius diuidit ſubſtantiam in materiam, formam, & compoſitum, vbi inquit [ſubſtantiæ vero tres] deinde ſcribit quòd in aliquibus formis manifeſtũ eſt, ꝙ non ſint præter ſubſtantiam cõpoſitã ſic [in quibus igitur, quod quid] nec ẽt ſi vniuerſales ſint illæ formæ, vbi inquit [causæ itaque mouentes] vltimò excludit rationem, propter quã ponebant Platonici ideas ſeparatas ibi [manifeſtum itaque eſt.]

Tex.12 TRes itaque cauſæ, & tria principia. duo quidem ipſa contrarietas, cuius hoc quidem ratio & forma, hoc verò priuatio : tertium verò materia. Poſt hæc ꝙ neq; materia fit, neq; forma, dico autẽ extrema. Omne enim, quod tranſmutatur, aliquid eſt, & ab aliquo in aliquod trãſmutatur. ab aliquo quidem, primo mouente, in quo verò, materia: in quod autem formam. in infinitum itaque procedet, ſi non ſolum æs rotundum fit, verũ ipſum rotundum, aut æs: quare
Tex.13 neceſſe eſt ſtare. ¶ Deinde quòd quælibet ſubſtantia ab vniuoco fit. Quæ enim natura, ſubſtãtiæ ſunt, & alia. aut. n. natura, aut arte, aut fortuna, aut caſu fiunt. Ars igitur principium in alio, natura verò principium in ipſo. homo nanque hominem generat. cęteræ verò cauſæ priuatio-
Tex.14 nes horum ſunt. ¶ Subſtantiæ verò tres, quędam matèria, quæ quod quid eſt, eo ipſo quod apparet. quæcunque enim tactu non coadhærentia ſunt, materia & ſubiectum ſunt. Quædã verò natura, & quod quid, & quidam habitus ad quem. Tertia item, quæ ex his, quę ſingularis eſt, vt Socrates, aut Callias. In quibus igitͣ quod quid non eſt præter compoſitam ſubſtantiam (vt domus forma non niſi ab ipſa arte) nec eſt generatio aut corruptio eorum: verum alio modo ſunt, &

non

non ſunt, tum domus, quæ abſque materia, tum ſanitas, & omne, quod ſecundùm artem eſt. ſed ſi quidem ſunt, in his ſunt, quæ natura fiunt. ¶Propter quod non male Plato dixit, quòd formæ eorum ſunt, quæ natura ſunt. ſiquidē formę ſunt aliæ ab his: vt ſunt ignis, caro, caput. cūcta nanque materia ſunt: & maxime eius ſubſtātiæ quæ eſt vltima. ¶Cauſæ itaque mouentes, tanquam antea ortæ, exiſtunt. quæ verò vt ratio, ſimul ſunt, cùm enim ſanus ſit homo, tunc etiam ſanitas eſt. & forma æneæ ſphęræ ſimul atq; ænea ſphęra. ¶Si aūt aliquid poſterius permanet, conſiderandum eſt. in quibuſdam enim nihil prohibet. veluti ſi anima tale ſit, non omnis, ſed intellectus. omnem nanq; fortaſſis impoſſibile eſt. ¶ Manifeſtum itaque eſt, quòd propter hæc nō oportet ideas eſſe. homo nanq; hominē generat, ſingularis aliquem. Similiter etiam in artibus. Medendi enim ars ratio ſanitatis eſt.

Tex.15 Tex.16 Tex.17 Tex.18

Argumentum cap. 3.

Quæ ſint principia, & quot rerum generabilium, & corruptibilium, oſtendit, & quo pacto eadem omnium, vel diuerſa eſſe dicantur. proponit ergo prius principia quodammodo eſſe eadem, & quodammodo non, vbi ait [cauſæ verò, atq; principia] poſtea dubitat ibi [dubitaret nanque quiſpiam] deinde probat duabus rationibus non eſſe eadem principia ſubſtantiæ, & aliorum generum, prima eſt [ex iiſdem.n. erit ad aliquid] ſecunda [item q̄uo contingat] hinc ſoluit dubitationem probando, ꝙ eadem ſunt principia omnium dup. primò proportionaliter, ſecundò vniuerſaliter, proportionaliter dup. primò enim oſtēdit quomodo proportionaliter ſint eadem, & primò quantum

ad

ad cauſas intrinſecas, vbi ait [puta forſam ſenſibiliũ corporum] ſecundò quantùm ad extrinſecas ſic [cum verò illa non ſolùm] & præterea oſtendit, quòd licet prima principia non ſint eadem in omnibus ſecundũ rem; tamen prima ſunt ſimpliciter eadem omnium, & hoc probat tripliciter, primò ſic [præter hæc item] ſecundò [cum autem quædam ſeparabilia] tertia [deinde hæc erunt] ſecundò proportionaliter vbi ait [item alio modo analogicè] Poſtea declarat, quomodo ſint eadem vniuerſaliter, vbi inquit [præterea videre oportet] poſtremò repetit breuiter omnia ſic [quæſtio igitur quænam ſint principia]

Tex.19 CAuſæ verò, atque principia quodam quidẽ modo alia aliorum ſunt, quodam vero modo non. ſi quis vniuerſaliter dicat, & ſecundùm proportionem omnium eædem. Dubitare nanque quiſpiam poſſit, vtrum alia, an eadem principia, & elementa ſubſtantiarum ſint, & eorum, quæ ad aliquid ſunt, & eodem modo in quolibet prædicamento. At abſurdum eſt, ſi omnium eadem ſunt. ex eiſdem enim erit ad aliquid & ſubſtantia. Quid igitur hoc erit? præter enim ſubſtantiam, & alia, quæ prædicantur, nihil commune eſt. prius autem elementum eſt, quam ea, quorum eſt elementum. At verò, nec ſubſtantia eorum, quæ ad aliquid ſunt, elementum eſt, nec aliquid horum ſubſtantiæ.

Tex.20 ¶ Item, quo modo cõtingit omniũ eadem eſſe elemẽta? nullũ enim elementorum idem poteſt eſſe ei, quod ex elementis componitur. veluti ipſi BA, ipſum B, aut

Tex.21 ipſum A. ¶ Neq; ſanè vllum intelligibilium, vt vnum vel ens, elementum eſt. hæc enim vnicuiq; compoſitorum inſunt. nullũ igitur eorũ, neque ſubſtantia, nec ad aliquid erit. at neceſſarium eſt.

eſt. ¶ Non ſunt ergo omnium eadem elementa? Tex.22
An (vt diximus) quodammodo quidem ſunt, quodammodo vero non. veluti fortaſſis corporum ſenſibilium calidum, tanquam forma, & alio modo frigidum, vt priuatio, materia verò, quod primò per ſe potentia hæc erat. ſubſtantię verò, tum hæc, tum ea ex his, quorum hæc principia ſunt: aut ſi quid ex frigido, & calido fit vnum, vt caro, aut os, neceſſe profectò eſt aliud ab his eſſe illud, quod factum eſt. horum itaq; eadem elementa, atque principia ſunt, alia verò aliorum. Omnium verò ita quidem dicere non eſt, ſed analogicè. quemadmodum ſi quis dicat, ꝙ principia ſunt tria. forma, priuatio, & materia. verùm vnumquodq; horū circa vnumquodque genus aliud eſt. vt in coloribus album, nigrum, ſuperficies, lumen, tenebræ, aer: ex his verò dies, & nox. ¶ Cùm verò illę non ſolùm, quæ Tex.23
inſunt, cauſę ſint, verùm ēt ex his, quę extrinſeca ſunt illud quod mouet; patet, ꝙ aliud eſt principium, aliud elementum. ambo verò cauſæ ſunt, & principium in hęc diuiditur. quod autem vt mouens, vel ſiſtens eſt, principium quoddam, & ſubſtantia eſt. Quare elementa quidem analogicè tria: cauſę verò, atque principia quatuor. aliud verò in alio: & prima cauſa, vt mouens, in alio alia. ſanitas, morbus, corpus: mouens, ars Medendi. forma, inordinatio talis, lateres: mouens Aedificatiua. & nimirum in hęc diuiditur principium. ¶ Cùm autem mouens, in naturalibus quidem homo, in his verò, quę à mente fiunt ipſa forma, vel contrarium ſit, modo quodam tres profectò cauſę erunt, alio verò modo quatuor. ſanitas nanque quodammodo eſt ars Medendi,

&

& Aedificatiua forma domus, & homo hominem generat. præter hæc item cuncta mouens,
Tex.25 tanquam omnium primum. ¶Cùm autem quædam ſeparabilia, quædam inſeparabilia ſint, illa ſunt ſubſtantiæ, propter quod hæc omnium cauſæ ſunt: ſiquidem abſque ſubſtantijs paſſiones, & motus non ſunt. deinde hæc erunt, anima fortaſſis. & corpus: aut intellectus, appetitus, & cor-
Tex.26 pus. ¶ Item alio modo analogicè principia ſunt eadem, vt actus, & potentia. verum hæc etiam in alijs alia, & alio modo ſunt. In quibuſdam enim idem quandoque actu, quandoque potentia eſt: vt vinum, aut caro, aut homo. Cadunt autem hæc in prædictas cauſas. actus nanque eſt forma, ſi ſeparabilis ſit, & quod ex ambobus. priuatio etiam, vt tenebræ, aut ægrotans. potentia autem materia. hoc nanque eſt, quod ambo fieri poteſt. Aliter autem actu, potentiaque differunt, quorum non eadem materia eſt, quorum non eadem forma: ſed diuerſa eſt. veluti hominis cauſa, elementa, ignis, & terra, & materia: & propria forma, & ſi quid aliud extrinſecus eſt, vt pater, & præter hæc Sol, & obliquus circulus, quæ nec materia, nec forma, nec priuatio, nec eiuſ-
Tex.27 dem ſpeciei ſunt, verum mouentia. ¶ Præterea videre oportet, quòd quædam eſt vniuerſaliter dicere, quædam minimè. Omnium itaque prima principia, quod actu primum, & aliud, quod potentia. At illa, quæ vniuerſalia dicimus, nō ſunt, ſingulare nanque principium eorum eſt, quæ ſingularia ſunt. homo enim hominis vniuerſalis, ſed nullus eſt. verum Peleus Achillis, tui autem pater, & hoc B ipſius B A ipſum vero B omnino ipſius B A ſimpliciter. Deinde formæ hæ, quæ ſubſtantiarum ſunt, verùm aliorum aliæ cauſæ, ac ele-

ac elementa, vt dictum eſt, eorũ, quæ non in eodem genere ſunt, colorum, ſonorum, ſubſtantiarum, quãtitatis, niſi proportionaliter. Eorũ quoque, quæ in eadem ſpecie ſunt diuerſa, non ſpecie, ſed quoniam quæ ſingularium aliud; & tua materia, & forma, & quod mouit, & forma, ac mea materia. vniuerſali verò ratione eadem ſ. ¶Quærere autem quænam principia, ſiue elemẽta ſubſtantiarum, ad aliquid, & qualitatum ſint, vtrum eodem, an diuerſa, patet ꝙ, cùm multipliciter dicantur, vniuſcuiuſq; ſunt. at ſi diuidãtur, non eadem, ſed diuerſa, niſi quod aliquo modo eadem, analogicè nanque eadem: quia materia, forma, priuatio, mouens. ac illo modo ſubſtantiarum cauſæ, quaſi omnium cauſæ ſunt: quia peremptis perimuntur. Præterea quod primum actu eſt, illo verò modò alia prima, quæcunque contraria, quæ nec vt genera, neque multipliciter dicuntur, item & materiæ. ¶Quæ itaque ſenſibilium principia ſunt, & quot, quòve modo eadem, & diuerſa, dictum eſt. Tex.28 Tex.29

Argumentum cap.4.

Præter ſubſtantias naturales vnam eſſe, quæ ſempiterna ſit, actu ſemper mouens, & omnino immaterialis demonſtrat. proponit hoc ibi [cum verò tres ſint ſubſtantiæ] deinde oſtendit qualem oporteat eſſe talẽ ſubſtantiã, & primò ꝙ ſempiterna ſit [at verò ſi motiuũ, aut effectiuum] ſecundò quòd ſit actus, vbi ait [nec item ſi operabitur] tertiò quòd ſit immaterialis dicens [item has oportet eſſe ſubſtantias.]

CVm verò tres ſint ſubſtantiæ, duæ quidẽ naturales, alia aũt immobilis, de hac eſt dicẽdum,

dum, quod neceſſe eſt perpetuam aliquid, & immobilem ſubſtantiam eſſe. Etenim ſubſtantiæ, primæ entium ſunt. & ſi cunctæ corruptibiles, omnia corruptibilia ſunt. at impoſſibile eſt, aut generari motum, aut corrumpi: nam ſemper erat neque tempus, cùm non ſit poſſibile Prius & Poſterius eſſe, tempore non exiſtente. & motus ſanè ita continuus eſt, ſicuti & tempus. aut enim idem, aut quædam ipſius motus paſſio eſt. motus verò non eſt continuus, præter hunc, qui ſecundùm locum, & hunc, qui circularis eſt. ¶ At

Tex. 30 vero, ſi motiuum, aut effectiuum eſt, non autem operans aliquid, non eſt motus. poſſibile nanque eſt non operari, quod potentiam habeat. nulla igitur vtilitas erit, ne quidem ſi perpetuas ſubſtantias faciamus, quemadmodum, qui faciunt formas, niſi aliquod principium inſit, quod mutare poſſit. Non igitur ſufficit illa, nec alia ſubſtantia præter formas. Nam, ſi non operabitur, motus non erit, nec item ſi operabitur, ſubſtantia vero eius potentia ſit. non enim erit perpetuus motus. quod enim potentia eſt, contingit non eſſe. oportet igitur eſſe tale principium, cuius ſubſtantia actus ſit. Item has oportet eſſe ſubſtantias abſque materia. ſempiternas enim eſſe oportet, ſi aliquid quidem æternum eſt: actu igitur ſunt.

Argumentum cap. 5.

Ex eo quòd actum priorem potentia eſſe Ariſt. ratiocinatus eſt, demonſtrat generationem, & motum perpetuum eſſe. hinc primum mouens eſſe perpetuum, & immobilem concludit. actum non eſſe priorem potentia probat ibi [*nam omne quidem agens*] *deinde*

producit rationem in contrarium his verbis [verum ſi hoc ita eſt] & huic rationi quidam Phyſici conſenſerunt, vt inquit ibi [propter quod quidam] ſed ſoluit quæſtionem ſic [arbitrari itaque potentiam actu] quam ſolutionem confirmat his verbis [quod autem actus ſit prior] deinde ex his manifeſtat perpetuitatem motus cæleſtis dicens [ſi verò ſemper idem circuitione] poſtremò ex omnibus dictis concludit perpetuitatem motoris immobilis, vbi ait [eſtq; aliquid.]

ATqui dubium eſt. Nam omne quidem ages poſſe quoque videtur: potens verò non omne, agere: quare potētia erit prior. Verum, ſi hoc ita ſit, nihil entium erit. contingit enim poſſe quidem eſſe, nondum verò eſſe. At ſi, vt Theologi qui ex nocte cuncta generant, ſiue, vt Naturales dicunt, omnes res ſimul erant, idem impoſſibile erit. Quonanque modo mouebuntur, ſi nulla erit actu cauſa? non enim ipſa materia ſeipſam mouebit, verum opifex virtus, neque menſtrua, neque terra, verum ſemina, atque humanum ſemen. Propter quod quidam faciunt ſemper actum, veluti Leucippus, & Plato, cùm ſemper eſſe motum dicant. cur verò, vel quem, non aiunt. nec cur ſic, nec cauſam. nihil enim ſusque deque mouetur, ſed oportet, vt ſemper aliquid præexiſtat. ſicuti nunc, natura quidem hoc modo, vi etiam, aut ab intellectu, aut ab aliquo alio, hoc modo. Deinde, quiſnam primus ſit. differt enim quàm maximè. ¶ At neque Platoni poſſibile Tex.31 eſt dicere id, quod quandoque putat principium eſſe, quod ſeipſum mouet. poſterior enim pariter cœlo eſt anima, vt ait. ¶ Arbitrari itaque po- Tex.32 tētiam actu priorem, quodammodo quidem bene eſt, quodammodo verò minimè. dictum autem

tem eſt quo modo. Quòd autem actus ſit prior, Anaxagoras teſtatur. intellectus nãq; actus eſt. Et Empedocles, amicitiam & contentionem ponens, & qui ſemper eſſe motum aiunt, vt Leucippus. Quare nõ erat tempore infinito Chaos, aut nox, verum ſemper eadem circuitione, aut

Tex. 33 aliter, ſi actus quidem prior potentia. ¶Si vero ſemper idem circuitione, oportet vt aliquid ſem

Tex. 34 per ſimiliter operando permaneat. ¶Quòd ſi futura eſt generatio & corruptio, aliud operans aliter, & aliter eſſe oportet. Neceſſe igitur eſt hoc quidem modo illud ſecundùm ſe operari, hoc verò ſecundùm aliud. aut igitur ſecundum diuerſum, aut ſecundum primum. neceſſe autẽ eſt vt ſecundum hoc. hoc nanque rurſus, & ſibi & illi cauſa eſt. Dignius ergo eſt, quod primum eſt hoc nanque, vt ſemper ſimiliter ſe habeat, cauſa erat; vt verò aliter, aliud. vt autem ſemper aliter, ambo ſcilicet. Patet igitur, quod motus quoque ita ſe habent. Cur igitur alia quærere oportet principia? Cum vero & ita contingat (& ſi non ſic, ex nocte, & ſimul omnibus, & ex non ente erunt) hæc profectò ſoluentur. Et eſt aliquid, quod ſemper inceſſabili motu mouetur, hic verò circularis eſt. & hoc non ſolum ratione, verumetiã opere patet. Quare æternũ eſt pro-

Tex. 35 fecto primũ cœlum. ¶Eſtque aliquid quod mouet. Cùm verò id, quod mouetur & mouet, medium ſit, eſt etiam aliquid, quod non motũ mouet, quod æternum, & ſubſtantia, & actus eſt.

Argumentum cap. 6.

Quo pacto cum primum principium moueat, ſicut intelligibile bonum, & amarum, immobile moueat;

ac neceſſarium, & quanta ſit perfectionis, quomodo moueat declarat ibi [hoc autem modo concupiſcibile] deinde demonſtrat, quo pacto in primo mouente inſit perfectio tripliciter, primò ex ratione intelligibilis, ac appetibilis dicens. intelligibilis ſic [intelligibile verò] ex appetibili, vbi ait [at verò bonum quoque] ſecundò ex comparatione ad primum mobile, vbi inquit [mouet itaque, vt quòd amatur] tertiò per comparationem ad id, quod appetit, & intelligit ipſum, vbi ait [degentia verò, qualis nobis] & oſtendit hoc ibi [quoniam & delectatio] & præterea aſſerit in primo intelligibili eſſe perfectiorem intelligentiam, & delectationem, quàm in intelligente, & deſiderante ipſum, vbi ait [ſeipſum verò intellectus intelligit] hinc tria ſcribit, primò quomodo Deo competat conſideratio dicens [cæterum vitæ quoque] & excludit opinionem Pythagoricorum attribuentium imperfectionem primo principio, vbi inquit [quicunque verò vt Pythagorici] ſecundò declarat, quod prima ſubſtantia eſt incorporea ibi [oſtenſum eſt autem] vltimò quòd non mouetur aliquo motu ſic [at verò & quoniam.]

MOuet autem hoc modo, concupiſcibile & intelligibile mouet, non motum. horum autem prima eadẽ ſunt, deſiderabile nanque, ꝙ apparet bonum. primum vero voluntate affectabile, quod eſt bonum. magis vero appetimus, quia videtur, quàm videtur, quia appetimus. Tex.36 ¶Principium enim intellectio. Ac intellectus ab intelligibili mouetur. Intelligibile verò alter ordo eſt, qui per ſeipſum eſt. & huius ſubſtantia prima, atq; huiuſce quæ ſimplex, & ſecundùm actũ eſt. Eſt autem Vnum, & Simplex nõ idem. ſiquidem vnum ſignificat menſuram, ſimplex verò Tex.37

quo modo ſe habeat ipſum. At verò bonum quoque, & quod per ſe eligibile eſt, in eodem ordine ſunt. & ſemper primum eſt optimum, aut ꝓportionale. Quod verò cuius gratia in immobilibus ſit, ipſa diuiſio manifeſtat. eſt enim id cuius gratia alicui eorum, quorum hoc quidem eſt, hoc verò non eſt. mouet itaque, vt quod a-
Tex. 38 matur, quod mouetur autē, cętera mouet. ¶ At ſi quid mouetur, contingit etiã aliter ſe habere. Quare, ſi latio prima etiam actus eſt, quo mouetur, hoc modo ſanè contingit aliter ſe habere ſecundùm locum, quamuis non ſecundùm ſubſtantiam. Cùm autem aliquid ſit mouens, ipſum immobile exiſtens actu ens, hoc nullo modo contingit aliter ſe habere; lationanq; prima mutationum eſt huius autē, quę circularis eſt, hanc autem illud mouet. Ex neceſſitate itaque eſt ens. & prout neceſſitas, bene eſt, & ſic principiũ. Neceſſarium nanque toties dicitur, quoddam vi, quia præter inclinationē: quoddam, ſine quo non bene eſſet: quoddam, quod non aliter contingit ſe habere, ſed ſimpliciter eſt. à tali ergo principio tum cœlum, tũ natura dependet.
Tex. 39 ¶ Degentia verò qualis nobis pauco tempore, optima illi eſt. ſiquidem ita ſemper illud eſt. nobis autem profectò id impoſſibile eſt: quoniã & delectatio actus huius eſt. Et ob hoc vigilatio, ſenſus, intellectio maximè delectabile eſt. ſpes autē, ac memoria propter hæc. Ipſa verò intellectio ſecundùm ſe eius eſt, quod ſecundùm ſe optimũ eſt. & quæ maxime eſt, eius quod maximè eſt. ſeipſum verò intellectus intelligit aſſumptione intelligibilis. intelligibilis nanq; fit attingēs, & intelligens, ita vt idē intellectus & intelligibile ſit. ſuſceptiuũ enim intelligibilis,

& ſub-

& ſubſtantiæ intellectus eſt, operatur autem, ha bens. Quare iſtud magis, quàm illud eſt id diuinum, quod intellectus videtur habere. & ſpecu latiuo optimum, & maxime delectabile eſt. Si igitur ita bene ſe habet Deus ſemper, vt nos aliquando, admirabile eſt. quod ſi magis, adhuc admirabilius eſt. at ita ſe habet. Cæterùm, vita quoq; profecto inexiſtit. ſiquidē intellectus operatio vita eſt. ille verò eſt actus, actus verò ꝑ ſe illius vita optima, & perpetua eſt. Dicimus itaq; Deum, ſempiternū, optimumq; viuens eſſe Quare vita, & æuum continuum, & æternum Deo ineſt. hoc enim eſt Deus. ¶ Quicunque verò (vt Pythagorici & Pſeuſippus) putant optimū & pulcherrimum nō eſſe in principio, eo quòd plantarum quoque, ac animalium principia cauſæ quidem ſunt: bonum verò & perfectum in his eſſe, quæ ex his ſunt, non rectè putant. ſemen nanque ex alijs prioribus perfectis eſt. neque ſemen primum eſt, ſed quod perfectum eſt. veluti hominem dicere quiſpiam poſſit priorē ſemine eſſe non illum, qui eo generatur, ſed alium ex quo ipſum ſemen eſt. ¶ Quòd itaque eſt quædam æterna, immobiliſq; ſubſtantia, & à ſenſibilibus ſeparata, conſtat ex dictis. Oſtenſum autem eſt, quòd nec vllam magnitudinem poſſibile eſt hanc ſubſtantiam habere, verùm impartibilis, indiuiſibiliſq; eſt. nam infinito tēpore mouet. nihil verò finitum infinitā potentiam habet. cùm verò omnis magnitudo, aut infinita, aut finita ſit, finitam quidem propter hoc non haberet magnitudinē: infinitā verò, quoniā omnino nulla eſt infinita magnitudo. At verò & ꝙ impaſſibilis, & inalterabilis eſt. omnes nanq; reliqui motus poſteriores eo ſunt, qui ſecundū

Tex. 40

Tex. 41

locum eſt. Et quidem hæc propter quid hoc ſe habeant modo, dilucida ſunt.

Argumentum cap.7.

Vnam ſimpliciter eſſe primam ſubſtātiam, ſub qua plures aliæ ſubſtantiæ ſunt, ex ipſis orbium motibus docet Ariſt. dubitandi, diuiditur caput in tres partes. in prima oſtendit neceßitatem pertractandi hanc quæſtionem, vbi ait [vtrum autem vna ponenda] in ſecunda ait plures eſſe ſubſtantias ibi [nobis verò ex præſuppoſitis] & hoc probat ſic [videmusq; præter ſimplicem lationẽ] in tertia parte inquirit, quot ſint prædictæ ſubſtantiæ, & hæc diuiditur in duas partes. in prima inueſtigat numerum motuum cæleſtiũ. in ſecunda concludit numerum ſubſtantiarum mouentium. vnde autem accipiendus ſit numerus motuum, narrat ibi [pluralitatem verò lationum] deinde aßerit opiniones diuerſas antiquorum, & primum Eudoxi dicens [Eudoxus igitur Solis, & Lunæ] ſecundò opinionem Calippi ibi [at Calippus ſitum quidem] hinc concludit ex numero motuum cæleſtium numerum ſubſtantiarum immaterialium, vbi ait [quia ſubſtantias quoque] deinde excludit tria, quæ poſſent debilitare illationem præmiſſam. prima eſt [quòd ſi nullam lationem] ſecunda [ſed eſſe alias lationes] tertia [quod autem cælum ſit vnum] poſtremò comparat ea, quæ inuenta ſunt ad opiniones antiquas, ac vulgares, vbi ait [tradita autem ſunt quædam.]

Tex.42 VTrum autem vna ſit ponenda talis ſubſtantia an plures, & quot, non oportet nos latere, ſed meminiſſe quoque aliorum ſententias, quot de pluralitate nihil, quod dictum perſpi-

cuum ſit, dixerunt. De ideis nanq; opinio nullã accommodatam conſiderationem habet. Numeros nanque dicunt ideas, qui dicunt ideas eſſe: de numeris verò quandoque vt de infinitis aiunt, quandoque tanquam vſq; ad denarium determinatis. qua vero de cauſa tanta numerorum pluralitas ſit, nihil cum diligentia demonſtratiua dicitur. ¶ Nobis vero ex præſuppoſitis at- Tex.43
que determinatis dicendum eſt. Principium enim ac primum entiũ, tum per ſe, tum per accidens immobile eſt: mouens autem, primo ſempiterno, & vno motu. Cùm verò quod mouetur, neceſſe ſit ab aliquo moueri, primumque mouens immobile per ſe eſſe, ac motu æterno ab æterno moueri & vnum ab vno, videmusque præter ſimplicem lationem totius, quã dicimus primã ſubſtantiam & immobilem moueri, cęteras etiam lationes, quæ errantiũ ſunt, ſempiternas eſſe (ſempiternum nanque & irrequieſcibile circulare corpus eſt monſtratum autem eſt de his in Phyſicis) neceſſe eſt harum, quoque lationum vnamquanque à per ſe immobili & æterna ſubſtantia moueri; nam & ſtellarum natura perpetua ſubſtantia quædam exiſtẽs, & quod mouet perpetuũ, & prius eſt moto. & quod prius ſubſtantia eſt, ſubſtantia ſit neceſſe eſt. Conſtat itaq; neceſſe eſſe tot ſubſtãtias eſſe natura perpetuas, & per ſe immobiles, ac abſque magnitudine, ob cauſam priùs dictam. ¶ Quòd igitur ſub- Tex.44
ſtantiæ ſunt, & harum quęnam prima, quæve ſecunda, ſecundum eum ordinem, quẽ & lationes ſiderum habent, patet. Pluralitatẽ verò lationum ex peculiariſſima Philoſophia Mathematicarum ſcientiarum, videlicet ex Aſtrologia, conſiderandum eſt. hæc enim de ſubſtantia ſenſibili quidẽ,

at ſempiterna ſpeculatur. cęteræ verò de nulla
quidem ſubſtantia, veluti quæ circa numeros,
atque quæ circa Geometriam. Et quidem ꝙ plu
res ſint eorum, quæ feruntur lationes, manife-
ſtum etiam eſt his, qui parum attigerunt. plurib.
enim quàm vna, errantiũ aſtrorum vnumquod-
Tex. 45 que fertur. ¶ Quot verò hæ ſint, nunc quidẽ nos
ea, quæ quidam Mathematicorum aiunt, intelli
gendi gratia dicimus, vt aliquam determinatã
mente pluralitatem percipiamus. Deinceps quę
dam quidem nos ipſos quærere decet, quædam
autem à quærentibus ſciſcitari, ſi quid præter
ea, quæ nunc dicta ſunt, his videatur, quæ circa
hæc verſantur, diligere quidem vtroſque, adhæ
rere verò certioribus. Eudoxus igitur Solis, &
Lunæ vtriuſque lationem in tribus poſuit ſphæ
ris eſſe. quarum Primam quidem eam eſſe, quæ
non errantium ſtellarum. Secundam verò ſe-
cundùm id, quod per mediũ zodiacum. Tertiã
porro ſecundùm eum, qui in latitudinẽ zodiaci
obliquatur in maiori autem latitudine obliqua
ri eum; ſecundùm quem Luna fertur, quàm ſe-
Tex. 46 cundùm quem Sol. ¶ Errantium verò ſtellarum
vniuſcuiuſq; in quatuor ſphæris, quarum Pri-
mam quidem & Secundam eandem illis eſſe.
etenim quæ non errantium eſt, eam illam eſſe,
quæ omnes fert. at etiam, quæ ſub ipſa ordinata
eſt, ac quæ ſecundùm zodiacum lationẽ habet,
communem omnibus eſſe. Tertiæ verò omniũ
polos in eo, quod per mediũ zodiacũ eſſe. Quar
tæ autem lationẽ, ſecundùm eũ, qui obliquatus
ad mediũ eius eſt. eſſe verò tertię ſphęrę polos
aliarum quidẽ proprios, Veneris autẽ, & Mercu
Tex. 47 rij eoſdẽ. ¶ At Calippus ſitum quidem ſphęrarũ
eundẽ Eudoxo ponebat, hoc eſt diſtantiarũ or-
dinem:

dinem:pluralitatem autem ſtellæ quidem Iouis, ac Saturni eandem illi attribuebat. Soli verò, & Lunæ duas adhuc putabat ſphęras addendas eſſe,ſiquis eorum,quæ ſenſibiliter apparent, cauſas aſſignare debeat:cęteris verò errantium vni cuiq; vnam:neceſſe verò eſſe, ſi debent omnes ſimul poſitæ,quæ apparent reddere, ſecundùm vnamquamque errantium alteras ſphęras vna pauciores eſſe, quæ reuoluant, & ad idem poſitione ſemper primã eius aſtri ſphęram,quod inferius ordinatum eſt,conſtituant.hoc enim modo ſolùm contingit errantium lationem omnia facere.Cum igitur in quibus ipſa quidem ferun tur ſphæris,hæ quidē octo, hæ verò vigintiquin que ſint,horũ ſanè illas ſolas non oportet reuol ui,in quibus fertur,quod infimè ordinatum eſt. quę quidē duarum primarũ ſphęras reuoluunt, ſex erunt.quæ verò poſteriorum quatuor ſexdecim.cunctarum vero numerus, tum earum quæ ferunt, tum quæ reuoluunt eas, quinquagintaquinque, quod ſi Lunæ, & Soli non addat aliquis,quos diximus, motus,omnes ſphęræ erunt ſeptem & quadraginta. Pluralitas itaq; ſphęrarum tanta ſit. ¶Quare ſubſtantias quoq; & prin cipia,tum immobilia,tum ſenſibilia,tot rationabiliter arbitrandum eſt eſſe. quod.n.neceſſariũ eſt relinquatur potentioribus dicendum. Quòd ſi nullam lationem poſſibile eſt eſſe, quæ non ordinetur ad lationem ſtellæ, omnem item naturam, omnemque ſubſtantiam impaſſibilem, & per ſe arbitrari oportet optimum ſortitam finem eſſe, nulla profectò præter has alia natura erit, ſed hunc neceſſe eſt numerum ſubſtantiarum eſſe,ſi etenim aliæ ſunt, vtique mouebunt, cùm lationis finis ſint.Sed eſſe alias lationes prę Tex.48

ter dictas, impoſſibile eſt. hoc autem ex his, quæ feruntur, rationabile eſt accipere. Si enim omne, quod fert, eius gratia, quod fertur, ſuaptè natura eſt: omniſque latio alicuius quod fertur eſt: nulla latio ſui gratia erit profectò, nec alterius latio nis. verum ſtellarum cauſa. Si nanque latio latio nis cauſa erit, illam quoque oportebit aliarum gratia eſſe. quare cum non ſit proceſſus in infinitum, finis omnis lationis erit diuinorum corpo-
Tex.49 rum aliquod, quæ in Cœlo feruntur. ¶Quod autem Cœlum ſit vnum, manifeſtum eſt. ſi enim res ſint Cœli, vt homines, principium vniuſcuiuſque erit ſpecie vnum, numero multa. at quæcunq; multa numero materiam habent. Vna etenim & eadem multorum ratio eſt, veluti hominis. Socrates verò vnius; ipſum verò quid erat eſſe primum non habet materiã, cùm actus ſit. vnúm ergo, tum ratione, tum numero primũ mouens immobile ens eſt. & id igitur quod ſemper, continuoq; mouetur: vnum ergo tantum Cœlũ
Tex.50 eſt. ¶Tradita autem ſunt quædã à maioribus noſtris, & admodum antiquis, ac in fabulæ figura poſterioribus relicta, quod hi Dij ſunt, vniuerſamque naturã diuinum continet. Cętera verò fabuloſè ad multitudinis perſuaſionem, & ad legum, ac eius quod cõferat opportunitatem, iam allata ſunt. homini formes nanque, ac aliorum animalium nonnullis ſimiles eos dicunt, ac alia conſequentia, & ſimilia his, quæ dicta ſunt. quorum ſiquis ipſum ſolum primum ſeparãdo accipiat, quod Deos arbitrabãtur primas ſubſtantias eſſe, diuinè profectò dictum putabit: & (vt veriſimile eſt) ſæpius quaque arte & Philoſophia quò ad poſſibile fuit, inuenta, corruptaque rurſus, has illorum opiniones, quaſi quaſdam reliquias,
nunc

nunc vſque ſolutas eſſe.¶Paterna itaque ac prio Tex.51
rum opinio in tantum nobis manifeſta ſit.

Argumentum cap. 8.

Quænam de primi intellectus intellectione digna ſint dicenda, per dubitationes tres determinat hoc loco Ariſt. primò aßignat rationem dubitationis circa intellectum primæ ſubſtantiæ dicens [ea verò, quæ circa mentem] deinde mouet duas dubitationes, & prima eſt, quomodo intellectus primi mouentis ſe habeat ad ſuum intelligere, & id ibi [ſiue enim nihil intelligat] ſecunda eſt, quomodo ſe habeat ad ſuum intelligibile, vbi ait [præterea ſiue mens, ſiue intellectio] hinc interponit quæſtionem ibi [vtrum autem differt] & præmittit aliqua neceßaria ad ſolutionem principalium quæſtionum, quæ ſunt [manifeſtum itaque eſt] poſtea ſoluit prædictas quæſtiones. ſed prius explicat veritatem primæ ibi [primò igitur ſi non eſt] deinde veritatem ſecundæ, vbi ait [deinde dilucidum, quòd aliquid] Poſt hæc obÿcit in contrarium dup. primò ibi [eſt intellectio] ſecundò [ſi aliud præterea intelligere] & ſoluit prædictas obiectiones dicens [an in quibuſdam ſcientia eſt] poſtremò monet tertiam dubitationem, ſcilicet an primum intelligat ſeipſum per modum intellectus ſimplicis, aut compoſiti, dubitat ibi [adhuc autem reſtat dubitatio] & quod non ſit compoſitum oſtendit tripli. primò [tranſmutabitur enim partibus] ſecundò [an omne non habent materiam] tertiò [an compoſitorum.]

EA verò quæ circa mentem ſunt, quaſdã dubitationes habent. Videtur enim eorũ, quæ apparent, quod diuiniſſimum eſſe. quo verò mo

do

do ſe habens, talis erit, difficultates quaſdam habet. Siue enim nihil intelligat, ſed ita ſe habeat, vt dormiens, quidnam præcellens erit? ſiue intelligat, huius verò aliud ſit principale (non enim id, quod eſt eius ſubſtantia, intellectio erit, ſed potentia) profectò non erit optima ſubſtantia. ſiquidem eo quod intelligit, ei honorabilitas ineſt. Præterea, ſiue mens, ſiue intellectio eius ſubſtantia ſit, quid intelligit? aut enim ipſa ſeipſam, aut aliquid aliud. quod ſi aliud, aut idem ſemper, aut aliud. Vtrum autem differt aliquid, an nihil intelligere bonum, vel quodcunque? An verò de quibuſdam ipſam etiam & cogitare abſurdũ eſt? Manifeſtum itaque eſt, quod illud intelligit, quod diuiniſſimum, honorabiliſſimumque eſt. Neque mutatur. in deterius nanque mutatio fieret, ac motus, quod huiuſmodi iam eſſet. Primò igitur, ſi non eſt intellectio, ſed potentia, rationabile eſt laborioſam ei continuationem intelligendi eſſe. Deinde dilucidum, quod aliquid aliud honorabilius eſſet, quàm mens. id ſcilicet, quod intelligitur. Et intelligere profectò, ac intellectio, & quod peſſimum intelligenti inerit. Quare fugiendum hoc eſt. etenim quædam melius eſt non videre, quàm videre. alioqui non fuerit quod optimum intellectio. Seipſam ergo intelligit. ſi eſt quidem, quod optimum eſt, & eſt intellectio intellectionis intellectio. At videtur ſemper alterius eſſe, tum ſcientia, tum ſenſus, & opinio, ac cogitatio: ſui vero ipſius præter neceſſitatem. Si aliud præterea intelligere, aliud intelligi ſit, ſecundùm quod horum ineſt ei bene eſſe? quandoquidem non eſt idem intellectioni eſſe & intellectio. An in quibuſdam ſcientia eſt ipſa res. in effectiuis quidem abſque

materia

materia ſubſtantia, & ipſum quid erat eſſe: in ſpeculatiuis verò, ratio, res, & intellectio. Cum igitur nō ſit diuerſum id quod intelligitur, & intellectus, quæcunque non habent materiam, idem erunt, ac intellectio vna eius, quod intelligitur. Item reſtat dubitatio, vtrum compoſitum ſit, quod intelligitur. mutaretur etenim in partibus totius. An omne non habens materiam indiuiſibile eſt, quemadmodum humanus intellectus, aut qui compoſitorum in aliquo tempore ſe habet. nam non bene eſſe habet in hoc, aut in hoc, verùm in toto quoddam, quod optimum eſt, aliud ab eo exiſtens. ſic autem ipſa ſui ipſius intellectio per totum æternum ſe habet.

Argumentum cap. 9.

De ordine vniuerſi Ariſt. tractat, & quomodo omnia ordinantur in Deum tanquam in vltimam finalem cauſam, principium omnium, & optimum ſimpliciter. proponit dubitando ibi [perſcrutandum etiã hoc] & ſoluit dicens [an vtroque modo] & oſtendit quomodo partes vniuerſi ſe habeant ad ordinem, vbi ait [cuncta autem coordinata] poſtea agit de bono, & ordine vniuerſi ſecundum opinionem aliorum. primò verò proponit de quo eſt intentio ibi [quæcunque verò impoſſibilia] deinde narrat opinionem eorum, qui poſuerunt principia eſſe contraria, vbi ait [omnes nanque ex contrarijs] & demonſtrat, quomodo in tribus defecerunt. primò in hoc, quòd poſuerunt res eſſe ex contrarijs, & hoc ibi [quandoquidem contraria] ſecundò quòd dixerunt omnia eſſe ex contrarijs, vbi inquit [item cuncta participabunt] hinc narrat opiniones Empedoclis, & Anaxagoræ. Empedoclis aſſerentis bonum, eſſe principium amorem, ſcilicet ſic

[*Empe-*

[Empedocles quoque] Anaxag. dicentis bonum eſſe principium primum quaſi mouens, & hoc ibi [Anaxag. autem bonum] Tertium in quo defecerunt ponentes principia contraria, non dicunt, quomodo principiata ſint ex contrarijs, & hoc ſic [porrò nulli eorum] vltimò recitat opinionem ponentium principium eſſe quaſdam naturas ſeparatas, & primò quod inconueniens ſequetur, ſi non ponantur tales naturæ, vbi ait [præterea ſi non erunt] deinde quæ inconuenientia ſequantur, ſi ponantur, & hoc dup. primò quantum ad eos, qui ponebant in huiuſmodi naturis connexionem quandam originis, & circa hoc ducit ad quatuor inconuenientia primum eſt [ſi autem erunt ſpecies] ſecundum [quo nanque item modo] tertium [cæterum nihil contrariorum] quartum [item quomodo numeri] ſecundò oſtendit inconueniens eorum, qui dicuntur tales naturas eſſe inconnexas, & hoc ſic [qui verò dicunt mathematicum numerum.]

Tex. 52 PErſcrutandum autem etiam hoc quonam modo natura Vniuerſi habeat ipſum bonum, & ipſum optimum. vtrum ſeparatum quiddam, & ipſum, an per ſe, an ipſo ordine, An vtroque modo, quẽadmodũ exercitus. etenim bene eſſe eius, in ordine, & dux ipſe eſt, ac magis ipſe. non. n ipſe propter ordinẽ, verũ ordo propter ipſum eſt. Cuncta aũt coordinata quodammodo ſunt, verũ non ſimiliter & natantia, & volatilia, & plantæ. nec ita ſe habent, vt ſit vllum alteri ad alterum, ſed ſunt ad quippiam: ad vnum nanque coordinata ſunt omnia. Verum, quemadmodum in domo liberis quidem minime licet quodcunque facere, ſed ea omnia, aut plurima, quæ ordinata ſunt: mancipijs verò & beſtijs parũ, quod ad commune conferat, ſed vt plurimum quod-

cunque

cunque contingit (tale nanque principium cuiuſque eorum natura eſt.) ¶Dico autem pariformiter, quod neceſſe eſt omnia in diſcrimen venire. & alia ita ſunt, quibus omnia communicat ad Vniuerſum. Quæcunque verò impoſſibilia, ſiue abſurda aliter dicentibus accidunt, quæve dicunt elegantiūs dicentes, ac quibus minimè dubitationes ſunt, non decet nos latere. Omnes nanque ex contrarijs omnia faciunt. At non rectè id, omnia, neque id, ex contrarijs. quibus autem contraria inſunt, quonam modo ex contrarijs erunt, non dicunt: quandoquidem contraria impaſſibilia ſunt à ſe inuicem. A nobis autem rationi conſentaneè hoc ſoluitur, cum aliquid tertium ſit. Quidam verò alterum contrariorum materiam faciunt, quemadmodum qui inæquale æquali, aut vni multa. Soluitur autem etiam hoc eodem modo. nam materia vna nulli contrarium eſt. ¶ Item cuncta participabunt malo præter ipſum vnum, alterum nanque elementorum ipſum malum eſt. Et alij neque principia bonum & malum, quanquam in omnibus maxime ipſum principium ipſum bonum ſit. Quidam autem hoc quidem rectè, quod principium: quo verò modo ipſum bonum principium ſit, vtrum vt finis, an vt mouens, an vt forma, non dicunt. Empedocles quoque abſurdè amicitiam facit bonum, cùm hæc principium ſit, & vt mouens, ſiquidem congregat: & vt materia: nam miſti pars eſt. At ſi etiam eidem accidat, & vt materiæ principio eſſe, & vt mouenti, ipſum tamen eſſe non idem eſt. ſecundùm quod igitur horum amicitia eſt? Inconueniens item eſt contentionē incorruptibilem eſſe, cū hæc ipſa mali natura ſit.

Tex. 53 (margin, at "Dico autem pariformiter")

Tex. 54 (margin, at "Item cuncta")

¶Ana-

Tex.55 ¶ Anaxagoras autem bonum ponit principium, vt mouens, mens enim mouet. verùm alicuius gratia mouet: quare alterum, niſi ſit, vt nos dicimus. ars enim medendi quodammodo ſanitas eſt. Inconueniens etiam eſt, quòd non fecerit aliquid bono mentiq; contrarium. ¶ Porrò nulli
Tex.56 eorum, qui ponunt contraria, vtuntur contrarijs, ſi quidem inquirere non pigeat: & cur quędam corruptibilia, quædam incorruptibilia nemo dicit. omnia nanque entia ex eiſdem principijs faciunt. Præterea, quidam ex non ente faciunt entia, quidam vt hoc non cogantur, vnum cuncta faciunt. cur item ſemper generatio erit, quidq; generationis cauſa ſit, dicit nemo. At tū illis, qui duo principia faciunt, aliud principalius principium neceſſe eſt eſſe: tum illis, qui formas, quia aliud principalius principium eſt, cur enim participauit, aut participat? Et alijs quidē neceſſe eſt Sapientiæ, ac nobiliſſimę ſcientiæ aliquid contrarium ponere eſſe; nobis verò minime. nihil enim eſt primo contrarium: quandoquidem cuncta contraria materiam habent, & potentia hæc ſunt. contraria verò ignorantia ad contrarium. primò autem nihil contrarium eſt. Præterea, ſi non erunt alia præter ſenſibilia, non erit principium, & ordo, & generatio, & ipſa cęleſtia, ſed ſemper principij principium, vt Theologis, Naturalibusq́ue cunctis. Si autem erunt formæ, aut numeri, nullius cauſæ erunt; ſi verò non, neque prorſus ipſius motus. Quo nanque item modo ex non habentibus magnitudinem magnitudo continuumq́ue erit? numerus nanque non faciet continuum, neque vt mouens, neque vt forma. Cęterùm nihil contrariorum erit quod & factiuum, & motiuum. alioqui contingere

tingere ſanè poſſit non eſſe. verùm enimuero & facere poſterius, quàm potentia eſt. Entia ergo non erunt ſempiterna: attamen ſunt. interimendum igitur aliquid horum eſt hoc autem aliquo pacto dictum eſt. Item quomodo numeri ſunt vnum, aut anima, & corpus, & omnino forma, & res, nemo aliquid dicit, nec dicere poteſt, niſi (vt nos) dicat, quod vt mouens faciat. Qui vero dicunt mathematicum numerum primum, & ita ſemper aliam attiguam ſubſtantiã, ac alia cuiuſq; principia inconſpirantem vniuerſi ſubſtantiam faciunt, (nihil enim altera alteri confert, ſiue ſit ſiue non ſit) & principia multa. At entia nolunt malè gubernari non eſt bonum pluralitas principatuum: vnus ergo princeps.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

Liber Decimuſtertius.

SVMMAE LIBRI.

In Prima, de Mathematicarum rerum eſſentia pertractatur.
In Secunda, diſputatur contra Ideas.
In Tertia, probatur Numeros non eſſe ſubſtantias ſeparatas.

SVMMA PRIMA.

De quibus agendum ſit in ſubſequentibus libris. Cap. I.

DE ſenſibilium itaq; ſubſtantia, quęnam ſit, dictũ eſt: in traditione quidem naturalium, de materia, poſterius verò de actu. Cùm autem hæc conſideratio ſit, vtrum præter ſenſibiles ſubſtantias aliqua ſit immobilis, & æterna, necne; & ſi ſit, quænã ſit, quæ ab alijs dicuntur, primò ſpeculandum eſt: vt tum ſi quid non rectè dicant, non ſimus eiſdem conſcij: tũ

ſi quod

ſi quod nobis & illis cōmune decretum ſit, hoc ſeparatim non contra nos grauiter feramus.ſufficiens.n.erit,ſi quis quędam melius dicat,quędā non deterius. Duæ autem de his opiniones ſunt.Quidam etenim ipſa Mathematica ſubſtantias eſſe aiunt,vt numeros, lineas, & quæ his eiuſdē generis ſunt. Et rurſus Ideas. Cùm autem quidā ideas, numeroſq; mathematicos duo genera faciant,quidā vnam amborū naturā, quidā aūt alij mathematicas tantū ſubſtantias eſſe dicant:primū quidem de mathematicis conſiderādum eſt, nullā aliam eis addendo naturā, veluti vtrū ideæ ſint,necne;& vtrum principia, ſubſtātiæq; entiū,an non:verum tantùm, vt de mathematicis,vtrū ſint, an non ſint:& ſi ſint, quonam modo ſint.Deinde poſtea ſeorſum de ipſis Ideis ſimpliciter, & aliquantulū legis gratia diuulgata nanq; plurima ſunt etiā in exterioribus rationibus.Præterea ad illā conſiderationem oportet maiorem ſermonis partē attendere, cùm de his conſideremus,vtrum ſubſtantiæ,principiaq; entiū numeri,ac ideæ ſint. poſt.n.ideas hæc tertia conſideratio reſtat Neceſſe autem,ſi mathematica ſunt,aut in ſenſibilibus ea eſſe,quemadmodum aliqui dicunt, aut à ſenſibilibus ſeparata (& hoc etiam modo quidā aiunt) aut ſi neutro modo ſunt,aut alio modo ſunt. Quare dubitatio nobis non de ipſo eſſe erit, verum de modo.

Mathematica ſubſtantias non eſſe magis, quàm corpora, nec eis priora niſi ratione,nec ab eis ſeparata eſſe poſſe. Cap. II.

ET quidem ꝙ in ſenſibilibus ea eſſe impoſſibile eſt,quodq; ſimul fictitia ratio eſt, dictū

ſanè in dubitationibus eſt, quod ſimul duo ſolida eſſe impoſſibile eſt. Item, quod eiuſdem rationis eſt cęteras quoque potentias, & naturas in ſenſibilibus eſſe, ac nullam ſeparatam. hæc ita que prius dicta ſunt. Verùm ad hæc etiam conſtat, quòd impoſſibile eſſet quodcunque corpus diuidi. diuideretur enim ſecũdùm ſuperficiem, & hæc ſecundum lineam, & iſta ſecundùm punctum: quare ſi punctum impoſſibile eſt diuidere, etiam lineam, quod ſi hanc. cętera quoq;. Quid igitur differt aut has eſſe tales naturas, aut nõ eſſe quidem in eis tales naturas? idem nanq; accidet. diuiſis enim ſenſibilibus, diuidentur, aut nec ipſæ ſenſibiles. At nec ſeparatas eſſe tales naturas poſſibile eſt. Nam, ſi erũt præter ſenſibilia ſolida ſeparata ab his diuerſa, prioraque ſenſibilibus, patet, quod etiã præter ſuperficies alias neceſſe eſt eſſe ſuperficies ſeparatas, puncta quoque, & lineas: quando quidem eadem ratio eſt. Quòd ſi hæc rurſus præter mathematici ſolidi ſuperficies, lineas, & puncta, alia ſeparata, ſiquidem incompoſita, priora compoſitis ſunt. & ſi ſenſibilibus priora ſunt corpora nõ ſenſibilia, eadem ratione ſuperficiebus etiã, quæ in ſolidis immobilibus ſunt, priores ſunt hæ, quæ per ſeipſas exiſtũt. Quare aliæ ſunt hæ, tum ſuperficies, tum lineæ, ab his, quæ ſimul cũ ſeparatis ſolidis ſunt. hæ nanque ſimul cum mathematicis ſolidis, illæ verò eis priores ſunt. Rurſus illarum ſuperficierum lineæ erunt, quibus priores alias oportebit eadem ratione lineas, punctaque eſſe, & eorum, quæ in prioribus lineis, alia pũcta priora, quibus nõ erunt amplius alia priora. At abſurda ſanè coaceruatio fit. accidit nanq; ſolida quidem vnica præter ſenſibilia eſſe. ſuperficies verò triplices,

præter

præter ſenſibiles: illæ ſ. præter ſenſibiles, quæ in mathematicis ſunt ſolidis, quæque præter eas, quæ in his ſunt. lineæ autem quadruplices, puncta autem quincupla. Quare circa qualia horum mathematicæ ſcientiæ erunt? non enim circa ſuperficies, lineas, & puncta, quæ in immobili ſolido ſunt: quando quidem ſemper ſcientia circa priora eſt. Eadem ratio de numeris quoque: præter enim quælibet puncta aliæ vnitates erunt, ac præter quælibet entia ſenſibilia. deinde præter intelligibilia. quare numerorum mathematicorum infinita genera erunt. Item quonam modo quæ in dubitationibus enumerauimus ſolui poſſunt? etenim ea circa quæ Aſtrologia eſt, ſimili modo præter ſenſibilia ſunt, ac circa quæ Geometria. eſſe verò cœlo, & partes eius, quonam modo poſſibile eſt: aut aliud quodcunque motũ habens? ſimiliter autem Perſpectiuæ & Harmoniæ obiecta? erit nanque vox, & viſus præter ſenſibilia & particularia. Quare patet, quod alij ſenſus etiam, aliaque ſenſibilia ſunt. cur enim magis illa, quàm iſta? quod ſi hæc ſunt, animalia quoque erunt, ſiquidem & ſenſus. Item quędam à mathematicis vniuerſaliter præter has ſubſtantias ſcribuntur. erit igitur hæc quoque alia quædam ſubſtantia ſeparata, ac media inter ideas, ac media, quæ nec numerus, nec puncta, nec magnitudo, nec tempus ſit. quod ſi hoc impoſſibile eſt, conſtat quoque illa impoſſibile eſſe à ſenſibilibus ſeparata. Et omnino contrarium, tum vero, tum ei, quod exiſtimari ſolitum eſt, accidit, ſi quis ita eſſe mathematica ponat, vt quaſdam naturas ſeparatas. neceſſe enim eſt propterea quidem, quod ita ſe habeāt, priores ſenſibilibus magnitudinibus eſſe, ſecundùm autẽ veritatem poſteriores:

ſteriores: ſiquidem imperfecta magnitudo generatione prior, ſubſtantia poſterior ſit, vt inanimatum animato. Item quo, & quando magnitudines mathematicæ vnum erunt? quæ quidem interdum animæ, aut parti animæ, aut alicui, quæ particeps eſt rationis, inſunt? quod ſi non, multa erunt, ac diſſoluentur. Illis verò (Cùm diuiſibiles, quantæque ſint) quidnam cauſæ eſt, vt vnum ſint, coniunctæque maneant? Item ipſæ etiam generationes hoc manifeſtant, quandoquidem, quod primum eſt, ad longitudinem, deinde ad latitudinem, & tandem ad profunditatem ſit, ac finem nactum eſt. Si itaque ſubſtantia prius, quod generatione poſterius eſt, corpus profectò, tum ſuperficie, tum longitudine prius erit. & hac ratione perfectum magis, atque totum, quia fit animatum. Linea verò, ſiue ſuperficies, quodammodo animata erit? ſupra nanq; noſtros ſenſus hæc certè dignitas erit. Item corpus quidem ſubſtantia quædā ſit, quippe quod iam perfectionem quodammodo habet, lineæ verò quonammodo ſubſtātię erunt? nec enim vt ſpecies, & forma quædam, veluti ſi anima ſit, quod tale eſt. nec vt materia. veluti corpus, nihil enim ex lineis, neque ex ſuperficiebus, neque punctis videtur conſiſtere poſſe. Atqui ſi qua materialis ſubſtantia eſſet, hoc pati poſſe profectò videretur. Ratione itaq; prior ſit. non tñ omnia, quæcunq; ratione priora, ſubſtantia quoq; priora ſunt. ſubſtantia nanq; priora, quęcunq; ſeparata ipſo eſſe excedunt. ratione verò his, quorum ratione ex rationibus. hæc autem non ſunt ſimul, ſi.n. paſſiones non ſint præter ſubſtātias, veluti quiddam motum vel album, homine albo ſecūdùm rationem albedo prior eſt, non ſecundum ſubſtantiā.

non

nō enim poteſt ſaparata eſſe, verum ſemper vnà cum toto eſt. dico autē totum hominem album. Quare manifeſtum eſt, neque prius eſſe, quod ex ablatione eſt, neq; poſterius, quod ex appoſitione eſt: ex appoſitione nanque, ipſa albedine albus homo dicitur. Quòd igitur nec ſubſtantiæ ſint magis, quàm corpora, nec eſſentia ſenſibilibus priora ſint, verùm ſola ratione, nec vſquam eſſe ſeparata poſſibile eſſe, ſatis dictum eſt.

Mathematica & entia eſſe, & quo pacto, & quo modo non priora, & quomodo priora. Vbi de Abſtractione multa. Cap. III.

CVm verò nec in ſenſibilibus ea eſſe contingat, manifeſtum eſt, quod aut omnino non ſunt, aut modo quodam ſunt, & ob hoc non ſimpliciter ſunt. multipliciter nanque ipſum eſſe dicimus. Quemadmodum enim vniuerſalia in Mathematicis non ſunt de ſeparatis præter magnitudines, numeroſque, verùm de his, quanquam non quatenus talia, vt magnitudinem habeant, aut diuiſibilia ſint, patet, quod etiam de magnitudinibus ſenſibilibus rationes & demonſtrationes ſunt: verum non prout ſenſibiles, ſed prout tales ſunt. quemadmodum enim prout mota ſolum multæ rationes ſunt, abſque eo quod quid ſit vnumquodque eorum, ac eis accidentium conſideretur, & non eſt neceſſe, propterea idem aliquid motum à ſenſibilibus ſeparatum eſſe, vel in eis aliquam naturam ſegregatam eſſe: ita de his, quæ mouentur, etiam erunt rationes, atque ſcientiæ, nō tamen quatenus mota, verum quatenus corpora tantum, & rurſus prout ſuperficies tantum, & prout longitudines

tantum, & quatenus diuiſibilia, & quatenus indiuiſibilia ſitum habentia, & prout indiuiſibilia tantum. Quare cùm ſimpliciter verum ſit dicere, non ſolum ſeparabilia, ſed & non ſeparabilia eſſe, veluti ea quæ mouentur, & mathematica (quia etiam qualia dicunt verum eſt ſimpliciter dicere, & talia eſſe) & quemadmodum cœteras ſcientias ſimpliciter verum eſt dicere huius eſſe, non eius, quod ei accidat, veluti quòd albi (ſi ſalubre album ſit) verùm prout ſalubre eſt. ac illius, cuius vnaquæque eſt, ſi ſalubris ſalubre, ſi verò hominis prout homo eſt, ita & Geometriam, non ſi accidit ſenſibilia eſſe quorum eſt, non eſt autem eorum, prout ſenſibilia ſunt: non erunt ſenſibilium Mathematicæ ſcientiæ, neque profectò circa hæc, alijs ſeparatis. Multa verò per ſe rebus accidunt, prout vnumquodq; talium eſt: quoniam & quatenus fœmina animal, & quatenus mas, propriæ ſunt paſſiones: & ſi non eſt quicquam fœmina, neque mas ſeparatum ab animalibus. Quare etiam prout longitudines ſolùm, & prout ſuperficies, & quantò de prioribus ratione, ac ſimplicioribus, tantò magis id certitudinem habet. hoc autem ſimplex eſt. quare abſq; magnitudine magis quàm cum magnitudine, & maximè abſque motu. quod ſi habet motum; primum maximè: ſiquidem hic ſimpliciſſimùs eſt, & huius qui regularis eſt. Eadem ratio de Harmonica, & Peſpectiua eſt. neutra nanque prout viſus, vel prout vox ſpeculatur, verùm prout lineæ, & numeri. at hæc propriæ illorum paſſiones ſunt. Mechanica quoque ſimiliter. Quare ſi quis ab accidentibus ſeparet, ac de eis aliquid, quatenus talia ſunt, conſideret, minimè propter hoc mentietur.

tur. quemadmodum nec cùm in terra deſcribat, ac eam, quæ pedalis non eſt, pedalem dicat. non enim in propoſitionibus falſitas ineſt. Optimè verò ita vnumquodque profectò conſiderabit, ſi quis ſeparans ponat quod non eſt ſeparatum: quod Arithmeticus, Geometraque facit. Vnum etenim & indiuiſibile eſt homo, prout homo. ille verò poſuit vnum indiuiſibile: deinde ſpeculatus eſt, ſi quid homini prout indiuiſibile eſt, accidit. at Geometra nec prout homo, nec prout indiuiſibilis, verum prout ſolida. quæ enim etiam tametſi nullibi erat indiuiſibilis, inerant ei, patet quòd etiam abſque his contingit ei poſſe ineſſe. Quare propter hoc non malè Geometræ dicunt, & de entibus diſſerunt, & entia ſunt. duplex enim eſt ens, hoc quidem actu, hoc verò materialiter. Cum autem bonum & pulchrū differant (ſiquidem illud ſemper in operatione, pulchrum verò etiam in immobilibus eſt) qui dicunt Mathematicas ſcientias nihil de bono, vel pulchro dicere, falſum dicunt. Dicunt etenim & maximè oſtendunt. nam & ſi non nominant, cùm tamen opera & rationes oſtendunt, nonne dicunt de eis? pulchri nanque maximè ſpecies ſunt, ordo, commenſuratio, & definitū; quæ maximè oſtendunt Mathematicæ ſcientiæ. Et, cùm hæc multorū cauſæ eſſe appareant (dico autem veluti ordo & definitū) patet, ꝙ etiā ſimilem cauſam, quæ vt bonum cauſa eſt, quodammodo dicant. magis autem apertè in alijs dicemus. De mathematicis igitur, & quòd entia ſunt, & quomodo entia, & quomodo non priora, & quomodo priora, tot dicta ſint.

SVMMA SECVNDA.

Diſceptatio contra Ideas.

Quæ mouerint Idearum aſſertores ad eas ponendas. Cap. I.

DE ideis autem primò ipſam,quę de idea eſt, opinionem conſiderandum , ad numerorum naturam nihil conſortij habentem, ſed quemadmodũ opinati ſunt à principio,qui primi ideas eſſe dixere . Accidit verò de ideis opinio illis, q̃ dixerunt,propterea ꝙ de veritate adhæſerant Heracliti rationibus, tanquã omnia ſenſibilia ſemper fluant. Quare, ſi qua cuiuſpiã ſcientia, prudentiaq; erit, oportet alias quaſdã naturas permanẽtes eſſe,præter ſenſibiles. nõ.n. fluentiũ eſſe ſcientiã . Cùm verò Socrates circa morales virtutes vacaret . & de his vniuerſaliter definire primus quæreret, (naturalia.n.parũper Democritus tetigerat ſolùm, & aliquatenus calidum & frigidum definierat.Pythagorici etiam prius de quibuſdam paucis , quorũ rationes ad numeros reducebãt,veluti quid eſt tempus , aut iuſtũ,aut nuptiæ)ille ſanè rationabiliter quærebat ipſum quid eſt. ſyllogizare. n. quærebat,ſyllogiſmorum verò principiũ eſt ipſum quid eſt . nondum.n. tunc erat vis dialectica,vnde & poſſent abſq; eo ipſo quid eſt cõtraria conſiderare , vtrum contrariorum eadem ſcientia eſſet . Duo nanque ſunt,quæ Socrati iure proprio attribuat quiſpiam,inductiuas orationes, & definitionem vniuer-

vniuerſalis. hæc enim ambo circa principium ſcientiæ ſunt. At Socrates quidem vniuerſalia nõ ponebat ſeparata, nec definitiones. quidã verò ſepararunt, ac talia entium ideas appellarũt. quare ferè accidebat eis eadẽ ratione omnium, quæ vniuerſaliter dicuntur, ideas eſſe.

Deſtruuntur fundamenta eorum, qui ideas ponunt. Cap. II.

AT ſimile eſt, ſicuti ſi equis numerare volẽs, cùm quidem pauciora exiſtant, arbitretur non poſſe: cùm verò plura faciat, numeret, plures etenim (vt ita dicã) formæ ſunt, quã ſenſibilia particularia, de quib. cùm cauſas quærerent, ex his ad illas proceſſerunt. nam & ſecundum vnumquodq; eiuſdem nominis ſunt, & præter ſubſtãtias, cęterorũ quoq; in multis eſt vnũ, & in his, & ſempiternis. Cęterũ quibus modis oſtẽditur, ꝙ formæ ſunt ſecundũ nullum horũ apparet: è quibuſdam nanque nõ eſt neceſſe fieri ſyllogiſmum: è quibuſdam verò, etiam quorũ non putãt, horum formæ fiunt. Secundũ nanq; rationes, quæ ex ſciẽtijs, formæ erunt omnium, quorum ſcientiæ ſunt. ſecundùm verò vnum in multis, etiam negationum. & ſecnndùm ꝙ intelligimus aliquid eius, quod corruptum eſt, etiam corruptibilium: ſi quidem horum aliqua conceptio eſt. Inſuper quædam rationum, eorũ etiã quæ ad aliquid ſunt (quippe cùm exactiſſimæ ſint) ideas faciunt, quorum nõ dicimus eſſe per ſe genus. Quædã etiã tertium hominem dicunt. Et ſimpliciter hæ de formis rationes, illa perimũt, quę magis quàm ipſas idæas eſſe volũt, qui for-

formas dicunt. Accidit enim non eſſe prius dualitatem, ſed numerum: & huius quod eſt ad aliquid eo, quod eſt per ſe: & cuncta, quæcunq; cũ quibuſdam ſequerentur de ideis opiniones, aduerſa facere principijs. Item ſecundũ exiſtimationem, ſecundum quam dicunt ideas eſſe, non ſolùm ſubſtantiarum, verum etiam multorum aliorum formæ erunt. etenim vnus conceptus non ſolùm de ſubſtantijs, ſed de non ſubſtãtijs etiã eſt. Et ſcientiæ non ſolùm ſubſtantiæ erũt, & alia id genus accidunt infinita. Secundùm verò neceſſitatem & opiniones de eis, ſi formę participabiles ſunt, neceſſe eſt ſubſtantiarum ſolũ eſſe ideas. non enim ſecundùm accidens participatio earum eſt, ſed eatenus vnaquaque participare eſt, quatenus dicitur non de ſubiecto. dico autem vt ſi quid ipſo duplo participat, hoc etiã æterno participat, ſed ſecundùm accidens. accidit enim duplo æternũ eſſe. quare formæ ſubſtãtia erunt. hæc autem hic & ibi ſubſtantiam ſignificant. An aliquid eſt dicere eſſe præter hæc ipſum quid vnum in multis? etſi eadem quidẽ forma eſt idearum, & participantium, erit aliquid commune. cur enim magis de corruptibilibus dualitatibus, & pluribus quidem, ſed æternis dualitas vnum & idem ſit, quàm de hac & aliqua? quòd ſi non eſt eadem forma, æquiuoca erit profectò: & ſimile, ac ſi quis Calliam, & lignum homines appellarit, nullam inſpiciens communicationem eorum. Si autem cętera quidem, communes videlicet rationes formis conuenire ponemus, veluti ad ipſum circulum figuram planam, & cęteras rationis partes, & quod ei cuius eſt, apponatur, conſiderandum eſt, ne omnino vanum hoc ſit. cui nanq; apponetur?

medio

medio, an plano, an cunctis? Omnia enim, quæ in ſubſtantia ſunt ideę ſunt, vt animal & bipes. Itē patet, quòd ipſum quoque neceſſe eſt quid eſſe, veluti planum naturam quandam, quæ omnibus ſpeciebus vt genus inerit.

Ideas ipſas neque rebus, neque ſcientijs prodeſſe.
Cap. III.

POtiſſimum verò quiſpiam dubitabit quidnā formæ conferant, aut ſempiternis ſenſibilium, aut illis, quæ fiunt & corrumpuntur: nec enim motus, nec alicuius tranſmutationis, eis ipſis cauſæ ſunt. At nec ad ſcientiam aliorum profunt. nec enim horum illæ ſubſtantiæ ſunt: in his etenim eſſent. Nec adeſſe, quippe cùm nō inſint participantibus. Ita etenim fortaſſis cauſæ putabuntur eſſe, vt album miſtum albo. Sed iſta ratio facile redargui poteſt, quam Anaxagoras prior, Eudoxus verò poſterior dubitans, & alij quidnam dixerunt. facile enim eſt multa & impoſſibilia ad hanc opinionem congerere. At nec ex formis cętera ſunt ſecundùm vllum illorum modorum, qui dici ſolent. Dicere verò exēplaria eas eſſe, & cętera eis participare, vana & figmēta poetica eſt dicere. Quid enim eſt, quod agit, ad ideas inſpiciens? Poſſibile enim eſt & eſſe, & fieri quodcunq; etiam nō ex imagine. quare, & exiſtente Socrate, & non exiſtente, fiet vtiq; quale Socrates eſt. Similiter etiam dilucidū, ſi Socrates ſempiternus eſſet, & eiuſdem erunt plura exemplaria: quare & forma, vtputa hominis, animal, & bipes: ſimul autem & idealis homo. Item nō ſolùm ſenſibilium exemplaria forma erunt, verumetiam ipſarum: vtputa

genus

genus formæ, quæ in genere ſunt. quare idem erit exemplar & imago. Item videretur impoſſibile eſſe ſeparatam ſubſtãtiam, & id, cuius ſubſtantia. Quamobrem, quomodo ideæ, cùm rerũ ſubſtantiæ ſint ſeparatæ erunt? In Phædone verò hoc modo dicitur, ꝙ tum ipſius eſſe, tum ipſius fieri formæ cauſæ ſunt. attamen quãuis formæ exiſtant, non fiunt, ſi non ſit, qui moueat. & multa alia fiunt, vt domus, & annulus, quorum nõ dicũt formas eſſe. Quare patet cętera quoq; quorum aiũt ideas eſſe, poſſe & eſſe & fieri propter tales cauſas, quales eorum ſunt, quæ nunc dicta ſunt, & non propter formas. ſed de ideis quidẽ, & hoc modo, & per alias tum magis dialecticas, tum certiores rationes, multa iam conſideratis, ſimilia congregari poſſunt.

SVMMA TERTIA.

Opinionum numeros ſubſtantias ſeparatas ponentium deſtructio.

Quot modis poſsibile ſit dicere numeros ſubſtantias eſſe ſeparatas: & qui modis illis vſi ſint. Cap. I.

CVm aũt de his determinatũ ſit, decet rurſus quæ circa numeros illis accidũt, qui eos ſubſtantias ſeparatas dicunt, at entiũ cauſas primas ſpeculari. Neceſſe verò eſt, ſi numerus quædã natura eſt, nec eſt alia quædã eius ſubſtãtia, ſed hoc ipſum, vt quidã aiunt, aut quoddã eius primũ eſſe, quoddam conſequens, qđ ſit ſecundum, quodq; ſpecie diuerſum. & hoc aut in vnitatibus confeſtim exiſtit, & eſt quæcunque vnitas

tas cuique vnitati incombinabilis: aut ſunt con feſtim conſequenter omnes, & quæcunque qui buſcunq; combinabiles, qualem aiunt mathematicum numerum eſſe, (in mathematicis enim nulla vnitas alia ab alia differt) aut quaſdam combinabiles, quaſdam non: veluti ſi poſt vnum eſt prima dualitas, deinde trinitas, & ſic alius numerus. Sunt autem vnitates in vnoquoque numero: veluti quæ in prima dualitate ſunt, inuicem combinabiles, & quæ in prima trinitate ſunt, inuicem: & ita in cęteris numeris. Quæ verò in ipſa dualitate incombinabiles eis, quæ in ipſa trinitate ſunt. & ſimiliter de alijs conſequentibus numeris. ideò mathematicus quidem numeratur, poſt vnum duo, cum anteriori vno aliud vnum. tria quoque cum his duobus aliud vnum, & reliquus quidem ſimiliter. iſte verò poſt vnum, duo alia, abſque primo vno. & trinitas abſque dualitate. ſimiliter autem & reliquus numerus. Aut igitur quendam numerorum eſſe oportet qualis primus dictus eſt, quendam autem qualem Mathematici dicunt: tertium verò qualis vltimò dictus eſt. Item iſtos numeros aut ſeparatos à rebus eſſe, aut non ſeparatos, ſed in ipſis ſenſibilibus. non autem ita vt prius conſiderabamus, ſed vt ex numeris inexiſtentibus ipſi ſenſibilibus, aut quendam eorum eſſe, quendā non, aut omnes eſſe. Modi quidem, ſecundùm quos contingit eſſe, hi ſunt neceſſario ſoli. At hi etiam, qui dicunt ipſum vnum principium ſubſtantiam, ac elementum omnium eſſe, & ex hoc & alio quodam numerum eſſe, ferè ſinguli horum aliquem modorum dixerunt, præterquàm quòd omnes vnitates incom

bina-

binabiles ſint.& rationaliter accidit. non enim
contingit alium modum eſſe, præter eos, qui di
cti ſunt. Quidā itaq; ambos numeros eſſe aiūt:
illū quidē, qui prius & poſterius habeat ideas:
mathematicum verò, præter ideas & ſenſibilia:
ac ambos à ſenſibilibus ſeparatos. Quidam ma-
thematicum ſolum numerum eſſe primum en-
tium, ac à ſenſibilibus ſeparatum. Pythagorici
quoq; vnum ipſum mathematicum, verum nō
ſeparatum, ſed eo ſenſibiles ſubſtantias conſta-
re dicunt: totum enim cœlum ex numeris con-
ſtruunt, præter id, quod non ex monadicis, ſed
vnitates exiſtimant habere magnitudinem.
Quo autem modo primum vnum conſiſtit ma-
gnitudinem habens, dubitare vidētur. Alius au-
tem quidam primum numerum, ipſum forma-
rum vnum eſſe: alij verò & ipſum mathemati-
cum, hunc eundem eſſe. Simili modo etiam cir-
ca longitudines, & plana, & ſolida. quidā enim
alia eſſe mathematica, & alia, quæ poſt ideas.
Eorum vero, qui aliter dicunt, quidam mathe-
matica, & mathematicè dicunt: quicunque
ideas non faciunt numeros, nec eſſe ideas aiūt.
quidam mathematica, non mathematicè. non
enim ſecari omnem magnitudinem in magni-
tudines, neque quaſcunque vnitates dualitatē
eſſe. monadicos autem numeros eſſe ponunt
omnes, præter Pythagoricos, quicunque vnū,
elementum, atque principium entium aiunt eſ-
ſe. illi enim habentia magnitudinem aiunt, vt
prius dictum eſt. Quot igitur modis contingat
de eis dici, quodque omnes modi dicti ſint, ex
his manifeſtum eſt. Sunt autem cuncta qui-
dem impoſſibilia, magis verò fortaſſis altera al
teris.

Diſpu-

Diſputatio contra ponentes Ideas numeros eſſe.
Cap. II.

PRimò itaq; conſiderandū eſt, vtrum combinabiles ſint vnitates, an incombinabiles. Quòd ſi incombinabiles, quonā modo, vt diuiſimus? eſt enim quamcunq; cuicūq; vnitati incōbinabilem eſſe. eſt autem & eas, quæ in ipſa dualitate ſunt, ad eas quę in ipſa trinitate, & ſic eas, quæ in vnoquoq; numero primo ſunt, incōbinabiles inuicem eſſe. Si omnes igitur vnitates incombinabiles, & indifferentes ſint, mathematicus numerus fit, & vnus ſolus, neque cōtingit ideas numeros eſſe. qualis nanq; numerus idealis homo, aut animal, aut aliqua alia ſpecierum erit? Idea nanq; vna vniuſcuiuſq; ueluti ipſius hominis vna, & ipſius animalis alia vna. hi verò ſimiles & indifferentes infiniti. Quare nihil magis hæc trinitas ipſe idealis homo erit, quā quæcunq;. Quod ſi ideæ non ſunt numeri, nec omnino poſſibile eſt eas eſſe. ex quibus nanq; principijs ideę erunt? numerus enim ex vno & dualitate indeterminata eſt. ac principia & elementa ipſius numeri dicuntur, neque ea contingit, aut priora, aut poſteriora numeris ordinare. Si verò vnitates incombinabiles ſunt, & ita incombinabiles, vt quæcunq; cuicunque, nec mathematicum hunc contingit eſſe numerum. mathematicus nanq; ex indifferentibus eſt: & quæ de eo oſtenduntur, tanquam in tali conueniunt. Nec hunc eſſe formarum. non enim erit dualitas prima ex vno & indeterminata dualitate. Deinde conſequentes numeri, vt dicitur, dualitas, trinitas, quaternitas. ſimul etenim quæ ſunt in

prima dualitate vnitates generantur: ſiue quẽadmodum qui prius dixit ex inæqualibus (ſactis nanque æqualibus fiebant) ſiue aliter. Deinde, ſi altera vnitas prior altera erit, dualitate etiam quæ ex his fit, prior erit. cùm enim aliquid ſit, quoddam prius, quoddam poſterius, & quod ex his, hoc quidem prius, illo verò poſterius eſt. Item cum primum quidem ipſum vnum ſit, deinde cœterorum eſt aliquod primum vnum, ſecundum verò poſt illud, & rurſus tertium. ſecundùm quidem poſt ſecundùm, tertium verò poſt primum, vnum. Quare priores profectò erunt vnitates, quàm numeri, qui eas cõplectuntur, veluti in dualitate erit tertia vnitas, antequã tria ſint: & in trinitate, quarta & quinta, antequã hi numeri ſint. At nemo eorum hoc modo dixit vnitates incombinabiles. Verùm ſecundùm quidem principia eorum ita eſſe rationabile eſt: ſecundùm autem veritatem impoſſibile eſt: etenim vnitates priores, & poſteriores eſſe, rationabile eſt, ſi & quædam quidem prima vnitas eſt, vnumque primum. & dualitates ſimiliter, ſi & prima quidem dualitas eſt. poſt nanq; primum rationabile, & neceſſarium eſt ſecundum quiddam eſſe: & ſi ſecundum, tertium, & ita cętera cõſequenter. Simul verò vtrunq; dicere, vnitatemque primam poſt vnam eſſe, atque ſecundam & primã dualitatem, impoſſibile eſt. hi verò vnitatem quidem & vnum primum faciunt, ſecundũ verò, & tertium nequaquã. ac dualitatem primam, ſecundã verò, & tertiã minimè. Conſtat autem, quòd ſi omnes vnitates incombinabiles ſunt, non cõtingit dualitatem ipſam eſſe, ac trinitatẽ, & ſic cœteros numeros. ſiue nãq; ſint vnitates indifferẽtes, ſiue differẽtes

singu-

ſingulæ à ſingulis, neceſſe eſt numerum numerari per additionem. veluti binarium, ad vnum vno alio addito. ternarium quoque, alio ad duo appoſito. & ſimili modo quaternarium. Quare cùm ita ſint, impoſſibile eſt numerorum eſſe generationem, quemadmodum ex dualitate & vnitate generant. binarius nanq; pars ternarij fit, & hic quaternarij. eodem autem modo & in cōſequentibus accidit. At ex primo binario, indeterminatoque binario fiebat quaternarius, duo binarij præter ipſum binarium. quod ſi non, pars erit ipſe binarius. alter verò adhuc erit vnus binarius, & binarius erit ex ipſo vno & alio vno. Quod ſi eſt, non eſt poſſibile alterum elementum eſſe indeterminatum binarium. vnam enim vnitatem generat, ſed non determinatum binarium. Item præter ipſum ternarium, ipſumque binarium, quomodo erunt alij ternarij & binarij? quove modo ex prioribus & poſterioribus vnitatibus componuntur? hæc enim omnia & fictitia ſunt, & impoſſibile eſſet eſſe pirmum binarium: deinde ipſum ternarium, ac neceſſe eſt, poſtquam vnum quidem & indeterminatus binarius elementa erunt, quòd ſi quæ accidunt. impoſſibilia ſunt, hæc quoque principia impoſſibile eſt eſſe. ſi itaque vnitates quæcunque à quibuſcunque differant, hac & alia huiuſcemodi neceſſariò accidunt. Si autem quę quidem in alio differentes ſunt, quæ verò in eodem numero indifferentes inuicem ſolæ, non pauciora difficultatem ingerentia, hoc quoque modo accidunt, veluti in ipſo denario decem vnitates ſunt. componitur autem denarius, tum ex his, tum ex duobus quinarijs. Cùm verò ipſe denarius nō ſit quicūq; numerus, nec ex quibuſcun-

que quinarijs componatur, ſicuti nec vnitatibus, neceſſe eſt vnitates, quæ in hoc denario ſunt, differre. nam ſi non differant, nec quinarij different, ex quibus denarius eſt cùm verò differant, vnitates quoque different. Si igitur differãt, vtrum non erunt quinarij alij, ſed hi duo tantum, an erunt? ſiue igitur non erunt, inconueniens eſt: ſiue erunt, qualis ex eis denarius erit? non eſt enim in denario alius denarius præter ipſum. at verò etiã neceſſe eſt, vt non ex quibuſuis binarijs quaternarius componatur. indeterminatus nanque binarius (vt aiunt) determinatum accipiẽs binarium, duos binarios effecit: eo enim, quod cepit, binarij fuit efficiens. Item, quonammodo contingit binariũ præter duas vnitates, ac ternariũ præter tres vnitates, aliquam eſſe naturam? aut enim certè alterũ alteri participabit, quemadmodum albus homo præter album & hominem (his enim participat) aut cum alterum quædam alterius differentia ſit, quemadmodum homo præter animal & bipes. Item quædam tactu, quædam miſtione, quædam poſitione ſunt vnum, quorum nihil vnitatibus, ex quibus binarius, atque ternarius fit, competit: ſed quemadmodum duo homines non ſunt vnum quid præter vtrunque, ita de vnitatibus quoque neceſſe eſt. Et non, quoniam indiuiſibile, idcirco different; etenim puncta quoque indiuiſibilia ſunt: verumtamen dualitas eorum nihil aliud eſt præter duo. At verò nec hoc latere decet, quod accidit priores, Poſterioresque dualitates eſſe, ſimiliter autem & alios numeros. Binarij enim, qui in quaternario ſunt ſint inuicem ſimul: ſed ipſi his, qui octonario inſunt, priores ſunt, & genuerunt, (quemadmodũ binarius ipſos) ipſi quaternarios

qui in ipſo octonario ſunt. Quare ſi & primus bi narius idea, hi quoque quædam ideæ erunt. Eadem ratio de vnitatibus etiam eſt, quæ enim in prima dualitate ſunt vnitates, generāt quatuor, quæ in quaternario ſunt. Quare omnes vnitates ideæ fiunt, & componetur idea ex ideis. Quamobrem patet, quòd etiam illa, quorum hæ ſunt ideæ, compoſita erunt. veluti ſi quis animalia dicat ex animalibus componi, & horum ideę ſunt ex animalibus ideæ erunt. Et omnino facere vni tates quomodocunque differentes, abſurdum, & fictitium eſt. Dico autem fictitium, quod ad ſuppoſitionem coactum eſt. nec enim ſecūdum quantum, nec ſecundùm quale videmus differre vnitatem ab vnitate. neceſſeque eſt aut æqualem, aut inæqualem eſſe omnem quidem numerum, ſed præcipue monadicum. quare ſi nec ma ior neque minor, æqualis. æqualia verò & omnino indifferentia, eadem putamus eſſe in nume ris Quòd ſi non ita ſit. nec dualitates. quæ in hoc denario ſunt, indifferentes erunt, cùm æquales ſint. quam enim cauſam dicturus eſt, qui dicit in differentes eſſe? Item, ſi omnis vnitas & vnitas alia, duo: vnitas quoque quæ ex ipſa dualitate, & quæ ex ipſa trinitate dualitas erit, & ex indifferentibus. Et vtrum trinitate prior, an poſterior? Magis nanque videtur neceſſarium priorem eſſe. hæc nanque vnitatum ſimul trinitati, illa vero ſimul dualitati. Et nos quidem omnino putamus vnum & vnum ſiue æqualia, ſiue inæqualia ſint, duo eſſe, veluti bonum, & malum & hominem & equum. qui verò ita dicunt, nec ipſas vnitates. Siue autem non eſt maior numerus ipſius trinitatis, quàm dualitatis mirum eſt, ſiue eſt maior, conſtat, quòd æqualis etiam duali

tati ineſt. quare ipſe indifferens ab ipſa dualitate. verùm non contingit, ſi primus aliquis numerus eſt, & ſecundus. Nec erunt ideæ numeri. hoc enim illum rectè aiunt, qui vnitates differentes debere eſſe arbitrantur, ſi quidē erunt ideæ (vt prius dictum eſt) vna profectò erit ſpecies. Si verò vnitates indifferentes, dualitates quoque, ac ttinitates indifferentes erunt. quare neceſſe eſt eis dicere ita numerandum eſſe, vnum, duo, nō ſuperaddito iam præexiſtenti. nec enim generatio ex indeterminata dualitate erit, nec ideā eſſe contingit. inerit nanq; altera idea in altera, cunctæq; formæ vnius partes. quare ſecundùm ſuppoſitionem quidem rectè dicunt, ſimpllciter verò non rectè. multa nanq; perimunt. Cùm autē hoc ipſum habere quandam profectò dicant dubitationem, vtrū cum numeremus & dicamus vnum, duo, tria, aſſumentes numeramus, an ſm particulas. vtroque autem modo facimus: quapropter ridiculum eſt, hanc ad tantam ſubſtātiæ differentiam reducere. Ante autem omnia probè ſe habet determinare, quænā numeri, & vnitatis differentia eſt, ſi eſt. Neceſſe autem eſt, aut ſm quantum, aut ſm quale differre. neutrum autem horum videtur poſſe eſſe: verùm prout numerus ſecundùm quantum. Si itaque etiam vnitates quantitate differrent, numerus quoque à numero differret, qui æqualis eſt, plenitudine vnitatum. Item vtrum primæ maiores, an minores, & poſtea creſcant; an econuerſo? hæc enim omnia abſurda ſunt. At verò nec ſecūdùm qualitatem differre contingit. nullum enim ineſſe paſſionem poſſibile eſt. etenim numeris quoq; poſterius aiunt ineſſe qualitatem quàm quantitatem. Item nec ab vno hoc ipſæ patientur, nec

à dualitate. hoc enim non eſt quale, illa verò quantum, quale. nam vt entia multa ſint, hæc natura cauſa eſt. Si igitur aliter quoquo modo ſe habet, dicendũ hoc maximè in principio eſt, & de differentia vnitatis determinandum, maximè quidem & propter quid neceſſe eſt exiſtere. quòd ſi non, quam dicunt? Et quidem ſi ideæ numeri ſunt, dilucidum eſt, quòd neutro modorum contingit, nec combinabiles cunctas vnitates eſſe, nec inuicem incombinabiles.

Deſtruuntur opiniones: Et ea, quæ numeros mathematicos rerum principia ponit: & ea, quæ eũdem eſſe numerum & mathematicum, & idealem dicit: Et ea, quæ Pythagoricorum eſt, dicentiũ numeros quidem ſeparatos non eſſe, ſed ex ipſis conſtare corpora. Redditurq́; earum erroris cauſa. Cap. III.

AT nec, vt aliĳ quidem de numeris dicunt, rectè dicitur. ſunt autem hi, quicunque ideas quidem eſſe non putant, nec ſimpliciter, nec vt numeros quoſdam exiſtentes: mathematica verò eſſe, & numeros entium primos, ac eorum principium eſſe ipſum vnum. Abſurdum nanque eſt, vnum quidem eſſe quid primum vnorum, vt illi aiunt, dualitatem verò non eſſe dualitatum, neque trinitatem trinitatum. eiuſdem enim rationis omnia ſunt. Si igitur ita ſe habeant, quę circa numerum ſunt, & ſolum mathematicum quis eſſe ponat, ipſum vnum non eſt principium. neceſſe enim eſſet, vt tale vnũ differret ab aliĳs vnitatibus, quòd ſi hoc; dualitatem quoque primam à dualitatibus, ſimiliter autem cœteros quoque conſequentes numeros. ſi autem ipſum vnum eſt principiũ, neceſ-

ſe magis eſt quæ circa numeros ſunt ſe habere (vt Plato aiebat) ac eſſe dualitatem primam, & trinitatem, nec eſſe numeros ad ſeinuicem combinabiles. ſi quis verò rurſus hæc ponat, dictum eſt, quòd multa impoſſibilia accidunt. At neceſſe eſt aut hoc, aut illo modo ſe habere. quare ſi neutro modo, non eſt poſſibile numerum eſſe ſeparatum. Conſtat autem ex his, quòd tertius modus peſſimè dicitur, eundem videlicet eſſe mathematicum, & formarum numerum. Neceſſe eſt enim in vnam opinionem duos errores conuenire. nec enim mathematicum numerum contingit hoc modo eſſe, ſed proprias ſuppoſitiones ſupponentem neceſſe eſt prolixum eſſe. Et inſuper quæcunque accidunt eis, qui vt formas numerum dicunt, hæc etiam neceſſe eſt dicere. Modos verò Pythagoricorum partim pauciores habet difficultates, quā prius dictæ ſunt, partim alias proprias. Nam non ſeparatum facere numerum, aufert multa impoſſibilia. Corpora vero ex numeris eſſe compoſita, & hunc numerum mathematicum eſſe, impoſſibile eſt. nec enim indiuiduas magnitudines dicere verum eſt. Deinde, quia hoc modo maximè ſe habent, vnitates verò non habent magnitudinem, magnitudinem verò ex indiuiſibilibus componi, quonam modo poſſibile eſt? At verò numerus arithmeticus monadicus eſt. illi verò numerum entia dicunt. ſpeculationes enim adaptant corporibus, tanquam exiſtentibus ex ipſis numeris, Si igitur neceſſe quidem eſt horum aliquo dictorum modorum eſſe, numerus quidem aliquid per ſe entium eſt, nullo autem horum eſſe contingit, conſtat non eſſe aliquam talem numeri naturam, qualem aſſerunt, qui eum ſeparatum

tum faciunt. Item vtrum vnaquæque vnitas ex magno & paruo adæquatis ſit, aut hæc quidem è paruo, illa verò ex magno? Si itaque ſic, nec ex omnibus elementis vnumquodque eſt, nec vnitates ſunt indifferentes; in hac quidem magnum, in hac verò paruum ineſt, ſuapte natura contrarium exiſtens. Item quæ in ipſa trinitate quonam modo ſunt? vna enim ſuperflua eſt. ſed propterea fortaſſis ipſum in impare medium faciunt. Quòd ſi vtraque vnitatum ex ambobus eſt adæquatis, quonam modo dualitas vna quædã exiſtens natura, ex magno, & paruo erit? aut quid ab vnitate differet? Item vnitas prior dualitate. perempta nanque, perimitur dualitas. ideam igitur ideæ neceſſe eſt eam eſſe, cùm prior idea ſit, ac priorem factam fuiſſe. ex aliquo igitur. indeterminata enim dualitas dualitatis efficiens erat. Item aut finitum, aut infinitum neceſſe eſt numerum eſſe; numerum enim ſeparatum faciunt. quare non eſt poſſibile non eſſe horum alterum. Et quidem ꝙ infinitum eſſe nõ contingit, patet. infinitus enim nec par, nec impar eſt. generatio verò numerorum, aut imparis numeri, aut paris ſemper eſt. cùm enim vnum hoc non cadit in parem, impar efficitur. cùm verò hoc modo dualitas incidat, qui ab vno duplicatur. ſic autem imparibus, alius par. Item, ſi omnis idea alicuius eſt, numeri verò ideæ ſunt, infinitus quoque numerus erit alicuius vel ſenſibilium, vel alicuius alterius idea. quamuis, nec ſecundùm poſitionem, neque ſecundùm rationem contingit, ita tamen ordinant ideas. Quod ſi finitus, vſquequo? hoc enim dici oportet, non ſolùm quod eſt, verumetiam propter quid eſt. At verò, ſi numerus ad denarium vſq;, vt quidã

aiunt, primò quidem citò deficiente forma. puta ſi trinitas eſt homo idealis, quis numerus erit idealis equus? etenim ad denarium vſque numerus eſt idealis, ideo neceſſe eſt quoſdam eorum numerorum in eis eſſe. hi enim ſubſtantiæ, ideæque ſunt: attamen deficient, ſi formæ quidem animalis excedent. Simul autem conſtat, quòd ſi hoc modo trinitas idealis homo ſit, & cęteræ quoque trinitates, cùm ſimiles ſint, qui in eiſdem numeris ſunt. quare infiniti homines erunt, aut vnuſquiſque idealis homo, ſi vnuſquiſque trinitas idea eſt, aut ſi non ſaltem homines. Et ſi minor pars ſit maioris, qui ex his combinabilibus vnitatibus eſt, quæ in eodem ſunt numero, ſi alicuius ideo ſit ipſa quaternitas, veluti equi aut albi, homo erit pars equi ſi homo dualitas ſit. Abſurdum item eſt denarij quidem ideam eſſe, vndenarij autem non. neque ſequentium numerorum. Item & ſunt & fiunt quædam, quorum formæ non ſunt, vnde qua de cauſa non ſunt illorum forma? non ſunt ergo formæ cauſæ. Item inconueniens eſt, ſi numerus vſque ad denarium magis quid ens & ipſius denarij ſpecies, tametſi huius quidē nō ſit generatio tanquā vnius, illius tamen ſit. tentant autem tanquam ſi is, qui ad denariū vſque eſt profectus, numerus ſit. generant porrò quæ ſequuntur, veluti vacuum, proportionem abundans, cęteraque huiuſcemodi. infra denarium quædam quidem principijs attribuūt, puta motum, ſtationem, bonū, malū. alia verò numeris: ideo vnum impar eſt, ſi enim in trinitate, quomodo quinarius impar? Magnitudines item & quęcunque ſimilia quouſque quanta? veluti prima linea indiuiſibilis, deinde dualitas, deinde hæc etiam ad

dena-

denarium vſque. Item, ſi numerus ſeparatus eſt, dubitauerit quiſpiam vtrum vnum prius, an trinitas & dualitas, quatenus enim numerus compoſitus eſt, vnum eſt. quatenus verò vniuerſale & forma, prius numerus eſt. vnaquæque enim vnitatum pars numeri, vt materia eſt: ille verò, vt forma, ac quoddam quidem modo rectus prior acuto, quia & in ratione definiente poſitus eſt: quoddam verò modo acutus, quia pars eſt, ac in hunc diuiditur. tanquam igitur materia acutus, elementum & vnitas, prius. at verò ſecundùm formam, & eam, quæ ſecundùm rationem eſt, ſubſtantiam, rectus, ac totum, quod ex materia & forma. quod enim ambo eſt, propinquius eſt formæ, & ei cuius ratio eſt: generatione verò poſterius. Quo igitur modo ipſum vnum principium eſt? quia non eſt diuiſibile, aiunt, ſed indiuiſibile, tum vniuerſale, tum particulare, & elementum. verùm alio modo, illud quidem ſecundùm rationem, hoc verò ſecundùm tempus. Vtroque itaque modo ipſum vnum eſt principium: vt enim dictum eſt, & rectus acuto, & iſte illo prior eſſe videtur, & vterque vnus. Vtroque igitur modo ipſum vnum faciunt principium. At impoſſibile. hoc enim vt forma, & ſubſtantia: hoc verò vt pars & materia. Eſt nanque quodammodo vnum vtrunque, ſecundùm veritatem quidem potentia: ſi quidem vnum quid eſt numerus, & non aceruus, ſed alius ex alijs (vt aiunt) vnitatibus: acta verò non eſt vtraque vnitas. Cauſa verò erroris, qui accidit, quia ſimul ex mathematicis, & vniuerſalibus rationibus venabantur, ita vt ex illis quidem tanquam punctũ poſuerint ipſum vnũ, & principium: vnitas enim punctum ſine poſitione

tione eſt.quemadmodum igitur quidam ex minimo entia compoſuerunt,ita & iſti.quare vnitas efficitur numerorum materia,ſimulque dualitate prior.rurſuſque poſterior, tanquam dualitate exiſtente toto quodam, & vno, & forma. ex eo verò, quòd vniuerſale querebant prædicatum vnum, & ita vt partem dixerunt. at ſimul hæc eidem ineſſe impoſſibile eſt. Quòd ſi ipſum vnum ſolum ſine poſitione eſſe oportet(in nullo enim differt,niſi quod principium eſt, & dualitas quidem diuiſibilis, vnitas verò non) ſimilior erit profectò ipſi vni vnitas.ſi autem vnitas, illud quoque vnitati quam dualitati. ea quoque de re vtraque vnitas prior dualitate erit.at non dicunt : generant ſanè dualitatem primò. Item, ſi dualitas ipſa vnum quin eſt, ac ipſa trinitas, Ambo dualitas,ex quo igitur hæc dualitas ? Dubitabit autem quiſpiam,quòd cùm tactus quidē in numeris minimè ſit, conſequētibus quidem his,quarumcunque non eſt aliquid medium, vnitatibus.veluti his;quę in dualitate,trinitatèue ſunt,vtrum conſequentes ſint ipſi vni, an non: & vtrum dualitas prior eſt his,quæ conſequuntur,an quacunq; vnitatum.Simili modo hę difficultates de poſterioribus etiam numero generibus,linea, plano, & corpore accidunt. Quidā enim ex magni & parui ſpeciebus faciunt, veluti ex longo quidam & breui longitudines; ex lato verò & ſtricto plana ; ex profundo autem & humili moles. hæ autem magni & parui ſpecies ſunt, principium verò , quòd ſecundùm ipſum vnum eſt. Alij ea,quæ eorum ſunt, aliter poſuerunt. At etiam in his infinita videntur impoſſibilia,& fictitia, & omnibus rationabilibus contraria. abſoluta nanque abinuicem accidet ea

eſſe,

eſſe, ſi principia etiam non conſequuntur, vt ſit latum & ſtrictum, longum & breue. at ſi hoc erit, planum erit linea, & ſolidum planum. Anguli item & figuræ & huiuſmodi, quonam modo aſſignabuntur? idemque accidit, quod eis, quæ circa numerum. hæ nanque magnitudinis ſunt paſſiones, non ex his magnitudo: quemadmodum nec ex recto & curuo longitudo, nec ex leui & aſpero ſolida. His autem omnibus commune, quod in ſpeciebus, quæ ſunt, vt generis dubitare accidit, cùm quis vniuerſalia ponat: vtrum animal ipſum in animali, an alterum ab ipſo animali. Hoc nanque, ſi ſit non ſeparatum, nullam dubitationem faciet. ſi verò ſit, quemadmodum qui hæc dicunt, ſeparatum ab vno & numeris, non eſt facile ſoluere: ſi non facile dicere oportet, quod impoſſibile eſt. cùm enim vnum quis in dualitate intelligat, & omnino in numero, vtrum ipſum quid, an aliud intelligit? Quidam itaque ex tali materia magnitudines generant, quidam ex puncto (punctum autem eis non vnum, ſed quale vnum eſſe videtur) & altera materia qualis eſt multitudo, ſed non multitudine. de quibus nihil minus eadem accidit dubitare. Nam ſi materia vna eſt, idem linea, planum, & ſolidum ſunt. ex eiſdem enim vnum & idem erit. Quòd ſi materiæ plures, & altera quidem lineę, altera plani, altera ſolidi, aut ſequuntur inuicem, aut non. quare hoc etiam modo eadem accident. planum etenim aut non habebit lineam, aut linea erit. Item quo quidē modo contingit ex vno & multitudine numerum eſſe, nihil dicere conantur. quomodocunque autem dicant, eædem difficultates accidūt, quæ illis quoque, qui ex vno, & indeterminata dua-

dualitate dicebant. Quidam nanque ex eo quod vniuerſaliter prædicatur, & nulla multitudine numerum generat. quidam ex aliqua multitudine, prima tamen, dualitatem nanque primam aliquam multitudinem eſſe. Quare (vt ita dicam) nihil differunt, ſed eædem dubitationes ſequentur, ſiue miſtio ſit, aut poſitio, aut temperamentum, aut generatio, & quæcunque alia ſimilia. Maxime autem aliquis inquirat, ſi vna ſit quæque vnitas, ex quonam eſt? non enim erit vnaquæque ipſum vnum; neceſſe autem eſt, aut ex ipſo vno, & multitudine eſſe, aut ex parte multitudinis. atqui multitudinem dicere vnitatem eſſe, impoſſibile eſt, cùm indiuiſibilis ſit. Quòd autem ex parte ſit, alias habet multas difficultates. vnamquanque enim partium, aut indiuiſibilem, aut multitudinem neceſſe eſt eſſe, ac vnitatem diuiſibilem, & ipſum vnum, ac multitudinem non eſſe elementum: quandoquidem vnaquæque vnitas non eſt multitudine, ac vno. Item, qui hoc dicit, nihil aliud, quàm alium numerum facit. multitudo nanque indiuiſibilium numerus eſt. Item quærendum etiam ab eis, qui ſic dicunt, vtrum numerus infinitus, an finitus ſit. erit nanque, vt apparet, multitudo quoque finita, ex qua & vno ſunt vnitates finitæ. aliudque eſt ipſa multitudo, multitudoque infinita. qualis itaque multitudo, & vnum eſt elementum? Similiter autem de puncto quoque aliquis quæreret, ac elemento, ex quo faciunt magnitudines. non enim vnum ſolum punctum hoc eſt. ex quo nanque vnumquodque aliorum punctorum? non enim ex quadam dimenſione, ipſoque puncto. At verò nec partes diuiſibiles eſſe contingit partes dimenſionis, quemad-

modum

modum multitudinis, ex quibus vnitates, numerus nanque ex indiuiſibilibus componitur, magnitudines verò minimè. Hæc itaque omnia, cęteraque ſimilia manifeſtant, quòd impoſſibile ſit numerum ac magnitudines ſeparatas eſſe. Præterea quòd ipſi primi de numeris diſcordant, ſignum eſt ipſas res, cùm non ſint veræ, ipſis præbere confuſionem. Quidam enim, qui mathematica tantùm faciunt præter ſenſibilia, cùm viderent difficultatem, atque fictionem circa formas, deſtiterunt à numero ideali, ac mathematicum fecerunt. Quidam verò, cùm formas ſimul & numeros facere vellent, neque viderent quonam modo ſi quis hæc principia ponat, mathematicus numerus præter idealem eſſet, eundem idealem ac mathematicum numerum fecerunt ratione: quia autē opere ſublatus eſt mathematicus, proprias profectò, & non mathematicas ſuppoſitiones dicunt. Qui verò primus formas & numeros eſſe poſuit, formas & mathematicas eſſe rationabiliter ſeparauit. quare accidit omnes ſecundùm quid rectè dicere, omnino verò non rectè. ac ipſi etiam fatentur non eadem, ſed contraria dicentes. Cauſa verò eſt, quod ſuppoſitiones atque principia falſa ſunt. difficile autē eſt (vt ait Epicharmus) ex non bene præſuppoſitis, bene dicere. cum primum enim aliquid dicitur, confeſtim apparet non bene dictum. Sed de numeris quidem ſufficiant, quæ dubitata & quæ determinata ſunt. cuicunque nanque perſuaſum eſt, magis ei ex pluribus perſuaſum fuerit. vt autem illi perſuadeatur, cui non eſt perſuaſum, nihil magis.

Conſi-

Conſiderandum eſt quid & quomodo dicitur. Ideas, Numeroſùe eſſe rerũ principia. Oſtenditur autem quòd ideæ principia eſſe non poßunt. Cap. IIII.

DE primis uerò principijs, primisque cauſis, & elementis, quæcunque quidem dicunt, qui de ſola ſenſibili ſubſtantia determinant, quædam in Naturalibus dicta ſunt, quædam non ſunt, præſentis ſcientiæ. Quæcunque uerò aiũt, qui dicunt præter ſenſibiles eſſe alias ſubſtantias, conſequens eſt dictis ſpeculari. Cùm igitur quidam ideas, ac numeros tales eſſe dicant elementaq; eorum elementa, principiaque entium eſſe, conſiderandum de his, quid & quoniam modo dicũt. Verùm qui numeros tantùm & hos mathematicos faciunt, poſterius examinandi ſunt. Eorum autem, qui ponunt ideas, ſimul quiſpiam & modum profectò uiderit, & dubitationem, quæ de eis ſimul nanque uniuerſales ſubſtantias faciunt ideas, rurſus vt ſaperatas & ſingularium. hæc uerò, quòd non contingant, dubitatum eſt prius. Cauſa uerò eis, qui uniuerſales ideas dicunt, ut eas in idem coniungant, fuit, quia ſenſibilibus non faciebant eaſdem ſubſtantias. ſingularia etenim, quę in ſenſibilibus, fluere putabant, nec aliquid horum manere. vniuerſale autem præter hęc, tum eſſe, tum aliud quid eſſe. Hoc autem (vt antea dicebamus) mouit quidem Socrates propter definitiones, nõ tamen à ſingularibus ſeparauit. & hoc rectè intellexit, nõ ſeparans. conſtat autem ex operibus. etenim abſque vniuerſalibus quidẽ nõ eſt accipere ſciẽtiã: ſeparare autẽ cauſa difficultatum, quæ

circa

circa ideas accidunt, eſt. Quædam verò tanquã neceſſarium ſit, ſi ſubſtantiç quędam præter ſenſibiles, & fluentes erunt, ſeparatas eſſe (alias quidem non habebant) eas ſanè, quæ vniuerſales dicuntur, attulerunt: vt ferè accidat eaſdẽ naturas vniuerſales, ac particulares eſſe. at hæc ipſa per ſeipſam erit difficultas eorum, de quibus dictum eſt.

Difficultatis determinatio, quo pacto vniuerſalis dicatur eſſe ſcientia, ſi ſubſtantiæ ſeparatæ non ſunt. Cap. V.

QVòd verò & his qui dicunt ideas, & his qui non dicunt, aliquam dubitationem habet, quod & à principio in dubitationem dictũ eſt prius, modo dicamus. Nam ſi quis ſubſtantias non ponat eſſe ſeparatas, & hoc modo ſicuti entium ſingularia dicuntur, perimet ſubſtantiam, quemadmodum dicere volumus. Quòd ſi quis ſubſtantias ſeparatas ponat, quomodo principia earum, & elementa ponet? ſi ſingulare nanque, & vniuerſale, tot erunt entia, quot elementa. neque ſcibilia elementa. ſint etenim ſyllabæ quidem, quæ in voce ſunt, ſubſtantiæ. elementa verò earum elementa ſubſtantiarum. neceſſe autem eſt B A, & vnamquanque ſyllabarum vnam eſſe, ſi non vniuerſaliter quidem & ſpecie eædem, ſed vna numero vnaquæque, & quod quid, nec æquiuocum. Item ipſum quod eſt vnumquodque vnum ponunt. quod ſi ſyllabæ, ita illa quoque, ex quibus ſunt. non erunt igitur plura A, quàm vnũ, nec aliorum elementorum vllum ſecundùm eandem rationem, ſecundùm quam nec alia-

rum ſyllabarum eadem altera & altera. At verò ſi hoc præter elementa non erunt alia entia, ſed ſolùm elementa. nec item erunt ſcibilia elementa, cùm non ſint vniuerſalia, ſcientia verò vniuerſalium ſit. conſtat verò ex demonſtrationibus, ac definitionibus. non enim fit ſyllogiſmus, quòd hic triangulus duobus rectis, niſi omnibus duo recti, nec quòd hic homo animal, niſi omnis homo animal. At verò, ſi principia vniuerſalia ſunt, aut etiam ſubſtantiæ, quæ ex his fiũt, vniuerſales ſunt, erit non ſubſtantia prior ſubſtantia. vniuerſale nanque non eſt ſubſtantia: elementum verò & principium vniuerſale eſt, eſt autem elementum & principium prius his, quibus principium & elementum eſt. Hæc itaque omnia rationabiliter accidunt, tum cùm ex elementis ideas faciunt, tum cùm præter eas ideas, ſubſtantiasque, quæ eandem formam habent, vnum qui ſeparatum eſſe cenſent. quod ſi nihil prohibet, quemadmodum in vocis elementis multa A, multaque B eſſe, nihilq; præter multa ipſa A, ipſaque B eſſe, erunt ob hoc infinitæ ſimiles ſyllabæ. Quod autem omnis ſcientia vniuerſalium ſit, quamobrem neceſſe ſit, tum entium principia vniuerſalia eſſe, tum non eſſe ſeparatas ſubſtantias, hoc plus quàm alia prædicta, maximè dubitationem habet. At quodam quidem modo verum, quod dicitur eſt, quodam autem modo non verum. Scientia nanque, ſicut & ipſum ſcire, duplex eſt: quorum aliud potentia, aliud actu eſt. Potentia igitur, cùm ſit tanquam materia ipſius vniuerſalis, ac indefinita, vniuerſalis, indefinitique eſt. actus verò determinatus & determinati, cùm quod quid, huiuſque alicuius ſit. Verùm per accidens videt viſus

colorem

colorem vniuerſalem, eò quòd hic color quem
videt, color eſt & quod Grammaticus hoc A ſpe
culatur, A eſt. Nam, ſi neceſſe eſt principia
vniuerſalia eſſe, neceſſe eſt illa quoque
ex vniuerſalibus eſſe, quemadmo-
dum in demonſtrationibus
eſt. quod quidem ita eſt,
nihil erit ſepara-
tum, ne ſub-
ſtan-
tia quidem. ſed conſtat, quòd quodam-
modo quidem ſcientia vniuer-
ſalis eſt, quodammodo
verò mini-
mè.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM Liber Decimuſquartus.

SVMMA LIBRI.

In hoc diſputat contra eos, qui mathematica vel ideas numeros entium principia ponebant.

Circa immobiles ſubſtantias non poſſe principia contraria exiſtere. *Cap. I.*

DE hac itaque ſubſtantia tot dicta ſunt. omnes verò, quemadmodũ in naturalibus, ſimiliter etiam circa immobiles ſubſtantias principia contraria faciũt. Si autem nullis principijs poſſit prius aliquid eſſe, impoſſibile erit profectò principium, aliquid aliud exiſtens, principium eſſe. veluti ſi quis dicat album eſſe principium, non prout aliud, ſed prout album: eſſe tamen de ſubiecto & aliquid aliud exiſtens album eſſe, illud ſanè prius erit. at verò cuncta ex contrarijs fiunt, tanquam cuiuſdam ſubiecti. neceſſe ergo eſt maximè hoc contrarijs ineſſe. ſemper igitur cuncta cõtraria de ſubiecto ſunt, & nul-

& nullum eſt ſeparabile. Cęterum quemadmodum apparet, ratioq; teſtatur, nihil ſubſtantiæ contrarium eſt. nullum ergo contrariorum omnium propriè principium eſt, ſed alterum.

Narrantur opiniones multæ Antiquorum de principijs. Cap. II.

QVidam verò alterum contrariorum materiam faciunt. quidam vni ſcilicet æquali inæquale, quaſi hoc natura multitudinis ſit. quidam vni multitudinem. generantur.n. numeri à quibuſdam ex dualitate inæqualis, magno ac paruo, à quodam ex multitudine, ambobus tamen ab ſubſtantia vnius. etenim qui inęquale & vnum dicit elementa, inæquale vero ex magno & paruo dualitatem, tanquam vnū ſint inæquale, & magnū, & paruum dicit. nec determinat, quod ratione, numero verò minimè. At verò principia etiam, quæ elementa vocant, non bene aſſignant. Cùm autem quidam magnum & paruum pariter cum vno hæc tria numerorū elementà dicunt, duo quidem materiam, vnum verò formam. Quidam verò multum & paucum: quia magnū & paruū magnitudini magis ſecundùm naturam peculiaria ſunt. Alij autem quod magis vniuerſale in his, excedens & exceſſum. At nullum iſtorum aliquid differt (vt ita dicam) quoad quædam, quæ accidunt, niſi ad logicas tātùm difficultates, à quibus cauent, propterea qꝫ alij quoque logicas afferunt demonſtrationes. eiuſdem tamen rationis eſt excedens & exceſſum, at non magnum & paruum principia eſſe, ac numerum dualitate priorem ex elementis ponere. ambo nanque magis vniuerſalia ſunt. at

illud quidem dicunt, hoc verò minimè. Quidam verò alterum & aliud ad vnum opponunt. alij autem multitudinem, & vnum.

Narratæ opiniones confutantur. Cap. III.

SI igitur entia (vt volunt) ex contrarijs ſunt: vni verò, aut nihil contrarium; aut ſi eſt, multitudo eſt, & inæquale æquali, & alterum eidem, etiam aliud eidem: maximè quidem qui vnum opponunt multitudini, aliqua opinione nituntur, nec hi tamen ſufficienter. vnum etenim erit paucum, quandoquidem multitudo paucitati, multũ verò pauco opponitur. Vnũ verò, quod menſuram ſignificet, manifeſtum eſt. ac in cunctis eſt aliquid aliud ſuppoſitũ, veluti in harmonia primus ſenſibilis tonus, in magnitndine digitus, aut pes, aut aliquid ſimile. & in rhythmis gradus, aut ſyllaba. ſimiliter in grauitate pondus aliquod determinatum eſt, ac eodem modo de omnibus. in qualitatibus quale quid, in quantitatibus quantum quid. menſura enim indiuiſibile, quædam ſecundùm formam, quædam ſecundùm ſenſum, tanquam vnum, non ſit aliqua per ſe ſubſtantia. & hoc rationabiliter; vnum nanque ſignificat, quòd menſura cuiuſdam multitudinis eſt. ac numerus multitudo menſurata, & multitudo menſurarum. Quare rationabiliter vnum non eſt numerus. neque enim menſura menſuræ. Verùm tam menſura, quàm vnum, principiũ eſt. Oportet autem vt menſura ſemper idem cum omnibus ſit: veluti ſi equus menſura equis, & ſi homo hominibus. quòd ſi homo, & equus, ac Deus animal, numerus quoque eorum fortaſſis animalia erit, ſi autem homo, & album

ac am-

ac ambulans, minimè quidem horum numerus eſt, eò quòd eidem vnique ſecundùm numerum omnia inſunt. attamen numerus horũ generum erit, alicuius alterius ſimilis appellationis. Qui verò inæquale vt vnum quid, dualitatem autem indeterminatam ex magno, paruoque faciunt, vehementer longè, tum ab apparentibus, tum à poſſibilibus dicunt. paſſiones nanq; magis hæc, & accidentia, quàm ſubiecta numeris, & magnitudinibus ſunt. multum nanque & paucum numeri, ac magnum & paruum magnitudinis, ſicuti par & impar, & leue & aſperum, rectum & curuum. Præterea ad hũc quoq; errorem etiam neceſſe eſt magnum, & paruum, & quæcunq; ſimilia ab aliquo eſſe. Ad aliquid verò minimè prędicamentorum omniũ natura quædam, aut ſubſtantia eſt, ac poſterior. tum quali, tum quanto, & quædam quanti paſſio (vt dictum eſt) ſed non materia, aut aliquid aliud quàm omnino commune ad aliquid, partibuſque eius, & ſpeciebus. nihil enim eſt, nec magnũ nec paruum. nec multum nec paucum, nec omnino ad aliquid, quod non aliquid aliud exiſtens, multum aut paucum, aut magnum aut paruum, aut quod ad aliquid eſt. Quòd autem ad aliquid minimè aliqua ſubſtantia, aut ens, aliquod ſit, ſignum eſt, quod eius ſolùm non eſt generatio, neque corruptio, neque motus: quemadmodum ſecundùm quantum augmentatio, & diminutio, ſecundùm quale alteratiò, ſecundùm locum latio, ſecundùm ſubſtantiam ſimplex generatio, & corruptio. At ſecundùm ad aliquid minimè. abſq; enim, quòd moueatur, quandoque maius, quandoq; minus, aut æquale erit, altero ſecundùm quantum moto. Neceſſe item eſt cuiuſq; materiam eſſe, quod

potentia tale eſt: quare etiam ſubſtantiæ eſt. ad aliquid verò, neque potentia, neque actu ſubſtantia eſt. inconueniens itaque eſt, imò impoſſibile ſubſtantiæ elementum facere non ſubſtantiam, ac prius. poſteriora nanque omnia prædicamenta ſunt Item elementa non prædicantur de his, quorum elementa ſunt. multum verò & paucum ſeorſum, & ſimul prædicatur de numero: ac longum & breue de linea, planumque latum & ſtrictum eſt. quòd ſi qua multitudo eſt, cuius ſemper ipſum paucum ſit, vt dualitas (nam ſi eius multum ſit, vnum profectò paucum erit) & ſi multum ſimpliciter, nimirum erit veluti denarius multum, & (ſi hoc pacto non eſt) plus quàm dena millia. Quo igitur modo iſte ex pauco, multoque numerus erit? aut enim ambo prædicari oportebat, aut neutrum. nunc verò alterum tantum prædicatur. Simpliciter autem conſiderandum eſt, vtrum poſſibile ſit æterna ex elementis componi. materiam nanque habebunt: omne nanque, quod ex elementis eſt, compoſitum eſt. Si itaque neceſſe ſit, ex quo quid eſt (ſiue ſemper ſit, ſiue factum ſit) ex eo fieri, omne verò fiat ex eo, quod potentia eſt id, quod fit (nec enim ex impoſſibili factum fuiſſet, nec eſſet) quod verò poſſibile eſt, contingit vt & quis agat, & non, numerum quoque (& ſi quàm maximè ſemper ſit) aut quodcunque aliud materiam habens, contingat profectò non eſſe haud ſecus, & quod vnum diem habet, & quod annos quotcunque. ſi vero ſic, & tempus cum tantum ſit, vt cuius non eſt terminus; non erunt ergo æterna: ſiquidem quod contingit non eſſe, non eſt æternum, quemadmodum in alijs tractatum eſt. Quòd ſi verum vniuerſaliter eſt, quod nunc dicitur,

tur, nullam ſubſtantiam æternam eſſe, ſi non ſit actu, elementa verò materia ſubſtantiæ ſint, nullius profectò æternæ ſubſtantiæ elementa erunt, ex quibus inexiſtentibus ſit. Sunt autem quidam, qui dualitatem quidem indeterminatam vnà cum vno faciunt elementum, inæquale verò haud ab re ſpernunt, propter impoſſibilia, quæ accidunt, à quibus tot ſolū de difficultatibus ademptæ ſunt, quotcunq; neceſſe eſt illis accidere, qui inæquale & ad aliquid faciunt elementum. quotcunq; verò præter hanc opinionē ſunt, has illis quoq; neceſſe eſt accidere, ſiue idealem numerum, ſiue mathematicum ex eis faciant.

Multis de cauſis antiquos in has cauſas lapſos fuiſſe: præcipue verò ob Parmenidem dicentem ipſum ens vnum eſſe: quod ab Ariſtotele redarguitur. Cap. IIII.

MVltæ igitur cauſæ ſunt, quare in has cauſas lapſi ſunt; maximè verò ea, quæ ob antiquitatem dubitatio eſt. videbatur nanque eis omnia entia fore vnum, ſcilicet ipſum ens, niſi quis ſoluat, & conſentaneè Parmenidis rationi incedat: nunquam enim hoc vllo modo eſſe nō ens. verum neceſſe eſſe oſtendere, quod non ens ſit. hoc nanque modo ex ente & aliquo alio entia fore, ſi multa ſunt. Profectò in primis quidem, ſi ens multipliciter dicatur: quoddā enim, quia ſubſtantiam ſignificat, quoddam, quia quare, quoddam, quia quantum, & reliqua quoque prædicamenta. quale igitur vnum omnia entia erunt, ſi non erit non ens? vtrum ſubſtantiæ, an paſſiones, & alia quoque ſimiliter, an cuncta? & erit vnum hoc, & tale, & tantum, & alia quæcunque vnum

quid ſignificant? At inconueniens eſt; imò verò impoſſibile vnam aliquam naturam factam cauſam, & huius entis, & eiuſdem entis ſit quoddam hoc, quoddam tale, quoddam tãtum, quoddam vero vbi. Deinde ex quali non ente, ac ente entia? Multipliciter enim, & quid non ens, ſicuti etiam ens, etenim quod non hominem ſignificat, non eſſe hoc: quod non rectum autem, non eſſe tale. quod non tricubitum verò, non eſſe tantum. ex quali igitur ente, & non ente multa entia erant? Vult itaque falſum, & hanc naturam non ens dicere, ex quo & ente multa entia. qua de re dicebat, quod oportebat aliquod falſum ſupponere, quemadmodum Geometræ pedalem eſſe, quæ non ſit pedalis. At impoſſibile eſt, hæc ita ſe habere. nec enim Geometræ vllum ſupponunt falſum. non enim id in ſyllogiſmo propoſito eſt. neque entia fiunt ex ita non ente neque corrumpuntur. verùm quoniam nõ ens, quod ſecundùm caſus dicitur, æque ac prædicamenta dicitur, præter hæc autem non ens dicitur, quod vt falſum, ac id, quod ſecundùm potentiam, ex hoc generatio eſt. ex non homine, potentia vero homine, homo. & ex non albo, potentia verò albo, album ſimiliter, ſiue vnum quid, ſiue multa fiant. Videtur autem quæſtio. quomodo, ens quòd ſecundùm ſubſtantias dicitur, multa ſit, cùm profectò numeri longitudines, & corpora, ea ſint, quæ generantur. Inconueniens itaque eſt, quomodo quidem ens, quod quid eſt multa ſit quærere, nõ autem quomodo, aut qualia, aut quanta. non enim indeterminata dualitas, nec magnũ & paruum cauſa eſt, vt duo alba, aut multi colores, aut ſapores, aut figuræ ſint. numeri nanq; hæc etiam erunt, ac vnitates.

At ve-

At verò, ſi hęc conſideraſſent, vidiſſent profectò quid etiam in eis cauſæ eſt. eadem. n. & proportionalis cauſa eſt. ipſa enim tranſcenſio cauſa, & id quod quærebant, enti & vni oppoſitũ, ex quo & his entia facerent, cauſa fuit, vt ad aliquid & inæquale ſupponerent, quod neque contrarium, neque negatio illorum eſt, ſed vna natura entium, quemadmodum quid & quale. Oportebat igitur hoc etiam quærere, quonã modo ad aliquid multa eſſet, & non vnum. Nũc verò quo quidem modo multæ vnitates præter primum vnum quæritur, quomodo verò multa inæqualia, minimè. Quamuis vtuntur & dicunt magnum paruum, multum paucum, ex quibus numeri; longũ breue, ex quibus longitudo; latum ſtrictum ex quibus planum; profundũ humile, ex quibus moles, etiam adhuc plures ſpecies eius dicunt, quod ad aliquid eſt. quid igitur his cauſæ eſt, ut multa ſint? Neceſſe itaq; eſt (quemadmodum dicimus) vnicuique ſupponere potẽtia ens: nam & ille, qui hæc dixerat, hoc quoq; commonſtrauit, quòd aliquid potentia ſit ens, hocq; ſubſtantia, non ens autem per ſe ipſum, videlicet quia ad aliquid. ac ſi diceret, tale quod neq; potentia eſt unum, aut ens, neq; unius, aut entis negatio eſt, uerùm vnũ quid entium eſt. at multò magis (vt dictũ eſt, ſi quæſiuiſſet, quonam modo entia multa ſunt, nõ quæ in eodem prædicamento, quomodo multæ ſubſtãtiæ, aut multa qualia quærendo, uerùm quomodo multa entia. quędam nanque ſubſtantiæ, quædam paſſiones, quædam ad aliquid ſunt. In alijs igitur prædicamentis habet aliam etiam quandam cõſiderationem, quonammodo multa ſint. Etenim propterea, ꝙ non ſunt ſeparabilia,

lia, eò quòd ſubiectum multa ſit, & eſt, qualia quoq; multa ſunt, & quanta. & quãuis oportet vnicuique generi aliquam eſſe materiam, ſeparabilem tamen à ſubſtantijs impoſſibile eſt. In his autem, quæ quod quid ſunt, habet quandã rationem quomodo multa ipſum quid ſunt, ſi non quid erunt & quod quid, & quædam talis natura. hæc verò dubitatio illinc magis eſt, quomodo multæ actu ſubſtantiæ, & non vna. At verò ſi non idem ſit hoc, & quantum, non dicitur quomodo, & cur entia multa ſunt, ſed quomodo, & quare multa quanta. Omnis nanque numerus quantum quid ſignificat. & vnitas nõ eſt niſi menſura, quia ea, quæ ſecundùm quantum, indiuiſibilis eſt. ſi igitur quantum, & quod quid eſt alterum non dicitur, quod quid eſt, ex quo neque quomodo multa. ſi autem idem, multas ſuſtinet contradictiones, qui hæc dicit.

Examinantur opiniones variæ ponentium numeros rerum principia: eædemq; improbantur. Cap. V.

SVggerere autem quiſpiam de numeris etiam conſiderationem poſſit, vndenam ſit accipienda fides, ꝙ ſint. apud eum nanque, qui ponit ideas, præbent quandam entibus cauſam. ſiquidem vnuſquiſque numerorum idea quædã eſt, idea ſanè cœteris vt ſint, quomodocunque cauſa eſt. Sit enim hoc eis ſuppoſitum. Illi verò, qui hoc quidem modo non putet, propterea ꝙ videat difficultates, quæ circa ideas exiſtunt, ita vt propter hæc eas non faciat numeros, faciat verò numerum mathematicum: vnde credendum eſt, quod talis numerus ſit, ac quod quicquam

quam cœteris vtilis? nullius nanque, nec ille ait, qui dicit eum eſſe, verùm vt quandã ipſam per ſe exiſtentem naturam eſſe dicit: nec apparet eum cauſam eſſe, quandoquidem omnia Arithmeticorum theoremata etiam de ſenſibilibus (vt dictũ eſt) erunt. Qui igitur ponunt ideas eſſe, dicere tentant, quomodo, & qua de cauſa ſint: eò quod ſecundùm expoſitionem cuiuſque vnum quid præter multa accipiunt vnumquodque. At verò quoniam hæc, neque neceſſaria, neque poſſibilia ſunt, neque numerum propter hæc eſſe aſſerendum eſt. Pythagorici vero, eò quòd multas numerorum paſſiones ſenſibilib. ineſſe corporibus videbant, numeros quidem eſſe entia fecerunt, non tamen ſeparatos, verũ ex numeris entia. Cur autem? quoniam numerorum paſſiones in harmonia ſunt, & in cœlo, ceteriſque multis. Illi verò, qui mathematicũ ſolum numerum eſſe dicunt, nihil tale ſecundùm ſuppoſitiones dicere contingit: verùm ꝙ non erunt de eis ſcientiæ, dicebant. nos autem dicimus eſſe, quemadmodum diximus prius. Et patet, quòd mathematica non ſunt ſeparata. ſi enim ſeparata eſſent, non ineſſent corporibus paſſiones eorum. Pythagorici verò ſecundùm tale nullius culpabiles exiſtunt. At ſecundũ quod naturalia corpora ex numeris faciunt ex nõ habentibus grauitatẽ vel leuitatem, grauitatem & leuitatem habentia videtur de alio cœlo, corporibusq; alijs, non autem de ſenſibilibus dicere. Qui verò faciunt ſeparatum, eò quòd dignitates non ſunt in ſenſibilibus, quodq; vera ſunt quæ dicuntur, & animæ ablandiuntur, & eſſe exiſtimant, & ſeparata eſſe, ſimiliter quoque & magnitudines mathematicas. At dilucidum

eſt,

eſt,quod oratio quoque contraria dicet contraria,& quod iam dubitatum eſt, ſoluitur ab illis hoc pacto ſciſcitantibus:quã ob cauſam,ſi nullatenus ea ſenſibilibus inſit, paſſiones eorum in ipſis ſenſibilibus ſint. Sunt autem quidam, qui ex hoc,quòd termini,extremaq; ſunt, punctum lineæ,hæc ſuperficiei, iſta ſolidi, putant debere tales naturas ex neceſſitate eſſe. Oportet igitur & hanc rationem conſiderare, nonne nimium debilis ſit. Nec enim ſubſtantiæ ſunt extrema,imò omnia hæc termini. Cùm & ambulationis, & omnino motus aliquis terminus ſit,is ne igitur eſt quod quid,& ſubſtantia quædam.at abſurdum eſt. At verò etſi ſunt, ſenſibilia ſanè omnia erunt. in his nanque eſſe ratio dixit. cur igitur ſeparata erunt? Item inquiret quiſpiam, qui non admodum facilis ſit ad credendum, de omni quidem numero, & mathematicis hoc ipſum, quod nihil conferant inuicem priora poſterioribus. nam & numero non exiſtente, nihil minus magnitudines erunt illis, qui mathematica ſolum eſſe aiunt: & his non exiſtentibus, anima, & corpora ſenſibilia. Ex his verò,quæ apparent, non videtur natura inconnexa,quemadmodũ vitioſa Tragœdia. Qui verò ponunt Ideas, hoc quidem eos fugit: ex materia nanque, & numero faciunt magnitudines: ex dualitate quidem longitudines: ex trinitate verò fortaſſis plana: ex quaternitate ſolida, aut ex alijs numeris. nihil enim intereſt. Sed vtrum hæc erunt ideæ? aut quis modus earum eſt,qui due conferunt entibus? Nihil profectò, quemadmodum neque mathematica, nec iſtæ conferunt. At verò nec vllum theorema de eis eſt, niſi quis velit mathema-

thematica motum afficere, ac proprias quaſdã opiniones facere. non eſt autem difficile eos, qui quaſcunque ſuppoſitiones ſumunt, prolixum quippiam facere, atque connectere. hi quidem hoc modo mathematica ideis annectentes, peccant. Primi autem duos numeros facientes, tum idealem, tum mathematicum, nullo modo dixerunt, nec dicere habeant, quomodo, vel ex quo mathematicus erit: faciunt enim eum medium inter idealem, & ſenſibilem. Si enim ex magno & paruo, idem erit illi, qui idearum eſt, verùm ex alio quodam magno & paruo magnitudines ſanè facit. ſi autem aliud quoddam dicet, plura elementa dicet. Et ſi principium vtriuſque vnum quid eſt, commune quid in his id unum erit. at quærendum eſt quomodo hæc multa unum ſint? Et ſimul ſecundum eum aliter quam ex vno, & indeterminata dualitate numerum fieri impoſſibile eſt. Hæc itaq; omnia irrationabilia ſunt, ac ipſa ſibi ipſis, & bene ratione utentibus compugnant. uideturq; in eis eſſe longus Simonidis ſermo. fit nanq; lõgus ſermo, quẽadmodũ is, qui ſeruorũ eſt, cũ nihil ſanum dicant. Ipſa quoq; elemẽta magnum, & paruum vidẽtur conqueri, ꝙ trahũtur nõ poſſunt.n. ullo modo generare numerũ, niſi eum, qui ab vno duplicatur. Incõueniẽs etiam eſt, imò impoſſibile generationem quoq; eorum facere, cùm perpetui ſint. vtrum autem Pythagorici faciãt, an non faciãt generationẽ, nihil dubitandũ eſt: manifeſte nanq; dicunt, ꝙ uno conſtituto, ſiue ex planis, ſiue ex colore, ſiue ex ſemine, ſiue ex quib. egent dicere, confeſtim infinito propinquiſſimũ trahebatur, terminabaturq; à termino. Verùm quoniã de mundi factu-

factura, ac naturaliter hæc dicere volunt, dicẽs erat aliquid eos de natura inueſtigare, à præſenti verò via diſcedere. Quærimus nanque principia, quæ in immobilibus ſunt: quare talium numerorum generationem conſiderare oportet. Imparis itaque generationem non dicunt, quaſi videlicet paris generatio ſit. Parem verò primò ex inæqualibus, magno & paruo æquatis, quidem conſtituunt. neceſſe itaque eſt prius eſſe ipſis inæqualitatem, quàm ipſum æquari. ſi autem ſemper æquata fuiſſent, non fuiſſent inęqualia prius. ipſo enim Semper nihil eſt prius. quare patet, quod non contemplandi gratia faciunt generationem numerorum.

Dubitatio, quo pacto bonum in ipſis principijs inſit: de qua re diuerſę Antiquorum redarguuntur opiniones. Cap. VI.

HAbet autem dubitationem, & à bene dubitante reprehenſionem, quonammodo ad bonum, atque pulchrum elementa, principiaq; ſe habent. dubitationem quidem hanc vtrum aliquod iſtorum tale ſit, quale volumus ipſum ideale bonum, & optimum dicere, an non, ſed poſterius genita ſint. A quibuſdam enim recentioribus Theologis conceſſum eſſe videtur, qui non aiunt, niſi quod entium natura præcedente, bonum quoque, ac pulchrum apparet. hoc verò faciunt veram veriti difficultatem, quæ accidit dicẽtibus, quemadmodum quidam ipſum vnum principium. Difficultas autem eſt, non quoniam principio bonum tanquam inſitum attribuerunt. verùm propterea quòd ipſum poſuerunt principium, & principium, vt elementum.

tum. numerum quoque ex vno. Poetæ vero Antiqui ſimiliter quomodo regnare, eo & principia eſſe aiunt. non enim primos, veluti noctem, & cœlum, aut chaos, aut etiam oceanum, ſed Iouem. At verò his quidem, eò quòd mutant entium principes, talia dicere accidit. quia hi quidem eorum qui miſti fuerunt, nec omnia fabuloſę dicunt, (vt Pherecydes, & alij quidam) primum generans optimum ponunt, ac etiam Magi, & poſteriorum quoque Sapientum, vt Empedocles, & Anaxagoras, cùm hic quidem amicitiam, ille vero intellectum principium fecerit. eorum verò, qui immobiles ſubſtantias eſſe dicunt, quidam ipſum vnum ipſum bonum eſſe aiunt. ſubſtantiam tamen eius ipſum vnum maximè putabant eſſe. Dubitatio quidem hæc eſt, vtro modo dicendum eſt. Mirabile autem eſt, ſi primò, & perpetuo, ac ſibiipſi ſufficientiſſimo hoc ipſum primum, per ſe ſufficientia, & ſalus non ſit tanquam bonum. enimuero propter nihil aliud incorruptibile, vel ſibi ſufficiens eſt, niſi quòniam bene ſe habet. Quare dicere quidem principium tale eſſe rationi conſentaneum eſt verum eſſe: hoc verò eſſe ipſum vnum. Aut ſi non hoc, elementum, & numerorum elementum eſſe impoſſibile eſt. Accidit enim multa difficultas, quam cùm quidam fugerent, qui vnum quidem fatebantur primum principium eſſe, ac elementum ipſius, tamen mathematici numeri abnegarunt cunctæ nanque vnitates re vera fiunt aliquod bonum, & magna bonorum erit abundantia. Item, ſi formæ numeri, omnes formæ ipſum bonum aliquod. At vero cuiuſcunque velit, ponat quis ideas eſſe, ſi quidem bonorum ſolum ideæ, non erunt ſubſtantiæ.

tiæ. Quod ſi etiam ſubſtantiarum, cuncta animalia, & plantæ bona ſunt, & participantia. Hæc itaque inconuenientia accidunt. Et ad hæc contrarium elementum (ſiue multitudo, inæquale, & magnum & paruum ſit) ipſum malum erit. Quare quidam fugiebat bonum vni copulare, tanquam neceſſe ſit, cùm generatio ſit ex contrarijs, naturam multitudinis malum eſſe. quidam inæquale mali naturam dicunt, accidit igitur omnia entia, præter vnum, quod eſt ipſum vnum, malo participare. & numeros eo magis puro participare, quam magnitudines. & malum locum eſſe. boni, ac participare, & appetere corruptiuum. contrarium nanq; corruptiuum contrarij eſt. At ſi, quemadmodum dicebamus, quòd materia eſt id, quod potentia vnumquodq;, veluti ipſus actu ignis, quod eſt potentia ignis, malum erit ipſum potentia bonum. Hæc igitur omnia accidunt. quoddam quidam, quia omne, principium faciunt elementum. quoddam, quia contraria principia. quoddam, quia ipſum vnum, principium. quoddam, quia numeros primas ſubſtantias, & ſeparabiles, ac formas. Si igitur tum non ponere bonum inter principia, tum ita ponere impoſſibile eſt, conſtat, quòd non rectè aſſignantur principia, neque primæ ſubſtantiæ. At etiam nec is rectè putat, qui vniuerſi principia, animalium, plantarumq́; principio aſſimilat, q̃a ex indeterminatis, ac imperfectis ſemp̃ perfectiora: & ideo ẽt in primis ita ſe habere aiunt, vt nec ens aliquod ſit ipſum vnũ. Verũ etiã hic perfecta principia ſunt, ex quib. hęc ſunt. homo. enim hominem generat, nec ſemen primum eſt.

Con-

Contra ponentes locum ſimul cum magnitudinibus fie- ri. Item contra dicentes ex numeris, vt elementis entia fieri, ipſum autem aliud ex alio eſſe, quot mo dis dicatur non diuidentibus. Cap. VII.

ABſurdum item eſt locum ſimul cum ſolidis mathematicis facere. locus nanq; ſingularium proprius: quare loco ſeparabilia ſunt. mathematica verò non ſunt alicubi. At inſuper dicere quidem, ꝙ alicubi erunt, quid vero locus ſit, non abſurdũ eſt. Oportebat verò eos, qui entia dicebant eſſe ex elementis, primaq; entium numeros, diuidere qualiter aliud ex alio ſit: & ita dicere quonammodo numerus ex principijs ſit. Vtrum miſtione? At non eſt omne miſcibile, & quod fit alterum, non erit ſeparabile vnum ipſum, nec altera natura, neq; volunt. At compoſitione dicent, vt ſyllabam? Sed ſitum neceſſe eſt eſſe. & qui intelligit, ſeorſum intelliget vnũ, & multitudinem. hoc igitur numerus erit, vnitas & multitudo, aut vnum & inæquale. Et cùm id, quod eſt ex aliquibus eſſe, eſt quidem, vt ex his, quæ inſunt, eſt verò, vt non, vtronam modo numerus eſt? Sic enim vt ex his, quæ inſunt, non ſunt niſi ea, quorum generatio eſt. Sed tanquã à ſemine erit? At non poſſibile ab indiuiſibili ali quid abire. Verùm fortaſſis tanquam vt ex contrario non permanente? At quæcunque ita ſunt, ex alio quoq; quodam permanente ſunt. Cùm autem vnum, quidam quidem vt contrarium multitudini, quidam vero inæquali ponat, vno vt æquali vtens, tanquam ex contrarijs erit numerus profectò. eſt igitur quippiam aliud, ex quo permanente, & altero eſt, aut factus eſt. Præterea, cur cętera quidem, quæcunq; ex con-

trarijs ſunt, aut ea, quibus contraria ſunt, corrumpuntur: numerus verò, & ſi ex omni ſit, minimè? de hoc enim nihil dicitur, quanuis contrarium tam quod ineſt, quam quod non ineſt, corrūpatur, vt contentio miſturam. attamen nō oportebat: non enim eſt illi contraria.

Numerum non eſſe cauſam aliquam ipſarum rerum. *Cap. VIII.*

NIhil autem determinatum eſt, qualiter numeri ſubſtantiarum, & exiſtentiæ cauſæ ſunt: utrum vt termini, veluti puncta magnitudinum, & vt Eurytus ordinabat, hæc numerus huius: puta, hic quidem hominis, hic verò equi: quemadmodum illi, qui numeros ad figuras, triangulum, & quadratum reducunt, ita plantarum formas ſupputationum calculis aſſimilis. An, quoniam ratio, & conſonantia numerorū, ſimiliter etiam homo, & aliorum vnumquodq;? Ad paſſiones, qualiter ſunt numeri, album, dulce, & calidum? Quòd verò numeri veri nō ſint ſubſtantia, neq; cauſæ formæ, patet: ſubſtantia nanque ratio eſt, numerus verò materia. veluti carnis, aut oſſis numerus ſubſtantia ſic, tria ipſius ignis, tertiæ verò duo. & ſemper numerus, quicunque fuerit, aliquorum eſt, vel igneus, vel terrenus, vel monadicus. verùm ſubſtantia tantùm ad tantum eſſe ſecundùm miſtionem, hoc ſanè non eſt numerus, ſed ratio miſtionis numerorum corporalium, aut quorumcunque. Nec igitur eò quòd faciat, cauſa numerus eſt: nec omnino numerus monadicus, aut materia, aut ratio, & forma rerum eſt: ſed nec quidem vt id, quòd cuius cauſa.

Contra ponentes bonum, quod eſt hic, omne à numeris prouenire. Contra etiam nonnullos Homeri expoſitores, fatua quadam in numeris dicentes. Et quo pacto in numeris ponendum eſt ipſum bonum. Cap. IX.

DVbitauerit autem aliquis, quidnã ſit aliud bene, quod à numeris, ſi miſti in numero rationali, aut impari ſit. nunc etenim nihil ſalubrius, ter tria, ſi melicratum ſit miſtum, ſed magis proderit fortaſſis, ſi in nulla proportione ſit, & aquoſum, aut ſi in numero ſit purum. Itẽ rationes miſtionum in additione numerorum, non in nnmeris ſunt, veluti tria ad duo, nõ ter duo. idem enim genus eſſe oportet in multiplicationibus. Quare, ipſo A menſurare oportet ordinem, in quo A, B, C, & ipſo D eum, in quo D, E, Z. & quare eodem omnia. erit igitur ipſius ignis, B, E, Z. & aquæ numerus bis tria. Si autem neceſſe eſt omnia numero participare, neceſſe eſt multa eadem accidere, & numerum eundẽ huic, & alij eſſe. Vtrum igitur hoc eſt cauſa, & propter hoc res eſt? An id immanifeſtum, veluti eſt quidam Solis, ac rurſus Lunæ lationum numerus, & vitæ vniuſcuiuſque animalium? Quid igitur prohibet quoſdam eorum quadratos eſſe, quoſdam cubos & æquales, alios duplos? Nihil enim prohibet, ſed neceſſe eſt in hos conuerti, ſi omnia numero participabant, & quæ differunt contingebat ſub eodem numero cadere. Quare, ſi quibuſdam idem accidens acciderit, eadem inuicem illa erunt, eandem habentia numeri ſpeciem, puta Sol & Luna, eadem. Sed propter quid cauſæ eædem? ſeptem quidem vo-

cales, ſeptem autem chordæ, aut harmoniæ, ſeptem verò pleiades, in ſeptem autem quædam emittunt dentes, quædam verò non, ſeptem etiam, qui ad Thebas. Vtrum igitur quoniam talis quidam numerus ſuapte natura aptus eſt, ideo aut illi fuerunt ſeptem, aut pleias ſeptenarum ſtellarum eſt? An hi quidem propter portas aut aliam quandam cauſam? Illam verò nos ita numeramus, viſam autem duodecim, quidam autem plures. nam ξψζ conſonantias aiunt eſſe. & quoniam illæ tres: hæc quoque tria. quod autem mille talia ſint, nemo curat. ipſi enim γ & ρ eſſe. poſſit vnum ſignum. Si autem quoniam duplum aliorum vnumquodque, aliud verò minimè, cauſa quidem eſt: quia cùm tria loca ſint, vnum in vno quoque infertur ipſi σ, propterea tria tantum ſunt, ſed non quoniam conſonantiæ tres: nam plures conſonantiæ ſunt. hic verò non amplius poſſunt. Similes verò hi quoque ſunt Antiquis Homericis, qui paruas ſimilitudines vident, magnas verò non vident. Dicunt autem quidam, quod multa talia ſunt, veluti ipſæ mediæ, quædam nouem, quędam octo, & carmen decem & ſeptem his eſſe æquale numero. aſcendit autem in dextro quidem nouem ſyllabis, in ſiniſtro verò octo, & quòd æqualis diſtantia tam in literis ab α ad ω, quam in tibijs à grauiſſimo bombo ad acutiſſimam neten, cuius numerus æqualitas eſt omnimodæ cœli melodiæ. Videri autem non decet talia. nam nullus dubitaret neque dicere, nec inuenire in perpetuis, quoniam & in corruptibilibus. Vtrum quæ in numeris naturæ laudatæ, & quæ his contraria, ac omnino, quæ in Mathematibus, vt quidam dicunt, & cauſas naturæ faciunt, videntur hoc

modo

modo conſiderantes fugere. ſecundùm nullum enim modum eorum, qui circa principia determinati ſunt, vlla eorum cauſa eſt. Vt tamen manifeſtum faciunt, quod ipſum bene eſt, & quod de coordinatione ipſius boni eſt impar, rectum, æquale, quæ quorundam numerorum ſunt potentiæ (ſimul nanque anni tempora, & talis numerus) & cœtera, quæcunque colligunt, ex theorematibus mathematicis hanc potentiam omnia habent. Quare aſſimilantur caſualibus accidentibus. ſunt enim accidentia quidem, ſed conuenientia inuicem omnia. vnum autem, quod proportionale eſt. In vnaquaque enim entis prædicatione eſt, quod proportionale eſt, vt rectum in longitudine, ita in latitudine, ęquale: in numero verò fortaſſis impar, in colore autem album. Prætereà harmonicorum, atque ſimilium non ſunt cauſa numeri, qui in formis ſunt Illi nanque æquales abinuicem ſpecie differunt. etenim ipſa quoque vnitates: quare propter hæc non ſunt faciendæ formæ. Quæ igitur accidunt hæc, & alia etiam his plura, ſi colligerentur. Videtur autem in indicio eſſe multis malè affici circa generationem eorum, & nullo modo poſſe cõnecti, eò quòd mathematica non ſit à ſenſibilibus (vt quidam dicunt) ſeparata, nec ipſa quidem ſint principia.

THEOPHRASTI METAPHYSICORVM LIBER.

Dubitationes, quo pacto ſe habeant intelligibilia cum naturalibus, & quæ ſint ipſa intelligibilia. Cap. I.

QVO pacto, ac quibus eam, quæ de primis eſt, ſpeculationem determinare oportet? Etenim ea, quæ naturæ eſt, plurifida, vel (quẽadmodum quidam aiunt) ordinata minus exiſtit, mutationes ſubiens omnimodas. At quę circa prima verſatur finita eſt, & circa eadem ſemper. Quamobrem in intelligibilibus quoque quæ ſenſui peruia non ſunt, ipſam ponunt, vtpote motu, mutationeque priuatis: atque in ſumma honorabiliorem, maioremque eam eſſe exiſtimant. Sit igitur initium, vtrum conſenſum quendam, ac mutuũ veluti ſocietatem cum naturalibus intelligibilia habeant: an nulle, ſed tanquam ſeiuncta vtraque, ad omnem quidem ſubſtantiam quodam modo ſeſe adiuuent. Rationi profectò magis cõſentaneum exiſtit, propinquitatem quandam inesse, & non peregrina fateri omnia, ſed verbi gratia,

tia, aliqua quidem eſſe priora, aliqua verò poſteriora: nonnulla autem principia, quędam ſub principijs collocata, quemadmodum & æterna ad ea, quæ corruptioni obnoxia ſunt, ſe habere videntur. Si igitur res ita habeat, quænam ipſorum, & in quibus erit natura? Quippe ſi ſolis ſint mathematicis intelligibilia, vt nonnulli aiũt, neq; admodum inſignis cum ſenſibilibus, neque prorſus idonea eſſe videbitur cognatio cuiuſq;: vtpote quę profectò excogitata ſunt. Eſſe autem videntur, nobis figuras, formasque, ac rationes accommodantibus. At hęc per illa nullam nacta ſunt naturam. Si verò non, fieri nequit, vt ſic cum ijs, quæ natura conſtant, conſpirent, vt illis tanquam vitam, ac mouendi facultatem ſuggerant. Sed ne numerus quidem ipſe hoc præſtare poſſet: quem etiam primum, atque maximè principem quidam faciunt. Eſt autem alia quædam, quæ prior, ac præſtantior eſt, ſubſtantia, de qua diſſerere tentandum eſt, ſit ne vna aut numero, aut ſpecie, aut genere. Erit igitur oppidò quàm rationabile eam, quæ principijs naturam ſortita eſt, in paucis eſſe, ſi abundantibus inſit, niſi & in primis, & eo, quod primum eſt, collocata ſit. Quænam ergo ſit hæc, quique plures ipſi quoquo modo demonſtrare conandum eſt, ſiue proportione, ſiue ſimilitudine alia. Forſitan autem poteſtate quadam atque aliorum exceſſu, perinde atque Deus, accipi debet. diuinum ſiquidem omnium principium exiſtit, per quod & ſunt, & permanent vniuerſa. Hoc itaque modo aſſignare fortè erit perfacile. at vel clarius, vel ad ſuadendum aptius, difficile. Cùm autem principium ſit huiuſmodi, quòd cum ſenſibilibus affinitatem habeat: natura verò (vt

ſimpliciter dicam)in motu perſiſtat, quod & illi proprium exiſtit: manifeſtum eſt ipſum conſtitui debere motus cauſam. At cum per ſe immobile habeatur, conſtat ipſum non eſſe cauſam, vt quæ à natura ſunt, moueantur: ſed hoc alij cuidam meliori ac priori relinquendum eſt poteſtati: qualis eſt illius ipſius, quod expetitur, natura, à qua circularis, continua, & irrequieta latio prouenit. Quapropter ſecundùm hoc haud quaquam motus eſſe principium reſoluamus oportet: aut ſi ſit, cùm mouetur, mouebit. Sed hactenus quidam veluti perfecta ratio, quæ omniū vnum facit principium, actum aſſignans, & ſubſtantiam, atque etiam quantitatem aliquam dicens, verùm ad meliorem quandam, diuiniorémq; attollens particulam: ſic enim aſſignare potius oportet, quàm id, quod ſectionem, partiumque diſtractionem recipit, auferre. Nam eminentiore ſimul, atque vera magis fulcitur ratione ita loquentium ſententia.

Dubitationes, de deſiderio ſuperiorū, ac inferiorū rerū, & an inferiora ſint cœli partes, & quo pacto, & an circularis latio ſit de cęli ſubſtātia. Cap. II.

QVòd autem conſequens eſt de deſiderio, qualenam ſit, & quorum, iam fuſiore indiget ſermone: quippe cum multa ſint ea, quæ in gyrum feruntur, & lationes quodammodo contrariorum, & vanum, & cuius gratia incertum eſt. Etenim ſiue vnum eſt, quod mouet, non omnia idem principium mouere, erit abſurdum. Siue ſecundùm vnumquodque aliud, atque diuerſum, & principia quoq; plura. Quamobrem ipſorum concordia ad optimam tendentium

expe-

expetitionem, nequaquam eſſe conſtabit. Quò autem ad ſphærarum pluralitatem, de cauſa maiorem requirit ſermonem. Nec enim iſte Aſtrologorum eſt. Dubium etiam eſt, quo pacto cum naturali habitu prædita ſint, non quietem, ſed motum ſectentur. Cur igitur ſimul per imitationem illud pari modo dicunt, & qui vnum, & qui numeros aiunt. Ipſi enim numeros, id vnũ eſſe inquiunt. Iam deſiderium, præſertim indeterminatæ rei, cum anima exiſtit, niſi quis ſimilitudine, ac differentia, quæ mouentur, animata dicat: ſimul autem anima, & motus eſſe videtur. Siquidem vita ineſt habentibus: à qua appetitus quoque, qui circa vnumquodque eſt, tanquàm per alia patiantur, animã tamen obtinẽt. Quod ſi igitur motus circularis cauſa prima ſit, non erit vtique optimi. quippe cùm is, qui animæ eſt, præſtantior ſit. Primus autem eſt vel maximè, qui cogitationis eſt, à qua appetentia quoque exiſtit. At hoc fortè quiſpiam interrogabit, quam ob cauſam ſolùm, quæ circulo mouẽtur, deſiderio afficiantur; eorum verò, quę circa medium, nullũ; quanquam & ipſa mobilia ſunt. An ꝙ impotens ſit, aut pertranſire nequeat id, quod primum eſt. At ſi propter imbecillitatem, hoc ſanè erit abſurdum. Robuſtius nanq; Ipſum quiſpiam exiſtimauerit Ioue Homer. qui ait.

Ipſe equidem à terra traherem, & ponto quoque ab ipſo.

Quare reliquum eſt, vt tanquàm incomprehenſibile quippiam, atq; minimè compoſitũ ſit. Forſitan autem rogabit prius aliquis, quo modo ſe habeant. Vtrum cœline partes hęc ſint, an non.

non. Et ſi partes, quo pacto partes. Nam nunc non ſecundùm regiones modò, verumetiam ſecundum actionem à nobiliſſimis quaſi abiecta videntur: ſiquidem circularis latio huiuſmodi eſt. Contingit enim veluti per accidens ex ea, quæ in gyrum ſit, latione, tum ad locum, tum inuicem fieri mutationes. Quòd ſi & optimo melius eſſet aliquid, circulari motu à primo (niſi recipiendi vetaret impotentia) indigeret quandoquidem quod primum eſt, ac diuiniſſimum, quæ optima ſunt, vult omnia. id autem fortè excedens aliquid, & inueſtigabile exiſtit. Arbitratur ſanè qui hoc dicit, ſimilia eſſe omnium, & in optimis tenuem aliquam eſſe, aut nullam habere differētiam. Sed fortè quiſpiam hoc addubitauerit ad ipſum primum cœlum referens, vtrum circularis latio de ipſius ſubſtantia ſit: & ſi à quiete habita, ſtatim in corruptionem laberetur, an cupidine quadam, atque appetentia per accidens, niſi illa vtique appetendi facultas ei congenita ſit. nihilque prohibeat talia quædam eſſe entia. Sed forſitan eum, qui talem appetitum detraxit, de ipſa latione ambigere continget, ſi ſublata cœlum corrumperet. Atque hoc quidem, quaſi ad alios ſermones pertinere videtur. Verùm hoc ipſum de hac aut de his principijs quiſpiam exiſtimabit.

Narrantur opiniones multæ circa rerum principia. Cap. III.

FOrtaſſis autem pòſt, alia protinus aſſignare, quæ ordine ſequuntur principia, atque in eo, quod anteceſſit, ſubſiſtere non oportet quiſpiam affirmabit. Hoc enim eſt perfecti, ſapien-

pientiſque viri: quo pacto Eurytum calculos quoſdam diſponentem aliquando Archytas pro didit facere, dicereq; hunc eſſe hominis, illum verò cuiuſuis alium numerum. Nunc verò multi, aliquatenus progreſſi, quieſcunt, quemadmodum qui & vnum, & indefinitam dualitatem ponunt. Numeros enim planaque & corpora cum creauerint, reliquæ penè omittunt, paucillum attingentes: & hoc tantum declarantes, quòd alia quidem ab indeterminata dualitate proficiſcuntur, vt locus, inane, infinitum: alia verò à numeris, & vno, vt anima, & alia quędam. tempus autem ſimul, & cœlum, & alia quoque complura negligunt: nec vllam poſtea de cœlo, ac reliquis faciunt mentionem. Pari modo Speuſippi diſcipuli, non autem aliorum vllus, præterquam Xenocrates, quippe qui omnia quodam modo mundo ſimiliter accommodat, ſenſibilia, intelligibilia, mathematica, item & diuina. Conatur quoque Eſtiæus vſque aliquid (non quemadmodum dictum eſt) de primis ſolum diſſerere. Plato autem, dum ad principia redigit, alia quoque tangere videtur, ad ideas ea referens: iſtas verò ad numeros: ex his autem ad principia: deinde per generationem vſque ad ea, quæ dicta ſunt. Alij autem ad principia ſolùm. Nonnulli verò & veritatem in his eſſe. entia enim circa principia tantùm eſſe. At ſecus hic atque in alijs accidit diſciplinis. In illis enim quæ poſt principia ſunt, robur maius obtinent: atque inter ea, quæ in illis ſunt ſcientijs, veluti perfectiora ſolēt haberi Forte autem & hoc rationabiliter. nam ibi principiorum, in reliquis verò à principijs quæſtio eſt.

Dubi-

Dubitatio, an principia informia ſint, vel formam adepta. Cap. IIII.

SEd fortè ambiget aliquis, quonam pacto, & qualia ſupponi principia oporteat, vtrum ne informia & veluti potentia ſolum exiſtentia, vt qui ignem & terram principia faciebant; an formam adeptã, quaſi maxime foret opus, vt finita eſſent, quemadmodum in Timęo inquit. Etenim ordo, atque finitio, rebus per quã excellentibus maxime familiaria ſunt. Videtur autem hoc in reliquis quoque, vt Grammatica, Muſica, Mathematicisque, ad hunc ferè modum ſe habere. Cõſequuntur etiam quę poſt principia ſunt. itẽ & quę ſecũdùm artes, quæ quidem naturam ſimiliter imitantur, & inſtrumẽta, & alia ſecũdùm principia. Alia igitur òmnia admodum formalia putant principia: alij verò materialia tantũ. nonnulli vtrũq;, & formalia admodũ; & materialia, tanquã in ambobus perfectio cõtineatur. quippe qui ex contrarijs ſubſtantiã omnem fieri dicant. Abſonum autem & illis quoq; videatur. ſi totũ Cœlũ, & ſingulę eius partes, atq; vniuerſę, ordine, ratione, formis, viribus, circuitionibus prędite forent, ipſis vero principijs tale ineſſet nihil: ſed vt caro eorũ, quę temerè confuſa ſunt (optimus inquit Heraclitus) ſeſe mundus haberet. Atque ſecundùm minima (vt ita dixerim) accipiũt perinde atque inanimis. Definita nanq; ſingulorum natura eſt, vt ita dicam, quãuis temerè facta ſint: principia verò indeterminata. Rurſum, id quoq; haud facilè in omnibus, & in animalibus & plantis, atque in ipſa bulla; ad id cuius gratia ſunt pariter reducere, ſingulasq; rationes adhi-

bere,

bere,niſi aliorum ordine,mutationeq; omnigenas,ac varias eorum,quę tum in aere tantũm in terra gignuntur,formas fieri contingat. quorum maximum quoddã exemplum nonnulli faciunt ea,quę circa anni tempora fiunt,in quibus animaliũ,plantarum,& fructuum veluti producente ea Sole,generationes apparent Atque hęc quidem hoc in loco contemplando, inueſtigant exiguam libationem , quę ordinis conſtitutionem ad quantitatem vſque reperit . Cur item magis fieri nequeat in deterius tranſitus.

Dubitatio circa principiorum motum, & quietem. Cap. V.

IN principijs autem , vnde prima quoque cœpit oratio,de quiete merito aliquis dubitauerit nã ſi ea vt pręſtantius aliquid ſit in principijs collocabit, ſin verò vti quędam ſegnities, atque motus priuatio,minimè. verùm ſi actionem eſſe fateatur, contra , tanquam prior , ac honorabilior eſt exiſtimanda: motus verò in ſenſibilibus. Cùm autem hoc propter illud quieſcat,fieri nequit,vt id,quod mouẽs eſt,ſemper moueat. Non enim fuerit periculum,quod primum eſt,neque rationis ſpeciem habere , neque alioqui fide dignum eſſe, ſed maiorem quandam cauſam quęrit. At quod mouet,ab eo, quod mouetur,diuerſum non eſſe propter actionem, & paſſionẽ quodammodo ſenſus acclamare videtur ceu poſſibile. Sed eſt,qui ad ipſam mentem. Deumque refeſrat . Abſonum autem eſt aliud quoque dictum , illa non moueri, quę eius, quod quieſcit , appetitu ducuntur , ſiquidem ipſa alia ſequerẽtur entia . verùm enimuero forſitan non ſic accipi debet,

bet, vt ad id, quod impers eſt reducamus, ſed vt quàm maxime ſibi cònſonum, perfectumque ſit veluti ciuitas, aut animal, aut quiduis aliud eorum, quę in partes ſecari poſſunt, aut etiam omnino, Cœlum, quòd ſanè aiunt eſſe perfectiſſimum.

Dubitatio quopacto entium diuiſio in materiam, & formam fiat. Cap. VI.

CAeterùm aliquem & talia quoq; ſermonen poſtulant, quo pacto in materiam, atque formam entiũ partitio fiat. ſit ne, alterũ quidem ens, alterum verò non ens, potentia autem vnũ, & ad actum reductum: aut vnum quidem, ſed indeterminatum ens, eo, quo in artibus modo. Generatio autem, quę ipſorum quidem eſſentia, eſt ſecundùm rationes formari. ſed ita quidem ad id, quod pręſtantius eſt fortè fieret tranſitio. Ipſum autem eſſe, per eam eſſe nihilominus verum fuerit. non enim eſſet, ipſa non exiſtente. At illud, neque hoc, neque quale, neque quantum. quippe quod formis indeterminatum eſt. poteſtate autem quadam eas habet. ſed hoc pro portione ad artes omnino ſumi debet, & ſi qua ſit alia ſimilitudo.

Dubitatio, quo pacto Vniuerſi natura in contrarijs ſtat. Cap. VII.

PRęterea illud quoque dubitationem (niſi curioſa quęrendi diligentia ſit) habere videtur, curnam ipſa natura, totaque Vniuerſi ſubſtantia in contrarijs conſiſtat: idque quod deterius eſt, ęquales fermè cum optimo partes habeat,

bèat, imò verò etiam longè numeroſius ſit. Qua propter in vniuerſum dicere videtur Euripides, quod nequeunt bona eſſe ſeparata. Talis aũt ſermo parũ abeſt quin dicat, neq; bona, neq; ſimilia eſſe omnia: atq; quod de omnibus ipſum eſſe dicimus. porrò nulla inuicem eſſe ſimilia, vt quę alba, & nigra ſunt in ſeipſis. Eſt etiam quod prę ter opinionem magis eſſe videtur fieri non poſſe, vt quod eſt, abſque contrarijs exiſtat. Nonnulli verò adhuc magis inopinabili vtentes, id, quod neque eſt, neq; fuit, neque futurum eſt, in Vniuerſi naturam adnumerat. ſed hęc quidem eſt, veluti excedens quędam ſapientia.

De varijs modis: quibusq; vnumquodque perſequi deceat. Quo item pacto circa principia ſpeculari debeamus. Cap. VIII.

AT ens, quod multis dicatur modis, manifeſtum. etenim differentias ſenſus ſpeculatur, cauſasq; inquirit. Sed forſitan verius fuerit dicere, quod eorum, quę cogitatione excellẽtia ſunt, quędam quidem ſimpliciter quęrit, quędam verò dubitationem faciendo: quam tametſi tranſcendere non valet, lucem tamẽ aliquam in tenebris plus aliquid indagare volentium oſtendit. Itaque ipſum ſcire non ſine differentia quędam erit. Etenim, ſi inter ſe diuerſa ſint, differentia quędam inerit. Atque in vniuerſalibus, cùm ſub eis plurima ſint, diſcrimen inueniri eſt neceſſe, ſiue hęc vniuerſalia genera ſint, ſiue ſpecies. Omnis autem ſcientia ferè propriorum eſt. ſubſtantia nanque & quidditas ſecũdum vnumquodque proprium exiſtit Et quę in ſpeculationem veniunt ſecundùm ſe, non per accidens, ali

quid

quid vtique ad aliquo ſunt. Omnino autem in pluribus idem conſpicere aut vniuerſaliter, communiterque, aut ſecundùm quodque, modo quodam propriè eſſe ſcientię dicimus: vt numero, lineis, animalibus, plantis. Finis autem ex ambobus. Sunt etiam nonnulla vniuerſalium finis. in eo enim cauſa. At horum id, quod in parte eſt, quatenus ſectio in indiuidua ſit, quemadmodum & in factibilibus: nam ad hunc modum ſe habet ipſorum actio. Prætetea idem ſubſtantia, numero, ſpecie, genere, proportioneque ſcimus: & ſi quæ, præter hęc, diuiſiones habeantur. at vt plurimum per analogiam, tanquam plurimum eam recipientes. atque aliqua quidem per noſmetipſos, aliqua verò per rem ſubiectam. nonnulla autem per vtrũque. Sed, cum multipliciter ſcire ſit, quo pacto vnumquodque perſequi dicet? Nempe ſuus cuiuſque modus, principium eſt, ac maximum. vt prima, & intelligibilia, & mobilia, & quę ſub natura ſunt, atque ex his ipſis, quę in principio quęque ſequuntur vſque ad animalia, plantas, & vltima animæ expertia. Nam in vnoquoque genere proprium eſt aliquid, quemadmodum & in mathematicis. Ipſa nanque mathemata, quamuis vnius quodammodo ſint generis, ſortita ſunt differentiam. Sunt autem diuiſa ſufficienter. At ſi quędam nota, eò quod ignota ſint (quemadmodum inquiunt nonnulli) proprius ſanè inerit modus. Indiget autem quadam diuiſione. Sed fortaſſis in quibus fieri poteſt, proportione aliquid ſciri magis proprium fuerit dicere, quam per id quod ignotum eſt. quemadmodum ſi quis per inuiſibile inuiſibile. Tentandum eſt igitur diuidere quot modi ſint, & quoties ipſum

cogno-

cognoſcere dicatur. ad hęc autem ipſa principium. Atque primum ipſum ſcire definire difficilius videbitur. Nam fieri nequit, vt vniuerſale, communeque quippiam in his capiamus, quę multis dicuntur modis. Atque tum quatenus, tũ de quibus cauſas inueſtigare pari in ſenſibilibus, & intelligibilibus ratione deceat, aut dubiũ hoc, aut dictu non facile exiſtit. Quippe cùm via in infinitum in vtriſque aliena ſit, perimatque ſapientiam. vtraque autem quodammodò principium. Sed fortè hoc noſtrum, hoc verò ſimpliciter. aut hoc quidem finis, hoc verò noſtrum quoddam principium. Aliquatenus igitur per cauſam ſpeculari poſſumus principia, à ſenſibus incipientes. Sed cum ad ipſa ſumma, primaque tranſimus (ſiue quod cauſam non habemus, ſiue ob noſtram imbecillitatem) ſicuti deſideratiſſima intueri non amplius valemus. Fortè autem veritati magis conſonum illud exiſtit, palpãte ac veluti attingente fieri ſpeculationem. Quamobrem circa ipſa nulla contingit hallucinatio. At difficilis eſt circa idipſum intellectus, atque fides. Cum autem & alioqui magnum quippiam ſit, & ad ſingulares tractationes neceſſarium, & potiſſimùm maximas, facere conuenit definitiones, tum de natura ipſa, tum circa ea, quę adhuc propria ſunt. Siquidem qui de omnibus rationem quęritant, ſimul cum ratione ſcientiam tollunt, imò verius erit dicere eos rationem petere eorum, quorũ neque eſt, neque fuit, quicunque Cœlum ipſum æternum exiſtimant. lationes autem, magnitudines, figuras, diſtantiasque, & alia, quorum Aſtrologia demõſtrationem facit, & ipſa, quę prima mouent, & cuius gratia dicere omittunt: quænam ita ou-

iuſque natura quis inuicem ſitus, quæ ipſius vniuerſi ſubſtantia, ad alias quoque ſingulares ſpecies, ad cicures vſque animantes plantaſque deſcendendo. Itaque ſi quid coadiuuat Aſtrologus in his, quæ prima ſunt in natura, non erit. Alia enim maximè propria ſunt, ac priora. quippe cùm modus (vt quidam putant) naturalis non ſit, aut ſaltem non omnis. Atqui moueri ſimpliciter naturæ, Cœloque maximè peculiare exiſtit: quare & ſubſtantiæ cuiuſque rei actio, & quod ſecundum vnumquodque, dum in opere eſt, atque motu, vt in animalibus, & plantis. Sin verò minus, æquiuoca ſunt. quamuis videlicet in reuolutione Cœlum ſit ſecundùm ſubſtantiam, ſeparatum tamen & quietem agens, æquiuocum eſſet. Nam velut quędam vita eſt circunlatio Vniuerſi.

De cauſa cuius gratia in inferioribus à ſuperioribus dipendentibus: vbi & nonnullæ Antiquorum opiniones adducuntur. Cap. VI.

QVærendum eſt igitur, ſi in animalibus, aut cui competit, vita non exiſtente in cœlo quoque atque cœleſtibus, neque latio, neque determinatus quidã modus ineſſet. Præſens autem dubitatio ad eum, qui ab immobili eſt, motum modo quodam pertinet. Quòd verò omnis alicuius ſint gratia, & temerè nihil, ſed perinde ac definitio, haud facilè exiſtit, vt ſæpe dicitur. Vnde enim incipere, & in quæ definire oportebat? Cæterum nonnulla ſunt eorum, quæ ita habere non videntur, ſed alia quidem caſu, alia verò neceſſitate quadam, vt in cœleſtibus, &

tia per ſe exiſtit. In ſumma autem, vt abſque hac vniuerſi natura ſit, fieri nequit, ſed veluti aquam ſortiri portionem, aut aliud antecellere, aut contrária eſſe principia oportet. Quamobrem, nec Deum fatentur eſſe, qui aſcribunt indeterminatum agere poſſe omnia. Quinetiam, ſi aliquatenus fieri poteſt, neque hoc fortaſſis prælegerit: quippe cum totam ſubſtantiam ex contrarijs quidem, ac in contrarijs exiſtentem, perire contingeret. Videntur autem & in primis conſiderata pleraque, & vt accidit, ſicuti quæ circa terræ mutationes dicta ſunt. Neq; enim quod melius eſt, neque cuius gratia, ſed ſi conſe qui aliquid eſt neceſſe. Multa nanque tum in aere, tum in alijs talia contingunt. Ex ſenſibilibus autem cœleſtia potiſſimum ordinem habere vidētur, cęteris priora loco, niſi mathematica ſint. Nam & ſi non totum, at maior pars in his ordinem adſeruat. niſi quis formas tales accipiat, quales Democritus indiuiduis ſupponit corpuſculis. Sed de his quidem conſiderandum. Quòd autem initio dictum eſt, & in ipſa natura, in vniuerſi ſubſtantia finitionem quandam ejus, quod alicuius gratia exiſtit, atque illius, qui ad melius eſt impetus, capere tentandum eſt. Nam in quibus entia ſint, & quonam inter ſe modo ſeſe habeant, hoc eius, quæ de Vniuerſo ſpeculationis, exordium fuit.

ſimpliciter dicam) in motu perſiſtat, quod & illi proprium exiſtit: manifeſtum eſt ipſum conſtitui debere motus cauſam. At cum per ſe immobile habeatur, conſtat ipſum non eſſe cauſam, vt quæ à natura ſunt, moueantur: ſed hoc alij cuidam meliori ac priori relinquendum eſt poteſtati: qualis eſt illius ipſius, quod expetitur, natura, à qua circularis, continua, & irrequieta latio prouenit. Quapropter ſecundùm hoc haud quaquam motus eſſe principium reſoluamus oportet: aut ſi ſit, cùm mouetur, mouebit. Sed hactenus quidam veluti perfecta ratio, quæ omniū vnum facit principium, actum aſſignans, & ſubſtantiam, atque etiam quantitatem aliquam dicens, verùm ad meliorem quandam, diuinioremq́; attollens particulam: ſic enim aſſignare potius oportet, quàm id, quod ſectionem, partiumque diſtractionem recipit, auferre. Nam eminentiore ſimul, atque vera magis fulcitur ratione ita loquentium ſententia.

Dubitationes, de deſiderio ſuperiorū, ac inferiorū rerū, & an inferiora ſint cœli partes, & quo pacto, & an circularis latio ſit de cęli ſubſtātia. Cap. II.

QVòd autem conſequens eſt de deſiderio, qualenam ſit, & quorum, iam fuſiore indiget ſermone: quippe cum multa ſint ea, quæ in gyrum feruntur, & lationes quodammodo contrariorum, & vanum, & cuius gratia incertum eſt. Etenim ſiue vnum eſt, quod mouet, non omnia idem principium mouere, erit abſurdum; Siue ſecundùm vnumquodque aliud, atque diuerſum, & principia quoq; plura. Quamobrem ipſorum concordia ad optimam tendentium

expe-

expetitionem, nequaquam eſſe conſtabit. Quò autem ad ſphærarum pluralitatem, de cauſa ma iorem requirit ſermonem. Nec enim iſte Aſtrologorum eſt. Dubium etiam eſt, quo pacto cum naturali habitu prædita ſint, non quietem, ſed motum ſectentur. Cur igitur ſimul per imitationem illud pari modo dicunt, & qui vnum, & qui numeros aiunt. Ipſi enim numeros, id vnũ eſſe inquiunt. Iam deſiderium, præſertim indeterminatæ rei, cum anima exiſtit, niſi quis ſimilitudine, ac differentia, quæ mouentur, animata dicat: ſimul autem anima, & motus eſſe videtur. Siquidem vita ineſt habentibus: à qua appetitus quoque, qui circa vnumquodque eſt, tanquàm per alia patiantur, animã tamen obtinẽt. Quod ſi igitur motus circularis cauſa prima ſit, non erit vtique optimi. quippe cùm is, qui animæ eſt, præſtantior ſit. Primus autem eſt vel maximè, qui cogitationis eſt, à qua appetentia quoque exiſtit. At hoc fortè quiſpiam interrogabit, quam ob cauſam ſolùm, quæ circulo mouẽtur, deſiderio afficiantur; eorum verò, quę circa medium, nullũ; quanquam & ipſa mobilia ſunt. An ꝙ impotens ſit, aut pertranſire nequeat id, quod primum eſt. At ſi propter imbecillitatem, hoc ſanè erit abſurdum. Robuſtius nanq; Ipſum quiſpiam exiſtimauerit Ioue Homer. qui ait.

Ipſe equidem à terra traherem, & ponto quoque ab ipſo.

Quare reliquum eſt, vt tanquàm incomprehenſibile quippiam, atq; minimè compoſitũ ſit. Forſitan autem rogabit prius aliquis, quo modo ſe habeant. Vtrum cœli ne partes hęc ſint, an

non.

non. Et ſi partes, quo pacto partes. Nam nunc non ſecundùm regiones modò, verumetiam ſecundum actionem à nobiliſſimis quaſi abiecta videntur: ſiquidem circularis latio huiuſmodi eſt. Contingit enim veluti per accidens ex ea, quæ in gyrum ſit, latione, tum ad locum, tum inuicem fieri mutationes. Quòd ſi & optimo melius eſſet aliquid, circulari motu à primo (niſi recipiendi vetaret impotentia) indigeret quandoquidem quod primum eſt, ac diuiniſſimum, quæ optima ſunt, vult omnia. id autem fortè excedens aliquid, & inueſtigabile exiſtit. Arbitratur ſanè qui hoc dicit, ſimilia eſſe omnium, & in optimis tenuem aliquam eſſe, aut nullam habere differẽtiam. Sed fortè quiſpiam hoc addubitauerit ad ipſum primum cœlum referens, vtrum circularis latio de ipſius ſubſtantia ſit: & ſi à quiete habita, ſtatim in corruptionem laberetur, an cupidine quadam, atque appetentia per accidens, niſi illa vtique appetendi facultas ei congenita ſit. nihilque prohibeat talia quædam eſſe entia. Sed forſitan eum, qui talem appetitum detraxit, de ipſa latione ambigere continget, ſi ſublata cœlum corrumperet. Atque hoc quidem, quaſi ad alios ſermones pertinere videtur. Verùm hoc ipſum de hac aut de his principijs quiſpiam exiſtimabit.

Narrantur opiniones multæ circa rerum principia. Cap. III.

FOrtaſſis autem pòſt, alia protinus aſſignare, quæ ordine ſequuntur principia, atque in eo, quod anteceſſit, ſubſiſtere non oportet quiſpiam affirmabit. Hoc enim eſt perfecti, ſapien-

pientiſque viri: quo pacto Eurytum calculos quoſdam diſponentem aliquando Archytas prodidit facere, dicereq; hunc eſſe hominis, illum verò cuiuſuis alium numerum. Nunc verò multi, aliquatenus progreſſi, quieſcunt, quemadmodum qui & vnum, & indefinitam dualitatem ponunt. Numeros enim planaque & corpora cum creauerint, reliquæ penè omittunt, paucillum attingentes: & hoc tantum declarantes, quòd alia quidem ab indeterminata dualitate proficiſcuntur, vt locus, inane, infinitum: alia verò à numeris, & vno, vt anima, & alia quędam. tempus autem ſimul, & cœlum, & alia quoque complura negligunt: nec vllam poſtea de cœlo, ac reliquis faciunt mentionem. Pari modo Speuſippi diſcipuli, non autem aliorum vllus, præterquam Xenocrates, quippe qui omnia quodam modo mundo ſimiliter accommodat, ſenſibilia, intelligibilia, mathematica, item & diuina. Conatur quoque Eſtiæus vſque aliquid (non quemadmodum dictum eſt) de primis ſolum diſſerere. Plato autem, dum ad principia redigit, alia quoque tangere videtur, ad ideas ea referens: iſtas verò ad numeros: ex his autem ad principia: deinde per generationem vſque ad ea, quæ dicta ſunt. Alij autem ad principia ſolùm. Nonnulli verò & veritatem in his eſſe. entia enim circa principia tantùm eſſe. At ſecus hic atque in alijs accidit diſciplinis. In illis enim quæ poſt principia ſunt, robur maius obtinent: atque inter ea, quæ in illis ſunt ſcientijs, veluti perfectiora ſolēt haberi Forte autem & hoc rationabiliter. nam ibi principiorum, in reliquis verò à principijs quæſtio eſt.

Dubi-

Dubitatio, an principia informia ſint, vel formam adepta. Cap. IIII.

SEd fortè ambiget aliquis, quonam pacto, & qualia ſupponi principia oporteat, vtrum ne informia & veluti potentia ſolum exiſtentia, vt qui ignem & terram principia faciebant; an formam adeptã, quaſi maxime foret opus, vt finita eſſent, quemadmodum in Timęo inquit. Etenim ordo, atque finitio, rebus per quã excellentibus maxime familiaria ſunt. Videtur autem hoc in reliquis quoque, vt Grammatica, Muſica, Mathe maticisque, ad hunc ferè modum ſe habere. Cõſequuntur etiam quę poſt principia ſunt. itẽ & quę ſecundùm artes, quæ quidem naturam ſimiliter imitantur, & inſtrumẽta, & alia ſecũdùm principia. Alia igitur òmnia admodum formalia putant principia. alij verò materialia tantũ. nonnulli vtrũq;, & formalia admodũ; & materialia, tanquã in ambobus perfectio cõtineatur. quippe qui ex contrarijs ſubſtantiã omnem fieri dicant. Abſonum autem & illis quoq; videatur. ſi totũ Cœlũ, & ſingulę eius partes, atq; vniuerſę, ordine, ratione, formis, viribus, circuitionibus prędi tę forent, ipſis vero principijs tale ineſſet nihil: ſed vt caro eorũ, quę temerè confuſa ſunt (optimus inquit Heraclitus) ſeſe mundus haberet. At quę ſecundùm minima (vt ita dixerim) accipiũt perinde atque inanimis. Definita nanq; ſingulorum natura eſt, vt ita dicam, quãuis temerè facta ſint: principia verò indeterminata. Rurſum, id quoq; haud facilè in omnibus, & in animalibus & plantis, atque in ipſa bulla; ad id cuius gratia ſunt pariter reducere, ſingulasq; rationes adhibere,

bere, niſi aliorum ordine, mutationeq; omnigenas, ac varias eorum, quę tum in aere tantũm in terra gignuntur, formas fieri contingat. quorum maximum quoddã exemplum nonnulli faciunt ea, quę circa anni tempora fiunt, in quibus animaliũ, plantarum, & fructuum veluti producente ea Sole, generationes apparent Atque hęc quidem hoc in loco contemplando, inueſtigant exiguam libationem, quę ordinis conſtitutionem ad quantitatem vſque reperit. Cur item magis fieri nequeat in deterius tranſitus.

Dubitatio circa principiorum motum, & quietem. *Cap. V.*

IN principijs autem, vnde prima quoque cœpit oratio, de quiete meritò aliquis dubitauerit nã ſi ea vt prę ſtantius aliquid ſit in principijs collocabit, ſin verò vti quędam ſegnities, atque motus priuatio, minimè. verùm ſi actionem eſſe fateatur, contra, tanquam prior, ac honorabilior eſt exiſtimanda: motus verò in ſenſibilibus. Cùm autem hoc propter illud quieſcat, fieri nequit, vt id, quod mouẽs eſt, ſemper moueat. Non enim fuerit periculum, quod primum eſt, neque rationis ſpeciem habere, neque alioqui fide dignum eſſe, ſed maiorem quandam cauſam quęrit. At quod mouet, ab eo, quod mouetur, diuerſum non eſſe propter actionem, & paſſionẽ quodammodo ſenſus acclamare videtur ceu poſſibile. Sed eſt, qui ad ipſam mentem. Deumque refe rat. Abſonum autem eſt aliud quoque dictum, illa non moueri, quę eius, quod quieſcit, appetitu ducuntur, ſiquidem ipſa alia ſequerẽtur entia. verùm enimuero forſitan non ſic accipi debet,

bet,

bet, vt ad id, quod impers eſt reducamus, ſed vt quàm maxime ſibi cònſonum, perfectumque ſit veluti ciuitas, aut animal, aut quiduis aliud eorum, quę in partes ſecari poſſunt, aut etiam omnino, Cœlum, quòd ſanè aiunt eſſe perfectiſſimum.

Dubitatio quopacto entium diuiſio in materiam, & formam fiat. Cap. VI.

CAeterùm aliquem & talia quoq; ſermonen poſtulant, quo pacto in materiam, atque formam entiũ partitio fiat. ſit ne, alterũ quidem ens, alterum verò non ens, potentia autem vnũ, & ad actum reductum: aut vnum quidem, ſed indeterminatum ens, eo, quo in artibus modo. Generatio autem, quę ipſorum quidem eſſentia, eſt ſecundùm rationes formari. ſed ita quidem ad id, quod pręſtantius eſt fortè fieret tranſitio. Ipſum autem eſſe, per eam eſſe nihilominus verum fuerit. non enim eſſet, ipſa non exiſtente. At illud, neque hoc, neque quale, neque quantum. quippe quod formis indeterminatum eſt. poteſtate autem quadam eas habet. ſed hoc pro portione ad artes omnino ſumi debet, & ſi qua ſit alia ſimilitudo.

Dubitatio, quo pacto Vniuerſi natura in contrarijs ſtat. Cap. VII.

PRęterea illud quoque dubitationem (niſi curioſa quęrendi diligentia ſit) habere videtur, curnam ipſa natura, totaque Vniuerſi ſubſtantia in contrarijs conſiſtat: idque quod deterius eſt, ęquales fermè cum optimo partes habeat,

bèat, imò verò etiam longè numeroſius ſit. Quapropter in vniuerſum dicere videtur Euripides, quòd nequeunt bona eſſe ſeparata. Talis aũt ſermo parũ abeſt quin dicat, neq; bona, neq; ſimilia eſſe omnia: atq; quod de omnibus ipſum eſſe dicimus. porrò nulla inuicem eſſe ſimilia, vt quę alba, & nigra ſunt in ſeipſis. Eſt etiam quod pręter opinionem magis eſſe videtur fieri non poſſe, vt quod eſt, abſque contrarijs exiſtat. Nonnulli verò adhuc magis inopinabili vtentes, id, quod neque eſt, neq; fuit, neque futurum eſt, in Vniuerſi naturam adnumerat. ſed hęc quidem eſt, veluti excedens quędam ſapientia.

De varijs modis: quibusq; vnumquodque perſequi deceat. Quo item pacto circa principia ſpeculari debeamus. Cap. VIII.

AT ens, quod multis dicatur modis, manifeſtum. etenim differentias ſenſus ſpeculatur, cauſasq; inquirit. Sed forſitan verius fuerit dicere, quod eorum, quę cogitatione excellẽtia ſunt, quędam quidem ſimpliciter quęrit, quędam verò dubitationem faciendo: quam tametſi tranſcendere non valet, lucem tamẽ aliquam in tenebris plus aliquid indagare volentium oſtendit. Itaque ipſum ſcire non ſine differentia quędam erit. Etenim, ſi inter ſe diuerſa ſint, differentia quędam inerit. Atque in vniuerſalibus, cùm ſub eis plurima ſint, diſcrimen inueniri eſt neceſſe, ſiue hęc vniuerſalia genera ſint, ſiue ſpecies. Omnis autem ſcientia ferè propriorum eſt. ſubſtantia nanque & quidditas ſecũdum vnumquodque proprium exiſtit. Et quę in ſpeculationem veniunt ſecundùm ſe, non per accidens, ali

quid

quid vtiqueád aliquo ſunt. Omnino autem in pluribus idem conſpicere aut vniuerſaliter, communiterque, aut ſecundùm quodque, modo quodam propriè eſſe ſcientię dicimus: vt numero, lineis, animalibus, plantis. Finis autem ex ambobus. Sunt etiam nonnulla vniuerſalium finis. in eo enim cauſa. At horum id, quod in parte eſt, quatenus ſectio in indiuidua ſit, quemadmodum & in factibilibus: nam ad hunc modum ſe habet ipſorum actio. Præterea idem ſubſtantia, numero, ſpecie, genere, proportioneque ſcimus: & ſi quæ, præter hęc, diuiſiones habeantur. at vt plurimum per analogiam, tanquam plurimum eam recipientes. atque aliqua quidem per noſmetipſos, aliqua verò per rem ſubiectam. nonnulla autem per vtrũque. Sed, cum multipliciter ſcire ſit, quo pacto vnumquodque perſequi dicet? Nempe ſuus cuiuſque modus, principium eſt, ac maximum. vt prima, & intelligibilia, & mobilia, & quę ſub natura ſunt, atque ex his ipſis, quę in principio quęque ſequuntur vſque ad animalia, plantas, & vltima animæ expertia. Nam in vnoquoque genere proprium eſt aliquid, quemadmodum & in mathematicis. Ipſa nanque mathemata, quamuis vnius quodammodo ſint generis, ſortita ſunt differentiam. Sunt autem diuiſa ſufficienter. At ſi quędam nota, eò quod ignota ſint (quemadmodum inquiunt nonnulli) proprius ſanè inerit modus. Indiget autem quadam diuiſione. Sed fortaſſis in quibus fieri poteſt, proportione aliquid ſciri magis proprium fuerit dicere, quam per id quod ignotum eſt. quemadmodum ſi quis per inuiſibile inuiſibile. Tentandum eſt igitur diuidere quot modi ſint, & quoties ipſum cogno-

cognoſcere dicatur. ad hęc autem ipſa principium. Atque primum ipſum ſcire definire difficilius videbitur. Nam fieri nequit, vt vniuerſale, communeque quippiam in his capiamus, quę multis dicuntur modis. Atque tum quatenus, tū de quibus cauſas inueſtigare pari in ſenſibilibus, & intelligibilibus ratione deceat, aut dubiū hoc, aut dictu non facile exiſtit. Quippe cùm via in infinitum in vtriſque aliena ſit, perimatque ſapientiam. vtraque autem quodammodò principium. Sed fortè hoc noſtrum, hoc verò ſimpliciter. aut hoc quidem finis, hoc verò noſtrum quoddam principium. Aliquatenus igitur per cauſam ſpeculari poſſumus principia, à ſenſibus incipientes. Sed cùm ad ipſa ſumma, primaque tranſimus (ſiue quod cauſam non habemus, ſiue ob noſtram imbecillitatem) ſicuti deſideratiſſima intueri non amplius valemus. Fortè autem veritati magis conſonum illud exiſtit, palpāte ac veluti attingente fieri ſpeculationem. Quamobrem circa ipſa nulla contingit hallucinatio. At difficilis eſt circa idipſum intellectus, atque fides. Cum autem & alioqui magnum quippiam ſit, & ad ſingulares tractationes neceſſarium, & potiſſimùm maximas, facere conuenit definitiones, tum de natura ipſa, tum circa ea, quę adhuc propria ſunt. Siquidem qui de omnibus rationem quęritant, ſimul cum ratione ſcientiam tollunt, imo verius erit dicere eos rationem petere eorum, quorū neque eſt, neque fuit, quicunque Cœlum ipſum æternum exiſtimant. lationes autem, magnitudines, figuras, diſtantiasque, & alia, quorum Aſtrologia demōſtrationem facit, & ipſa, quę prima mouent, & cuius gratia dicere omittunt: quænam ita cu-

tia per ſe exiſtit. In ſumma autem, vt abſque hac vniuerſi natura ſit, fieri nequit, ſed veluti aquam ſortiri portionem, aut aliud antecellere, aut contrária eſſe principia oportet. Quamobrem, nec Deum fatentur eſſe, qui aſcribunt indeterminatum agere poſſe omnia. Quinetiam, ſi aliquatenus fieri poteſt, neque hoc fortaſſis prælegerit: quippe cum totam ſubſtantiam ex contrarijs quidem, ac in contrarijs exiſtentem, perire contingeret. Videntur autem & in primis conſiderata pleraque, & vt accidit, ſicuti quæ circa terræ mutationes dicta ſunt. Neq; enim quod melius eſt, neque cuius gratia, ſed ſi conſe qui aliquid eſt neceſſe. Multa nanque tum in aere, tum in alijs talia contingunt. Ex ſenſibilibus autem cœleſtia potiſſimum ordinem habere vidētur, cęteris priora loco, niſi mathematica ſint. Nam & ſi non totum, at maior pars in his ordinem adſeruat. niſi quis formas tales accipiat, quales Democritus indiuiduis ſupponit corpuſculis. Sed de his quidem conſiderandum. Quòd autem initio dictum eſt, & in ipſa natura, in vniuerſi ſubſtantia finitionem quandam eius, quod alicuius gratia exiſtit, atque illius, qui ad melius eſt impetus, capere tentandum eſt. Nam in quibus entia ſint, & quonam inter ſe modo ſeſe habeant, hoc eius, quæ de Vniuerſo ſpeculationis, exordium fuit.

pleriſque eorum, quæ circa terram ſunt. Cuius enim gratia ſunt fluxus maris, ac refluxus? aut cuius exporrectiones, aut exſiccationes, humectationeſque, & omnino aliud in aliud mutationes, corruptiones, & generationes, aut quæ in ipſa terra fiũt alterationes, & eorum, quæ in aliud ex alio tranſmutantur, mutationes, & id genus alia pleraque? In ipſis autem animalibus aliqua veluti vana exiſtunt, ceu mammæ maribus, & fœminis emiſſio (ſi quidem nihil confert) & nonnullis barbæ, aut omnino pilorum quibuſdam in locis productio. Tum etiam cornuum magnitudines, vt ceruorum. Nonnullis quoque læſis, quòd mobilia, quòd in terram directa, quòd ante oculos poſita geſtarent. Quodque aliqua vi fiant; aut præter naturam, quemadmodum ardeola coit, vitamque viuit manſuetiorem. Et alia non pauca quippiam deprehendat iſtiuſmodi. Quòd autem maximum eſt, maximeque apparet, circa educationes, generationeſque animalium eſt. nullius enim gratia hæc ſunt, ſed caſus, atque per neceſſitates alias. Oportebat enim, ſi alicuius quidem gratia ſint, ſemper ſecũdùm idem, ſimiliquè modo fieri. Atque etiam in plantis, & præſertim inanimatis præfinitam quandam (vt formis ſpecie, ac poteſtatibus apparent) obtinent naturam. Hæc autem cuiuſnam gratia ſint, quæreret aliquis. Nam rationem non habere, idipſum dubium eſt: idque in alijs prius, ac honorabilioribus non ponentibus. quatenus & ratio quicquam, quod fide dignum ſit, habere videtur: quoniam hæc ideas quaſdam aut inter ſe differentias à caſu, & vniuerſi latione, quæ in circulum fit, accipiunt. Quòd ſi neque hoc propter aliquid, & ad id, quod optimum eſt, de-

finitiones quaſdam ſumere, non in omnibus ſimpliciter ponere decet. Quandoquidem, quæ huiuſmodi exiſtunt, quandam continent dubitationem. Atque ſimpliciter dicimus, quæ & de vnoquoque. Simpliciter quidem, quando in omnibus naturam, quod optimum eſt expetere, & in quibus fieri poteſt, ordinem largiri, atque æternitatem videmus. Pari autem modo in animalibus quoque ſimiliter. Nam vbi quod melius eſt, fieri poteſt, ibi haud quaquam prætermittir: veluti, quòd ante gulam guttur ſit. Optimam namque temperiem in medio cordis ventriculo inueniri præſtantius eſt: quippe cum medium honorabiliſſimum ſit Simili modo & quæ ad mundum pertinent: ſi quidem & appetitus haud ſecus. Quin illud quidem, quæ neque obediunt, neque quod bonum eſt, admittunt, cur multa ſint, imò verò multò plura, declarat. Paucum nanque aliquid animatum eſt. at inanimatum infinitum. Et ipſorum eſſe animatorum breue, ac melius exiſtit. In vniuerſum autem, tum rarum, tum in paucis bonum eſt. multum verò numero quod malum exiſtit. Nunquid ſi determinatiò ſolum, & veluti materiæ ſpecies, vt quæ ipſius naturæ ſunt, eſſe dicatur, ſtultiſſimum erit? Si etenim qui de tota differunt ſubſtantia, dicant (quemadmodum Speuſippus, quod pretioſum eſt, rarum quippiam eſſe facit) hoc circa medij locum eſſe, illa verò ſumma, & vtrinque, entia profectò pulchrè erunt exiſtentia. Plato autem, & Pythagoræi longo imitari interuallo volunt omnia; quamuis quandam indeterminatæ qualitatis, & vnius, perinde quaſi oppoſitionem faciant, in qua infinitum inordinatumq́;, & omnis (vt ita dicam) formæ carentia

tia

eſt ſupra ipſam: quoniam eſt cauſa ei. Et nos quidem exemplificamus illud per eſſe, & viuum, & hominem. Quod eſt, quia oportet vt ſit prius eſſe primò: deinde viuũ, poſtea homo. Viuum ergo eſt cauſa hominis propinqua, & eſſe eſt cauſa eius longinqua. eſſe ergo vehementiùs eſt cauſa homini quàm viuum, quoniam eſt cauſa viuo, quod eſt cauſa homini: & ſimiliter quando ponis rationalitatem eſſe cauſam hominis, eſt eſſe vehementius cauſa homini magis quàm rationalitas, quoniam eſt cauſa cauſæ eius. Et illius, quod ſignificatio eſt; quoniam quando remoues virtutem rationalem ab homine, non remanet homo, & remanet viuum ſpirans ſenſibile. Cùm autem remoues ab eo viuum, non remanet viuum, & remanet eſſe: quoniam eſſe non remouetur ab eo, ſed remouetur viuum: quoniam cauſa non remouetur per remotionem cauſati ſui. remanet ergo adhuc eſſe. Cùm ergo indiuiduum non eſt homo, eſt animal; & ſi non eſt animal, eſt eſſe tantum. Iam ergo manifeſtum eſt & planũ, quod cauſa lõginqua eſt prima, & prima eſt plus comprehendens, & vehementius cauſa rei, quàm cauſa propinqua. Et propter id fit eius operatio vehementioris adhærentiæ cum re, quàm operatio cauſæ propinquæ. Et hoc quidem non fit ſecundùm hoc, niſi quia res in primis non patitur niſi à virtute longinqua. Deinde patitur à ſecunda virtute, quæ eſt ſub prima. Et cauſa prima adiuuat ſecũdam cauſam ſuper operationẽ ſuam: quoniam omnem operationem quam cauſa efficit ſecunda, prima etiam cauſa efficit. Veruntamen efficit eam per modũ altiorem & ſublimiorem. Et quando remouetur cauſa ſecunda à cau-

non. Et ſi partes, quo pacto partes. Nam nunc non ſecundùm regiones modò, verumetiam ſecundum actionem à nobiliſſimis quaſi abiecta videntur: ſiquidem circularis latio huiuſmodi eſt. Contingit enim veluti per accidens ex ea, quæ in gyrum fit, latione, tum ad locum, tum inuicem fieri mutationes. Quòd ſi & optimo melius eſſet aliquid, circulari motu à primo (niſi recipiendi vetaret impotentia) indigeret quandoquidem quod primum eſt, ac diuiniſſimum, quæ optima ſunt, vult omnia. id autem fortè excedens aliquid, & inueſtigabile exiſtit. Arbitratur ſanè qui hoc dicit, ſimilia eſſe omnium, & in optimis tenuem aliquam eſſe, aut nullam habere differētiam. Sed fortè quiſpiam hoc addubitauerit ad ipſum primum cœlum referens, vtrum circularis latio de ipſius ſubſtantia ſit: & ſi à quiete habita, ſtatim in corruptionem laberetur, an cupidine quadam, atque appetentia per accidens, niſi illa vtique appetendi facultas ei congenita ſit. nihilque prohibeat talia quædam eſſe entia. Sed forſitan eum, qui talem appetitum detraxit, de ipſa latione ambigere continget, ſi ſublata cœlum corrumperet. Atque hoc quidem, quaſi ad alios ſermones pertinere videtur. Verùm hoc ipſum de hac aut de his principijs quiſpiam exiſtimabit.

Narrantur opiniones multæ circa rerum principia. Cap. II.

FOrtaſſis autem pòſt, alia protinus aſſignare, quæ ordine ſequuntur principia, atque in eo, quod anteceſſit, ſubſiſtere non oportet quiſpiam affirmabit. Hoc enim eſt perfecti, ſapien-

pientiſque viri: quo pacto Eurytum calculos quoſdam diſponentem aliquando Archytas prodidit facere, dicereq́; hunc eſſe hominis, illum verò cuiuſuis alium numerum. Nunc verò multi, aliquatenus progreſſi, quieſcunt, quemadmodum qui & vnum, & indefinitam dualitatem ponunt. Numeros enim planaque & corpora cum creauerint, reliquæ penè omittunt, paucillum attingentes: & hoc tantum declarantes, quòd alia quidem ab indeterminata dualitate proficiſcuntur, vt locus, inane, infinitum: alia verò à numeris, & vno, vt anima, & alia quędam. tempus autem ſimul, & cœlum, & alia quoque complura negligunt: nec vllam poſtea de cœlo, ac reliquis faciunt mentionem. Pari modo Speuſippi diſcipuli, non autem aliorum vllus, præterquam Xenocrates, quippe qui omnia quodam modo mundo ſimiliter accommodat, ſenſibilia, intelligibilia, mathematica, item & diuina. Conatur quoque Eſtiæus vſque aliquid (non quemadmodum dictum eſt) de primis ſolum diſſerere. Plato autem, dum ad principia redigit, alia quoque tangere videtur, ad ideas ea referens: iſtas verò ad numeros: ex his autem ad principia: deinde per generationem vſque ad ea, quæ dicta ſunt. Alij autem ad principia ſolùm. Nonnulli verò & veritatem in his eſſe. entia enim circa principia tantùm eſſe. At ſecus hic atque in alijs accidit diſciplinis. In illis enim quæ poſt principia ſunt, robur maius obtinent: atque inter ea, quæ in illis ſunt ſcientijs, veluti perfectiora ſolēt haberi Forte autem & hoc rationabiliter. nam ibi principiorum, in reliquis verò à principijs quæſtio eſt.

Dubi-

Dubitatio, an principia informia ſint, vel formam adepta. Cap. IIII.

SEd fortè ambiget aliquis, quonam pacto, & qualia ſupponi principia oporteat, vtrum ne informia & veluti potentia ſolum exiſtentia, vt qui ignem & terram principia faciebant; an formam adeptã, quaſi maxime foret opus, vt finita eſſent, quemadmodum in Timęo inquit. Etenim ordo, atque finitio, rebus per quã excellentibus maxime familiaria ſunt. Videtur autem hoc in reliquis quoque, vt Grammatica, Muſica, Mathematicisque, ad hunc ferè modum ſe habere. Cõſequuntur etiam quę poſt principia ſunt. itẽ & quę ſecundùm artes, quæ quidem naturam ſimiliter imitantur, & inſtrumẽta, & alia ſecũdùm principia. Alia igitur òmnia admodum formalia putant principia: alij verò materialia tantũ. nonnulli vtrũq;, & formalia admodũ; & materialia, tanquã in ambobus perfectio cõtineatur. quippe qui ex contrarijs ſubſtantiã omnem fieri dicant. Abſonum autem & illis quoq; videatur. ſi totũ Cœlũ, & ſingulę eius partes, atq; vniuerſę, ordine, ratione, formis, viribus, circuitionibus prędi tę forent, ipſis vero principijs tale ineſſet nihil: ſed vt caro eorũ, quę temerè confuſa ſunt (optimus inquit Heraclitus) ſeſe mundus haberet. Atque ſecundùm minima (vt ita dixerim) accipiũt perinde atque inanimis. Definita nanq; ſingulorum natura eſt, vt ita dicam, quãuis temerè facta ſint: principia verò indeterminata. Rurſum, id quoq; haud facilè in omnibus, & in animalibus & plantis, atque in ipſa bulla; ad id cuius gratia ſunt pariter reducere, ſingulasq; rationes adhibere,

bere, niſi aliorum ordine, mutationeq; omnigenas, ac varias eorum, quę tum in aere tantũm in terra gignuntur, formas fieri contingat. quorum maximum quoddã exemplum nonnulli faciunt ea, quę circa anni tempora fiũnt, in quibus animaliũ, plantarum, & fructuum veluti producente ea Sole, generationes apparent Atque hęc quidem hoc in loco contemplando, inueſtigant exiguam libationem, quę ordinis conſtitutionem ad quantitatem vſque reperit. Cur item magis fieri nequeat in deterius tranſitus.

Dubitatio circa principiorum motum, & quietem. Cap. V.

IN principijs autem, vnde prima quoque cœpit oratio, de quiete meritò aliquis dubitauerit nã ſi ea vt pręſtantius aliquid ſit in principijs collocabit, ſin verò vti quędam ſegnities, atque motus priuatio, minimè. verùm ſi actionem eſſe fateatur, contra, tanquam prior, ac honorabilior eſt exiſtimanda: motus verò in ſenſibilibus. Cùm autem hoc propter illud quieſcat, fieri nequit, vt id, quod mouẽs eſt, ſemper moueat. Non enim fuerit periculum, quod primum eſt, neque rationis ſpeciem habere, neque alioqui fide dignum eſſe, ſed maiorem quandam cauſam quęrit. At quod mouet, ab eo, quod mouetur, diuerſum non eſſe propter actionem, & paſſionẽ quodammodo ſenſus acclamare videtur ceu poſſibile. Sed eſt, qui ad ipſam mentem. Deumque refeꝛat. Abſonum autem eſt aliud quoque dictum, illa non moueri, quę eius, quod quieſcit, appetitu ducuntur, ſiquidem ipſa alia ſequerẽtur entia. verùm enimuero forſitan non ſic accipi debet,

bet, vt ad id, quod impers eſt reducamus, ſed vt quàm maxime ſibi cõſonum, perfectumque ſit veluti ciuitas, aut animal, aut quiduis aliud eorum, quę in partes ſecari poſſunt, aut etiam omnino, Cœlum, quòd ſanè aiunt eſſe perfectiſſimum.

Dubitatio quopacto entium diuiſio in materiam, & formam fiat. Cap. VI.

CAeterùm aliquem & talia quoq; ſermonen poſtulant, quo pacto in materiam, atque formam entiũ partitio fiat. ſit ne, alterũ quidem ens, alterum verò non ens, potentia autem vnũ, & ad actum reductum: aut vnum quidem, ſed indeterminatum ens, eo, quo in artibus modo. Generatio autem, quę ipſorum quidem eſſentia, eſt ſecundùm rationes formari. ſed ita quidem ad id, quod pręſtantius eſt fortè fieret tranſitio. Ipſum autem eſſe, per eam eſſe nihilominus verum fuerit. non enim eſſet, ipſa non exiſtente. At illud, neque hoc, neque quale, neque quantum. quippe quod formis indeterminatum eſt. poteſtate autem quadam eas habet. ſed hoc pro portione ad artes omnino ſumi debet, & ſi qua ſit alia ſimilitudo.

Dubitatio, quo pacto Vniuerſi natura in contrarijs ſtat. Cap. VII.

PRęterea illud quoque dubitationem (niſi curioſa quęrendi diligentia ſit) habere videtur, cur nam ipſa natura, totaque Vniuerſi ſubſtantia in contrarijs conſiſtat: idque quod deterius eſt, ęquales fermè cum optimo partes habeat,

beat, imò verò etiam longè numeroſius ſit. Qua propter in vniuerſum dicere videtur Euripides, quòd nequeunt bona eſſe ſeparata. Talis aūt ſermo parū abeſt quin dicat, neq; bona, neq; ſimilia eſſe omnia: atq; quod de omnibus ipſum eſſe dicimus. porrò nulla inuicem eſſe ſimilia, vt quę alba, & nigra ſunt in ſeipſis. Eſt etiam quod pręter opinionem magis eſſe videtur fieri non poſſe, vt quod eſt, abſque contrarijs exiſtat. Nonnulli verò adhuc magis inopinabili vtentes, id, quod neque eſt, neq; fuit, neque futurum eſt, in Vniuerſi naturam adnumerat. ſed hęc quidem eſt, veluti excedens quędam ſapientia.

De varijs modis: quibusq; vnumquodque perſequi deceat. Quo item pacto circa principia ſpeculari debeamus. Cap. VIII.

AT ens, quod multis dicatur modis, manifeſtum. etenim differentias ſenſus ſpeculatur, cauſasq; inquirit. Sed forſitan verius fuerit dicere, quod eorum, quę cogitatione excellētia ſunt, quędam quidem ſimpliciter quęrit, quędam verò dubitationem faciendo: quam tametſi tranſcendere non valet, lucem tamē aliquam in tenebris plus aliquid indagare volentium oſtendit. Itaque ipſum ſcire non ſine differentia quędam erit. Etenim, ſi inter ſe diuerſa ſint, differentia quędam inerit. Atque in vniuerſalibus, cùm ſub eis plurima ſint, diſcrimen inueniri eſt neceſſe, ſiue hęc vniuerſalia genera ſint, ſiue ſpecies. Omnis autem ſcientia ferè propriorum eſt. ſubſtantia nanque & quidditas ſecūdum vnumquodque proprium exiſtit. Et quę in ſpeculationem veniunt ſecundùm ſe, non per accidens, ali

quid

quid vtique ad aliquo ſunt. Omnino autem in pluribus idem conſpicere aut vniuerſaliter, communiterque, aut ſecundùm quodque, modo quodam propriè eſſe ſcientię dicimus: vt numero, lineis, animalibus, plantis. Finis autem ex ambobus. Sunt etiam nonnulla vniuerſalium finis. in eo enim cauſa. At horum id, quod in parte eſt, quatenus ſectio in indiuidua ſit, quemadmodum & in factibilibus. nam ad hunc modum ſe habet ipſorum actio. Præterea idem ſubſtantia, numero, ſpecie, genere, proportioneque ſcimus: & ſi quæ, præter hęc, diuiſiones habeantur. at vt plurimum per analogiam, tanquam plurimum eam recipientes. atque aliqua quidem per noſmetipſos, aliqua verò per rem ſubiectam. nonnulla autem per vtrũque. Sed, cum multipliciter ſcire ſit, quo pacto vnumquodque perſequi dicet? Nempe ſuus cuiuſque modus, principium eſt, ac maximum. vt prima, & intelligibilia, & mobilia, & quę ſub natura ſunt, atque ex his ipſis, quę in principio quęque ſequuntur vſque ad animalia, plantas, & vltima animæ expertia. Nam in vnoquoque genere proprium eſt aliquid, quemadmodum & in mathematicis. Ipſa nanque mathemata, quamuis vnius quodammodo ſint generis, ſortita ſunt differentiam. Sunt autem diuiſa ſufficienter. At ſi quędam nota, eò quòd ignota ſint (quemadmodum inquiunt nonnulli) proprius ſanè inerit modus. Indiget autem quadam diuiſione. Sed fortaſſis in quibus fieri poteſt, proportione aliquid ſciri magis proprium fuerit. dicere, quam per id quod ignotum eſt. quemadmodum ſi quis per inuiſibile inuiſibile. Tentandum eſt igitur diuidere quot modi ſint, & quoties ipſum

cogno-

cognoſcere dicatur. ad hęc autem ipſa principium. Atque primum ipſum ſcire definite difficilius videbitur. Nam fieri nequit, vt vniuerſale, communeque quippiam in his capiamus; quę multis dicuntur modis. Atque tum quatenus, tū de quibus cauſas inueſtigare pari in ſenſibilibus, & intelligibilibus ratione deceat, aut dubiū hoc, aut dictu non facile exiſtit. Quippe cùm via in infinitum in vtriſque aliena ſit, perimatque ſapientiam. vtraque autem quodammodò principium. Sed fortè hoc noſtrum, hoc verò ſimpliciter. aut hoc quidem finis, hoc verò noſtrum quoddam principium. Aliquatenus igitur per cauſam ſpeculari poſſumus principia, à ſenſibus incipientes. Sed cum ad ipſa ſumma, primaque tranſimus (ſiue quod cauſam non habemus, ſiue ob noſtram imbecillitatem) ſicuti deſideratiſſima intueri non amplius valemus. Fortè autem veritati magis conſonum illud exiſtit, palpāte ac veluti attingente fieri ſpeculationem. Quamobrem circa ipſa nulla contingit hallucinatio. At difficilis eſt circa idipſum intellectus, atque fides. Cum autem & alioqui magnum quippiam ſit, & ad ſingulares tractationes neceſſarium, & potiſſimum maximas, facere conuenit definitiones, tum de natura ipſa, tam circa ea, quę adhac propria ſunt. Siquidem qui de omnibus rationem quęritant, ſimul cum ratione ſcientiam tollunt, imo verius erit dicere eos rationem petere eorum, quorū neque eſt, neque fuit, quicunque Cœlum ipſum æternum exiſtimant. lationes autem, magnitudines, figuras, diſtantiaſque, & alia, quorum Aſtrologia demōſtrationem facit, & ipſa, quę prima mouent, & cuius gratia dicere omittunt: quænam ita cu-

tia per ſe exiſtit. In ſumma autem, vt abſque hac vniuerſi natura ſit, fieri nequit, ſed veluti aquam ſortiri portionem, aut aliud antecellere, aut contrária eſſe principia oportet. Quamobrem, nec Deum fatentur eſſe, qui aſcribunt indeterminatum agere poſſe omnia. Quinetiam, ſi aliquatenus fieri poteſt, neque hoc fortaſſis prælegerit: quippe cum totam ſubſtantiam ex contrarijs quidem, ac in contrarijs exiſtentem, perire contingeret. Videntur autem & in primis conſiderata pleraque, & vt accidit, ſicuti quæ circa terræ mutationes dicta ſunt. Neq; enim quod melius eſt, neque cuius gratia, ſed ſi conſe qui aliquid eſt neceſſe. Multa nanque tum in aere, tum in alijs talia contingunt. Ex ſenſibilibus autem cœleſtia potiſſimum ordinem habere vidētur, cęteris priora loco, niſi mathematica ſint. Nam & ſi non totum, at maior pars in his ordinem adſeruat. niſi quis formas tales accipiat, quales Democritus indiuiduis ſupponit corpuſculis. Sed de his quidem conſiderandum. Quòd autem initio dictum eſt, & in ipſa natura, in vniuerſi ſubſtântia finitionem quandam eius, quod alicuius gratia exiſtit, atque illius, qui ad melius eſt impetus, capere tentandum eſt. Nam in quibus entia ſint, & quonam inter ſe modo ſeſe habeant, hoc eius, quæ de Vniuerſo ſpeculationis, exordium fuit.

pleriſque eorum, quæ circa terram ſunt. Cuius enim gratia ſunt fluxus maris, ac refluxus? aut cuius exporrectiones, aut exſiccationes, humectationesque, & omnino aliud in aliud mutationes, corruptiones, & generationes, aut quæ in ipſa terra fiũt alterationes, & eorum, quæ in aliud ex alio tranſmutantur, mutationes, & id genus alia pleraque? In ipſis autem animalibus aliqua veluti vana exiſtunt, ceu mammæ maribus, & fœminis emiſſio (ſi quidem nihil confert) & nonnullis barbæ, aut omnino pilorum quibuſdam in locis productio. Tum etiam cornuum magnitudines, vt ceruorum. Nonnullis quoque læſis, quòd mobilia, quòd in terram directa, quòd ante oculos poſita geſtarent. Quodque aliqua vi fiant; aut præter naturam, quemadmodum ardeola coit, vitamque viuit manſuetiorem. Et alia non pauca quippiam deprehendat iſtiuſmodi. Quòd autem maximum eſt, maximeque apparet, circa educationes, generationesque animalium eſt. nullius enim gratia hæc ſunt, ſed caſus, atque per neceſſitates alias. Oportebat enim, ſi alicuius quidem gratia ſint, ſemper ſecũdùm idem, ſimilique modo fieri. Atque etiam in plantis, & præſertim inanimatis præfinitam quandam (vt formis ſpecie, ac poteſtatibus apparent) obtinent naturam. Hæc autem cuiuſnam gratia ſint, quæreret aliquis. Nam rationem non habere, idipſum dubium eſt: idque in alijs prius, ac honorabilioribus non ponentibus. quatenus & ratio quicquam, quod fide dignum ſit, habere videtur: quoniam hæc ideas quaſdam aut inter ſe differentias à caſu, & vniuerſi latione, quæ in circulum fit, accipiunt. Quòd ſi neque hoc propter aliquid, & ad id, quod optimum eſt, de-

eſt ſupra ipſam: quoniam eſt cauſa ei. Et nos quidem exemplificamus illud per eſſe, & viuum, & hominem. Quod eſt, quia oportet vt ſit, prius eſſe primò: deinde viuũ, poſtea homo. Viuum ergo eſt cauſa hominis propinqua, & eſſe eſt cauſa eius longinqua. eſſe ergo vehementiùs eſt cauſa homini quàm viuum, quoniam eſt cauſa viuo, quod eſt cauſa homini: & ſimiliter quando ponis rationalitatem eſſe cauſam hominis, eſt eſſe vehementius cauſa homini magis quàm rationalitas, quoniam eſt cauſa cauſæ eius. Et illius, quod ſignificatio eſt; quoniam quando remoues virtutem rationalem ab homine, non remanet homo, & remanet viuum ſpirans ſenſibile. Cùm autem remoues ab eo viuum, non remanet viuum, & remanet eſſe: quoniam eſſe non remouetur ab eo, ſed remouetur viuum: quoniam cauſa non remouetur per remotionem cauſati ſui. remanet ergo adhuc eſſe. Cùm ergo indiuiduum non eſt homo, eſt animal; & ſi non eſt animal, eſt eſſe tantum. Iam ergo manifeſtum eſt & planũ, quod cauſa lõginqua eſt prima, & prima eſt plus comprehendens, & vehementius cauſa rei, quàm cauſa propinqua. Et propter id fit eius operatio vehementioris adhærentiæ cum re, quàm operatio cauſæ propinquæ. Et hoc quidem non fit ſecundùm hoc, niſi quia res in primis non patitur niſi à virtute longinqua. Deinde patitur à ſecunda virtute, quæ eſt ſub prima. Et cauſa prima adiuuat ſecũdam cauſam ſuper operationẽ ſuam: quoniam omnem operationem quam cauſa efficit ſecunda, prima etiam cauſa efficit. Veruntamen efficit eam per modũ altiorem & ſublimiorem. Et quando remouetur cauſa ſecunda à cau-

ſato ſuo, non remouetur ab eo cauſa prima; quoniam cauſa prima eſt maioris & vehementioris adhærētiæ cum re, quàm cauſa propinqua. Et nō figitur cauſatum cauſæ ſecundæ, niſi per virtutem cauſæ primæ: quod eſt, quia cauſa ſecunda, quando facit rem, influit cauſa prima, quæ eſt ſupra eam, ſuper illam rem de virtute ſua. Quare adhæret illud rei adhærentia vehementi, & ſeruat eam. Iam ergo manifeſtum & planum, quod cauſa longinqua eſt vehemētius cauſa rei quàm cauſa propinqua, quæ ſequitur eam: & quòd ipſa influit virtutem ſuam ſuper eam, & conſeruat ipſam, & non ſeparatur ab ea ſeparatione ſuæ cauſæ propinquæ: immo remanet in ea, & adhæret ei adhærentia vehementi, ſecundùm quod oſtendimus, & expoſuimus.

Propoſitio Secunda.

OMne eſſe ſuperius, aut eſt ſuperius æternitate, & ante ipſam, aut eſt cum æternitate, aut eſt pòſt æternitatem, & ſupra tempus. Eſſe verò, quod eſt ante æternitatem, eſt cauſa prima: quoniam eſt cauſa ei. Sed eſſe, quod eſt cum æternitate, eſt intelligentia: quoniam eſt eſſe ſecundùm habitudinem vnam: vnde non patitur, neque deſtruitur. Eſſe autem, quod eſt pòſt æternitatem & ſupra tempus, eſt anima: quoniam eſt in orizonte æternitatis inferius, & ſupra tempus. Et ſignificatio, quòd cauſa prima eſt ante æternitatem ipſam, eſt: quoniam omne eſſe in ipſa eſt acquiſitum. Et dico, quòd omnis æternitas eſſe, ſed non omne eſſe eſt æternitas. ergo eſſe eſt plus commune, quàm æternitas. Et cauſa prima eſt ſupra æternitatem, quoniam ęternitas eſt cau-

eſt cauſatum ipſius. Et intelligentia opponitur vel parificatur æternitati, quoniam extenditur cum ea, & non alteratur, neque deſtruitur. Et anima annexa eſt cum ęternitate inferius, quoniam eſt ſuſceptibilior impreſſionis, quàm intelligentia. Et eſt ſupra tempus, quoniam eſt cauſa temporis.

Propoſitio Tertia.

OMnis anima nobilis tres habet operationes. Nam ex operationibus eius eſt operatio animalis, & operatio intelligibilis, & operatio diuina. Operatio autem diuina eſt, quoniã ipſa præparat naturam cum virtute, quæ eſt in ipſa à cauſa prima. eius autem operatio intelligibilis eſt, quoniam ipſa ſit res per virtutem intelligentiæ, quæ eſt in ipſa. Operatio autem eius animalis eſt, quoniam ipſa mouet primum corpus & omnia corpora naturalia: quoniam ipſa eſt cauſa motus corporum & cauſa operationis naturæ. Et non efficit animal has operationes, niſi quia ipſa eſt exemplum ſuperioris virtutis: quod eſt, quia cauſa prima cauſauit eſſe animæ mediante intelligentia: & propter id facta eſt anima efficiens operationem diuinam. Poſtquam ergo creauit cauſa prima eſſe animæ, poſuit eam ſicut inſtrumentum intelligentiæ, in qua efficit operationes ſuas. propter id ergo anima intelligibilis efficit operationem intelligibilem. Et, quia anima ſuſcipit impreſſionem intelligentiæ, facta eſt inferioris operationis, quàm ipſa intelligentia in impreſſione ſua in id quod eſt ſub ipſa. Quod eſt, quia ipſa non imprimit vires niſi per motum, ſcili-

eſt ita, niſi quia ſupra ipſam non eſt cauſa, per quam cognoſcatur. Omnis res nō cognoſcitur, & naturalis, niſi ex ipſa cauſa ſua. Cùm ergo cauſa eſt tantùm, & non eſt cauſatum, non ſcitur per cauſam primam, neq; narratur: quoniā eſt ſuperior narratione: neq; conſequitur eam loquela. quòd eſt, quia narratio non fit niſi per loquelam, & loquela per intelligentiam, & intelligentia per cogitationem, & cogitatio per meditationem, & meditatio per ſenſum. cauſa autem prima eſt ſupra res omnes, quoniam eſt cauſa eis: propter illud fit ergo, quod ipſa non cadit ſub ſenſu, & meditatione, & cogitatione, & intelligentia, & loquela: non eſt ergo narrabilis. Et dico iterum, quòd res aut eſt ſenſibilis, & cadit ſub ſenſu; aut eſt meditabilis, & cadit ſub meditatione: aut eſt fixa ſtans ſecundum diſpoſitionem vnam, & eſt intelligibilis, aut cōuertibilis deſtructibilis cadens ſub generatione & corruptione, & eſt cadens ſub cogitatione, & cauſa prima eſt ſupra omnes res intelligibiles ſempiternas & ſupra res deſtructibiles: quapropter non cadūt ſuper eā meditatio, neq; ſenſus, neq; intelligentia. Et ipſa quidem non ſignatur niſi à cauſa ſecunda, quæ eſt intelligentia, & non nominatur niſi per nomen cauſati ſui primi, veruntamen per modum ſublimiorem, & nobiliorem & meliorem, ſicut oſtendimus.

Propoſitio Septima.

INtelligentia eſt ſubſtantia, quę non diuiditur. Quod eſt, quia, ſi non eſt cum magnitudine, neque corpus, neq; mouetur, tunc proculdubio non diuiditur. Et iterum omne diuiſibile non

diuidi-

tatæ, ſicut eſt earum latitudo in illa intelligẽtia. Et eſſe quidem creatum primum eſt in intelligẽtia totum, veruntamen intelligentia in ipſo eſt diuerſa per modum, quem dicimus. Et, quia diuerſificatur intelligentia, fit in eo forma intelligibilis diuerſa. Et ſicut ex forma vna propter hoc, ꝙ diuerſificatur in mundo inferiori proueniunt indiuidua infinita in multitudine, ſimiliter ex eſſe cauſato primo, propterea quòd diuerſificatur, apparent formæ intelligibiles infinitę. Veruntamen, quamuis diuerſificentur, non ſeiunguntur ab inuicem, ſicut eſt ſeiunctio indiuiduorum. quod eſt, quoniam ipſæ vniuntur abſque corruptione, & ſeparantur abſque ſeiunctione: quoniam ſunt vnum habens multitudinem, & multitudo in vnitate. Et intelligentiæ primæ influunt ſupra intelligentias ſecundas, virtutes & bonitates, quas recipiunt à cauſa prima, & intendunt bonitatem in eis vſquequo cõſequuntur vltimum earum.

Propoſitio Quinta.

INtelligentiæ ſuperiores primæ, quæ conſequuntur cauſam primã, imprimunt formas ſecundas ſtantes, quæ non deſtruuntur, ita vt ſit neceſſarium iterare eas vice alia. Intelligentiæ autem ſecundæ imprimunt formas decliues & ſeparabiles, ſicut eſt anima. ipſa nanque eſt ex impreſſione intelligentiæ ſecundæ, quæ ſequitur eſſe cauſatum inferius. Et non multiplicantur animæ niſi per modum, quo multiplicantur intelligentiæ. quod eſt, quia eſſe animæ habet finem: ſed quod ex eo eſt inferius, eſt infinitum. Igitur animæ, quæ ſequuntur alachili, id eſt intel-

Propoſitio Octaua.

OMnis intelligentia ſcit, quod eſt ſupra ſe, & quod eſt ſub ſe. veruntamen ſcit quod eſt ſub ſe, quoniam eſt cauſa ei; & ſcit quod eſt ſupra ſe, quoniam acquirit bonitates ab eo. Et intelligentia quidem eſt ſubſtantia intelligibilis: ergo ſecundum modum ſuæ ſubſtãtiæ ſcit res, quas acquirit deſuper, & res quibus eſt cauſa. ergo ipſa diſcernit quod eſt ſub ea, & quod eſt ſupra eam: & ſcit ꝙ id, quod eſt ſupra ſe & eſt cauſa ei, & quod eſt ſub ea eſt cauſatum ab ea: & cognoſcit cauſam ſuam & cauſatum ſuum per modum, qui eſt cauſa eius, ſcilicet per modum ſubſtantiæ ſuæ, & ſui eſſe. & ſimiliter omnis ſciens non ſcit rem meliorem & rem inferiorẽ, & deteriorem, niſi ſecundùm modum ſuæ ſubſtantiæ & ſui eſſe, non ſecundùm modum ſecũdùm quem res ſunt. Et ſi hoc ita eſt, tunc proculdubio bonitates, quæ deſcendunt ſuper intelligentiam à cauſa prima, ſunt intelligibiles in ea, & ſimiliter res corporeæ ſenſibiles ſunt in intelligentia intelligibiles. Quod eſt, quoniã res, quæ ſunt in intelligentia, non ſunt impreſſiones ipſæ imò ſunt cauſæ impreſſionum. & ſignificatio illius eſt, quòd intelligentia ipſa eſt cauſa rerum, quæ ſunt ſub ea, per hoc, ꝙ eſt intelligentia tantùm. Si ergo intelligentia eſt cauſa rerum per hoc, quòd eſt intelligentia & ſub ea ſunt per virtutem intelligibilem, tunc proculdubio cauſæ rerum ſunt intelligibiles etiam. Iam ergo manifeſtum eſt, quòd res ſupra intelligentiam, & ſub ea ſunt per virtutem intelligibilem: ſimiliter res corporeæ cum intelligentia

ſunt

ſunt intelligibiles, & res intelligibiles intelligẽtia ſunt intelligibiles, quoniam ipſa eſt cauſa earum: & quia ipſa non apprehendit niſi per modum ſuæ ſubſtantiæ; & ipſa, quia intelligentia eſt, apprehendit res apprehenſione intelligibili, ſiue intelligibiles ſint res, ſiue corporeæ.

Propoſitio Nona.

OMnis intelligentiæ fixio & eſſentia eius eſt per bonitatem puram, quæ eſt cauſa prima. Et virtus quidem intelligentiæ primæ eſt vehementioris vnitatis quàm res ſecundæ, quæ ſunt poſt eam, quoniam ipſæ non accipiunt cognitionem eius: & non eſt facta ita, niſi quia cauſa eſt ei quod eſt ſub ea. Et ſignificatio eius eſt illud, cuius rememoramur: quia intelligentia eſt regens omnes res, quæ ſunt ſub ea, per virtutem diuinam, quæ eſt in ea, & per eam retinet res: quoniam per eam eſt cauſa rerum, & ipſa retinet omnes res, quæ ſunt ſub ea, & comprehendit eas. Quod eſt, quoniam omne, quod eſt principium rebus & cauſa eis, eſt retinens illas res, & regens eas, & non euadit ab ipſis aliquid propter virtutem alteram: Ergo intelligentia eſt princeps rerum, quæ ſunt ſub ea, & retinens eas, & regens eas, ſicut natura regit res, quæ ſunt ſub ea per virtutem intelligẽtiæ, quia ſimiliter intelligentia regit naturam per virtutem diuinam. Et intelligentia quidem nõ facta eſt retinens res, quæ ſunt poſt eam, & regẽs eas, & ſuſpẽdens virtutem ſuam ſuper eas, niſi quoniam ipſæ non ſunt virtus ſubſtantialis ei, imò ipſa eſt virtus virtutum ſubſtantialium, quoniã eſt cau-

eſt cauſa eis. Et intelligentia quidem comprehendit generata, & naturam, & orizontem naturæ, ſcilicet animam: nam ipſa eſt ſupra naturam. Quod eſt, quia natura continet generationem, & anima continet naturam, & intelligentia continet animam: ergo intelligentia continet omnes res, & non eſt facta intelligentia ita, niſi propter cauſam primam, quæ ſuperemi-net omnibus rebus: quoniam eſt cauſa intelligentiæ, & animæ, & naturæ, & reliquis rebus. Et cauſa quidem prima non eſt intelligentia, neque anima, neque natura, imò eſt ſupra intelligentiam, & animam, & naturam, quoniam eſt creans omnes res: veruntamen eſt cauſans intelligentiam abſque medio, & cauſans animam & naturam, & reliquas res mediante intelligentia. Et ſcientia quidem diuina non eſt, ſicut ſcientia intelligibilis, neque ſicut ſcientia animalis, vel animæ, imò eſt ſupra ſcientiam intelligentiæ, & ſcientiam animæ, quoniam eſt cauſans ipſas. Et quidem virtus diuina eſt ſupra omnem virtutem intelligibilem, & animalem, & naturalem, quoniam eſt cauſa omni virtuti. Et intelligentia quidē eſt habens ylcachim, quoniam eſt eſſe & forma, & ſimiliter anima eſt habens ylcachim, & natura eſt habens ylcachim, & cauſæ quidem primæ non eſt ylcachim, quoniam ipſa eſt tantum eſſe.

Quod ſi dixerit aliquis, neceſſe eſt, quòd ei ſit ylcachim, dicemus ylcachim, ſuum eſſe ei infinitum, & indiuiduum ſuum eſt bonitas ſua pura, influens ſuper intelligentias omnes bonitates, & ſuper reliquas res mediante ea.

Propoſitio Decima.

OMnis intelligentia plena eſt formis. Veruntamen ex intelligentijs ſunt, quæ cōtinēt formas plus vniuerſales, & ex eis ſunt, quæ continēt formas minus vniuerſales. Quod eſt, quoniam formę, quæ ſunt in intelligentijs ſecundis inferioribus per modum particularem, ſunt in intelligentijs primis per modum vniuerſalem: & formæ, quæ ſunt in intelligentijs primis per modum vniuerſalem, ſunt in intelligentijs ſecundis per modum particularem. Et primis intelligentijs eſt virtus magna, quoniam ſunt vehementioris vnitatis, quàm intelligentiæ ſecundæ vniuerſales inferiores: & in intelligentijs ſecundis inferioribus ſunt virtutes debiles, quoniam ſunt minoris vnitatis & pluris multiplicitatis. Quod eſt, quia intelligentiæ, quæ ſunt propinquæ uni uero puro, ſunt minoris quantitatis & maioris uirtutis: & intelligentię, quę ſunt longinquiores ab ipſo, ſunt minoris quantitatis & debilioris uirtutis. Et, quia intelligentię propinquæ uero primo ſunt minoris quantitatis; accidit inde, quod formæ, quæ procedunt ex intelligentijs primis, procedāt proceſſione vniuerſali vnita. & nos quidem abbreuiamus & dicimus, quòd formæ, quæ proueniunt ex intelligentijs primis, ſunt debilioris proceſſionis & vehementioris ſeparationis. Quapropter fit, quòd intelligentiæ ſecundæ proijciunt viſus ſuos ſuper vniuerſalem formam, quæ eſt in intelligentijs vniuerſalibus, & diuidunt eam & ſeparant eam, quoniam ipſę non poſſunt recipere illas formas per ſeparationem & diuiſionem ſecundùm virtutem

tutem ſuam & certitudinē earum, niſi per modum, ſecundùm quem poſſunt recipere eas. ſcilicet per ſeparationem, & diuiſionem. Et ſimiliter aliqua ex rebus non recipit, quod eſt ſupra eam, niſi per modum, ſecundùm quem poteſt recipere ipſum; non per modum, ſecundùm quem eſt res recepta.

Propoſitio Vndecima.

OMnis intelligentia intelligit res ſempiternas, quæ non deſtruuntur, neque cadunt ſub tempore. Quod eſt, quoniam, ſi intelligētia eſt ſemper, quæ non mouetur, tunc ipſa eſt cauſa rebus ſempiternis, quæ nō deſtruuntur, nec permutantur, neq; cadunt ſub generatione & corruptione. Et intelligentia nō eſt ita, niſi, quia intelligit rem per eſſe ſuum, & eſſe ſuum ſempiternum eſt, & nō corrūpitur. Cùm ergo ita ſit, dicimus, quòd res deſtructibiles ſunt ex corporeitate, ſcilicet ex cauſa corporea temporali, nō ex cauſa intelligibili æterna.

Propoſitio Duodecima.

PRimorum omnium quædam ſunt, in quibuſdam per modum, quo licet vt ſit vnum eorū in alio. Quod eſt, quia in eſſe ſunt & vita & intelligentia; & vita ſunt eſſe, & intelligētia; & in intelligentia ſunt eſſe, & vita. Veruntamen eſſe, & vita in intelligentia ſunt duæ intelligētiæ, & eſſe & intelligentia in vita ſunt duæ vitæ; & intelligentia & vita in eſſe ſunt duo eſſe. Et illud quidem non eſt ita, niſi quia vnumquodq; primorum, aut eſt cauſa, aut cauſatum: cauſatum ergo in cauſa eſt per modum cauſæ, & cauſa

in cauſato per modū cauſati. Nos quidē abbreuiamus & dicimus, quod res agens in rem per modum cauſæ, non eſt in ea, niſi per modum qui eſt cauſa eius. Sicut ſenſus in animali per modum animalem, & anima in intelligentia per modum intelligibilem, & intelligentia in eſſe per modū eſſentiale, & eſſe primum intelligentia per modum intelligibilem, & intelligentia in anima per modum animalē, & anima in ſenſu per modum ſenſibilem. Redeamus ergo & dicamus, quod ſenſus in anima, & intelligentia in cauſa prima ſunt per modos ſimiles & diuerſos, ſicut oſtendimus.

Propoſitio Decimatertia.

OMnis intelligentia intelligit eſſentiam ſuā. Quod eſt, quia intellectus & intellectum ſunt ſimul. Cùm enim intelligentia eſt intellectum & intelligens, tunc proculdubio videt eſſentiam ſuam. Et quando videt eſſentiam ſuā, ſcit & intelligit per intelligentiam ſuam. Et quando ſcit eſſentiam ſuam, ſcit reliquas res, quæ ſunt ſub ea, quoniam ſunt ex ea. Verun tamen in ea ſunt per modum intelligibilem: ergo intelligētia & res intellectæ ſunt vnū. Quod eſt, quia, ſi res intellectę & intelligētia ſunt vnū, & intelligentia ſcit eſſentiam ſuam; tūc proculdubio, quando ſcit eſſentiam ſuam, ſcit reliquas res: & quando ſcit reliquas res, ſcit eſſentiam ſuam: & quando ſcit reliquas res, tunc ipſa non ſcit eas, niſi quia ſunt intellectæ: ergo intelligētia ſcit eſſentiam ſuam, & ſcit res intellectas ſimul, ſicut oſtendimus.

Pro-

Propoſitio Decimaquarta.

IN omni anima res ſenſibiles ſunt per hoc, ꝙ ſunt exemplum ei: & res intelligibiles in ea ſunt, quia ſcit eas, & non facta eſt ita, niſi quia eſt expanſa inter res intelligibiles, quæ non mouentur, & inter res ſenſibiles, quæ mouentur. Et quia anima ſic eſt, fit quòd imprimit res corporeas. Quapropter facta eſt cauſa corporum, & facta eſt cauſata ab intelligentia, quæ fuit ante ipſam. Res igitur, quæ imprimuntur ab anima, ſunt in anima per intentionem exempli, ſcilicet quia res ſenſibiles exemplificantur ſecundùm exemplum animæ; & res, quæ cadunt ſupra animam, ſunt in anima per modum acquiſitũ. Cùm ergo hoc ſit ita, redeamus & dicamus, ꝙ res ſenſibiles omnes in anima ſunt per modũ cauſæ ſuæ. propter quod anima eſt ſicut cauſa exemplaris. Et intelligo per animam, virtutem agentem res ſenſibiles. Veruntamen virtus efficiens in anima, nõ eſt materialis; & virtus in anima eſt ſpiritualis; & virtus imprimens in reb. habentibus dimenſiones, eſt ſine dimenſione corporea. Res autẽ intelligibiles in anima ſunt per modum accidẽtalem, ſcilicet quia res intelligibiles vnitæ ſunt in anima per modum, qui multiplicatur, & res intelligibiles, quæ non mouentur, ſunt in anima per modum motus. Iam ergo oſtenſum eſt, quòd res intelligibiles & ſenſibiles ſunt in anima: verũtamen res ſenſibiles corporeæ motæ ſunt in anima per modum animalem vnitum, & ſpirituales res intelligibiles vnitæ quieſcentes ſunt in anima per modum qui multiplicat motum.

Propoſitio Decimaquinta.

OMnis ſciens, qui ſcit eſſentiam ſuam, eſt rediens ad eſſentiam ſuam reditione completa. Quod eſt, quia ſcientia non eſt niſi actio intelligentis: cū ergo ſcit ſciens ſuā eſſentiam, tunc redit per operationem ſuam intelligibilē ad eſſentiam ſuam. Et hoc non eſt ita, niſi quia ſciens & ſcitum ſunt res vna, quoniam ſcientia ſciētis eſſentiam ſuam, eſt ex eo, & ad eum, quia eſt ſcitū. Quod eſt, quia propterea quod ſcientia eſt ſcientia ſcientis, & ſciēs ſcit eſſentiam ſuam, eſt eius operatio rediēs ad eſſentiam ſuam. ergo ſubſtantia eius eſt rediēs ad eſſentiam ſuam iterum. Et non ſignifico per reditionem ſubſtantiæ ad eſſentiam ſuam iterum, niſi quia eſt ſtās fixa per ſe, nō indigens in ſua fixione & ſua eſſentia re alia regente ipſam: quoniam eſt ſubſtantia ſimplex ſufficiens ſibi per ſeipſam.

Propoſitio Decimaſexta.

OMnes virtutes, quibus non eſt finis, pendentes ſunt per infinitum primum, quod eſt virtus virtutum: non quia ipſæ ſint acquiſitę fixę ſtātes in rebus entibus, immo ſunt virtus rebus entibus habentibus fixionem. Quod ſi aliquis dicat, quod ens primum cauſatum, ſcilicet intelligentia, eſt virtus, cui non eſt finis: dicimus, quòd non eſt ens cauſatum virtus, immo eſt ei virtus quædam. Et virtus quidem eius non eſt facta infinita niſi inferius & non ſuperius: quoniam ipſa non eſt virtus pura, quæ non eſt virtus, niſi quia virtus eſt, & eſt res, quę nō finitur inferius, neq; ſuperius.

ſuperius. Ens autem primum cauſatum habet finem, & virtus eius eſt finis, ſecundùm quem remanet cauſa eius: ens autem primum creans eſt infinitum primum purū. Quod eſt, quia, ſi entibus fortibus non eſt finis niſi per ſuam acquiſitionē ab infinito primo puro, propter quod ſunt entia infinita, & ſi eſt ens primum ipſum quod ponit res, quibus non eſt finis, tūc ipſum, proculdubio eſt ſupra infinitum. Ens autem primum creatum, ſcilicet intelligentia, ipſum non eſt finitum, imò dicitur, quòd eſt infinitum, neque dicitur quòd eſt ipſummet, quod non eſt finitum. Ens ergo primum eſt mēſura entium primorum intelligibilium, & entium ſecundorum ſenſibilium, ſcilicet quia ipſum eſt, quod omnia entia creauit, & menſurauit ea menſura conuenienti omni enti. Redeamus ergo & dicamus, quod ens primum creans eſt ſupra infinitum, ſed ens ſecūdùm creatum eſt infinitū. Et quod eſt inter ens primum creans, & ens ſecundum creatum, eſt nō finitum. Et reliquæ bonitâtes ſimplices, ſicut vita & lumen, & quæ ſunt eis ſimilia, ſunt cauſę rerum omnium habentium bonitates, ſcilicet quòd infinitum eſt à cauſa prima. Et cauſatum primum eſt cauſa omnis vitę, & ſimiliter reliquę bonitates deſcendētes à cauſa prima ſuper creatum primum, in primis eſt intelligentia, deinde deſcendunt ſupra reliqua cauſata omnia intelligibilia & corporea mediante intelligentia.

Propoſitio Decimaſeptima.

OMnis virtus vnita plus eſt infinita, quā virtus multiplicata. Quod eſt, quia infinitum primum, quod eſt intelligentia, eſt propinquum

vni puro. Propter illud ergo factum eſt, quòd in omni virtute propinqua vni puro eſt infinitas plus quàm in virtute longinqua ab eo. Quod eſt, quia virtus, quando incipit multiplicari, tūc deſtruitur vnitas eius: & quando deſtruitur eius vnitas, deſtruitur eius infinitas: & nō deſtruitur infinitas eius, niſi quando diuiditur, & huius quidem ſignificatio eſt virtus diuiſa. Et quòd ipſa quanto magis aggregatur & vnitur, tanto plus magnificatur & vehementior fit, & efficit operationes mirabiles. Et quanto magis partitur & diuiditur, tanto plus minoratur & debilitatur, & efficit operationes viles. Iam igitur manifeſtum eſt, & planum, quòd virtus, quāto plus approximat vni puro & vero, fit vehemētior eius vnitas. & quanto vehementior fit eius vnitas, eſt infinitas in ea magis apparens & manifeſtior, & ſunt operationes eius operationes magnæ, mirabiles, & nobiles.

Propoſitio Decimaoctaua.

RES omnes habent eſſentiam per ens primū. Et res viuæ omnes ſunt motæ per eſſentiā ſuam propter vitam primam. Et res intelligibiles omnes habent ſcientiam propter intelligentiam primam. Quod eſt, quia, ſi omnis cauſa dat cauſato ſuo aliquid, tunc proculdubio ens primum dat cauſatis ſuis omnibus eſſe. Similiter vita dat cauſatis ſuis motum: quia vita eſt proceſſio procedens ex ente primo quieto ſempiterno, & motus ſimiliter primus. Et ſimiliter intelligentia dat cauſatis ſuis ſcientiam: quod eſt, quia omnis vera ſcientia non eſt niſi intelligentia, & intelligentia eſt primum ſciens, quod

quod eſt primum influens ſcientiam ſuper reliqua entia. Redeamus ergo & dicamus, quòd ens primum quietum eſt cauſa cauſarum. & ſi primum ipſum dat eſſe omnibus, tunc ipſum dat eis per modum creationis. Vita autem prima dat eis, quæ ſunt ſub ea, vitam, & non per modum creationis, ſed per modum formæ. Et ſimiliter intelligentia non dat eis, quæ ſunt ſub ea, ſcientiam & reliquis rebus per modum creationis, ſed per modum formæ.

Propoſitio Decimanona.

EX intelligentijs eſt, quæ eſt intelligentia diuina: quoniam ipſa recipit ex bonitatibus primis, quæ procedunt ex cauſa prima per receptionem multam. Et de eis eſt, quæ eſt intelligẽtia tantùm: quoniam non recipit ex bonitatibus primis niſi mediante intelligentia. Et ex animabus eſt, quæ eſt anima intelligibilis: quoniam ipſa eſt pendens per intelligentiam. Et ex eis eſt, quæ eſt anima tantum. Et ex corporibus naturalib. eſt, cui ineſt anima regens ipſum, & faciẽs directionem ſuper ipſum. Et de eis ſunt, quæ ſunt corpora naturalia tantùm, quibus nõ eſt anima. Et hoc non fit ita, niſi quoniã ipſa nõ eſt intelligibilis tota, neq; animalis tota, neque corporea tota, nec depẽdet per cauſam, quę eſt ſupra eam, ſcilicet quia non omnis intelligẽtia pendet per bonitates cauſæ primæ, niſi quæ eſt ex ea completa, & integra. Ipſa enim poteſt recipere bonitates deſcendentes ex cauſa prima, & pendere per eas, vt vehemens fiat vnitas. Et ſimiliter iterum non omnis anima pendet per intel-

intelligentiam, niſi quæ eſt eis completa & integra, & vehementius ſimilis cum intelligentia, per hoc, quòd pendet per intelligentiam. & eſt intelligentia completa. Similiter nō omne corpus naturale habet animam, niſi quod eſt ex eis completum & integrum, quaſi ſit rationale, & ſecundùm hanc formam ſunt reliqui ordines intellectuales.

Propoſitio vigeſima.

CAuſa prima regit res creatas omnes, præter quòd commiſceatur cum eis. Quod eſt, quia regimen non debilitat vnitatem eius exaltatam ſuper omne eſſe, neque deſtruit eam, neque prohibet eam eſſentia vnitatis eius ſeiuncta à rebus, quin regat eas. Quod eſt, quia cauſa prima eſt fixa ſtans cum vnitate ſua pura ſemper, & ipſa regit res creatas omnes, & influit ſuper eas virtutem vitæ, & bonitates ſecundum modum virtutis earum receptibilium, & poſſibilitatem earum. Prima enim bonitas influit bonitates ſupra res omnes influxione vna. Veruntamen vnaquæque rerum recipit ex illa influxione, ſecundum modum ſuæ virtutis, & ſui eſſe. Et bonitas prima influit bonitates ſuper res omnes per modum vnum, quia non eſt bonitas niſi per ſuum eſſe, & ſuum ens, & ſuam virtutem, ſiquidem bonitas, & virtus & ens, ſunt res vna. Si ergo ens primum, & bonitas ſunt res vna, ſic & ipſum influit bonitates ſuper res influxione communi, & diuerſificantur bonitates & dona ex concurſu recipientis. Quod eſt, quia recipientia bonitates non recipiunt æqualiter, immo quædam eorum recipiunt plus, quædam verò minus. Et hoc quidem eſt propter magnitu

dinem

dinem ſuæ largitatis. Redeamus ergo & dicamus, quòd inter omne agens, quod agit per eſſentiam ſuam, & intra factum ſuum, nō eſt continuator, neque res aliqua media, & non eſt continuatio inter agens & factum, niſi ſit additio ſuper eſſe: etenim quando agens & factum eſt inſtrumentum, non facit per eſſe ſuum, & fiunt compoſita. Quapropter recipiens recipit per continuationem inter ipſum, & factorem ſuum, & eſt tunc agens ſeiunctum à facto ſuo. Agens verò, inter quod & factum ſuum non eſt continuatio penitus, eſt agens verum, & regens, faciens res per finem decoris, poſt quod non eſt poſſibile, vt ſit decus aliud, & regit factum ſuum per vltimum regiminis, quod eſt, quia regit res per modum, per quem agit, & non niſi perens ſuum, ergo ens eius uerum erit regimen eius. Quapropter fit, quod regit, & agit per vltimum decoris, & regimen, in quo non eſt diuerſitas, neque tortuoſitas, & non diuerſificantur operationes, & regimen propter cauſas primas, niſi propter meritum recipientis.

Propoſitio vigeſimaprima.

PRimum eſt diues per ſeipſum, & eſt diues magis. Et ſignificatio eius eſt vnitas eius, non quia vnitas eius ſit ſparſa in ipſo, immo eſt vnitas eius pura: quoniam eſt infinita ſimplicitatis ſimplex. Si autem aliquis vult ſcire, quòd cauſa prima eſt diues, proijciat mentem ſuam ſuper res compoſitas, & inquirat de eis inquiſitione perſcrutata inueniet enim compoſitum omne diminutum, indigēs aut alio, aut rebus, ex quibus componitur. Res autem ſimplex, quæ eſt

bonitas

bonitas, eſt vna, & vnitas eius eſt bonitas, & bonitas eſt res vna. Illa ergo res eſt diues magis, quę influit, & non fit influxio ſuper ipſam per aliquem motorum. Reliquę autem res intelligibiles aut corporeę corruptę ſunt, non diuites per ſeipſas, immo indigent vno vero influente ſuper eas bonitates, & omnes gratias.

Propoſitio Vigeſimaſecunda.

CAuſa prima eſt ſuper omne nomen, quo nominatur, quoniam, non pertinet ei diminutio, neque complementum ſolum: quoniam diminutum eſt non completum, & non poteſt efficere operationē completam, quoniam eſt diminutum. Et completum apud nos, quamuis ſit ſufficiens per ſeipſum, tamen non poteſt creare aliquid aliud, neque influere aliquid aliud à ſeipſo omnino. Si ergo hoc ita eſt apud nos, dicimus quòd primum non eſt diminutum, neque completum tantum, ſed eſt ſupra completum. Quoniam creans eſt res, & influens bonitates ſuper eas influxione completa, quoniam eſt bonitas, cui non eſt finis, neque dimenſiones. Bonitas ergo prima implet omnia ſecula bonitatibus. Veruntamen omne ſeculum non recipit de iſta bonitate niſi ſecundùm modum ſuę potentiæ. Iam ergo oſtenſum & manifeſtum, quod cauſa prima, eſt ſuper omne nomen, quo nominatur, & ſuperior & altior.

Propoſitio Vigeſimatertia.

OMnis intelligentia diuina ſcit res per hoc, quod ipſa eſt intelligentia, & regit eas per hoc,

hoc, quod eſt diuina. Quod eſt, quia proprietas intelligentiæ eſt ſcientia, & non eſt eius complementum & integritas, niſi, vt ſit ſciens. Regens ergo eſt Deus benedictus & ſublimis, quoniam ipſe replet res bonitatibus: & intelligentia eſt primum cauſatum, & eſt plus ſimilis Deo ſublimi, & propter illud regit res, quę ſub ea ſunt. Et ſicut Deus benedictus & excelſus influit bonitates ſuper res, ſimiliter intelligẽtia influit ſcientiam ſuper res, quę ſunt ſub ea. Veruntamen, quamuis intelligentia regit res, quę ſunt ſub ea, tamen Deus benedictus & excelſus pręcedit intelligentiam per regimen, & regit res regimine ſublimioris ordinis & altioris, quàm ſit regimen intelligentię, quod eſt illud, quod dat intelligentię regimen. Et ſignificatio illius eſt, quod res, quę recipiunt regimen intelligentię, recipiunt regimen creatoris intelligentię. Quod eſt, quia non refugit regimen eius aliqua ex rebus omnino, quoniam vult vt faciat recipere bonitatem ſuam ſimul omnes res. quod eſt, quia non eſt quòd omni res, quę deſiderat intelligentiam, deſiderat recipere eam, & res omnes deſiderant bonitatem ex primo, & deſiderant recipere ipſum deſiderio multo, & in illo non eſt qui dubitet.

Propoſitio Vigeſimaquarta.

CAuſa prima exiſtit in omnibus rebus ſecundum vnam diſpoſitionem: ſed res omnes non exiſtunt in cauſa prima ſecũdum vnã diſpoſitionem. Quod eſt: quia, quamuis cauſa prima exiſtat in rebus omnibus, tamen vnaquęque res recipit eam ſecundùm ſuę potentię modũ. quod

eſt,

eſt,quia ex rebus ſunt,quæ recipiunt vnita receptione cauſam primam, & ex eis ſunt, quæ recipiunt eam receptione multiplicata : & ex eis ſunt quæ recipiunt eam receptione ęterna,& ex eis ſunt,quę recipiunt eam receptione temporali: & ex eis ſunt , quæ recipiunt eam receptione ſpirituali:& ex eis ſunt,quæ recipiunt eam receptione corporali.Et diuerſitas quidē receptionis non fit à cauſa prima,ſed propter recipiēs:quod eſt,quia recipiens diuerſificatur.Propter illud ergo & ſuſceptum diuerſificatur.Influens verò exiſtens vnū non diuerſum,influit ſuper omnes res omnes bonitates ęqualiter. Bonitas nanquæ influit ſuper omnes res ex cauſa prima æqualiter. Res igitur ſunt cauſa diuerſitatis influxionis ſuper omnes res.proculdubio ergo non inueniuntur omnes res in prima cauſa per modum vnū. Iam ergo oſtenſum eſt, quòd cauſa prima inuenitur in omnibus rebus per modū vnum, & non inueniuntur in eo omnes res per modum vnū. Ergo ſecundùm modū propinquitatis cauſæ primæ,& ſecundum modum, quo res recipere poteſt cauſam primam, ſecundùm quantitatem illius poteſt recipere ex ea & delectari ſecundùm eam.quod eſt,quia non recipit res ex prima cauſa , & non delectatur in ea niſi per modum eſſe ſui . Et non intelligo per eſſe niſi cognitionem . Nam ſecundùm modum , quo cognſcit res cauſam primam ſecundum quantitatem illam recipit ex ea,& delectatur in ea,ſicut oſtendimus.

Propoſitio Vigeſimaquinta.

SVbſtantię vnitę intellectuales non ſunt generáte ex re alia.Omnis ſubſtãtia exiſtens per eſſen-

eſſentiam ſuam, non eſt generata ex re alia. Quòd ſi aliquis dicit, poſſibile eſt, vt ſit generata ex re alia, dicemus, vt ſi poſſibile eſt, vt ſubſtantia ſtans per eſſentiam ſuam ſit generata ex re alia, proculdubio eſt ſubſtantia diminuta, indigens vt compleat eam id, ex quo generatur, & ſignificatio illius eſt generatio ipſa. Quod eſt, quia generatio non eſt niſi via ex diminutione ad cō plementum. nam, ſi inueniatur res non indigēs in generatione ſui ideſt in ſua forma & ſua formatione re alia niſi ſe, & eſt cauſa ipſa formationis ſuæ & ſui complementi, eſt completa, & integra ſemper. Et nō fit cauſa formationis ſuę & ſui complementi, niſi per relationē ſuam ad cauſam ſuam ſemper. Illa ergo comparatio eſt formatio eius, & ipſius complementum ſimul. Iam ergò manifeſtum eſt, quod omnis ſubſtantia ſtans per eſſentiam ſuam non eſt generata ex re alia.

Propoſitio Vigeſimaſexta.

OMnis ſubſtantia ſtās per ſeipſam eſt non cadens ſub corruptione. Si autem aliquis dicat, ꝙ poſſibile eſt, ꝙ ſubſtātia ſtāș per ſeipſam, cadat ſub corruptione, dicemus, ſi poſſibile eſt, quod ſubſtantia ſtans per ſeipſam cadat ſub corruptione, poſſibile eſt, vt ſeparetur eius eſſentia & ſit fixa ſtans per eſſentiam ſuam ſine eſſentia ſua: & hoc eſt inconueniens, & impoſſibile, quoniam propterea, quòd eſt vna ſimplex non compoſita, eſt ipſa cauſa & cauſatum ſimul. Omnis autem rei cadentis ſub corruptione nō fit corruptio, niſi propter ſeparationem ſuam à cauſa ſua: dum verò permanet res per cauſam

ſuam

ſuam retinentem eam & ſeruantem ipſam, nō perit, neque deſtruitur. Si ergo ita eſt, ſubſtātiæ ſtantes per eſſentiam ſuam non ſeparātur à ſua cauſa, quoniam eſt inſeparabilis cauſa ab eſſentia ſua, propter hoc, quòd cauſa eius eſt formatio ſui, & non fit cauſa ſuijpſius niſi per relationem ſuam ad cauſam ſuam. Et ipſa eſt cauſa relationis ipſius, & ipſa eſt ipſa cauſa ſubijpſius ꝑ modum, quem diximus, quoniam nō perit nec deſtruitur, quoniam ipſa eſt cauſa & cauſatum ſimul, ſicut oſtendimus nuper. Iam ergo verificatum eſt, ꝙ omnis ſubſtantia ſtans per ſe ipſam non deſtruitur, neque corrumpitur.

Propoſitio Vigeſimaſeptima.

OMnis ſubſtantia deſtructibilis nō ſempiterna, aut eſt compoſita, aut eſt delata ſuper aliā rem. quod eſt, quia ſubſtantia aut eſt indigens rebus, ex quibus eſt, & cōpoſita ex eis, aut eſt indigens fixione ſua & eſſentia ſua deferente. Cùm ergo ſeparatur deferens cauſa, corrumpitur & deſtruitur, quòd ſi ſubſtantia non eſt compoſita, tunc eſt ſimplex, & eſt ſemper, nec deſtruitur, nec corrumpitur omnino.

Propoſitio Vigeſimaoctaua.

OMnis ſubſtantia ſtans per eſſentiam ſuam eſt ſimplex, nec diuiditur. Quòd ſi dixerit aliquis, poſſibile eſt, vt diuidatur; dicemus, ꝙ, ſi poſſibile eſt vt ſubſtantia ſtans per ſe, diuidatur, & eſt ipſa ſimplex; poſſibile eſt, vt eſſentia partis eius ſit per eſſentiam ſuam iterum, ſicut eſſentia totius, ſi ergo poſſibile eſt reddit

pars

pars ſuper ſeipſam, & omnis pars eius eſt rediens ſuper ſeipſam, ſicut eſt rediens totum ſuper eſſentiam ſuam: & hoc eſt impoſſibile. Si ergo impoſſibile eſt hoc, ſubſtantia ſtans per ſeipſam eſt ſubſtantia indiuidua, & eſt ſimplex. ſi enim non eſt ſimplex, ſed compoſita, pars eius eſt melior parte, & pars illius vilior parte: quare res melior, eſt ex re viliori, & res vilior ex re meliore, quoniam eſt omnis pars eius ſeiuncta ab omni parte eius: quare vniuerſitas eius non eſt ſufficiens per ſeipſam, cùm indigeat partibus ſuis, ex quibus componitur: & hoc quidem non eſt de natura rei ſimplicis, imò de natura ſubſtantiarum compoſitarum. Iam ergo conſtat, quòd omnis ſubſtantia ſtans per eſſentiam, eſt ſimplex, & non diuiditur: quoniam non recipit compoſitionem, vel diuiſionem, nec corruptionem, nec diſtructionem, ſicut oſtendimus.

Propoſitio Vigeſimanona.

OMnis ſubſtantia ſimplex eſt ſtans per ſeipſam, ſcilicet per eſſentiam ſuam. Quod eſt, quia creata ſine tempore, & eſt in ſubſtantialitate ſua ſuperior ſubſtantijs temporalibus. Et ſignificatio illius eſt, quia non eſt generata ex aliquo, quoniam eſt ſtans per eſſentiam ſuam, & ſubſtantię generatę ex aliquo ſunt ſubſtantię corporales & compoſitæ cadentes ſub corruptione & generatione. Iam ergo manifeſtum, quòd omnis ſubſtantia ſtans per eſſentiam ſuam, non eſt in tempore, quia eſt altior & ſuperior tempore, & rebus temporalibus.

Propoſitio Trigeſima.

OMnis ſubſtantia creata in tempore aut eſt ſemper in tempore, & tempus non ſuperfluit ab ea; quoniam eſt creata, & tempus æqualiter: aut ſuperfluit ſuper tempus, & tempus ſuperfluit ab ea, quia eſt creata in quibuſdam horis temporis. Quod eſt, quia ſi creata ſequuntur ſe adinuicem, & ſubſtantiam ſuperiorem non ſequitur niſi ſubſtantia inferior ei ſimilis, non ſubſtantia diſſimilis: ſubſtantiæ enim ſimiles ſubſtantiæ ſuperiori, & ſunt ſubſtantiæ creatæ, à quibus non ſuperfluit tempus, ſunt ſubſtantiæ, quæ non aſſimilantur ſubſtantijs ſempiternis. & ſubſtantiæ ſunt abſciſſe à tempore, cauſatę in quibuſdam horis temporis. Non eſt ergo poſſibile, vt continuentur ſubſtantiæ cauſatæ in quibuſdam horis temporis cum ſubſtantijs ſempiternis, quoniam non aſſimilantur eis omnino. Subſtantiæ igitur ſempiternæ in tempore ſunt illæ, quę continuantur cum ſubſtantijs ſempiternis, & ſunt mediæ inter ſubſtantias fixas, & inter ſubſtantias ſecundas in tempore. Et non eſt poſſibile, vt ſubſtantias ſempiternas, quæ ſunt ſupra tempus, ſequantur ſubſtantiæ creatæ in tempore, niſi mediantibus ſubſtantijs temporalibus ſempiternis in tempore: & iſtæ quidem ſubſtantię non ſunt factę medię, niſi quia ipſę communicant ſubſtantijs ſublimioribus in permanentia, & communicant ſubſtantijs temporalibus abſciſſis in tempore per generationem. Ipſæ enim, quamuis ſint ſempiternę, tamen permanētia earum eſt per generationem, & motum. & ſubſtantię ſempiternę cum tempo

re ſunt ſimiles ſubſtantijs ſempiternis, quę ſunt ſupra tempus per durabilitatem, & non aſſimilantur eis in motu, vel generatione. Subſtantiæ autem factæ in tempore non aſſimilantur ſubſtantijs ſempiternis, quæ ſunt ſupra tempus per aliquem modum vel motum: ſi ergo non aſſimilantur eis, tunc non poſſunt acquirere eas, neque tangere eas. Neceſſariæ ergo ſunt ſubſtantiæ ſempiternæ, quæ tangunt ſubſtantias ſempiternas, quæ ſunt ſupra tempus, & erunt tangentes ſubſtantias, quæ ſunt in tempore, ſcilicet ſub generatione & corruptione. Ergo aggregabunt per motum ſuum inter ſubſtantias ſempiternas, quæ ſunt ſupra tempus, & durabilitatem ſuam inter ſubſtantias, quæ ſunt ſupra tempus, & inter ſubſtantias, quæ ſunt ſub tempore, ſcilicet quæ ſunt cadentes ſub generatione & corruptione. Et aggregabunt inter ſubſtantias bonas & inter ſubſtantias viles, vt non priuentur ſubſtantiæ viles ſubſtantijs bonis, & priuentur cum bonitate & omni communione, & non ſit eis remanentia, neque fixio. Iam ergo oſtenſum eſt, quod durabilitatis duæ ſunt ſpecies: quarum vna eſt æterna, & altera eſt temporalis: veruntamen vna duarum durabilitatum eſt ſtans quieta, & altera mouetur, & vna earum aggregatur compoſitioni finali, & operationes eius omnes ſunt ſimul, neque quædam earum eſt ante quandam, & altera eſt currens & extenſa: quædam operationes eius ſunt ante quaſdam, & vnitas vnius earum eſt per eſſentiam ſuam, & vnitas alterius eſt per partes ſuas. quarum vna eſt ſeiuncta ſuæ compari per modum primum & poſtremum. Iam ergo manifeſtum eſt, quòd ſubſtantiarum quædam ſunt

ſempiternæ, & ſunt ſupra tempus, & ex eis ſunt, quæ ſunt ſempiternæ æquales tempori, & tempus non ſuperfluit ab eis; & ex eis ſunt, quæ ſunt abſciſſę à tempore, & tempus ſuperfluit eis ex ſuperiori earum & ipſarum inferiori, ſcilicet ex principio earum vſque in finem & ipſarum extremum: & ſunt ſubſtantiæ cadentes ſub generatione, & corruptione.

Propoſitio Trigeſimaprima.

INter rem, cuius ſubſtantia & actio ſunt in momento æternitatis, & inter rem, cuius ſubſtantia & actio ſunt in momento temporis, exiſtens eſt medium, & eſt illud, cuius ſubſtantia eſt ex momento æternitatis, & operatio ex momento temporis. Quod eſt, quia res, cuius ſubſtantia cadit ſub tempore, ſcilicet quia tempus continet eam, eſt in omnibus diſpoſitionibus ſuis cadens ſub tempore: quare & eius operatio cadit ſub tempore, quoniam eius eſſentia eſt in tempore: quoniam, quando ſubſtantia rei cadit ſub tempore proculdubio & eius actio ſub tempore cadit. Res autem cadens ſub tempore in omnibus diſpoſitionibus ſuis, ſeiuncta eſt à re cadente ſub æternitate in omnibus diſpoſitionibus ſuis: continuatio enim non eſt niſi in rebus ſimilibus. Neceſſe eſt ergo, vt ſit res aliqua, quæ ſit res tertia media inter vtraſque, cuius ſubſtantia cadat ſub æternitate, & ipſius actio cadat ſub tempore. Impoſſibile nanque eſt, vt ſit res, cuius ſubſtantia cadat ſub tempore, & eius actio ſub æteruitate: ſic enim actio eius melior eſſet ipſius ſubſtantia: hoc autem impoſſibile eſt. Manifeſtum igitur eſt, quòd inter res cadentes

ſub tempore cum ſuis actionibus & ſubſtantijs, & inter res, quarum ſubſtantia & actiones ſunt cadentes ſub momento æternitatis, ſunt res cadentes ſub æternitate per ſubſtãtias ſuas, & cadentes ſub tempore per operationes ſuas, ſicut oſtendimus.

Propoſitio Trigeſimaſecunda.

OMnis ſubſtantia cadens in quibuſdam diſpoſitionibus ſuis ſub æternitate, & in quibuſdam diſpoſitionibus ſuis ſub tempore, eſt ens & generatio ſimul. Quod eſt, quia omnis res cadens ſub æternitate, eſt ens verè: & omnis res cedens ſub tempore, eſt generatio verè Si ergo ita eſt tunc res vna cadens ſub æternitate & tempore eſt ens, & generatio non per modum vnum, ſed per modum & modum. Iam ergo manifeſtum eſt ex hoc, quod diximus, quod omne generatum cadens per ſubſtantiam ſuam ſub tempore, eſt habens ſubſtantiam dependentem per eſſe purum, quod eſt cauſa durabilitatis, & cauſa rerum ſempiternarum, & omnium deſtructibilium. Neceſſarium eſt autem vnum faciens adipiſci vnitates, & ipſum non adipiſcatur, ſed reliquæ vnitates omnes ſunt acquiſitæ. Et illius quidem ſignificatio eſt hoc: quod dico, ſi inuenitur vnum faciens acquirere non acquiſitum, & aliud acquirere faciens acquiſitum, tunc quæ differentia eſt inter ipſum & primum acquirere faciens? non enim poteſt facere vel eſſe, quin aut ſit ſimile ei in omnibus diſpoſitionibus ſuis aut ſit inter vtraque differentia. Si ergo eſt ſimilis eis in omnibus diſpoſitionibus ſuis, tunc vnum eorum non eſt primum, & al-

terum ſecundum: & ſi vnum eorum non eſt ſimile alteri in omnibus diſpoſitionibus ſuis. tunc proculdubio vnum eorum eſt primum, & alterum ſecundum. Illud ergo, in quo eſt vnitas fixa non dependens ex aliquo, eſt vnum primum verum, ſicut oſtendimus: & illud, in quo eſt vnitas inuenta ex alio, eſt præter vnum primum verum. Si ergo eſt ex alio, eſt ex vno primo vero acquiſita vnitas. Prouenit ergo inde, vt vni primo vero ſit vnitas, & alterum reliquis vnis: & non ſit vnitas niſi per vnum primum verum, quod eſt cauſa vnitatis. Iam ergo manifeſtum eſt & planum, quod omnis vnitas poſt vnum verum eſt acquiſita & cauſata: veruntamen vnum verum primum eſt cauſans vnitates, faciens acquirere, non acquiſitum, ſicut oſtendimus.

CVRTII MARINELLI Quæſtionum

Solutiones in lib. 1. Metaphyſ.

OMnes homines natura ſcire deſiderant. ſic Phi. in procemio, & lib. 1. de Hiſt. animalium. quod & ratione confirmatur hac. omne imperfectum naturaliter appetit ſuam perfectionem, & bonum. ſed perfectio intellectus eſt ſcire naturaliter: ergo omnes homines appetunt ſcire naturaliter. minor probatur: nã is in prima vnione cum corpore eſt imperfectus, vt tabula raſa. vnde nullam habet naturam, niſi qua poßibilis vocatus eſt. deinde vnumquodque inclinatur ad operationem ſuam naturaliter, vt frigidum ad frigefaciendum. ſed propria intellectus operatio eſt ſcire. Attamen multi contrà arguunt, dicentes, quòd aliquis deſideraret rem non cognitam. quod videtur falſum. deinde omnes homines ſcirent amoto impedimento, ſed nullum impedimentum eſt animæ ad ſcientiam. Tertiò aliqui deſiderant ignorantiam, & non poßunt fieri ſtudioſi, vt 5. lib. Politic. quartò vel appetunt ſcire id, quod eſt in Quæ. 1.

ipſis,vel in alijs,vel in nullo : non in ipſis ; appetitus
enim eſt ratione carentiæ.nō quòd in alijs,quia impoſ
ſibile eſt,vt illud conſequantur : quoniam non tranſit
de ſubiecto in ſubiectum . neque quod in nullo : ſiqui-
dem nihil eſt.vltimò omnes vnam ſcientiam poßide-
rent. Ad has ſoluendas controuerſias . primò ſenten-
tia Phil.eſt declaranda . deinde variæ opiniones Do-
ctorum ſunt narrandæ . eſt ergo ſententia Phil. talis ;
Omnes homines natura ſcire deſiderant . ait Omnes
homines vt Iand.aſſerit.Quæſt.4.non in ſingulari,ſed
in plurali , vt oſtenderet diuerſitatem inter homines
in hoc propoſito : quia diuerſimodè homines appetūt
ſcientias: aliqui enim remißius,aliqui intenſius , &
aliqui vnam ſcientiam, & aliqui aliam . hæc ſimili-
ter Alber.Sueſ. verò in Dilucidi . aliter ſentit dicens
Ariſt. amplexum eſſe omnes homines ; quia gentes
videntur adeo variæ , vt quædam ſemiferæ videan-
tur,quaſi abhorrere ſcientiam.vnde ſe exponit dicens
vt græci,& barbari, alij dicunt , quòd in plurali ait,
quia vnus homo non poteſt ſcire omnes ſcientias per-
fectè,ſed omnes ſimul . quò ad verbum Homines , ait
Alex. de Ales in com. quòd homo intelligitur vt ha-
bet intellectum poßibilem , & non vt ſpeculatiuum :
tunc enim haberet ſcientiam. Iand.dicit , quòd in ho-
mine adſunt duæ naturæ,materia,ſcilicet,& forma.
ſed natura, quæ eſt forma in homine eſt duplex , vna
eſt anima intellectiua,quæ ſecundum Com.non coniun
gitur corpori ſecundum eſſe , ſed ſic eſt abſoluta , ſed
coniuncta ſecundum operationem : eius enim operatio
dependet à corpore.alia eſt forma inhærens,& dans
eſſe ſicut cogitatiua . Quare ſumitur homo ſcire deſi-
derans ratione naturæ,quæ eſt forma, & ratione for
mæ,quæ eſt abſtracta ſecundum eſſe: ſiquidem eſt æ-
qualis in omnibus.quatenus ſpectat ad Naturam,ait
Alex. Aphro. quid pro natura hoc loco intelligat

Ariſt. vt oſtendat ſcientiam, atque contemplationem præferendam eſſe actionibus: nam omnes homines ob naturam, & non ob alium ſuperiorem finem ſcire appetunt. agunt autem omnes propter alium finem, vt affectus obnoxij corrigantur, & caſtigentur. Aliter declarat Iau. Q. 3. quòd natura, vt patet, in 5. lib. Metaphyſ. multipliciter ſumitur, ſcilicet & pro generatione viuentium, & pro forma, & materia, & pro rei eſſentia, itaque videtur ſumi hoc loco pro quadam eſſentiali proprietate conſequente inſeparabiliter ipſum hominem, qua inclinatur ad ſcientiam, vt lapis ad centrũ. Scire exponit Zim. in tabulis dicens Ariſt. non de ſcientia, ſed de cognitione, quæ eſt genus ſcientiæ ſenſiſſe. cognitio enim eſt tanquam genus: ſcientia eſt per demonſtrationem, ſed cognitio ſe extendit etiã ad immediatas propoſitiones, & etiam ad cognitionem ſenſitiuam. vnde patet, quòd Latini omnes procedunt ex malo intellectu litteræ. Hæc Zim. circa verbum deſiderant. Sueſ. in com. hæc narrat. melius eſt dicere appetunt, quàm deſiderant; quoniam deſiderare dicitur propriè rerum, quæ ſunt amiſſæ, vt Cicero in Lelio, ſed appetere rerum eſt, quas auenter cupimus, & tam in bonum, quàm in malum, & Iand. appetunt ſcientiam, ideſt habent potentiam naturalẽ ad ſcientiam. Nunc ad rem conueniunt ſimul Scot. in lib. 1. Metaphyſ. Q. 2. Ant. And. Q. 2. Iand. Quæſt. 4. D. Tho in 1. parte. q. 8. ar. 1. 2. & alij Thomiſtæ, vt Iau. Q. 3 quòd triplex eſt appetitus, intellectualis, ſcilicet animalis, & naturalis. dicitur appetitus intellectualis, vel rationalis, ipſa voluntas conſequens ipſum intellectum, ſicut appetitus ſenſitiuus ſequitur ipſum ſenſum. appetitus animalis, qui conſequitur ſenſum, ſecundum quem quilibet ſenſus tendit, & inclinatur ad obiectum conueniens, & fugit diſconueniẽs. dicitur naturalis appetitus inclinatio, vel tendentia

quædam,

quadam, qua vnaquaque res tendit, & inclinatur ad finem ſuum, & perfectionem. Sed hi appetitus differunt inter ſe: quia appetitus rationalis eſt formaliter liber, non ſic autem animalis, vel naturalis. Secundò quia appetitus rationalis, & ſenſitiuus aliquãdo nominant potentiam, aliquando actum elicitum: appetitus autem naturalis nec potentiam, nec actum elicitum. tertiò appetitus ſenſitiuus ſe habet in plus, quàm intellectiuus: nam vbicunque reperitur intellectiuus, reperitur & ſenſitiuus, & non contra. Similiter appetitus animalis ſe habet in plus, quàm ſenſitiuus, vel intellectiuus: nam vbicunque illi reperiuntur: & ipſe, & non contrà. quartò appetitus animalis, & rationalis in ſuis actibus ſemper præſupponũt actum priorem alterius potentiæ cognitiuæ: vt voluntas actum intellectus: & appetitus ſenſitiuus actum ſenſus. appetitus autem naturalis nullum actum alicuius potentiæ præſupponit. Hæc Ant. And. qui his narratis ponit tres concluſiones. prima, quòd omnes homines non appetunt ſcire appetitu rationali. ſecunda, nec appetitu animali. tertia, omnes homines appetunt ſcire appetitu naturali. & ſubdit, quòd omnes appetunt ſcire appetitu naturali, ſed accidentali minimè: voluntas enim vult contrariũ: aliquid enim apetitur naturaliter, quod voluntariè reſpuitur. omnes alij doctores dicti ſcribunt eandem diuiſionem de appetitu, & has concluſiones, licet alijs verbis. talis etiam ſententiæ, ſcilicet quòd naturali appetitu deſiderant homines ſcire, eſt Aegid. Q. 3. Alber. cap. 5. & Alex. de Aleſ. in quæſtionibus dicens, quòd ſicut materia inclinatur naturaliter ad formam in effectu, quæ inclinatio appetitus dicitur; ita intellectus ſuo modo inclinatur naturaliter in formam in conceptu, & ſic appetitu naturali appetit perfici. alio autem modo limitat propoſitionem Sue. Q. 4. contra opinionem

nem omnium, cuius verba ſunt. primò quòd intantum homo appetit ſcire, inquantum finis eſt hominis. & quoniam finis nunquàm expetitur ab aliqua virtute cognoſcitiua, niſi præconceptus: ideo oportet eſſe aliqualiter præcognitum. Secundò, aliquid præcognoſci poteſt eſſe confusè, & vniuerſaliter vno modo, alio diſtinctè, & particulariter. tertiò accipimus, quòd omnes homines prima impreßione, & ſine omni intentione cognoſcunt prima principia. & hoc patet per Auer. 2. Metaphyſ. com. 1. & Auic. ex his ſequitur, quòd ipſum ſcire uniuerſale, & confusè eſt ab omnib. hominibus præcognitum; prima enim principia ab omnibus ſunt præcognita. ſequitur, etiam quòd ſic confusè, & vniuerſaliter eſt expetitum; quia, vt dictum eſt, eo modo finis exoptatur, quo præcognoſcitur. Præterea ſequitur, quòd ipſum ſcire in vniuerſali appetitu rationali appetitur: quoniam præcognoſcitur. ſequitur quoque, quòd ipſum ſcire ſimpliciter ſumptum neceſſaria voluntate eſt expetitum, hoc uel illud ſcire contingenter. Mens igitur omnium peripateticorum eſt omnes homines appetere ſcire non appetitu naturali, nec animali, ſed rationali. Et cũ Ariſt. dixerit omnes homines natura appetere ſcientiam per naturam, non appetitum naturalem intelligit, ſed appetitu non acquiſito doctrina, vel inuentione, ſed vel lumine naturali intellectus, hanc opinionem tetigit Aegid. & Alexandrinus. cauſas verò, quoniam pauci ſunt ſcientes, etiam ſi natura appetant ſcire, narrat D. Tho. in com. dicens, detinentur vel à voluptatibus vel neceßitatibus vitæ præſentis, vel pigritia, vel labore addiſcendi. addit Iand. vel propter cupiditatem lucri, vel propter malitiam indiuidualis naturæ, vt ex parte complexionis, & indiſpoſitionis organorum, figuræ, & ſitus. vnde Ariſt. in 7. Ethic. voluptates impediunt ſcientias, vt in regibus: voluptatibus

ptatibus enim dediti non modo impediuntur, ſed ſcientes odio proſequuntur. & hæc ſimiliter Sue. Egi. Alex. de Aleſ. & Albe. magnus. cur autem ab omnibus expetita non ſit una ſcientia tantùm, declarat Iand. Q. 5. dicens, quòd omnes homines ſecundum rationem ſpeciei vel formæ communis appetunt ſcire in uniuerſali, ſed gratia formæ indiuidualis non appetunt unã, & eãdem ſciẽtiã; ſecundũ enim diuerſitatẽ cõplexionis diuerſificatur, & appetitus. quomodo aũt diuerſæ complexiones diuerſas faciant expetere ſciẽtias, nobis oſtendit Albe. ca. 5. dicens. Quidam magis bonum naturæ ſequentes perueniunt ad ſtudium, & horum quorumcunque intellectus quidem immixtus, & purus eſt, complexio ſubtilis ſpecie caloris, & humoris luminoſi non conſtantis per frigidum cõgelãs, nec turbata per calidum commiſcens, illi ſtudent bene, & libenter diuinis, & ſubtilibus, & magnis rebus. quorum autem organum imaginationis ad recipiendas figuras pertemperatem ſiccum, & complexionale non congelans frigidum præparatum eſt, & intellectus reflexus ad ipſum, hij doctrinalibus, & mathematicis gaudent ſtudijs, & huiuſmodi. quorum autem meduloſum, & bene purum eſt organum ſenſus cum ſpiritu lucido non commixto, et non pigro per frigidum congelans, & organum imaginationis, & erit non bene tenens figuras, & intellectus eſt reflexus ad ſubiectum, hi gratas habent ſpeculationes naturales. quorum autẽ congelati ſunt ſpiritus, & nõ bene clari propter frigus inſpiſſans occupant circa ſigna theologica, & detinentur in ipſis, nec profundantur in aliqua ueri ſpeculatione. ex his itaque patet, quo appetitu omnes homines appetant ſcire, cur multi ignorant ſcientias, & denique cur aliqui magis ad unam, quam ad aliam inclinationem habeant ſcientiam.

Senſum

Senſum viſus nobis plurimas præbere differentias, & nos maximè cognoſcere, facere demonſtrat, Phiſ. quòd uidetur falſum. auditu enim acquiruntur ſcientiæ, vt ipſe vult in lib. de ſenſu. & ſenſus tactus eſt plurium contrariorum cognoſcitiuus; vt frigidi. & calidi, humidi, & ſiui, mollis, aſperi, duri. primum argum. ſoluit Scot. Q 2. dicens quòd duplex eſt ſcientia, vna per inuentionem, alia per doctrinam, quæ vocibus percipitur. hoc ſecundo modo magis diligẽdus eſt ſenſus auditus, ſed primò minimè. ad ſecundum concedit tactum eſſe plurium contrarietatum; ſed dicitur cognoſcitiuus viſus, quia eius obiectum reperitur in pluribus corporibus; quàm aliorum ſenſuum. & hæc eadem Ant. Andr Sed Sueſ. in com. auctoritate D. Tho. gloſſat ſic ſcilicet, quòd pro maximè intelligit perfectius, atque certius eſt enim immaterialior, & per plures differentias plura genera obiectorum. Iand. eadem dicit, quæ à Scoto, ſic & Iauel. & Alex. de Aleſ. Q. 2.

Quærunt circa verba illa Ariſto. Et propter hoc alia prudentia ſunt, alia diſciplinabilia, an bruta ſint talia. primò arguunt, quòd Prudentia, & diſciplina ſunt habitus intellectuales, vt patet 6. Ethi. cap. 4. at non habent intellectum bruta. contrà verò eſt experientia, vt de cane, formica, equo, & huiuſmodi. pro ſolutione horum inquit, D. Tho. in com. quòd prudentia aliter in brutis animalibus eſt; aliter in hominibus. in hominibus quidem eſt prudentia, ſecundum quòd ex ratione deliberant, quid eos oporteat agere. vnde 6. Ethi. prudentia eſt recta ratio agibilium. iudicium autem de rebus agendis non ex rationis deliberatione; ſed ex quodam naturali inſtinctu prudentia in alijs animalibus dicitur. inter ea, quæ memoriã habent, quædam habent auditum, & quædam non quæcunque auditum non habent, vt apes, licet prudẽtiam Q. 3.

tiam

tiam habere poſſint; non tamen diſciplinabilia ſunt. patet igitur tres gradus cognitionis eſſe in animalibus. primus eſt eorum, quæ nec auditum, nec memoriã habent: vnde nec diſciplinabilia ſunt, nec prudẽtia. ſecundus eorum, quæ habent memoriam, ſed non auditum, quæ ſunt prudentia, ſed non diſciplinabilia. Tertius eſt eorum, quæ vtrunque habent, & ſunt prudentia, & diſciplinabilia. ſed Egi. Q. 16. & Alex. de Aleſ. dicunt, quòd prudentia propriè inuenitur in homine, et per aliquã ſimilitudinem & in brutis: memoria enim in brutis eſt ipſa prudentia; regulat enim ea in agibilibus. quædam enim ſunt in eis, in quæ bruta feruntur naturaliter, & ſemper vniformiter, ſicut de aranea. & in talibus bruta nõ indigẽt regula aliqua, quæ dirigat ea in tales operationes, agunt enim talia inſtinctu naturali. aliqua verò ſunt in brutus, in quæ bruta non feruntur naturaliter, nec ſemper vniformiter. ſed in talibus venit error, ſicut patet, quòd vna formica cõgregat in illo loco, & alia formica in alio. vnde in talibus indigent aliqua regula, quæ dirigat ipſa in tales operationes, & illa regula eſt memoria; videmus enim, quòd vna formica congregat vnum granum in vno loco, & alium in illo, & non in alio, & vadit iterum ad aceruum, à quo ſumpſit primum granum. Iand. verò ait; quòd diſciplina conſideratur dup. vno modo pro cognitione intellectuali, quæ à doctore acquiritur per ratiocinationem. ſecundo pro quadam cognitione, & notitia vel exiſtimatione generata cum aſſuefactione in illis, quæ habent auditum ad operanda aliqua, ſicut homo, & hoc ſecundo modo diſciplinabilia ſunt. Prudentia autem ſunt inſtinctu naturali ſine aliqua deliberatione. & ſic Alex. vnde D. Tho. in li. 3 de anima tex. 156. dicit. Formicæ congregantes in futurum non præuident futurum, ſed imaginantur actus præſentes, qui ordinantur ad ſuſtenta-

ſtentationem ſuam magis ex naturali inclinatione; quàm apprehenſione. Scotus verò, & Ant. And. Q. 3. dicunt, quòd prudentia eſt in brutis metaphoricè, et non propriè, & quomodo intelligatur metaphoricè declarat Ant. And. ſic in brutis eſt prudentia metaphoricè non tamen reſpectu illorum, ad quæ inclinantur ex inſtinctu naturali, ſed reſpectu contingentium, ad quæ ſic ſe poſſunt habere: vel aliter, puta quod formica grana congreget, vel reponat in hoc loco, vel in illo, & hoc ex memoria loci. Prudentia ergo non eſt ponenda in brutis reſpectu eorum: ad quæ naturaliter inclinantur, vt in formica aggregare grana, ſed reſpectu eorum, ad quæ ſe habent contingenter, vt aggregare grana in hoc loco, & non in illo, & hoc eſt memoria loci. aliter verò intelligit hanc ſententiam Sueſ. Q. 6. ſ. quòd prudentia triplex exiſtit, vna quidem rationalis, qua humana dicitur, & hæc eſt recta ratio agibilium, & eſt prudentia futurorum cum memoria præteritorũ. alia eſt animalis, quæ animalibus ineſt, quæ memoriam habent, & eſt quædam regula, qua prouident de commodo, & incommodo ex his, quæ præterierunt. alia eſt naturalis, quæ eſt quædam naturalis regula, qua animalia prouidẽt naturaliter futurum commodum, & incommodum. tunc dicit ad quæſtionem, quòd in brutis non eſt prudentia rationalis, ſecundò in ipſis brutis inſtinctus naturalis, ſiue eſtimatio naturalis eſt naturalis prudentia reſpectu actuum neceſſariorum. tertio, quod memoria præteritorum eſt regula, ſiue prudentia animalis reſpectu actuum contingentium, & deſſormium in brutis.

Quæritur circa verba illa Ariſt. Experimenti autem parum participant bruta, an hoc ſit verum, cum multa animalia, quæ habent habitum, ſecundum quẽ ſcilicet operantur præterita ad futurum, habent experimentum. experimentum enim eſt operari per præte Quæ. 4.

rita

tiam habere poſſint; non tamen diſciplinabilia ſunt. patet igitur tres gradus cognitionis eſſe in animalibus. primus eſt eorum, quæ nec auditum, nec memoriã habent, vnde nec diſciplinabilia ſunt, nec prudẽtia. ſecundus eorum, quæ habent memoriam, ſed non auditum, quæ ſunt prudentia, ſed non diſciplinabilia. Tertius eſt eorum, quæ vtrunque habent, & ſunt prudentia, & diſciplinabilia. ſed Egi. Q. 16. & Alex. de Aleſ. dicunt, quòd prudentia propriè inuenitur in homine, et per aliquã ſimilitudinem & in brutis: memoria enim in brutis eſt ipſa prudentia; regulat enim ea in agibilibus. quædam enim ſunt in eis, in quæ bruta feruntur naturaliter, & ſemper vniformiter, ſicut de aranea. & in talibus bruta nõ indigẽt regula aliqua, quæ dirigat ea in tales operationes, agunt enim talia inſtinctu naturali. aliqua verò ſunt in brutus, in quæ bruta non feruntur naturaliter, nec ſemper vniformiter. ſed in talibus venit error, ſicut patet, quòd vna formica cõgregat in illo loco, & alia formica in alio. vnde in talibus indigent aliqua regula, quæ dirigat ipſa in tales operationes, & illa regula eſt memoria; videmus enim, quòd vna formica congregat vnum granum in vno loco, & alium in illo, & non in alio, & vadit iterum ad aceruum, à quo ſumpſit primum granum. Iand. verò ait, quòd diſciplina conſideratur dup. vno modo pro cognitione intellectuali, quæ à doctore acquiritur per ratiocinationem. ſecundo pro quadam cognitione, & notitia vel exiſtimatione generata cum aſſuefactione in illis, quæ habent auditum ad operanda aliqua, ſicut homo, & hoc ſecundo modo diſciplinabilia ſunt. Prudentia autem ſunt inſtinctu naturali ſine aliqua deliberatione. & ſic Alex. vnde D. Tho. in li. 3 de anima tex. 156. dicit. Formicæ congregantes in futurum non prauident futurum, ſed imaginantur actus præſentes, qui ordinantur ad ſuſtenta-

ſtentationem ſuam magis ex naturali inclinatione, quàm apprehenſione. Scotus verò, & Ant. And. Q. 3. dicunt, quòd prudentia eſt in brutis metaphoricè, et non propriè, & quomodo intelligatur metaphoricè declarat Ant. And. ſic in brutis eſt prudentia metaphoricè non tamen reſpectu illorum, ad quæ inclinantur ex inſtinctu naturali, ſed reſpectu contingentium, ad quæ ſic ſe poſſunt habere: vel aliter, puta quod formica grana congreget, vel reponat in hoc loco, vel in illo, & hoc ex memoria loci. Prudentia ergo non eſt ponenda in brutis reſpectu eorum: ad quæ naturaliter inclinantur, vt in formica aggregare grana, ſed reſpectu eorum, ad quæ ſe habent contingenter, vt aggregare grana in hoc loco, & non in illo, & hoc eſt memoria loci. aliter verò intelligit hanc ſententiam Sueſ. Q. 6. ſ. quòd prudentia triplex exiſtit, vna quidem rationalis, qua humana dicitur, & hæc eſt recta ratio agibilium, & eſt prudentia futurorum cum memoria præteritorũ. alia eſt animalis, quæ animalibus ineſt, quæ memoriam habent, & eſt quædam regula, qua prouident de commodo, & incommodo ex his, quæ præterierunt. alia eſt naturalis, quæ eſt quædam naturalis regula, qua animalia prouidẽt naturaliter futurum commodum, & incommodum. tunc dicit ad quæſtionem, quòd in brutis non eſt prudentia rationalis. ſecundò in ipſis brutis inſtinctus naturalis, ſiue eſtimatio naturalis eſt naturalis prudentia reſpectu actuum neceſſariorum. tertio, quod memoria præteritorum eſt regula, ſiue prudentia animalis reſpectu actuum contingentium, & deſſormium in brutis.

Quæritur circa verba illa Ariſt. Experimenti autem parum participant bruta, an hoc ſit verum, cum multa animalia, quæ habent habitum, ſecundum quẽ ſcilicet operantur præterita ad futurum, habent experimentum. experimentum enim eſt operari per præte- Quæ. 4.

rita

rita ad futura, currunt enim muſtellæ, quæ pugnant cum ſerpente, ad herbam, quando vulnerantur, & iterum pugnant, & iterum reddunt. Soluit ſic Iand. ad ſententiam Alb. Magni, quòd duplex eſt principium experimenti, vnum eſt materiale; aliud formale. materiale principium experimenti ſunt ſpecies memoratiua. Sed formale principium eſt collatio. & ideo dixit Alb. cap. 9. & D. Tho. in com. quòd experimentū eſt collatio aliquorum prius ſenſatorum in memoria reſeruatorum, & hæc eſt homini propria, & pertinet ad vim cogitatiuā. tunc ſoluit, quòd bruta habent experimentum quò ad materiale principium, ſed non formale, niſi forte aliquid ſimile formali principio experimenti. aliter ſoluit hoc Alex. Aphro. & inquit, quòd non propriè experimentum accepit, quòd fit ex memorijs &c. ſed proportionale experimento, nempe aſſuetudo. & ſic etiam Sueſ. in com.

Quæ. 5. Aſſerit Phil. fieri ex memoria in hominibus experimentum, quod videtur falſum: ſequeretur enim, quòd quæcunque haberent memoriam, haberent experimentum, ſoluit Iand. his verbis, quòd materialiter fit bene ex ſingularium memorijs tanquam ex materia propria, & non ex ui memoratiua, & ex collatione virtutis cogitatiuæ talium ſingularium tanquā ex forma. vnde experimentum non fit ex memoria, niſi materialiter hæc ēt. Alex. de Ales. ſed declarat Alex. Aphro. quomodo fit ex memoria experimentum. eſt enim cognitio quædam rationabilis. ſed ab arte ſuperatur: quia experimentum eſt cognitio vniuerſalis alicuius ſingularis ſæpe repetiti. & ſic Sueſ. & D. Tho. modus cauſandi eſt is, quòd ex multis memorijs vnius rei accepit homo experimentum de re, quo experimento poteſt facilè, & rectè agere.

Quæ. 6. Hominibus ſcientiam, & artem fieri per experientiam patet in littera. contrà autem eſt ratio: nullus

enim

enim artifex eſſet inexpertus; et quia de rebus abſtra-ctis eſt ſcientia, quæ tamẽ non generatur ob experimẽtum: ſi quidẽ abſtractæ res non cadant ſub ſenſu. ſoluit Egid. Q. 19. dicẽs, ꝙ experimentũ eſt reſpectu cognitionis quia, ars verò cognitionis propter quid. quare ſi nos accipiamus cognitionẽ quia, & cognitionẽ propter quid cõmuniter, & largè; dico, quod quadam eſt ars, quæ ſupponit cognitionem quia, & quadam, quæ non ſupponit quia, ſicut ait Phil. in lib. 2. Poſt tex. cõ. 23 ꝙ ſcilicet artes principales ſciunt cauſam propter quid, & ignorãt cauſam quia. Si autem accipiamus experimentum propriè, cum experimentum propriè ſit cognitio quia ordinata ad opus; dico, quòd poſſumus accipere cognitionem propter quid dupliciter: vel cognitionem, propter quid acquiſitam per doctrinam, vel per inuentionem. per doctrinam, experimentum non præcedit cognitionem propter quid; ſed cognitionem illam propter quid, quę eſt acquiſita per inuentionem, & hæc eſt etiam reſponſio Alex. de Aleſ. & Alber. cap. 8. Ad hanc ſolutionem datã ab Egid. addit Iand. quòd prænotatis omnibus cognitionibus intellectus, & quid ſit experimentum, eſt dicendum primò quod ars, & ſcientia non fit ab experimento, tanquam ex contrario. ſecundò neque ab ipſo ſicut ex materia. tertiò quòd fit ab ipſo tanquam à mouente, & efficiente. quartò quòd ars, & ſcientia fit ab experimento, ideſt poſt experimentum. Iauel. autem alio modo ſoluit, & ſic inquit. Si in arte, & ſcientia conſiderentur principia, & concluſiones, quæ ducuntur ex principiis; propoſitio Phil. poteſt verſari circa vtrunque. cum verò in principiis, & concluſionibus ſeruetur notitia terminorum incomplexa, & notitia propoſitionum complexa; poteſt quæri, an dictum Phil. verificetur de vtraque. tertiò cauſa cognitionis eſt duplex, quadam principalis, in qua fundatur notitia ſcientifica: quadam

diſpoſitiua, & inuatiua, quam aliqui vocant occaſionalem, vel inſtrumentalem. Hinc *quatuor ſcribit conclusiones, quarũ prima eſt, ꝙ omnis cognitio ſenſitiua interior, & omnis intellectiua ortum habet à ſenſu exteriori. ſecunda ꝙ tã in ſcientia, q̃ in arte neceſſaria eſt notitia ſenſitiua ad habendam notitiam incomplexam de terminis, ex quibus componũtur principia, & concluſiones: tertia, ꝙ vt habeatur notitia cõplexa tã de principijs, q̃ de concluſionibus, vtilis, et coadiuuans eſt frequentata cognitio ſenſitiua, & experimentalis de eodem complexo. Quarta, ꝙ cognitio experimentalis non eſt principalis cauſa ſcientiæ, & artis, ſed deductio concluſionis ex principijs ſuis per demonſtrationem. tandem dat ſolutionem ab Egid. deſcriptam, & addit ꝙ duplex eſt experimentum. ſ. formale, & virtuale. formale, quod fit ex pluribus ſenſationibus eiuſdem rei. virtuale, qđ fit vnica ſenſatione, et vnica memoria, quæ licet in ſe ſit tantum una; æquiualet tamen multis, ſunt enim quædam res adeo ſtabiles, vt ſemel vidiſſe, quomodo ſe habeant, eſt ſemper vidiſſe. quædam ſunt variabiles. primis ſufficit virtuale, ſecundis formale. Quocirca in omnib. ſcientijs per inuentionem eſt neceſſarium experimentum vel formale, vel virtuale. verùm multis modis gloſſat hanc ſententiam Sueſ. in Com. & primum cum Alex. aphro. ait tàm artem, quàm ſcientiam generari poſſe in nobis, vel per inuentionem noſtram, aut per inuenta aliorum, aut per diſciplinam, quam habemus à doctoribus. vnde Alex. aſſerit Ariſt. locutum eſſe de arte, & ſcientia, quæ noſtra inuentione addiſcitur, et non per inuentum aliorum, vel per diſciplinam.* Has *poſſumus diſcere notis nobis terminis, ordine, traditione, & lumine naturali intellectus agentis. ſecundo dicendum eſt cum Alex. neque ſcientiam contemplatiuam, q̃ habetur inuentione, neq; quæ hẽtur diſci*

plina

plina à doctore ex experimentis generari in nobis. Tertiò dici poteſt omnem ſcientiam, quæ fit in nobis generari, aut diſciplina tradita à doctore, aut ex inuentis aliorum, aut ex inuentionibus noſtris: nunquam tamen ex experimentis. Et ſi Ariſt. aut Alex. aut Auer. diceret ſcientiam fieri ex experimentis, experimentum acceperunt pro inuento. Ant. Andr. au ctoritate Scoti Q. 5. ait, quòd ars, vel ſciencia dupliciter habetur in nobis, vel per inuentionem vel per do ctrinam. ſed habita per inuentionem eſt ſimpliciter prior, niſi eſſet proceſſus in infinitum. deinde addit, quòd in quibuſdam naturale lumen intellectus eſt ita potens, quòd ex ſe applicet principia ad concluſiones, & tunc dicitur ſcientia generari, vel acquiri per inuentionem quãdoq; aut à ſe non poteſt, ſed iuuatur à quibuſdam ſignis ſenſibilibus à doctore propoſitis, per quæ docens exprimit applicationem principiorũ ad concluſiones, quas apud ſe habet, & addiſcens concipit, & in virtute luminis proprij intellectus concluſioni aſſentit, quam uidet eſſe deductam ex principijs ſibi notis prius, ita quòd illa ſigna ſe habent, vt inſtrumentum, ſed lumen intel. ſe habet, vt agens principale inducens ſcientiam, & tũc ſcientia, dicitur acquiri per doctrinam. p ſtea eſt aduertendum, ꝙ oĩs noſtra cognitio ſiue ſenſitiua, ſiue intellectiua oritur à ſenſu, et oĩs cognitio intellectiua, vel eſt principiorũ uel eſt concluſionũ, & utroq; modo diuiditur, quia vel notitia incomplexa de terminis principij, uel cõcluſionis, eſt notitia cõplexa de cõplexione. ſ. huius, uel illius, ex his dictis reſpõdet quatuor ad q̃onem, primò quòd ad habenndã notitiã incõplexã de principijs, q̃ eſt de terminis ſimplicib. neceſſaria eſt cognitio ſẽſitiua ſiue experimẽtalis. ſecũdm ad habendã cognitionẽ cõplexã de principijs nõ eſt neceſſaria experimẽtalis cognitio, ſed coadiuuans. tertiũ notitiam incõplexã de conclu-

 ſione,

ſione, quæ eſt notitia terminorum, neceſſaria eſt cognitio ſenſitiua, ſiue experimentalis. quartum, ad habendam de concluſione notitiam complexam iuuat cognitio ſenſitiua, & experimẽtalis; non tamen eſt neceſſaria ſimpliciter, & hæc fere narrantur à Tatareto in ſua Metaphy.

Q. 7. Expertos magis ſequi id, quod intẽdunt, quàm illos, qui rationem abſque experientia tenent: demonſtrat Ariſt. quod tamen videtur falſum: nobilior enim eſt cognitio cauſæ, quàm quia: & habens artem agit directè, & cum ratione. ad controuerſiam ſoluẽdam ſcribit Iand. Q. 14. quòd ſi accipiamus operationem certiorem pro proſecutione operis; expertus ſine arte magis proficit, quàm artifex ſine experientia. ſed accipiendo certam operationem, & proficuum pro directione operis, & regula; artifex ſine experientia magis proficit, quàm expertus ſine arte. Sueſ. verò & in Com. & in Diluc. Q. 8. præſupponendo, quòd artifex ille ſit de habentibus artem per fidem à doctore, & de ijs qui artem per experiẽtiam nacti ſunt, ait, quòd artifex ſciens regulam operandi per cauſam deductã ex principijs ſibi notis ex ſuppoſitione, atque fide, certius ſcit regulam certitudine perfectionis, expertus verò certius certitudine euidentiæ. alio modo gloſſat ſententiã Egid. Q. 20. dicens hoc eſſe illo melius poſſe eſſe dupliciter, vel in ſe, vel in reſpectu alterius, & illud, quod eſt bonũ reſpectu alterius, eſt bonũ, quia vtile. itaque dicitur expertus melior artifice; quia magis vtilis: eſt enim circa ſingularia, vt circa Socratem ægrotantem: ars verò circa vniuerſalia, vt ait Phil.

Q. 8. Artem eſſe vniuerſalium narrat Phil. datur hec inſtantia. Ars eſt habitus factiuus, factio aũt eſt circa ſingularia, vt Ariſt. in 6. Ethi. Et, quoniã ars agit circa materiã exteriorem; remouet hoc dubium Iãd. Q. 15. & ait, ꝙ vniuerſale dupliciter capitur, vno modo

pro

pro re, quæ nata apta eſt eſſe in pluribus: alio modo pro forma, & vniuerſalitate, per quam formaliter aliquid denominatur vniuerſale, quia vtrumque importat, ſicut album importat aliquid denominatum formaliter ab albedine, & etiam ſignificat albedinem. deinde inquit, quòd aliqui intelligunt, quòd ars eſt vniuerſalium obiectiuè, ita quòd intrinſecè, & primò, & per ſe in obiecto artis formaliter includatur vniuerſalitas, ſicut in obiecto, & non ſolùm includatur vniuerſale, quò ad rem, ſed etiam quò ad vniuerſalitatem. ſed eſt dicendum aliter ad quæſtionem, quòd vniuerſalium eſſe artem poteſt eſſe dup. vno modo obiectiuè, vt vniuerſalitas actualis primò, & formaliter includatur in obiecto artis formaliter, ſicut viſibilitas includitur formaliter in obiecto viſus. alio modo poteſt intelligi participatiuè, quòd ſcilicet ars eſt vniuerſalium, id eſt de numero vniuerſalium. itaque dicendum eſt ad quæſtionem capiẽdo pro vniuerſale pro re apta nata eſſe in pluribus, ars eſt vniuerſalium obiectiuè. Sed capiendo vniuerſale pro vniuerſalitate, quæ eſt in intellectu poſſibili cauſata ab intellectione, ars nõ eſt vniuerſalium obiectiuè, quòd includatur formaliter, & primo in obiecto artis. tertiò ars eſt vniuerſalium participatiuè, ac capiendo vniuerſale pro vniuerſalitate.

Actus, & generationes eſſe circa ſingularia aſſerit Ariſt. ſed multi aiunt cauſam vniuerſalem in actu intelligendi effectum producere vniuerſalem: & in lib. de generatione Ariſt. demonſtrat generabile ex vniuerſalibus corporibus. ſoluit Tatar. *auctoritate Scoti. Q 6. prius ſuppoſita differentia inter ſingulare, & ſuppoſitum ſic. ſ. quòd duplex eſt actus: quidam eſt tranſiens in materiam exteriorem, vt ædificare: quidam immanens, vt intelligere, de quo non intelligitur, ſed de primo, & ſic. Ant. Andr. &* Ianel. *Q. 7. poteſt* Q. 8.

tamen reſponderi hanc propoſitionem circa poſſe dicere triplicem habitudinem, unam ad principium effectiuum: ſecundam ipſius actus ad ſuſceptiuum: tertiam actus ad obiectum, ſi dicat habitudinem actus ad principium effectiuum, uel ad ſuſceptiuum, omnis actus eſt cira ſingulare, quod etiam debet intelligi de actu intelligendi, quod producitur ab aliqua ſpecie ſingulari, ſi ad obiectum minime. alio modo explanat hanc propoſitionem Sueſ. Q 8. & ait Ariſt. ſenſiſſe hoc loco duplices eſſe generationes, alias artificiarias, quibus benificio artis formæ in ſubiecto inducuntur, alias naturales, quibus beneficio naturę formę naturales educuntur. Itaq; ſolum de generationibus intelligitur propoſitio. & actus, uel praxes intelligit actiones profiſciſcentes ab arte: per generationes ſignificat inductiones alicuius formæ cum abiectione contrariæ formæ. Secũdò illa uox Circa, non ſumitur, niſi ut dicit habitudinem ſubiecti, uel paſſi: uult enim probare, quòd circa ipſa ſingularia uerſatur expertus & artifex, ueluti circa propria ſubiecta. & Iauel. ubi dicitur cauſa uniuerſalis effectum uniuerſalem producit, intelligit uniuerſalem in cauſando, ſicut Deus, & intelligentiæ, & per effectum uniuerſalem ipſum eſſe, quòd ſupponitur cuilibet ſupradictæ perfectioni.

Q. 10. *Dubitant, an uniuerſale ſit primò, & per ſe generabile, uel corruptibile. pro parte negatiua eſt Ariſt. in tex. inquit. n. generationes ſunt circa ſingularia, deinde mundus eſt corruptibilis. tertiò quod generatur, eſt per ſe exiſtens: ſed uniuerſale non exiſtit per ſe, ſed in ſingulari. rationes oppoſitas etiã producunt, & dicũt. ſi ingenerabile eſſet uniuerſale; perpetuum fieret per ſucceſſionem indiuiduorum, non per ſe tale. omitto, quòd à corruptibili abſtraheretur incorruptibile per ſe. quod non eſt conſonum rationi. Interpretatur propoſitiones Iand. Q. 16. & ait uniuerſale ſumi pro*

inten-

intentione, & pro re. ſed concluſio quærit tãtùm de uniuerſali, pro re. Verùm tale uniuerſale. ſ. pro re duplex eſt: quoddam, cuius ſuppoſita ſunt generabilia, & corruptibilia: ut homo, & aſinus. quoddam, cuius ſuppoſita non ſunt generabilia. Deinde per ſe, intelligitur pro modo inhærendi non priuatiuè, ſicut quando ſubiectũ non eſt cauſa prædicati, nec contrà, ut hic eſt homo: ſed poſitiuè, ſicut quando paßio prædicatur de ſubiecto. quod eſt in ſecundo modo per ſe. Præterea hoc loco accipitur genitum, ſicut quando eſt generatio alicuius ex non ente in ens, ſiue iam inceperit eſſe per fieri, ſiue per generationem. & hoc ſiue etiã nondum inceperit, dummodo contingat ipſum incipere; eſt dicendum, ꝙ uniuerſale pro re obiecta, cuius ſuppoſita ſunt generabilia, & corruptibilia, eſt per ſe, & primo generabile. Addit quoque, quòd uniuerſale eße generabile, & corruptibile pͭ intelligi dupliciter: uno modo generatione, & corruptione diſtincta à ſingulari. quo impoßibile eſt uniuerſale eſſe generabile, uel corruptibile; quia eſſe nõ habet diſtinctum à ſingulari. alio generatione, & corruptione ſingularium, non quòd per ſingularia generetur; ſed qa in illo, & iſto ſingulari eſt generabile. & tale habet eſſe extra aĩam actu in ſuis ſuppoſitis ſubiectiuè. ſed contrà ſcribit Sueſ. Q ſupradicta, dũ legitur. ſoliti ſumus dicere, ꝙ ſunt quadã paßiones, quæ fluunt ex principijs indiuiduorũ, ut corruptibilitas, et generabilitas. et hæ prius cõpetunt ſingularibus alicuius uniuerſalis, q̃ uniuerſali: non tamen prius cõpetũt alicui ſingulari determinatè ſumpto per ſe; quia nec ipſi A, nec ipſi B, ſub aliquo uniuerſali contentis, ſed alicui ſingulari confusè accepto: ſolet. n. dici in ſchola Aue. eſſe paßiones duplices, quaſdã, q̃ fluũt à forma, & hæ primo uniuerſali cõpetunt: quaſdam, q̃ à materia, & hæ indiuiduuis cõpetunt, & ob indiuidua uniuerſali. erit igitur cõpoſitum, non uniuerſale, confusè

ſumptum, per quod uniuerſalibus competit: nullum enim uniuerſale eſt compoſitum: ſunt enim uniuerſalia formæ. unde ſequitur ad mentem Auer. quod huic nomini compoſitum in uoce, ſcripto, uel in mente nihil aliud reſpondeat, niſi ſingulare, quod quidē eſt uniuerſale, non quia reſpondeat aliquod cōe præter ſingulare, quemadmodum nec materiæ communi præter ſingulare unam numero materiam aliquid corriſpōdet in re, ut 12. metaph. aſſerit Auer. ſed meritò poteſt illi nomini in mente reſpondere aliqua conceptio, quæ repræſentat mihi communiter omnia indiuidua compoſita. homini uerò, uel animali, quæ ſunt nomina communia, profectò reſpondet aliquid præter ſingularia apud Auer. ut potè forma: nam hæc nomina concretiuè ſumpta in mente primò, & per ſe repreſentant formam: ſecundario, & per accidens compoſita indiuidua.

Q. 11. *Quærit Egid. Q. 21. an artes mechanicè ſint meliores ſpeculatiuis, ut uidetur: nā id quod includit opus, & ſpeculationem nobilius eſt includente tantùm ſpeculationem. contrà eſt Ariſt. in tex. ſoluit Egid. quòd res dicitur habere bonitatem tripliciter. ſ. in ſe, in comparatione, & ex modo, ſecundum quem acquiritur. ſpeculatiuæ ſcientiæ ſunt meliores mechanicis in ſe; quoniam ſunt ſui ipſius gratia. ſunt etiam meliores in comparatione ad id, ad quod ordinātur: nam ſpeculatiuæ ad perfectionem animæ, mechanicæ verò ad bona corporis donātur. ſunt & quo ad modum acquirendi: ſpeculatiuæ enim per pauciora acquiruntur, & quanquam artes mechanicæ includant ſpeculationem, & opus; tamen cum unumquodque habeat bonitatem ab eo, quod principaliter includit, artes mechanicæ, prius includunt opus, & poſtea ſpeculationem propter opus. quod non contingit ſpeculatiuis, quæ propter ſe: multa ex his narrat Zim. in tabulis.*

Nar-

Narrat Phi.in hoc ca.ſignũ ſciẽtis eſſe poſſe docere. qđ uidetur falſum:multi.n.multa ſciũt, & nõ poſſunt alios docere. ſoluit ita Alex.de Aleſ. quòd ſignum dicitur bifariam: aut quod conuertitur cum eo,cuius eſt ſignum: & hoc pacto poſſe alterum docere, non eſt ſignum ſcientis:aliquis enim eſt ſciens,qui non poteſt alium docere.aut quod eſt in minus, quàm id, cuius eſt ſignum. & hoc ſignum probat id,cuius eſt ſignum eſſe, & non econuerſo. hac ratione poſſe alterum docere eſt ſignum ſcientis; quia ſequitur. hic poteſt alterum docere;igitur eſt ſciens. ſed de ſignorum generibus l.lib.1. Rhetoricorum Ariſt. Q.12.

Obiectum ſenſus eſſe ſingulare uult Ariſ. in hoc cap. & in 2.de anima ubi ait ſingulare eſt,dum ſentitur: uniuerſale,dum intelligitur, at uidetur contrà: nam in lib.1 poſt.ſcribit ſic:ſenſus eſt uniuerſalis, & in lib.2. de anima. text.36. uiſus non decipitur circa colorem;ſed circa coloratum. Exponit ſententiam hãc Ant.Andr. Q 9. & ait, quòd ſingulare ſub ratione ſingularitatis non eſt obiectum per ſe ſenſus. ſed obiectum ſenſus per ſe eſt aliquid reale unum prius unitate uniuerſali, & minus unum, quàm unũ numero. itaque eſt aduertendum,quòd in ſingulari duo cõſiderantur.ſcilicet ipſa ſingularitas,quæ poteſt uocari hæcheitas: & naturam ſingularitati ſubiectam,quæ de ſe eſt indifferẽs ad eſſe hoc. & ut indifferens præcedit ſingularitatem, & in eo quo præcedit,habet illam indifferentiam, & unitatem realem minorem unitate numerali. cum ergo ſentitur ſingulare; ipſa natura ſubiecta ſingularitati eſt formalis ratio obiectiua, licet totum ſingulare ſentiatur, ut quid. obiectum ergo ſenſus eſt ipſa natura indifferens,non tamen ſentitur ſine ſingularitate:eſt enim ratio ſine qua nõ. alio modo intelligit propoſitionem hanc Iauel. Q.8. & duo conſiderat. Primò agit de vniuerſali,ſecundò de diuer Q.13.

ſo mo-

ſo modo attingendi, et ferendi in ipſam naturã vniuerſalem. Primum explicat auctoritate D. Th. dicens, ꝙ de vniuerſali contingit loqui dupliciter: vno modo ſecundum ꝙ ſubeſt intẽtioni vniuerſalitatis. alio modo dicitur de natura, cui talis intentio attribuitur: ſiquidẽ alia eſt conſideratio hominis vniuerſalis, alia hoĩs in eo, ꝙ homo. ſi vniuerſale ſumatur primo mõ; nulla potentia ſenſitiua põt in vniuerſale: quia hoc vniuerſale fit per abſtractionẽ à materia indiuiduali, in qua radicatur oĩs potentia ſenſitiua. põt tamen aliqua potẽtia ſenſitiua tã apprehenſiua, q̃ appetitiua ferri in aliquid vniuerſaliter, ſicut dicimus obiectũ viſus eſt color ſecundùm genus, nõ quia viſus cognoſcat colorẽ vniuerſalẽ; ſed quia, cũ color ſit cognoſcibilis à viſu, non cõuenit colori, inquantũ eſt hic color, ſed inquantũ eſt color ſimpliciter. Quapropter licet tã ſenſus, q̃ intellectus ꝓ obiecto hẽat vniuerſale; diuerſa tamẽ ẽ rõ: quoniã obiectũ intellectus eſt vniuerſale formale, obiectũ aũt ſenſus eſt vniuerſale. i. natura cõis cõiter, et vniuerſaliter cõſiderata, & non ſingulariter; quã naturã, nõ dicimus uniuerſale actu, hoc. n. fit per intellectum; ſed proxima aptitudine. licet uniuerſale ſit obiectũ in ſenſu, et etiã intellectus nõ tamẽ eadẽ rõne: intellectus. n. attingit uniuerſale ſub rõne uniuerſalitatis, ſenſus uerò ſub rõne ſingularitatis, ita ꝙ ſingularitas eſt ratio, ſine qua non. Atq; hac diuerſitas attingentiæ prouenit à diuerſitate ſpẽi intelligibilis, & ſenſibilis: nã ſpecies intelligibilis abſtracta eſt à phantaſmatib. & rep̃ſentat rem ſine conditionibus indiuiduantibus. ideo intellectus actuatus tali ſpecie fertur ſuper naturã uniuerſalem, ut uniuerſalis eſt. i. abſtracta à ſingularibus. &, quoniã ſpecies ſenſibilis remanet coniuncta conditionibus indiuiduantibus; ideo non rep̃ſentat uniuerſale, niſi contractũ ad hoc, uel illud ſingulare. &, quia ſenſus nõ fertur in obiectum, niſi actuatus ſpecie ſenſibili;

bili;fit,ut ſenſus nõ cognoſcat naturã uniuerſalem,niſi mediãte ſingulari.hinc patet,q licet ſonus ſecũdum genus ſit obiectũ auditus;tamen nõ audit ſonum niſi mediante hoc, uel illo ſono; & idcirco dixit Phi.in 2. poſt.ſenſus eſt uniuerſalis.ſ.obiecti, ſentire aũt ſingulare,q dicit. ã intellectus, q̃ intelligere eſt circa uniuerſale,ut uniuerſale:ſenſus aũt licet habeat uniuerſale pro obiecto;tamen per actum ſentiendi non attingit uniuerſale,niſi mediante ſingularitate. Alio modo ſol uit dubium Sueſ. Q.9.& inquit. In omni ſenſatione eſſe tria,ut in uiſione alicuius colorati.i.id,quod uidetur,& eſt cõpoſitum ex colore, & corpore,qđ propriè uidetur:id qđ propriè eſt ſingulare,& conditionem ſine qua nõ uideretur.et hãc uocat Auer.in 2.metaph. materiã ſiue ſubiectum. materia ergo eſt cã,& conditio, ſine qua nullũ põ ſenſibile ſentiri.ratiõ uerò ſentiendi,ſiue q̃ mouet uiſum, eſt uniuerſale non quidem actu,ſed poteſtate.hoc aũt eſt forma ſenſibilis,ut in colorato color,in ſonoro ſonus:forma.n.cuiuſcũq; cõpoſiti eſt uniuerſale poteſtate,q̃ eſt res p̃ter ſingularia.nam apud Aue.omne ſingulare eſt compoſitũ, forma aũt cuiuſcũq; cõpoſiti eſt illius vniuerſalis poteſtate , quaq; eſt ſingularis actu,quia actu eſt pars compoſiti ſingularis,poteſtate uerò uniuerſalis,qa dũ intelligitur, ipſa eſt una actu in pluribus, & prædicãs de plurib. Hinc ſolutio quæſtionis.concedimus.n.q primũ obiectũ ſenſus ſit uniuerſale ſub ratione,qua uniuerſale,non quidem actu, ſed poteſtate: & q coloratum uideatur,ut coloratũ coloris particeps,non ut hoc,uel illud:nã formę illi,q̃ eſt color pręter colorata,correſpondet unitas realis,non actu uniuerſalis,nec ſimpliciter ſingularis, ſed media.p̃terea uniuerſale reale dicimus eſſe ſecundũ rem p̃ter ſingularia,eo mõ, quo ſecũdũ rem cuiuſq; compoſiti forma eſt præter cõpoſitũ.igitur qđ ſentitur eſt ſingulare compoſitum , conditio ſenſibilis eſt illius

materia,

materia, ratio ſentiendi, & obiectum primum eſt forma illius ſenſibilis, attamen hoc videtur eſſe contra ſententiam in primo cæli, vbi ait Ariſt. ſenſibile per formam eſſe intelligibile, per materiã verò ſenſibile. Verùm eſt aduertendum ſecus eſſe de intellectu, ac de ſenſu: in intellectu enim idem eſt, quod intelligitur, & ratio intelligendi, et conditio intellecti: nam quod propriè, & per ſe intelligitur, eſt vniuerſale: & ratio, qua intelligitur, eſt vniuerſale; quia quatenus vniuerſale intelligitur: & conditio etiã eſt vniuerſale; quia non niſi eſſe vniuerſale intelligeretur. in ſenſu verò ratio ſentiendi non ſentitur, nec conditio ſentiendi: id enim, quod per ſe ſentitur, eſt ſingulare cõpoſitum ex ijs. vnde patet rationes ſentiendi, & intelligendi eſſe diuerſas, quia ratio intelligendi eſt vniuerſale actu: ſiue forma actu vniuerſalis: ratio ſentiendi eſt forma compoſiti ſenſibilis nõ actu vniuerſalis, ſed poteſtate.

Q. 14. *Sapientem exiſtimamus omnia, vt poſsibile eſt, maximè ſcire, non habentem ſingulariter eorum ſcientiã. ſic placet Ariſt. cap. 2. contrà eſt ratio. metaphyſica enim eſſet imperfecta, & cognitio vniuerſalis cõfuſa, & imperfecta: tum quia in ipſa metaphy. tractatur de quidditatibus ſubſtantiarum ſeparatarũ, quæ ſunt particulares: tum quia quidditas intel. conſideratur à Metaqhy. vt in lib. de animalibus qui tamen eſt particularis. Hanc declarat ſententiam Alex. aphro. pro omnia ſcire intelligit communiter, & vniuerſaliter ſcire: & vt decet quoad fieri poteſt. vnde patet per Alex. ſapientem omnia conſiderare in vniuerſali, hoc eſt, per prædicata, quæ tranſcendunt determinata genera ſcibilium ſcientiarum, atque prædicamentorum: non autem in particulari, atque in ſpeciali. i. per prædicata propria, quæ ſunt contracta ad genus alicuius prædicamẽti. & ſic ait Alber. Alex. de Aleſ. verò in com. dat talẽ ſolutionem, ꝙ hãc ſcien-*

tiã eſſe circa omnia põt intelligi dupliciter, vno modo, quòd attingat omnia in particulari: & hoc non eſt verum: ſuperfluæ enim eſſent aliæ ſcientiæ. alio modo, vt attingat omnia, inquantum induunt rationem entis. & ſic eſt verum, etſi aliqua attingit ſub propria ratione. Scotus verò aliter reſpondet Q. 9. dicens quòd ad metaphyſicum pertinet cognoſcere quãlibet quidditatem; ſecundum quòd quidditas, & ſecundũ quòd hic, non tamen ſecundum omnem rationem cuiuſcũque accidentis huic quidditati. aliæ verò ſcientiæ cõſiderãt quidditatem ſecundũ accidentia ſibi euenientia, ſic Ant. And. Q. 10. ſed addit, quòd ad Metaphy. inquantum talem, non pertinet conſiderare omnes quidditates in particulari; ſed in vniuerſali tantùm, & ſub ratione entis. & Sueſ. Q. 10. quòd Metap. conſiderat, atque apprehendit omnia, quæ cæteri appræhendunt, & conſiderant omnes ſpeciales ſcientiæ, & adhuc amplius; quia conſiderat quædam communia, quæ aliæ non conſiderant, & pro defenſione eſt aduertendum, quòd diuerſæ ſcientiæ eſſe poſſunt: vel ob differentiam modorum ſciendi, vel ob differentiam rationum appetendi. Dico igitur, quòd quidditates rerum in particulari poſſunt duplici modo ſciri, vel quò ad prædicata particularia, & eas affectiones, quę fluunt ab illis ſiſtendo in tali gradu cognitionis. vel poſſunt ſciri particularia hæc prædicata, atque affectiones tales non ſiſtendo in tali gradu, ſed reſoluendo illa ad prædicata communiora, atq; ad affectiones ab illis communibus fluentes. verbi cauſa. poſſum ſcire vno modo ignem, inquãtum eſt elementum calidum, & ſiccum: & quatenus eſt leuius, & actiuius cæteris: eſt enim ſcire ipſum, quò ad prædicata in particulari quidditatiua, & quò ad paſſiones, quæ fluunt ab illis prædicatis particularibus: & hoc pacto poſſum ſcire ignem in particulari tantum ſiſtendo in cognitio

ne

ne particulari. poſſum etiam ſcire ipſum. ſed non tantum, reſoluendo ipſum ad prædicata communiora, & ad paßiones cões, veluti quod ſit ſubſtantia nobilior cæteris elementis, & ſit ſimpliciter ens. unde Metaphy. conſiderat in particulari reſoluendo illas ad prædicata communia. ſed aliæ ſcientiæ conſiderant quidditates rerum in particulari ſiſtendo in tali cognitione. Hæc & multa alia dicit. Sueſ. quæ ibi lege. Auer. uerò. in 12. metaph. Simpli. & Auic. dixerunt metaphy. conſiderare quidditates rerum in particulari, & affectiones proprias, quæ primò ab illis fluunt: alias uerò ſcientias conſiderare quidditates, non quò ad prædicata, quæ competunt illis, ut quidditates, neq; quò ad accidentia, quæ fluũt ab illis per ſe primò: ſed quò ad prædicata, quæ non competũt per ſe quidditatibus, & quò ad accidentia, quæ fluunt à talib. prædicatis. Tatar. dicit, quòd quidã ſentiunt ad metaph. ſecundũ quòd huiuſmodi non pertinere conſiderare omnes quidditates in particulari, ſed tantum in uniuerſali, & ſub ratione entis. Iand. Q. 19. ait metaphy. intelligere põt intelligi dupliciter, uno modo ſecundum rationes indiuiduales: alio ſecundum rationes uniuerſales, & generales, & hęc diſtinguitur ſecundum quòd, ſunt duplicia genera: quædam ſunt prima, & generaliſsima, quædam poſteriora, & propinquiora ſpecialiſsimis, ut ſubalterna. Quare metaphy. debet omnia ſcire ſecundum rationes generales generum primorum, non ſecundum rationes indiuiduales, neque debet ſcire omnia ſecundum rationes uniuerſales, ſpecificas, & generales generum ſubalternorum, & ſpecierum.

Q. 15. *Quæ maximè ſunt uniuerſalia, ea eſſe difficillima hominibus ad cognoſcendum aſſerit Phil. quia ſunt à ſenſibus remotiſsima. at ratio alia contrà: intellectus n. eſt uniuerſalium: et in 1. phy. uniuerſalia ſunt nobis magis nota. remouet dubium hoc Scot. Q. ultima primi*

libri

libri ſic. Aliud eſt uniuerſale per prædicationem, & illud definitur in perhierm. & 1. poſter. quòd eſt unum in multis, & de multis. aliud eſt uniuerſale cauſalitate, cuius uirtus ſe extendit ad plures effectus, ut cauſa prima. magis uniuerſale per cauſalitatem eſt minus notum nobis, quàm minus uniuerſale cauſalitate. ſed uniuerſale per prædicationem aut comparatur ad ſingulare ſimpliciter, aut ad minus uniuerſale. de uniuerſali comparato ſingulari eſt dicendum, quòd cognitio alia eſt ſenſitiua, & alia intellectiua, quæ dicitur cognitio in genere. & hoc loco ſingulare ſimpliciter eſt nobis notius uniuerſali cognitione ſenſitiua. quatenus ad intellectiuam ſecundum illos, qui ponunt ſingulare non intelligi niſi per accidens, poſterius intelligeretur, ſi autem alia opinio ſit uera, quòd per ſe intelligitur, tunc eſſet quæſtio, & poteſt dici, quòd ſingulare eſt magis. ſi autem comparatur magis uniuerſale ad minus uniuerſale, ut quando utrunque eſt ſimpliciter uniuerſale; aut ambo comparantur ad intellectum, aut ſingularia eorum comparantur inter ſe. ſi ſecundo modo; nobis notius eſt ſingulare magis uniuerſalis, quàm ſingulare minus uniuerſalis. ſi uniuerſale utrunque comparetur ad intellectum; uel eſt intelligendum de ſuperiori, ut eſt quoddam indiſtinctū, confuſè continens plura. & hoc modo uniuerſale eſt magis notum nobis. ſi aũ accipiatur magis uniuerſale, ut ſit d ſtinctũ quoddam detinens; deffinitum eſt magis notum cognitione tamen indiſtincta. & hac uia Ant. And. Q. 10. addit Alex. de Aleſ. primæ reſponſioni Scoti, quòd uniuerſal a poſſunt conſiderari dupliciter. uno modo quò ad ſimplicem apprahenſionem, & ſic ſunt p iora quò ad nos. alio modo quò ad proprietates ſuas, inquantum, ſcilicet intellectus inueſtigat ꝓprietates uniuerſaliũ. & hoc pacto non eſt impoßibile, quòd ſint poſterius

nota,

nota, & quòd ſint difficilia : nam ex proprietatibus particularium deuenimus in proprietates magis vniuerſalium. D Tho. in Com. ſcribit, quòd magis vniuerſalia ſecundùm ſimplicem apprahenſionem ſunt primò nota: quoniam primò in intellectu cadit ens. ſed quantum ad inueſtigationem naturalium proprietatum, & cauſarum, priùs ſunt nota nobis minus communia. vniuerſalia autem in cauſando ſunt poſterius nota, quò ad nos. ſic & Iauel. Q. 10. ſed Sueſ. in Com. ſic ſoluit. Cum dicis hec vniuerſalia eſſe hominibus difficillima ad cognoſcendum, quæcumque ipſe dixerit Ariſt. loquitur conſiderando vniuerſaliſſima, quæ ſunt partes aſſentiales minus vniuerſalium. & hoc modo ſunt nobis difficillima, & maximè à ſenſibilibus remota. quò verò ſunt tota, in quibus continentur minus vniuerſalia, ſunt nobis cognitu facilia. minus autem vniuerſalia, quæ ſunt tota quædam indiſtincta, ſunt minus facilia. quò verò ſunt partes in vniuerſalibus contentæ, ſunt nobis difficilia cognitu. Zim. verò Theo. 76. ſic interpratatur ſententiam. Phil. vniuerſalia ſunt difficillima ad cognoſcendum de vniuerſalibus in cauſando; eo quia ſunt remotiſſima à ſenſibus, & quia ſubſtantiæ ſeparatæ ſecundùm ſe non ſunt phantaſiabiles. fallit autem propoſita propoſitio de vniuerſali in cauſando, ſicut ſunt prima principia, quorum cauſalitas extenditur ad omnia ſcibilia; nam talia vniuerſalia ſunt notiſſima. Nota etiã, quòd loquendo de uniuerſalibus in prædicando, etſi talia quò ad ſimplicem cognitionem ſint nota, præcipuè ubi fuerint ſenſata; tamen de talibus poſſunt formari propoſitiones in ordine ad ſuas naturales proprietates multùm occultæ.

Q. 16. *Scientiarum illæ certiſſimæ ſunt, quæ maximè primorum. ſic Ariſt. tamen uidetur maiorem eſſe certitudinem per cauſam propinquam, quàm per remotam.*

tam. at cauſæ primæ ſunt remotæ. ſoluit Alex. de Aleſ.in Com. ſcilicet, quòd duplex eſt certitudo, quædam, quæ oritur ex natura rei, & quædam à nobis. nec eadem eſt certitudo: multa enim ſunt certiora ex parte naturæ, quæ tamen ſunt obſcuriora ex parte noſtra. ſi ergo loquamur de certitudine, quò ad nos; non oportet, quòd prima ſint ſemper certiora. ſi autem de certitudine, quæ oritur ex natura rei; prima certiora ſunt.

Propter primas cauſas alia cognoſci demonſtrat Ariſt. hoc tamen uidetur falſum: quoniam poſtremò illa cognita ſunt nobis. ſoluit Sueſ. in Com. dicens per illa prima cognoſci omnia, quæ rebus attribuũtur cognitione propter quid, ſed in uniuerſali, quoniam ſicuti ſunt omnium cauſæ in uniuerſali, ſic faciunt omnia attributa rebus cognoſci cognitione propter quid in uniuerſali: ipſa tamen per alia cognoſci nõ poſſunt, ſcilicet cognitione propter quid, ſed ſi cognoſcuntur; cognoſcuntur quia. Q. 17.

Videtur ſibi cõtradicere Ariſt. ubi dixit ſapiẽtem omnia ſcire, deinde aſſerit Metaphy. eſſe ex paucioribus. ſoluit D. Tho. in Com. ſic. uniuerſale comprehendit pauciora in actu, ſed plura in potentia, & aliqua ſcientia eſt tantò certior, quantò ad ſui ſubiecti conſiderationẽ pauciora actu conſideranda requiruntur. Q. 18.

Scientiam Metaphy. certiſſimam eſſe ſcribit Ariſt. attamen ratio eſt cõtraria: mathematicæ enim ſunt primo gradu certitudinis. ſoluit hoc Iand. Q. 20. authoritate Ariſt. in 4. quòd Metaphy. habet duas partes, una prior, & alia poſterior. unde Auer. exponit ſic, quod una eſt de cõmunibus, analogicis, & rebus logicis, ſicut de ente uno: alia eſt de principiis abſtractis. quocirca prima eſt prior ordine, ſecunda dignitate. Adde, quòd aliquid eſſe certius, & prius alio eſt duplex: uno modo quò ad nos, alio quò ad natu- Q. 19.

ram. & certius ſecundum naturam eſt duobus modis. aliquid eſt certius ſecundum naturam, quò ad intranſmutabilitatem eius, quod ipſum eſt neceſſarium, & impoßibile aliter ſe habere: aliquid per efficatiorem, & perfectiorem modum demonſtrandi. Et propterea quatuor ſunt dicenda: primum, quòd metaphy. quò ad ſecundam partem, quæ eſt de princip. abſtractis eſt certißima ex natura rei. ſecũdò hæc talis pars non eſt certißima quantum ad modum demonſtrandi: tertiò quò ad conſiderationem logicam eſt certißima quò ad nos. quartò ad talem partem non eſt certißima ex natura rei.

Q. 20. *Scientiam Metaphy. ſpeculatiuam eſſe expreßè patet in hoc cap. ſed quidam dicunt eam communem eſſe & practicis, & ſpeculatiuis. deinde quia regulat; ergo practica. Ad hanc ſententiam ait Tatar. practicum, & ſpeculatiuum non ſunt differentiæ eſſentiales habitus, licet ſint differentiæ accidentales intellectus. ideo illa ſcientia dicitur ſpeculatiua; quia mediatè, vel immediatè inclinat ad ſpeculationem. & illa vocatur practica, quæ immediatè inclinat ad praxim fugiendam, vel eligendam. & aduerte, quòd quælibet ſcientia inclinat eliciti uè ad tales actus, ex quibus eſt generata: & quòd hæc ſcientia practica ſit quandoque circa contingens, tanquam circa directiuum, & regulatiuum: tamen eſt circa neceſſaria, tanquam circa obiectum, ſicut & ſcientiæ ſpeculatiuæ. aduerte etiam, quòd aliqua notitia dicitur practica dupliciter, vno modo formaliter, alio virtualiter. formaliter duplici via, mediatè, & immediatè. immediatè ſicut eſt notitia concluſionis: inclinat enim immediatè ad praxim eligendam, vel fugiendam. & cognoſcitur, quando talis concluſio includit rem ſignificantem praxim mediatè, ſicut eſt notitia præmiſſarum. virtualiter eſt notitia incomplexa alicuius ſubiecti*

virtua-

virtualiter continentis notitiam præmiſſarum, & ipſius concluſionis practicæ, vt notitia Dei, quatenus ſummum bonum. Præterea aduerte nullum ſubiectum ſcientiæ practicæ eſſe ſubiectum ſcientiæ ſpeculatiuæ. His ſuppoſitis reſpondetur ad dubia, quòd metaphy. eſt ſcientia ſpeculatiua; quia immediatè inclinat ad ſpeculationem eliciendam. Scotus verò Q. 7. ſic inquit ad ſolutionem huius quæſtionis. Primò oportet videre quid ſit Praxis, quæ dicitur ſcientia practica: & ſecundò qualiter ſe debet ſcientia habere ad illam Praxim. Praxis ergo eſt omnis operatio, quæ non eſt per eſſentiam ſpeculatio: qualibet enim operatio eſſentialiter diſtinguitur à ſpeculatione, quã tùm ad illud, quod eſt ſpeculationem eſſe finem vltimum, vel alterius gratia. tamen neceſſe eſt, quòd illa operatio non ſit merè determinata à natura; ſed contingat in ea errare, & rectè agere. Scientia verò practica ſe habet ad praxim, vt directiua in ipſa. non eſt autem opus directione, vbi nulla eſt difformitas. hæc igitur ſcientia cum ſit de primo ente; nullo modo eſt practica, niſi quia ordinatur ad actum naturalem voluntatis circa illud ens. ſed eam ad illud ordinari non facit eam practicam, cum non ordinetur ad illum, vt directiua, ſed vt finis ordinat entia ad finem. Anto. Andr. aliam dat definitionem de Praxi, & ait. Praxis, ad quam dicitur extendi ſcientia practica, eſt actus alterius potentiæ, quàm intellectus, naturaliter poſterior intellectione, natus elici conformiter intellectui recto; ad hoc quòd ſit rectus actus. deinde quòd iſta extenſio ſcientiæ practicæ ad Praxim, vt regula ad regulatum conſiſtit in duplici reſpectu, hoc eſt in relatione aptitudinali conformitatis, vel prioritatis naturalis. de prioritate patet per illud 6. Ethic. quòd electio recta requirit ratio-

nem rectam, non autem neceſſariò requirit, niſi eſſet prior. de cõformitate habetur etiam ibidem, quòd ueritas conſiderationis practicæ eſt confeſſè ſe habens appetitui recto. dixi aptitudinali: qa neutra relatio requiritur actualis, quòd enim praxis actualiter ſequatur conſiderationem, cui ſit conformis, hoc omnino accidit conſiderationi: nam ſi ab actuali extenſione diceretur practica; nulla ſcientia eſſet ſpeculatiua, ſed eadem quandoque practica, & quandoque ſpeculatiua. Sueſ. aliter definit Praxim in Diluc. ſic. Praxis eſt actio alterius potentiæ ab intellectu poſſibilis regulari à recta operatione illius. unde per primam differentiam, praxis differt ab actibus logicæ, rhetoricæ, quòd per ſecundam differt ab actibus naturalibus animæ. Idcirco omnes aſſerunt, quòd ſolus actus uoluntatis elicitus, ut electio. uel imperatus, ut adminiſtratio, ſit praxis. & hoc pacto conuenit tali definitioni definitio Euſtratij in lib. 1. Ethic. data, quæ eſt. Praxis eſt operatio hominis ſecundùm electionem, & Auic. in prin. Metaphy. dicit, Praxim eſſe operationẽ uoluntatis; quia in eo, quòd eſt operatio uoluntatis, eſt actus alterius potentiæ ab intellectu. unde ſcientia practica dicitur, cuius finis eſt Praxis: ſpeculatiua uerò, cuius finis eſt ueritas. & huic definitioni alludit Alb. Magnus in lib. 1. tract. 2. cap. 6. ſic. Finis autem omnis ſpeculationis eſt ſcire, & ueritas, & Praxis omnis finis eſt opus.

Q. 21. *Dubitant multi circa uerba illa, maximè uerò principalis ſcientiarum, an Metaphy. ſit nobilior, & honorabilior cæteris practicis. pro parte affirmatiua eſt tex. ratio contraria: omnis enim ſcientia ſortitur ſuam nobilitatem à fine. ſed finis practicæ eſt bonum, ſpeculatiuæ uerum. & bonum eſt nobilius uero: ſententiam hanc gloſſat Ant. And. Q. 11 ſic. quòd omni practica eſt aliqua ſpeculatiua nobilior, & ideo ſpeculatiua eſt ſimpli-*

ſimpliciter nobilior practica; practica enim gratia uſus: ſpeculatiua autem gratia ſpeculandi uerum. hoc autem intelligo, niſi practica excedat ſpeculatiuam in nobilitate obiecti, & hoc propter ueram theologiam tenendo, quòd ſit practica, & intelligit Ariſt. de omnibus ſcientijs naturaliter adinuentis. Sueſ. Q. 13. aliter intelligit ſententiam hanc, & primò narrat opinionem Ioan. ſic. quòd aliqua ſcientia practica eſt aliquibus ſpeculatiuis nobilior, ut patet de ea ſpeculatiua, quæ eſt de diuinis rebus. Secundò quòd aliqua ſcientia practica eſt aliquibus ſpeculatiuis nobilior, ut moralis geometria eſt nobilior, & ea ſcientia naturalis, quæ eſt de elementis. ſed ait poſtea peripateticè ſentiendo, omni practica omnis ſpeculatiua eſt nobilior, & honorabilior: & omni practica omnis ſpeculatiua eſt melior: & demum quò ad confirmationem demonſtrationis, omni practica omnis ſpeculatiua eſt nobilior, nobilitate autem ſubiecti non omnis, ſed quædam ſic, quedam non. ad arg. uerò reſpondet, quòd finis practicæ eſt bonum non ſimpliciter; ſed bonum aut corporis, aut animæ. At finis ſpeculatiuarum omnium eſt bonum animæ, quò ad partem intellectus. & Alber. Mag. in lib. 1. tract. 2. ca. 9. ſic ait. Bifariam hæc ſcientia eſt honorabiliſſima; habet enim, Deus eam, & diuina eſt. licet igitur aliæ quædam ſint magis neceſſariæ ad uitæ regimen, ut medicina, & ciuilis; nulla tamen dignior inter omnes.

Sapientiam non eſſe humanam poſſeſſionem uult Phil. in tex. quod eſt contra rationem: acquiritur enim ab homine. ſoluit Iand. Q. 23. quòd ſapientia poteſt capi dup. uno modo pro cognitione Dei, & aliorum principiorum abſtractorum ſine diſcurſu, & phantaſiatione. & hìc non loquitur de tali ſapientia: illa enim eſt Dei, & aliorum principiorum abſtractorum. Secundo modo ſumitur ſapientia pro cognitione prin- Q. 22.

cipiorum cum diſcurſu, & phantaſiatione. Deinde, *vt placet Ariſt. in lib. 1. & 10. Ethic. triplex eſt vita, ſcilicet beſtialis, vt Sardanapali: humana, quæ debetur homini, vt compoſitus ex anima & corpore, & regitur ſecundùm rationem: tertia, quæ ineſt ſecundùm intellectum, quæ dicitur contemplatiua, & vocatur diuina. his viſis dicendum eſt ad Quæ. quòd ſapientia primo modo ſumpta non eſt humana poſſeſſio: ſed eſt perfectio intellectus, quatenus contemplatiuus, atque diuinus: quid autem ſit poſſeſſio exponit Alb. cap. 8. ex ſententia Hermetis Trimegiſti dicentis, poſſeſſionem eſſe id, in quo per naturam ſedet poſſidens, quieto iure vtens. & ipſe intellectus humanus ſedet hoc modo in cognitione ſenſibilium. ſed intellectus ſimplex, & diuinus cauſa rerum per ſuam ſcientiam exiſtens propriè eſt diuiniſsimorum ſimplicium. & D. Thom. in com. ait illud habetur ab homine, vt poſſeſſio, quod adnutum habere poteſt, & quo libere poteſt vti. ea autem ſcientia, quæ per ſe tantùm quæritur, homo non poteſt liberè vti, cum frequenter impediatur propter vitæ neceſsitatem. præterea nec ad nutum ſubeſt homini, cum ad eam perfectè homo peruenire nō poteſt. vt etiā Alex. de Aleſ. illud tamẽ modicum, quod eius habetur, antecellit oẽs, quæ per alias ſcientias cognoſcuntur. ſic Sueſ. in com.*

Q. 23. *Scribit Ariſt. in tex. metaphy. ſolam ſcientiam liberam eſſe. quòd videtur dubium: nam cæteræ omnes ſpeculatiuæ liberæ ſunt, cum ſuĩpſarum gratia ſint. gloſſat ſententiam hanc* Sueſ. *in* Com. *ſic. dicant quidquid volunt alij, duplex dicitur liberum: aut à ſubiectione, & omnes ſpeculatiuæ ſunt liberæ: aut ab ordine in ſuperiorem finem. & hæc ſola eſt libera: ad nullum enim ſuperiorem finẽ ordinatur. & fortè hoc pacto intelligit Alb. Mag. cap. 7. hanc propoſitionem, vbi inquit, dicantur quidem aliæ ſcientiæ liberales, &*

quæ-

quædam exercitia liberalia. ſed aliud eſt eſſe ſcientiã omnino liberam, & aliud eſt eſſe ſciẽtiam liberalem: quoniam liberam eſſe ſcientiam eſt nulli in principijs, vel in demonſtratione eſſe obnoxiam, & in fine ſuipſius eſſe cauſam, itaque finem quærendi cauſa, & ſciendi gratia ſit in ipſamet ſcientia. ſoluit autem Egid. Q. 25. ſic, quòd triplex eſt differentia inter ſeruum, & liberum: primò in actionibus ſerui ſunt multa per accidens: multa enim agit ſeruus, quæ ſunt extranea, quæ quidem non ſunt ad vtilitatem domini ſui, ſicut narrat Phil. in 12. ſecundò actio ſerui non redundat in ipſum propter bonum ſuum, ſed alterius. tertiò ſeruus ordinatur ad alium. ſ. ad dominum. ex his ait ad propoſitum, quòd omnes mechanicæ ſunt per omnem modum ſeruæ; quoniam illæ tres conditiones ſeruitutis inueniuntur in illis. Artes autem ſpeculatiuæ, quæ ab iſtis mechanicis. q. ſunt liberæ, & q. ſeruæ; artes enim ſpeculatiuæ aliæ à metaph. non participant primam conditionem ſeruitutis.

Metaphy. eſſe cauſam ſuimet vult Phil. in tex. attamen hoc proprium eſt omnibus ſpeculatiuis ſcientijs. ſoluit Alex. de Aleſ. ſic quòd vno modo ſcientiæ ſpeculatiuæ diuiduntur ex oppoſito contra practicas, & mechanicas. alio modo diuiduntur contra omnes alias ſpeculatiuas. In eo, ꝙ ſcientiæ ſpeculatiuæ diuiduntur contra mæchanicas; ſic oẽs dicũtur eſſe cã ſuimet reſpectu illarum. ſi aũt diuidatur vna ſcientia ſpeculatiua contra alias, ita quod hæc ſciẽtia diuidatur contra omnes; huiuſmodi ſola cauſa eſt ſuimet; cuius ratio eſt: quia omnes ordinantur ad illas, & non econuerſo. Q. 24.

Quæret aliquis, an metaphy. ſcientia ſit de Deo, vt narrat Philip. reſpondet Alexan. de Aleſ. quòd hanc ſcientiam eſſe de Deo poteſt intelligi dupliciter primò ꝙ ſit de Deo, ſicut de ſubiecto: ſecundò ꝙ ſit de Deo ſicut de illo, in quo maximè ſeruatur rõ ſubiecti. ſi primo Q. 25.

ſo modo attingendi, et ferendi in ipſam naturã vniuerſalem. Primum explicat auctoritate D. Th. dicens, ꝙ de vniuerſali contingit loqui dupliciter: vno modo ſecundum ꝙ ſubeſt intẽtioni vniuerſalitatis. alio modo dicitur de natura, cui talis intentio attribuitur: ſiquidẽ alia eſt conſideratio hominis vniuerſalis, alia hoĩs in eo, ꝙ homo. ſi vniuerſale ſumatur primo mõ; nulla potentia ſenſitiua põt in vniuerſale: quia hoc vniuerſale fit per abſtractionẽ à materia indiuiduali, in qua radicatur oĩs potentia ſenſitiua. põt tamen aliqua potẽtia ſenſitiua tã apprehenſiua, q̃ appetitiua ferri in aliquid vniuerſaliter, ſicut dicimus obiectũ viſus eſt color ſecundùm genus, nõ quia viſus cognoſcat colorẽ vniuerſalẽ; ſed quia, cũ color ſit cognoſcibilis à viſu, non cõuenit colori, inquantũ eſt hic color, ſed inquantũ eſt color ſimpliciter. Quapropter licet tã ſenſus, q̃ intellectus ꝓ obiecto hẽat vniuerſale; diuerſa tamẽ ẽ rõ: quoniã obiectũ intellectus eſt vniuerſale formale, obiectũ aũt ſenſus eſt vniuerſale. i. natura cõis cõiter, et vniuerſaliter cõſiderata, & non ſingulariter; quã naturã, nõ dicimus uniuerſale actu, hoc. n. fit per intellectum; ſed proxima aptitudine. licet uniuerſale ſit obiectũ in ſenſu, et etiã intellectus nõ tamẽ eadẽ rõne: intellectus. n. attingit uniuerſale ſub rõne uniuerſalitatis, ſenſus uerò ſub rõne ſingularitatis, ita ꝙ ſingularitas eſt ratio, ſine qua non. Atq; hac diuerſitas attingentiæ prouenit à diuerſitate ſpẽi intelligibilis, & ſenſibilis: nã ſpecies intelligibilis abſtracta eſt à phantaſmatib. & rep̃ſentat rem ſine conditionibus indiuiduantibus. ideo intellectus actuatus tali ſpecie fertur ſuper naturã uniuerſalem, ut uniuerſalis eſt. i. abſtracta à ſingularibus. &, quoniã ſpecies ſenſibilis remanet coniuncta conditionibus indiuiduantibus; ideo non rep̃ſentat uniuerſale, niſi contractũ ad hoc, uel illud ſingulare. &, quia ſenſus nõ fertur in obiectum, niſi actuatus ſpecie ſenſibili;

bili; ſit, ut ſenſus nõ cognoſcat naturã uniuerſalem, niſi mediãte ſingulari. hinc patet, q licet ſonus ſecũdum genus ſit obiectũ auditus; tamen nõ audit ſonum niſi mediante hoc, uel illo ſono; & idcirco dixit Phi. in 2. poſt. ſenſus eſt uniuerſalis .ſ. obiecti, ſentire aũt ſingulare, q dicit. ã intellectus, q̃ intelligere eſt circa uniuerſale, ut uniuerſale: ſenſus aũt licet habeat uniuerſale pro obiecto; tamen per actum ſentiendi non attingit uniuerſale, niſi mediante ſingularitate. Alio modo ſoluit dubium Sueſ. Q. 9. & inquit. In omni ſenſatione eſſe tria, ut in uiſione alicuius colorati .i. id, quod uidetur, & eſt cõpoſitum ex colore, & corpore, qđ propriè uidetur: id qđ propriè eſt ſingulare, & conditionem ſine qua nõ uideretur. et hãc uocat Auer. in 2. metaph. materiã ſiue ſubiectum. materia ergo eſt cã, & conditio, ſine qua nullũ põ ſenſibile ſentiri. ratio uerò ſentiendi, ſiue q̃ mouet uiſum, eſt uniuerſale non quidem actu, ſed poteſtate. hoc aũt eſt forma ſenſibilis, ut in colorato color, in ſonoro ſonus: forma. n. cuiuſcũq; cõpoſiti eſt uniuerſale poteſtate, q̃ eſt res p̃ter ſingularia. nam apud Aue. omne ſingulare eſt compoſitũ, forma aũt cuiuſcũq; cõpoſiti eſt illius vniuerſalis poteſtate, quæq; eſt ſingularis actu, quia actu eſt pars compoſiti ſingularis, poteſtate uerò uniuerſalis, qa dũ intelligitur, ipſa eſt una actu in pluribus, & prædicãs de plurib. Hinc ſolutio quæſtionis. concedimus. n. q primũ obiectũ ſenſus ſit uniuerſale ſub ratione, qua uniuerſale, non quidem actu, ſed poteſtate: & q coloratum uideatur, ut coloratũ coloris particeps, non ut hoc, uel illud: nã formę illi, q̃ eſt color pręter colorata, correſpondet unitas realis, non actu uniuerſalis, nec ſimpliciter ſingularis, ſed media. p̃terea uniuerſale reale dicimus eſſe ſecundũ rem p̃ter ſingularia, eo mõ, quo ſecũdũ rem cuiuſq; compoſiti forma eſt præter cõpoſitũ. igitur qđ ſentitur eſt ſingulare compoſitum, conditio ſenſibilis eſt illius

materia,

materia, ratio ſentiendi, & obiectum primum eſt forma illius ſenſibilis, attamen hoc videtur eſſe contra ſententiam in primo cœli, vbi ait Ariſt. ſenſibile per formam eſſe intelligibile, per materiã verò ſenſibile. Verùm eſt aduertendum ſecus eſſe de intellectu, ac de ſenſu: in intellectu enim idem eſt, quod intelligitur, & ratio intelligendi, et conditio intellecti: nam quod propriè, & per ſe intelligitur, eſt vniuerſale: & ratio, qua intelligitur, eſt vniuerſale; quia quatenus vniuerſale intelligitur: & conditio etiã eſt vniuerſale; quia non niſi eſſe vniuerſale intelligeretur. in ſenſu verò ratio ſentiendi non ſentitur, nec conditio ſentiendi: id enim, quod per ſe ſentitur, eſt ſingulare cõpoſitum ex ijs. vnde patet rationes ſentiendi, & intelligendi eſſe diuerſas, quia ratio intelligendi eſt vniuerſale actu: ſiue forma actu vniuerſalis: ratio ſentiendi eſt forma compoſiti ſenſibilis nõ actu vniuerſalis, ſed poteſtate.

Q. 14. *Sapientem exiſtimamus omnia, vt poſſibile eſt, maximè ſcire, non habentem ſingulariter eorum ſcientiã. ſic placet Ariſt. cap. 2. contrà eſt ratio. metaphyſica enim eſſet imperfecta, & cognitio vniuerſalis cõfuſa, & imperfecta: tum quia in ipſa metaphy. tractatur de quidditatibus ſubſtantiarum ſeparatarũ, quæ ſunt particulares: tum quia quidditas intel. conſideratur à Metaqhy. vt in lib. de animalibus qui tamen eſt particularis. Hanc declarat ſententiam Alex. aphro. pro omnia ſcire intelligit communiter, & vniuerſaliter ſcire: & vt decet quoad fieri poteſt. vnde patet per Alex. ſapientem omnia conſiderare in vniuerſali, hoc eſt, per prædicata, quæ tranſcendunt determinata genera ſcibilium ſcientiarum, atque prædicamentorum: non autem in particulari, atque in ſpeciali. i. per prædicata propria, quæ ſunt contracta ad genus alicuius prædicamẽti. & ſic ait Alber. Alex. de Aleſ. verò in com. dat talẽ ſolutionem, quod hãc ſcientiam*

tiam

tiã eſſe circa omnia põt intelligi dupliciter, vno modo, quòd attingat omnia in particulari: & hoc non eſt verum: ſuperfluæ enim eſſent aliæ ſcientiæ. alio modo, vt attingat omnia, inquantum induunt rationem entis. & ſic eſt verum, etſi aliqua attingit ſub propria ratione. Scotus verò aliter reſpondet Q. 9. dicens quòd ad metaphyſicum pertinet cognoſcere quãlibet quidditatem; ſecundum quòd quidditas, & ſecundũ quòd hic, non tamen ſecundum omnem rationem cuiuſcũque accidentis huic quidditati. aliæ verò ſcientiæ cõſiderãt quidditatem ſecundũ accidentia ſibi euenientia, ſic Ant. And. Q. 10. ſed addit, quòd ad Metaphy. inquantum talem, non pertinet conſiderare omnes quidditates in particulari; ſed in vniuerſali tantùm, & ſub ratione entis. & Sueſ. Q. 10. quòd Metap. conſiderat, atque apprehendit omnia, quæ cæteri appræhendunt, & conſiderant omnes ſpeciales ſcientiæ, & adhuc amplius; quia conſiderat quædam communia, quæ aliæ non conſiderant, & pro defenſione eſt aduertendum, quòd diuerſæ ſcientiæ eſſe poſſunt: vel ob differentiam modorum ſciendi, vel ob differentiam rationum appetendi. Dico igitur, quòd quidditates rerum in particulari poſſunt duplici modo ſciri, vel quò ad prædicata particularia, & eas affectiones, quę fluunt ab illis ſiſtendo in tali gradu cognitionis. vel poſſunt ſciri particularia hæc prædicata, atque affectiones tales non ſiſtendo in tali gradu, ſed reſoluendo illa ad prædicata communiora, atq; ad affectiones ab illis communibus fluentes. verbi cauſa. poſſum ſcire vno modo ignem, inquãtum eſt elementum calidum, & ſiccum: & quatenus eſt leuius, & actiuius cæteris: eſt enim ſcire ipſum, quò ad prædicata in particulari quidditatiua, & quò ad paſſiones, quæ fluunt ab illis prædicatis particularibus: & hoc pacto poſſum ſcire ignem in particulari tantum ſiſtendo in cognitione

ne particulari. poſſum etiam ſcire ipſum. ſed non tantum, reſoluendo ipſum ad prædicata communiora, & ad paſſiones cões, veluti quod ſit ſubſtantia nobilior cæteris elementis, & ſit ſimpliciter ens. ut de Metaphy. conſiderat in particulari reſoluendo illas ad prædicata communia. ſed aliæ ſcientiæ conſiderant quidditates rerum in particulari ſiſtendo in tali cognitione. Hæc & multa alia dicit. Sueſ. *quæ ibi lege. Auer. verò. in 12. metaph. Simpli. & Auic. dixerunt metaphy. conſiderare quidditates rerum in particulari, & affectiones proprias, quæ primò ab illis fluunt: alias verò ſcientias conſiderare quidditates, non quò ad prædicata, quæ competunt illis, ut quidditates, neq; quò ad accidentia, quæ fluũt ab illis per ſe primò: ſed quò ad prædicata, quæ non competũt per ſe quidditatibus, & quò ad accidentia, quæ fluunt à talib. prædicatis. Tatar. dicit, quòd quidã ſentiunt ad metaph. ſecundũ quòd huiuſmodi non pertinere conſiderare omnes quidditates in particulari, ſed tantum in uniuerſali, & ſub ratione entis. Iand. Q. 19. ait metaphy. intelligere põt intelligi dupliciter, uno modo ſecundum rationes indiuiduales: alio ſecundum rationes uniuerſales, & generales, & hęc diſtinguitur ſecundum quòd, ſunt duplicia genera: quædam ſunt prima, & generaliſſima, quædam poſteriora, & propinquiora ſpecialiſſimis, ut ſubalterna. Quare metaphy. debet omnia ſcire ſecundum rationes generales generum primorum, non ſecundum rationes indiuiduales, neque debet ſcire omnia ſecundũm rationes uniuerſales, ſpecificas, & generales generum ſubalternorum, & ſpecierum.*

Q. 15. *Quæ maximè ſunt uniuerſalia, ea eſſe difficillima hominibus ad cognoſcendum aſſerit. Phil. quia ſunt à ſenſibus remotiſſima. at ratio alia contrà: intellectus .n. eſt uniuerſalium: et in 1. phy. uniuerſalia ſunt nobis magis nota. remouet dubium hoc Scot. Q. ultima primi*

libri

libri ſic. Aliud eſt uniuerſale per prædicationem, & illud definitur in perhierm. & 1. poſter. quòd eſt unum in multis, & de multis. aliud eſt uniuerſale cauſalitate, cuius uirtus ſe extendit ad plures effectus, ut cauſa prima. magis uniuerſale per cauſalitatem eſt minus notum nobis, quàm minus uniuerſale cauſalitate. ſed uniuerſale per prædicationem aut comparatur ad ſingulare ſimpliciter, aut ad minus uniuerſale. de uniuerſali comparato ſingulari eſt dicendum, quòd cognitio alia eſt ſenſitiua, & alia intellectiua, quæ dicitur cognitio in genere. & hoc loco ſingulare ſimpliciter eſt nobis notius uniuerſali cognitione ſenſitiua. quatenus ad intellectiuam ſecundum illos, qui ponunt ſingulare non intelligi niſi per accidens, poſterius intelligeretur, ſi autem alia opinio ſit uera, quòd per ſe intelligitur, tunc eſſet quæſtio, & poteſt dici, quòd ſingulare eſt magis. ſi autem comparatur magis uniuerſale ad minus uniuerſale, ut quando utrunque eſt ſimpliciter uniuerſale; aut ambo comparantur ad intellectum, aut ſingularia eorum comparantur inter ſe. ſi ſecundo modo; nobis notius eſt ſingulare magis uniuerſalis, quàm ſingulare minus uniuerſalis. ſi uniuerſale utrunque comparetur ad intellectum; uel eſt intelligendum de ſuperiori, ut eſt quoddam indiſtinctũ, confusè continens plura. & hoc modo uniuerſale eſt magis notum nobis. ſi aũt accipiatur magis uniuerſale, ut ſit diſtinctũ quoddam detinens; deffinitum eſt magis notum cognitione tamen indiſtincta. & hæc oĩa Ant. And. Q. 10. addit Alex. de Aleſ. primæ reſponſioni Scoti, quòd uniuerſalia poſſunt conſiderari dupliciter. uno modo quò ad ſimplicem apprahenſionem, & ſic ſunt priora quò ad nos. alio modo quò ad proprietates ſuas, inquantum, ſcilicet intellectus inueſtigat ꝓprietates uniuerſaliũ. & hoc pacto non eſt impoſſibile, quòd ſint poſterius

nota,

nota, & quòd ſint difficilia : nam ex proprietatibus particularium deuenimus in proprietates magis vniuerſalium. D Tho. in Com. ſcribit, quòd magis vniuerſalia ſecundùm ſimplicem apprehenſionem ſunt primò nota: quoniam primò in intellectu cadit ens. ſed quantum ad inueſtigationem naturalium proprietatum, & cauſarum, prius ſunt nota nobis minus communia. vniuerſalia autem in cauſando ſunt poſterius nota, quò ad nos. ſic & Iauel. Q. 10. ſed Sueſ. in Com. ſic ſoluit. Cum dicis hec vniuerſalia eſſe hominibus difficillima ad cognoſcendum, quæcumque ipſe dixerit Ariſt. loquitur conſiderando vniuerſaliſsima, quæ ſunt partes aſſentiales minus vniuerſalium. & hoc modo ſunt nobis difficillima, & maximè à ſenſibilibus remota. quò verò ſunt tota, in quibus continentur minus vniuerſalia, ſunt nobis cognitu facilia. minus autem vniuerſalia, quæ ſunt tota quædam indiſtincta, ſunt minus facilia. quò verò ſunt partes in vniuerſalibus contentæ, ſunt nobis difficilia cognitu. Zim. verò Theo. 76. *ſic interpratatur ſententiam.* Phil. *vniuerſalia ſunt difficillima ad cognoſcendum de vniuerſalibus in cauſando; eo quia ſunt remotiſsima à ſenſibus, & quia ſubſtantiæ ſeparatæ ſecundùm ſe non ſunt phantaſiabiles. fallit autem propoſita propoſitio de vniuerſali in cauſando, ſicut ſunt prima principia, quorum cauſalitas extenditur ad omnia ſcibilia; nam talia vniuerſalia ſunt notiſsima. Nota etiã, quòd loquendo de uniuerſalibus in prædicando, etſi talia quò ad ſimplicem cognitionem ſint nota, præcipuè ubi fuerint ſenſata; tamen de talibus poſſunt formari propoſitiones in ordine ad ſuas naturales proprietates multùm occultæ.*

Q. 16. Scientiarum *illæ certiſsimæ ſunt, quæ maximè primorum. ſic Ariſt. tamen uidetur maiorem eſſe certitudinem per cauſam propinquam, quàm per remotam.*

tam. at cauſæ primæ ſunt remotæ. ſoluit Alex. de Aleſ. in Com. ſcilicet, quòd duplex eſt certitudo, quædam, quæ oritur ex natura rei, & quædam à nobis. nec eadem eſt certitudo: multa enim ſunt certiora ex parte naturæ, quæ tamen ſunt obſcuriora ex parte noſtra. ſi ergo loquamur de certitudine, quò ad nos; non oportet, quòd prima ſint ſemper certiora. ſi autem de certitudine, quæ oritur ex natura rei; prima certiora ſunt.

Propter primas cauſas alia cognoſci demonſtrat Ariſt. hoc tamen uidetur falſum: quoniam poſtremò illa cognita ſunt nobis. ſoluit Sueſ. in Com. dicens per illa prima cognoſci omnia, quæ rebus attribuũtur cognitione propter quid, ſed in uniuerſali, quoniam ſicuti ſunt omnium cauſæ in uniuerſali, ſic faciunt omnia attributa rebus cognoſci cognitione propter quid in uniuerſali: ipſa tamen per alia cognoſci nõ poſſunt, ſcilicet cognitione propter quid, ſed ſi cognoſcuntur; cognoſcuntur quia. Q. 17.

Videtur ſibi cõtradicere Ariſt. ubi dixit ſapiẽtem omnia ſcire, deinde aſſerit Metaphy. eſſe ex paucioribus. ſoluit D. Tho. in Com. ſic. uniuerſale comprahendit pauciora in actu, ſed plura in potentia, & aliqua ſcientia eſt tantò certior, quantò ad ſui ſubiecti conſiderationẽ pauciora actu conſideranda requiruntur. Q. 18.

Scientiam Metaphy. certiſſimam eſſe ſcribit Ariſt. attamen ratio eſt cõtraria: mathematicæ enim ſunt primo gradu certitudinis. ſoluit hoc Iand. Q. 20. auctoritate Ariſt. in 4. quòd Metaphy. habet duas partes, una prior, & alia poſterior. unde Auer. exponit ſic, ꝙ una eſt de cõmunibus, analogicis, & rebus logicis, ſicut de ente uno: alia eſt de principijs abſtractis. quocirca prima eſt prior ordine, ſecunda dignitate. Adde, quòd aliquid eſſe certius, & prius alio eſt duplex: uno modo quò ad nos, alio quò ad natu- Q. 19.

ram. & certius ſecundum naturam eſt duobus modis. aliquid eſt certius ſecundum naturam, quò ad intranſmutabilitatem eius, quod ipſum eſt neceſſarium, & impoßibile aliter ſe habere: aliquid per efficatiorem, & perfectiorem modum demonſtrandi. Et propterea quatuor ſunt dicenda: primum, quòd metaphy. quò ad ſecundam partem, quæ eſt de princip. abſtractis eſt certißima ex natura rei. ſecũdò hæc talis pars non eſt certißima quantum ad modum demonſtrandi: tertiò quò ad conſiderationem logicam eſt certißima quò ad nos. quartò ad talem partem non eſt certißima ex natura rei.

Q. 20. *Scientiam Metaphy. ſpeculatiuam eſſe expreßè patet in hoc cap. ſed quidam dicunt eam communem eſſe & practicis, & ſpeculatiuis. deinde quia regulat; ergo practica. Ad hanc ſententiam ait Tatar. practicum, & ſpeculatiuum non ſunt differentiæ eſſentiales habitus, licet ſint differentiæ accidentales intellectus. ideo illa ſcientia dicitur ſpeculatiua; quia mediatè, vel immediatè inclinat ad ſpeculationem. & illa vocatur practica, quæ immediatè inclinat ad praxim fugiendam, vel eligendam. & aduerte, quòd quælibet ſcientia inclinat eliciuè ad tales actus, ex quibus eſt generata: & quòd hæc ſcientia practica ſit quandoque circa contingens, tanquam circa directiuum, & regulatiuum: tamen eſt circa neceſſaria, tanquam circa obiectum, ſicut & ſcientiæ ſpeculatiuæ. aduerte etiam, quòd aliqua notitia dicitur practica dupliciter, vno modo formaliter, alio virtualiter. formaliter duplici via, mediatè, & immediatè. immediatè ſicut eſt notitia concluſionis: inclinat enim immediatè ad praxim eligendam, vel fugiendam. & cognoſcitur, quando talis concluſio includit rem ſignificantem praxim mediatè, ſicut eſt notitia præmiſſarum. virtualiter eſt notitia incomplexa alicuius ſubiecti*

virtua-

virtualiter continentis notitiam præmiſſarum, & ipſius concluſionis practicæ, vt notitia Dei, quatenus ſummum bonum. Præterea aduerte nullum ſubiectum ſcientiæ practicæ eſſe ſubiectum ſcientiæ ſpeculatiuæ. His ſuppoſitis reſpondetur ad dubia, quòd metaphy. eſt ſcientia ſpeculatiua; quia immediatè inclinat ad ſpeculationem eliciendam. Scotus verò Q. 7. ſic inquit ad ſolutionem huius quæſtionis. Primò oportet videre quid ſit Praxis, quæ dicitur ſcientia practica: & ſecundò qualiter ſe debet ſcientia habere ad illam Praxim. Praxis ergo eſt omnis operatio, quæ non eſt per eſſentiam ſpeculatio: qualibet enim operatio eſſentialiter diſtinguitur à ſpeculatione, quantùm ad illud, quod eſt ſpeculationem eſſe finem vltimum, vel alterius gratia. tamen neceſſe eſt, quòd illa operatio non ſit merè determinata à natura; ſed contingat in ea errare, & rectè agere. Scientia verò practica ſe habet ad praxim, vt directiua in ipſa. non eſt autem opus directione, vbi nulla eſt difformitas. hæc igitur ſcientia cum ſit de primo ente; nullo modo eſt practica, niſi quia ordinatur ad actum naturalem voluntatis circa illud ens. ſed eam ad illud ordinari non facit eam practicam, cum non ordinetur ad illum, vt directiua, ſed vt finis ordinat entia ad finem. Anto. Andr. aliam dat definitionem de Praxi, & ait. Praxis, ad quam dicitur extendi ſcientia practica, eſt actus alterius potentiæ, quàm intellectus, naturaliter poſterior intellectione, natus elici conformiter intellectui recto; ad hoc quòd ſit rectus actus. deinde quòd iſta extenſio ſcientiæ practicæ ad Praxim, vt regulæ ad regulatum conſiſtit in duplici reſpectu, hoc eſt in relatione aptitudinali conformitatis, vel prioritatis naturalis. de prioritate patet per illud 6. Ethic. quòd electio recta requirit ratio-

nem rectam, non autem neceſſariò requirit, niſi eſſet prior. de cōformitate habetur etiam ibidem, quòd ueritas conſiderationis practicæ eſt confeſſè ſe habens appetitui recto. dixi aptitudinali: quia neutra relatio requiritur actualis, quòd enim praxis actualiter ſequatur conſiderationem, cui ſit conformis, hoc omnino accidit conſiderationi: nam ſi ab actuali extenſione diceretur practica; nulla ſcientia eſſet ſpeculatiua, ſed eadem quandoque practica, & quandoque ſpeculatiua. Sueſ. aliter definit Praxim in Diluc. ſic. Praxis eſt actio alterius potentiæ ab intellectu poſſibilis regulari à recta operatione illius. unde per primam differentiam, praxis differt ab actibus logicæ, rhetoricæ, quòd per ſecundam differt ab actibus naturalibus animæ. Idcirco omnes aſſerunt, quòd ſolus actus uoluntatis elicitus, ut electio. uel imperatus, ut adminiſtratio, ſit praxis. & hoc pacto conuenit tali definitioni definitio Euſtratij in lib. 1. Ethic. data, quæ eſt. Praxis eſt operatio hominis ſecundùm electionem, & Auic. in prin. Metaphy. dicit, Praxim eſſe operationē uoluntatis; quia in eo, quòd eſt operatio uoluntatis, eſt actus alterius potentiæ ab intellectu. unde ſcientia practica dicitur, cuius finis eſt Praxis: ſpeculatiua uerò, cuius finis eſt ueritas. & huic definitioni alludit Alb. Magnus in lib. 1. tract. 2. cap. 6. ſic. Finis autem omnis ſpeculationis eſt ſcire, & ueritas, & Praxis omnis finis eſt opus.

Q. 21. *Dubitant multi circa uerba illa, maximè uerò principalis ſcientiarum, an Metaphy. ſit nobilior, & honorabilior cæteris practicis. pro parte affirmatiua eſt tex. ratio contraria: omnis enim ſcientia ſortitur ſuam nobilitatem à fine. ſed finis practicæ eſt bonum, ſpeculatiuæ uerum. & bonum eſt nobilius uero: ſententiam hanc gloſſat Ant. And. Q. 11 ſic. quòd omni practica eſt aliqua ſpeculatiua nobilior, & ideo ſpeculatiua eſt ſimpli-*

ſimpliciter nobilior practica; practica enim gratia uſus. ſpeculatiua autem gratia ſpeculandi uerum. hoc autem intelligo, niſi practica excedat ſpeculatiuam in nobilitate obiecti, & hoc propter ueram theologiam tenendo, quòd ſit practica, & intelligit Ariſt. de omnibus ſcientijs naturaliter adinuentis. Sueſ. Q. 13. aliter intelligit ſententiam hanc, & primò narrat opinionem Ioan. ſic. quòd aliqua ſcientia practica eſt aliquibus ſpeculatiuis nobilior, ut patet de ea ſpeculatiua, quæ eſt de diuinis rebus. Secundò quòd aliqua ſcientia practica eſt aliquibus ſpeculatiuis nobilior, ut moralis geometria eſt nobilior, & ea ſcientia naturalis, quæ eſt de elementis. ſed ait poſtea peripateticè ſentiendo, omni practica omnis ſpeculatiua eſt nobilior, & honorabilior: & omni practica omnis ſpeculatiua eſt melior: & demum quò ad confirmationem demonſtrationis, omni practica omnis ſpeculatiua eſt nobilior, nobilitate autem ſubiecti non omnis, ſed quædam ſic, quedam non. ad arg. uerò reſpondet, quòd finis practicæ eſt bonum non ſimpliciter; ſed bonum aut corporis, aut animæ. At finis ſpeculatiuarum omnium eſt bonum animæ, quò ad partem intellectus. & Alber. Mag. in lib. 1. tract. 2. ca. 9. ſic ait. Biſariam hæc ſcientia eſt honorabiliſſima; habet enim, Deus eam, & diuina eſt. licet igitur aliæ quædam ſint magis neceſſariæ ad uitæ regimen, ut medicina, & ciuilis; nulla tamen dignior inter omnes.

Sapientiam non eſſe humanam poſſeſſionem uult Phil. in tex. quod eſt contra rationem: acquiritur enim ab homine. ſoluit Iand. Q. 23. quòd ſapientia poteſt capi dup. uno modo pro cognitione Dei, & aliorum principiorum abſtractorum ſine diſcurſu, & phantaſiatione. & hìc non loquitur de tali ſapientia: illa enim eſt Dei, & aliorum principiorum abſtractorum. Secundo modo ſumitur ſapientia pro cognitione prin- Q. 22.

quædam exercitia liberalia. ſed aliud eſt eſſe ſcientiã omnino liberam, & aliud eſt eſſe ſciẽtiam liberalem: quoniam liberam eſſe ſcientiam eſt nulli in principijs, vel in demonſtratione eſſe obnoxiam, & in fine ſuipſius eſſe cauſam, itaque finem quærendi cauſa, & ſciendi gratia ſit in ipſamet ſcientia. ſoluit autem Egid. Q. 25. ſic, quòd triplex eſt differentia inter ſeruum, & liberum: primò in actionibus ſerui ſunt multa per accidens: multa enim agit ſeruus, quæ ſunt extranea, quæ quidem non ſunt ad vtilitatem domini ſui, ſicut narrat Phil. in 12. ſecundò actio ſerui non redundat in ipſum propter bonum ſuum, ſed alterius. tertiò ſeruus ordinatur ad alium. ſ. ad dominum. ex his ait ad propoſitum, quòd omnes mechanicæ ſunt per omnem modum ſeruæ; quoniam illæ tres conditiones ſeruitutis inueniuntur in illis. Artes autem ſpeculatiuæ, quæ ab iſtis mechanicis. q. ſunt liberæ, & q. ſeruæ; artes enim ſpeculatiuæ aliæ à metaph. non participant primam conditionem ſeruitutis.

Metaphy. eſſe cauſam ſuimet vult Phil. in tex. attamen hoc proprium eſt omnibus ſpeculatiuis ſcientijs. ſoluit Alex. de Aleſ. ſic quòd vno modo ſcientiæ ſpeculatiuæ diuiduntur ex oppoſito contra practicas, & machanicas. alio modo diuiduntur contra omnes alias ſpeculatiuas. In eo, quod ſcientiæ ſpeculatiuæ diuiduntur contra machanicas; ſic omnes dicũtur eſſe cã ſuimet reſpectu illarum. ſi aũt diuidatur vna ſcientia ſpeculatiua contra alias, ita quod hæc ſciẽtia diuidatur contra omnes; huiuſmodi ſola cauſa eſt ſuimet; cuius ratio eſt: quia omnes ordinantur ad illas, & non econuerſo. Q. 24.

Quæret aliquis, an metaphy. ſcientia ſit de Deo, vt narrat Philip. reſpondet Alexan. de Aleſ. quòd hanc ſcientiam eſſe de Deo poteſt intelligi dupliciter primò quod ſit de Deo, ſicut de ſubiecto: ſecundò quod ſit de Deo ſicut de illo, in quo maximè ſeruatur rõ ſubiecti. ſi primo Q. 25.

modo; non eſt de Deo hac ſcientia.

Q. 26. *Dubitant multi, an Deus habeat metaphyſicam ſolam, vt aſſerit Ariſt. in tex. nonnulli affirmant ſolùm ſeipſum intelligere, ſed hoc pacto non cognoſceret res naturales, & mathematicas, gloſſat ſententiam Sueſ. in Com. Deum ſolum ſeipſum intelligere, vt obiectum, cætera verò non vt obiecta nec primaria, nec ſecundaria, nec terminatiua, nec motiua; ſed vt coadunata in obiecto: vna enim eſt ratio intelligendi, qua Deus, & ſe & omnia intelligit, ſcilicet diuina eſſentia.*

Q. 27. *Scriptum eſt in tex. 14. perfectum eſſe prius ſimpliciter imperfecto. Exponit ſententiam Sueſ. & fere omnes, qui dicunt perfectum, & imperfectum accipi poſſe, aut vt reperiuntur in diuerſis, aut vt reperiuntur in eodem, & cum non ſimul; ſaltem ſucceſſiuè in eodem. cum quidem accipiuntur, prout ſunt in diuerſis; ſimpliciter, & abſolutè perfectum eſt prius imperfecto. at ſi conſiderentur, vt ſucceſſiuè recipiuntur in eodem, quod procedit de imperfecto ad perfectum; ſemper imperfectum eſt prius tempore.*

CVRTII MARINELLI

Quæſtionum

Solutiones in lib. 2. Metaphyſ.

DVbitant Scotus, Ant. Andr. Sueſ. in Diluc. Iand. & Iauel. an prima principia ſint nobis naturaliter cognita: nam Phil. inquit. in text. 1. Si ita ſe videtur habere; vt in prouerbio dicimus, quis aberrabit à ianua? ſed pro parte affirmatiua probatur ſic, ſunt prima principia nota nobis aliquando nõ per inuentionem, nec per doctrinam: ergo naturaliter, deinde eſt ſententia Auer. in Com. contrà verò eſt auctoritas Ariſt. in lib. 3. de anima, vbi inquit. anima de ſe eſt, vt tabula raſa: ergo ſecundùm ſe nullam habet naturaliter cognitionem, adde, ꝙ eſſent omnibus æqualiter nota. quod eſt falſum. ſoluit Sueſ. his verbis primò debes ſcire, quòd primum principium hoc loco ſumitur pro eo, quod grecè dicitur axioma, & latinè dignitas. & hanc Ariſt. definit dicens eam eſſe, quam neceſſe eſt habere omnem docendum. Axioma verò, ſiue dignitas multiplex eſt: quædam eſt omnibus ſcien- Q. 1.

tijs communis: vt, de quolibet dicitur eſſe, vel non eſſe, de nullo ambo: hanc autem neceſſe eſt ab omnibus teneri, qui quamlibet diſcunt ſcientiam: eo quia conficitur ex ijs terminis, qui omnibus ſcientijs ſunt communes. quædam eſt communis pluribus ſcientijs, veluti hæc: ſi ab æqualibus æqualia demas; quæ reſtant, ſunt æqualia: eſt et enim hæc geometriæ, aritmethicæ communis. ſed non omnem docẽtem habere eam eſt neceſſe; ſed eum, qui has duntaxat ſcientias diſcere vult. quædam, quæ vni ſcientiæ tãtum competit, ſed ſingulis demonſtrationibus illius; vt plura entia ſunt, & motus eſt; ſunt enim termini naturali communes, & oportet omnem docendum naturalem philoſophiam habere. quædam eſt, quæ vni tantùm demonſtratiuæ ſcientiæ communis eſt: vt volenti demonſtrare, quòd terra ſit rotunda, nec eſſe eſt ſcire, quòd omnia grauia petunt centrum. His dictis addit Sueſ. quòd triplex eſt principium: quoddam, cuius termini ſunt communes omnibus ſenſibus: vt, omne totũ eſt maius ſua parte. quoddam, cuius termini ſunt communes pluribus ſenſibus: vt, ſi ab æqualibus æqualia demas. quoddam, cuius termini ſunt communes vni ſenſui: vt, omne calidum eſt penetrans. Deinde ad explanationem accedit, & dicit, quòd Dianea trifariam inducit, & intellectus mediante illa etiam trifariam inducit: primò mediantibus omnibus ſenſibus: vt, omne totum maius eſt ſua parte; dianea enim omnibus ſenſibus his conſentientibus ſingulares conficit propoſitiones, & intellectus, ea mediãte, aſſentit inferendo vniuerſaliter omne totum eſſe maius ſua parte. ſecundò inducit mediantibus pluribus ſenſibus, alijs non diſſentientibus: vt, ſi ab æqualibus æqualia demas: nam æquale, & inæquale non cognoſcuntur niſi tactu, & viſu. tertiò inducit vno ſenſu per plures memorias eiuſdem, quo inducit principia particularia

medi-

medicinæ, vel alicuius ſcientiæ. debes etiam ſcire, ꝙ lumen non ſufficit pro aſſenſu; quia lumen eſt principium, quo alicui vniuerſaliter aſſentimus: quoniã intellectus, & lumen eius non eſt niſi vniuerſalium per ſe, & hoc à natura. nec ſufficit inductio experimentaria, ſiue intellectiua mediantibus pluribus memoriijs omnium, vel eiuſdem ſenſus; quia nunquam per talia aſſumi poſſunt omnes ſingulares propoſitiones illius vniuerſalis. ex ijs ſequitur, ꝙ nullis principijs aſſentire poſſumus per lumen ſolùm. patet, quia illud eſt vniuerſale principium; vniuerſalibus autem non aſſentimus niſi ab eo: ꝙ res eſt in omnibus, vel pluribus. qđ non lumine, ſed ſenſibus ipſis cognoſcitur. ſequitur ẽt, quòd nullis aſſentire poſſumus lumine ſenſuum dumtaxat. Patet; quia per tale lumen numquã vniuerſaliter aliquibus poſſumus aſſentire: per lumen.n. ſenſitiuum cognoſcimus rem eſſe, vel non eſſe, vt in pluribus, vel indefinitè. Et idcirco vtroque lumine primis aſſentimus, lumine quidem intellectus vniuerſaliter, lumine autem ſenſuum particulariter, vel indifinitè cognoſcendo rem eſſe vel non eſſe, vt in pluribus: non tamen eodem modo. Quare ad quæſtionem eſt dicendum, quòd ſumendo cognitionem primorum principiorum pro actuali aſſenſu, vel notitia, cognitio illorum, non eſt nobis naturalis. ſi verò ſumatur pro cognitione potentiali, & natura ſumatur pro principio naturali; principia cognoſcimus naturaliter: quia poſſumus illa actu cognoſcere lumine ſenſus, & lumine intellectus, quæ ſunt nobis naturalia: nam lumine ſenſus cognoſcimus prima principia cognoſcendo rem eſſe, vel non eſſe indefinitè, vel in pluribus lumine intellectus, aſſentiendo illis vniuerſaliter. ſi igitur accipiatur naturale pro eo, ꝙ nobis actu ineſt à natura; cognitio primorum principiorum non eſt nobis naturalis. ſi autem pro eo ꝙ poſſumus cognoſcere, quandocumq; volumus

ex ijs, quæ nobis inſunt à natura; aſſenſus is eſt naturalis. Scotus ſic intelligit hanc ſententiam, quòd intellectus non habet aliquam cognitionem naturalem ſecundùm naturam ſuam neque ſimplicium, neque complexorum: quoniam omnis natura cognitio ortũ habet à ſenſu: nam primò mouetur ſenſus ab aliquo ſimplici non complexo, & à ſenſu moto mouetur intellectus, & intelligit ſimplicia: quod eſt primus actus intellectus. poſt apprahenſionem ſimplicium ſequitur alius actus, qui eſt componere ſimplicia inter ſe. poſt illam compoſitionem habet intellectus ex lumine naturali, quòd aſſentiat illi veritati complexorum, ſi illud complexum ſit principium primum. ad Com. ait, quòd pro tanto dicuntur nobis naturaliter nota, ſiue cognita: quia perſcita compoſitione ſimplicium terminorum ſtatim ex lumine naturali intellectus acquieſcit, vel adhæret illi veritati: tamen cognitio terminorum acquiritur ex ſenſibilibus. & iſte intellectus dicitur habitus principiorum, quo adhæret primis principijs. ſic & Ant. Andr. Iand. vero. Q. 2. ſi gloſſat, quòd principia eſſe naturaliter cognita poteſt intelligi dupliciter, vno modo ſecundum actum perfectum, alio ſecundum potentiam, & diſpoſitionem propinquam, quæ poteſt duci ad actum ſine probatione præcedente neceſſariò, ſicut pueri ad militandum. propterea dicẽdum eſt, quòd principia complexa, de quibus hìc loquimur, ſiue ſint communia, ſiue determinata ad vnã ſcientiam, non ſunt cognita naturaliter ſecundùm actum perfectum: ſecundò quòd communia principia, ſiue determinata ſunt cognita naturaliter ſecundùm potentiam, vel diſpoſitionem propinquam. Præter hæc eſt aduertendũ, quòd in ſcientia duo ſunt principia: quædam ſunt indemonſtrabilia in illa ſcientia, ſicut in naturali ſcientia illud principium, quod natura agit propter finem. aliqua autem ſunt principia

poſte-

poſteriora, quæ ſunt indemonſtrabilia in ſcientia: tamen poſſunt probari per aliqua priora; licet ſint prima in illa ſcientia reſpectu quarundam concluſionum quæ demonſtrantur per ea. ſic & Iauel. Q. 1.

Difficultatem cognoſcēdi non eſſe ex parte rerum, ſed noſtri intellectus ſentit Ariſt. quod multos facit dubitare: aliqui enim dicunt, quod abſtracta eſſent notiora nobis materialibus: aliqui quòd ſunt aliqua ſeparata, vt Deus, intelligentiæ, quæ non ſunt nota: ſunt enim remotiſſima à ſenſibus, adde, quòd materia de ſe eſt cauſa, vt res non cognoſcantur, vt vult Auer. ſoluit dubitationem hanc Ant. And. Q. 2. & dicit, quòd tota difficultas cognoſcendi rem eſt tantùm ex parte intellectus noſtri. ſed cur perfectius cognoſcitur vna res, quàm alia? reſpondet, quòd difficultas non eſt ex parte rei, ſed perfectio cognitionis poteſt intelligi dupliciter: vel ſecundum proportionem, vel ſimpliciter. Primo modo ita perfectè intelliguntur res materiales, ſicut immateriales: & vna res, ſicut alia: nam ſecundum proportionem ita perfectè mouent intellectum res habentes parum de entitate, ſicut habentes multum. ſed ſecundo modo non æquè perfectè cognoſcuntur omnes res. concedo ergo, quòd difficultas cognoſcendi vel quantùm ad materialia, vel quantùm ad immaterialia eſt ex parte noſtri intellectus. materialia autem cum non ſint æquè in actu ſicut immaterialia. ideo ſimpliciter perfectè non cognoſcuntur: cognitio tamen, quæ poteſt de illis haberi, æquè faciliter habetur ſecundum proportionem, ſicut de immaterialibus: materiale enim non ita intensè mouet intellectum, vt immateriale. ſic etiã Scot. Q. 2. & Tatar. in Metaphy. uerùm aliter ſoluit Egid. Q. 8. & dicit ſi conſideretur facilitas, vel difficultas ex parte rerum, & ex parte intellectus; ſatis patebit, vtrum difficultas ſit à parte rerum, vel intellectus; difficultas Q. 2.

enim

ſcendi principium eſſe pō, cum & ipſa non cognoſcatur niſi per analogiam ad formam; ea eſt cā difficultatis cognoſcendi ex ſeipſa. quando aut res ipſa, vt primum principium penitus eſt nihil habens potentiæ obumbrantis; tunc ſi difficulter cognoſcatur; erit cauſa difficultatis non in re cognoſcenda, ſed in diſpoſitione cognoſcentis. Sueſ. verò Q. 2. ad notitiam huius quæſtionis ſcribit, quòd rerum intellectilium alia ſunt complexa, alia ſimplicia. ſimplicia autem quædam intelliguntur per hoc, quod poſſunt per ſe facere in ſenſibus, & intellectu proprias ſpecies, vt omnia ſenſibilia: quædam quæ non poſſunt facere proprias ſpecies in intellectu, nec in ſenſu; ſed continent quædam, quæ faciunt proprias ſpecies, ex quibus intellectus colligit conceptus compoſitos, quibus illa intelligit. itaque quædam ſunt, quæ non per proprias ſpecies; ſed per conceptus formatos mediantibus ſpeciebus intelliguntur, vt materia prima. quædam ſunt, quæ nec ſpecies faciunt in ſenſu, vel intellectu, nec continent quædam, quæ faciunt ſpecies tales, ex quibus intellectus conficiat conceptus, nec dicunt ordinem ad aliqua, quæ faciant ſpecies, vel conceptus: ſed, cum intelliguntur; per proprias eſſentias intelliguntur, vt omnia purè intellectilia, veluti ſpecies ipſæ intelligibiles, actus intelligendi, ipſemet intellectus, phantaſmata, & id genus. quædam ſunt, quæ nec ſpecies, nec conceptus ex contentis faciunt, ſed dicunt ordinē ad quædam. quæ ſpecies, vel conceptus facere poſſunt, vt ſubſtantiæ ſeparatæ: hæ enim intelliguntur ab earum effectibus. ſed trifariam dicitur difficile. vno modo ob reſiſtentiam, & hoc modo eſt difficile mouere ſaxum ſurſum: ſecundò ob laborem: tertiò quando ad rei oppoſitum eſt inclinatio. & hoc modo idem eſt difficile, quod ineptum, vt phlegmaticis

diffi-

difficile eſt metaphyſicari deinde debes ſcire, quòd intellectui, vt intellectui nihil eſt facile, nec difficile: & quòd nullum intelligibile, vt intelligibile cum difficultate intelligitur ab intellectu, vt intellectus: ac p̃terea ſi ſumatur intellectus, vt nobis copulatus, nihil facile eſt ſibi, vel difficile difficultate reſiſtentiæ. tãdem ſi accipiatur intellectus, vt nobis copulatus, nihil facile, vel difficile difficultate laboris; ſed ineptitudinis. ineptitudo autem intellectus nihil aliud eſt, quàm inclinatio eius ad oppoſitum ſcientiæ. eſt autem oppoſitum ſcientiæ ignorantia. quid autem reſpõdendum ſit argumentis, patet.

Q.3. Aſſerit Phil. in tex. 1. quòd ſicut ſe habet oculus nicticoracis ad lumen ſolis, & diei; ſic noſter intellectus ad ea, quæ ſunt maniſeſtiſſima in natura, ideſt ad intelligentias, vel ſubſtantias abſtractas. vnde quærunt multi, an hæ intelligãtur à nobis quidditatiuè. aliqui affirmant ita arguendo. intellectus eſt immaterialis, et impermixtus corpori. ergo põt intelligere abſtracta. deinde Ariſt. multa demõſtrat de talibus ſubſtãtijs. Præterea intellectus corpori vnitus eſt perfectior ſeipſo ſeparato; quia habet complementum in ſpecie. at ſeparatus intellectus poteſt ea intelligere; ergo & vnitus, omitto, quòd perficitur ab excellenti intelligibili, & nõ corrumpitur, vt ſenſus: ergo ea poteſt intelligere: quia eſſent aliqua intelligibilia à nullo intellecta. contrà verò nonnulli inſtant, quòd omnis noſtra cognitio ſit mediante ſenſu, at illa non cadunt ſub ſenſu. vnde dicebat Ariſt. vniuerſalia ſunt difficillima ad cognoſcendum; ſunt enim remotiſſima à ſenſibus: & ignorãtia abſtractorũ eſt vt cæcitas intellectus. ſic. 9. Metaphy. tex. com ultimo. præter hæc contrà eſt Ariſt. in tex. Ad ſolutionem harum contrarietatum ait Scot. Q. 3. quòd anima coniuncta corpori n̄ poteſt intelligere quidditates ſubſtantiarum ſeparatarum;

tarum. & , ſi demonſtramus aliquid de ipſis; demonſtratur quia. ſ. per effectus, vel cognoſcimus de eis quid non ſunt: quoniam non ſunt aliqua horum inferiorum. & multa alia, quæ ibi lege. An. Andr. verò ſic dicit, quòd ſubſtãtia ſeparata Poſſunt intelligi ſecundum quidditates proprias ab intellectu viatoris. ad vidẽdum autem hoc, notandum eſt, quòd ſex ſunt gradus cognitionis ſenſitiuæ, quibus correſpondent alij ſex gradus cognitionis intellectiuæ. prima cognitio eſt intuitiua, quæ reſpicit obiectum, vt præſens eſt. ſecunda eſt abſtractiua, quæ ſcilicet eſt per ſpeciem non intuitiuam; ſed poteſt eſſe in abſentia obiecti. tertia eſt per accidens corriſpondens primæ cognitioni. ſ. per priuationem per ſe cogniſcibilis, veluti cognitio obiecti præſentis oppoſiti obiecto primo modo. quarta eſt cognitio per accidens. ſ. per priuationem cognoſcibilis per ſe ſecundo modo, puta cognitio alicuius obiecti oppoſiti obiecto ſecundæ cognitionis. quod in eius abſentia cognoſcitur per ſpeciem, tamen genitam ab oppoſito. quinta eſt cognitio per compoſitionem ſpecierum diuerſorum ſenſibilium. ſexta eſt cognitio alicuius per accidens, puta alicuius, cui accidit obiectum per ſe. Verùm etiã ſunt ſex gradus cognitionis intellectiuæ. prima eſt intuitiua, quæ dicitur notitia viſionis, quæ eſt de obiecto præſenti, vt præſens. ſecunda eſt abſtractiua, quæ eſt obiecti præſentis in ſua ſpecie genita ab obiecto, quod poteſt eſſe abſens in ſua exiſtentia. tertia eſt cognitio obiecti oppoſiti obiecto primi modi. quarta eſt cognitio obiecti oppoſiti obiecto ſecundi modi. quinta eſt cognitio alicuius de conceptibus aggregatis. ſexta eſt per accidens, cum aliquid cognoſcitur per ſpeciem illius, quod ſibi accidit. exemp. primi cognitio beatorum in patria, & illa cognitio viſionis eſt fortè nobis impoßibilis pro ſtatu hoc. ex. ſecundi, cum intelligo roſam abſentem. exem. tertij, cum intelligo aliquid op-

poſitū contrariè, vel fortè priuatiuè obiecto intuitiuè viſo ex. quarti, cum intelligitur oppoſitum contrariè, uel priuatiue obiecto abſtractiuè cognito. ex. quinti, cū intelligo aliquid eſſe ens infinitū neceſſariū, & ſempiternū. ex. ſexti ſubſtantia intelligitur per ſpeciem accidentis. Nunc dico, ꝙ quidditas ſubſtantiarum ſeparatarum non intelligitur nec primo, nec ſecundo, nec tertio, nec quarto, ſed quinto modo. ſ. conceptu aggregato, & quodammodo, ſexto modo. ſ. per effectus ſuos. Tat. uerò aliter ſoluit dubitationem diens. ꝙ duplex eſt cognitio intellectiua, perfecta. ſ. & imperfecta. perfecta eſt, qua attingitur obiectum ſub perfecta rõne ſuæ cognoſciblitatis. hæc eſt per ſe propria, & diſtincta. imperfecta uerò, qua attingitur obiectum per accidens uel aliquo conceptu cõi, & confuſo. item duplex eſt cognitio perfecta, ſeu diſtincta. ſ. mediata, & immediata. immediata eſt, quando obiectum non mediãte aliquo obiecto cognoſcitur. ſed mediata eſt, quãdo obiectum mediante aliquo alio obiecto cognoſcitur, ut eſt notitia cõcluſionis. hoc ſuppoſito reſpondetur, quòd homo pro ſtatu hoc non põt habere cognitionem perfectam de ſubſtantiis ſeparatis. Et paulò poſt ait, ꝙ duplex, eſt cognitio. ſ. ſimplex, & complexa. complexa præſupponit ſimplicem, & non contra. & hoc pacto multi phil. antiqui habuerunt cognitionem de Deo ſimplicem. ſed aduertendum eſt, ꝙ aliquid põt cognoſci quidditatiuè tripliciter. vno modo quia intuimur illud in ſeipſo. ſecundo, quia habemus propriã ſpeciem, vel proprium conceptum repræſentatiuum eius naturaliter. tertiò quia habemus de re conceptus cõplexos, vel ſimplices, vel compoſitos non abſolutos, ſed connotatiuos. vnde fit prima concluſio, ꝙ res eſt cognoſcibilis aliquo conceptu compoſito proprio: ſecunda, ꝙ etiã aliquo conceptu ſimplici connotatiuo. hæc etiam narrat Scot. 14. q. quod. ar. 1. & etiã 3. d. 14. Q. 1. D. Th.

verò in com. ſcribit, ꝙ cum anima humana ſit vltima in ordine ſubſtantiarum intellectiuarum; minimè participat de uirtute intellectiua. & ſicut ipſa ſecundum ſuam naturam eſt actus corporis, eius autem intellectiua pars non eſt actus organi corporalis; ita habet naturalem aptitudinem ad cognoſcendam corporalium, & ſenſibilium ueritatem, quæ ſunt minus cognoſcibilia ſecundum ſuam naturam propter eorum materialitatem; ſed tamen cognoſci poſſunt per abſtractionem ſenſibilium à phantaſmatibus. & quia hic modus cõgnoſcendi veritatem conuenit naturæ humanæ ſecundum quòd eſt forma talis corporis, quæ autem ſunt naturalia ſemper manent; impoſſibile eſt, quòd anima humana corpori unita cognoſcat de veritate rerum, niſi quantùm poteſt eleuari per ea, quæ abſtrahendo à phantaſmatibus intelligit; per hæc autem nullo modo põt alienari ad cognoſcendas quidditates immaterialium ſubſtantiarum cognoſcendo de eis quidquid eſt. Ianel. verò declarat opinionem D. Th. Q. 3 & inquit Aduerte, quòd cognitio quidditatiua, & cognitio perfecta idem ſunt. perfecta autem habetur tribus modis. primo quando res cognoſcibilis vnitur per eſſentiam rei cognoſcenti, ſicut cum intelligentia eſt intelligens ſeipſam per ſuam eſſentiam. ſecundò quando in cognoſcentente eſt ſpecies intelligibilis ſufficienter repræſentatiua eſſentiæ rei cognoſcibilis: vt ſi per ſpeciem hominis ĩtelligeres hominem. tertiò quãdo cognoſcitur effectus adæquans virtutem ſuæ cauſæ, & per ipſum cognoſcendo cauſam. ſed nullo horum modorũ poſſumus cognoſcere ſubſtantias abſtractas quidditatiuè. poſſumus tamen forte cognoſcere earum quidditates: ſed non quidditatiuè. Themiſtius dicit, ꝙ intel. noſter põt cognoſcere ſubſtantias abſtractas: difficilius enim eſt abſtrahere quidditatem, & eam cognoſcere, quàm cognoſcere, & non abſtrahere. Alex. concedit

intellectum noſtrum cognoſcere ſubſtantias abſtractas: vnamquodque enim generabile, & generatum cũ peruenit ad complementum generationis eius poteſt peruenire ad complementum actionis, & operationis eius. intellectus autem poßibilis ſecundum eum eſt generabilis. ergo, cum peruenit ad complementum ſuæ generationis; intelligit, quò ad eius ſubſtantiam, vt ipſe voluit. Auemp. etiam talis fuit ſententiæ dicens. in hoc enim conſiſtit fiducia philoſophantium, vt perueniant ad cognitionem abſtractorum, & probat, quòd ea cognoſcantur tali ratione. intellectus noſter poteſt abſtrahere quidditatem ab habente quidditatem ſemper, videlicet quidditatem ſpeciei ab indiuiduis, & naturam generis à ſpeciebus, & ſuperius à ſuo inferiori. & tunc vel proceditur in infinitum, vel erit ſtatus in aliquo. erit ergo ſtatus; cum non denetur infinitæ quidditates. ſi igitur ſtat intellectus, aut ſtat in abſtrahendo in aliquo, quod nec eſt quidditas, nec habet quiddiatem, vel in aliquo, quod habet quidditatẽ; non tamen eam poteſt abſtrahere ab ipſo: vel in aliquo ſtat, quod eſt quidditas ſimplex, & tamen habet quidditatem. non poteſt dici primum; quia illud eſt non ens. vnde intellectus deueniret ad nihil abſtrahendo. quòd eſt falſum. nec poteſt dici ſecundum; quia intellectus non eſſet natus abſtrahere omnem quidditatem ab habente quidditatem. reliquũ eſt igitur, vt ſtet in aliquo ſimplici, quod eſt quidditas non habens quidditatem. ex hoc ſic arguit. quicumque intellectus poteſt cognoſcere quidditatem ſimplicem non habentem quidditatem poteſt cognoſcere ſubſtantias ſeparatas; quia ſunt quidditates ſimplices. Alpharabius etiam talis fuit opinionis, dum ſcribit. intelligendo ſeipſum intellectus noſter poteſt ſubſtantias ſeparatas intelligere. idcirco cum receperit ſpecies omnium rerum; dicitur eſſe adeptus: plenus enim eſt formis.

quare

quare intelligendo ſe plenum, & adeptum poteſt intelligere ſubſtantias ſeparatas. Auer. verò aliter intelligit theorema hoc. poſuit enim, quòd intellectus noſter, per hoc quòd vniebatur intellectui agenti, poterit intelligere ſubſtantias ſeparatas. diſtinguebat autem in ſex modos intellectum: eſt enim quidam, qui dicitur paßiuus: quidam materialis, vel poßibilis: quidam in actu: quidam ſpeculatiuus: quidam adeptus: & quidam agens. intellectus paßiuus dicitur ipſa imaginatio: poßibilis, qui omnes formas recipit vniuerſaliter. in actu dicitur illa ſpecies, quæ eſt apud intellectum. ſpeculatiuus, qui eſt compoſitus ex intel. materiali, & intellectu in actu. adeptus verò ſecundum opinionem Alph. eſt, quando recepit omnes ſpecies, & ſimilitudines omniũ rerum. ſed Com. alia via poſuit, vt Egid. narrat, ad cuius intelligentiam ſciendum eſt, quòd intellectus agens ſe habet ſicut lumen, intellectus poßibilis, vt diaphanum, ſpecies intelligibis ſe habet, vt color, vel ſpecies coloris. Et propterea, ſicut aer, ſiue diafanum nõ recipit ſpecies coloris, niſi illuminetur à lumine; ſic & intellectus poßibilis non recipit ſpeciem intelligibilem, niſi illuminetur lumine intellectus agentis. vnde quantò magis recipit, intellectus poßibilis ſpecies intelligibiles; tanto magis lumen intellectus agentis participat. Quapropter ſicut Alphar. ponebat intellectum fieri adeptum ex plenitudine formarum omnium; ſic poſuit Com. intellectum fieri adeptum ex hoc, quòd totum lumen intellectus agentis recipit in recipiendo omnes formas, & ſimilitudines omnium rerum. & ſic voluit Auer. intellectum fieri adeptum. intellectus autem agens dicitur ille intellectus, qui facit intellectum poßibilem eſſe in actu omnia, ad quæ eſt in potentia: eſt. n. eius omnia facere, vt in lib. 3. de anima. ordo autem eſt in ipſis intellectibus; quoniam intellectus paßiuus dici-

tur materalior omnibus aliis: deinde intellectus poſſibilis, & tertio loco ſpeculatiuus, & quarto in actu, & quinto intellectus adeptus, & ſexto intellectus agens, qui eſt formalior omnibus aliis. intellectus igitur agens eſt ſicut lumen, intellectus in actu ſiue ſpecies intelligibilis, ut color, & hæc duo continet in ſe intellectus adeptus, & patet, quòd eſt minus materialis, quàm intellectus in actu, tum quia completiuus, tum quia continet in ſe lumen intellectus agentis. Quare dicebat Com. quòd quando intellectus noſter adeptus eſt; totum lumẽ intellectus agẽtis unitus eſt intel. agenti, & poteſt ſubſtantias ſeparatas intelligere, & hoc nõ eſt in prima ſua creatione, ſed poſt diuturnitatem temporis; quoniã in prima ſua creatione parum habet de lumine intel. agentis. ipſe verò Egid. Q. 15. aliter reſpondet, & ait. Credo, quòd intellectus humanus in hac uita non poteſt intelligere ſubſtantias ſeparatas, uel quidditates earum; quoniam quędam ſunt res, quæ habent phãtaſmata, & tales proprie intelligit intellectus, ut res materiales, ſunt alia, quæ nõ habent phantaſmata propria; cognoſcuntur tamen per alias res habentes phantaſmata. ideo arguens diſtinguo. ſi illæ res habentes phãtaſmata propria ſunt proportionales rebus illis, quæ per ipſa cognoſcuntur; per ipſa poſſumus cognoſcere quid eſt. ſi autẽ res illæ, quæ non habent phantaſmata cognoſcuntur, cũ non ſint proportionales rebus habentibus phantaſmata; non poſſumus per talia cognoſcere quid ſint; ſed quia, & quid non ſunt. alii dicunt, quòd cognoſcuntur intelligentiæ quò ad eſſe; ſed quò ad quid minimè. ad auctoritatem Ariſto. in tex. ait Auer. Iand. Sueſ. & ferè omnes, quòd arguit difficultatem; ſed non impoſſibilitatem.

Quæ 4. *Actiuæ ſcientiæ contemplantur ut nunc, ut aſſerit Phil. in tex. 3. quod uidetur falſum: finis enim contemplatricis eſt ueritas, & actiuæ actio. ſoluit Auer. in*

Com.

Com. quòd actiuæ ſcientiæ ueritatem, & cauſam conſiderant, non ut ſciant, ſed ut recte agant. Alex. uerò exponit, quòd actiui non conſiderant cauſam, quæ proprie, & per ſe cauſa eſſe intelligitur; ſed cauſam, cur aliquid ad hanc rem, & ad hoc tempus conueniens ſit. quod proprie dicitur uerum ſecundum quid.

Quærunt multi circa illa uerba Ariſt. Quapropter ſemper exiſtentium principia, an ſubſtantiæ æternæ à prima diuerſæ dependeant ab ipſa prima, vt ab efficiente. & arguitur, quòd ſic: nam in omni genere cauſarum eſt primum, quòd eſt cauſa aliorum. item Com. in lib. 12. huius. idem eſt agens, & finis in ſeparatis in materia. in oppoſitum eſt Ariſto. in text. dicens, nec illis aliqua cauſa eſt, ut ſint; ſed illa alijs. ſoluit. Iand. Q. 5. quòd duplex eſt agens ſecundùm intentionem Ariſto. & expreſſitus ſecundum Com. unum eſt agens ſimpliciter, & proprium. aliud dictum eſt ſecundum ſimilitudinem. unde Com. 4. Cæli dicit, quòd ſubſtantiæ æternæ non habent de quatuor cauſis, niſi formam, & finem. & ſi habent agens non habent niſi ſecundum ſimilitudinem. nota etiam tres ſuppoſitiones. una eſt, quòd ſubſtantia æterna non eſt in potentia ad non eſſe. ſecunda, quòd omne ſimpliciter agens eſt motus, & mutationis. tertia, quòd ad omnem motum, vel mutationem requiritur unum ſubiectum, quod eſt in potentia ad oppoſitum illius, quod introducitur. Ad queſtionem igitur dico, quod nulla ſubſtãtia æterna producta eſt ab agente ſimpliciter; ſed ſecũdum ſimilitudinem, & dependet à primo in conſeruando. Iauel. uerò. Q. 4. exponit totam ſententiam Ariſt. triplici modo, q tenet contrariã opinionem, & Greg. Arim. 12. ſent diſt. 1. Q. 1. prima expoſitio eſt. principia ſempiternorum exiſtentiũ. cũ ſint sẽper; nõ hẽnt aliquam cãm, ut aliquo tpe ſint, & aliquo non. ſed ſunt per motum cœli cauſa alijs. i. his inferioribus, Quæ. 5.

quæ cum ſint generabilia, aliquando ſunt, & aliquando non. fit tamen, vt recipiant eſſe ſempiternum à primo: ſecunda eſt: principia ſemper exiſtentium. i. intelligentiæ, quæ ſunt motiuæ corporum cæleſtium, non habent cauſam, vt ſint. ſ. mobilia, vel quod moueantur: ſed ſunt cauſa alijs, vt corpori cæleſti, & his naturalibus, vt moueantur. tertia, licet Phil. loquatur in plurali; tamen intelligit pro ſingulari, ſcilicet cum principium primum ſemper exiſtentium, quales ſunt intelligentiæ, & corpora cæleſtia, ſit primum, & maximum ens; non habet cauſam, vt ſit. i. à nullo pendet; ſed eſt cauſa alijs: quoniam dicit in lib. 12 quòd ab hoc pendet cœlum, & natura.

Q. 5. Quærunt multi, quoniam dixit Ariſt. principia eorum, quæ ſemper ſunt, veriſſima ſunt. de quibus principijs intelligat, Alex. de Aleſ. ait, quòd principia ſunt in duplici differentia. quædam ſunt principia cauſandi, & quædam ſunt principia eliciendi concluſionẽ. prima principia voco immaterialia reſpectu materialium eo modo, quo dixit Ariſt. in primo huius, quòd primum eſt cauſa totius, quod non aſpicit demõſtrationem, nec ſecundum ſubſtantiã, nec ſecundũ virtutẽ. quædam ſunt, quæ intrãt demonſtrationẽ ſecundũ virtutẽ eo mõ, quo vocamus principia dignitates, & axiomata illa generaliſſima. Et ad vnumq; principium ſe extendit ſcientia metaphy. cum ergo conſideret prima principia, quæ voco ſubſtãtias ſeparatas, vel abſtractas; conſiderabit maximè vera. cum etiam cõſideret primam rationem omnium dignitatum; conſiderabit maximè verum in dictionibus, vel in conceptib. vnde Auic. in lib. 1. metaph. cap. de veritate ait. Veritas vno modo eſt in concluſionibus, ſecundo in dictionibus. illa autem dictio, vel conceptus verior eſt, cuius certitudo eſt prima, & non per cãm. & hæc eſt prima dignitas. ſic Alex. aphrodiſeus, et Sueſ. in com.

Nar-

Narrat Ariſt. in tex. quapropter principia eorum, quæ ſemper ſunt. quaſi videatur, quod quæ ſemper ſunt habeant principia. & cauſæ ſempiternorum ſint priores ſempiternis. ſoluit Alex. aph. ſic quòd ſi illæ priores, hæc verò poſterior non quidem tempore, ſed natura, ſemper.n. cauſa natura prior, quorum eſt cauſa. Q. 6.

Non eſſe infinitas cauſas exiſtentium nec in directum, nec ſecundum ſpeciem aſſerit in tex. 5. quod videtur falſum: generationes enim infinitæ, & motus circularis efficiens generationem in his inferioribus eſt infinitus: deinde appetitus finis eſt infinitus, vt in Politi. ſentit Phil. ſoluit An. Andr. Q. 4. ponendo aliquas diſtinctiones. quarum prima eſt, quòd cauſarum aliquæ ſunt per ſe, & aliquæ per accidens. voco cauſam per ſe, quæ ſecundum propriam naturam producit: ſed cauſam per accidens, quæ ſecundum aliquid ſibi accidens facit. ſecunda diſtinctio eſt, quòd cauſarum quædam ſunt eſſentialiter ordinatæ, & quædam accidentaliter. & differt hæc diſtinctio à prima: nam in prima eſt tantùm comparatio vnius ad vnum. ſcilicet cauſæ ad effectum. in ſecunda eſt comparatio duorum, vel plurium inter ſe inquantum ab eis eſt res producta. notandam eſt, quòd cauſæ eſſentialiter ordinatæ differunt à cauſis accidentaliter ordinatis tripliciter. primò quia in cauſis eſſentialiter ordinatis ſecunda inquantum cauſa dependet à prima. ſed in accidentaliter ordinatis ſecunda non dependet à prima, inquantum cauſa, licet dependeat in eſſe. ſecunda eſt, quòd in cauſis eſſentialiter ordinatis eſt cauſalitas alterius ordinis, & alterius rationis; quia ſuperior ſemper eſt perfectior. ſed in accidentalibus ſemper ordinatio non eſt ſic. tertia, quòd omnes cauſæ eſſentialiter ordinatæ ſimul neceſſariò concurrunt, & requirntur ad cauſandum, ſed accidentalium ordinata- Q. 7.

natarum non neceſſariò requiritur ſimultas. Præterea ponit tres concluſiones. prima eſt, ꝙ in cauſis eſſentialiter ordinatis eſt impoßibilis ſimpliciter infinitas. ſecunda, ꝙ in cauſis accidentaliter ordinatis eſt impoßibilis infinitas, niſi ponatur ſtatus in eſſentialiter ordinatis. tertia concluſio. ſi negetur in cauſis eſſentialis ordo; adhuc infinitas in cauſis eſt ſimpliciter impoßibilis. Scotus Q. 6. ait, ꝙ infinitas tranſumptiua eſt in cauſis: quia in primo efficiente cauſæ etiam accidentaliter ordinatæ poſſunt eſſe infinitæ in multitudine ſucceßiuè non ſimul; ſed in cauſis ſecundum ſpeciem, ſiue eſſentialiter ordinatis, nec ſimul, nec ſucceßiuè, & poſtea eadem narrat, quæ An. Andr. ſic & Tatar. Sues. verò Q. 4. declarat ſententiam Philo. ſic. debes ſcire, ꝙ in cauſis poſſumus imaginari proceſſum in infinitum, aut in directum, aut ſecundum ſpeciem: vt Ariſt. narrat in tex. & Auer. in com. intelligit per directum ordinem eſſentialem, & per ſpeciē, ordinem accidentalem. aliter exponit Auer. vt per directum velit ea, quæ ſunt vnius ſpeciei, & ſecundū ſpeciem ea, quæ ſunt diuerſarum ſpecierum. & addit ꝙ Auer. literam nō percepit. ideo dicit, ꝙ Ariſt. per directum intelligit eodem genere cauſa. & per proceſſum in infinitum ſecundum ſpeciem, intelligit ſecundum diuerſas ſpecies cauſarum. vnde poſſumus fingere proceſſum in infinitum in cauſis dupliciter, aut in eodem genere, aut in diuerſis generibus cauſarum, & vt placet Auer. com. 6. in ſingulis generibus cauſarum poteſt intelligi proceſſus in infinitum dupliciter, aut in cauſis, quæ per ſe ordinantur, aut in his, quæ per accidens. amplius cauſa per accidens poſſunt intelligi, vt permanentes, & vt ſucceßiuè, ut permanentes dicuntur habere ſitum: ut ſucceßiuè, minimè. debes etiam ſcire, quod ſtatum in ſingulis generibus cauſarum poteſt probare Phil. atque Metaphy. Phyſ.

ratio-

rationibus demonſtratiuis Metaph. uerò aut probat illum ſuppoſito primo in ordine, aut rationibus dialecticis. quartò animaduertendum eſt, quòd Ariſt. in tex. probat ſtatum in cauſis per ſe ordinatis ſecundum unumquodque genus cauſæ. & Auer. addit de cauſis per accidens ordinatis ſecundum vnumquodque genus, ſicut expoſuit Sues. in directum, & ſecundum ſpeciem. ita D. Tho. in com. aliter vero gloſſat uerba illa Alex. de Ales. in comm. ſcilicet quòd infinitum eſſe in cauſis poſſumus imaginari duobus modis. primò ſecundum aliam, & aliam rationem cauſandi, eo modo, quo dicimus ꝙ aliã rationem cauſandi habet agens, aliam finis, aliam forma, & aliam materia: poſſet ergo aliquis imaginari, quòd ad rationem effectus concurrat ratio per modum materia, & alia per modum forma, & alia per modum finis, & ſic vſque in infinitum ſecundum rationes cauſandi, & cum uaria ratio cauſandi uariet ſpeciem cauſandi. hec infinitas vocatur infinitas ſecundum ſpeciem. ſecundum indirectum multa dicit, & denique dat tale exemplum. põt aliquis imaginari, ꝙ conceptus ſpeciei reſoluatur ad conceptum generis, & conceptus generis ad conceptum entis, & id vſq; in infinitum. in tali reſolutione eſt conuenientia in formalitate; quia vnuſquiſque iſtorum eſt conceptus formalis. ſed tamen quia eſt differentia in linea conceptuum ſecundum ſub, & ſupra; ideo vocatur infinitas ſecundum indirectum. Alex. verò Aphro. exponit neque in eodem genere cauſæ, nec in diuerſis. Egid. aliter exponit, & primò Q. 5. dubitat, utrum ſit ſtatus in cauſis efficientibus, quo modo etiam quærũt Iauel. & Iand. ſed Egid. primò narrat ſententiam Alberti Mag. Ideo dicunt, ꝙ cauſæ poſſunt dupliciter cõſiderari, uel ſcđ ꝙ ſũt ſimul, uel non ſimul. & dicunt ad qõnem, ꝙ in cauſis

ſimul

ſimul exiſtentibus, & in actu non eſt procedere in infinitum; ſed in caſis ſimul non exiſtentibus. ideo aliter eſt dicendum. ſ. quòd in cauſis ſimul exiſtentibus, ſiue ſint cauſæ per ſe, ſiue per accidens, non eſt procedere in infinitum. in cauſis autem per accidens, quæ ſimul non ſunt, poſsibile eſt procedere in infinitum. ſic etiam Iand. Q. 6. qui inquit. in accidentaliter ordinatis, quæ non habent ſitum ſucceſsiuè, proceditur in infinitum. ſicut Iauel. ſic etiam Iand. intelligit de cauſis materialibus finalibus, & formalibus.

Q. 8. *Ait Ariſt. in tex. 11. non poſsibile eſt ſcire, priuſquam ad indiuidua perueniatur. at multis aliis in locis negat eſſe ſcientiam de indiuiduis. ſoluit D. Tho. in com. quòd non accipitur indiuiduum ſingulare, ſed indiuiduum ſumitur pro ipſa ratione ſpeciei ſpecialiſsimæ, quæ non diuiditur vlterius per eſſentiales differentias, vel indiuiduum. i. cuius definitio non reſoluitur in aliqua definientia. & ſecundum hoc ſupremum genus eſt indiuiduum, vel quòd propoſitio immediata dicatur indiuiduum, & hoc vltimo modo intelligit etiam Alex. aphro. ſed Alex. de Aleſ. primo modo.*

Q. 9. *Infinitum eſſe nobis ignotum vult Phil in tex. 11. quod videtur falſum, vt patet de linea, motu, & tempore. Ant. Andr. auctoritate Scoti. Q. 5. ſoluit primò, quòd infinitum poteſt tripliciter accipi. ſ. negatiuè, priuatiuè, & contrariè. primo modo dicitur infinitum, quod non eſt aptum natum finiri, ſed repugnat ſibi, vt punctus. priuatiuè, quod priuat finem in apto nato finiri. contrariè, quod negat finitatem ponendo eius oppoſitum. & iſtud infinitum cõtrariè poteſt intelligi dupliciter vno modo, quod ſit actu exiſtens ſine terminis: alio, quòd ſit in potentia. quod definit Phil. in lib. 3. phy. dicens infinitum eſt cuius quãtitatem accipientibus ſemper eſt aliquid extra accipere. vnde infinitum. ſ. priuatiuè,*

uè, & contrariè eſt ſemper in quantitate molis, vel virtutis. ſecundò infinitum poteſt dupliciter intelligi: vno modo pro ratione infinitatis in ſe: alio pro ſubſtrato rationi infinitatis. Hinc ſcribit aliquas concluſ. prima, quòd infinitum contrariè in magnitudine vigoris, vel perfectionis à nobis eſt intelligibile. ſecunda, infinitum contrariè in multitudine non poteſt cognoſci à nobis ſimul, tanquam vnum obiectum. tertia. infinitum contrariè in multitudine non poteſt intelligi à nobis ſucceſſiuè. Quarta. infinitum contrariè in magnitudine quantitatis nobis non poteſt intelligi à nobis. Quinta infinitum priuatiue in magnitudine nobis non poteſt intelligi a nobis. Sexta. infinitum priuatiuè in multitudine non poteſt intelligi à nobis. Septima infinitum acceptũ pro ratione infinitatis in ſe, vt Deus. Octaua. infinitum negatiuè poteſt intelligi à nobis, vt punctus. ſi autem vis melius intelligere theorema hoc; lege in lib. 1. Phy. Q. 13.

Liber. III.

D*Vbitatur in tex. 1. an ad inquiſitionem veritatis dubitare oporteat. reſpondet Iand. Q. 1. quòd quando quæritur, vtrum neceſſarium ſit prædubitare ad cognitionem veritatis poteſt intelligi dupliciter primò an apud ſe. Secundò an oporteat cognoſcere dubitationes aliorũ. primo modo oportet dubitare. ſecundo non eſt neceſſe cognoſcere ſimpliciter dubitationes alio, ſed vtile. & ſic etiam vtile, & non tantùm neceſſarium intelligit Alb. cap. 1.* Q. 1.

Quærunt nonnulli in tex. 3. an vnius ſcientiæ ſit cognoſcere omnia genera cauſarum. pro parte affirmatiuæ eſt Ariſt. pro negatiua ratio. mathematica. enim non conſiderat finem, & efficientem, & naturalis nõ conſiderat formã. ſoluit D. Tho. in com. dicens. ad hãc ſcientiam, inquantum eſt conſideratiua præcipue pertinet Q. 2.

tinet

tinet conſiderare cām finalem, & etiam aliqualiter cām mouentem: cām aūt materialem ſecundum ſeipſam nullo modo. tales uerò cauſa ptinent ad conſiderationem particularium ſcientiarum, niſi forte conſiderentur ab hac ſcientia, inquantū continentur ſub ente: ſic. n. ad oīa ſuam cōſiderationem extendit: vnde etſi non q̄libet ſcientia conſideret omnes cauſas, tamen aliqua ſcientia p̄t cōſiderare omnes, uel plures, inquantum reducūtur ad aliquod unum. Ale. de Ales auctoritate Auic. 1. Metaph. concludit: ꝙ Metaph. non conſiderat cauſas, inquantum eſt cauſa, ſed inquantum reducta eſt ad ens. Iand Q. 2. ait, ꝙ una ſcientia poteſt conſiderare omnes cauſas: deinde non ad omnes ſcientias pertinet conſideratio omnium cauſarum: & ſubdit: ꝙ ad naturalem, & Metaphy. pertinet conſiderare omnes cauſas; licet alio modo: quia ad naturalem pertinet inquantum reſpiciūt motum, & tranſpoſitionem. & ad Metaph. pertinet quò ad naturā entis & cauſalitatis. Alb. aūt ſic ait. phyſica ſcientia conſiderat cauſas omnes, ſed pricipaliter quoddā mouens, & materiā, & ſecundariò conſiderat formā & finem, nec cōſiderat niſi quādā formā cum motu, et materia, conceptā, & finem, qui eſt ultimus trāſmutationis, & motus. mathematicus aūt principaliter conſiderat formam quātitate conceptam, licet à motu, & à materia ſenſibili ſeparatam. primus autem Philo conſiderat ſimpliciter finem rei, quæ ſimpliciter eſt forma ſimpliciter, & conſiderat mouens immobile, & materiā ſecundum ꝙ eſt aliqua ſubſtantia. cōſideratio igitur cauſarum, ſquè principaliter de qualibet cauſa acceptadiuerſarum eſt ſcientiarum. ſed, ſi principaliter & ſecundariò accipiatur; eſt ſapientia prima ſimpliciter, & phyſica ſecundum quendam modum.

Qu. 3. Scientiā unam conſiderare cōtraria uult Ariſt. in tex. 3. attamen unius ſcientiæ eſt unum obiectū ſi iam

banc

hãc dilucidat Alex. de Ales ſic. ꝙ aliqua diuerſa ſpe ctent ad unã ſciam pt eſſe duobus modis, et ꝓꝑ duas cauſas. una, quãdo illa diuerſa reducuntur ad unã for malitatem. cum .n. ſcientia ſit una, oportet, ut ſua uni tas oriatur ex una formalitate in obiecto. diuerſa er- go unam ſcientiam non aſpiciunt, niſi ea reducantur ad unam formalitatem. ſecunda cauſa poteſt eſſe, ꝙ aliqua diuerſa reducuntur ad unam ſcientiam; quia unum facit ad cognitionem alterius cognitione perfe cta. & hoc modo forte contraria ſpectant ad unã ſcien tiam. et hinc palam fit ſolutio q̃onis. et primo modo in telligit D. Tho. Et Suaſ. in Com. narrat, qua Alex. de Ales. Auer uerò in com. uocat hanc rationẽ logicam.

Aſſerit Ari. in tex. eodem, ꝙ omne, ꝙ bonũ eſt ſe cundum ſe, & propter ſuam naturam, finis eſt. decla rat ſnĩam hanc Alex. de Ales ſcđm opi Auic. in me- taph. & ait đ finis, & bonum idem ſunt in re, diffe- runt tamen ĩ rõne. nã finis reſpicit agentẽ et recipien tem, & cũ ſit in potentia; habet etiã cõparationem ad motũ. ꝑ cõparationem .n. mot⁹ uocatur terius, & nõ pt uocari finis. fine .n. exiſtente, ꝓꝑ quẽ res eſt, & quẽ res intendit, res non deſtruitur, ſeu ꝑficitur ꝑ eum. motus ãt deſtruitur ꝑ inuentionem finis, ꝗ ꝗdem non dẽt uo cari finis reſpectu ipſius motus; ſed terĩus. finis uerò reſpectu recipientis, qđ ꝑ illum perficitur, uocatur bo nũ. D. Th. in com. ait. dicit Ari. ꝙ eſt bonum ſcđm ſe, & ꝓꝑ ſuam naturã ad excludendũ bonũ utile, đ non dicitur de fine; ſed magis de eo, qđ eſt ad finem. unde tale bonum non eſt bonum per ſe, & ſcđm ſuã naturã. Quæ. 4.

In ĩmobilibus, uel mathematicis, ut intelligit Auer. in cõ. non inueniri finem, nec efficiens, nec bonum uult Phil. at rõ cõtraria: ſunt .n. entia & hñt form ã ſolvit Zim. theo. 88. ſecundum opin. aliquorum. qui diſtin- guebant. quòd duplex eſt bonum, ſicut dup. eſt finis, quoddam eſt acquiſitum per motum, & tale non eſt in Quæ. 5.

ma-

mathematicis; quia abſtrahunt à motu. aliud autem eſt bonum, quod non eſt acquiſitum per motum. ſed Ioan. de Gandano in quæſt. 4. lib. 5. de anima aliter reſpondet dicens, quòd in mathemat. non eſſe bonum, habet duos ſenſus: nam aut mathematica intelliguntur entia mathematica. & hoc modo eſt verum. aut mathema. intelliguntur ſcientiæ mathema. & ſic eſt falſum. & ſubdit Zim. ſalua omnium doctorũ reuerentia, dico, quòd illa propoſitio non eſt vera ſimpliciter, nec eſt de mente Ariſt. & ratio illa eſt ex intentione antiquorum. ſed propter reuerentiam tantorum virorum explano ſic auctoritatem de mente Philo. & Com. quòd formæ mathematicæ abſolutæ conſideratæ non habent bonitatem in ſe; quia bonitas inſequitur formam ratione qua eſt finis. vt autem conſiderantur à naturali, qui conſiderat ea, vt ſunt extra intellectum, habent rationem boni. & Auer. in Com. ait. poteſt eſſe, quòd in rebus immobilibus ſit bonum, non per ſe; ſed propter res naturales, in quibus inueniuntur. aliter verò gloſſat ſententiam hanc D. Tho. in com. ſic. nihil prohibet in immobilibus conſiderari & principium motus, finem, ſiue bonum, in immobilibus, quæ ſunt tamen mouentia, vt prima ſubſtantiæ. in his aũt quæ neque mouentur, neq; mouent non eſt conſideratũ principiũ motus, nec finis ſub ratione finis motus, quamuis poſſit conſiderari finis ſub ratione finis alicuius operationis ſine motu. ſicut ſi ponantur eſſe ſubſtantiæ intelligentes nõ mouentes, vt Platonici poſuerunt; nihilominus inquantum habẽt intellectum, & uoluntatem oportet ponere in eis finem, & bonum, quod eſt obiectum uoluntatis. mathematica autem non mouentur, nec mouent, nec habent uoluntatem. unde in eis non conſideratur bonum ſub nomine boni, & finis. conſideratur tamen in eis id, quod eſt bonum, ſcilicet eſſe, & quod quid eſt.

Iauel. autem. Q.1.ſic intelligit theorema, ꝙ mathematica dupliciter conſiderari poſſunt. primò, vt res ſunt, ſiue ſeparatæ ſecundũ eſſe à materia ſenſibili, vt poſuerunt Pythagorici, ſiue ponantur exiſtentes in rebus naturalibus, vt termini eorum. Secundò, vt ſunt ſubiectum ſcientiæ mathematicæ, in qua conſiderãtur ſecundum ſuam rationem, vt linea inquantum eſt longitudo ſine latitudine. poſtea aduerte duas concluſiones. Prima mathematica iuxta primum membrum diſtinctionis habent efficiens, bonum, & finem, efficiens quidem; quoniam producens lapidem, producit figurã, ſuperficiem, vnitatem, &c. bonum autem; quia vt talia ſunt entia realia actu. Secunda concluſio. in mathematicis iuxta ſecundum membrum diſtinctionis non eſt efficiens, nec bonum, nec finis. Præterea eſt aduertendum, ꝙ Phil. non loquitur abſolutè, & vniuerſaliter de immobilibus; ſed de immobilibus mathematicis. At eſto, ꝙ ſe extendat ad metaphy. propoſitio poteſt eſſe vera in hoc ſenſu, ꝙ non eſt in eis motus ſubiectiuè, nec terminatiuè; ſed cauſatiuè, nec eſt in eis bonum, nec finis, qui ſint producti per motum. Iand. verò ait, quòd quædam ſunt immobilia, quæ nec mouent, nec mouentur per ſe, vt mathematica: quædam ſunt immobilia, quę licet non moueantur; tamen mouent per ſe; vt ſubſtantiæ abſtractæ. Sed notandum eſt, ꝙ duplex eſt finis, quidam, qui acquiritur per motum, & alius eſt finis præxiſtens motui, ſicut eſt natura, & entitas, his præmiſſis dicendum eſt, quòd immoblia, quæ mouent, non habent finem, qui acquiratur per motum: deinde ꝙ in eis eſt finis præxiſtens motui. tertio ꝙ immobilia mathematica non habent finem, & bonum, qui acquirantur per motum ſub ratione boni: ſed habent finem aliqualiter, ſ. ut naturalia. Ant. And. Q.1. multas narrat diſtinctiones circa hanc dubitationem. prima eſt, ꝙ immobilia

bilia ſunt in dup. differentia: quædam immobilia mouentia, vt Deus: quædam, quæ nec mouent, nec mouentur, vt mathem. ſecundò duplex eſt efficiens, quoddã dans eſſe ſine motu, & quoddã cum motu. tertiò duplex eſt finis, quidam qui attingitur mediante motu, & quidã ſine motu, qui corriſpõdet efficientib. 4. motus reperitur in aliquo tripliciter: effectiuè. ſ. ſubiectiuè, terminatiuè. exemp. pri. vt Deus: ſecundi vt cęlũ, & quodlibet mobile: tertiò omnis forma motum terminans. ſed finis reperitur in aliquo dup. vno modo quia ipſe eſt finis. ſecundò quia ordinatur ad finem. exemp. primi, vt Deus, qui eſt finis omnium: ſecundi, vt omnis creatura, quæ ordinatur ad deum, vt ad finem. ſi ſit ſermo de immobilibus, primo modo, quæ ſunt immobilia mouentia, ꝙ Deus eſt efficiens immobile, ſine motu, & quòd omne efficiens immobile aliud à prima cauſa eſt efficiens per motum ſi autem ſit ſermo de immobilibus ſecundo modo, quæ nec mouẽt, nec mouentur, vt ſunt mathem. nullo pacto reperitur in eis realiter loquendo ratio efficientis, nec cum motu, nec ſine motu. quantum eſt de fine nota, quòd de immobilibus primo modo, quæ ſunt mouentia, & eſt finis; reperitur finis in prima cauſa, quæ eſt omnium finis loquendo de fine ſecundo modo, prout finis reperitur in aliquo, quia ipſum ordinatur ad finem; reperitur in omni creatura vel mobili, vel immobili. ſi autem ſit ſermo de immobilibus ſecundo modo; non eſt finis in eis aliquo modo realiter loquendo, vel in eis eſt finis ſecundo modo, vt finis reperitur in aliquo, ſecundum quòd ipſum ad finem ordinatur. tangit hanc opinionem ſueſ. Q. 1. & poſtea recitat opinionem Alex. & Auer. in 1. Phyſic. qui velle videntur mathematicas ſcientias non habere finem; quia non faciunt ad felicitatem hominis, nec principaliter, nec diſpoſitiuè, niſi propter exercitium, vt

vide-

videlicet intellectus ſe exerceat in abſtrahendo: ad hoc vt facilius habilitetur ad abſtrahenda ſimpliciter abſtracta. Ale.de Ales in com: declarat, quomodo in immobilibus ſit actus, & motus his verbis. vno modo, quòd ſit actus, ita quòd acquiratur per motum, & hoc modo non eſt motus in eis. ſecundo poteſt intelligi, quòd ſit ibi motus ita ꝙ motus, & actus cauſetur actiuè à ſubſtantia immobili, & ibi eſt motus, & actus.

Quærit Ariſt. tex. 5. an vnius ſcientiæ ſit conſiderare omnes ſubſtantias. pro parte affirmatiua eſt Phil. in 4. huius. pro negatiua ratio, hoc eſt, quòd eadem eſſet ſcientia de æternis, & corruptibilibus, ſoluit D. Tho. auctoritate Phi. in quarto. quòd ad primam ſcientiam, ad quam pertinet conſiderare de ente, inquantum eſt ens, pertinet conſiderare de ſubſtantia, inquantum eſt ſubſtantia: vnde conſiderat omnes ſubſtantias ſecundum communem rationem ſubſtantiæ, præterea ad eam pertinet conſiderare communia accidentia ſubſtantiæ. particularia verò accidentia quarundam ſubſtantiarum attinent ad particulares ſcientias, quæ ſunt de particularibus ſubſtantijs, veruntamen in ſubſtantijs eſt etiam ordo: nam primæ ſubſtantiæ ſunt ſubſtantiæ immateriales. itaque earum conſideratio eſt propriè Philoſophi primi, ſic etiam reſpondet Iand. Q. 6. ſic & Alex. de Ales diſtinguendo de ſubſtantia in ſe, & in hanc ſubſtantiam. Quæ. 6.

Dubitat Ariſt. tex. 15. an corruptibilium, & incorruptibilium eadem ſint principia. ſoluit dubitationem Alexan. de Ales ſic quòd aut loquimur de principijs intrinſecis, vel extrinſecis. ſi de extrinſecis; idem eſt corruptibilium, & incorruptibilium primum, ſcilicet mouens. ſi de principijs intrinſecis hoc eſt de actu, & potentia; non ſunt eadem Qua. 7.

ſecundum rem, ſed ſecundum proportionem. ſic & D. Tho. in com. dicens prima principia actiua, vel motiua eſſe eadem omnium, ſed quodam ordine: nã ſunt ſimpliciter incorruptibilia, & immobilia. ſunt autẽ ſecunda incorruptibilia, & mobilia. ſ. cæleſtia corpora. principia autem intrinſeca corruptibilia, & incorruptibilia non ſunt eadem numero; ſed analogia, quæ tamen corrupti. principia non ſunt corruptibilia per ſe; ſed per accidens. ſic etiam Iand. Q. 7.

Q. 7. *Numeros, & Magnitudines eſſe rerum ſubſtãtias probat Phil. tex. 17. & etiam contrà. Soluunt D. Th. & Iand. Q. 14. dubitationem, verba D. Tho. ſunt, & veritas quæſtionis eſt, quòd huiuſmodi mathematica non ſunt ſubſtantiæ rerum; ſed accidentia ſuperuenientia ſubſtantijs, deceptio autem quantum ad magnitudines prouenit ex hoc, quòd non diſtinguitur de corpore ſecundum quòd eſt corpus in genere ſubſtantiæ, & ſecundum quòd eſt in genere quantitatis: in genere enim ſubſtantiæ eſt ſecundum quòd componitur ex materia, & forma, quam conſequuntur dimenſiones in materia corporali ipſæ autem dimenſiones pertinentes ad genus quantitatis non ſunt ſubſtantiæ, ſed accidentia, quibus ſubijcitur ſubſtantia compoſita ex materia, & forma, ſic etiam Alex. de Aleſ.*

Q. 8. *Vtrum Principia ſint actu, vel potentia dubitat Ariſt. tex. 19. ſoluit dubium Iand. Q. 15. ſic ſi ratio quærat de principijs intrinſecis rei ante productionem rei principia ſunt in potentia. ſed poſt productionem vnum eſt in potentia, ſcilicet materia, alind in actu, vt forma. ſed ſi quæſtio eſt de principijs extrinſecis; efficiens, & finis remotus, & etiam efficiens propinquum rei producendæ ſunt in actu. ſed ſi quæritur de fine propinquo; eſt in potentia, ſaltem què ad motum.*

Liber. IIII.

ENs etſi multis modis dicitur; attamen ad vnam aliquam naturam, & non equiuocè reduci vult Phil. in tex. 1. quòd apparet falſum: nam quæcunque in aliquo communi vniuocantur, habent aliquam ſimilitudinem. ſed accidens, & ſubſtantia non habent aliquam ſimilitudinem: quia latent æquiuocationes in generibus, & communibus, vt Phil. in lib. 3. & Porphi. ſi quis omnia entia vocet, ęquiuocè nuncupabit. declarat ſententiam hanc Sues. Q. 1. & dicit, quòd ens hic ſumitur tranſcendenter. quid autem æquiuocum, quodq; vniuocum ſit, dicamus nam, vt Boet. inquit in prædic. omnis res aut nomine, aut definitione indicatur. igitur res omnes aut eodem nomine, eadem ve ratione coniunguntur, vt homo, & animal; quia vtraq; animalia dici poſſunt. at hæ vniuoco appellantur nomine, alia verò nec nomine, nec ratione coniunguntur, vt lapis, & ignis. & hæc diuerſiuoca dicuntur. alia, quæ diuerſis nominibus nuncupantur, definitione conueniunt vt gladius, & enſis, & hæc multiuoca dici ſolent. alia, quæ nomine quidem congruunt, ratione verò diſcrepant, vt homo verus, & pictus, & hæc æquiuoca appellantur. hæc ſentiũt peripatetici. quid verò ſit vniuoce prædicari videamus, aliqui vim faciunt in verbiis; dicũt enim aliud eſſe vniuocè prædicatum, & vniuocum prædicatum: nam vniuocè prædicatum eſt illud, quòd formaliter, & quidditatiuè prædicatur, vt animal de homine. vniuocum prædicatum eſt, quòd prædicatur, vt vnum: vt album eſt uniuocũ prædicatum de niue, & cigno. non autẽ eſt uniuocè prædicatum; quia non quidditatiuè, & formaliter prædicatur de illis. ſed licet hic dicendi modus uideatur apparens: non tamen eſt peripateticus. ſed uniuocè præ Q. 1.

dicari eſt, q̃rendo prædicatur de aliqua ſecundum rationem illius, vt animal de homine. his dictis pro dilucidatione huius quæſtionis debes ſcire, vt colligitur a ſimplici, & Boet. quòd æquiuocum eſt multifariam; nam aliud à caſu, aliud conſilio, dicitur quidem æquiuocum caſu, vt Ale. Priami filius, & Alex. magnus, caſus enim efficit, vt vtriq; idem nomen imponeretur. æquiuoca autem conſilio ea ſunt, quæcunq; hominum voluntate ſunt poſita, & horum aliqua ſecundum ſimilitudinem, vt homo pictus, & homo verus. alia ſecundum proportionem, vt principium: principium namq; eſt in numero unitas, & in lineis punctus. alia quæ ab vno deſcendunt, vt medicum ferramentum; medicum pigmentum; ab vna medicina æquiuocatio iſta deſcendit. alia attributione ad unum, ut ſana ſunt: nam cibus ſanus eſt, potio ſana, vrina ſana, & animal ſanum; oĩa. n. referũtur ad aĩal, quod eſt ſanum formaliter, cætera verò ſana ſunt attributione: vt vrina ſana; quia ſignum ſanitatis. cibus ſanus; quia conſeruatiuus ſanitatis. potio ſana; quia cauſa ſanitatis. Itaq; de mente Boetij, & aliorum peripateticorum dicenda ſunt multa. primò ꝙ ens eſt æquiuocum omnibus entibus: ſecundò ꝙ non eſt caſu æquiuocum: tertiò ꝙ eſt æquiuocum conſilio tantum; quia non per ſimilitudinem, non per proportionem, non per deductionem ab uno. ex quibus ſequitur, ꝙ ut ſanum dicitur formaliter de animali tantum, de cæteris per attributionẽ; ſic ens dicitur formaliter de ſubſtãtia, de cæteris per attributionem. Deinde pro ſolutione quæſtionis fit, ut ens non vniuocè, ſed æquiuocè de omnibus entib. prædicetur, non quidem caſu; ſed conſilio: & non ſimilitudine, uel proportione; ſed attributione. Aliter gloſſat propoſitionem An. And. Q. 1. q ſcribit, ꝙ vniuocatio eſt triplex: quædam phyſica, quædam logica; & quędã metaphyſica. phyſica eſt vnitas naturæ ex natura

rei

rei circũſcripto omni opere intellectus. & de tali vniuocatione loquitur Phil. in li. 7 Phiſ. quando dicit, ꝙ in ſpecie ſpecialiſſima eſt propriè comparatio: & non in genere, ſed latent in genere vniuocatio logica eſt vnitas alicuius realitatis, vel intentionis primæ ſub una intẽtione logica conceptæ, vt ſub intẽtione generis vel differentiæ, vel alterius ſcdæ intẽtionis. ex his cõcludo primò ꝙ aliquod tranſcendens eſt propriè vniuocũ uniuocatione logica: competit. n. huic intẽtio uniuerſalitatis, quæ eſt logica. ſcdo aliquãdo eſt unũ uniuocum uniuocatione logica, quod eſt æquiuocũ æquiuocatione phyſica, ut genus: uniuocatio metaph. eſt unitas alicuius primæ intẽtionis abſtrahibilis p̃ itellectũ à plurib ex natura rei, circũſcripta quacũq; intẽtione ſcda, uel logica. & hoc modo trãſcẽdẽtib. nõ repugnat uniuocatio. unde eſt aliqđ uniuocũ metaphy. qđ nõ eſt phyſ. ꝑpriè loquendo. poſtea ſint hę cõcluſiones. & prima, ens cõiter ſumptũ nõ eſt uniuocũ oĩbus entib. uniuocatione phyſica. ſcda. ens cõiter ſumptum eſt uniuocũ uniuocatione logica. tertia, ens cõiter ſumptũ eſt uerè uniuocum oĩb. entib. uniuocatione metaph. ſic intelligẽdo, ꝙ ens dicit aliquem unũ conceptũ realem abſtrahibilem ab oĩbus entib. participantib. ens quidditatiuè: ſecundum quem conceptum ens eſt prædicabile de oĩ ente uniuocè. & realiter D. Th. uerò Iand. Scotus, Albertus, Auer. Egid. Alex. de Aleſ. & Iauel. dicunt ens eſſe analogum ad decem prædicamenta. Iand. Q. 1. dicit ꝙ ens non eſt unius rõnis ſimplicis. i. diſtinctæ eſſentialiter à rõnibus decem prædicamentorum. deinde, ꝙ ens ad decem prædicamenta non eſt purè æquiuocum. poſtea, quòd ens ad decem prædicamenta eſt analogum. & notandum eſt ſecundum opinionem Com. ꝙ triplex eſt analogia: quædam ad unum ſubiectum, ſicut ſecundum hanc analogiã omnia attribuuntur ſubſtantiæ, ut ſubiecto, ut multi Com. & hoc debet

intelligi quò ad impoſitionem nominis; quia ens non fuit impoſitum ad ſignificandum aliud per prius niſi ſub ratione ſubiecti; tamen ex natura rei accidentia poſſunt habere attributionem ad ſubſtantiam, ut ad finem. quædam analogia eſt ad unum finem, ſicut omnia ſalubria. attribuuntur ad ſanitatem, ut ad finem. quædam, & tertia analogia eſt ad unum efficiens, ut omnia medicabilia attribuuntur uni, ut medicinæ tan quam efficienti. unde hæc uidetur eſſe intentio Ariſt. quòd ens ſit analogum, qui aſſimilat ens ſalubri, & medicabili, quorum quodlibet eſt analogum. unde habent attributionem, ut ad ſubſtantiam, & principaliter ad deum. Sco. uerò. Quæſ. 1. ait, ad quæſtionem con cedo, quòd ens non dicatur uniuocè de omnibus entibus, nec æquiuocè, quia æquiuocè dicitur, aliquid de multis, quando illa, de quibus dicitur, non habent attributionem inter ſe, ſed quando attribuuntur; ſit ana logicè. Ideo quia non habet conceptum unum; ſignificat omnia eſſentialiter ſecũdum propriam rationem, & ſimpliciter æquiuocè ſecundum logicum: quia autem illa, quæ ſignificantur inter ſe, eſſentialiter attribuuntur; ideo analogicè ſecundum metaph. realem, & alia multa, quæ ibi lege. Egid. *Q. 3. dicit. analogia quæ eſt, quando aliqua forma ſaluatur in uno ſimpliciter, & in alio ſecundum ſimilitudinem, ea multũ accedit ad æquiuocationem. propter hoc dicitur, quod æquiuocè de animali uerò, & picto. ſed analogia, quæ eſt, quando aliqua forma ſaluatur in uno ſimpliciter, & in alio ſecũdum quid; non accedit penitus ad æquiuocationem, nec pure ad uniuocationem; ſed tenet me diũ inter æquiuocũ, & uniuocũ, & pp hoc ens nõ dicitur purè æquiuocè, nec uniuoce, ſed analogicè. Auer. cõ. 2. ſcribit, ea q̃ 1ã d. ſic Alb. c. 3. ſed Ale. de Ales. dicit, quòd differentia eſt inter uniuocum, æquiuocũ, & analogum: nam id, quod uniuocè dicitur de aliquo,*

ſecun-

ſecundum unam rationem dicitur de illis, quod autem æquiuoce dicitur de aliquibus; ſecundum diuerſas rationes dicitur de illis: ita tamen, quòd illæ rationes ſic ſe habeant, quòd una non habeat attributionem ad aliam, nec ambæ ad aliquod tertium. Analoga autem dicũtur ſcđm diuerſas rationes, & habitudines, quæ tamen omnes habitudines referuntur ad unum primum. entia ergo prædicamentalia non poſſunt habere uniuocationem: quia eſſent reducta ad unam rationem communem, & hinc omnia eſſent unius rationis, ſiue unius generis ueri, quod eſt impoßibile: nec etiam habent rationes æquiuocas; quia ratio unius prædicamẽti nõ diceretur in habitudinem ad rõnem alterius. reliquum eſt igitur, ut omnia prædicamenta cadant in una attributione, & in una analogia. D. Th. in com. uult eſſe analogum. ſed ut clarius manifeſta ſit eius opinio; narrabo uerba Iauel. in Q. 1. ait ergo, quod æquiuocum reale requirit quatuor conditiones. prima, quòd dicat unum conceptum, ut comparatur ad ſua contenta, & prædicatur de eis. quod quidem dico, quoniam ſi aliquod commune dicat unum conceptum quidditatiuum, ut in ſe præciſe conſideratur, non ait uniuocum formaliter, eo quòd ut poßumus elicere ex Philo. in ante prædicamentis, uniuocum uniuocata reſpicit. unde ſi ens præciſe conſideretur, ut dicit unum conceptum, ut ens eſt, ut non comparetur ad ſubſtantiam, & accidens, non erit nec æquiuocum, nec uniuocum, nec analogum. ſecunda conditio, quòd uniuocum participetur à ſuis contentis ſecundum unam rationem, ita quòd ratio illius communis in ſe conſiderati, ſeruetur eadem in omnibus ſuis cõtentis, & in hoc differt ab æquiuoco; quoniam reſpicit contenta ſecundum diuerſas rationes. tertia, quòd illa ratio ęque rappræſentat omnia contenta, & ſine ordine, puta ratio animalis, quantum ſit ex ſe conueniat homini, &

leoni,

Leoni, ita quod in ratione unum non ſit prius, nec perfectius altero, niſi inter ſe comparata, quarta ꝙ illa ratio ęquè conueniat contentis, ut res ſunt, & hoc dico, quoniam in uniuoco logico, hęc conditio nō requiritur. ex his ergo haurio hanc definitionem de propriiſſimo, & reali uniuoco. Vniuocum reale eſt illud, quod ut comparatur ſuis uniuocatis, inquantum res ſunt, participatur ab illis ſecundum eandem rationem æquè repræſentantem unumquodque eorum, & ſine ordine unius ad alterum, ut comparantur ſuo uniuoco. deinde dico, quòd ad uniuocum logicum requiritur prima, ſecunda, & tertia conditio, non autem quarta. ultimò ſtantibus prædictis aduerte quatuor conclusiones reſponſiuas. prima, ens in ſe pracisè, & abſolutè conſideratum, eſto, quòd haberet unum conceptum, qui poſſit conuenire omnibus ſuis contentis non eſt nec uniuocum, nec æquiuocum, nec analogum. ſecunda ens comparatum ſubſtantiæ, & accidenti, ut res ſunt, non eſt uniuocum reale; nam conceptus entis, licet conueniat ſubſtantiæ, & accidenti, ut res ſunt; non tamen æquè, & ſine ordine conuenit, ſed gradatim deſcendit in ea. tertia. ens non eſt uniuocum logicum; nam uniuocum logicum non prædicatur formaliter, & in primo modo per ſe de differentijs, uel modis, quibus uniuocata inter ſe diſtinguuntur. ſed ens prædicatur formaliter de omnibus differentijs cōtentis. quarta. ens eſt analogum reale; nam ens dicit unum conceptum gradualiter, & quodam ordine participatum à ſubſtantia, & accidenti ita quòd primò conuenit ſubſtantiæ, & per ſubſtantiam conuenit accidenti. hanc opinionem tenent Capreol. in lib. 1. Di. 2. Q. 1. & Pau. Sonc. Q. 4. & Gaetan. de ente, & eſſētia.

Qua. 2. Ens, & unum ſignificare unam naturā aſſerit Phi. tex. 3. rō tamen eſt contrà: nam diuidens, & diuiſum non ſunt eiuſdem naturæ. ſed unum, & multa diuidunt

dunt ens: quia unum eſt determinati generis. Theorema hoc dilucidat An. And. Q. 3. dicens quòd unum dupliciter dicitur: quoddam eſt unum, quod eſt principium numeri: quoddam, quod conuertitur cum ente. primum eſt in genere quantitatis, ſecundum eſt tranſcendens, ac paſſio entis. & quia quodlibet unum eſt principium alicuius numeri; ideo fit diſtinctio, ꝙ numerus eſt duplex: unus de genere quantitatis, alius tranſcendens. primus numerus fit ex diuiſione continui, ſiue & diſtinctione eſſentiarum. ſecundus eſt tranſcendens, quod conuertitur cum ente. fit & diſtinctio, ꝙ unum quod conuertitur cum ente poteſt accipi dupliciter largè, uel communiter, & ſimpliciter. & hoc pacto eſt paſſio unica entis conuertibilis cum ente ſimpliciter aut ſtrictè determinatè, & ſecundum quid. et hoc modo opponitur multitudini. & eſt paſſio entis non unica; ſed diſiuncta, & eſt conuertibilis cum ente non ſimpliciter, ſed cum diſiunctione. ſit ergo prima concluſio, ꝙ ens, & unum non dicunt eandem naturam conuertibiliter, ſi unum accipiatur proprie, ſtrictè, & ſecundum quid. ſi autem communiter, & ſimpliciter; unum, & ens dicunt eandem naturam conuertibiliter. concluſ. ſecunda eſt. ens, & unũ non dicunt eandem naturam quidditatiue, & formaliter. tertiò ens, & unum dicunt eandem naturam realiter, licet diſtinguantur formaliter. quarta unum, quod eſt paſſio entis, dicit formaliter aliqd poſitiuũ. ſic etiam Scot. Q. 1. quantum ad primam diſtinctionẽ de uno, & prius narrat opinionem Auic. 7. metaph. qui dicit, ꝙ ens, & unum prædicatur de omnib. tamen non ſunt idẽ ſcd͂m naturã; ſed ſecundũ ſubiectum, ut paſſio, & ſubiectũ. hũc ĩpugnauit Auer. ſic ẽt Tatar. & Scotus. Suẽs, uerò Q. 3 aliter intelligit ſnĩam Phil. et dicit, ꝙ unũ biſariã ſumi ſolet: nã aliud unũ eſt, qđ eſt numeri p̄dicamẽtarĩ principiũ, aliud tranſcendens

quod

quò d eſt entis ueluti paßio, & ſic dup. numerus. Prætere a Vnum tranſcendens poteſt ſumi abſolute, & cum ente conuertitur, & ſecundum quid reſpectu ad multitudinem, & eſt una entis differentia, quæ cum multitudine ens diuidit. Natura in propoſito pro eſſentia accipitur. de diſputatione uerò duo ſunt modi, unus dicebat ens, & unum, & generatim omnia tranſcendētia eße penitus ſynonima, ſiue multiuoca. alius modus dicit illa eße natura, & realitate eadem; diuerſa tamen ratione, non quidem ex parte rei, ſed intellectus. ſed ad euitandā nugationem iuxta primum modum dicebamus prima diſputatione primi ſynonimma eſſe aliqua, quæ de ſignificato, & de conſueto modo ſignificandi ſunt eadem. aliqua, quæ de ſignificato ſunt eadem; non autem de conſueto modo ſignificandi. ueſtis quidem, & tunica, & de ſignificato, & de conſueto modo dicendi ſunt eadem, ſed ens, & unum de ſignificato quidem ſunt eadem; non autem de conſueto modo ſignificandi; quia de conſueto ſignificādi modo unum ſignificat indiuiſionem; quam ens de conſueto modo ſignif. non ſignificat. Et hoc pacto euitabimus nugationem. ſecundo ſoliti ſumus euitare nugationem; quia dicere ſolemus aliqua eſſe ſynonima, in concreto quæ non ſunt in abſtracto, uel aliqua eße ſynonima quò ad ſignificatum, quæ non ſunt quò ad rationes ſignificandi nominum, ut ens, & unum in concreto quidem, quia nihil realiter, uel formaliter dicit alterum, de quo in concreto non dicat aliud: unum enim eſt ens, unitas eſt ens, & indiuiſio eſt ens: in abſtracto autem non, nec quò ad rationes ſignificandi nominum, quia unitas non eſt entitas: quia ſtat iſta eſſe ſyno. & non eſſe nugationem dicendo ens unum, uel unum ens; quia licet ens prædicatur de uno conuertibiliter, de diuiſione, quæ ratio eſt unius; entitas non, uel ratio entis non prædicatur de ratione unius, ſiue indi-

indiuiſione, & propter hoc euitatur nugatio, & ut dicimus de uno, ſic de cæteris tranſcendentibus dici poteſt. ex his ſequitur, quòd licet unum, & ens iuxta hunc modum ſint multiuoca, non tamen ut ueſtis, & tunica: quoniam hæc ſunt de ſignificato, & conſueto modo ſignificandi eadem, & ideo eſt nugatio dicere. ueſtis eſt tunica. Secundus modus communis eſt magis explicatiuus tenendo ens, & unum non eſſe ſynonimmo differre ratione intellectus. ad cuius euidentiam eſt animaduertendum, quòd unum nihil poſitiuum dicit propter ens; ſed duplicem per intellectum addit negationem. prima eſt indiuiſio in ſe, cuius fundamentum eſt identitas ſui ad ſe. ſecunda, & alteri non identitas. & ſic prima negatio eſt diuerſitatis, ſecunda identitatis. ex his fit, ut præter operationem intellectus nihil eſt formaliter unum, ut nec lapis, nec homo; quia unum enti addit ſolum negationem, & priuationem, quæ non ſunt niſi res intentionales, & non reales, & multa alia denique concludit, ut tenet D. Tho. & Auer. & ſecundum communem opinionem, quòd unum nihil poſitiuum addit præter ens. Hæc etiã eſt opinio circa hoc dubium D. Tho. in com. & Alber. ca. 6. contra Auic. & Egid. Q. 6. & 7. ſed Auer. arguendo contrà Auic. qui ſuſtinebat eſſe aliquid unum additum enti dat eandem reſponſionem de uno tranſcendenti, & alia multa, quæ ibi lege. ſic & Alex. de Aleſ. in com. lege Mar. Ant. Zim. in cõtradict.

Quærunt multi tex. 3. an eſſe diſtinguatur ab eſſentia, quod non diſtinguatur, ſunt uerba Ariſt. dicentis idem unus homo, homo, & ens homo, & non ſignificant diuerſum aliquid ſecundum dictionem repetitam. at contraria eſt ratio, illud enim eſt diuerſum ab alio, quod poteſt intelligi ſine illo. ſed ẽſſentia poteſt intelligi ſine eſſe. nam in hyeme poteſt intelligi Q. 3.

roſa

roſa quò ad eſſentiam, quæ tamen non habet eſſe: & quia eſſentia per definitionem explicatur, eſſe verò minimè. declarat verba Ariſt. D. Tho. in comm. non gloſſando propoſitionem, & ait, quòd hoc nomen homo, imponitur à quidditate, ſiue à natura hominis: ens imponitur ab actu eſſendi: & hoc nomẽ unum ab ordine, uel indiuiſione. idem autem eſt, quod habet eſſentiam, & quidditatem per illam eſſentiam, ut quod eſt in ſe indiuiſum. vnde hæc tria, res, ens, & unum ſignificant omnino idem; ſed ſecundum diuerſas rationes. Exponit theorema Iand. Q. 3. dicens, quod de numero entium quædam ſunt ſubſtantia, & quædam accidentia: & de numero ſubſtantiarum quædã ſunt corporea, & quædam incorporea: & de numero ſubſtantiarum corporearum, quædam ſunt generabiles, & corruptibiles, & quædam ſunt perpetuæ. Ad quæſtionem igitur ſi quæratur de ente cauſato in accidentibus; ſicut utrum albedo ſit diuerſa ab eſſentia albedinis; dicendum, quod eſſe albedinis non differt ab albedine. ſi autem quæratur, utrum diſtinguatur in ſubſtantijs cauſatis perpetuis, ſiue ſint corporea, ſiue incorporea, dicendum, quòd non. ſi autem quæratur de ſubſtantia generabili, & corruptibili, dicendum eſt, ꝙ ſi capiatur difformiter eſſe, & eſſentia; differũt, ut eſſe actuale, quod eſt forma, differt ab eſſe potentiale, vt materia. Sed ſi accipiatur eſſe, & eſſentia uniformiter, ſicut eſſe in actu, & eſſentia in actu, & eſſe in potentia, & eſſentia in potentia non differunt realiter: quia unum ſunt: nam eſſentia in actu, eſt forma, quæ eſt etiam eſſe, & ideò eſſentia non participat eſſe; idem. n. non participat ſeipſum. ſed eſſentia, & eſſe actu participatur à materia, quæ eſt eſſentia in potẽ. patet igitur abſtracta eſſe eadem quò ad eſſe, & eſſẽtiam re, rõne aũt non: eſſe. n. plus confuſum eſt, & indeterminatum, q̃ eſſentia. D. Tho. in lib. 8. Phyſ. & in

libello

libello de ente, & eſſentia ait, ꝙ licet in omni ente cauſato eſſe non differat ab eſſentia; tamen in oĩ ente ſubſiſtente cauſato, vt in ſubſtãtia omni cauſata, eſſe diſtĩguitur ſimpliciter ab eßẽtia, adducẽs has rõnes. prima ꝙ participãs differt à participato. eſſe uerò participatur ab eſſentia, quia eſſe cauſatur ex principijs eßẽtiæ. quod tenet Boet & Auic. in li. 5. metaph. c. 1. & Algazel. Alex. uerò de Ales. in com. duos narrat modos: dicũt. n. quidam, ꝙ uno modo ens imponitur ab eſſe eſſentiæ, ita ꝙ illud uocatur ens, quod eſſentiam habet. itaq; ens nihil dicit additi ſupra eſſentiam. ſecundo ens imponitur ab eſſe exiſtentiæ, & hoc pacto ens in omnibus rebus creatis dicit aliquid additum ſuper eſſentiam, & ſubſtantiam rei; quia ens dicit exiſtentiam, ſeu eſſe exiſtentiæ. quod quidem eſſe non eſt idem cum eſſe eſſentiæ in rebus creatis. alius modus dicendi eſt, quòd idem eſt eſſentia, & exiſtentia, ita ꝙ ens nihil additum dicit ſuper eßentiam. & hic modus magis conuenit verbis philo. & ſi dicatur, quod duplex eſt ens, ens quod dicit eſſe eſſentiæ, & de tali ente loquendo, non differt dicere homo, & ens homo. aliud eſt ens, quod dicit eſſe exiſtentiæ, de quo ente loquendo differt dicere homo, & ens homo., quod non poteſt dici ſecundum intentionem phi. dicentis, quòd non differt dicere homo, ut ens homo in generatione, & corruptione. ergo loquendo de ente, ad quod terminatur generatio, dicit de eſſe exiſtentiæ. dicit igitur ad hunc modum, quòd eſſe, & eſſentia dicunt eandem rem; tamen dicunt eam ſecundum diuerſas rationes, ita ꝙ una, & eadẽ realitas ſub una rõne uocatur eſſentia, & ſub alia uocatur eſſe. diuerſitas autem iſtarum rõnum diuerſimode à diuerſis aßignantur. quidam. n. dicunt, ꝙ eadem realitas ſignificatiua, per modũ habitus eſſentia dicitur; ſignificatiua verò ꝑ modum actus eſſe dicitur. alij autẽ

dicunt

dicunt, quòd eadem realitas eſt obiectum intellectus diuini ſiue operationis, & actionis diuinæ, quæ operatio dicitur creatio. hac ergo realitas, inquantum eſt obiectum intellectus diuini, uocatur eſſentia, inquantum eſt terminus operationis diuinæ dicitur eſſe. vnde non eſt imaginandum, quòd potentia, & actus in rebus creatis ſemper dicant duas res: ſed ſufficit, quòd dicant eandem rem ſecundum diuerſas rationes. Sueſ. verò Q. 5. ait. Sumitur eſſentia pro ratione, qua aliquid eſt ens, eſſe verò multifariam ſumitur: vno modo pro eo, quod ſignificat compoſitionem, quam ſine extremis non eſt intelligere. & tale non ſumitur hoc tempore. Secundo pro eo, à quo ſumitur hoc nomen ens ſimpliciter. & ſic auditur nunc. per cauſatum in diſputatione volumus intelligere omne citra primum, quod cauſatur, vt quod, ſiue per ſe, ſiue per accidens. dicamus ergo, quòd eſſentia apud vſum gentium bifariam audiri ſolet. interdum pro ente poßibili, quo res ipſa dicitur poßibilis eſſe. hanc iuniores vocant ens in potentia obiectiua, qualem eſſentiam habet roſa in hyeme: nullam enim habet eſſentiam præter eſſe, quod eſt in potentia obiectiua cauſarum agentium. eſſe verò huic oppoſitum eſt eſſe actualis exiſtentiæ, quo eſſe roſa in æſtate dicitur ſimpliciter eſſe. ſecundo eſſentia dicitur pro natura. ad quem ſenſum quidam humanitatem dicunt hominis eſſentiam, & Auer. formam hominis facit hominis eſſentiam. eſſe verò huic condiuiſum eſt eſſe ſubſiſtentiæ, quod competit indiuiduo, quod eſt hoc aliquid. Dicamus igitur primò, quòd eſſe in potentia obiectiua idem ſit, quod eſſe in potentia ſubiectiua materiæ, & ſolùm differt ratione: nam potentia materiæ, qua roſa dicitur poßibilis eſſe, vt reſpicit agens, per illam potentiam dicitur ſubiectiua. ut reſpicit obiectum agentis; dicitur obiectiua. ex hoc ſequitur, quòd dum forma educitur de potentia materiæ

teriæ duplex reſultat compoſitio, vna ex materia, & forma: altera ex eſſe, & eſſentia; quia compoſitum ex eſſe, & eſſentia exiſtens appellatur. Secundò dicamus, ꝙ rerum quædam ſunt ſeparatæ penitus à materia, quædam aliqua ex parte in materia. iterum earum, quæ ſunt in materia, aliæ ſunt ſubſtantiæ, & aliæ accidentia: & ſubſtantiarum aliæ æternæ, vt cęlum: aliæ corruptibiles, vt elementa. his ſuppoſitis ſit prima concluſio, ꝙ in rebus ſeparatis à materia idem eſt eſſe, & eſſentia, ſiue primo modo, ſiue ſecundo ſumantur. Secunda, in ſubſtantijs æternis corporeis, vt cœli, eſſe, & eſſentia non differt primo modo, nec ſecundo. Tertia, in ſubſtantijs compoſitis ex materia, & forma eſſe, & eſſentia vtrouis modo ſumpta differunt. Quarta ſequitur, quòd in quolibet indiuiduo compoſito eſt triplex compoſitio, materiæ & formæ, indiuidui & naturæ, eſſentiæ & eſſe: omnes enim hæ compoſitiones ſunt tria ſubiecto & differunt ratione. de accidentibus verò eſt difficile. ego verò dico ſic de accidentibus, vt de generatione accidentium. vt igitur albedo non per ſe generatur, ſed album, eo modo, quo illis competit generatio ſecundũ quid; ſic eſſentia albi alia eſt ab albo, & natura albi & alia ab indiuiduo albi. & hanc noſtram poſitionem tenuerunt Alb. Alex. Auer. Themi. Egid. & D. Tho. in hoc 4. & in 8. Phyſ. ex his ſequitur ſolutio diſputationis ad formam, ſcilicet, quod in cauſato æterno eſſentia, & eſſe nullo pacto differunt. Secundò, quòd in omni cauſato de nouo eſſe, ac eſſentia differunt, dummodo cauſetur ut quid, & non vt quo. aliter eſſet proceſſus in infinitum; cauſatur enim, vt quo albedo, vt quod album: vt quo forma, quòd compoſitum ex materia, & forma. Sic igitur in omni cauſato de nouo, quod quidem cauſatur vt quod, ſiue ſit vnum per ſe, ſiue per accidens; ſemper eſſen-

KK tia,

tia, & eſſe differunt. Tat. verò diſtinguit de eſſe eſſentia, & exiſtentia.

Qua. 4. Negat *Ariſt. tex.* 14. *quòd accidens poßit eſſe ſubiectum alterius accidentis. inſtant tamen aliqui, vt de pari, & impari, quæ ſunt accidentia euenientia numero, qui eſt accidens: & quia dicitur ſuperficies colorata. Soluit hæc omnia Sueſ. contra Alex. Aphro. in com.* 5. *quòd non poteſt fieri, vt aliquod accidens hæreat accidenti, vt ſubiecto; cum accidentia ſint eiuſdem rationis, quantum ad inhærere. nec eſt verum, quòd ipſum moueri ſit in ipſo ambulante, licet neceſſariò omne deambulans moueatur; ſed in ipſo deambulante, vt in ſubiecto. & ideo licet accidens ſit cauſa alterius, vt calidum, & humidum ipſius dulcis, & ſuperficies coloris; tamen accidens vnum non ſuſcipit aliud; tamen ſubiectum ex eo ſubijcitur vni accidenti; quoniam ſuſceptiuum eſt alterius. & hoc pacto moueri eſt in ipſo deambulante, & non in ipſa deambulatione: vtrumque enim eſt in deambulante. licet alterum ſit cauſa; quia alterum ineſt. quia licet accidens ſit de eſſentia alterius; non tamen ita, vt inſit illi, ſed ita vt propter illud inſit eidem ſubiecto, cui ipſum ineſt. hæc ferè omnia narrat D. Tho. in com. Iand. verò Q.* 17. *hæc ait. ſubiectum poteſt capi dupliciter. Primò, pro ente in actu, quod eſt principale, & proprium ſubiectum. Secundò pro eo, quod eſt immediatè ſe habens ad aliquod accidens, & diſpoſitionem, & aliquo modo cauſa. vnde ſicut in agentibus aliquod eſt agens, quia eſt illud, quod agit, ſicut ignis calefacit: aliud quo agit, ſicut calor: ſic in patientibus aliud eſt, quod patitur, vt compoſitum: aliud, quo patitur, vt materia. ſic eſt in propoſito, quòd aliquod eſt ſubiectum, quod propriè ſubſtat, & primò: aliud, quo aliud ſubſtat, ſicut ſuperficies eſt, quo corpus ſubſtat colori. Quare dicendum eſt ad quæſtionem,*

nem, quòd accidens non eſt ſubiectum accidentis primo modo; ſed poteſt eſſe ſubiectum alterius immediatum, & impropriè dictum. ſic tenet Alex. de Ales in com. addendo multa alia.

Inter contradictoria non eſſe medium ait Phil. tex. 15. quòd videtur falſum: nam eſſe, & non eſſe ſunt contradictoria, & inter ipſa eſt medium, ut generatio: deinde de quolibet eſſet vera affirmatio, vel negatio. conſequens eſt falſum; nam ambæ hæ videntur falſæ. omnis homo eſt albus, & omnis homo non eſt albus. ſoluit Tat. in 4. auctoritate Scot. in Quæſt. 4. ſ. quòd contradictoria ſunt duplicia quædam ſunt complexa, de quibus non eſt hic ſermo: alia incomplexa, quæ habent fieri inter terminum poſitiuũ, & ipſum ſumptum cum negatione infinitante: vt homo, & non homo. ſupponitur ſecundò, quòd duplex eſt medium, quoddam eſt per abnegationem, quod poteſt verè negari de duobus contradictorijs: aliud per participationem. his ſuppoſitis reſpondetur ad difficultatem, quòd inter contradictoria incomplexa non eſt dare medium, neque per participationem, neq; per abnegationem.

Liber Quintus.

OMNES *cauſas ferè eſſe principia demonſtrat Ariſt. tex. 1. declarat ſententiam hanc Iauel. in Q. 1. & primò quid ſit principium dicens. Principium abſolutè eſt illud, à quo alterum quocunque modo procedit ſine ſpecificatione prioritatis, aut efficientiæ, aut diſtinctionis eſſentialis. cauſa verò, vt cauſa abſolutè dicit dependentiam vnius ab altero cum prioritate, & diſtinctione eſſentiali. Prioritate, quoniam neceſſe* Quæ. 1.

eſt cauſam præcedere effectum ſaltem prioritate naturæ, diſtinctione eſſentiali; quoniam nihil ſeipſum cauſat. ideo inter cauſam, & cauſatum neceſſaria eſt diſtinctio realis, & eſſentialis. poſtea ponit duas concluſiones. Prima, ꝙ principium, vt principium non conuertitur cum cauſa. Secunda concluſio. Principium productiuum ſecundum Philoſ. non ſecundum fidem conuertitur cum cauſa productiua. D. Th. in com. dicit, quòd omnes cauſæ dicuntur quædam principia; ex cauſa enim incipit motus ad eſſe rei; licet non eadem ratione dicatur cauſa, & principium. dixit autem ferè, vt ait Sueſ. in com. quoniam aliquæ ſunt non propriæ, ſed ex accidenti cauſæ, quas hic non commemorauit. & Auer. in com. dixit ferè; quia dicuntur cauſa conſequentia iſta, & accidentia eorum, quæ hic non commemorata ſunt.

Quæ.2. *Finem eſſe cauſam, et principiũ vult Phil. in tex. 1. attamen ratio eſt contraria: cauſa enim eſt ante cauſatum, & ſic principium. finis verò vltimum. reſoluit Ant. And. Q. 2. ponendo tres diſtinctiones. & prima eſt, quòd finis eſt duplex. gratia cuius, & cui, ſecunda diſtinctio. finis gratia cuius aliquando per operationem in eſſe producitur, aliquando non: ſed præſupponitur. Tertia, quæ ponitur ab Auic. 5. Metaphyſ. cap. 5. quòd res dicitur eſſe cauſata dupliciter, aliquando cauſata in ſua cauſalitate, aliquando in ſuo eſſe. Primo modo cauſa finalis præcedit omnes alias in cauſalitate: quia mouet agentem, & agens ex appetitu finis mouetur ad agendum; vt attingat finem. Secundo autem modo ipſe finis eſt cauſatus. & ſic patet, quid ſit dicendum tenendo partem affirmatiuam. multa harum diſtinctionum ſunt Scoti. Q. 1. alia multa lege in lib. 2. Phyſi. Q. 15.*

Quæ.3. *Eiuſdem eſſe plures cauſas, & non ſecundum accidens aſſerit Ariſt. in tex. explanat Ant. And. Q. 1.*

hanc

hanc ſententiam ſic, quòd cauſarum aliquæ ſunt eiuſdem ordinis, & quædam alterius. illa dicuntur eiuſdem ordinis, quæ ſunt in eodem genere æquè, & primò, & eiuſdem ſpeciei. Secunda diſtinctio. cauſarum eiuſdem ordinis quædam ſunt totales, & quædam partiales. dicitur cauſa totalis, quæ in illo genere cauſa non indiget ad ſuam cauſalitatem aliqua cauſa eiuſdem ordinis, ſed ſola per ſe ſufficit. Partialis verò contrà. Tertia diſtinctio eſt, quòd cauſarum quædam ſunt eiuſdem generis, & quædam alterius. Exemplum primi, vt omnes cauſæ efficientes. ex. ſecundi, vt ſi ſumantur diuerſæ ut efficiens, & formalis. ſit ergo prima concluſio, ꝙ eiuſdem effectus poſſunt eſſe plures cauſæ alterius, & alterius generis, & totales. Secunda, eiuſdem effectus poſſunt eße plures cauſæ eiuſdem generis, & totales; ſed tamen alterius ordinis, vt Deus, Sol, & homo generant hominem, & quodlibet eſt cauſa totalis in ſuo ordine. Tertia concluſio. eiuſdem effectus poſſunt eſſe plures cauſæ eiuſdem generis, & eiuſdem ordinis, ſi ſint partiales. Quarta, impoßibile eſt plures cauſas eſſe eiuſdem generis, & eiuſdem ordinis, & totales eiuſdem effectus. ſi alia cupis circa hanc ſententiam videre, lege lib. 2. Phyſic.

Dubitant multi in tex. 3. an cauſa particularis in actu ſit ſimul cum effectu particulari. Pro parte affirmatiua eſt tex. pro negatiua eſt ratio: nam mouens poteſt eſſe ſine motu. gloſſat ſententiam Sueſ. Q. 2. dicens: dicitur pro primo membro, quòd cauſa efficiens per motum eſt cauſa vnius effectus immediatè ſcilicet fieri, & facti mediate. tunc vera eſt propoſitio de cauſa in actu, & effectu immediato, ſcilicet ipſo fieri; quia quando cauſa eſt in actu; tunc mouet. & quando mouet fieri eſt in mobili: de effectu mediato non oportet. de cauſa in potentia dicitur, ꝙ non oportet Qua. 4.

 tet

tet eſſe non effectu: quia eſt prior effectu, & multa alia. ſed lege hanc in 2. Phy. Quæ. 21.

Quæ. 4. *Quærunt multi, an nomen elementi conueniat materiæ primæ. ꝙ non conueniat, ſentit Phil. in lib. de cælo. ſed ſolum elementis quatuor, quæ ſunt corpora ſimplicia, quod illis competat hoc nomẽ vult Aue. in com. dicens, quòd elementum in prima acceptione debetur tantũ materiæ primæ, deinde alijs. dilucidat theo. hoc Zim. Quæ. 27. & ait, ꝙ deſcriptiones elementi ſunt diuerſæ: nam in lib. 5. Metaph. tex. com. 4. legitur, elementum eſt, ex quo fit aliquid, vt inexiſtente indiuiſibile ſecundum ſpeciem in aliam ſpeciem. alia eſt in lib. 7. tex. & com. vlti. atq; ea. elementum eſt in quod diuiditur in exiſtens, vt in materiã, vt puta ſyllabæ, vt quod B, & A. extat etiam alia in lib. 3. cæli tex. & com. 31. ſcribens. Sit itaq; elementũ illud corpus, in quod alia corpora diuiduntur: quod ineſt potentia, aut actu. ſcias igitur, ꝙ elementa rerũ exiſtentium in actu, q̃dam ſunt in actu, & q̃dam in potẽtia, ut com. In li. 12. Metaph. com. 20. illa elemẽta dicuntur in actu, quæ diſſoluto compoſito manent in actu, ſicut diſſoluto mixto manẽt elementa. ſ. quatuor corpora ſimplicia. Elementa aũt in potentia dicuntur illa, quæ corrupto compoſito non remanent actu abinuicem ſeparata. ſed ſic ſe habent, ſicut elementa, ex quibus componuntur corpora ſimplicia, videlicet prima materia, & forma. unde Com. in lib. 3. cæli. cõ. 31. inquit, ꝙ elemẽtum æquiuocè dicitur de elemntis corporum ſimplicium, quæ non ſunt corpora, vt prima materia, & forma ſimplex: & de elementis, quæ ſunt corpora, quæ ſunt elementa mixtorum corporum. Aduerte etiam, ꝙ ſicut ſcribit in com. elementum, cauſa, & principium differant; quia elementum ſolum dicitur de cauſis intrinſecis, & dignius dicitur de materia, principiũ de cauſis extrinſecis. cã autẽ eſt mino*

ris

vis ambitur. elementum ideo ſecundum Auer. digniori modo dicitur de materia; quia elementum definitur per eſſe id, ex quo fit aliquid. Famoſior autem ex ſignificationibus eſt, ut teſtatur Com. in lib. 5. Metaph. com. 29. quando dicitur de cauſa materiali. quocirca & materia in li. 2. phy. tex. 31. hoc modo deſcribitur. i. materia eſt id, ex quo fit aliquid exiſtente. & aduerte, ꝙ materia prima, ſicut eſt prima in via compoſitionis, ita eſt vltima via reſolutionis; ideo definitio illa. quæ datur tex. 4. præcipuè verificatur de prima materia in via compoſitionis. ſed, quia in via reſolutionis. forma corrumpitur, & materia remanet; definitio Ariſt. in lib. 7. Metaph. tex. & com. vltimo, quæ dicit, elementum eſt in quod diuiditur inexiſtens, vt in materia, eſt uera in reſoluendo: tertia autem definitio elementi eſt reſpectu elementorum, quæ ſunt corpora, & illa datur ab Ariſt. in lib. 3. cæli tex. 31. verùm Iand. Quæ. 5. ſcribit, quòd elementum ſecundum ordinem naturæ per prius dicitur de prima materia. ſecundò quòd elementum ſecundum impoſitionem uocabuli per prius dicitur de corporibus ſimplicibus. D. Tho. uerò nullo modo uult definitionem ab Ariſt. deſcriptam in tex. conueniat materiæ primæ; ſiquidem ait Ariſt. Quæ non diuidatur in alias ſpecies, & materia prima nullam habet ſpeciem. & ideo definitio illa non competit primæ materiæ, nec etiam alijs materijs, quæ in diuerſas ſpecies reſolui poſſunt. ſed concedit elementum collocari in genere cauſæ materialis. Ant. verò Andr. impugnat D. Tho. exponit enim verba illa Indiuiſibili in aliã ſpeciem pro indiuiſibili ratione in partes alterius rõnis. & non loquitur hic Ariſt. de ſpecie, quæ dicitur eſſe generis: ſic. n. materia nõ eſt in genere, nec in ſpecie, niſi p reductionem, ſed accipit ſpeciem pro ſubſtantiali rõne, & formali. & hoc mõ materia pri-

ma eſt indiuiſibilis; quia eius ſubſtantia non eſt reſolubilis in principio. Adde, ꝙ ratio elementi non conuenit primò quatuor corporibus vocatis elementis: quia illa corpora vtique ſunt reſolubilia in materiã, & formam, quæ ſunt alterius rationis.

Quæ.6. *In tex.12.aſſerit Phil.quod ea vnum numero ſunt, quorum materia eſt vna.vnde videtur materiam eſſe principium indiuiduationis, & diſtinctionis numeralis.hoc etiã confirmatur in lib.12.Metaphſic.quæcunque numero ſunt multa,habent materiam.& in lib.1. cœli tex.& com.93.oſtendens, ꝙ mũdus eſt vnus numero,dixit; quia conſtat ex tota ſua materia. Contra verò ſunt aliæ auctoritates.Primo in lib.1.de anima, com.90.legitur,omne,quod eſt vnum, & continuum non eſt vnum per ſuã materiam, ſed per ſuam formã. In lib.3.Metaph.com.27.vbi Ariſt.& Auer. dixit, ꝙ forma eſt illud, quod demonſtratur per pronomen hoc.deinde abracta non habent materiã, & alia multa. Exponit theorema hoc Zim. Q.97 quòd comparando principium diſtinctiuum ad principium aſſimilatiuum,materia ſecundum Peripateticos eſt appropriatum principium plurificationis, & diſtinctionis: forma autem eſt aſſimilationis. vnde hoc modo intelligitur etiam auctoritas Auer. in 1.lib.Metaphſic.com. 40. quòd dualitas in re eſt propter materiam; non tamen vt multi ante nos tenuerunt, materiam comparatam ad formam reſpectu indiuidui demonſtrati, & ſuæ vnitatis numeralis principalius dependere ab vnitate materiæ,quàm ab vnitate formę:nam materia non eſt vna numero,niſi priuatiuè de ſe, vt ſcribit Auer,in lib.12.Metaph.com.14.Sed ipſum indiuiduum demonſtratum eſt hoc, & vnum numero principaliter per ſuam formam. Et hæc eſt vnitas poſitiua. & poſtea ſubdit. dicamus igitur nos, ꝙ opinio Com. eſt, ꝙ comparando indiuidua,quò ad principium conuenien-*

uenientiæ, & diſtinctionis, ſeu plurificationis appropriatæ conuenientia eſt à forma, & plurificatio, ſeu diſtinctio numeralis à materia, & multa alia, quæ ibi lege. Alex. verò Achil. in lib. de Elem. dub. 26. ſic ait. R*eſpondeo, ꝙ principium indiuiduationis non ſunt duæ negationes, ſ. indiuiſio in ſe, & diuiſio à quouis alio: quia indiuiduum ſubſtantiiæ eſſe poſitiuum. ergo principium eius intrinſecum non eſt negatio. Secundò, indiuiduationis principium non ſunt ſeptem accidentia. ſ. forma, figura, locus, ſtirps, nomen, patria, & tempus; quia ſubſtātia in ſuo eſſe eſt prior accidēti, & quia indiuiduum ſubſtantiæ eſſet accidentale. Tertiò principium indiuiduationis non eſt quantitas; quia indiuiduum ſubſtantiæ eſt purè ſubſtantia. Quartò, principium indiuiduationis non eſt ſignatio quantitatis; quia eßet quantitas, aut materia ſignata. Quintò principium indiuiduationis non eſt exiſtentia, quæ eſt compoſitum: quia exiſtentia in ſuo eſſe, & operari à principijs ſuis dependet. Sextò principium indiuiduū non eſt materia ſignata; quia per materiā indiuiduā non eſt in actu; ſed in potentia, & intelligentiæ ſunt ſingulares, & non habent materiam. Septimò vniuerſaliter principiū indiuiduationis non eſt ipſa res; quia aliquando res eſt compoſita ex materia, & forma, quę tamen non exiſtit ex ſeipſa; ſed per ſuā formam. Octauò hæcceitas non eſt principium indiuiduationis. At ſuppono per hæccheitatem ſignificari, vt Scotus intelligit, id, quo aliquid formaliter eſt hoc, & in compoſito differt ex natura rei ab eo, cuius eſt, & non re: tūc illud, quod non eſt principium eßendi, non eſt principium eßendi hoc. ſed hæccheitas non eſt principium eßendi; quia non eſt principium operandi. eadem antē ſunt principia eßendi, & operandi. Hæccheitas etiam apud Scotum eſt conditio agentis, & nō eſt ratio agendi. nonò principium indiuiduationis, ſiue indiuiduū*

ſit res

ſit res intelligibilis, ſiue ſenſibilis, ſiue ſimplex, ſiue compoſita, eſt forma; quia forma eſt principium eſſendi, operandi, & diſtinguendi. ſed eſt videndum, quòd differētia eſt inter eſſe principium indiuiduationis, & pluralitatis numeralis, & vnitatis diuerſorum; quia principium indiuiduationis eſt, quo res eſt in actu, & hoc eſt forma. ſed principium multiplicationis indiuiduorum ſub eadem ſpecie ſimul exiſtentium eſt materia diuiſa, & etiam forma diuiſa ad materiæ diuiſionem. & principium multiplicationis indiuiduorum ſucceſſiuè eſt tranſmutabilitas materiæ de una forma in aliam. Sueſ. in Quæ. 5. pro tituli explicatione, primò animaduerſione ſit dignum, quòd qualibet unitas dicit duplicem negationem ſcilicet negationem diuerſitatis in ſe, & negationem identitatis cum alio: nam quodlibet vnum eſt in ſe non diuerſum, ſiue in ſe indiuiſum, & alteri non enti; quia ab alio diuiſum. uerum ſi aliquid eſt in ſe indiuiſum, & ab alio ſub ente diuiſum; hoc dicitur vnum unitate entis. ſi verò aliquid eſt in ſe indiuiſum, & à quolibet alio ſub eodem genere diuiſum; eſt vnum ſpecie. at, ſi quid eſt in ſe indiuiſum, & diuiſum à quolibet alio ſuæ ſpeciei; dicitur unum numero. igitur vnum numero eſt per duplicem negationem, hoc eſt, per indiuiſionem in ſe, & diuiſionem à quolibet alio eiuſdem ſpeciei. Hinc ſequitur, quòd nullum æternum dicitur unum numero: quia, licet omne æternum ſit in ſe indiuiſum; tamen non eſt ab aliquo eiuſdem ſpeciei diuiſum: quia non adſunt. & ideo dicebat Auer. Vnum numero, quod eſt in æternis, eſt unum, quod eſt principium numeri. Secundò ſciendum eſt indiuiduum eſſe omne illud, quod ex diuiſione continui vnum eſt corpus in alia corpora indiuiſibile. & ſingulare dicitur; quia unicum, & ſolum. Tertiò debes ſcire, quòd unum poteſt dici vnū

numero per aliquid duplici modo: uel formaliter, uel fundamentaliter. dicitur unum numero Socrat. formalier ſua unitate numerali; quia, ſicut album formaliter eſt tale albedine; ſic unum numero formaliter eſt vnum numero unitate numerali. fundamentaliter verò per aliquod dicitur vnum numero, per quod in eo fluit vnitas numeralis. fit igitur ex his vt diſputatio intelligatur de fundamento unitatis numeralis.

Verùm quæritur quid eſt principium fundamentale, à quo fluit vnitas numeralis debes ſcire, quòd non eſt difficultas in ſciendo propter quid æternum, ſiue ſubſtantia ſeparata ſit vna numero in ſua ſpecie, & indiuiſibilis in plura ſuppoſita eiuſdem ſpeciei; quoniam ſe ipſa eſt una numero: nam in illis idem eſt quidditas, & eſſe, & præterea quo ipſa eſt ens. eo eſt una numero, eſt aut ens, & quid ſeipſa, igitur ſeipſa una numero: & hoc eſt, quòd expoſitor vult, dum dicit æternum indiuiduum eſſe unum numero per priuationem materiæ, & hoc eſt eſſe vnum numero, per ſeipſum; quia priuatio nihil addit ſupra eſſentiam æterni. Secundò non eſt difficultas apud Peripatecicos in ſciendo propter quid accidens eſt vnum numero, & ab alio eiuſdem ſpeciei diuiſum; quoniam Auer apertè dicit accidens eſſe vnum numero, & ab accidente ſuæ ſpeciei diuiſum per ſubiectum, in quo eſt. reſtat igitur difficultas de indiuiduis ſubſtantiæ compoſitæ, videlicet per quid Socrates eſt vnus numero, & diuiſus à Platone. videtur igitur mihi vnitatis numeralis aliud eſſe principium principale, aliud ſine quo non, & aliud diſpoſitiuum. principium principale vnitatis numeralis eſt materia prima ipſa.

Principium ſine quò non eſt forma genita. diſpoſi-

ſpoſitiuum eſt dimenſio interminata. & ſcito, quòd formæ habent duos gradus: alterum, quo ipſæ ſunt formæ. & hæ ſunt, quibus cõpoſita vniuerſalitate participant. alterũ, quo genitæ ſunt à diuerſis agẽtibus, vel ab eodẽ diuerſimodè ſeſe habente, et hi gradus sũt cauſæ, ſine quibus non vnitatis numeralis indiuidui ſubſtantiæ. ſic ẽt habeo, ꝙ nos poſſumus loqui de principio indiuiduationis ſumendo indiuiduationẽ pro accidente, vel ſubſtantia: et hoc pacto forma eſt principale principium ſubſtantiæ indiuiduæ. non tamen principale principium indiuiduationis, ſiue indiuiſionis. & concedo, ꝙ eſt principale principium eſſendi, et vnitatis conſequentis ipſum ens, vt ens; non aũt vnitatis numeralis. Præterea concedo, ꝙ per formam indiuiduũ ſit hoc aliquid; principaliter tamen hoc indiuiſum in ſe. & diuiſum ab alio eiuſdem ſpeciei eſt per materiã. ex his ſequitur, ꝙ forma vniuerſalis, quæ ſignificatur per nomen generis, vel ſpeciei cõtrahitur ad indiuidua compoſita per ipſam formã, non quidem principaliter, nec ſub eodem gradu: nam principaliter pp materiã, & ſub gradu, quo ipſa dicitur genita. Secundò ſequitur, ꝙ non oĩno malè dixerunt, qui ſenſerunt reſpectũ ad agens eſſe indiuiduationis principium. hoc fortè eſt verũ; quia forma indiuiduatur per reſpectũ ad agẽs: ſi quidem gradu, quem ab agente detinet, & ſingularis efficitur. Hęc Sueſ. Iand. aũt in li. 7. Metap. Q. 17. narrat duas opiniones. Primùm ego breuitatis gratia explicabo. quæ eſt, ꝙ indiuiduatio eſt priuatio diuiſionis. Priuatio verò cognoſcitur per formam habitus. diuiſio verò eſt duplex: quædam realis, & quædam rationis. realis eſt triplex: quadã totius in partes eſſentiales, vt in materiã, & formam: quædam in partes quantitatiuas, ut diuiſio hominis in carnes, et oſſa: tertia totius in partes uirtuales, ut diuiſio mixti in miſcibilia. & his modis ẽt dicitur indiuiſibile: primò per

pri-

priuationem diuiſionis eſſentialis; quia non eſt cōpoſitum ex materia, & forma. Secundò dicitur indiuiſibile priuatione totius in partes quantitatiuas, ut ſunt intelligētiæ. Tertiò dicitur indiuiſibile priuatione compoſitionis uirtualis, & de hac indiuiſione non eſt quæſtio. alia eſt diuiſio rationis, ſiue in partes ſubiectiuas. & hac eſt duplex. quædam eſt in partes diuerſarum rationum; ut diuiſio generis in ſpecies: nā ſpecies differunt, ſecundum quidditatē, ex quo differūt differentiis ſpecificis. quā diuiſionem non uult hic auctor eſſe realem. alia eſt diuiſio rōnis in partes eiuſdem rationis, & quidditatis, ut diuiſio ſpeciei in indiuidua. & his duobus modis dicitur aliquid indiuiſibile: uno quidem modo propter priuationē diuiſionis in partes diuerſarum rationum. & hoc modo qualibet ſpecies ſpecialiſſima dicitur indiuiſibilis: indiuiſibilis enim in alias ſpecies. Secundo modo dicitur indiuiſibile in partes eiuſdē rōnis. & hoc modo dicitur indiuiduum indiuiſibile: non diuiditur.n.in plura ſuppoſita. et hoc modo eſt qō, quid ſit principiū indiuiduationis in plura ſuppoſita. Hæc diuiſio ſumitur ex hoc lib.5.cap.de parte. Notandū eſt ēt, ꝙ indiuiduum eſt nomen cōcretum accidentis. Concretum aūt accidentis duo ſignificat, ut uult Com. Primò.n.ſignificat accidens, deinde ſubiectū, ergo indiuiduū duo ſignificat, ſ.indiuiſionē, & ſubiectū indiuiſionis. & ideo poteſt qō dupliciter intelligi uno modo quod ſit principium illius indiuiſionis, quæ eſt de genere accidentis ſaltem per reductionem: ſecundo quid ſit princip. illius naturæ ſubiectæ indiuiſioni, puta Socratis, & Platonis. Sciendū quoq; eſt, ꝙ toties dicitur principium, quoties & cauſa, & amplius. cauſa aūt dicitur de materia, forma, efficiente, & fine. Et ex his qō habet duas partes: Prima in quatuor diſtribuitur: prima, quid ſit principium indiuiduationis, ſecundum ꝙ dicit accidens ſuperadditū naturæ.

naturæ. Sc̄da; quid ſit principiū materiale indiuiduationis. Tertia, quid principiū effectiuum. Quarta, quid formale, id eſt, quid ſit principium indiuiduationis .i. naturæ indiuiduatæ, vt Platonis, & in hoc finitur prima pars quæſtionis. in ſecunda parte dicit primò, ꝙ quantitas eſt principium materiale, & ſubiectum indiuiduationis: quoniā quantitas eſt primum ſubiectum diuiſionis: Secundò, ꝙ indiuiduatio eſt cauſa formalis eſſe indiuidui, ſecundum ꝙ indiuiduum dicit accidens ſuperadditum naturæ indiuidui. ſed indiuiduatio eſt illud, quo aliquid formaliter eſt indiuiſum. & in hoc oēs conueniunt. Tertiò, ꝙ non eſt principium effectiuum per ſe indiuiduationis, ſecundum ꝙ dicit accidens ſuperadditum naturæ: indiuiduatio enim eſt priuatio multitudinis. ergo per ſe non habet agens. notandū tamen, ꝙ duplex eſt indiuiſio, quædam eſt præcedens multitudinem. & iſta indiuiſio nō habet agens poſitiuè. & cauſa iſtius indiuiduationis eſt remotio agentis diuidentis: nam ſicut agens diuidens per ſui præſentiam eſt cauſa multitudinis; ita agens diuidens per ſuam abſentiam, eſt cauſa indiuiſionis. alia eſt indiuiſio ſequens multitudinem, & diuiſionem agentis, & iſtius cauſa per accidens eſt diuidens. vnde patet, ꝙ indiuiduatio non habet per ſe efficiens: licet habeat per accidens. quartò non eſt principiū finale indiuiſionis. Quintò dicit, ꝙ omnes cauſæ sūt principiū indiuiſionis pro natura ſubiecta indiuidui capiendo indiuiduationem pro natura ſubiecta indiuiduationi loquendo de indiuiduo ſubſtantiæ ſenſibilis generabilis, & corruptibilis. Notandū eſt ēt, ꝙ entium quædam ſunt ſubſtantiæ, & quædam accidentia, ſubſtantiarum aliæ ſenſibiles, & quædam inſenſibiles. ſenſibilium quædam generabiles, & corruptibiles, & quædam non. Principium verò indiuiduationis ſubſtantiarū ſenſibilium, & ingenerabiliū eſt

aliquod

aliquod accidens. & hoc eſt quantitas, quæ eſt primũ ſubiectũ diuiſionis, aut indiuiſionis. & ideo ponitur, quantitas, vt indiuiduata eſt principiũ indiuiduationis. principium aũt ſubſtantiarum inſenſibiliũ indiuiduationis non eſt aliquod accidens ſuperadditũ naturæ ipſarum; quia tale non reperitur in eis, ſed ſeipſis indiuiduata ſunt. Accidentium verò quædam abſtracta ſunt, & quædã relatiua. abſtracta duo ſunt, quantitas, & qualitas. principium formale indiuidui quantitatis eſt indiuiduatio. principium aũt. i. primũ ſubiectum indiuiduationis qualitatis eſt quantitas; quia qualitas diuiſibilis eſt ꝑ quantitatẽ. Accidentia relatiua ſunt duplicia: quædã ſunt relatiua ad terminũ, ut pater ad filiũ. alia ſunt reſpectiua ad aliquod extrinſecum, vt actio ad agens, paſſio ad actionẽ &c. Princip. indiuiduationis accidentiũ reſpectiuorum ad terminũ eſt ſubiectum indiuiduatũ in ordine ad termi nos indiuiduos; quia plures paternitates in eodẽ ſubiecto numero poſſunt eſſe; non tamen reſpectu vnius termini, ſed reſpũ plurium filiorum. Principiũ autẽ indiuiduationis accidẽtiũ reſpectiuorũ ad aliqđ extrinſecũ eſt ſubiectũ in ordine ad illud extrinſecum; quia plures calefactiones poſſunt eſſe in eodẽ ſubiecto in ordine ad plura calefacientia. reſtat ergo, vt opiniones antiquorũ, & modernorum has conciliemus. omnes, qui loquuntur de principio indiuiduationis, vel loquuntur de principio indiuiduationis pro accidente, vel de principio naturæ ſubiectæ indiuiduationi.. ſi primo modo; aut loquuntur de principio formali, aut de ſubiectiuo. ſi de principio formali; verum dicunt, qui ponunt quantitatem eſſe principium: quia quantitas eſt primum ſubiectum diuiſionis, & indiuiſionis. & hoc modo verum etiam dicunt, qui ponunt haccheitatem eſſe principium primum indiuiduationis; quia primũ ſubiectum haccheitatis,

cheitatis, & hoc haccheitatis eſt ſubiectum, imò quantitas; quia primum indiuiduarum eſt quantitas. ſi loquimur, de principio ſubſtantiæ indiuiduatæ; vel ponunt materiam, vel formam, vel reſpectum ad agens, vel ad omnes cauſas. ſi materiam; verum dicunt: quia materia eſt principium potentiale ſubſtantiæ indiuiduatæ: ſi formam; verum: quia forma eſt principium formale, per quod indiuiduum eſt ens actu. ſi reſpectum ad agens; uerum dicunt aliquo modo: quia principium effectiuum ſubſtantiæ indiuiduatæ eſt aliquo modo cauſa indiuidui: cum agens indiuiduum producat indiuiduum ſibi ſimile. ſi autem ponunt omnes cauſas; etiam veritatem dicunt: quia indiuiduum ſubſtantiæ generabilis, & corruptibilis dependet ab omnibus cauſis in eſſe. & poſtea ait, quòd indiuiduum poteſt accipi dupliciter: vno modo quãtum ad naturam ſubiectam diuiſioni in plures partes eiuſdem rationis. & hoc modo indiuiduum non eſt ſolum in genere quantitatis; ſed in quolibet genere, ſicut Socrates in genere ſubſtantiæ, & hac albedo in generè qualitatis. alio modo poteſt capi indiuiduum quãtum ad eſſe indiuiſum. vnde eſt in genere quantitatis. & hac à Iand. Nunc nobis reſtat conſiderare opinionem Scotiſtarum, & Thomiſtarum. Scotus enim in lib. 2. ſent. D. 3. Q. 6. tenet indiuiduum fieri indiuiduũ per aliquam entitatem, poſitiuam incommunicabilem ſimpliciter, quæ dicitur haccheitas, quam non ponit eſſe naturam, nec formam, nec compoſitum; ſed eſt modus omnium quaſi modificans ea, & eſt vltima realitas eorum; non tamen diſtincta realiter ab eis. ſed, vt magis rata ſit opinio Scotiſtarum; explicabo breuiter verba An. And. Q. 5. ad cuius euidentiam eſt ſciẽdum, quòd materia, & forma opponuntur relatiuè ex lib. 2. Phy. quot autem modis dicitur vnum correlatiuorum, dicitur & alterum, ex primo topicorum.

forma

forma autem, quantum ſpectat ad propoſitum, dupliciter accipitur, ſcilicet vel pro forma partis, vel pro forma totius, quæ eſt ipſa quidditas. ſimiliter materia corriſpondenter dicitur dupliciter: nam quædam eſt materia, quæ opponitur formæ partis, & hæc eſt materia, quæ eſt principium eſſentiale rei conſtituens rem cum forma, & vnum ens per ſe. quædam eſt materia, quæ opponitur formæ totius, & ipſi quidditati, & per conſequens eſt extra rationem quidditatis formaliter; & hæc eſt materia, quæ eſt differentia, ſeu proprietas indiuidualis, quæ dici poteſt hæccheitas. cum ergo dicit philos. quòd illa ſunt eadem numero, quorum materia eſt una; loquitur de materia non primo modo dicta, ſed ſecundo, quæ propriè, & congruè vocatur materia, quatenus conſtituit rem in eſſe vltimo materiali, ratio in eſſe formali. hæc An. Andr. videtur etiam talis opinionis fuiſſe Auic. Varo, Plotinus, & Proclus. Auic. enim in lib. 5. ſuę Metaphy. voluit indiuidua eiuſdem ſpeciei differre differentijs indiuidualibus, ueluti duæ ſpecies eiuſdem generis differunt differentijs ſpecificis, quæ differentiæ indiuiduales ſunt appellatæ ab illo hipoſtates indiuiduorum, ſiue proprietates. hanc primum Varo accepit, & illas vocauit hæcchaitates, quibus indiuidua ſunt hæc. Plotinus quoque declarans ea, quibus animæ numerantur; inquit illas numerari terminis internis, quos non nulli uocant modos intrinſecos, quæque hæcchaitates dicuntur dicentes eas voluiſſe Proclum etiam, & nominauit illas Idiotropias, ideſt, proprietates intimas. Alio modo uerò intelligunt Thomiſtæ materiam eſſe principium indiuiduationis. D. Thom. & in Com. exponens, numero quidem ſunt vnum, quorum materia una: materia enim ſecundum quod ſtat ſub dimenſionibus ſignatis eſt principium indiuiduationis formæ. &

Alex. aphro. vocauit talem materiam ſubiectum proximum. Sed vt clarius pateat opinio D. Th. narrabo, quæ dicta ſunt à Iauel. Q. 12. ſic aduerte, ꝙ cum indiuiduum duo includat, ſcilicet incommunicabilitatē, & diſtinctionem ab alio; idem eſt quærere de principio indiuidui, ac ſi quæratur, propter quid natura ſpecifica, quæ eſt ex ſe communicabilis, ſit incommunicabilis in Socrate, & Platone. deinde propter quid Socrates habens hanc naturam incommunicabilem diſtinguitur à quolibet alio homine diſtinctione ſubſtantiali, non ſolùm accidentali. non poteſt autem dici, quòd hæc diſtinctio ſit quantitas; quoniam cum ſit accidens Poſterius eſt ſubſtantia Socratis. nec poteſt dici, quòd ſit ſubſtantia Socratis cum quantitate, quoniam ex his duobus non fit vnum niſi per accidens. Superponitur autem indiuiduum eſſe vnum per ſe. aduerte autem, quòd D. Thom. conſiderans duo conuenire in indiuiduo materiali, ſcilicet incommunicabilitatem oppoſitam communicabilitati, qua communicatur ſuperius inferiori, & diſtinctionem à quolibet alio, poſuit materiam, & quantitatem eſſe principium indiuiduationis. inuenimus autem in dictis eius diuerſitatem: nam aliquando vult eſſe materiam dimenſionibus ſignatam: aliquando quod materia in ordine ad hanc, uel illam quantitatem, ut in tract. de princip. indiuiduationis: aliquando pro materia, vt ſub certis dimenſionibus conſideratur. in omnibus autem his dictis non intendit aliud, niſi exponere, quid intelligat per materiam ſignatam. vnde in lib. de ente, & eſſentia dicit. materia non quoquo modo accepta eſt principium indiuiduationis; ſed ſolum ſignata. & dico materiam ſignatam, quæ ſub certis dimenſionibus conſideratur. Sed aduerte, quòd in declarando opinionem D. Thom. non concordant Thomiſtæ: nam licet per materiā ſignatam omnes apprehen-

prehendant materiam, & quantitatem; non tamen eodem modo: quoniam aliqui dicunt, quòd pro materia ſignata intelligit materiam cum quantitate, quaſi aggregatum: alij, quòd materia ſignata importat materiam actu ſtantem ſub quantitate, ita ꝙ oportet materiam iam habere quantitatem, ſi debet eſſe principium diſtinctiuũ indiuidui à quolibet alio. alij, quòd materia ſignata dicit materiam cum potentia receptiua ita huius quantitatis, quod non alterius. quæ quidem potentia, & ordo determinatur ſibi ab agente particulari diſponente materiam ad talem, uel talem formam exigentem tantam, uel tantam quantitatem in materia pro ſui diſpoſitione conſeruatiua. & hoc pacto ſignata non addit aliquid reale ſuper materiam diſtinctum realiter; ſed ſecundum ordinem, uel reſpectum ad talem, vel talem formam. qui reſpectus non diſtinguitur realiter à materia. ſic dico in propoſito, et materiã ſignatam ſic intellectã dicunt eſſe principiũ indiuidui. hic ſenſus meo iudicio verior eſt, eo ꝙ ante oẽ accidens aſsignari põt principium diſtinctiuum indiuidui, ut ſubſtantia eſt, et ꝑ hunc ſenſum ſoluuntur multa argumenta. & notandum eſt, ꝙ materia, ut ſignata eſt principiũ ſufficiens vtriuſq;: ex hoc. n. ꝙ ponitur capax tãtùm huius quãtitatis ſit incõicabilis, & indiſtincta. ex hoc aũt, ꝙ ꝑ agens diſponens reſpicit talẽ quantitatem, et nõ aliã, ſignatur diſtinctio à quacunq; alia materia reſpicien te quãcunq; aliã quantitatem. & ꝑ talẽ diſtinctionẽ ſignatã in materia diſtinguitur indiuiduũ à quocunq; alio. poſtea ſciendum eſt, ꝙ in illo priori indiuiduũ nõ eſt diſtinctũ à quolibet alio diſtinctione numerali; ſed trãſcendenti, et pro numerali intelligit quantitatiuũ, et pro tranſcendẽti diſtinctionẽ eſſentialem, ut ait quidã Theomiſta. ego aũt teneo, ꝙ in illo priori eſt diſtinctio quantitatiua indiuiduo materiali comparato ad

quodcunque aliud indiuiduum. & dico, quòd in illo priori quantitas non eſt in genere cauſæ materialis; quoniam nondum eſt inhæſiue in indiuiduo, ſed vt ſic non eſt cauſa ſignationis materiæ, imo conuerſo, materia ſignata eſt cauſa materialis quantitatis, eo quòd eſt receptiua eius. ſed in illo priori quantitas eſt in genere cauſæ formalis: & ideo eſt cauſa ſignationis materiæ, & eſt prior materia ſignata, ſicut patet de forma ſubſtantiali receptibili in materia, vt eſt in potentia ad ipſam: forma enim in genere cauſæ materialis eſt poſterior, quàm potentia materię: prius enim ſaltem natura materia habet potentiam receptiuam formæ, quàm recipiatur forma in genere. tamen in genere cauſæ formalis forma eſt prior, quàm potentia materiæ, eo quòd talis potentia eſt in materia in ordine ad formam. ergo hoc modo forma eſt prior. & ſic de ſignatione. vltimò nota hoc, quòd quantitas eſt duplex: quædam terminata, & quædam indeterminata. quantitas terminata poteſt ſumi dupliciter. primò pro quantitate, quæ eſt ſub certo termino, nec poteſt fieri maior, aut minor nec per rarefactionem, nec condenſationem, ſicut quantitas cæli. ſecundò pro quantitate, vt eſt ſub certo gradu, vel termino: poteſt tamen fieri maior, & minor. quantitas interminata poteſt dici tripliciter, primò quia ſit actu infinita. ſecundò quia nullius ſit certi termini; licet non ſit actu infinita, quia nec cubitalis &c. tertiò quia licet ſemper ſit in rerum natura ſub aliquo termino; tamen conſideratur, vt non ſub hoc, vel illo termino, ſed ſecundum quandam latitudinem. ex his dicitur ad quæſtionem, quòd quantitas interminata ſumpta tertio ſenſu eſt principium indiuidui. circa indiuiduationem verò ſubſtantiarum materialium, & immaterialium verba cuiuſdam ſunt. in indiuiduo duo conſiderare poſſumus, & ſubſtantiam ſubiectam indiuidua-

duationi, & ipſam indiuiduationem. Deinde quia indiuiduationis principia aut extrinſeca, aut intrinſeca eſſe poſſũt; & hæc, & illa nos explicabimus. his habitis ſit prima concluſio. ſi conſideretur indiuiduum, quò ad ſubſtantiam ſubiectam indiuiduationi; principium eſſendi per ſe indiuidui, ipſumque conſtituens in eſſe ſola forma eſt, materia verò quò ad eſſe concurrit per accidens, tanquàm cauſa ſine qua non. alia concluſio. ſi indiuiduum accipiatur quò ad indiuiduationem, & unitatem numeralem; principia intrinſeca indiuiduationis, & unitatis numeralis ſunt materia ſignata, & forma: ſed materia ſignata eſt pręcipua cauſa, forma uerò eſt cauſa ſecundaria, & minus principalis. ut autem illuſtretur res. materia, quæ receptaculum, & domicilium formarum eſt, eſt ſubſtantia, quæ ſecundum ſeipſam conſiderata à quantitate, alijſque accidentibus relegata, neque priuationem, neque potentiam ad formam, nec diuiſionem habet. ſed duntaxat formarum carentiam, & negationem ſecum iunctam tenet. cum autem ei primũ iungitur quantitas; extenſionem, vel diſtantiam vnius partis ab alia adipiſcitur, & in plures diuiditur, & multiplicatur partes: duo namq; materiæ quantitas elargitur, & extenſionem, & diuiſionem in plures, atque diuerſas partes. nec proinde materia quantitate ſic inſignita propria affecta eſt. ſed adhuc indifferens manet, atque communis. ſed cum agentis beneficio in ea propriæ diſpoſitiones introducuntur, certo quodam graduum numero, & interuallo; tunc propria efficitur materia, et in ea determinata oritur priuatio, atque potentia. quamobrem ex complexione accidentium, & diſpotionum, vt ex tali quantitate, talibus diſpoſitionibus, tali diſpoſitionum menſura, et tali potentia reſpectiua, quæ actu ſunt in materia ante formam ſubſtãtialem materia incommunicabilis red-

 ditur,

ditur, & indiuidua, tum quia ita ſe habens alteri formæ communicari non poteſt, tum quia in alias partes eandem accidentium complexionem habentes diuidi minimè poteſt. & hæc eſt materia vltima, de qua loquebatur Phil. in lib. 7. Metaph. tex. 35. dicens ex vltima materia ſingulare eſt; materia enim proprijs diſpoſitionibus affecta vltima eſt: non enim ab agente vlteriorem diſpoſitionem recipit; ſed ex ea immediatè forma ad actum deducitur. & aduerte, ꝙ materia ſit incommunicabilis, & indiuidua per diſpoſitiones actu exiſtentes in ea ante formam ſubſtantialem: quoniam noluit D. Tho. materiam fieri ſignatam, et indiuiduam non propter diſpoſitiones actu exiſtentes in materia; ſed per habitudinem, & potentiam ad hanc quantitatem, uel qualitatem. Sed propter difficultatẽ quæ fit ab Ariſt. in lib. 7. Metaphyſ. contex. 4. dicente, ſubſtantia eſt prior accidente, igitur indiuiduũ ſubſtantiæ eſt prius indiuiduo accidentis. ergo materia erit indiuiduata ante accidentia. Reſpondetur, ꝙ indiuiduum ſubſtantiæ bifariam conſiderari poteſt: vno modo, ut ſubſtantia eſt, alio modo ut indiuiduum eſt: tunc dico, ꝙ vt ſubſtantia præcedit indiuiduum accidentis. Secundo modo non præcedit, quinimmo poſterior eſt: nam vt paries, qui ſit vt ſubſtãtia eſt prior albedine; ſic paries albus eſt poſterior albedine: et ſicut effectus formalis eſt poſterior ſua cauſa formali; ita materia, ut ſubſtantia præcedit accidentia, & diſpoſitiones; ſed vt indiuidua eſt poſterior illis, à quibus pendet, ſecundum hanc rationem, tãquàm à cauſa formali. Materia verò ita indiuiduata, & una numero exiſtens cauſa eſt, ut forma ſubſtantialis, quæ ex ipſa educitur, ſit indiuidua, & vna numero. iam uerò hę duæ naturæ ſingulares exiſtentes, & indiuiduæ compoſitum faciunt ſingulare, & indiuiduum. vnde inter iſta hæc reperitur ſeries, & ordo, accidentium cõple-

xio tanquam radix, & origo eſt cauſa indiuiduationis materiæ: materia ĳs ſignata, & indiuiduata eſt cauſa indiuiduationis formæ. ambæ hæ aũt ſunt cauſæ indiuiduationis compoſiti. attamen materia ſignata eſt principalis, forma verò eſt minus principalis, et ſecundaria. ad indiuiduationem etiã concurrit agens, vt Phil. in lib. 12 Metaph. tex. 27. ſed eatenus eſt cauſa extrinſeca, & conditio neceſſario requiſita, quatenus in materia accidentium complexionem introducit, quæ poſtea ipſius compoſiti cauſa indiuiduationis efficitur. Hæc quò ad indiuiduationem ſubſtantiarum materialium. quatenus ad immateriales hæc ait, nos aũt cum Ariſt. propoſitã difficultatem determinãtes dicimus, ꝙ vnaquaque ſubſtantia ſeparata ſeipſa eſt indiuidua, & vna numero. nec aſſigrãda eſt alia cauſa, quàm ſuamet eſſẽtia. et talis opinionis fuit Auer. in Epito. Metaph. tract. 2. cap. penul. & D. Th. 2. ſen. D. 3. q. 1. ar. 2. vnitas verò numeralis ſubſtantiarum ſeparatarum eſt unitas formalis, et principium numeri formalis, & tranſcendentis, ut declarauit Themi. n lib. 1. de anima cap. 26. & quanquam Ariſt. utitur pro medio termino carentia materiæ ad probandam vnitatem primi mouentis; attamen illa non eſt prima ratio vnitatis, & indiuiduationis ipſius, ſed eſt uelo ti ſignum, & id, quod neceſſariò conſequitur cauſam principalem: nam eo quia primus motor eſt talis natura, quòd ex ſe incommunicabilis eſt; ideo ad ipſum ſequitur negatio materiæ, et quantitatis, & non contrà: vt quia careat materia; ideo ſit incommunicabilis, & unus.

Vult Phil. in text. 14. quòd quoties diuiditur ens, toties eſſe ſignificat. mouent Doctores circa hanc ſententiam dubitationem, an ſcilicet ens diſtinguatur in decem prædicamenta ſecundum diuerſos modos prædicandi. & pro parte affirmatiua Quæ. 6.

quòd talis ratio, quòd ens non poteſt contrahi ad aliquod determinatum per differentias; ſicut genus ad ſpecies. ergo ſecundum diuerſos modos prædicandi. deinde addit, quòd non poteſt diuidi per veras differentias. ſed contra: nam quod non prædicatur, non poteſt diuidi per diuerſos modos prædicandi. ſed non prædicatur. explanat ſententiam hanc An. And. Q. 7. prius narrata alia opinione, & impugnata ait, quod tenendo diuiſionem eſſe ſufficientem, ipſa diuiſio entis in decem generaliſsima eſt prima, nec eſt alia trimembris, aut bimembris prior ea. ita quod deſcendit in decem genera, non per diuerſos modos prædicandi; ſed per modos diſtinctos ex natura rei. quorũ quilibet habet rationem contractiui reſpectu entis, & conſtitutiui reſpectu alicuius prædicamenti: nam, ſicut ens primo, ſua diuiſione ſimpliciter deſcendit per finitum, & infinitum, in ens creatum, & increatum tanquam per modos intrinſecos; ſic ens finitum, & creatum, cuius eſt diuiſio in decem genera, contrahitur, & deſcendit primò, & immediata diuiſione in decem genera per proprios modos eſſendi. alio modo ſoluit quæſtionem Sueſ. Q. 7. & ſic. prædicamentum poteſt capi tripliciter: vno modo pro intentione, de qua noſter ſermo non eſt. alio modo pro re ſubiecta intentioni. & tertio pro re ſubiecta intentioni, vt ſubſtat intentioni. & utroque modo intelligitur in diſputatione. & addit, quod ens diuidi in 10. prædicamenta poteſt intelligi bifariam, uno modo quòd diuidatur in illa, vera diuiſione. & hoc pacto ens nec per modum eſſendi, nec prædicandi diuiditur, & hoc eſt de intentione Boetij, & Auer. alio modo intelligi poteſt, ſi. 10. prædicamenta ſub ipſo nomine ens ſignificata inter ſe diſtinguantur per diuerſos modos prædicandi: & hoc modo diſputatio intelligitur. dico etiam, quòd quæſtio ſupponit decem eſſe prædicamenta,

ta, & quærit, ſi illa differunt per diuerſos modos eſſendi, vel prædicandi. prçterea ſciendum eſt, quod ſiue diſtinctio prædicamentorum ſumatur per diuerſos modos eſſendi, ſiue per diuerſos prædicandi modos; ſemper debet ſumi reſpectu ſubſtātiarum primarum, quatenus ſunt in primis, aut prædicantur de primis. & hæc ſuppoſitio patet in lib. prædic. ubi Ariſt. ſubſtantias ſecundas, & accidentia declarat per reſpectum ad primas ſubſtantias. & ideò dico primò, q̃ ſi prædicamenta ſumantur quantum ad id, quod ſunt; diſtinguuntur in ſeipſis, & non per diuerſum eſſendi modum, nec per differentias modales, nec eſſentiales: quia ens immediatè ſignificat decem rerum genera. ſi ſumantur pro rebus, ut ſubſtant decem intentionibus prædicamenti; diſtinguuntur per decem prædicandi modos de ipſis primis ſubſtantiis. & ſic accepit D. Tho. ut ſubſtant intentionibus prædicamẽti ſequitur igitur ex his, quod omnia prædicamenta ſunt concreta ad ſubſtantias primas, & quòd licet ex parte ordinis noſtri modi intelligendi decem prædicamenta diſtinguantur, & ſubdiuidantur; tamen ex parte eorum, quæ prædicantur, ſunt decem modi prædicandi omnino diuerſi immediatè. & non per diuiſionem, & ſubdiuiſionem. Hæc Sueſ. aliter uerò ſoluit D. Tho. in com. dicens, quòd oportet, quòd ens contrahatur ad diuerſa genera ſecundum diuerſum modum prædicandi, qui conſequitur diuerſum modum eſſendi. & propter hoc ea, in quæ diuiditur ens primò, dicuntur eſſe prædicamenta: quia diſtinguuntur ſecundum diuerſum modum prædicandi. Iauel. autem Q. 16. declarat mentem D. Thò. multis diſtinctionibus, & primò, quòd prædicamentum ſumitur tripliciter, p. pro intentione, quæ dicitur prædicamentalitas, quæ eſt ordo, vel relatio inter genera, & ſpecies ſecundum diuerſos modos prædicandi. &

hoc

hoc modo non intelligitur hic. ſecundo ſumitur pro rebus prædicamentalibus, vt res ſunt, ſubſtantia, quantitas, &c. neque hoc pacto. vltimò accipitur pro rebus, ut ſtant ſub intentione prædicamentalitatis. & ſic ſumitur. poſtea modi prædicandi ſunt in duplici differentia, quidam conſtitutiui, ſiue excogitatiui per opus intellectus diſcurſiui, non fundati in aliquo reali corriſpondente, & dicuntur excogitati, vel fictitij: vt chimera. quidam ſunt fundati ſuper rem diuerſimodè corriſpondentem ex ſui natura his modis prædicandi, vt eſſe princ. & eſſe finem prædicatur de puncto. hinc modi eſſendi in re ſunt in duplici differentia, quidam diſtincti actu, ſicut eſſe album, & eſſe dulce in pomo. quidam ſunt diſtincti non actu, ſed ex modo correſpondendi diſtinctis conceptibus, & hoc eſt, quando eadem res habet quidem unum modum realem, & eſſentialem eſſendi; tamen vt cadit ſub intellectu poteſt fundare plures conceptus, & vt fundat vnum conceptum, diſtinguitur ratione à ſeipſa, prout fundat alium concepum, & fundamenta diſtincta ratione dicuntur diſtincti modi eſſendi non actu, ſed correſpondenter. poſtea principia diſtinctiua aliquorum ſunt duplicia: quædam proxima. & quædam ultimata. unde aduerte tres concluſiones. prima prædicamenta ſumpta præcisè pro rebus prædicamentalibus non diſtinguuntur niſi ſeipſis. ſecunda, prædicamenta ſumpta pro rebus prædicamentalibus, ut ſtāt ſub intentionibus ſecundis proximè, & immediatè diſtinguuntur per modos prædicandi fundatos ſuper rem prædicamentalem. tertia. prædicamenta reſolutiuè, & vltimatè diſtinguuntur per diuerſos modos eſſendi, vel actu diſtinctos, vel ex modo correſpondendi. narrat ēt opinionem Henei in quol. 1. Q. 9. dicentis, quòd prædicamenta non neceſſario diſtin-

ſtin-

ſtinguuntur realiter; ſed per operationem intellectus ſpeculatiui poſsibilis, quæ operatio eſt intellectio, vnde per diuerſos modos intelligendi eam rem formari poſſunt diuerſa prædicamenta.

Circa illa uerba Ariſt. in tex. 15 ſubſtantia dicitur & ſimplicia corpora, ubi enumerat quot modis dicatur ſubſtantia. mouet Iand. dubitationem, num ſubſtantia dicatur de compoſito, forma, & quidditate: compoſitum enim non exiſtit per ſe, ſed per aliud, nempe per formam. ergo non eſt ſubſtantia. contra eſt ſententia Phil. & ſoluit ſic, quod ſubſtantia põt dup. conſiderari, uno modo quò ad actum ſubſtãdi. ſcđo quò ad actũ p ſe ſubſiſtẽdi, et terminãdi. primo mõ dicitur ſubſtantia materia, & cõpoſitum: ſecundò dicitur forma. ſed notandum eſt, quòd ſubſtantia per prius dicitur de forma ſecundum perfectionem, & dignitatem naturalem, poſtea de compoſito, & deniq; de materia. ſed quo ad noſtrã cognitionem, prius dicitur de cõpoſito. Quæ.7.

Aſſerit Phil. in tex. 16. quòd accidentia ſolo numero differentia non poſsunt eſſe in eodem ſubiecto, inſtant tamen aliqui, cum in eodem ſanguine ſit calor naturalis, elementarius, & cælitus, qui numero duntaxat differunt; deinde quia multæ ſpecies einſdem ſpeciei ſunt in eadem parte medij: & in eodem oculo. pro ſolutione ait Scotus. in Q. 7. quòd non eſt ratio impoſsibilitatis, quod duo accidentia intentionalia, & reſpectiua realia, & realia non educta de potentia materiæ, uel ſubiecti, uel etiam de potentia ſubiecti non per motum eiuſdem ſpeciei poſſunt eſſe ſimul ſine contradõne. tamen eſt inconueniens, ubi formæ introducuntur per motum: quoniam motus nõ eſt niſi in mobili, ſicut diſpoſitio, oppoſita formæ inducendæ, ut contraria, uel media. ſed ſi agens inueniat in mobili formã eiuſdẽ ſpeciei formæ ſuæ, non inuenit ipsũ ſub diſpoſitione oppoſita. iõ non mouet eũ ſimpliciter inducens Quæ.8.

cens aliam: ſed augebit formam præxiſtentem in mobili, & hoc ſi forma illa præxiſtens ſit imperfectior illa, quam agens poſſet inducere. ſi autem inuenerit mobile ſub forma æquè perfecta formæ inducendæ ab agente ipſo; non mouebit ipſum omnino hęc omnia narrat An. And. Q. 9. per cõcluſiones, quarũ vltima eſt, quòd impoſsibile eſt duo accidentia realia, abſoluta educta de potentia materiæ per motum naturalem differentia ſolo numero eſſe in eodem. aliter uerò intelligit dubium Sues. Q. 8. cuius verba ſunt. Accidens, ut dicitur in prædicamentis, hic intelligitur pro omni eo, quòd cum in ſubiecto ſit, non eſt in illo, ueluti pars in toto. dicuntur autem illa accidentia ſolo numero differre, quæcunque ſub vltima, & eadem ſpecie differentiam habent, vt hoc album Margaritæ, & illud niuis. dico ergo probabiliter, ꝙ quædam ſunt accidentia, quorum agens uicem ſubit ſubiecti, & agentis, ut illa quæ ab agente dependent in eſſe, conſeruatione, fieri, & facto eſſe, vt lumen, phantaſma, intentio albi, ſpecies, & actus intelligendi: lumen enim à luminoſo corpore dependet in eſſe, fieri, & conſeruatione. vnde agens talium accidentium uicem tenet ſubiecti, eo quia ſubiectum propriè eſt illud, à quo dependet accidens in eſſe, & conſeruatione. quædam ſunt accidentia, quorum agens ſubit vicem agentis tantum, & nullo pacto ſubiecti, vt illa, quæ ab agente dependent in fieri tantum, ut ſunt omnia accidentia naturalia, quæ poſt actionem agentis derelinquũtur in ſubiecto, vt caliditas. quædam ſunt, quorum terminus uicem ſubit ſubiecti; ut relationes; nam relatio nec eſſe, nec conſeruari poteſt ſine termino. & ido dicerem, quòd propriè loquendo de ipſis accidentibus, quorum agens ſubit uicem ſubiecti, & agentis, ea ſolo numero differentiæ poſſunt eſſe in eodem ſubiecto, ut duo

phan-

phantaſmata, & duæ alterationes. cauſa eſt, quia eſſe numerale talium non eſt à ſubiecto, ſed ab agente, quod uicem ſubit agentis, & ſubiecti. loquendo uerò de accidentibus, quorum agens ſubit uicem agentis tantum; impoßibile eſt duo accidentia numero ſolo differentia eſſe in eodem ſubiecto numero. Iauel. autem Quæ. 18. ad mentem D. Tho. in quæſtionibus de ueritate Quę. 8. ar. 14. declarans mentem ſuam ſcribit hanc diſtinctionem, quòd formæ einſdem generis poſſunt tripliciter conſiderari. primò ut ſunt in potentia, unde poſſunt eſſe ſimul: ſecundo ut in actu imperfecto, ut quando ſunt in fieri. & hoc etiã modo poſſunt ſimul eſſe, ut in motu dealbationis albedo eſt in eodem ut fieri, & nigredo ut in corrumpi. & duæ formæ intentionales ſunt in eodem puncto medij non abſolutè, & perfecte; ſed ut indifferenter. tertiò prout ſunt in actu completo, & perfecto, ut quando albedo eſt in fine dealbationis, & quando forma intentionalis actuat perfectè ſenſum, & ſic non poſſunt eſſe in eodem ſubiecto; quia oporteret eandem potentiam ad diuerſos actus terminari. impoßibile eſt igitur, quod duæ formę eiuſdem generis, ſiue ſint contrariæ, ſiue non, ſiue ſecundum eſſe reale, ſiue intentionale ſub actu perfecto ſe compatiantur in eodem ſubiecto, & multò minus poßibile eſt de duabus formis diſtinctis ſolo numero. Iand. quæſt. 37. aſſerit ad intellectum quæſtionis, quòd accidentia ſunt duplicia, quædam ſunt naturaliter inexiſtentia ſubiecto, & hoc dupliciter, uel à principio ſi ſubiectum ſit generabile, & corruptibile, ut riſibile ineſt Socrati: uel ab æterno; ſi ſubiectum ſit æternum, ut quantitas ineſt cælo ab æterno. alia ſunt accidentia aduentitia, & poſterioris naturæ. eſt ergo dicendum, quòd accidentia diuerſa

einſdem

eiuſdem ſpeciei primo modo, quæ inexiſtunt naturaliter ſubiecto, non poßunt ſimul eſſe in eodem ſubiecto. ſed accidentia aduentitia eiuſdem ſpeciei poſſunt eſſe in eodem ſubiecto; calefactibile enim poteſt ſimul habere duas calefactiones numero à duobus ignibus. Zim. quoque theor. 5. gloſſat ſententia ſic, vera eſt propoſitio de accidentibus realibus eductis de potentia materiæ per verum motum, & transmutationem, quæ ſit cum abiectione contrarij. fallit autem de accidentibus non eductis per veram actionem. fallit etiam in accidentibus ſpiritualibus; quia in eodem intellectu poſſunt eſſe plures cognitiones numero differentes, aut in virtute cogitatiua: ex pluribus enim ſenſibus fit memoria, & ex pluribus memorijs experimentum. item propoſitio eſt vera in accidentibus abſolutis: fallit ſecundum aliquos in reſpectiuis. Hæc autem dicta vera ſunt apud tenentes accidentia non diſtingui primo per ſubſtantiam.

Quæ.9. *Dubitant multi circa tex. 15. & etiam in 10. metaph. tex. 13. an illa, quæ in eodem genere plurimum differunt, & diſtant, dicantur contraria. pro parte affirmatiua eſt tex. contrà eſt ratio hæc. bonum, & malum non ſunt in genere; ſed ipſa ſunt genera aliorum exiſtentia. Alexan. de Ales. declarat ſententiam Phil. dicens, rectè dictum eſt à Philo. quòd contraria ſunt, quæ ſunt infra vnum genus, & maximè à ſe diſtant, hoc eſt, infra unam diſtantiam formalem quæ diſtantia accipitur ab vnitate generis. & propoſitio etiam uerificatur de diſtantia locali. Zim. verò ſoluit dubium in theo. 67. ex mente Alex. referente Simplicio in primo cæli tex. 113. quòd propoſitio locum habet in ſimpliciter, & propriè contrarijs ſine complexione dictis: nam alia eſt contrarietas, quę eſt in propoſitionibus, & talium non oportet aliquod*

idem

idem cōe eſſe. aduerte etiam, quòd vt ſcribit Auer.8. Metaph.com.4.contrarietas primò requiritur in ea, quæ ſunt in loco. ideo diſtantia accepta eſt in difininitione contrariorum, cum dicitur, contraria ſunt, quæ ſub eodem genere poſita maximè diſtant: centri.n.ad circumferentiam maxima eſt diſtantia.ſcito quoq; quòd contrarietas,quæ eſt in loco, & in alijs prædicamentis, eſt æquiuocè; quia non ſunt eiuſdem rationis vniuocè, vbi per æquiuocè debet exponi analogicè. Nota tamen, quòd contrarietas eſt duplex, quædam inſequens rationem, & formam: & quædam materiam contrarietas ſecundum formam ſemper arguit differentiam ſecundum ſpeciem, & talia ſunt contraria, quæ ſub eodem genere maximè diſtant. ſunt autem quædam contraria inſequentia materiam vt maſculinum, & femininum, & talia non efficiūt, nec arguunt ſpecificam differentiam. & ideo motus poſiti in corporibus mathem. qui ſunt circulares, & contrarij differunt materialiter; quia corpora illa abſtrahunt à formis naturalibus, quæ ſunt principia ſpecificæ diſtinctionis. Iand. in lib.10.metaph.Quæ.9. exponit, quòd contraria ſecundum perfectam rationem maximè diſtant, quia etiam medium contrariatur extremo, inquantum obtinet naturam alterius extremi.

In cap.de pontentia vult Phyſ.quòd cuilibet potentiæ actiuæ corriſpondeat paſſiua, vbi ait, poteſtas dicitur hoc quidem principium. multi autem arguunt ſic contrà. continuum diuiſibile eſt in infinitum, & nunq̄ diuiditur.deinde motor primus eſt infiniti vigoris, & non producit effectum infinitū.exponit Iād. in Q.37.ꝙ cuilibet potentiæ actiuæ correſpondet paſſiua ſecundum opinionem Ariſt.& Cō.ſed ſcdm fidē, & veritatem alicui potentiæ actiuæ non corriſpondet paſſiua.& quò ad argumentum de continuo ait, ꝙ Q.10.

vno

uno modo potentia eſt in actu completo. & idcirco nullum continuum diuiſibile eſt in infinitum. alio modo eſt in potentia ad actum incompletum, & permixtū potentiæ, & hoc modo reperitur potentia actiua correſpondens potentiæ paſſiuæ, ut ratio diuidentis. Iauel. in Q.19. ſic explanat propoſitionem, ꝙ Ariſt. in 9. tex.1. ait. duplex eſt potentia actiua, quædam Phyſica, & hæc eſt, quæ eſt in rebus mobilibus, quæ agunt per motum. quædam Metaphyſica, quæ eſt in ſubſtantijs ſeparatis, quæ ut intellectuales abſtrahunt à materia, & motu Phyſico, & poſſunt agere ſine motu Phyſico, ut intelligere, uelle. potentia paſſiua ſimiliter eſt duplex, quædam naturalis, & hæc eſt etiam potentia materiæ, ſiue ſubiecti, quam ſupponit tam generans, quàm alterans naturale: quædam eſt Metaphyſica. hæc eſt in omni ente, quod non eſt ſua perfectio, ſed aptum eſt perfici aliquo diſtincto ab ipſo realiter, ad quod comparatur, ut potentia ad actum. & hæc maximè inuenitur in abſtractis excepta prima cauſa. deinde ponit duas concluſiones. Prima eſt, cuilibet potentiæ actiuæ naturali correſpondet aliqua potentia paſſiua naturalis, & econuerſo. & in hac conueniunt omnes Scotiſtæ, Thomiſtæ, & Comentiſtæ. Secunda, ꝙ non cuilibet potentiæ actiuę Metaphy. correſpondet aliqua potentia propriè dicta paſſiua. dico autem propriè dicta; quoniam ſi ſumatur potentia paſſiua pro potentia Logica, quæ eſt non repugnantia terminorum, prout omne non implicans contradictionem dicitur poſſibile eſſe, uel fieri. ſic etiam ſentit Zim. in Theor.217.

Quæ.11 *Dubitant multi in tex.com.18. ubi Phil. ait, Quantum dicitur, quod ad diuiſibile in ea, quæ inſunt; an diuiſibilitas ſit ratio formalis quanti. Pro parte negatiua arguunt ſic. diuiſibilitas non ineſt quantitati nec per partes eſſentiales; quia illa eſt per differen-*

tias

tias ſpecificas: nec per accidentales; quia illa eſt per materiam, vel per aliqua accidentia. ergo nullo modo. pro affirmatiua eſt tex. Sues. verò in Q.9. remouet dubitationem dicens. quantum duplex eſſe: quoddam mole, & quoddam vigore. hìc de quanto mole. deinde quantum, & quantitas idem eſt: quantum enim, ſicut quodlibet concretum, ſolam formam ſignificat, & ita ſolam quantitatem, & quantum poteſt ſupponere pro forma, vt pro quantitate, & ſubiecto, quantitas verò pro forma. Tertiò trifariam diuiditur aliquid in partes, ſcilicet in partes poteſtatiuas, vt diuiſio animæ in intellectum, & voluntatem, aut in eſſentiales: vt compoſitum in materiam, & formam; aut in partes eiuſdem rationis, vt diuiſio continui in partes. Quartò pro ratione formali debemus intelligere conceptum formalem, vel deſcriptionem formalem. eſt igitur ſenſus quæſtionis. ſit diuiſibilitas in partes eiuſdem rationis ſit de formali conceptu quanti mole, quod eſt generaliſſimum. debes autem ſcire, quòd quantum, quod eſt generaliſsimum, poteſt ſupponere pro ſubiecto, ſiue ſubſtantia, & pro forma, ſiue quantitate. pro quantitate; quia illam ſolam ſignificat, pro ſubiecto propter rationem concreti. unde ſubiectum poteſt eſſe duplex: aliud de quo aliquid dicitur, aliud in quo aliud ineſt. exemp. primi ſubiectum primo modo ſunt ſubſtantiæ primæ, de quibus dicuntur ſubſtantiæ ſecundæ. exem. ſecundi. ſunt eadem ſubſtantiæ primæ, in quibus ſunt accidentia. rurſus ſubiectum, in quo eſt, bifariam dicitur, immediatum, & mediatum. immediatum eſt illud, è quo immediate fluit accidens & ideo rationale eſt immediatum ſubiectum riſibilis. mediatum uerò eſt, in quo accidens eſt mediante primo ſubiecto, vt homo reſpectu riſibilitatis. Quare dico, quòd tam ſubſtantia, quàm quantitas eſt ſubiectum di-

Mm *niſi-*

uiſibilitatis primo modo: ſecundò, ꝙ ſubiectum immediatum eſt ipſa quantitas. ex his ſequitur, ꝙ diuiſibilitas competit quanto, ſiue ſupponatur pro ſubſtantia, ſiue quantitate; non tamen eodem modo, ſubſtantiæ, quidem, vt ſubiecto inhærente, quantitati verò, vt ſubiecto fluxus, vtriſq; etiam competit, vt ſubiecto prædicationis. poſtea diuiſibile poteſt ſumi bifariam, aut p potentia ad diuiſionē, aut pro principio, vnde hæc potentia fluxit. qua de re dico, quòd ſi diuiſibile ſumitur pro potentia, quæ diuiditur contra actum; rectè illi dicunt diuiſibile eſſe proprium quanto. ſin autem diuiſibile ſumitur pro principio aptitudinali, vnde eſt apta nata flui illa potentia ad diuiſionem; eſt prima ratio quanti: An. And. in Q. 10. ſcribit tres concluſ. prima, diuiſibilitas in partes einſdem rationis non eſt eſſentialis ratio quantitatis: nam nullus reſpectus formaliter eſt eſſentialis ratio alicuius abſoluti. ſecunda, diuiſibilitas in partes eiuſdem rationis eſt propria paſſio quantitatis. ſed concludo, ꝙ hæc propoſitio quantitas eſt diuiſibilis, eſt per ſe ſecundo modo, ſicut iſte color eſt uiſibilis. vnde ſicut viſibilitas eſt reſpectus quidam in colore per comparationem ad viſum; ſic diuiſibilitas eſt reſpectus in quãtitate, & dicit habitudinem ad diuiſionem. tertia conclu. diuiſibilitas in partes eiuſdem rationis eſt prima paſſio quantitatis. idcirco ſciendum eſt, quòd quantitatis à Phil. aſſignantur quatuor paſſiones. prima eſt diuiſibitas in partes eiuſdem rationis: ſecunda eſſe finitum, vel infinitum: tertia æquale, & inæquale, quarta eſt menſura. vnde ex his patet ordo paſſionum quantitatis; diuiſibilitas enim prima eſt paſſio ſimpliciter, prima duæ competunt quantitati in ſe, ſed alia duæ reſpectu ad aliud. hæc fere omnia aſſerit Scot. Q. 9. aliter ſuſtinet Iauel. Q. 20. auctoritate D. Tho. & ait, ꝙ per formalem rationem intelligit con-

ceptum

ceptum quidditatiuum datum per prædicata per ſe in primo modo, vt ſit ſenſus, vtrum diuiſibilitas in partes eiuſdem rationis prædicetur de quantitate in primo modo per ſe; ut differentia, & non propria paſſio. poſtea aduerte, ꝙ res conceptibilis aliquando concipitur per prædicata quidditatiua, aliquando per proprietates, aliquando per proprias operationes, aliquando per reſpectus. hinc prouenit, quòd D. Tho. ad mentem Ariſt. diuerſimodè concipit quantitatem: nam aliquando ſub ratione menſuræ, aliquando diuiſibililitatis. quæ autem ſit ratio quidditatiua eius, an ea, quæ datur per menſuram, an per diuiſibilitatem, perſcrutandum eſt. Itaque Metaph conſiderat unumquodque ſecundum naturam, & entitatem, & non per reſpectum ad aliud. & in tex. ratio ſumpta eſt à diuiſibilitate: habendum eſt ergo, quòd diuiſibilitas eſt formalis ratio quantitatis conſiderata quantitate conſideratione Metaph. quòd dico, quoniam ſi conſideretur logicè, vt Ariſt. in prædic. non inconuenit rationem quantitatis ſumi à menſura. & propterea diſtinxit Ariſt. ſuperficiem à loco; licet non diſtinguantur realiter. Zim. aliter gloſſat in propoſitione 98. dicens. partes ſunt duplices ſubiectiuę, & integrales. ſubiectiuę ſunt, quæ ſunt ſub toto vniuerſali, quod quidditatiuè in recto prædicetur de ipſis, ſicut ſuperius reſpectu inferioris, partes autem integrales ſunt duplices, q̃dã ſunt, quæ integrãt totã eſſentiã ſubſtãtiæ cõpoſita, quarũ una non p̃t naturaliter eſſe ſine alia, ſicut mã, & forma reſpectu compoſiti. & hæ alio noĩe partes eſſẽtiales nuncupãtur. & de talib. veritatẽ nõ hẽt ꝑpoſita ꝑpoſitio. aliæ aũt sũt partes integrales eiuſdẽ rõnis, quarũ q̃libet de ſe eſt apta nata eſſe ſine reliqua diuiſo toto, & de tali veritatẽ hẽt ꝑpoſitio. ſic ĩtelligitur deſcriptio q̃t. et diuiſio eſt paſſio ꝑ ſe primò inſequẽs q̃titatẽ, in eo ꝗ q̃titas. et verſus finẽ, red

deamus igitur, & dicamus, ꝙ quantitas eſt per ſe primò diuiſibilis iſto modo. & ſic eius eſt proprietas. fallit autem de eo, quod eſt diuiſibile per accidens, vt qualitas. intelligitur etiam propoſitio, quòd diuiſibilitas eſt merito quantitatis formaliter, ſubiectiuè merito materiæ: & hoc vel materiæ quæ eſt in potentia ad eſſe, ſicut in his generabilibus, vel ad vbi ſicut eſt orbis cæleſtis, præcipue in uia Auer. intelligitur ēt propoſitio ad hoc, vt ſit vniuerſaliter vera de diuiſione, quæ fit in partes ſecundum deſignationem propter corpus cæleſte, & propter minima naturalia; quia non ſemper omne quantum eſt diuiſibile ſecundum actualem ſeparationem. vel ſi ſic velis intelligere, hoc erit ſecundum non repugnantiam; quia non repugnat cælo inquantum corpus, vt ſit diuiſibile, ſed inquantum cælum. & ſic de minimo naturali. Iand. Quæ. 20. ait. totum uno modo diſtinguitur in partes eſſentiales, ſicut in materiam, & formam, alio in partes eiuſdem rationis. quod plus valet ad propoſitum. vnde partes eiuſdem rationis ſunt partes eiuſdem ſpeciei inter ſe, ut duæ partes ligni, quarum qualibet eſt lignum, & hæ partes quandoq; ſunt ſibinuicem continuæ ut duæ partes ligni, & poſſunt dici partes quantitatiuæ. aliquando ſunt diſtinctæ, & diuiſæ ſecundum actum, vt duo homines, & dicũtur ſubiectiuæ. & Auer. hoc lib. cap. 5. ait ꝙ aliquid competit alicui ſecundum ſe dupliciter, uno modo ſicut ſubſtantia, alio ſicut accidens. & vtrumque dupliciter, uno modo immediatè, & alio mediatè. & ponit exempla. ſubſtantia cum medio eſt homo uiuus. accidens per medium eſt corpus coloratum. ſubſtantia ſine medio eſt homo rationalis, accidens ſine medio eſt ſuperficies colorata. his viſis dicendum eſt ꝙ quantitas non eſt diuiſibilis in partes eiuſdem rationis, vt ſubiectum; quia ſic ſubſtantia materialis eſt diuiſibilis.

lis. ſecundò, quantitas per ſe, & immediatè eſt diuiſibilis in partes eiuſdem rationis.

Ait Philo. in tex. 19 quòd quale dicitur differentia ſubſtantiæ. hoc videtur falſum: nam accidentia non ſunt differentiæ ſubſtantiales, & Ariſt. eſſet diminutus in prædicamentis. exponit hoc Iand. Q. 2. dicens, quòd duplex eſt qualitas, accidentalis, & ſubſtantialis. vnde Com. in hoc aſſerit, quòd Phil. non intendit determinare de ſpeciebus qualitatis, & quantitatis, ſecundum quòd ſunt prædicamenta; ſed ſolum determinare intentiones, quas ſignificant hæ dictiones quantitas, & qualitas. quare eſt dicendum ad quæſtionem, quòd differentia ſubſtantiæ non eſt qualitas accidentalis; ſed ſubſtantialis. & D. Tho. in comm. ait, quòd Ariſt. prætermiſit hunc modum qualitatis in prædicamentis; quia non continetur ſub prædicamento qualitatis, de quo ibi agebat, hìc autem agit de ſignificationibus huius nominis qualitas. Alex. aph. diuerſimodè exponit tex. vult enim vno modo Ariſt. intelligere ſubſtantiam, prout eſt decimum prædicamentum, quod ſubijcitur omnibus accidentibus. aliter etiam dicens non ſubſtantiam propriè acceptam hìc dixiſſe, ſed cuiuſcunque rei exiſtentia einſdem ſubſtantia eſſe dicitur. aliter intelligit auctoritatem Alex. de Ales. dicens quòd hìc ſumitur ſubſtantia pro eſſentia: non enim hìc accipitur tantùm qualitas in prædicamento ſubſtantiæ, ſed qualitas ſpecifica eſſentia in quotunque prædicamento, eo modo, quo dicimus, quòd differentia ſubſtantialis ſpecificans rem poteſt reperiri in quolibet prædicamento. Qu. 12.

Dubitat Iand. Quæ. 21. an relatio ſit ens reale. pro affirmatiua parte eſt Ariſt. diuidit enim ens in ens reale, & rationis. & reale in 10. prædicamenta, vbi eſt relatio. pro parte negatiua eſt ratio; quid Q. 13.

enim addit in patre, quod ablato omni opere intellectus ad ſit? item ſi relatio eſſet ens reale; accidentia eiuſdem ſpeciei eſſent ſimul, vt duæ paternitates in eodem ſubiecto. remouet dubium hoc Iand. Q. 23. dicens, quòd ens rõnis diuerſimodè à multis definitur; nã aliqui dicunt ens rõnis eſſe, quod dependet ab anima intellectiua tanquàm à cauſa ſubiectiua, vel ſuſceptiua, vel agente. aliqui intelligunt pro ente rationis ens veridicum, & falſidicum per compoſitionem, & diuiſionem veram, vel falſam intellectus. alij dicunt, quòd ens rationis eſt, quod non habet eſſe niſi obiectiuale. ad præſens ergo accipiatur prima uia, uel ſecunda. & ens reale intelligatur illud, quod non dependet ab anima rationali, nec ſubiectiuè, nec effectiuè, quò ad primam opinionem; neque quod eſt veridicum, nec falſidicum, quò ad ſecundam uiam. modi etiam relatiuorum ſunt duo: quædam ſunt relationes fundatæ in rebus, quædam in entibus rationis. unde dicitur, quòd relationes fundatæ in entibus realibus ſunt reales; fundatæ uerò in entibus rõnis nõ ſunt ſimpliciter entia realia, ſed rõnis. poſtea aduerte, ꝙ duplex eſt mutatio, q̃dam continua, & diuiſibilis, vt dealbatio: quædam inſtãtanea, & talis eſt relatio.

Qu. 14. Quærunt Phil. an relatio diſtinguatur à ſuo fundamento. arguunt pro affirmatiua parte ſic. illa ſunt realiter diſtincta, quæ ſunt diuerſa prædicamenta, ſed relatio, & eius fundamentum ſunt talia. ſecundò illa differunt ſecundum rem, quorum unum poteſt realiter eſſe ſine alio. ſed fundamentum poteſt eſſe ſine relatione, vt clarum eſt. pro negatiua hoc pacto. ſi relatio differt ſecundum rem à fundamento; habet proprium ineſſe aliud à cæteris prædicamentis. quod eſt contra Simp. in prædicamentis. Iand. in Q. 24. exponit propoſitiones ſic, quòd relatiuorum quædam ſunt, quæ

al-

attribuuntur Deo, & quædam creatis. quæ Deo, ſunt duplicia, quædam attribuuntur Deo ab hominibus cuiuslibet legis, ut eſſe cauſam, & primum: & quædam ab hominibus determinatæ legis, vt eſſe patrem, & filium. & hæc pertinent ad Theologiam. ſed de attributis relationibus ab hominibus cuiuslibet legis hoc in lib. 12. Metaphy. dicendum eſt ergo, quòd relationes in creaturis quàm plures ſunt diſtinctæ à fundamento realiter. ſciendum quoque, quòd relationes in cauſatis, quædam ſunt reales, & ſunt realiter: & quædam rationis, vt identitas. & harum non eſt aliquid diſtinctum à fundamento. Tat. prius narrata opinione Ocham in lib. 1. D.30.quæ.1.2.3.ait. ſupponitur, quòd prædicamenta ſunt decem res realiter diſtinctæ, quarum aliquæ ſunt abſolutæ, & aliquæ reſpectiuæ, ita quòd abſolutum, & reſpectiuum primò ſunt differentiæ rerum; licet ſecundario terminorum. ſecundò ſupponitur, quòd ſecundum diuerſitatem rerum eſt diuerſitas terminorum ſignificantium illas res. ex quo ſequitur, quòd cum aliquæ res ſint abſolutæ, & aliquæ reſpectiuæ; aliqui termini ſignificant res abſolutas, & ſunt illi, qui prædicantur de ſeipſis, ut homo eſt homo. aliqui ſignificant res reſpectiuas, & ſunt illi, qui non poſſunt prædicari de ſeipſis in propoſitione cauſante conceptum perfectum: vt dicendo pater eſt pater. ſi verò dicatur pater filij, tũc eſt completus; his ſuppoſitis dicitur, ꝙ omnis relatio prædicamentalis eſt à ſuo fundamento realiter diſtincta. etiam ſubdit, ꝙ omnis relatio eſt diſtincta à fundamento, quando fundamentũ p̃t eſſe ſine termino talis relationis. & quãdo non p̃t, relatio eſt eadẽ realiter cum fundamẽto. talis ẽt opinionis fuit Io. Cap. in li.1.ſent.D.30 q.1. & Gratiat.Sueſ.aũt in Diluc.Q.12. hęc ſcribit. Relatiua, à qb. relatio deducitur ab Ariſt.

ad aliquid dicuntur; eo quod non poteſt alterum correlatiuorum intelligi. quin aliud intelligatur. fundamentum verò quid ſit, declaratur à Scoto in libro 5. metaph. Q.11.ſic. relatio aliquando alicui ineſt mediatè, vt duplum ſubſtantiæ mediante numero: alicui immediatè; vt numero duplum ineſt ſine medio: illud, cui immediatè ineſt, ſuaiectum appellant: cui immediatè competit, vocant fundamentum. rectius ergo dici poteſt, quòd cum relatio ſit accidens imperfectum; ita eſt debile, quòd quaſi putatur de ſecundis intellectis, vt in lib.12.metaph. in com. itaque non poteſt ſubſtantiæ ineſſe, niſi per medium accidens relatione perfectius. Idcirco illud accidens mediante quo relatio ſubſtantiæ ineſt, fundamentum dicitur, ſiue inſit relatio, ſiue non. Hinc tria genera relatiuorum. primum quorum fundamentum eſt quantitas, ſecundum qualitas, tertium menſura entitatiua. huius doctrinæ regulam docet D.Tho.in com. Quia cum relatio conſiſtat in ordine vnius rei ad alteram; toties relatiua dicuntur, quoties vna res ad aliam ordinari poteſt. ordinatur autem vna res ad aliam, vel ſecundum eſſe dependentia: & hinc habetur tertium genus eorum, quorum fundamentum eſt menſura entitatiua: vel ſecundum virtutem: & ſic habetur ſcd̃m genus, quorũ fundamẽtũ eſt qualitas: uel ſcd̃m menſuram q̃titatiuã: & hoc pacto eſt primum genus eorũ, quorum fundamentum eſt q̃titas. alterius eorũ quorũ fundamentum eſt q̃titas, q̃dã fundantur in ipſa q̃titate, & q̃dam in principio quantitatis. fundantur in q̃titate oĩa, quæ fundantur in numero, vt duplum, & oĩa proportionalia. fundantur in principio q̃titatis, quæcunq; fundantur in vnitas. & hæc ſunt vel quorum ſubſtantia eſt vna, & dicũtur eadẽ: vel quorum qualitas vna, & dicũtur ſimilia: vel quorũ q̃titas una, & dicũtur æqualia. eorũ aũt, quorum fundamentum

tum

tum non eſt qualitas, alia ſunt, quorũ fundamentũ eſt potentia actiua, vel paſſiua; vt calefactiuum ad calefactibile: quædam ſecundum qualitatem, quæ agere, & pati, ſiue alterationes. & hæc aut ſecundum præſens; vt calefaciens ad calefactum; aut ſecundum futurum; vt facturum ad faciendum: aut ſecundum præteritum; vt pater ad filium. eorum verò, quorum fundamentum eſt menſura perfectionalis, ſiue entitatiua, alia ſunt in ſubſtantia, & circuunt omne genus. vnde duo ſolum ſunt prædicamenta, in quibus fundantur relationes: actio enim, & paſſio vt ſunt fundamenta relationis, poſſibiles ſunt qualitates. præterea tertij generis fundamentum poteſt eſſe tranſcendens omne prædicatum. Debes ergo ſcire, quod aliqua dicuntur diſtincta, vel diuerſa, vel differentia ſecundum rem bifariam: aut ſecundum rem eſſentiæ, ſiue prædicamentariæ. & hoc pacto omnia ſecundum rem differunt, quæcunque ſunt in diuerſis prædicamentis. aut ſecundum rem exiſtentiæ: vnde omnia illa differunt ſecundum rem, quorum alterum poteſt eſſe ſine altero ſecundum rem exiſtentiæ; vt album, & dulce. Quare poſſunt poſitiones contrarias concordari per duas cõcluſiones. Prima, nulla relatio differt ſecundũ rem exiſtentiæ à ſuo fundamento. Secunda, omnis relatio ſecundum rem prædicamẽtariam, & eſſentiæ differt ſecundum rem à ſuo fundamento; & ſubdit, quòd aliqua eſſe diuerſa ſunt bifariam: vel in ſubiecto, vel in definitione. & ideo eſt dicendum, quod nulla relatio differt in ſubiecto à ſuo fundamento; ſed in definitione. Præterea poteſt addi, quòd licet nulla relatio differat a fundamento in ſubiecto; tamen nulla relatio eſt eadem cum fundamẽto in ſubiecto mutuo; quia poteſt fundamentum manere relatione abiecta. & etiam ferè omnia narrat Alex. de Ales in com. & ait, quod relatio poteſt dupliciter conſiderari: vel per

ſuum

ſuum formale, vel per ſuum materiale. ſi per ſuum formale; diuiditur ab alijs prædicamentis. ſi per materiale, uariatio autem iſtius prædicamenti infra ſeipſum in modos eſt ſpecies, & per fundamentum. Iauel. *aliter explanat quæſtionem ex D. Tho. & Com. ſententia, & proponit diſtinctionem hanc. aduerte, vt notat Herueus in lib. 1. ſent. D. 30. Q. 1. ar. 1. ꝙ Relatio dupliciter conſiderari poteſt, primò quantum ad id, quod dicit in recto, & intrinſecè: ſecundò quantum ad id, quod in obliquo, & extrinſecè. & quantum ad ſecundum ſenſum manifeſtum eſt, ꝙ diſtinguitur realiter à ſuo fundamento; quoniam fundamentum cũ ſit, qd abſolutum non includit terminum. quantum autem ad primum ſenſum ſunt idem realiter. aliqui ex intentione Scoti in 2. ſent. D. 1. q. 5. & in quolib. q. 3. tenent omnẽ reſpectum extrinſecum diſtingui à ſuo ſundamento, intrinſecum verò identificari.*

Q. 15. Negat *Ariſt. in tex. 20. idem relatiuum poſſe ad diuerſa relationem habere, ubi ait, non eſt autem intellectio. attamen contraria eſt ratio; idem. n. continens dicitur ad multa contenta, idem pater ad plures filios. ſoluit dubitationem hanc Scot. in Q. 14. dicens. idẽ non poteſt referri ad diuerſa primò; poteſt tamen per ſe non primò: illud. n. competit alicui primò, quod competit ei per ſpeciem ſuam, illud per ſe, ꝙ competit ſibi per cauſam in ſe. & ideo illa dicuntur relatiua, quæ ſunt huiuſmodi per propriam rationem ſpecificam. ſic etiam An. And Q. 17. & ponit tres concluſ. pri. impoßibile eſt idem referri ad plura per ſe primò. ſec. non eſt impoßibile idem referri ad plura per ſe non primò ter. quando refertur idem ad duo; ad vnum per ſe primò, ad aliud per ſe non primò. Aliqui ex mente D. Tho: dicunt, quòd idem relatiuum poteſt ad plura referri, & ꝙ ad illa non refertur per plures relationes; ſed unica relatione, vt idem pater ad plures filius.*

Alex.

Alex.de Ales.ſic declarat ſententiam,dicens,quòd per eamdem relationem in ſpecie poteſt aliquid referri ad plura differentia numero: ita quòd vnica relatio in ſpecie non uariata penes eſſe quidditatiuum, poſſet reſpicere multa extrema differentia ſolum numero; ſicut pater per paternitatem unam in ſpecie non variatam ſecundum eſſe quidditatiuum poteſt reſpicere multos filios. Sues. autem Q.13.ſic ait, quòd idem referri ad plura poteſt intelligi bifariam, vel ad plura eiuſdem rõnis, uel ad plura diuerſarum rationum. ſecũdò idem referri ad plura eſt duplici modo: aut ſecundum identitatem rei exiſtentiæ, aut idẽtitatem rei eſſentiæ, uel ut peripateticè loquar, aut ſecundum identitatem rei ſubſtantiæ,aut definitionis. tertiò debes ſcire,ꝙ referri ad plura diuerſarum rationum ſecundum identitatem rei eſſentiæ, vel diffinitionis eſſe poteſt per ſe primò, vel per ſe non primò.unde dico,ꝙ idem ſcdm rem exiſtentiæ, eſſentiæ, ſubiecti, & definitionis poteſt intelligi referri ad plura ſecundum eandem rationem, ut idem pater numero. ſec. idem relatiuum ſecundum identitatem rei exiſtentiæ, uel ſubiecti poteſt intelligi referri ad plura relatiua eiuſdem ſpeciei, & rationis, etiam alterius ſpeciei, & rationis. tertiò. pro mente Ariſt. dico, quòd idem relatiuum ſecundum identitatem rei eſſentiæ, vel definitionis non poteſt referri per ſe primo ad plura diuerſarum rationum. quartò dico, quod idem relatiuum ſecundum identitatem rei eſſentiæ, & definitionis poteſt ad plura alterius rationis referri per ſe non primo.

Quærit Sues.in Q.15. an relatiua ſortiantur formalem diſtinctionem à fundamentis ſuis. pro affir. arguit, quòd relatio habet eſſe per fundamentum; ergo, & formalem diſtinctionem. ſic & Qu. 15.

acci-

accidens, ergo definitur per habitudinem ad ſubiectum. in contrarium ſic. per habitudinem ad terminum relatio definitur; ergo à termino. Explanat ſic. debes ſcire, quòd relatio habet duas habitudines, alteram ad ſubiectum, alteram ad terminum. & ſubiectum intelligo, ſiue ſubiectum, cui ineſt, ſiue per quod ineſt: habitudo ad ſubiectum appellatur eſſe in, habitudo ad terminum dicitur eſſe ad, vt Boet. ſecundò ſuppono poſſe alicui competere aliquid per ſe per rationem generis, quod ſibi non competit per rationẽ ſpeciei. his ſuppoſitis ſit prima concl. habitudo ad fundamentum, ſiue ad ſubiectum competit per ſe relationibus per rationem generis, hoc eſt, inquantum accidens ſunt. Secundò eſſe ad, ſiue habitudo ad terminum competit per ſe relationi non per rationem generis; ſed per rationem relationis, ſiue ſpeciei.

Q. 17. *Dubitat Iand. in Q.33. an poſitio ſit ordo habentis partẽ. pro affirmatiua eſt auctoritas Phil. tex. 24. contrà eſt ratio: nam ſequeretur, quòd id, quod caret parte, careat etiam poſitione, quod eſt falſum. declarat verò ſententiam ſic. poſitio ſumitur tripliciter, vno modo ꝓ ordine partiũ per comparationem ad virtutem, ſiue potentiam. vnde diſpoſitio, & potentia idem ſunt, & pertinent ad primam ſpeciem qualitatis: ſic in partibus alia eſt poſitio, quia vna pars eſt prior alia ſecundum virtutem, ſicut cerebrum prius eſt ſecundum virtutem aliĳs partibus quò ad manifeſtationem motus. alia eſt poſitio pro ordine partiũ in toto, non in reſpectu loci. & ideo eſt differentia propinquitatis, imo quantitatis. Tertio modo accipitur poſitio pro ordine partium in toto reſpectu loci. vnde eſt prædicamentum. & de tali intelligitur hic. alio modo, & forte rectius declarat ſententiam Phil. Alex. de Ales in com. auctoritate Auer. & dicit poſitio, ſiue ſitus duplex eſt, alter eſt prædicamentum,*

alter

alter differentia prædicamenti. ſitus, ſecundum ꝙ *eſt prædicamentum, conſurgit ex ordine partium ad locũ. & id, quando dicit, quòd poſitio eſt ordo partiũ ſecundum locum. ſitus autem, ſecundum quòd eſt differentia prædicamenti quantitatiui, conſurgit ex ordine partium inter ſe. ordo autem partium inter ſe duobus modis eſt, ſcilicet, vel ſecundum formam, & ſpeciem, vel ſecundum poſitionem. Secundum formã vocatur, quando ipſum compoſitum, in quo ſunt partes, eſt compoſitum ex diuerſis ſecundum formam, ſicut totum æterogeneum. ſecundum poſitionem vocatur, quando partes totius non diſtinguuntur forma; quia eiuſdem rõnis ſunt, ſed ſolùm potentia, & imaginatione. & vocatur hęc diſtinctio potentialis, ut vult Auer. alio modo intelligit hæc D. Tho. in com. ſic declarando verba Ariſt. Sunt tres modi diſpoſitionis, primus ſecũdũ ordinem partium in loco, ideo diſpoſitio, ſiue ſitus eſt quoddam prædicamentum: ſecundus eſt ſecundum* ꝙ *ordo partium attenditur ſecundum potentiam, ſiue virtutem. itaque diſpoſitio ponitur in prima ſpecie qualitatis. Tertius modus eſt, prout ordo partium attenditur ſecũdum ſpeciem, & figuram totius, & hoc pacto diſpoſitio, ſiue ſitus ponitur differentia in genere quantitatis; oſtendit enim, quòd hoc nomen poſitio ordinem ſignificat: ſignificat enim poſitionem, ſicut ipſa nominis impoſitio demonſtrat; de ratione autem poſitionis eſt ordo.*

Vult Phil. in cap. 5. tex. 14. quòd actus, & potentia ſint differentiæ, quæ contingunt omnibus prædicamentis. inſtant tamen aliqui; quia in prædicamento ſubſtantiæ eſt relatio, & quia in omni prædicamento eſſet contrarietas: Com. enim ait potentiam, & actum eſſe contraria relatiua. ſoluit dubitationẽ hanc Iand. in Q. 38. quod in quolibet prædicamento eſt, actus, & potentia; in quocunque enim eſt genus, & Q. 18.

diffe-

differentia, in illo ſunt actus, & potentia; quia genus habet ſe, vt forma potentialis, et differentia, vt forma actualis. deinde ex genere, & differentia fit vnum p ſe, ꝙ non eſſet niſi unū eſſet in potentia, alterū in actu. ſed in quolibet pdicamento eſt genus, & differentia p diuiſionem pdicamenti; quia prædicamentum eſt coordinatio generis, & ſpeciei. & hęc uidetur eſſe expreſſa ſniā Lynconiens. in lib. 1. poſter. dicens, ꝙ genus eſt forma materialis, uel materia formalis. i. forma uniuerſalis, & potentialis: differentia eſt forma actualis, & ſpecialis. & hæc. ſ. actus, & potentia ſunt principia intrinſeca Zim. uerò in quæ. 108. explanat ſic theorema, ꝙ potentia, & actus dicuntur differentiæ analogæ, ſicut ens plerunq; ab Auer. nuncupatur genus analogum dictum ſcdm prius, & poſterius, & à formalizantibus modi. unde aduerte, quòd ſunt primò diuerſa, ſicut materia eſt primò diuerſa à forma: potentia. n. reducitur ad materiam, & actus ad formam, & contingunt omnibus prædicamentis: quia ſunt principia omnium prædicamentorum, & ſunt diuerſa in diuerſis prædicamentis: potentia. n. & actus, quæ ſunt principia prædicamenti ſubſtantiæ, ſunt ſubſtantiæ, & quantitatis ſunt quantitates, & qualitatis qualitates, & ſic de ſingulis. hoc dicit Cō. expreſſè, & Ariſt. & ideo aduerte, ꝙ res, quæ in prędicamento ponuntur, ſunt quandoq; in potentia, & quādoq; in actu. unde fit, ut hæ res ſunt ſempiternæ, quæ nuq̄ fuerunt in potentia ante actum; quia in eis non differt poſſe ab eſſe. non ſunt igitur in prædicamento, & eſt doctrina antiquorum, & Com. in 2. cæli. in com. 49. & Porphi. in cap. de ſpecie, & 5. Metaph. cō. 17. & in cap. de poteſtate, ubi dicitur: horum terminorum eſſe dicimus, & quod poteſtate eſt dicibile, & ꝙ actu, i. vnuſquiſq; terminus ex his, quæ ſignificant decem prædicamenta aliquid dicitur eſſe

in potentia, & aliquid actu. ſunt autem potentia, & actus oppoſitæ differentiæ inter ea, quæ relatiuè opponuntur. aduerte igitur, quod etiam potentia, & actus diuidunt ens extra animam. talis potentia, quæ eſt differentia entis, nõ eſt potentia logica, à qua aliquid determinatur poſsibile, quæ potentia fit ex habitudine terminorum, in quantum illi termini inter ſe non repugnant. & ſecundum hoc aliquid dicitur poſſe eſſe uerum, uel non poſſe eſſe uerum. de tali poſsibili logico tractat Ariſt. in lib. priorum. ſed talis potentia dicit aliquid ex natura rei, quod dicit ordinem ad actum. & tale poſsibile Phyſicè, uel realiter ſumptum denominatiuè dicitur à potentia actiua, quæ eſt principium tranſmutandi aliud, inquantum aliud, uel à potentia paſsiua. quòd autem noſtrates dixerunt in lib. 1. de anima comm. 6. quod actus. & potentia conſtituunt omnia prædicamenta, & non diuidunt ens, & quòd non inconuenit differentiam conſtituere aliquid, & non diuidere, eſt figmentum: Ariſt. enim diuidit ens per potentiam, & actum. Sues. aliter intelligit ſententiam Phil. in com. auctoritate Alex. aphro. verba ſunt. diuiſio, quæ Ariſt. diuidit ens, & eſſe, & per ens potentia proxima, & ens actu; catulus enim recens natus potentia uidens eſt, & non is, qui in utero geſtatur. hæc ait Sues. quia aliqui dixerunt, quod Ariſ. diuidens ens per actum, & potentiam accepit potentiam pro potentia obiectiua, & actum pro actu exiſtentiæ, quod tali potentiæ aduerſatur, & non potentiam pro potentia ſubiectiua, & actum pro actu formali. Alex. de Ales. explanans verba Ariſt. ait. vno modo dicitur ens, quod poteſt habere entitatem, & alio, quod iam habet entitatem: nam in ente in actu ipſa entitas formaliter eſt. accipio hìc ens in actu pro actualitate eſſentiæ, & exiſtentiæ. in

ente

ente autem in potentia non eſt formaliter : ideo enim eſt in potentia ; quia eſt in potentia ad formalitatem entitatis. ergo ens in potentia non eſt ens primò, et per ſe ; ſed ſolum per quandam analogiam , & attributionem, quam habet ad ens propter analogiam, quam habet in actu. ens igitur , quod eſt diuiſum, non æquè ſaluatur in his diuidentibus ; quia primò & per ſe ſaluatur in ente in actu , ſecundariò in ente, quod eſt in potentia, ita ꝙ hac diuiſio eſt analogi in ſuas partes. alij exponunt , quòd in quocunque prædicamento eſt aliquid, quod eſt perfectius, aliud imperfectius. & imperfectum habet rationem potentię reſpectu perfecti. in vnoquoq; enim prædicamento eſt vna ſpecies perfectior alia.

Liber VI. Metaph.

Qua. 1. IN *tex. 1. Vult Ariſt. entis , quatenus entis, eſſe cauſas, & principia. hoc videtur falſum ; primum enim non habet principium , vt ens, quod eſt primum. Exponit Iauel. in Q. 1. ſententiā hanc dicens ex mente D. Tho. in com. Ariſt. per principia, & cauſas intelligit omne, quod poteſt eſſe verū mediū ad demonſtrandum aliquam paſsionem de ſubiecto . omne autem tale habet rationem principij formalis ſecundum noſtrum modum cognoſcendi. quod ideo dico, quoniam ſi eſt medium à priori ; habet rationem principij formalis ex natura rei: ſi à poſteriori, vt quādo in naturalibus demonſtro cauſam per effectum; habet rationem principij formalis ſecundum noſtrū modum cognoſcendi : nam neceſſe eſt omnem concluſionē ex aliquo principio deducere , à quo licet non ſemper pendeat ſecundum eſſe ; pendet tamen ſecundum cognitionem : cum omnis demonſtratio procedat à no-*

tiori

tiori ei, cui ſit demonſtratio ex quibus. quòd cum demonſtro in naturalibus aliquid de cauſa per ſuum effectum; effectus eſt, vt cauſa formalis ſecundum rationem ſuæ cauſæ in demonſtrando. Et ſcito, ꝙ ens, inquantũ ens ſumptum in illa vniuerſalitate non hꝫ principium effectiuum, nec materiale, nec formale propriè ſumptũ, nec finale. cũ ergo dicit Phil. ꝙ principia, & cauſæ quæruntur entiũ, inquantum entia, per cauſas, & principia intelligit media, quibus probantur proprietates entis de ente, quæ poſſunt dici, vt cauſæ, & principia formalia in cognoſcendo. his prænotatis ponitur talis concluſ. quòd ens, inquantum ens, habet cauſas, & principia eo modo, quo diximus.

Aſſerit Ariſt. in tex. 1. quòd de ipſo quod quid eſt ſui ſubiecti nulla ſcientiarum particularium conſiderat. attamen aliqui inſtant, quòd quæuis ſcientia, quę conſiderat propria principia, & intrinſeca ſubiecti, debet fatere rationem de quo quid eſt ſubiecti. & hoc faciunt ſpeciales ſcientiæ. Explanat Iand. ſententiam Phil. in Q. 1. ſic. Notandum eſt, vt Lyconia in lib. 2. Poſter. quòd veriſſimæ, & propriiſſimæ ſunt definitiones, quæ ſunt ex generibus, & differẽtiis: ſicut in principiis complexis non habetur ſufficiens notitia, & cognitio per reſolutionem, donec ꝑuenitur ad primum princip. complexum, quod non egeat vlteriori reſolutione; ſic & in principiis complexis non eſt perfecta cognitio definitiua, donec perueniatur ad primũ princip. definitionis, quod omnino eſt indiuiſibile, vel indefinibile. vnde ſi aliqua ſpecies definitur verè, & complетè; non ſolùm oportet ponere genera media, & differentias; ſed etiam primum genus. Itaque dicendum ad quæſt. quòd definitio quidditatiua ſpeciei poteſt comparari ad duo: vel ad prædicata, et principia communiſſima, quæ ponuntur in definitione, & hoc patet ex ſecunda poſitione, vel ad principia propria, & Qua. 2.

 ſpecialia,

ſpecialia, vt quò ad proprium genus, & differentiã. Quapropter ſpeciales ſcientiæ non faciunt rationem de quodquideſt ſubiecti, inquantum comparatur ad principia communiſsima, & remotas differentias; ſed quò ad propria principia. & D. Thom. in com. ait. aliæ ſcientiæ accipiunt quodquideſt ſubiecti ſui per ſuppoſitionem ab aliqua alia ſcientia, ſicut Geometria accipit quid eſt magnitudo à Philoſopho primo. & ſic ipſo quod quid eſt noto per ſenſum, vel per ſuppoſitionem, demonſtrant ſcientiæ proprias paſsiones, quæ ſecundum ſe inſunt generi ſubiecto circa quod ſunt; nam definitio eſt medium in demonſtratione propter quid. modus autem demonſtrationis eſt diuerſus; quia quædam demonſtrant magis neceſſariè, ſicut Mathematicæ ſcientiæ: quædam non de neceſsitate, vt naturales. & quælibet ſcientia particularis ſupponit de ſubiecto ſuo, quia eſt, & quid eſt. Hæc D. Thom. ſed Alexan. de Ales ſcribit, quòd ſcientia conſiderans quodquideſt, vt hoc loco conſideratur, non poteſt eſſe niſi ſcientia communis, ſcilicet Logica, & Metaphyſica, quæ verſantur circa ens, inquantum ens. ſi autem contingat, quòd aliqua ſcientia particularis venatur quod quid eſt: vt Naturalis venatur per ſenſum, & motum; hoc non eſt niſi inquantum induit habitum harum, & aſſumit inuenta, & tradita ab his. quod patet ex hoc, quòd primò diuidit ſentiens, & mouens à non ſentiente, & mouente, deinde venit in compoſitionem quodquid eſt. Sed ea quæ dixit Iand. ſic & Iauel. in Q. 2. licet alijs verbis.

Quæ. 3. *Dubitãt aliqui circa tex. 1. an practica ſcientia ſortiatur finem ſuum ex ordine ad finem, vel ad obiectũ: quod ſortiatur ex fine, patet: quia in lib. 3. de anim. ab Ariſt. ac Com. ſcriptum eſt, quod practicus intellectus à ſpecu-*

à ſpeculatiuo differt fine.deinde practica vſus gratia eſt.igitur ab vſu, & fine.Contra videtur quoq; Ariſ. diſtinguere ſcientias practicas, & ſpeculatiuas penes obiecta, ut Auer.demonſtrat in com.1.Declarat hanc ſententiam Ioannes Bacconus in lib.1.ſent.q.4.art.1. in Prologo dicens.aliqui ſunt imaginantes, ꝙ alia ſit ratio finis, & alia ratio obiectiua. quod falſum eſt in practicis: formalis enim ratio finis eſt ratio boni. Ac debes ſcire, ꝙ in ſcientia practica hæc ſe habent per ordinem. Primũ, ipſe habitus practicus eſt ratio, & notitia de cauſis, ita tamen ꝙ illa ratiocinatio eſt præcisè propter agere, non ꝑꝑ ſcire.de hoc ſcribit Phil. & Com.in lib.2.Metaph.com.9. ſecundò eſt dictatio actualis ipſius intellectus, qui ꝑ̃cipit fugere, vel imitari.& hęc eſt prima praxis.i.operatio practica.Tertiò eſt electio voluntatis. Et quartò ſequitur actus imperatus, quò voluntas imperat proſequi dictatum. Sed ſciendum eſt, ꝙ duæ primæ conditiones.ſ. ꝙ habitus practicus ſit habitus ratiocinatiuus, & ꝙ illa ratiocinatio habitualis ſit ꝑꝑ facere, & agere, ſunt condõnes per ſe integrantes quidditatiuam rationem habitus practici, ita quòd actualis dictatio intellectus, & electio voluntatis, aut imperium non pertinent ad quidditatem habitus practici, ſed ſolũm conſequuntur. aliter intelligit Theorema Sueſ. Quæſt.prima, & inquit. In omni ſcientiâ duo ſunt fines, videlicet & obiectũ, ſiue ſubiectum. hæc interdum coincidunt in idem, ut in omnibus ſpeculatiuis: idem enim finis, & obiectũ in illis.interdum ſeparatur, vt in practicis: non enim in ſcientia medicina idẽ eſt obiectum medici, et finis: obiectum fortè eſt corpus humanum, & finis eſt ſanitas. & eſto, ꝙ idẽ eſſet obiectum, & finis in his; non tamen eadem rõne: alia.n.ratione corpus humanũ eſt obiectũ, & alia finis.debes ẽt ſcire, ꝙ ſcientiam practicã, vel ſpeculatiuã ſortiri ſuũ eſſe à fine, uel obiecto

eſt accipere ſuum eſſe à fine, uel obiecto tanquam ab his, è quibus per ſe, & eſſentialiter habet eſſe. ſed hic quæritur de practicis. pro dilucidatione ſic habeto primum, quòd ſcientia practica, & ſpeculatiua ſunt formæ intellectus poſsibilis, quibus ipſe denominatur formaliter practicus, & ſpeculatiuus. Deinde omnis forma dependet à tribus cauſis tantum eſſentialiter, materia, videlicet, agente, & fine; compoſitum verò ex materia, & forma à quatuor a forma, ſcilicet, materia, efficiente, & fine. ſic ſcientia ipſa practica quatenus eſt forma intellectus, ſolum a materia, ab agente, & fine dependet. intellectus verò practicus, cum ſit compoſitus, dependet ab omnibus cauſis. his ſuppoſitis dico ſic. Primum, quòd ſcientia practica non tantum ab obiecto, nec tantum a fine ſortitur ſuum eſſe practicum: quia forma aget pro eſſe in ſubiecto, & pro eſſe in rerum natura tribus cauſis, materia, qua ſuſtentatur, agente, quo inducatur, & fine, quo non fruſtraretur. Secundò, intellectus practicus pro ſuo eſſe requirit quatuor cauſas, ſcientia practica tres tantum. quod patet ex prædictis. Tertiò, ſcientia practica ſuum eſſe ſortitur principalius a fine, quàm ab obiecto. Ant, And. in Quæſt. 1. & præſupponit aliqua. Primò, quid ſit praxis. Secundò, quòd duplex eſt finis, ſcilicet gratia cuius, & cui. Tertiò, quòd extenſio, qua ſcientia practica extenditur ad praxim, ſtat in duplici relatione, ſcilicet in reſpectu prioritatis naturalis, & in reſpectu conformitatis. Quartò, oportet præſupponere, quòd ſcientia ſit ab obiecto, & a potentia mediante actu, vt a duabus cauſis partialibus integrantibus vnam totalem cauſam effectiuam. vnde exiſtimo, quòd ſcientia practica ſit practica ex obiecto. confirmatur; quia a quo res habet eſſe effectiuè, ab illo habet tale eſſe proprium. ſed ſcientia habet

eſſe-

effectiuè ab obiecto. ergo ab obiecto habet eſſe, quòd ſit practica, uel ſpeculatiua, non dico formaliter, ſed effectiuè: nam prima diuiſio ſcientiarum eſt ex obiectis. Aliter limitat ſententiam Iauel. vt omnes Thomiſtæ & ſic. primum aduerte, ꝙ ſcientia poteſt eſſe practica dupliciter. primò in habitu, ſiue virtualiter. ſecundò in actu ſimpliciter, & completiuè. vnde ſit talis concluſio. ſcientia habet ex obiecto ſolo, quòd ſit practica habitu. ſecunda, ſcientia non eſt practica actu ſimpliciter, & completiuè ex ſolo obiecto; ſed ex modo conſiderandi, & ex propoſito operandi. pro cuius euidentia aduerte, quòd obiectum ſcientiæ practicæ conſideratur multis modis. Primò, quò ad prædicata definitiua, & ſuas proprietatet. vt quando conſidero, quid eſt virtus moralis, & in qua parte animæ, & q̃uo diuiditur in ſpecies. Secundò quoniam acquiſibile, & producibile ſit. vt quando conſidero, quibus actibus acquiritur iuſtitia, & quomodo expedit ſuũ oppoſitum, & quomodo perficit habentem, & opus ſuum. ergo quando proponimus in animo, & deliberamus applicare huiuſmodi notitiam ad operationẽ, vt ad finem, ad quem ordinatur notitia practica, dico, quòd non ex prima conſideratione, ſed ex ſecunda, & tertia ſimul iunctis, eſt actu, & completiuè practica. Sic Iauel.

Diuidit Ariſto. in tex. primo. Scientias in practicum, & ſpeculatiuum. Contrà inſtatur; quoniam res vnius prædicamenti non eſt differentia eſſentialis alterius rei. ſed practicum, & ſpeculatiuum ſunt reſpectus, ac ſcientia eſt qualitas. igitur non ſunt differentiæ eſſentiales. limitat propoſitionem Ant. And. in Quæſt. ſecunda. Dicens, quòd dupliciter practicum, & ſpeculatiuum poſſunt accipi: vno modo vt practicum accipitur pro eſſe aptitudinali directiuo, ſeu pro duplici reſpectu aptitudinali, & ſpecula- Quæ. 4.

culatiuum accipiatur pro negatione illius duplicis reſpectus, ſeu extenſibilitatis ad praxim. alio modo poteſt accipi practicum, ſiue praxibilitas pro ratione quadam, ſiue conditione intrinſeca ipſi notitiæ, quæ quidem eſt ſibi ratio fundandi talem reſpectum, & aptitudinem. ſpeculatiuum autem, vel ſpeculabilitas poteſt cap. pro ratione, pro qua repugnat tali notitiæ aptitudo, ſiue reſpectus aptitudinalis prædictus: nam impoßibile: eſt aliquam aptitudinem conuenire vni naturæ, & repugnare alteri, niſi alicuius conditionis intrinſecæ. Et ideo dicit ad quæſt. quòd ſpeculatiuum, & practicum primo modo non ſunt differentiæ eſſentiales ſcientiæ in communi, ſed ſecundo modo. Aliàs gloſſat propoſitionem Sueſ. in Q.2. ſic dicens: ſcientia quò ad ſuam primariam rationẽ, atq; primarium ſignificatum eſt qualitas de prima ſpecie qualitatis, & ens ſimpliciter abſolutum. quò verò ad rationem ſecundariam eſt relatiuum quoddam per ſe ad ſcibile. vnde dico duo, primum, ꝙ ſcientia ſecundum eius rationem primariam eſt ſpecies habitus, & non diuiſibilis per ſe tanquam per differentias eſſentiales per practicum, & ſpeculatiuum. Secundò ſi conſideretur ſcientia quò ad eius, vel rationem, vel ſignificatum ſecundarium; practicum, & ſpeculatiuum ſunt eſſentiales differentiæ, quatenus ſumuntur in reſpectu ſcibilium, vel operabilium per illas. alio modo remouet dubium Iand. in Q.2. vbi ait. habitus ſpeculatiui diſtinguuntur; quia practicus non ſolùm eſt ad cognitionem de obiecto; ſed ulterius eſt de operatione, & productione eius ſcibilis. ſed habitus ſpeculatiuus ſolum ordinatur ad cognitionem perfectã de ſubiecto habendam, & nihil ultra. & hanc differentiã ponit Euſtratius in lib. 6. Ethic. Notandum eſt etiam, ꝙ per practicum, & ſpeculatiuum poſſumus duo intelligere: nam per practicum poteſt intelligi reſpe-

reſpectus, vt habitudo ad opus. qui reſpectus eſt principij elicitiui operationis, uel principij conformis operationi. aut dicit conditionem intrinſecam illius habitus, ratione cuius ſubſternitur prædicto reſpectui. Sic per ſpeculatiuum poſſumus intelligere carentiam habitudinis, et reſpectus ad opus, uel conditionem intrinſecam habitus, ratione cuius ſubſternitur illi priuationi reſpectus. Itaque dicendum eſt ad quæſt. quòd ſi ſumatur primo modo; non ſunt differentiæ eſſentiales habitus intellectus, ſed ſecundo modo; ſi is habitus intellectualis ſit genus ad habitus, & ſcientias ſpeciales. ſed aliter reſpondet Iauel in Quæſt. 6. ſic. aduerte, quòd practicum, & ſpeculatiuum poſſunt ſumi, & ex fine, & ex obiecto. ſi ex fine; practicum dicit reſpectum ad opus, & ſpeculatiuum dicit negationem talis reſpectus. ſi ex obiecto; practicum dicit conditionem intrinſecam ex natura rei ipſi obiecto, ex eo quòd eſt operabile, vnde ſequitur, quòd ſit attingibile per operationem agentis practici. ſpeculatiuum autem dicit conditionem intrinſecam ipſi obiecto ex natura rei, ex eo ꝙ non eſt operabile, ſuper quam fundatur priuatio talis reſpectus ad opus. vnde dico, quòd practicum, & ſpeculatiuum ſumptum primo modo non ſunt differentiæ eſſentiales habitus ſcientifici in communi; ſed ſecundo modo, vt ſumuntur ex obiecto ſunt.

Vult Ariſ. in tex. 2. ꝙ tres ſint partes Philoſophiæ ſpeculatiuæ, ſcilicet naturalis, Mathematica, & diuina. quod videtur falſum: nam Logica non circa agibilia, neque factibilia; ergo contemplatiua eſt. item quod nō ſint tres, ſed una probatur: quia Metaphyſica habet conſiderare omnia ſecundū quidditates ſuas. Explanat Theorema Scot. in Quæſt. prima. his verbis: intelligendum eſt hic primò de ſcientia ſpeculatiua reali, ſcilicet quæ cōſiderat intentiones primas, Quæ. 5.

abſtractas a ſingularibus realibus, & dictas de illis in quid, vnde excluditur Logica. Secundò intelligendum eſt de ſpeculatiua ſtrictè ſumpta, quæ ſcilicet ex natura rei, vt ſubiecti ordinatur tanquam ad finem ad ſcire tantum; non autem ad ſcire directiuum in aliqua operatione, quæ non eſt eſſentialiter ſpeculatio. idcirco excluditur moralis, quæ largè eſt ſpeculatiua. Tertiò, intelligendum eſt de ſpeculatiua poſſibili acquiri ab homine ex naturali lumine intellectus, id eſt ex principijs cognitis via ſenſus. his viſis dicendum eſt ad quæſt. quòd ſcientia ſpeculatiua eſt triplici determinatione prædicta ſumpta ſufficienter ab Ariſto. & præter iſtas tres non poteſt inueniri aliqua alia ſcientia ſpeculatiua, quæ non contineatur ſub his, vel ſub aliqua harum. ſic etiam Ant. Andr. in Quæſt. 3. & Tat. in Metaph. Sed Iand. Quæſt. 3. Præſuppoſitis definitionibus Philoſophiæ ait, quòd Philoſophia ſpeculatiua iure diuiditur in naturalem, quæ eſt de ſeparatis ab indiuiduali, non autem vniuerſali ſenſibili materia: in Mathematicam, quæ eſt de ſeparatis a materia ſecundum intellectum: & in diuinam, quæ eſt de omnino ſeparatis ab omni prorſus materia. Zim. in Theor. 23. ad ſententiam Ariſt. hæc narrat dicens. Gloſſatur per Auer. de ſcientijs cogitatiuis in libro 9. Metaph. comen. vltimo, in ſecundo libro de anima. comen. 36. nam ſcientia illa, quæ ſecundum fictionem eius habetur per intellectum adeptum, currit alio curſu. & ex hoc ſoluitur quoddam argum. fieri ſolitum contra Philoſoph. de inſufficientia ſcientiarum, quando quidem cognitio quidditatiua intelligentiarum ſecundum proprias rationes eſt quoddam ſcibile. ergo pertinet ad aliquam ſcientiam, nõ ad naturalẽ, nec Metaph. nec Matthem. nã in me-

in metaph.non cognoſcuntur quidditates intelligentiarum proprijs conceptibus,ſed tranſcendentibus: diceret enim Auer. ad hoc argumentum, quòd talis contemplatio quidditatiua illo modo pertinet ad metaph. ſub rationibus tranſcendentibus,uel ſub aliquo conceptu aggregato ex talibus : ſed cognitio ipſarum in propria forma non pertinet ad aliquam ſcientiam ex his,quæ acquiruntur per diſcurſum, ſed habetur alio modo,uidelicet per intellectum adeptum.itaque non oportet ponere quartum genus ſcientiæ ſpeculatiuæ. quare ſoluitur arg. quod Scotus reputat Achillem in lib.1. Quæ.1.Metaph.ſed ſecundũ theologos noſtros dicitur, quòd illa ſcientiæ diuiſio poſita per Ariſt.locum habet de ſcientijs humanis inuentis . copioſè uerò tractat hanc diſputationem Sues. in Q. 3. dicens, de diuiſione ſcientiarum legi multos celeberimos authores,græcos, Arabes, & Latinos. nullum vidi meo iudicio peritiorem illo Alpharabio Babylonenſi : hic enim in quodam codicillo de diuiſione ſcientiarum adamuſsim omnes ſcientias amplexus eſt.Themiſtius autem in proe.Phil.diuiſionem Ariſt.generalem pulchrè expoſuit.ſcientia igitur authore Alpharabio prima ſui diuiſione diuiditur in eam, quæ de uocibus , & in eam, quæ de rebus eſt, illa, quæ eſt de uocibus, communi verbo logica dici poteſt , ideſt ,ſermonica cuius primæ partes ſunt dialectica , & grammatica. dialecticæ , poſſunt Analy.Topica,Sophiſtica, Rethorica,atque Poetica.ſcientia rerum, ut docent Themi. & Alphar. prima ſui diuiſione diuiditur in practicum, & ſpeculatiuum . practicæ duæ ſunt præcipue ſpecies ,medicinalis, & moralis. ſpeculatiuæ partes tres,naturalis ſcilicet , Metaphy. & mathematica . primæ diuiſionis in practicam , & theoricam rationẽ ex hoc nanciſcitur Them. quia animæ duplex eſt uis: appetendi una, cognoſcendi altera. quod uerò perficit

appe-

appetitũ, practicũ vocant Peripatetici: qđ mentẽ, ſpeculatiuũ dicunt. Scđæ diuiſionis rõnẽ tradit Them. quæ ea ſpeculatio, q̃ circa res materiæ coniunctas, quæque auxilio ſenſus, & viſionũ ope ipſum pñtis intellectũ pficit, naturalis ſciẽtia nuncupatur ea rõne, quod & circa eas res, et in his cõſiſtere natura videtur. ea verò ſpeculatio, q̃ circa res eſt oĩno à materia adiunctas, q̃ dicuntur ſeparatæ per eſſentiã, & ſimpliciter, Metaph. vocatur. ea demum, q̃ verſatur circa res partim materiæ coniunctas, partim ſeparatas, Mathematica appellatur. hæc ex Themi. Multæ verò poſſunt aſsignari ſpecies, & ſubſpecies, vt Alphar. docet, verum nos ratione quadam vniuerſali procedimus. ex his apparet Ariſt. ſolum amplexum eſſe rerum ſcientias, & non indifferenter vocum, & rerum. Secundò apparet quonam modo diuiſio Ariſt. eſt generali ratione tradita, & reducibilis ad bimembrem: & vltimò, quomodo ſufficienter diuiſio ſit aſsignata. & ſubdit Sueſ. quòd ſecundum ordinem naturæ prima erit Metaph. Secũda erit Phyſ. vltima Mathematica. ordine doctrinæ contra, prima erit Mathe. ſecunda Phy. & vltima Metaphy. hunc ordinem exprimit Auer. hoc loco in com. Multa ex his narrat Alber. cap. ſecundo. Sed in libro primo Phyſ. alio modo ſcribit ordinem ſcientiarum inter ſe: vult enim primam ſecundum rei naturam eſſe Metaphy. deinde Mathematicam, & vltimam eſſe Phyſi. ordine verò quò ad nos aſſerit Phyſ. eſſe primam, Mathemat. ſecundam, & vltimam Metaphyſicam. Iauel. aliter intelligit ſententiam Ariſt. in Quæſt. 7. dicens. Scientia ſpeculatiua quædam realis eſt, & eſt illa, quæ verſatur circa ens reale, vt Phyſica. quædam rationalis, & eſt illa, quæ verſatur circa ens rationis, vt Logica ſumpta in ſua vniuerſalitate, quæ in via noſtra continetur ſub ſcientia ſpeculatiua. Deinde ſcientiarum ſpeculatiuarum realium

quædam

quædam eſt ſpeculatiua verè, & propriè, & eſt illa, quæ ex natura ſui, & ex parte ſui obiecti ordinatur ad ſcire tantum; eo ꝙ circa obiectum ſuum non poſſumus niſi ſpeculari. quædam eſt ſpeculatiua non propriè; ſed potius ex uſu loquentium, & eſt illa; quæ ex natura ſui, & ex parte obiecti non ordinatur ſolum ad ſcire; ſed ad operandum circa obiectum ſuum. & hoc modo medicina, quæ eſt de regulis uniuerſalibus ſolet dici ſpeculatiua: & quæ applicata eſt ad curam practica. Tertiò ſcientiarum ſpeculatiuarum propriè, & realiũ quædam eſt inuenta via ſenſus, & lumine naturali, & quædam diuina reuelatione. Quartò pluralitas ſcientiarum ſpeculatiuarum propriarũ, & realium poteſt aſſignari ſecundum diſtinctionem genericam, & ſpecificam. & ſi conſideretur ſecundum diſtinctionem ſpecificam; non ſunt tantum tres; nam Mathematica ſub ſe cõtinet Geometriam. ſic de Phyſ. ſi autem ſecundum genericam; ſententia eſt vera. vnde dicendum eſt eſſe tria genera ſcientiarum ſpeculatiuarum realiũ propriarũ inuentarũ lumine naturali.

De eo, quod eſt ſecundum accidens non eſſe ſpeculationem, vel ſcientiam ait Phil. in tex. 4. inſtant nonnulli dicentes, quòd de eo eſt definitio, & demonſtratio pluribus locis apud Ari. ergo & ſcientia. deinde Aſtrologia & Muſica ſunt ſcientiæ, & ſunt de ente per accidens: Muſica enim eſt de numero ſonoro: & hìc agit de accidentibus. ergo eſt ſcientia. Explanat Sueſ. ꝑpoſitionem Ariſt. in Quę. 5. ſic. ens per accidẽs, vt in tex. dupliciter dicitur, aut accidẽtalitate rei, aut accidẽtalitate cauſę. ens ꝑ accidens accidentalitate cãę illud dicitur, qđ euenit extra intentionẽ cãę, raro, & ĩ paucioribus, rarò quidẽ, quò ad tẽpus, in paucioribus quò ad ſuppoſita. accidẽtalitate rei adhuc multifariã eſſe põt, quia aut eſt, qđ ꝑ accidens ineſt, vt muſicũ eſſe ædificatori, aut quod per ſe ineſt, ſed alterius Quæ. 6.

eſt natura ab eo cuius ineſt, vt riſibile homini: aut q̃d eſt alterius naturæ, & ordinis, ut album homini. tamen ſolet breuibus diſtingui, quod ens per accidens eſt aut accidentalitate rei, vt pote illud quod aggregat naturas omnino diuerſas, vt homo albus: aut accidentalitate cauſæ, vt fortuitum, & caſuale. eſt igitur quæſtio, an de ente per accidens quouis modo poſſit eſſe ſcientia. Itaque ſcito, quòd ſcientia de aliqua re uno modo poteſt haberi, tanquàm de concluſione demonſtrata, vel demonſtrabili, & ſic dicitur forte in lib. 2. poſt. quæſtiones ſunt æquales numero his, quæ quidem ſcimus. alio modo poteſt haberi ſcientia de aliquo tanquam de re ſignificata per aliquem concluſionis terminum. & hoc pacto Primo poſteriorum accipitur, quòd ſcientia eſt unius generis ſubiecti partes, & paßiones conſiderans. poteſt igitur teneri ſcientia de aliquo tanquam de ſubiecto concluſionis. & tanquam de illius paßione; quorum quodlibet per aliquem concluſionis terminum ſignificatur. & ideo dico, quòd ſumendo ens per accidens quouis modo, de illo non haberi poteſt ſcientia tanquam de concluſione. ſed loquendo de ente per accidens quauis ratione: quòd de ipſo eſt ſcientia, ut de re ſignificata per terminum concluſionis. Tat. hæc affirmat: ſed aßerit Ariſt. non ſentire quin de ente per accidens ſit ſcientia ſimpliciter, ſed ſolum, quòd de aliquo in ordine ad prædicatum accidentale, & nullo modo paßionale ſit ſcientia. aliter exponit An. And. in Quæ. 4. & ait ens per accidens dicitur multis modis: primo ut per accidens priuat perſeitatem in entitate rei per ſe accepta. alio modo ut per accidens priuat perſeitatem in entitate rei non in ſe; ſed in comparatione ad aliquam cauſam. Deinde eßе ſcientiam de aliquo dicitur dupliciter ſcilicet propriè, & largè. propriè quidem dicitur de illo, de quo

ali-

aliquid ſcitur, ſicut eſt ſubiectum, de quo ſcitur paſſio . largè de illo, quod ſcitur, ut de concluſione, ſeu de paſſione ſcita de ſubiecto. Tat. ſcientia poteſt diſtingui uel ſecundum unitatem ſpeciei ſpecialiſſime, vel generis intermedij, & propinqui, uel etiam remoti. ſit ergo prima concluſio, quòd de ente per accidens primo modo accipiendo propriè non poteſt eſſe ſcientia per ſe unitate ſpeciei . ſecunda. de ente per accidens primo modo accipiendo non propriè, ſed communiter non poteſt eſſe ſcientia una unitate ſpeciei per ſe . tertia de ente per accidens primo modo accipiendo propriè poteſt eſſe ſcientia una unitate generis proximi, uel remoti . Hac omnia Scot. in Q. 2. Iand. uerò in Q. 6. ſic explanat quaſtionem . per ens per accidens intelligitur cõtingens, ut in paucioribus, & raro. per raro intelligitur, quod raro eſt quò ad tẽpus, & prout in paucioribus, quò ad ſuppoſita intelligitur. alterius ens per accidẽs dicitur capi dupliciter uno modo ſecundum rationem communem, ſecundum quam importatur per hoc nomen commune ens per accidens. alio modo accipitur ens per accidens ſecundum rationem ſpecialem, & determinatam, ut inquãtum importat per ſpeciale nomen . unde ſi ſumatur ens per accidens primo modo ſecundum rationem cõmunem, ut cauſatur in ſui communitate, ſic eſt ſcientia, ſed ſecundo modo minimè. & Alex. de Ales. ſcribit ſic, ens per accidens poteſt conſiderari dupliciter uno modo quò ad rem ſubiectam accidentalitati : alio quantum ad ipſam accidentalitatem . ſi primo modo conſideretur : ſcibile non eſt ; quia talis realitas fixa non eſt. ſi quantum ad intentionem ; ſcibile aliquo eſt modo, quia accidentalitas eſt . quadam intentio determinata diuiſa contra perſeitatem.

Negat Ariſt. uerum, & falſum eſſe in rebus ; ſed concedit eſſe in mente in tex. 8. attamen ratio eſt con- Qua. 7.

traria

traria; ſi veritas enim eſſet in intellectu non corrumperetur, cum corrumpãtur res. ſed hoc eſt falſum, corrumpitur enim, cum res permutantur, & corrumpuntur. Exponit ſententiam Ioan. Bacconus in lib. primo ſent. Diſt. 19. Quæſt. 1. & narrat prius duas opiniones. Prima, quòd res, vel quidditas, vt in lumine intellectus agentis nata eſt mouere intellectum, eſt formaliter veritas, uel ſaltem veritas erit formaliter in ea; & non in intellectu, arguens, quòd ſicut res ſe habet ad entitatem, ita ad veritatem. ſed entitas rei eſt in ipſa re ſimpliciter: ergo & veritas. alij dicunt, quod cauſaliter veritas eſt in re, ſed in intellectu eſſentialiter, & formaliter, quid autem veritatis habeant prædictæ opiniones, dico, quòd veritas poteſt tripliciter accipi. vno modo materialiter, alij cauſaliter, & tertio formaliter. Primo modo poteſt dici eſſe in re, ſcilicet materialiter, inquantum res eſt ſibi fundamentum, et origo veritatis. & poteſt dici materialiter in intellectu, inquantum fundatur materialiter ſuper actum intelligendi, qui eſt in intellectu. Secundo modo poteſt dici cauſaliter in re, inquantum res cauſat veritatem in intellectu. & poteſt etiam dici cauſaliter in intellectu, inquantum intellectus aliquo modo eſt cauſa intelligendi, in quo relucet veritas rei, hoc dico ſecundum actiuos. Tertio modo poteſt veritas accipi dupliciter, vno modo pro rectitudine, quam res habet, quando ita eſt ſicut eſſe debet, ſicut dicimus, quòd illa eſt uera domus; quia eſt ſicuti eſſe debet. alio modo pro rectitudine, ſiue conformitate, uel adæquatione, quam habet res, vt eſt manifeſtatiua ſui apud intellectum. primo modo eſt veritas formaliter in re, ſecundo eſt formaliter in intellectu. quid ſit veritas huius quæſiti, eſt ſciendum, quòd poteſt accipi veritas non pro adæquatione, aut conformitate, quam importat actus intelligendi ad

rem

rem in eſſe cognito, vel cognoſcibili ibi præcisè ſiſtendo: ſed pro illa adæquatione, quam ipſa res in ſuo eſſe cognito importat ad ſeipſam in ſui reali exiſtentia extra. Exemplum, quando cognoſco domum aliquam, ſi illud eſſe cognitum, quod domus habet in mente mea, ſit conforme exiſtentiæ domus extrà; conceptus eſt verus. & hoc modo teneo, quòd veritas eſt in actu intellectus formaliter, non hoc ſic intelligendo, quòd veritas formaliter ſit ipſa adæquatio, aut conformitas ipſius actus intelligendi ad ipſam rem intellectam præcisè, ſed ſic intelligendo, quòd ueritas formaliter eſt ipſa rectitudo, aut conformitas, quam ipſa res, vt intellecta, importat ad ſeipſam in rerum natura extrà. Alexan. de Ales in com. ſuſtinet veritatem eſſe ſubiectiuè in ente, & in eſſentia. declarat deinde, quomodo veritas ſit intellectu ſic. ad cuius euidentiam notandum eſt, quòd duplex eſt veritas, ſcilicet veritas eſſentiæ, & veritas conceptus. veritas conceptus eſt, quando conceptus ipſi rei adæquatur, vt ſicut veritas primo modo dicta eſt adæquatio quædam eſſentiæ terminata ad intellectum primi; ſic veritas hic ſecundo modo dicta eſt adæquatio conceptus ad ipſam rem, de qua eſt conceptus: debemus enim imaginari. quòd res habet duplex eſſe, vnum in re, & vnum in concipiente. in primo eſſe fundatur veritas eſſentiæ, in ſecundo eſſe ueritas conceptus. & ſicut primum eſſe eſt eſſe completum, & extra animam, ſecundum autem eſſe eſt eſſe diminutum, & in anima: ita prima ueritas, ſ. eſſentiæ eſt veritas perfecta, & ſecunda diminuta, quæ quidem eſt adæquatio conceptus ad rem. Et ſicut primo modo eſſentiæ adæquatio ſubiectiuè eſt in eſſentia, & eſt ipſa ueritas eſſentiæ, ita ſecundo modo ueritas conceptus eſt adæquatio conceptus ad rem, & ſubiectiuè in concipiente.

cipiente. & hæc eſt ueritas quam Comm. uocat ſape entitatem diminutam, quam etiam uocat factam ab anima. unde non eſt intelligendum dictum Ariſt. quòd ſint tantummodo in anima, ſed etiam in rebus. Iand. in Quæ.8. aliter exponit opinionem Phil. dicens, quòd ueritas dupliciter ſumitur. uno modo ueritas eſt rei entitas, & natura, unde omnis entitas eſt nata manifeſtare ſe intellectui per impreßionem ſpeciei intelligibilis, ſic quælibet ens eſt uerum. alio modo capitur pro confirmitate intellectus ad rem, quæ cognoſcitur. ut ſi intellectus cognoſcit aliquam rem, ut lapidem conformiter, hæc conformitas, quam intellectus habet ad rem, eſt ueritas. ad quæſtionem dicendum, qoàd veritas, ac falſitas primo modo uniuerſaliter non ſunt in intellectu, ſed ſecundo modo. Sues. in Com. explanat his uerbis. cum Ariſt. ait uerum, & falſum eſſe in intellectu; intelligit nihil uerum, aut falſum eſſe poſſe, niſi per attributionem ad intellectum, qui per compoſitionem, & diuiſionem quadam intelligit.

Liber. VII.

Quæ.6. D*VBITANT multi in tex.2. vbi Phil. ait, alia dicuntur entia, eo quòd taliter entis. an inhærentia ſit de eſſentia accidentis. & pro affirmatiua ſic arguunt. ſi inhærentia non eſt de eſſentia accidentis; ergo poteſt definiri ſine ſubiecto. ſed non poteſt hoc fieri. ergo eſt inhærentia de eßentia accidentis: contrà dicunt, quòd ſequeretur, ꝙ quantitas, & qualitas non eſſent generalißima. & etiam ſic illa diſtinguuntur eſſentialiter, quorum unum poteſt eſſe ſine alio; at ſubiectum poteſt manere exiſtente*

te

te corrupto accidente; ergo non eſt de eius eſſentia, vt patet de calore in ferro. theorema hoc declarat Sues. in Quæ. 1. & primum exponit verba quæſtionis, quòd inhærere eſt alicui ineſſe, cum quo non facit vnum per ſe, aut inhærere eſt vnio aliquorum ad aliqua; ex qua non reſultat vnum per ſe. & ideo tam formæ, quàm accidentia inſunt. verum accidentia inſunt inhærenter, hoc eſt ſecundum quid: formæ verò ſimpliciter. Præterea accidens poteſt ſumi pro intentione, & pro re ſubiecta intentioni. pro intentione idem eſt quod ens rationis apud nonnullos. pro re ſubiecta intentioni diuiditur per nouem prædicamenta; vt quantum, quale, & id genus. dixi pro intentione eſſe ens rationis; quia ſic voluit in vniuerſalibus Porphi. præterea omnis inhærentia ſecundum Peripateticos eſt actualis; ſed apud aliquos oportet dicere, quòd hæc inhærentia actualis eſt duplex ſecundum eſſe eſſentiæ, & ſecundum eſſe exiſtentiæ. prima quidem eſt unio aliquorum ſecundum eſſe eſſentiæ tantum, eo modo, quo imaginamur albedinem ſecundum ſuam naturam, & eſſentiam vniri ſubſtantiæ, ex cuius vnione reſultat quoddam commune compoſitum, ſecundum quid abſtrahens ab hoc, & ab illo compoſito ſecundum quid. ſecunda inhærentia actualis, quæ eſt ſecundum eſſe exiſtentiæ, eſt ſingularium non abſtrahentium ab exiſtentia. hæc differũt, quia demonſtratio non abſtrahit à prima, ſed à ſecunda. quòd demonſtratio non abſtrahat à prima, declaratur ab Ariſt. in lib. 1. Phyſ. vbi ait, quòd intellectus quærens ſeparationem paſſionum à ſubiecto eſt impoßibilis. Præterea eßentia, forma, & quidditas idem ſunt apud Peripateticos, & præcipuè Auer. debes ergo ſcire, ꝙ ſimpliciter ens eſt ſubſtantia, accidens verò non eſt ens formaliter propria, & abſoluta entitate. ſcdo ſequitur, ꝙ duplex eſt habitudo: alia ad

terminum, & alia ad ſubiectum, ſubſtantiam, ſiue cauſam, habitudo ad terminum eſt tanq̄ ad ſuum con ſimultaneum. habitudo ad ſubiectum eſt veluti ad ſuum prius. & habitudo in terminum eſt relatio prædicamentalis: habitudo in ſubiectum poteſt eſſe cuiuſlibet accidentis. ſit ergo prima concluſio. Habitudo actualis accidentis ad ſubiectum, ſiue ſubſtantiam eſt formaliter, & eſſentialiter ipsūmet accidens: ut habitudo albi ad ſubſtantiam eſt ipſamet albedo, & ideo potius eſt cui eſſentia, quàm ſit dicenda de eſſentia. ſecunda concl. nullum accidens poteſt abſtrahi, aut definiri à ſubiecto. & hæc ſecundū Ariſt. & Auer. Iā d. verò omiſſa opinione aliorum ait, ꝙ inhærentia actualis accidentis eſt eius eſſentia: alio modo, & diuerſo limitant propoſitionem hanc Scot. & An. And. in Q. 1. qui præmittunt tres diſtinctiones. prima, ꝙ cum hoc nomen accidens ſit nomen concretum poteſt dupliciter ſumi, ſicut, & quodlibet nomen concretum. vno modo pro ſe ſignificato nominis. qui eſt conceptus, quem accidens naturaliter importat, qui eſt ipſa accidentalitas, ſiue ipſa accidentia; quod videtur ſinonimū cum hoc eo, quod dicitur inhærentia. alio modo poteſt ſumi pro illo ſubſtracto, quòd denominat hoc cōcretum accidens, quod eſt aliquod ens decem prædicamentorum ſiue ſit abſolutum, ſiue reſpectiuum, puta quantitas, qualitas, & relatio. ſecunda diſtinctio. inhærentia eſt duplex ſcilicet actualis, & aptitudinalis. actualis eſt ipſa vnio accidentis exiſtentis in ipſo ſubſtantia exiſtente, vt quidam actus, & perfectio cauſa potentiali perfectibili. inhærentia verò aptitudinalis eſt ipſa dependentia, ſiue eſſentialis ordo accidentis ſecundum ſuam quidditatem ad ſubiectum ſecundum ſuam quidditatem. differt autem hæc inhærentia ab illa: nam quæ eſt actualis, circunſcribitur à demōſtratio demōſtratione. n. abſtrahit ab exiſtentia,

&

& conſequentib. rem inquãtum exiſtit. aptitudinalis, autẽ qua eſt paſſionis ad ſubiectum demonſtratur. Itaque patet, quòd illa ſecunda eſt alia à prima; nam prima eſt exiſtentia, vel conditio propria exiſtentiæ. ſecunda verò ſemper ineſt ſiue ſubiecto exiſtente, ſiue non exiſtente. tertia diſtinctio, aliud eſt aliquid eſſe de eſſentia alicuius, velut, A. eſſe eſſentialiter, vel realiter idem ipſi A. primum quidem infert ſecundum; ſed non econuerſo: quia de eßentia præcisè eſt illud, quòd includitur in conceptu quidditatiuo A. & ideo ponit in ratione eius quidditatiua, non vt additum, ſicut animal eſt de eſſentia hominis. poteſt autem aliquid eſſe idem realiter, & eſſentialiter alicui; licet ſit extra eius conceptum formalem, & quidditatiuum, veluti unitas, & veritas, quæ ſunt paßiones entis: hæ enim ſunt extra conceptum formalem entis: & tamen non dicunt aliam rem ab ente. ſit igitur prima concluſio. neutra inhærentia eſt de eſſentia accidentis ſecundo modo ſumpti, ſcilicet accipiendo accidens pro eo, quod hoc nomine determinatur, & hoc ſiue ſit accidens abſolutum, ſiue reſpectiuum. Secunda conditio. inhærentia aptitudinalis eſt idem realiter, vel eßentialiter accidenti ſecundo modo ſumpto, ſiue ſit abſolutum, ſiue reſpectiuum. tertia, inhærentia actualis non eſt idem realiter accidenti ſecundo modo ſumpto, quod eſt abſolutum, nec eſt de eſſentia eius. Iauel. in Quæſtio. prima. alio modo definit quæſtionem contra opinionem Anton. Andre. in Metaph. & Paul. de Soncino, & inquit cum inhærentia ſit formaliter reſpectus; hic eſt duplex, actualis, & aptitudinalis. actualis eſt, qui conſurgit ex eo, quòd accidens actu receptum eſt

in ſubiecto, & durat quandiu remanet accidens in ſubiecto. aptitudinalis eſt, qui ex natura accidentis cõuenit accidenti poſito per poßibile, vel impoßibile, ꝙ non eſſet actu in ſubiecto: nam ſi daretur albedo ſeparata; adhuc ex natura ſua reciperet ſubiectum. & in hoc diſtinguitur inhærentia aptitudinalis ab actuali; quoniam aptitudinalis ſemper verificatur de accidenti, ſiue actu inſit ſubiecto, ſiue non: nam actu eſſe ſupponit aptitudinem. actualis autem non uerificatur, niſi accidens actu inſit. ſecundò aliquid poteſt eſſe de eßentia alicuius dupliciter. primo quia eſt idem eſſentialiter cum eo, non tamen de eo conceptu quidditatiuo, ſicut verum, bonum, & alia tranſcendentia ſunt idem eſſentialiter cum ente; ſed non ſunt de ratione formali ipſius: cum ſe habeant ad ipſum, ſicut propriæ paßiones. dico non ſicut additum, vt excludamus definitiones per additamentum; nam licèt ſubiectum ſit de conceptu quidditatiuo accidentis; tamen non pōt dici hoc ſecundo ſenſu de eßentia accidentis: quia nō eſt idem re cum accidente. poſtea declarat ſententiam Ariſ. diuerſimodè ſecundum diuerſas opiniones. primò exponit dictum Philoſophi ſecundum opinionem Ant. And. & Pauli, vbi ait Phil. alia dicuntur entia, eo ꝙ taliter entis, i. accidens eſt ens, in eo ꝙ eſt taliter entis. i. talis cauſæ, & in tali ordine cauſandi. ſed hæc expoſitio non valet: quoniam mens Phil. eſt, ꝙ ſint entia; eo ꝙ accidunt enti per ſe, quod eſt ſubſtantia, & ſic exponit Auer. in cō. 2. accidētalitas ergo, vel inhærentia eſt ratio formalis, ꝙ ſint entia, & non ꝙ cauſentur à ſubſtantia. & Paul. de Sontino ait, ꝙ verbum ex eo ꝙ taliter entis non intelligitur in rōne principij formalis; ſed efficientis, vel ſubiectiui. & hoc contradicit expoſitioni D. Tho. exponens eo ꝙ talis ſunt entis, i. eo ꝙ habent aliquam habitudinem ad ſubſtantiam. ergo talis habitudo eſt rō formalis, ꝙ ſint entia

Zim.

Zim. aliter gloſſat ſententiam Phil. Theo. 4. verba ſunt. non intelligitur, ꝙ accidentia ſint formaliter entia ratione habitudinis ad ſubſtantiam, ita ꝙ inhærentia ſit de eſſentia accidentis, vt multi putant: ſubiectū. n. & habitudo ad ſubiectum non eſt forma, neq; quidditas accidentis. & in fine, accidentia igitur formaliter ſunt entia per propriam, & intrinſecam rationē; non. n. qa ſubſtātia eſt ſuba, accidens eſt accidens. ppoſitio igitur famoſa, quæ dicit, accidentia ſunt entia, quia entis, uera eſt in genere cauſæ materialis, non formalis: nota. n. reduplicationis poteſt vnumquodq; genus reduplicare: tot. n. modis dicitur ſecundum ſe, quot dicitur cauſa. vt in lib. 5. Metaph. tex. 23. & ſic intelligitur dictum Auer. in lib. Deſtruc. in diſput. 6. in ſolutio. 6. dubij. ubi inquit. radix accidentium eſt, ꝙ ab alijs habeant ſuſtentationem, & quidditatem. ſimiliter etiam, quando dicitur. accidentia non eſſe entia ſimpliciter, intelligitur, quia non habent eſſe perfectum, ſicut habent ſubſtantiæ. declarat etiam ſententiam Phi. Ale. de Ales. dicens. patet, ꝙ ſecundum intentionem Phil. non poſſunt accidentia habere entitatem completam, ſicut habet ſubſtantia, cuius ratio eſt: quia ſi ita eſſet; non plus eſſet attributio accidentis ad ſubſtantiam, quàm ſubſtantiæ ad accidentia, ꝙ autē ſit entitas diminuta diuiſa contra entitatem completam ſubſtantiæ hoc pōt intelligi, ſic ꝙ hæc entitas diminuta non habeat attributionem ad ipſam completā; non enim omne diminutum aſpicit omne completum; licet ſemper aſpiciat completum. & hic modus imaginandi entitatem accidentis non eſt poſsibilis ſecundum Phil. quia ut ipſe ſentit, entitas diminuta accidentis ſemper aſpicit entitatem completam ſubſtantiæ, ita quòd ipſum accidens dicit entitatem diminutam, quæ eſt apta nata denominare entitatem completam ſubſtantiæ, & in ea fundari. & ideo ipſum

accidens non dicitur ens, niſi quia entis, hoc eſt dicere,ſua entitas diminuta eſt apta nata denominare ens completum, & apta nata eſſe entis completi.

Quæ.2. *Subſtantiam eſſe primum omnium,id eſt accidentium tempore declarat Phil. in tex. 4. attamen ratio eſt oppoſita;ſiquidem ea eſſet prior tempore. quod eſt falſum.præterea antequãm introducatur forma ſubſtantialis,adſunt accidentia diſponētia materiam ad formam. ergo accidentia priora ſunt ſubſtantia compoſita.tertio ſaltem eſſent eodem tempore: accidentia enim propria materiæ primæ, vt potentia, & priuatio, ſemper adſunt. & dimenſiones interminatæ. non eſt igitur vera concluſio. Sueſ. in Quæ 2. hanc dubitationem narratis diuerſis opinionibus explicat dicens, ꝙ ſubſtantia multifariam ab Ariſt. accipitur: nam in prædicamentis diuiſit eam in primam, & ſecundam. & in lib.7.Metaph.in formam,materiam, & compoſitum. ſed breuibus vſia Græcè hìc auditur,ut diſtinguitur contra accidens. & hoc pacto pro ea re intelligitur,quæ nec apta nata eſt alteri inhærere, nec actu alicui inhæret. prius tempore ſumitur hìc vt in lib.4. Phy. pro eo, quod eſt in aliquo tempore, in quo non eſt aliud: quo modo pater eſt prius tp̄e filio: in prædicamentis enim ſic definit. prius tempore eſt,quò aliquid antiquis. & in lib.5.Metaph.cap.de priori dixit, quòd priora tempore ſunt, aut quia remotiora ſunt à puncto præſentis temporis, aut quia de futuris puncto præſenti ſunt propinquiora. his uiſis explanat mentem Ariſt. ſed primò debes ſcire, ꝙ apud peripateticos eſſe ſine alio ſumitur interdū p exiſtere ſine alio, quō dicitur in lib. 4. Phy. vinum poteſt eſſe ſine amphora, & hoc pacto illud,quod loco ſubiecto ſeparari poteſt ab alio.dicitur poſſe eſſe ſine illo: alio modo pro habere eſſentiam independentem ab alio,ut dicitur in lib.12.Metaph.ꝙ intelligentia p̄t eſſe ſine or-*

be.

be.hinc ſequitur, ꝙ prius natura poteſt ſumi dupliciter, vno modo pro eo, qđ eſt prius ſeparabilitate: alio pro eo, quod eſt prius cauſalitate, illud dicitur prius natura quantum ad ſeparabilitatem, quod poteſt exiſtere per ſe alijs corruptis: illud autem cauſalitate, qđ habet ſuum eſſe independenter ab alio, & illud aliud dependet ab ipſo. & ideo dicit primò ꝙ ſubſtantia nõ eſt prior tempore accidentibus; quia eſſe prius tempore eſt eſſe prius in aliqua menſura, vt notauimus. ſecundò ꝙ ſumendo prius natura pro priori ſeparabilitate; non omnis ſubſtantia eſt prior accidentibus: quia ſaltem de ſubſtantia naturali propoſitiò eſſet falſa. tertiò, ꝙ ſumendo prius natura pro eo, ꝙ eſt cauſalitate prius; omnis ſubſtantia eſt prior natura accidentibus quibuſuis, unde omnis ſubſtantia omnibus ſuis accidẽtibus cauſalitate prior eſt. alio modo intelligit ſententiam Ioan. *Bacco. in lib. 2. D. 18. Quæ. 1. ar. 4. & ait quòd accidentia de genere quantitatis, & qualitatis, ſed quantitatis maximè, quam vocat Com. dimenſiones interminatas, neceſſariò præcedunt formam in materia. Auer. verò uult propoſitionem eſſe ueram de accidentibus generabilibus. ſed quoniam accidens generabile eſt duplex inſeparabile, & ſeparabile dicit, ꝙ ſubſtantia compoſita eſt prior tempore accidenti ſeparabili; de accidenti inſeparabili dicit, ꝙ ſubſtantia compoſita eſt prior ratione materiæ. aliter explicat Iauel. in Quæ 3. ſic, ait quantum ad D. Tho. aduerte, ꝙ ſicut in expoſitione tex. intendit dictum Philo. in tantum eſſe uerum; quia in tota latitudine accidentium non inuenitur accidens ſine ſubſtantia; ſed in latitudine ſubſtãtiarũ inuenitur ſubſtantia, vt Deus ſine accidente, et accipit ſubſtãtiã non, ut genus; ſed ut analogũ hoc loco Ari. Iãd. in Q. 5. ſequẽs Aue. hęc ſcribit, notandũ ſcđm Cõ. ꝙ quędam ſunt ſubſtantiæ ꝑpetuæ, vt corpora cæleſtia, & motores eorum: quædam corruptibiles,*

biles, ſicut illæ, quæ ſunt in noſtro conſpectu. ſic accidentia quædam ſunt æterna in identitate numerali, quædam generata de nouo ſecundum identitatem numeralem. & hęc ſunt duplicia, quædam ſunt inſeparabilia, vt riſibile homini: quædam ſeparabilia, vt albedo homini. Quapropter ſubſtantia præcedit accidens tempore loquendo de accidentibus ſeparabilibus. ſecundò eſt dicendum, ꝙ ſi loquamur de accidẽtibus inſeparabilibus; ſubſtantia præcedit accidens tẽpore ratione materiæ. Alex. de Ales. in com. ait, ꝙ ſubſtantia præcedit tempore accidens; quia non eſt de eſſentia cuiuſlibet ſubſtantiæ quod ſit ſub accidente, & ſibi non repugnat ſeparari ab accidente, & reperiri ſine eo. accidens autem poſterius ineſt; quia non poteſt ſeparari ab ea. notandum eſt ergo, ꝙ tempus poteſt accipi dupliciter: vno modo propriè, alio communiter pro omni duratione. & ſic accipitur hoc loco: quia ſubſtantia, quæ reperitur ſine accidente, duratione eſt ante accidens. ſiue pro duratione accipiatur æternitas, ſiue æuiternitas. Zim. in Q. 19. tractat hanc quæſtionem dicens, ꝙ à paucis eſt bene intellecta. ſed intellectus verus, ni fallor, vt ſcribit Cõm. intelligendo ipſam auctoritatem de quidditate ſubſtantiæ vniuerſalis, & generabilis, & corruptibilis. & ideo ceſſant argumenta Scoti, & An. And. de accidentibus cæli, & de æternis ſubſtantiis: de talibus enim non eſt ſermo. in ſubſtantiis autem corruptibilibus accidentia ſunt in duplici differentia. ſ. ſeparabilia, & inſeparabilia. Ariſt. in littera ponit tempore, & natura. vnde dico, ꝙ ſubſtantia ipſa ſeparabilium accidẽtium comparatione eſt prior tempore, reſpectu autem inſeparabilium eſt prior natura; quia non credo illa duo abre fuiſſe poſita ab Ariſt. cum igitur tex. habeat prioritatem temporis, & naturæ oportet, quòd non ſine cauſa ponantur illa verba. & mirum eſt, quomodo expoſi-

tores

tores non animaduertant ad hoc ſit Zima. Alb. verò cap.3.ferè eadem dicit, quæ Alex. de Ales. Egid. in Q.1.ſcribit ſic. reſpondetur ſecundum quoſdam, quòd tempus poteſt ſumi propriè, & ſecundum quod eſt menſura omnium motuum, vel pro quacunq; duratione. ſic ſubſtantia poteſt accipi ſecundum quod generabilis, & corruptibilis eſt, prout habet eſſe hìc, & nunc. & hoc modo ſubſtantia non præcedit accidens, quod eſt tẽpus. vel ſubſtantia poteſt ſumi ſecundum eſſe eſſentiæ, inquantum.ſ.eſt vniuerſale, non quod vniuerſale ſecundum rem ſit in intellectu: imo uniuerſale eſt in rebus & accidit tali vniuerſali eſſe in intellectu: & talis ſubſtantia, & ſi non tempore; tamen menſura menſuratur: quia omne, quod eſt uniuerſale, eſt menſura, vel eſt menſuratum. & hoc modo accipiendo tempus pro quacunq; menſura, ſubſtantia præcedit accidens tempore; quia eſſentia, & natura ſic accepta non eget ad ſui eſſentiam aliquo accidente. Auic. dat aliam explanationem huiuſmodi verbis dicẽs, quòd ſubſtantia præcedit accidens tempore, eſt verum in ſubſtantijs compoſitis: in hoc enim accidentia aduenìunt poſt compoſitionem. de his etiam, quæ fiunt ſimul cum ipſa compoſitione ſubſtantiæ, eſt uerum: quia ſubſtantia id eſt materia præcedit accidentia tempore in eodem compoſito. poteſt quoq; dici, quòd multa ſunt uera per ſe, quæ ſunt falſa per accidens: hæc enim eſt vera ſententia, homo per ſe non eſt albus, nec per ſe niger, nec medio colore. ſic hæc eſt uera. ſubſtantia eſt prior accidente tempore. & in eo quod ſubſtantia ſeparabilis eſt fundatur Phil. in declaratione illius dicti. unde ſi inſpiciantur diligenter tres expoſitiones datæ, palam fit quod omnium poſitionum radix, & fundamentum eſt illud idem, quod dicit Ariſt. quod licet ſubſtantia nulla ſenſibilis ſit ſine accidente; tamen quia non eget per ſe accidente quantum ad ſuam eſſentiam, & per ſe

poteſt

poteſt ſeparari; debet intelligi, quòd præcedat accidēs tempore. Quare ſubſtantia ratione ſuæ eſſentiæ præcedit accidens tempore, & eſſe actuale. Alio modo explanant concluſionem. Scot. in Q. 2. & Ant. Andr. verba ſunt. quando ſubſtantia dicitur prior tempore, non accipitur tempus, ut definitur in lib. 4. Phy. nam prioritas temporis eſt ipſius ſubſtantiæ, ut ſubſtantia eſt. ſed tempus non eſt menſura niſi motus, & quietis, & eorum quæ ſunt in motu, & quiete. ſubſtantia autem ſecundum ſe non eſt aliquid tale; ſed abſtrahit à motu, & quiete. Deinde non accipitur hoc loco tempus pro quacunq; duratione, vel menſura extrinſeca ſucceſſiua alia ab eſſentia rei: nam de illa eſſet quæſtio: nam ſubſtantia poſſet illam præcedere, cū ſit ei accidens, & ſic præcederet illam duratione, & tunc quæratur de illa duratione, & ſic in infinitum. tertiò prius tempore hic accipitur, ſicut patet in littera, quod poteſt ſeparatim eſſe ſine alio, & aliud non ſine ipſo. & hoc modo ſubſtantia eſt prior omni accidente uno modo, & alio non. vnde ſciendum eſt, ꝙ prius tempore eſt poſſe habere ſine alio exiſtentiam actualem, & priorem quantum eſt de ſe, ita ſcilicet quòd ſibi non repugnat, eo quòd in nihilo dependet ab eo. & tale prius ſatis poteſt dici prius natura: nihil enim eſt prius natura, quod non ſit etiam illo modo prius tempore quòd autem aliquid poßit præcedere aliud illo modo, poteſt eße dupliciter. primò, quia non dependet ab illo. ſecundò, quia non eſt cauſa neceſſaria illius. ad propoſitum dico, ꝙ ſubſtantia comparata ad accidentia ſeparabilia eſt prior tempore vtroq; modo. comparata autem ad accidens inſeparabile, vt ad propriam paßionem, eſt prior uno modo. ſ. quia non dependet, ſed non alio modo, quia ſcilicet eſt cauſa, imo habet cauſam neceſſariam reſpectu paſſionis; . ideo non eſt prior hoc modo.

Sub-

Subſtantiam eſſe accidentium primum definitione ſtatuit Ariſt. eodem tex. ꝙ multis videtur falſum : intellectus enim poteſt intelligere albedinem ſine ſubiecto; ergo & definire. deinde Ari. definit accidens. hinc ſubſtantia eſt extra eſſentiam accidentis . ergo non eſt ponenda in eius definitione . tertiò prius nota nobis ſunt accidentia , & poſtea ſubſtantia. explicat ſententiam Iand. in Q 4. ſic. ex natura rei ſubſtantia præcedit accidens definitione. & notandum, ꝙ aliud eſt eſſe prius notitia, & aliud prius definitione: quia aliquid dicitur eſſe prius notitia cognitione confuſa . ſed prius definitione eſt prius cognitione dearticulata. & ideo multum refert dicere, ꝙ ſubſtantia præcedat accidens notitia, id eſt cognitione confuſa, & ſubſtantia præcedit accidens definitione, id eſt cognitione diſtincta. unde ſicut ſubſtantia præcedit accidens notitia confuſa, & hoc ordine dignitatis; ſic ſubſtātia p̃cedit accidens definitione. i. cognitione diſtincta , & hoc ēt ordine dignitatis. ſed contra euenit de prioritate accidentis quò ad ordinem generationis. aliter dicit Sues. in Q 3. & id ſic. Illud prius definitione dicitur, q p̄t definiri ſine aliquo, & illud non ſine ipſo . unde eſt ſenſus, ſi in cuiuſuis accidentis definitione cadat ſubſtantia, ut ſubiectum. pro dilucidatione ergo debes ſcire, ꝙ in definitione accidentis cadere ſubiectū pōt intelligi dupl. uno modo determinatè, ut lignū, uel ignis vel aliquod id genus. alio modo cōfusè ad ſenſum, quo logicorum quidam utuntur, quod cadat aliqua ſub̃a in definitione accidētis; nulla tamen ſub̃a in illius definitione cadat. Scd̃o debes ſcire, ꝙ accidētia ſunt in dupl. differentia, q̃dā propria , vt q̃cūq; certū ſubiectū ſibi limitant, vt ſimitas: q̃dam cōia, non quia ſubiectū non requirant; ſed quia determinatum non requirunt. his ſuppoſitis dico, ꝙ ſi loquimur de proprĳs accidentibus in illorum definitione cadit ſub̃a, & certa, data ſub̃a cadit. Quæ. 3.

cadit. ſi autem loquimur de accidentibus communibus; in definitione illorum cadit aliqua ſubſtantia confuſè, nulla tamẽ ſubſtãtia determinata cadit. Iauel. in Q.3. ait, quòd dictum Phi. poteſt dup. pertractari, primò ſi eſt verum, vt legitur. ſecundò ſi ita eſt uerum, quòd ſit neceſſe abſolutè, & ſecundùm ſe accidens definiri per ſubſtantiam, & non econuerſo, ſiue ſumatur accidens in concreto, ſiue in abſtracto. quantum ad primum ſenſum ponitur talis concluſio affirmatiua. ſubſtantia eſt prior accidente definitione. quantum ad ſecundum ponitur hæc concluſ. ſi debet haberi perfecta cognitio de accidente; neceſſe eſt, ut definiatur per ſubſtantiam unde ait D.Tho. in com. ꝙ ſicut in definitione ſimi ponitur naſus; ita in definitionem cuiuslibet accidentis ponitur ſubiectum. & ideo ſicut animal eſt prius definitione, quàm homo; quia definitio animalis ponitur in definitione hominis; eadem ratione ſubſtantia eſt prior definitione accidentibus. Zim. theoremate.9. eadem ferè, quæ D.Tho. & ſic Alber. cap.3.

Quæ.4. Sic ſubſtantiam eſſe priorem cognitione vult Ariſt. in eodem tex. inſtant tamen aliqui, & dicunt omnis noſtra cognitio habet ortum à ſignis, & ſigna ſunt ut plurimum accidentia rerum. ergo prius nota ſunt accidentia nobis, quàm ſubſtantiæ. & in lib.1. de anima legitur, ſubſtantia non cognoſcitur niſi per cognitionẽ accidentium. ergo accidentia priora. declarat ſententiam Alex. de Ales dicens, ꝙ prius notitia poteſt eſſe duobus modis: uno modo quaſi paſſiuè, ut ſit ſenſus, prius ideſt prius cognitum, ita quòd illud uocetur prius notitia, ſuper quod fertur noſtra notitia, & cognitio prius. ſecundo modo poteſt intelligi prius notitia quaſi actiuè, quaſi dicatur prius notitia, quod facit maiorem notitiam; non quia prius cognoſcatur à nobis; ſed quia quando cognoſcitur, facit maiorem notitiam

titiam de re, quam aliquid aliud, primo modo prius notitia, accidentia poſſunt eſſe prius notitia ipſa ſubſtantia, & quadam prioritate temporis. ſed ſecundo modo ſubſtantia eſt prior. & Zim.theo.9.ait ſubſtantia præcedit cognitione accidentia, nam ſubſtantia demonſtrata, quæ eſt ueriſsimum ens, & manifeſtum, & conceſſum ab omnibus, ut ait Com.in com.2. 3. 5. melius notum ſit per prædicata quidditatiua ſubſtantię, quam per prædicata eſſentialia de genere accidentis. & regula eſt, quòd in his, quæ ſunt circa primum in aliquo genere, ordo eorum attenditur penes acceſſum maiorem, uel minorem ad primum. cum igitur in hac diuiſione, qua diuiditur ens in ſubſtantiam, & accidens ſimpliciter, primum ſit prima ſubſtantia: (nolo enim contra uulgares, ꝙ Deus, & intelligentia ſint principia talis entis extra animam diuiſi in ſubſtantiam, & accidens, & non partes ſubiectiuæ;) manifeſtum eſt per ſe, quòd indiuiduum prædicamenti ſubſtantiæ præcedit indiuidua aliorum prædicamentorū. cum igitur quidditates de prædicamento ſubſtantiæ ſint magis intimæ primæ ſubſtantiæ, quàm ſint quidditates accidentium; ideo ſubſtantia hoc pacto eſt cognitione prior. Iauel.in Q.3.ponit tres diſtinctiones, quarum prima eſt.cognitio ſubſtantiæ eſt duplex. prima eſt conceptiua, à qua ſumitur conceptus ſubſtantiæ. ſecunda eſt diſcurſiua, qua concluditur aliquid de ſubſtantia. ſecunda diſtinctio, cognitio ſubſtantiæ conceptiua eſt duplex. quædam quò ad conceptum confuſum, quædam quo ad diſtinctum. conceptus confuſus eſt, quo apprahenduntur prędicata uniuerſalia: ut quando apprahendo de homine, quòd eſt ens. diſtinctus autem; quando apprahendo prædicata proxima, & propria, ut cum de homine apprahendo, quòd eſt animal rationale. Tertia eſt, cum intelligimur de pirioritate cognitionis. quò ad cognitionem conceptiuam,

aduer-

aduerte, quòd prioritas cognitionis ſubſtantiæ reſpectu cognitionis accidentis poteſt conſiderari ſecundum ordinem perfectiones, vel ſecundum ordinem generationis. primo quidem modo dicitur cognitio prior, quæ magis perficit intellectum, & quæ eſt de perfecto ente. ſecūdo autē modo dicitur cognitio prior, quę eſt obiecti prius appræhenſi ab intellectu. unde ſi ſubſtantia prius cadit in noſtrum intellectum, quàm accidens; eſt prior cognitione ſecundum generationē. ſi autem cadit accidens; erit poſterior. quò ad prioritatem cognitionis ſecundum perfectionem, ſubſtantiæ eſt prior cognition eaccidente. quantum ad prioritatem cognitionis conceptiuæ ſecundum generationem ſcribit duas concluſiones, prima, ſubſtantia quò ad prædicata communia, à quibus trahitur cognitio confuſa, prius apprehenditur ab intellectu noſtro, quàm accidens. ſecunda, ſubſtantia quò ad conceptum diſtinctum, quo apprahendimus eius preprium genus, & differentiam, cognoſcitur poſterius accidente. aliam ſolutionem dat Sucs. in Q. 4. & ſic. ſupponendum eſt prius Ariſt. in toto proceſſu hoc fuiſſe locutum ſemper de ſubſtantia uniuerſali. ſecundò ſupponit, quòd ſubſtantiam uniuerſalem, de qua loquitur in toto proceßu præcedere accidentia cognitione, bifariam eſt, aut comparando ſubſtantiam ad accidens, aut comparando ſubſtantiam, & accidens reſpectu primarum ſubſtantiarum, quæ ſunt indiuidua ſubſtantiæ. & comparando ſubſtantiam, eſſe pt rurſus bifariā, aut ordine pfectionis, aut ordine generationis. Itaq; dicit, ꝙ cōparando ſubſtantiam, & accidens inter ſe, ſubſtantia præcedit accidens ordine perfectionis; non autem ordine generationis. ſec. comparando ſubſtantiam uniuerſalem, & accidens ad indiuidua ſubſtantiæ, ſubſtātia vniuerſalis præcedit cognitione accidentia. ex his ſequitur Ariſt. nihil aliud uelle, dum ait ſubſtantiam præ-

præcedere accidentia cognitione, quam q, uniuerſalia ſubſtantiæ eſſentialius, & formalius declarant indiui dua ſubſtantiæ, quàm accidentia. alio modo remouet dubium Iand. in Q. 3. qui inquit ſubſtātiæ notitia præcedit eam, quæ eſt accidentis, nobilitate, & perfectione; non autem via generationis. ſic quoque Alb. cap. 3. Scot. Q. 3. & An. And. Q. 4.

Aſſerit Ariſt. in tex. 7. formam eſſe priorem, et magis ens materia, & ipſo, q ex vtriſq;. contrà eſt ratio, nam materia nihil eſſentiale adderet compoſito, & perfectionis; cum attamen ſit pars eius eſſentialis. Secundò, nobiliores operationes arguunt nobilitatem in eſſentia, ſed à compoſito perficiſcuntur operationes nobiliores, quàm à forma p ſe ſumpta. ergo nobilius eſt compoſitum: forma. Tertiò, nobilius eſt, qđ habet, quod alia ſint ordinata ad ipſum, quàm illud, quod ad tale ordinatur, vt ad finem. ſed materia, & forma ſunt pp compoſitum ergo cōpoſitum nobilius eſt forma: anima enim, & corpus ſunt pp corpus animatum. & Auer. in lib. 12. Metaph. com. 15. ait compoſitum eſſe maioris nobilitatis, q̄ materiam, & formam. Vltimò forma uidetur perfici à compoſito; cum præter proprium eſſe ſit eſſe cōpoſitum, q cōicatur forma, & materiæ, quæ dicuntur generari, & exiſtere ad exiſtentiam, & generationem compoſiti. Declarat theorema hoc An. Andr. in Q. 6 dicens tres concluſiones. pri. eſt, forma eſt prior materia, & magis ens. Secunda, forma eſt prior compoſito. Tertia, forma non eſt magis ens compoſito. & quando Ariſt. ait in tex. econtra; Reſpondet, quòd magis & prius intelligitur non ſecundum perfectionem, ſed ſecundum principalitatem, & independentiam. Et ad argumentū unū, ubi dicitur, q materiæ proprium eſt ſubſtare, ait, quòd per ſe ratio ſubſtantiæ non eſt ſubſtare in potentia receptiua, ſicut ſubſtat materia, ſed ratio per ſe ſubſtantiæ eſt Quæ. 5.

per

per ſe exiſtere ſeparabilis ab alijs non dependens, ſed illud non conuenit materiæ niſi per formam. & multa ex his etiam Scot. in Q. 6. alio modo declarat opinionem Phil. Sues. in Q. 5. dicens. debes ſcire, ꝙ forma apud ueteres conſuenit aliquando accipi pro omni eo, quod aliud format, atque perficit. aliquando dicitur forma, quæ unà cum materia compoſitum conſtituit: & ideo forma ab informando dicta eſt. Materia aliquando ſumitur pro ſubiecto operationis, uel cõtemplationis: aliquando pro partibus quantitatiuis: interdum pro ea parte, quæ cum forma ipſum conſtituit compoſitum. in propoſito materia eſt accepta tertio modo, & forma ſecundo, ſic & compoſitum, quod ex his conſtat. ſed pro dilucidatione primò ſupponamus maiorem perfectionem alicuius non attendi niſi pænes perfectionem operationis, ſaltem occaſionaliter. quod addo propter calculatores, qui ſunt in hac re diuerſi. ſecundò ſupponamus unum dici poſſe magis ens altero, atq; principalius; quia minus dependet. his ſuppoſitis ſit prima concluſio. forma eſt materia prior perfectione, & magis ens. ſecunda pro mente etiam Ariſt. in tex. forma eſt perfectione prior compoſitum. & notandum eſt, quòd formam eſt propter compoſitum, quò ad actum ſubſiſtendi: & compoſito propter formam, quò ad actum eſſentiæ, atque eſſendi. aliter gloſſat ſententiam Zim. Theoremæ. decimo, dum inquit. non intelligitur, quòd forma ſit prior materia: quia operatio formæ, & modus operandi ſit præſtantior operatione materiæ, ut quidam ſomniarunt. dicamus igitur iuxta doctrinam Ariſtot. quòd cum forma ſit actus, & materia potentia, & actus ſimpliciter ſit prior potentia; ideo forma eſt magis ens; & perfectius ens, quàm materia. & in hac deductione concordãt cum Auer. Albe.

Scot. & D. Tho. ſed in ſecunda concluſione, in qua dicitur, quòd eadem ratione forma eſt prior compoſito, eſt non parua difficultas. Siquidem Alb. & D. Tho. & Scot. videntur in hoc concordare: nam, cum forma ſit prior materia, quæ quidem materia, cum ſit principium compoſiti prior eſt compoſito; eadem ratione forma erit prior compoſito: quia quicquid eſt prius priore, eſt prius poſteriore. ſed dicamus cum Auer. quia dixit conſequenter iuxta principia ſacta, quòd eadem ratio, ea cauſa, quia forma erat prior, & magis ens, quàm materia, eadem eſt propter quã eſt prior compoſito, & eſt actualitas ipſius: nam compoſitum non eſt in actu, niſi propter formam, quemadmodum, & ipſa materia. & cum dicitur, quòd materia, & forma ſunt propter compoſitum, vt finem; ait non propter finem cuius gratia, ſed cui. & ita dicit expreſſè Com. ꝙ anima, & corpus ſunt propter corpus animatum. & forma non ordinatur ad compoſitum, ut perficiatur à compoſito; ſed vt perficiat illud. & ideo perfectior illo. Dico igitur, quòd eſſe actu, quod habet tam materia, quam forma compoſita eſt ab ipſa forma, cui debetur tale eſſe per eſſentiam; ſed materiæ, & compoſito per participationem. vnde forma non dicitur rectè exiſtens; ſed exiſtentia: eſt enim, qua omne exiſtens exiſtit in his materialibus. & vbi legitur, quòd compoſitum ſit magis ens; hoc eſt uerum quantum ad famoſitatem; ſed non quantum ad rei veritatem, vt Com. in lib. 2. de anima com. 3. & in lib. 2. Metaph. com. 16. & aduerte, quòd dicere compoſitum continere plus de eſſentia, quàm forma, & dicere continet plus de quidditate, & perfectione differt: nam eſſentia, & quidditas in conceptis cum materia diſtinguitur. Iauel. limitat concluſionem, & ſcribit tres concluſiones. prima, forma, inquantum actus, eſt prior natura, & tempore,

& eſt magis ens, quàm materia, inquantum potentia. Secunda, forma eſt prior compoſito: eſt enim principium, & cauſa. Tertia, licet forma ſit prior compoſito; non tamen eſt magis ens, & perfectior. declarat etiam quo modo forma ſit prior compoſito Alex. de Ales ſic. forma aliquam prioritatem habet reſpectu compoſiti; quia eſt ratio eſſendi: non quia ſit illud, quod eſt, ſed quia eſt ratio eſſendi ſubſtantiam; non quia propriè ſit ſubſtantia. ſi ergo conſideretur illud, quod eſt per ſe, vel ſubſtantia; compoſitum magis eſt ſubſtantia, quàm ipſa materia, & forma, quæ non ſunt, niſi in compoſito: ſed non, quia hæc ratio eſſendi eſt à forma; ideo cauſaliter loquendo forma habet reſpectu compoſiti rationem prioritatis. notandum tamen, ꝙ non ſequitur, hoc eſt ratio illius, ergo eſt illud, eo modo, quo eſt id cuius eſt ratio, & cum Phil. ait formam eſſe prius ens compoſito: hoc eſt intelligendum, quòd forma eſt ratio eſſendi: ita quòd eſſe eſt à forma, & eſt in compoſito: in forma aũt quaſi cauſaliter, ſicut in eo, quod eſt ratio eſſendi: in compoſito verò ſubiectiuè & formaliter, ſicut in eo, quod eſt, & ſicut ratio eſſendi, & illud, quo eſt aliquid cauſaliter, modum prioritatis habet reſpectu illius, quod eſt ab hac cauſa, & ratione eſſendi; ita forma, quæ eſt ratio eſſendi, habet modum prioritatis reſpectu compoſiti.

Qua. 6. *Materiã non quid, nec quale, nec quantũ, quibus eſt ens determinatum eſſe, legitur in tex. 8. ſed anteà eã appellauit ſubſtantiam, & aliis in locis. Explicat propoſitionem Iand. Q. 6. ſic, primo ꝙ materia prima eſſentialiter diſtinguitur ab actu, & forma, & licet nõ ſit idẽ cum actu eſſentialiter, nõ tamẽ ſtat vnquã ſine actu. Secũdò, materia prima diſtinguitur etiam à priuatione pura, quæ tamen eſt propriũ accidens materia prima, vt vult Ariſ. in li. 1. Phy. vnde nec eſt actu*

ens

ens nec etiam priuatio,ſed quid mediũ.alio modo explanat propoſitionẽ Sueſ.in Q.6.dicẽs,Dilucidatio huius diſputationis non eſt difficilis; quia oẽs volumus materiã eſſe ens,& amplius ens in potentia,vt Plato ẽt affirmat in Timeo.& Ploti.in lib.de Materia,Alcionius ĩ li.de Doctr.Platonica, Simp.ẽt & Themiſt. idẽ dicunt.At verò Ariſt.materiã eſſe ens in potentia nactus fuit ex tranſmutatione.hinc ſequitur materiã eſſe ens ſubiectũ in potentia. quõ añ ſit in potentia,eſt aduertendũ,quid potentia bifariã dicitur, aut in potentia obiectiua, vt roſa nunc:aut ſubiectiua, vt ſuperficies dealbanda.vnde materia, vt reſpicit formam ꝑ agens ipſum deducibilem dicitur eſſe in potentia directiua:ſed vt agens abſolutè reſpicit, in potẽtia ſubiectiua,quæ fit ab agẽte paßiua. materia igitur eſt ens,& in potentia.ad hunc modum Iamblicus in lib. de ſecta Pythagorica conciliat Platonem cũ Ariſt. nã ens,apud Plato.poteſt ſumi,quẽadmodũ apud Ariſt. pro omni eo,quod contra nihil diſtinguitur.& hoc pacto materia ſub ente continetur, & vnitas, & dualitas, & omne quod non eſt nihil. alio modo pro ente diuiſo in decem prædicamenta, quod quidem ex prima proficiſcitur vnitate; & hoc pacto materia nõ eſt ens. & non ſequitur,vt aliqui putant,materia nõ eſt ens prædicamentarium; ergo nihil eſt. Quare dixit Ariſt.materiam nec quid, nec quale eſſe. declarat ſententiam hanc Zim & theo.15.his verbis. aliqui volunt hanc propoſitionem. non eſſe de mente Ariſtot. ſed antiquorum; ait enim ex his ſpeculantibus accidit ſubſtantiam eſſe materiam & cæt. nos autem dicimus materiam ſecundum ſe non eſſe quid, ideſt quidditatem in actu, nec quantitatem, nec aliud accidentium, per quæ diuiditur ens. & quando ait non eſſe quid; non intelligitur, quòd nullo modo ſit ſubſtantia, ſed

quòd non eſt ſubſtantia in actu, & multa alia. Et ſubdit. Intelligitur materiam non eſſe quid, nec accidẽs, quia non eſt quidditas, nec quidditatem habens in actu nec ſubſtantialem, nec accidentalem. ſed eſt entitas quædam in potentia ad omnem formam. ſimiliter eſſe ens in potentia nõ diſtrahit intellectum materię; quia materia in ſecunda ſui notione conſtituitur per potentiam, vt Com. in lib. de ſubſtantia Orbis, & Themiſtius. ſed Ant. And. in Quæ. 6. à quo forte accepit Sueſ. explicat opinionem Phil. & duo ſcribit, primum, quòd materia eſt ens, ſecundum, quòd materia eſt ens in potentia. Et ens in potentia dicitur dupliciter: vno modo, ut obiectum potentiæ, in quo eſt potentia: alio modo ſicut terminus potentiæ, ad quem eſt potentia. exemp. primi, ſuperficies dealbanda. ſecundi, albedo generanda. prima potentia dicitur ſubiectiua, ſecunda obiectiua. ad propoſitum materia dicitur ens in potentia non obiectiua. ſed ponitur ens in potentia ſubiectiua eo modo, quo ſuperficies eſt in potentia ad albedinem, ita quòd materia eſt ens receptiuum actus ſubſtantialis primò, & accidentalis ſecundariò. materia ergo licet ſit ens actu entitatiuo, quia eſt aliquid diſtinctum extra cauſam ſuam; tamẽ diſtinguitur contra actum ſpecificum, & formalem. Ariſt. autem in tex. locutus eſt, ſecundum opinionem Antiquorum. Hæc & Scot. Iauel. verò in Quæſt. 5. ponit tres concluſioues. Prima, materia eſt ens. Secunda materia eſt ens reale, quod eſt ſubſtantia. Tertia, materia eſt ita ſubſtantia, quòd eſt in pura potentia, quæ nullo modo eſt actus, nec actu ex ſeipſa, ſed omnem actualitatem habet à forma ſic. Iauel. & Baccon. 2. ſent. Diſt. 12. Quæſt. 1. Alex. verò de Ales declarat in com. ſententiam Phil. auctoritate Auer. dicens. materia eſt quid ſubſtans omnibus decem prædicamentis. vnde eſt in potentia ad decem prædicamenta.

menta. ad cuius maiorem euidentiam notandum eſt, quòd eſſe prædicamenti eſt eſſe formale. materia autem de ſe non habet eſſe formale; aliquid enim habet materia de ſe, & aliquid accipit per vim agentis. de ſe habet, quòd ſit ens in potentia: per vim agentis habet eſſe formale: & ideo iure dictum eſt, quòd de ſe nec eſt quid &c. Si autem plura videre cupis circa præſentem Quæſtio. lege in libro primo Phy. Quæſtio. 22.

Affirmatur in tex. 20. quoquid erat eſſe, eſſe idē cum eo, cuius eſt, quod multipliciter videtur eſſe falſum, primò auctoritate Phi. in lib. 3. de anima text. com. 9. vbi ait: aliud eſt magnitudo, & magnitudinis eſſe, & caro, & carnis eſſe. Secundò, quodquideſt erit multiplicabilis in infinitum: quia ſi quidditas hominis eſt idem cum homine, & homo habet quidditatem; illa etiam quidditas habebit quidditatem. & tunc quæro quodquid illius quidditatis, vel eſt idem cum eo, cuius eſt, vel aliud. ſi non eſt idem; pari ratione, nec in ipſo fuit idem. ſi autem idem; illa quidditas habebit aliam quidditatem, & ſic in infinitum. Explanat propoſitionem hanc Scot. & Ant. And. in Quæſt. 7. qui præmittit aliquas diſtinctiones. Prima eſt, quòd idem quandoque concipitur confuſè, & quandoque diſtinctè. primo modo ſignificatur per nomen. Secundò per definitionem. primo modo dicitur illud, cuius eſt quodquideſt. ſecundo modo dicitur quid. vnde quodquideſt, & cuius eſt nihil differunt niſi in diuerſo modo concipiendi idem. Secunda diſtinctio, ſicut forma poteſt ſumi dupl. ita & materia: nam materia, & forma ſe opponuntur relatiuè. forma autem ſumitur dupliciter, vel pro forma partis, vel pro forma totius. exemp. primi, anima hominis: ſecundi quidditas hominis, quæ eſt humanitas. ſimiliter dicitur materia vno modo, quæ cor- Quæ. 7.

reſpondet formæ patris, & ideo materia eſt pars eſſentialis compoſiti. alio modo dicitur materia, quæ correſpondet formæ totius contrahens quidditatem ad eſſe hoc, & hæc eſt proprietas indiuidualis, quæ tamen ipſa quidditate ſpecifica cõſtituit indiuiduum ſpeciei vnum ens per ſe. Tertia diſt. eorum quæ ſunt, quædam ſunt entia per ſe, & quædam per accidens. exemp. primi. decem genera, omnes ſpecies, & omnia indiuidua, quæ ſunt per ſe in genere. exemp. ſecundi, omnia aggregata ex rebus diuerſorum prædicamentorum. Quarta Diſt. quædam habent quodquideſt primò, & per ſe, vt homo, & qualibet ſpecies compoſita vniuerſalis. quædam alia habent quodquideſt per ſe, ſed non primò: vt hic homo ſingularis abſtrahens ab exiſtentia, & tempore. & tale indiuiduum eſt per ſe in genere; quia non includit res diuerſorum generũ. quædam habent quodquideſt nec per ſe, nec primò; ſed per accidens: ut hic homo exiſtens, et ens in tempore; nam tale indiuiduum includit aliquod accidens extra rationem quidditatis. ſit ergo prima concluſ. In dictis per ſe eſt idem quodquideſt cum eo cuius eſt. Secunda in dictis per accidens non eſt idem, quodquid eſt cum eo cuius eſt. & nota ꝙ carnis eſſe accipitur pro quidditate, vt caro pro carne habente materiam indiuidualem. aliter gloſſat ſententiam Egid in Q. 3. ſic dicens. Auic. in lib. 7. quòd in his, quæ ſunt per ſe, ſcilicet in ſubſtantijs, eſt idem quidditas cum eo, cuius eſt quidditas, in alijs autem non. propter quod difficilis eſt, & de per ſe, & de eſſe idem aliquid cum alio? nam eſſe idem aliquid cum alio poteſt eſſe dupliciter, aut ꝙ nihil ſit in hoc, ꝙ non pertineat ad naturam, ſcilicet cum quo eſt idem. aut ꝙ ſit hoc directè. ſimiliter eſſe per ſe intelligitur, aut quia aliquid non habet eſſe in alio, vt in ſubiecto, ſicut accidens: aut per ſe eſt, quod non habet aliquod accidẽs,

nec

nec implicat aliquod accidens in his, quæ non ſunt in ſubiecto; vt accidentia, quidditas eſt idem cum eo, cuius eſt; ideſt non comprahendit aliquid, quod non ſit de natura eius, cuius eſt quidditas. ſed per hunc modum illud, cuius eſt quidditas, non omnino eſt idẽ quidditati; quia licet non in ſe; tamen ratione ſuppoſiti ſingularis implicant aliquid, quod non eſt de natura quidditatis. & hoc eſt materia ſignata, quæ eſt per accidens idem quidditati. Quare eſt aduertendum, quòd implicare aliquod accidens eſt tripliciter: quædam enim ſunt, quæ nec per ſe habent accidens, nec per aliud implicant, vt cauſa prima. aliqua ſunt, quæ per modum implicant aliquod accidens, vt ſubſtantiæ ſenſibiles. quædam, quæ medio modo, vt intelligentiæ: quæ primo modo nihil implicant nec per ſe, nec per accidens. & de his per omnem modũ poteſt prædicari ſua quidditas, & omnino idem ſunt ſua quidditas, & ſuum eſſe. quæ verò ſecundo modo implicant aliquod accidens, vt ſubſtantiæ ſenſibiles; non ſunt penitus idem cum ſua quidditate abſtractiuè loquendo: quia implicant materiam, quæ non eſt pars quidditatis. quæ medio modo ſe habent, ut intelligentiæ, licet non implicent hanc materiã; implicant tamen eſſe actuale. & ideo partim idem ſunt cũ ſua quidditate, partim nõ, & multa alia, quæ ibi lege. Explanat theorema hoc quoq; Zim. in Q. 39. & ait. melius eſt dicere iuxta viam antiquam Peripateticorum, quàm vbiq; locorum ſequitur Auer. ꝙ in cõceptis cum materia, i. in his generabilibus, et corruptibilib. aliud eſt quidditas, et aliud eſſẽtia. vnde Auer. in li. 3. de aïa com. 9. ait. Cauſa, propter quam hæ duæ intentiones non inueniuntur in omnibus entibus, eſt ꝙ quidditas, & eſſentia in entibus ſimplicibus eſt idem: non ſunt enim n materia. pro quo debes ſcire, ꝙ in rebus cõpoſitis x materia, et forma, ipſa forma eſt tota qdditas: qa

ipſa eſt obiectum intellectus : nam vniuerſale eſt obiectum intellectus, forma autem eſt ſubiectum vniuerſalitatis, vt Com. in li. 1. cœli com. 92. materia autem; quia eſt primo diuerſa à forma, nec habens formam; ideo nec eſt quidditas, nec pars quidditatis, etiam ſi ſit quædam eſſentia alia à forma. & nota, ꝙ refert multum apud Peripateticos dicere aliquid eſſe eſſentiam alicuius rei, & dicere illud eſſe illius rei quidditatem in generabilibus, & corruptibilibus. vnde Auer. in com. 21. inquit ſoluendo quæſtionem ſophiſticam quærentium, vtrum quidditas hominis ſit eadem cum homine, aut aliud ab homine, quidditas hominis eſt homo vno modo, & non eſt homo alio modo, vt eſt forma hominis, & non eſt homo, qui eſt congregatus ex prima materia, & forma. vnde accipiendo hominem, pro hominis quidditate forma hominis eſt homo. ſed ſumendo hominem pro eſſentia illa, quæ eſt quid congregatum, ſeu compoſitum ex materia, et forma, quidditas hominis non eſt homo. Et aduerte, quòd etiamſi ſecundũ Com. materia non ſit pars quidditatis; attamen debet poni in definitione ſubſtantiæ compoſitæ ex materia, & forma. Iand. verò in Q. 11. hæc narrat; quòd de numero entium. quædam ſunt dicta ſecundum ſe, & quædam ſecundum accidens, vt Ariſt. in tex. præterea de numero entium ſecundum ſe dictorum duo ſunt modi: quædam enim ſunt compoſita ex materia, & forma, vt ſubſtantiæ generabiles, & corruptibiles. quædam ſunt compoſita ex diuerſis formis, id eſt, ex vniuerſali, & ſp̄ẽ, ſiue proprio, vt ſpecies eſt compoſita ex forma vniuerſali generis, & forma propria, ut differentia. vnde eſt dicendum, quòd in dictis ſecundum ſe, quæ ſunt compoſita ex materia, & forma ipſum quodquideſt, & cuius eſt non ſunt omnino idem; ſed tantum ſecundũ vnam partem, vt formam; ſed differunt ratione materiæ.

teriæ. Secundò, quòd in dictis ſecundum ſe, quæ ſunt compoſita ex diuerſis formis, vt vniuerſali, & ſpeciali, quodquideſt, et cuius eſt, quodquideſt omnino ſunt idem ſecundum omnem partem, & non differunt, ſecundum partem. Tertiò in dictis ſecundum acciddens, quodquideſt non eſt idem cum illo, cuius eſt quodquideſt: homo enim albus ſignificat duas quidditates, quarum vna eſt prima, alia ſecunda; quia ſubſtantia eſt primò ens, & accidens ſecundariò. Quare ſciendum eſt, quòd quidditas hominis albi poteſt comparari ad duo, vno modo vniformiter, vt quidditas hominis ad hominem, & quidditas albedinis ad albedinem. & hoc pacto comparando quod quideſt, & cuius eſt eſſent idem. alio modo poſſunt comparari difformiter, vt quidditas hominis ad albedinem, & quidditas albi ad hominem: & hoc modo non ſunt idem; quia ex eis non fit vnum per ſe. Exponit etiam Sueſ. in Quaſt. 7. hanc diſputationem, vbi ait. pro dilucidatione vtamur diſtinctionibus Logicorum, & poſt illas applicabimus: prima diſtinctio ſit, quòd idem poteſt concipi confuſè; vt cum per nomen ſignificatur: et diſtinctè, vt cum per nomina ſignificantia partes ſpeciei, vt genus, & differentia. Secundò, entium quædam ſunt per ſe, & quædam per accidens. per ſe quæcunque figuram decem prædicamentorum ſignificant. per accidens quæcunque aggregant naturas diuerſorum generum; vt homo albus. Tertiò, diffinibilium quoddam eſt per ſe primum, quoddam per ſe non primum, quoddam per accidens. diffinibile per ſe primò eſt forma, vt ſignificatur per nomen ſpeciei; vt homo, & omnis ſpecies. per ſe non primò eſt compoſitum habens formam, vt in genere ſubſtantiæ compoſitum humanum: per accidens autem omne indiuiduum generis ſubſtantiæ. Quarta diſtinctio. nominum vniuerſalium, quæ ſignificant

ficant aliquid commune, quædam ſignificant communem formam, & nec ſignificant indiuidua compoſita, nec protenduntur, ſiue ſupponunt pro indiuiduis compoſitis, vt albedo, & humanitas. quædam ſignificãt communem formam, & non indiuidua compoſita; tamen protenduntur, ſiue ſupponunt pro indiuiduis cõpoſitis, vt homo, & album: nam hic homo eſt, & hoc album eſt. quædam ſignificant non formas communes; ſed ſingularia ſub conceptu confuſo, & ſupponunt pro illis, vt ſubſtantia animal corporeum, humanum, & id genus: compoſitum enim humanum nihil ſignificat, niſi ſingularia, licet ſub quadam confuſa ratione intelligendi. ex his ſequitur differentia horum, & patet quid ſit definibile primum, & per ſe: eſt enim definibile primò, & per ſe ſpecies, vel vniuerſale. definibile per ſe non primò eſt ſingulare, vt ſignificatur per nomen hoc ſingulare. quibus notatis de mente Perip. ſit hæc ſuppoſitio, videlicet, quodquideſt nihil aliud eſt niſi forma, vt per nomina generis, et differentiæ diſtinctè ſignificatur, materia autem non eſt pars quidditatis. Ideo ex mente Ariſt. & Auer. ſint hæ concluſiones. Prima, definibile per ſe primò, & quodquideſt eius idem ſunt, & non differunt niſi per diuerſum modum concipiendi. Secunda, definibile per ſe non primò, vt ſingulare compoſitum apprahenſum confuſè ſub ratione vniuerſalis differt à definitione ſiue ipſo quodquideſt, vt compoſitum habens formam ab ipſa forma. Tertia, definibile per accidens, vt compoſitum ſingulare diſcretè apprahenſum differt ab ipſo quodquideſt, vt aggregatum per accidens ab altera parte. Hinc fit, vt entia per accidens, vt homo albus non habeant quodquideſt, niſi per accidens.

Sequitur etiam, quòd in entibus per ſeipſum quodquideſt, & definibile non ſunt idem, niſi primo modo.

modo. Iauel. in Quaſt. octaua. Ponit tres diſtinctiones. Prima, entium quoddam per ſe, & quoddam per accidens. & ens per ſe eſt quodcunque genus, & ſpecies, & indiuiduum cuiuſcunque prædicamenti, ſiue ſit ſimplex, ſiue compoſitum. ens per accidens eſt aggregatum ex rebus diuerſorum prædicamentorum, vt ſuperficies colorata. Secunda, aliqua ſunt idem realiter tantum, & diſtincta ratione, vt genus, & differentia: aliqua idem ratione, & re, vt homo, & animal rationale. Tertia, aliqua ſunt idem ratione ex parte rei tantum, & non ex parte intellectus. & hæc ſunt illa, quæ dicunt eandem præcisè naturam, ſuper quam fundat intellectus vnicum conceptum. vnde dicuntur eſſe idem ratione Metaphyſicali. ſit ergo prima concluſ. in ente per accidens, ut in homine albo, quodquideſt non eſt idem cum eo, cuius eſt. Secunda, in ente per ſe quodquideſt eſt idem realiter cum eo, cuius eſt. Tertia, quodquideſt, & id cuius eſt ſunt idem ratione ex parte rei, licet non ſemper ex parte intellectus. poſtea exponit ſententiam Phil. in lib. anima auctoritate D. Thom. ſic quòd in omnibus habentibus formam in materia, qualia ſunt naturalia, & mathematica non eſt idem quodquideſt; & id cuius eſt. & id propter principia indiuiduantia, & accidentia, quæ non excluduntur à re, cuius eſt quodquideſt. vnde concedo, quòd non eſt idem aqua, & quodquideſt aquæ. & ſic in magnitudine. eoq; Phil. ſentit, quòd in his quæ ſunt per ſe, non repugnat inuenire identitatem inter quodquideſt, & id cuius eſt. repugnat autem in his, quæ ſunt entia per accidens. Alexan. verò de Ales ait, quòd ſubſtantia, vel eſſentia rei, & ipſum quid ſunt vnum, & idem in re. differunt ſolummodo ratione: illud enim idem quod dicitur eſſentia, inquantũ princ.

formale

formale entis. vocatur quid, vel quidditas, inquantum eſt certificatiuum de natura rei.

Quæ. 8. *Dubitant multi in text. 21. An materia ſit pars quidditatis. pro affirmatiua parte arguunt ab auctoritate in li. primo de anima tex. com. 16. & inquiunt, qui accipit materiam in definitione, & dimittit formam, diminutè accipit. ergo ſignum eſt, quod materia eſt pars definitionis. deinde non definiuntur ſubſtantiæ ſenſibiles, niſi per materiam. contrà inſtant de forma, quæ dat actum, & omne denominatur ab ipſa. Exponit Ant. And in Quæſt. 12. hanc dubitationem, & ſcribit quinque concluſiones. Prima eſt, materia non contracta, quæ eſt pars potentialis accepta abſolutè, & vniuerſaliter pertinet ad quidditatem ſpecificam. & hoc declarat Ariſt. in lib. 8. hoc cap. 2. recitans opinionem definientium res materiales, quorum quidam definiebant per materiam ſolùm: quidam per actum, & quidam per vtrunque. & hi vltimi definiebant perfectè. Secũda, materia contracta per indiuiduationem pertinet ad quidditatem ſimul totius, quod eſt indiuiduum ſubſtantiæ diſtinctum contra vniuerſale. Tertia, materia contracta per exiſtentiã pertinet ad quidditatem ſimul totius exiſtentis. Quarta, materia accepta pro parte integrali remota pertinet ad quidditatem rei non propriè, & directè; ſed per reductionem. Quinta concluſio, materia contracta per accidens præter neceſſarium nullo modo pertinet ad quidditatem rei. aduertendum tamen eſt, quòd materia contracta quocunque modo non eſt de ratione quidditatis ſpecificæ. ſed hæc exquiſitius in libro 7. Phy. Quæſt. 8.*

Quæ. 9. *Vbi Phil. ait in tex. 23. quædam & illic eadem, & ex ſpermate, & ſine ſpermate fiunt, quærunt multi, an genita ex putri materia, & ex ſemine ſint eiuſdẽ ſpeciei, vt mures geniti ex ſemine, & ex putri materia.*

ria: probant partem affirmatiuam multis modis, & primo auctoritate tex. Secundò aiunt. quæcunque habent eadem organa, & eaſdem operationes in ſpecie ſunt eiuſdem ſpeciei. Sed mures geniti ex ſemine, & ex putri materia ſunt tales. ergo eiuſdem ſpeciei. negatiuam ſic confirmant. diuerſæ materiæ ſpecie arguunt formas ſpecie diuerſas. ſed materia ſeminalis, & putris differunt ſpecie. igitur & formæ ex his eductæ. Secundo genita à natura, & genita à caſu non ſunt eiuſdem ſpeciei. ſed genita ex putri ortum ducunt à caſu, & genita ex ſemine à natura. ergo differunt ſpecie. & contrà eſt auctoritas in lib. 1. de generatione animalium. Explanat propoſitionem Anto. And. in Quæſtio. 7. dicens. propagata, & putrefacta ſunt eiuſdem ſpeciei. nec teneo cum Auic. ꝙ omnia animalia poſſunt vtroque modo generari: nihil enim generabile eſt generabile æquiuocè, niſi ſit ita imperfectum, quòd tam cauſa vniuoca, quàm æquiuoca ſufficiant ad eius generationem. & ideo imperfecta entia, ut plantæ, & quædam alia poſſunt vtroque modo generari, ſcilicet vniuocè, & æquiuocè. pfecta aũt non. ſic etiam D. Th. in tex. et Q. 11. Iauel. et alio modo intelligit ſententiam Iand. in Quæſtio. 15. qui inquit. animalia generata ex ſemine, & ſine ſemine non ſunt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſsimæ, ſecundũ Ariſ. & Com. Et ad auctoritatem Ariſt. eſt dicendum, ꝙ profectò vult, quòd eadem animalia fiant ex ſemine, & ſine ſemine: non tamen valet conſequentia, ergo ſunt eiuſdem ſpeciei. & hoc debet intelligi de animalibus productis naturaliter. ſic etiam Alex. Achil. vbi de ſubiecto Phiſiono. agit. ſed explicat textum Sueſ. in Quæſt. 8. his verbis. debes ſcire, quòd ea animalia dicuntur ex ſemine oriri, quæcunque ad ſui generationem requirunt particulare agens vniuocum, vt homo, & equus. quæ autem generantur, & non ab

agente

azeme vniuoco, hæc poſſunt fieri ex putri materia, & à caſu. Et addit pro dilucidatione ſuppono, quòd duplex eſt materia, quæ ad generationem omnem concurrit, compoſitionis, ſcilicet, & alterationis. materia compoſitionis eſt vna generato, & corrupto: alterationis verò eſt ipſum corrumpendum, uel cuius corruptione ipſum generandum generatur. Deinde ſuppono, quòd quantò aliquid generandum eſt perfectius, tantò in paucioribus alterationis materijs continetur. contrà quantò imperfectius. ex hoc ſequitur, quòd homo, & ea animalia, quæ ſunt homini finitima, fieri non poſſunt niſi ex vna certa materia, tanquam ex corrumpendo. vnde de mente Ariſt. ſint hæ concluſio. homo, & animalia perfecta, quæ homini ſunt finitima, vt equus & bos, non poſſunt fieri niſi ex ſemine. Secundò, omnia animalia citra hominem, & alia animalia homini finitima, eadem poſſunt fieri ex ſemine, & ſine ſemine. & ſic patet quid dicendum ad rationes Auer. et Alex de Ales in com. 12. ſcribit ſecundum opinionem Doctorum huius ætatis ferè, quæ Sueſ. Auic. verò placet idem animal ſpecie poſſe fieri ex ſemine, & ex putrefactione, vt mures, & homines, & ponit duo fundamenta, vnum ſumitur ex libello, quem de Diluuio ſcripſit. probat enim in illo poſſe eſſe vniuerſale diluuium ſuper terram. Deinde arguit. ſi in hoc vniuerſali diluuio omne genus diluit, uel igitur perpetuò remanſerat, & hoc eſt contra ſenſum: vel fuit reparatum, & ſi reparatum; non videtur quo modo niſi vi ſtellarum: quia oportet fateri omne animal poſſe idem ſpecie ſemine, & putri materia fieri. Secundò, vult aliud eſſe agens creans formã, & aliud diſponens. vnde ait, ꝙ cum in materia eſt diſpoſitio conueniens per actionem Solis, & ſtellarum inducta; tunc Colcodea creat formas. & ideo poteſt idem animal fieri ex ſemine, & ſine ſemine ab eo-

dem agente, non autem ab eodem diſponente. hanc opinionem impugnauit Auer. in com. 31. huius libri. Sueſ. verò in com. exponit verba Ariſt. vbi ait eadem &c. dicens, quòd Ariſt. non intelligit eadem numero, vel eadem ſpecie, uel genere; ſed eadem naturalia.

Vult Ariſt. in tex. 27. quòd illud, quod tantum generatur, ſit compoſitum ex materia, & forma. inſtant nonnulli ſic. forma per ſe generatur; mutatio enim non denominatur niſi à forma. Deinde Ariſt. in 2. Phyſ. ait, ꝙ generatio eſt naturalis; quia eſt via in naturam; ſed non in naturam, quæ eſt materia: nec in compoſitum; compoſitum enim non eſt natura, ſed habens naturam. ergo in naturam, quæ eſt forma. Exponit hanc ſententiam D. Tho. in com. his verbis. Dicit aũt quodquid erat eſſe non fieri, quamuis ſit idem rei factæ, ſpecies item, & alia vniuerſalia non generantur niſi per accidens ſingularibus generatis. Sciendum tamen eſt, quòd licet in tex. dicatur, quòd forma ſit in materia; non tamen propriè dicitur: forma enim propriè non fit; ſed compoſitum: ſicut etiam dicitur forma eſſe in materia, licet forma non ſit, ſed compoſitum per formam. ita etiam proprius modus loquendi eſt, vt dicamus compoſitum generari ex materia in tali forma: formæ enim propriè nõ fiunt; ſed educũtur de potentia materiæ, inquantũ materia, quæ eſt in potentia ad formam, fit actu ſub forma, quod eſt facere compoſitum. gloſſat quoque propoſitionẽ hanc Zim. Quæſtio. 100. ſic dicens. aliud eſt conſiderare generationem ſecundũ rationem, & aliud eſt cõſiderare inquantum ipſa mediante aliquid in effectu, & in re ipſa terminat actionem agentis. nec hoc eſt mirum; intellectus enim innatus eſt diuidere, quæ ſunt adunata in eſſe: quæ tamen natura non põt, ſicut diuidi materiam à forma. Primò igitur modo, quia motus, & termi- Q. 10.

& terminus motus ſunt idem, & non differunt, niſi ſicut via, & terminus viæ: aut ſicut imperfectum à perfecto; ſic forma eſt terminus per ſe generationis. & hoc modo motus, & mutationes ſumunt ſpeciem, & diſtinctionem à terminis. in tali autem ſpeculatione non conſiderat intellectus, an forma in re extrà habeat terminare per actionem agentis tranſmutantis ipſum ſubiectum. ſed abſtrahit ab hoc. ſed conſiderando generationem, vt per eam extra aliquid accipit primò eſſe ab agente mediante forma; compoſitum eſt illud, quod in tali eſſe per ſe generatur, & forma illo modo nõ dicitur generari, niſi ꝑ accidens. Differt igitur dicere formã eſſe per ſe terminum generationis, & dicere formam per ſe generari. Aliter explicat theorema Ant. And. in Quæſt. 8. & Scotus in Quæſt. 10. verba igitur Ant. And. ſunt. in iſta quæſtione præmittam aliquas diſtinctiones, & oſtendam aliquas concluſiones. ſit ergo prima diſtinctio. cum generatio ſit quædam mutatio; poteſt comparari ad duo, ſcilicet ad ſubiectum, in quo eſt, & ad terminum ad quem, & qui producitur. Secunda ſit, quòd terminare aliquid poteſt eſſe dupliciter, ſicut & agere, vel in ratione quo, vel in ratione quid. dicitur aut terminus quid ipſum compoſitum: ſed terminus quo illud; quo compoſitum eſt formaliter, ſiue ſubſtantialiter, ſiue accidentaliter. hic terminus eſt forma, ſcilicet terminus formalis quo. Tertia ſit, quòd hoc, quod dicitur primò, accipitur ab Ariſt. dupliciter vno modò, vt diſtinguitur contra partem. & ſic illud dicatur alicui ineſſe Primò, quòd ibi non ineſt ſecundum partem, ſed ſecundum totum. alio modo accipitur primò, ut dicit cauſalitatem præciſam. ex his ſit hæc concluſio prima. materia generatur, & corrumpitur ſubiectiuè. ſecunda materia nec generatur, nec corrumpitur terminatiuè. Tertia forma nullo modo eſt

do eſt

do eſt terminus generationis per ſe primo. Quar. forma eſt terminus generationis formalis quo. Quin. cõpoſitum ex materia, & forma non generatur per ſe primo primitate ſecundum partem. ſex. ſed generatur compoſitum primo primitate ſecundum cauſam præciſam. Sues. in Q. 9. hæc narrat. Quoniam refert aliquid eſſe tale, & denominari tale, veluti in eſſe, & denominari; ideo primò dicemus, cui ineſt generatio. ſecundò quod horum abſolutè eſt denominandum generari. quantum ad primum debes ſcire, quòd motus, ſiue mutatio ineſt ſubiecto, & ineſt termino, ut patet in lib. 5. & 6. Phy. eſt enim in ſubiecto, vt in eo, cuius eſt actus, & eſt in termino tanquam in genere. ſecundò debes ſcire, quòd generatio omnis eſt ad eſſe. eſſe verò eſt duplex exiſtentiæ ſcilicet, & ſubſiſtentiæ. eſſe exiſtentia eſt, quo res eſt actu ens extra nihil, atque eius cauſas. eſſe ſubſiſtentiæ eſt ens in actu, quo res eſt extra nihil, & extra cauſas, ꝙ nec eſt pars alterius, nec accidens alicuius. Hinc ſequitur, quòd ſi conſideretur generatio, vt eſt ad eſſe exiſtentiæ, eſt in forma: ſi autem: vt eſt ad eſſe ſubſiſtentiæ; eſt in compoſito. Si autem conſideretur generatio, vt eſt in ſubiecto, & in materia prima; generatio eſt in materia, forma, & compoſito. & ideo ſecundum rem materia, & forma, & compoſitum verè generari videntur. Materia quidem, vt ſubiectum: Forma vt terminus generationis, quatenus generatio eſt ad actum exiſtentiæ. Compoſitum, vt terminus generationis, quatenus generatio eſt ad eſſe ſubſiſtentiæ. Secundò dico, quòd ſimpliciter, & abſolutè materia denominatur generari: forma verò, & compoſitum non denominatur generari niſi impropriè, quòd ſi Ariſt. appellat hæc generari, intelligi debet impropriè, veluti impropriè dicitur alba. Iand. in Quæ 16: expo-

nit theorema ſic aliquid terminare primò, & per ſe generationem poteſt intelligi tripliciter. Primò modo, quòd non terminat per partem, ita quòd cum illud habeat partes; non debetur ei terminare generationem per vnam partem ſine alia adeo, quòd illud primò, & per ſe diſtinguitur contra per accidens, quod eſt per partem: & hoc pacto primò, & per ſe vtitur Ariſt. in lib. primo, Phyſi. ſicut totum quantitatiuum per ſe primò mouetur; quia per vnam partem non mouetur ſine alia, ſed per omnes ſimul. Secunda aliquid dicitur competere alicui primò, & per ſe, quia ipſum includit aliquid in ſe, quod eſt præciſa cauſa illius; vt homo eſt riſibilis primum, & per ſe, non quia cuilibet parti competat ridere; ſed quia homo includit præciſam cauſam riſibilitatis in ſe, vt animam rationalem. Tertiò modo aliquid dicitur competere alicui per ſe primò, non quia includit cauſam præciſam illius; ſed quia eſt præciſa cauſa illius ſine hoc, quòd ei inſit per partes, vel per incluſionem alicuius cauſæ: ſed quia eſt præciſa cauſa illius, ſicut vnitati debetur primò, & per ſe ratio menſuræ, & non per partes. Quare dicendum eſt ad quæſt. quòd compoſitum non eſt terminus generationis primò, & per ſe primo modo primeitatis: deinde quòd compoſitum eſt terminus generationis primò, & per ſe ſecundo modo perſeitatis, & primeitatis. Tertiò, forma primò, & per ſe eſt terminus generationis tertiò modo primeitatis, & perſeitatis.

Q. 11. *Text. 29. affirmat Phil. in materia non præxiſtere aliquam partem formæ generandæ. Inſtant nonnulli. primò auctoritate Auer. in libro octauo huius comm. 15. vbi habet, quòd ex actu, &*

& potentia non ſit vnum, niſi per agens extrahens ad actum. vnde ſi extrahit, adeſt. Secundò, forma poſt generationem eſt in materia. aut ergo proceßit ab aliquo, aut ex nihilo per ſufficientem diuiſionem. non ex nihilo; nihil ſit ergo ex aliquo. non ex materia; materia enim eſſet pars formæ. ergo ex aliquo, quòd eſt in materia, quod eſt pars formæ. circa hanc dubitationem D. Tho. in Comm. hæc ſcribit. Occaſione verborum, quæ hic dicuntur, quidam ponit, quòd in omni generatione naturali eſt aliquod principium actiuum in materia, quod quidem eſt forma in potentia præxiſtens in materia, quæ eſt quædam inchoatio formæ. unde hæc formæ pars dicitur. & ſi obijciatur, quòd ea, quæ generantur naturaliter, non indigent extrinſeco generante, ſi eorum generatio eſt à principio intrinſeco; reſpondent, quod ſicut principium intrinſecum non eſt forma completa, ſed quædam inchoatio formæ; ſic non eſt perfectum principium actiuum, vt per ſe poteſt agere ad generationem, ſed habet aliquid de virtute actiua, vt cooperetur exteriori agenti. ſed dicendum eſt, quòd ſicut ſola viuentia inueniuntur ſe moueri ſecundum locum, alia verò mouentur à principio extrinſeco, vel generante, vel remouente prohibens, vt dicitur in libro octauo Phyſ. ita ſecundum alios motus, ſola viuentia inueniuntur mouere ſeipſa, & hoc ideo, quia inueniuntur habere diuerſas partes, quarum vna potentia eſt mouens, & alia mota. quod oportet eſſe in omni mouente ſeipſum. ſic igitur inuenimus in generatione viuentium, eſſe principium actiuum intrintrinſecum, quod eſt virtus formatiua in ſemine, & ſicut eſt potentia augmentatiua mouens in motu augmenti, &

decrementi; ita eſt & in motu alterationis, quæ eſt ſanatio principium mouens, intrà. nam cum cor non infirmitatis ſit ſuſceptiuum; virtus naturalis, quæ eſt in corde ſano, totum corpus ad ſanitatem alterat. de tali igitur materia habente in ſe principium actiuum loquitur Phi. & non de rebus inanimatis. quod patet, quia materiam ignis comparat materiæ domus in hoc, quòd unaque mouetur ad formam à principio extrinſeco. non tamen ſequitur, quòd generatio inanimatorum non ſit naturalis: non enim oportet ad motum naturalem, quòd ſemper principium motus, quod eſt in mobili, ſit principium actiuum, & formale; ſed quandoque eſt paſſiuum, & materiale. vnde & natura in lib. 2. Phi. diſtinguitur per materiam, & formam. & ab hoc principio dicitur naturalis generatio ſimplicium corporum, vt dicit Com. in lib. 2. Phy. differentia tamen eſt inter materiam naturalium, & artificialium; quia in materia rerum naturalium eſt aptitudo naturalis ad formam reducibilis in actum per agens naturale. quod non contingit in materia artificialium. Hanc verò explanat opinionem D. Tho. Iauel. in Q. 13. dicens. aduertè, ꝙ nec Ariſt. nec Com. nec D. Tho. negarent, quin omnes formæ naturaliter receptibiles in materia præxiſtentium in ipſa materia in potentia merè paſſiua, quia in ipſa eſt aptitudo, & potentia eſſentialis ad formas recipiendas. nec negarent; quin in materia proxima, id eſt iam diſpoſita præxiſtat forma recipienda, non quidem ſecundum eſſentiam ſuam, ſed ratione diſpoſitionum, in quibus poſſumus dicere, quòd forma uirtualiter exiſtit. nec negarent, quin in materia, ex qua generatur res animata, ueluti in ſemine, præxiſtat aliqua uirtus actiua, quæ operetur intrinſecè ad productionem rei animatæ, quam tamē vim actiuam negarent, eſſe formam, uel partem for

ma

mæ generandæ. Negarent autem, quòd in materia, in qua introducenda eſt per generationem ſubſtantialem forma ſubſtantialis rei animatæ, ſiue inanimatæ præxiſteret ipſa forma actu ſecundum eſſe imperfectum, nec ſecundum ſe totam, nec ſecundum partem, qua cooperetur agenti, ut producatur ſecundum eſſe perfectum.

Et aduerte, quòd quando ait Phil. partem rei præxiſtere, non eſt intelligendum, quòd pars rei fiendæ, nec eius inchoatio præxiſtat; ſed quòd aliqua virtus actiua intrinſeca materiæ, per quam res fit, præxiſtat. Sues. uerò in Q 9. tractat hanc quæſtionem ſub hoc titulo, ſcilicet an in materia rerum generabilium rationes ſeminariæ præſint & declarat titulum quæſtionis dicens. debes ſcire, quòd materia quandoque accipitur pro omni materiali. & ſic omne agens hic inferius materia dicitur reſpectu formarum cæleſtiū. aliquando ſumitur materia pro principio paſſiuo rei generandæ, quæ dicitur prima, atque remota ab omni forma. aliquando quæ dicitur propinqua, & ſecunda, certi generis formarum ſuſceptiua, & ſic ſumitur materia in diſputatione. Ratio ſeminaria in peopoſito à ſemine dicitur, quod Græcè eſt ſperma. ſperma autem eſſe poteſt à parte agentis, & à parte materiæ recipientis. à parte materiæ dicitur à nō-nullis inchoatio formæ generandæ, ab alijs uia, ſiue exordium, ab alijs ratio ſeminaria. à parte agentis dicitur, & tatio ſeminaria, & virtus generatiua: diſputatio noſtra ſolum perſtringitur ad rationes ſeminarias materiales, quæ dicuntur inchoationes formarum. vnde pro dilucidatione primò eſt animaduerſione dignum, quòd omnis effectus in ſuis continetur cauſis: aliter ex quolibet efficeretur quodlibet. effectus uerò in cauſis nihil aliud eſt, quàm ſuæ cauſæ, & ita effectus in cauſis non eſt ſub eſſentia propria, ſed

ſub eſſentia ſuarum cauſarum. hinc forma dum producitur, educi, atque extrahi de potentia materiæ dicitur, quatenus latebat ibi. Secundò notãdum eſt, ꝙ eſſe in potentia materiæ non eſt, quia ex nihilo uno modo: quædam enim ſunt in potentia materiæ primò prima, & ſic ſunt omnia in potentia materiæ. & hoc pacto ex quolibet poteſt fieri quolibet. quædam ſunt in potentia materiæ determinata, veluti in pane eſt potentia ſanguis. & hoc pacto non ex quolibet fit quodlibet; ſed determinatum ex determinato. Quare ut colliguntur in lib. 12. huius, forma poteſt intelligi in materia bifariam, vno modo ſecundũ potentiam materiæ primò primam. & hoc pacto formæ nihil præeſt, nec de diſpoſitione formæ; ſed ſolum illius præſunt cauſæ tantum. alio modo forma poteſt intelligi eſſe in materia, prout eſt in potentia propinqua, quodammodo inclinata ad formas per qualitates naturales. & ſic licet nihil formæ præſit; præſunt tamen diſpoſitiones formæ.

Tertiò debes ſcire, vt Auer. in lib. 12. quòd creatio apud Phil. eſt productio alicuius nulla parte illius præſuppoſita. hinc concludit, quòd ſi forma per ſe fieret, talis crearetur: quia illius nulla pars præſupponeretur, compoſitum verò per ſe fit, & non creatur. ex his apparet dilucidatio. nam cum quæritur, vtrum rationes ſeminales materiæ præſint pro generatione formæ; reſpondeo, quòd ſi per rationes ſeminales intelliguntur eſſentiæ formæ, quibus corriſpondet aliquid præter eſſentias cauſarum, & diſpoſitionum; pro generationibus rerum non præſunt rationes ſeminales. ſi autem intelligantur per tales rationes ſeminales cauſæ ipſæ, ſiue diſpoſitiones propinquæ; eſſentiæ formarum prſunt: quia præſunt cauſæ, & diſpoſitiones. quæ ſunt eſſentia

formarum. & ita præſunt eſſentia omnium formarum, accipiendo tales eßentias; prout illis nihil correſpondet præter cauſas illarum principales, uel diſpoſitiuas. Ioan. verò Bacconus, in libro ſecundo ſententiarum, Diſtinctione decimaoctaua. Quæſtione prima, ait. primò ſine praiudicio alicuius teneo. quòd qualibet forma educenda de potentia materiæ praeſt in materia in quodam eſſe potentiali, quod ſit res differens à materia, & quaecunque alia forma præeſt inquam in quodam eſſe potentiali, non quòd excludat actualitatem eſſentiæ, & realitatis: ſed ſecundum quod eſt in potentia, vt ſit terminus formalis productionis, & ad hoc quòd formaliter inferrat materiam. hoc tamen eſt notandum, quòd formas exiſtere in materia diſtinctas ab ea poteſt intelligi dupliciter; poteſt enim materia accipi dupliciter: vno modo vt eſt materia prima, & ſubiectum commune formarum. alio modo, vt eſt diſtincta per diſtinctas habilitates ad diſtinctas formas. primo modo eſt potentia remota. Secundo eſt potentia propinqua reſpectu cuiuſlibet rei naturalis. & hoc in multis locis demonſtrat Ariſt. in libro duodecimo. Metaph. vbi reſumit opinionem Anaxagoræ. nam vult dicere ad propoſitum, quòd non ſolum oportet ponere ſubiectum commune. ſ. materiam primam, quod eſt ens in potentia, ex quo omnia alia fiunt, ſed oportet, quòd vnumquodq; fiat ex propria, & propinqua potentia. Imaginatio igitur huius poſitionis eſt, quòd omnes formæ in quodam eſſe proprio, & reali, ſed potentiali fuerunt à principio in materia prima, quando primò fuit creata ſub vna forma confuſa ſecundum opinionem Theolog. vel ſecundum opinionem Philoſoph. ab æterno, quando Deus neceßitate naturæ produxit mundum. & hoc ſic intelligendo, quòd tunc fuerunt

in materia prima in tali eſſe reali, ſed potentiali; ut materia prima eſt commune ſubiectum, & potentia remota, non autem, ut eſt materia propria. An. And. in Quæ.2. & Scotiſtæ tenent partem negatiuam. verba huius ſunt. Eſt opinio negatiua, quæ dicit, quòd uti que in materia ponenda eſt ratio ſeminalis; non tamen cœua materiæ, uel tranſmutabilis in formam, ita quòd aliquid formæ præxigatur in materia, de quo fiet forma. ad cuius euidentiam ſuppono, quid ſit ratio ſeminalis, & in quibus ſit. & deinde primò declarabitur de ſemine, quid ſemen ſit. ſecundò ad quid ſit ſemen. tertiò ad quid ſit ratio ſeminalis. quò ad primum pono talem rationem de ſemine. ſemen eſt quoddam corpus imperfectum productum à generante, cuius forma non eſt intenta à natura propter ſe, ſed propter alterum, ut ex ipſo generetur aliquid ſimile generanti.

Verùm eſt ſciendum, quòd in natura eſt duplex proceſſus: unus aſcenſiuus, & generatiuus, exempli gratia procedendo à forma ſeminis uſq; ad formã ſanguinis, & præterea ad formã embrioris, & demũ ad formam perfectam in ſpecie. alius eſt deſcenſiuus, & reſolutorius, verbi gratia reſoluendo animal in cadauer, & cadauer in elementa, & ea vſque ad materiam primam. illud autem à quo incipit natura in primo proceſſu eſt ſemen; & patet, quòd ibi non ſiſtit; ſed procedit uſque ad formam ultimam perfectam: econuerſo in ſecundo proceſſu. quantum ad ſecũdum dico, quòd ſemen non ponitur, vt ſit principium actiuum generationis attingens terminum formalem generationis, qui eſt ipſa forma. quantum ad tertium dico, quòd ratio ſeminalis non ponitur, vt ſit principium productiuum formæ ſubſtantialis, ſicut nec ſemen. item ſicut ſemen non eſt ſufficiens alterans ſine influentia cæli; ſic nec ratio

ſemi-

ſeminalis, quæ eſt aliqua forma, ſiue virtus actiua ſeminis. ſunt tamen, & ſemen, & ratio ſeminalis non ſufficienter, ſed aliqualiter concauſatiua, & coactiua non ad formam ſubſtantialem, ſed ad alterationem praeuiam.

Itaque ex his omnibus concluditur, quòd nihil præexiſtit in materia, vt inchoatio formæ, vel actiuum formæ, quod in ipſam formam naturaliter generatam naturaliter tranſmutatur. & hæc Anton. Andr. Iand. verò in Quæſtio.18.ſcribit, quòd pars formæ non præxiſtit in materia ante generationem, tanquàm principium actiuum cooperans ad hoc, quod res fiat. ſed forma eſt in materia ante generationem ſecundum potentiam paſſiuam, quia omne, quod fit, poßibile eſt fieri. vnde quando dicit Ariſtot. quod pars præxiſtit non debet intelligi pars rei fiendæ, nec inchoatio eius; ſed aliqua virtus actiua, quæ non fuit ipſa res fienda, ſed per quam res fit, ſicut quandò homo generatur, tunc virtus ſpermatis eſt in materia. Alex. Achil. in libro primo Phyſ. de generatione ſcribit, quòd multæ ſunt opiniones. primò, Anaxagoras poſuit formas latere in materia, & ab intellectu detegi: & ſic eas eſſe totaliter ab intra. ſecundò, Phytagoras, Plato, & Auic. aiunt pro parte ab extra eſt forma totaliter. Tertia ſententia eſt peripateticorum, forma partim ab intra, & partim ab extra. qui inter ſe diuiſi ſunt. nam Linconienſis vult, quòd id de forma, quod præxiſtit in materia, eſt forma generica ſcilicet forma corporeitatis. aliqui aſcribunt opinionem hanc Egidio, quæ eſt. id de forma, quod præexiſtit in materia, eſt eſſentia formæ. ſed terminat forma generationem ſecundum eſſe; quia eſſe realiter differt ab eſſentia. Albertus verò ait

for-

forma præexiſtit tota ab intus ſecundum eſſe confuſum, & diminutum. tota etiam ab extra ſecundum eſſe diſtinctum, & perfectum. agens igitur non attingit eſſentiam formæ, neque eſſe eius diminutum; quia illa præfuerunt. ſed attingit eius eſſe completum, & perfectum. accepit D. Tho. diſtinctionem realem eſſe ab eſſentia ab Alberto. voluit Alber. quòd genus eſt forma imperfecta, quæ non eſt forma ſimpliciter, ſed eſt aliquid formæ: ſenſit enim, quòd genus eſt aptitudo ad formam, & inchoatio formæ in materia, & eſt corporeitas ipſa. Quarta opinio. Gaetanus autem ſcribit. Triplex eſt potentia, prima eſt materia, & iſtam appellat ſubiectiuam. Secunda eſt naturalis potentia materiæ ad patiendum, hanc diſtinguit re à materia. Tertia eſt potentia reſpectiua, quæ corrumpitur iu aduentu formæ.

Reſponſio igitur ad quæſtionem eſt, quòd præfuit forma in potentia, non peæfuit actu. at in libro 1. de elementis hæc leguntur. ratio ſeminalis non eſt in materia, neque priuatio, neque potentia materiæ, neque appetitus, vel inclinatio naturalis, neque generaliter reſpectus: quia ſemen eſt cauſa agens vt in libro ſecundo Phyſ. & in libro primo, de partibus animalium. deinde ratio ſeminalis non eſt forma ipſius generandi, neque pars formæ in eſſe completo latens in materia. Tertiò, ratio ſeminalis non eſt forma imperfecta, quæ ſit cauſa omnium formarum extrahibilium ex materia eſſentialiter diſtincta à materia, & à forma extrahenda, ſiue forma illa ponatur generalis, vt corporeitas, ſiue non. Quartò ratio ſeminalis non eſt agens principale, neque virtus actiua eius, neque qualitates eius primæ. Quintò ratio ſeminalis eſt forma ſubſtantialis ſeminis, aut corporis

pro-

proportionati ſemini. ex his ſequitur, non omni forma inchoationem reſpondere: quia intelligentiæ non, quamuis eſſet infima, vt intellectus poßibilis: ſolùm enim eductis formis de potentia materiæ: ratio ſeminalis eſt conceſſa. homini autem datum eſt ſemen propter cogitatiuam, quæ ex materia educitur, formis etiam elementorum, non quia illæ ſpiritu generante non indigent ad eorum generationem, & ſine medio generantur. mixtis autem, quia per digeſtionem generantur, ſpirituoſum corpus correſpondet, quod calidum naturale appellatur dans digeſto complementum. in plantis autem principium materiale cum formali in vnum corpus concurrunt, vt patet in ſeminibus, quæ ſeruntur. in animalibus autem, quæ putrefactione generantur, eſt ibi ſemini proportionale, ut in libro ſecundo de generatione animalium.

Dicendum eſt igitur, quòd quæſtio negatiuè terminatur: quia formæ præſupponitur materia, quæ eſt potentia forma; ſed non eſt hoc eſſe reale formæ. Præterea non omni formæ reſpondet ratio ſeminalis: quia ſemen ex coeunte natura eſt maſculi, & fæminæ, vt in libro primo de generatione Animalium.

Quærunt multi circa text. 35. an ubi Phil. ait. abeuntes ex actu non palam, vtrum quidem ſunt, aut non ſunt; ſed ſemper dicuntur, & cognoſcuntur uniuerſalis ratione: an ſingulare ſit per ſe à nobis intelligibile: pro parte negatiua eſt Ariſtotel. in text. pro affirmatiua arguitur ſic. Q. 12.

Intellectus complexus præſupponit incomplexum. ſed intellectus componit uniuerſale cum ſingulari, dicendo Socrates eſt homo, & cognoſcit cõpoſitionẽ eſſe

veram, uel falſam. ergo cognoſcit vtrumque extremum incomplexum: aliàs componeret ignorans. Explicat theorema An. And. Quæ. 13. & Scot. in Q. 15. el Gre. Arim. An. And. prēmittit tres diſtinctiones. prima eſt ſingulare eſt triplex: quoddam abſtrahens ab exiſtentia: non enim ſingulare eſt determinatum, quantum eſt de ſe ad exiſtentiam; ſicut nec uniuerſale. & tale ſingulare eſt per ſe in genere nihil includens præter naturam ſpeciei, & proprietatem indiuidualem, per quam eſt hoc. qualibet autem coordinatio prædicamenti abſtrahit ab exiſtentia. ſecundò, ſumitur ſingulare inquantum eſt exiſtens ſingulare, & non includens aliquod accidens. & tale ſingulare poteſt dici ſimul totum, ut dictum eſt. exiſtentia autem non eſt dt ratione alicuius, nec inquantum quid, nec inquantum participat quid: quia exiſtentia eſt omnino extra quidditatem formalem ſaltem in creaturis. Tertiò ſumitur ſingulare inquantum includens non ſolum exiſtentiam; ſed alia accidentia circunſtantia vt quantitatem, qualitatem, locum, tempus, & huiuſmodi. & ſic eſt ens aggregatū, & vnum per accidens. ſecunda diſtinctio eſt, intellectio eſt duplex: quædam, quæ dicitur quidditatiua, ſeu abſtractiua. & hæc abſtrahit ab exiſtentia reſpiciens ſolum quidditatem eius, vt quidditas eſt. alia eſt intellectiua, quæ dicitur intuitiua, & uiſio: & hæc reſpicit per ſe obiectum præſens in ſua exiſtentia, ita quòd eſt exiſtentis, vt exiſtens eſt. tertia diſtinctio eſt, obiectum intellectus quoddam eſt primò intellectum, quoddam non primò. dicitur obiectum primò intellectum, quod adæquat actum intelligendi. non primò autem intellectum, quod non adæquat. exe. quando uidetur quantum bipedale; ipſum totum adæquat uiſionem. licet autem pars eius per ſe uideatur; non tamen adæquat uiſionem. ſimiliter eſt de intellectu

cum

cum intelligere ſpecies, veluti homo, ipſa ſpecies tota intelligitur, & adæquat intellectionem, & eſt primò intellectum. ſed partes ſpeciei, ut genus, & differentia, licet utrumque per ſe intelligitur non primo; quia neutrum adæquat per ſe intellectionem talem. ſit ergo prima concluſio. ſingulare quodlibet modo ſumptum eſt per ſe intelligibile, quantum eſt ex natura ſua. ſecunda, ſingulare quolibet modo ſumptum eſt primum intelligibile, quantum eſt de ſe. tertia, ſingulare primo modo eſt intelligibile per ſe reſpectu intellectionis abſtractiuæ tantum. & ſingulare ſecundo, & tertio modo eſt primum intelligibile intellectione intuita tantum. Prima concluſio ſit iſta. ſingulare quocunque modo ſumptum eſt per ſe intellilibile à nobis pro ſtatu iſto ſaltem intellectione abſtractiua. Secunda. intellectus noſter pro ſtatu hoc non per ſe intelligit ſingulare ſub ratione propria ſingularitatis, nec ſenſus ſentiet. Tertia, intellectus noſter pro ſtatu hoc intelligit ſingulare per lineam reflexam reflectendo ad Phantaſmata: nam vt placet Ariſt. in lib. 3. de anima, intellectus intelligit ſingulare per lineam reflexam. Com. verò habet per lineam ſperalem, & ipſe ſic exponit, quòd intellectione ſingularitatis quidditas abſtrahitur à quidditate, donec reſtat quidditas, à qua non poteſt abſtrahi ulterius. ſed aliter exponitur, quòd ſicut natura in agendo non per ſe intelligit uniuerſale: quia tunc corpore generato, quod eſt oniuerſalius, quàm animal, uel homo; non procederet vltra ad generationem animalis, uel hominis. non intendit primò indiuiduum ſignatum; quia tunc generato vno tali, ut Socrate, ceſſaret actio naturæ. quod eſt falſum. ſed intendit, primò inducere naturam in aliquo ſuppoſito. Et hoc eſt indiuiduum vagum. ſimiliter in propoſito ſpecies in Phantaſia, ad quam ſe conuertit intellectus, primò repræ-

ſentat

ſentat indiuiduum uagum, in quod primò fertur cognitio intellectus. quod patet: quia quando intelligitur ſingulare ignorando in qua ſpecie ſit, & in hoc primo ſigno in ipſa phantaſia eſt confuſum ſubiectum cum accidente, uel mutuo accidentia ſe mutuò contrahentia. Secundò repræſentat naturam abſolutè, ſcilicet quando intellectus abſtrahit uniuerſale, & fertur in naturam præciſè non conſiderando eius ſingularitatem. Tertiò, reflectendo conſiderationem naturæ ad circunſtantias ſignatas, ut ſcilicet intelligat ſingulare, id eſt, naturam, quæ ineſt, huiuſmodi componit ſubiectum cum accidentibus proprijs determinantibus talem naturam, & per tales circunſtantias, ut quia eſt hic, & nunc, & cum tali figura, & cum tali colore, ita quòd illius reflexionis terminus à quo, & terminus ad quem eſt quid confuſum, & in medio eſt diſtinctum. natura ergo intelligitur determinata his. & eſt ibi conceptus non ſimpliciter ſimplex, ut ens: nec eſt conceptus ſimpliciter quidditatiuus, ut homo. ſed tantum conceptus per accidens, & ille eſt determinatior conceptus, ad quem deuenimus in hac uita. Hæc Ant. And. Verùm Sueſ. in Quæſtio. 14. hanc ſententiam exponit ſic. ſingulare in propoſito ſumitur pro indiuiduo, & indiuiduum pro ſingulari, indiuiduum dicitur quaſi indiuiſum. indiuiſum autem dicitur, uel quia non diuiſibile in partes quantitatiuas actuales: uel quia indiuiſibile, eſt in partes diuerſarum rationum. & hoc pacto ſpecies dicitur indiuiduum. ſumitur igitur ſingulare pro indiuiſibili in partes eiuſdem rationis. ſed ad huius declarationem quædam reſumamus: & primò, quòd ſingularium quædam ſunt materialia, ſiue ſenſibilia, ut ſubſtantia prima, & indiuidua accidentium: quædam immaterialia. immaterialium quædam ſunt deducta ex ſingularibus materialibus

ut

ut actus intelligendi ſingulares, ſpecies ipſe intelligibiles, & id genus: quædam ſunt ſimpliciter immaterialia, ut Deus & ſubſtantiæ ſeparatæ. Secundò aliquid poteſt cognoſci tripliciter. uno modo cognitione eius in ſe. & hoc dicitur cognoſcere rem intuitiuè: ut quando cognoſcitur res in ſe. alio modo aliquid cognoſcitur mediante aliquo repræſentatiuo medio cognito. & hoc uocatur cognoſcere abſtractiuè. Tertiò aliquid dicitur cognoſci deductiuè eo modo, quo cauſa cognoſcitur per effectum, è qua deducitur eius cognitio. Et propterea ſi loquimur de ſingularibus immaterialibus ſimpliciter, ut ſunt Deus, & cæteræ ſubſtantię ſeparatæ; hæc non cognoſcuntur ab intellectu coniuncto per ſe intuitiuè; quia non cognitione in ſe: nec abſtractiuè. ſi uerò loquimur de ſingularib. immaterialibus deductis à materialibus, ut actus intelligendi ſingulares, actus credendi, & id genus; talia ſingularia intelligi poſſunt per ſe ab intellectu noſtro intuitiue ſi autem de ſingularibus ſenſibilibus loquimur; intellectus coniunctus intelligit illa interdum intuitiuè, & interdum abſtractiuè non per naturam intellectus; ſed quatenus eſt ſenſibus coniunctus, ut ait Auer. in libro tertio de anima. Iauel. uerò in Quæſtio. 16. ſic gloßat propoſitionem ponendo duas diſtinctiones. Prima eſt, ſingulare ſumitur dupliciter: primò, ut ſingulare præciſe: ſecundò, ut ſingulare materiale. & aduerte, quòd ſingulare materiale comparatur ad ſingulare, ut ſpecies ad genus: prædicatur enim ſingulare de ſingulari materiali, & immateriali. & ſingulare materiale de hoc, & illo ſingulari materiali. Secunda diſtinctio. per ſe intelligibile accipitur dupliciter. primò, ut idem eſt, quòd ex ſe, ſiue ex natura ſua eſt intelligibile. Secundò, ut idem eſt, quod quocunque alio remoto, uel non mediante alio, & ut

ſic

ſic eſt. Hi duo modi non conuertuntur: quoniam accidens per ſe intelligibile iuxta primum modum; ſed non iuxta ſecundum. ex his leguntur tres concluſiones. quarum prima eſt. ſingulare, ut ſingulare, eſt intelligibile per ſe, id eſt, ex natura ſua. Secunda ſingulare ut materiale in neutro modo dictionis datæ eſt per ſe intelligibile. Tertia, ſingulare, vt ſingulare, non eſt intelligibile per ſe, id eſt, primò, ſiue non mediante alio prius intellecto. ad cuius euidentiam eſt ſciendum; quòd cognitio eſt duplex, directa, & reflexa. directa eſt, quæ terminatur primò ad aliquod obiectum ſua ſpecie repræſentatum; vt quando uideo albedinem per ſpeciem propriam albedinis. reflexa eſt, quando intelligo aliquid, vel uideo in aliquo prius cognito; vt quando uideo directè imaginem in ſpeculo, & reflexè per talem imaginem video faciem meam, uel alterius. ex hac diſtinctione ponuntur duæ concluſiones. Prima. ſingulare præcipuè materiale non poteſt cognoſci ab intellectu coniuncto directè; ſed olim reflexè. Secundò, cognoſcitur reflexè ab intellectu, & directè à ſenſu: ſed quonam modo, & quo ordine cognoſcatur ab intellectu reflexè declarat D. Tho. per ordinem. ſic intellectus per ſpeciem intelligibilem repræſentatiuam primò naturæ uniuerſalis directè intelligit naturam uniuerſalem, ut ſuum proprium obiectum. deinde redit ad cognoſcendum actum intelligendi, & aduertit, quòd hic actus cauſatur à ſpecie intellibili ſimul cum ipſo intellectu. deinde redit ad cognoſcendam ſpeciem intelligibilem. & aduertit illã fuiſſe extractam à phantaſmate. deinde redit ad conſiderandum phantaſma, & aduertit fuiſſe cauſatum à ſingulari, & repræſentatiuum eiuſdem, tunc cognoſcit in hoc ultimo gradu reflexionis ſubſtantiam

tiam

tiam ſingularem concurrente ēt cogitatiua, quæ dicitur ratio particularis; eo quòd ſubſtantiam particularem appræhendit. Hæc D. Th. in quæſt. de Veritate Quæſt. 2. art. 10. Bacconus autem in lib. 1. ſenten. Diſtin. 3. Quæſtio. 1. in ſolutione argumentorum contrariorum, dicentium, quòd in intellectu cauſatur primò cognitio ſingularis, quàm vniuerſalis, et quod directè cognoſcuntur, ait, quòd verum eſt, quantum eſt ex parte obiecti; non tamen probatur, quòd ex parte intellectus, & hoc niſi fortè accipiendo ſingulare in comparatione ad vniuerſale. & hoc eſt, quòd Doctores communiter dicunt, ꝙ nihil prohibet, quia ſingulare ſecundum ſe acceptum, & abſolutè ſit obiectum indirectum intellectus: & tamen quod intellectus, vt conſiderat ſingulare, vt in habitudine ad vniuerſale, ſit obiectum quodammodo directū: quia ſic quodammodo eſt idem cum eo, & hoc eſt ad propoſitum de inductione, qua probatur vniuerſale per ſingularia. ſed ad omnia argumenta contraria dicit, quòd ſingulare eſt prius cognitum ſecundum lineam rectam, quantum eſt ex parte obiecti: ſed ex parte intellectus vniuerſale eſt prius notum ſecundum rectam lineam, nec eſt mirum, ſi alius ordo ſit ex parte obiecti, & alius ex parte intellectus: quia ex parte rei inter ſingulare, & vniuerſale, ſicut inter primam ſubſtantiam, & ſecundam, eſt ordo naturæ. & quia ordo naturæ, ꝙ primum eſt perfectiſſimum: ideo ſingulare, quod perfectius eſſe dicit, quàm genus, vel ſpecies, ex parte rei eſt prius. ſed in intellectu, quando acquirit ſibi ſcientiam, eſt ordo generationis. & in ordine generationis illud quòd eſt prius eſt imperfectius; quia in generatione vnumquodque vadit de imperfecto ad perfectum. ideo ex parte intellectus prius cognoſcitur aliquid in vniuerſali, & imperfectè. nec agit natura fruſtra in faciendo ſingulare primum in-

telligibile ab intellectu materiali: & tamen nunquã eſt primum intellectum ab eo: quia eodem modo in phantaſmate creatura ex natura rei primum intelligibile, quod eſt Deus, eſt primum, & principale in ente analogo, & tamen nunquam eſt primum intellectum ab intellectu materiali: & ideo eſt dicendum per ſimile, vt ſcribit Com. in libro tertio de anima com. 76. quòd ſicut, cum intellectus materialis adeptus ſit ſibi ſolum agentem, quòd intelligit Deum, & loquitur ibi de cognitione naturali; ita veriſimile eſt, quod cum adeptus ſit ſibi totum agentem, quod intelligat naturaliter ſecundum ordinem, qui eſt ex natura rei, & per conſequens permanens in illo ſtatu naturali. Primò intelligit Deum, poſtea ordinatè ea, quæ ſunt ſub Deo. & eodem modo eſt dicendum de ſingulari, quod in illo ſtatu primo intelligit ſingulare, poſtea ſpeciem, & genus, & ſic vſque ad ens tranſcendens. & hæc narrat, & alia multa, quæ propter breuitatem omitto.

Q. 13. *Vniuerſale non eſſe aliquid in rebus aſſerit Phil. in tex. 45. & 46. ratio tamen eſt contraria: datur enim effectus vniuerſalis; ergo & cauſa vniuerſalis. vt in libro ſecundo Phyſic. Ergo & vniuerſale in rebus reale. declarat ſententiam Ariſt. D. Tho. in com. dicens: quòd vniuerſale dupliciter poteſt capi: vno modo pro ipſa natura, cui intellectus attribuit intentionem vniuerſalitatis. & ſic vniuerſalia, vt genera, & ſpecies ſubſtantias rerum ſignificant, & prædicantur in quid: animal enim ſignificat ſubſtantiã eius, de quo prædicatur, et homo ſimiliter. alio modo põt accipi vniuerſale, ſecundum quod natura prædicta ſubeſt intentioni vniuerſalitatis. i. ſecundum quod conſideratur animal, vel homo, vt vnum in multis. & ideo poſuerunt Platonici, animal, & hominem in ſua vniuerſalitate eſſe ſubſtantias, quod*

Ari-

Ariſtote. hoc reprobat. Zima. in Annotationibus in Iand. hæc ſcribit, prius recitata ſententia Iand. & Scoti, quòd alia eſt opinio Auer. Auic. Algazelis, & Albubacher, & ferè omnium præcipuorum Peripateticorum, ut dicit Alber. in tractatu ſecundo de intellectu, & intelligibili cap ſecundo, quòd vniuerſale non ſit in re, & quòd omnis vniuerſalitas, & communitas ſit ab intellectu, ſumens tamen fundamentum à re: & quòd talia prædicata vniuerſalia, & quidditatiua ſunt ab intellectu. nota tamen, quòd vt mihi videtur, Alber. ſalua ſemper reuerentia tanti Doctoris, non rectè explicauit hanc opinionem niſi ſub confuſis verbis. nec aliquem modernorum vidi, qui diſtinctè opinionem Auer. declarauerit in hac materia.

Scias igitur primò, ꝙ apud me refert dicere in via Auer. naturam humanam eſſe ens reale, & naturam humanam eſſe vniuerſale reale. primum eſt verum ſecundum ipſum. Secundò debes ſcire, quòd loquendo de vniuerſalibus materialium rerum ſecundum Auer. vt mihi videtur, duobus modis loqui poſſumus: vno modo de eſſe eorum, prout eſt in materia, & in agente: alio modo de eſſe vniuerſalium, quod eſſe competit ſibi ab intellectu, & ſecundum tale & eſſe, quod competit ſibi ab intellectu, videndum eſt, vtrum aliquod eſſe reſpectu huius eſſe correſpondeat ſibi in re. Et mihi videtur, quòd ſi loquamur de eſſe talium formarum vniuerſalium, quod habent in materia, & in agente; hæ formę communes habent eſſe in potentia materiæ, & habent eſſe in actu in primo motore, vt eſt ſententia eius in lib. 12. Metaph. com. 18. non enim eſt negandum illud fundamentum, vt quidam peßimè negant, quin natura primò intendat ſpeciem, quàm ſingulare; quia iſtud fundamentum eſt Auic. in ſua ſufficientia, & etiam

Auer.in lib.primo Cœli com.120. & in 4.Phy.com. 120. vbi habet, quòd materia prima per aptitudinem naturalem, ſeu potẽtiam inclinatur, & appetit prius formam ſpecificam, quàm hanc formam, ſic motores Cœleſtes, in quorum intentione eſt, vt omnes formę, quæ in potentia ſunt in materia, deducantur ad actum. patet, quòd in ſua primaria intentione ſunt ſpecies, & non ſingularia niſi ſecundariò, pro quanto in ipſis ſpecies ſaluantur, ſicut eſt ſententia eius in ſecundo de anima com.34. vbi habet, quod ſollicitudo diuina, cum non potuerit facere animal permanere ſecundum indiuiduum, miſerta eſt in faciendo permanere ipſum ſecundum ſpeciem. & Ariſtote. in quarta par.proble. prob.15. vbi quærit propter quid coire omnium delectabiliſſimum eſt, vltra alias cauſas aſſignat cauſam finalem, & eſt conſeruatio ſpeciei. ideo natura poſuit tantam delectationem in coitu, veluti eſcam. natura autem vniuerſalis in hoc non intendit conſeruationem primò indiuidui, ſed ſpeciei; accidit enim ex tali actu diſſolutio ipſius indiuidualis natura propter reſtaurationem, & conſeruationem ſpeciei, de qua primo ſollicitatur natura. ex prædictis patet, quòd vniuerſalia aliquod eſſe habent in intentione primi motoris, & intelligentiarum. & hoc forte voluit dicere Alb. dum dixit, triplex eſſe vniuerſale, ſcilicet ante rem, in re, & poſt rem, appellans vniuerſale ante rem eſſe ipſius naturæ, vt habet eſſe obiectiuum, & eſt in actu virtuali in primo motore. vniuerſale uerò in re eſt ipſa natura in ſingularibus exiſtens. vniuerſale verò poſt rem eſt vniuerſale abſtractum ab appendi tÿs materiæ per intellectum agentem. nota tamen, quòd hæ conditiones, ſcilicet in re, ante rem, & poſt rem: vniuerſalitas, & particularitas eſt in anima, & eſt extra animam: & eſſe vnum, vel

multa

multa accidunt natura, quæ denominatur vniuerſalis, vel particularis. nec natura aliquid horum dicitur eſſe quidditatiuè, ſed omnes huiuſmodi conditiones ſunt ſibi aduentitia, & extranea, ſicut eſt ſententia ſubtiliſsima Auicen. in quinto ſuo Metaphyſ. cap. primo. equinitas enim eſt tantum equinitas: in definitione enim equinitatis non ingreditur vniuerſalitas, vel particularitas, nec eſſe in anima, nec extra animam, nec in potentia, vel actu, vel unum, vel multa.

Præterea debes ſcire, quòd vniuerſale ſumitur dupliciter. vno modo pro intentione Logica, quæ eſt vniuerſalitas, & ſecunda intentio: alio modo pro natura ipſa, quæ denominatur ab vniuerſalitate. ſic autem eſt intentio prima, vt poteſt colligi ex intentione Com. in hoc com. 46. vbi habet, quòd definitiones vniuerſalium habent aliquam diſpoſitionem diſpoſitionum ſubſtantialium exiſtentium extra animam: fundamentum enim vniuerſalitatis eſt diſpoſitio realis, & ſubſtantialis. vniuerſalitas autem eſt qualitas eius, & accidens rationis in via eius. hoc idem ex intentione Auic. hinc debes ſcire, quòd vniuerſale pro prima intentione, vt placet Auicen. tribus modis accipi poteſt: vno pro eo, quod actu prædicatur de multis, ſicut homo: alio modo pro eo, quod poſsibile eſt prædicari de multis; & ſi nullum eorum eſt in effectu dicitur. & tertio modo vniuerſale intentio, quam nihil prohibet prædicari de pluribus. quòd ſi aliquid prohibeat; eſt cauſa intrinſeca: ſicut Sol, cui accidit impoſsibilitas ex cauſa extrinſeca ex ſui imaginatione, quod ſit in pluribus, & de pluribus. hoc idem quantum ad hunc tertium modum aſſerit Alb. in tractatu ſecundo de intellectu, & intelligibili: vbi habet, quod Sol, & Luna ſunt formæ communicabiles. ſed quòd non

communicantur, eſt ex hoc, quòd tota materia eſt comprahenſa ſub eis. ſed hac imaginatio Auic. & Alb. contradicit Auer. His prænotatis ponuntur concluſ. quadam ad intentionem Ariſt. & Com. Prima eſt, qđ vniuerſale pro ſecunda intentione non eſt in re; ſed ſolum habet eſſe ab anima in fieri, & conſeruari. Secunda vniuerſale pro prima intentione non eſt aliquid in re, ſecluſo omni actu intellectus ex natura rei, vel realiter diſtinctum à ſingularibus. ſed ſolum in re habet eſſe in potentia, actu autem per intellectum agentem abſtrahentem. ſed vniuerſale pro prima intentione non ſit ens reale; quia hoc eſſet falſum: nam vt tale nihil aliud eſt, quàm ipſa natura, cui attribuitur vniuerſalitas. & talis natura nulli dubium eſt quin ſit ens reale; quia ſcientia realis eſt de obiecto reali. talis ergo natura non eſt vniuerſale reale, vel ex natura rei diſtinctum à ſingularibus. natura, igitur cui attribuitur vniuerſalitas ab intellectu, eſt ens reale; tum vniuerſalitas hæc, & communitas actualis non eſt niſi ab intellectu. ducit tamen originem, & fundamentum à re. vnde talis natura, vt eſt in re, non eſt vniuerſale actu, ſed potentia. actu autem fit vniuerſalitas in ipſa per act: intellectus. aduerte etiam, quòd, vt ſuprà dictum eſt, natura de ſe nec vniuerſalis, nec ſingularis eſt. ſed hac accidunt naturæ, inquantum natura eſt. & multa alia, quæ ibi lege. Hanc ſententiam explanat Sueſ. Quæſtio. 15. & ſupponit multa: primò, quòd res, quæ intelligitur, nihil acquirit per intellectionem: ſecundò, quòd res effici actu intellectus, & vniuerſales non eſt niſi nos illas actu intelligere vniuerſaliter per rationes repræſentatiuas vniuerſales: res eſſe in potentia intelligiles nihil aliud eſt, quàm nos eſſe in potentia ad rationes vniuerſales, quibus illas vniuerſaliter intelligimus.

ligimus. Tertiò aliquid dicitur actu vniuerſale, vel potentia vniuerſale, actu & potentia exiſtentibus in nobis. Patet ex dictis; quia actu vniuerſalia erunt aliqua, quando in nobis erunt rationes illorum actu repræſentantes: poteſtate verò a quando in nobis adeſt intellectus potentiæ potens illas rationes reſpicere. Quartò, rationes iſtæ in nobis eſſe non poſſunt niſi moueantur à rebus. vnde dicit de mente Peripatic. Vniuerſalia actu, & potentia ſunt formæ rerum ſingularium. deinde formæ ſunt vniuerſales actu, & potentia, quando in nobis ſunt rationes cognoſcendi actu, vel potentia. ex his ſequitur formas ſingularium eſſe actu vniuerſales; quando in nobis ſunt rationes repræſentantes illas vniuerſaliter, poteſtate verò, quando in nobis eſt intellectus tantum agens, & poſsibilis. Tertiò, vniuerſalia ſunt actu, & poteſtate aliquid præter ſingularia extra animam; vniuerſalia enim ſunt formæ. Vltima concluſio. Vniuerſalia actu, & poteſtate ſunt aliquid in rebus. vltimo conciliat Ariſtot. in Platone. qui ponebat vniuerſalia ſeparata à rebus, non quidem in rebus, quæ vocabat Ideas. Animaduertendum eſt ergo, quòd Ariſto. non obijcit ſenſui Plato. vt rectè docet Ammo. in libro de interpratatione, & ſæpè Simp. ſed malè interpratantibus verba illius, vt Xenocrates, & alijs. Ariſt. igitur probauit vniuerſalia non poſſe eſſe ſeparata ſimpliciter ſecundum eſſe exiſtentiæ à ſingularibus, vt Xenocrates interpratatur, Plato enim dixit formas eſſe vniuerſalia. & quia formæ ſunt aliæ à compoſitis ſingularibus; dixit illas eſſe ideas ſeparatas, hanc ſeparationem Xenoc. & alij intellexerunt ſecundum eſſe exiſtentiæ, & contra hoc procedunt rationes Ariſt. verùm Plato

non intellexit, quòd formæ ſunt ſeparatæ ea ſeparatione, qua forma differt à compoſito, cuius eſt forma. & hoc non negaret Ariſt. Rectè igitur obijcit contra malos interprætes Plato. ſed alia eſt opinio Scoti Quæstio. 18. & Ant. And. Quæſt 17. qui præmittunt aliquas distinctiones. Primò, duplex eſt intentio, ſcilicet prima, & ſecunda. dico primam intentionem ipſam rem poſitam in eſſe intellecto. & cognitio dicitur prima; quia res dicitur intentio non quocunque modo res; ſed vt intellecta, & cognita. voco intentionem ſecundam quandam relationem, ſeu comparationem intellectus, quando intellectus comparat vnam primam intentionem ad alteram, ſeu unum intellectum alteri. ex. g. intellectus intelligens hominem, & intelligens animal comparat vnum ad aliud ſecundum rationem prædicabilis, & ſubijcibilis. quæ comparatio ex parte animalis dicitur genus, & ex parte hominis dicitur ſpecies. itaque omnis ſecunda intentio eſt formaliter relatio rationis. Secundò, cum vniuerſale ſit quoddam concretum; poteſt accipi dupliciter. vno modo pro per ſe ſignificato, quod eſt vniuerſalitas. & ſecũda intentio, quæ eſt quædam relatio rationis in prædicabili ad illud, de quo eſt prædicabile. & hunc reſpectum rationis ſignificat hoc nomẽ uniuerſale in concreto, & vniuerſalitas in abſtracto. alio modo ſumitur vniuerſale pro illo, quod denominatur ab illa intentione vniuerſalitas, quæ eſt aliqua res primæ intentionis; nam ſecundæ intentiones applicantur primis. & hoc ſecundo modo poteſt conſiderari dupliciter. vno modo pro illo, quod eſt quaſi ſubiectum remotum denominatum ab illa ſecunda intentione. vnde natura abſolutè ſumpta dicitur vniuerſale, quatenus non de ſe hoc. & ideo non repugnat ſibi ex ſe dici de multis. & natura ſic accepta eſt inde-

termi-

terminata priuatiuè, ſiue negatiuè. alio modo poteſt ſumi pro ipſo ſubiecto propinquo, quod eſt prima natura indeterminata contrariò, ſcilicet, ut coniuncta indeterminationi actuali, quaſi habitui contrario, & hoc modo non eſt vniuerſale, niſi natura ſit actu indeterminata, ita quòd ſit vnum intelligibile numero dicibile de omni ſuppoſito. & illud eſt completè vniuerſale. Tertiò, eſſe in intellectu contingit dupliciter. vno modo ſubiectiuè, vt ſpecies, & habitus ſunt in anima. alio modo obiectiuè, ſicut nunc loquimur, & hoc modo poteſt eſſe dupliciter: vno modo habitualiter, ſiue in actu primo, quando ſcilicet eſt ibi per ſpeciem manentem in intellectu, vt immediatè motiuum ad intellectionem. alio modo actualiter, ſiue actu ſecundo, quando ſcilicet actu mouet, & intelligitur. Secundus modus infert primum, ſed non econuerſo. ſit ergo hęc prima concluſio, quòd vniuerſale ſumptum primo modo, ſcilicet pro intentione nihil eſt in rebus, ſed in intellectu tantum. Secunda, vniuerſale ſumptum ſecundo modo, ſcilicet pro ſubiecto remoto intentionis eſt aliquid verè in rebus. Tertia concluſio ſit, quod vniuerſale ſumptum ſecundo modo eſt vnum vnitate aliqua reali minori tamen vnitate numerali. Quarta, vniuerſale tertio modo ſumptum, quod eſt indeterminatum contrariè non eſt in intellectu actualiter de neceſſitate. Quinta, uniuerſale tertio modo ſumptum eſt in intellectu habitualiter de neceſſitate. Vltima, uniuerſale tertio modo ſumptum ſecundũ illud, quod eſt, eſt in rebus. unde dici poteſt, quòd uniuerſale eſt in re, ſic accipiendo, quòd eadem natura, quæ eſt in exiſtentia determinata per gradum ſingularitatis eſt indeterminata negatiuè, & in intellectu obiectiuè. & ut habet hanc relationem ad intellectũ, ut ad cognoſcentem eſt indetermi-

nata

nata contrariè in determinatione ſibi addita per intellectum. & tunc eſt completum vniuerſale. Iand. verò Quæſtio. 14. prius narrata opinione Platonis hæc ſcribit, quod duplex eſt vniuerſale, ut dicitur in libro primo Metaphy. quoddam in cauſando, & quoddam in prædicando. vniuerſalia per cauſalitatem ſunt duplicia: quædam ſunt corporalia, ut corpora cœleſtia habentia cauſalitatem vniuerſaliter reſpectu inferiorum. alia ſunt vniuerſalia cauſalitate incorporalia, & abſtracta à magnitudine. ſed de vniuerſalibus per prædicationem eſt quæſtio. vnde notandum eſt, quòd vniuerſale ſecundum prædicationem eſt duplex, vno modo ſumitur pro intentionata, & denominata ab intentione, vt homo eſt ſpecies, homo eſt vniuerſale per ſe; quia denominatur ab intentione. alio modo conſideratur pro intentione, & hoc iterum dup. vel enim pro prima intentione capitur, vel pro ſecunda. de vtraque intentione, quid ſit aliter dicitur ſecundum illos, qui accipiunt conceptus rerum à modis eſſendi, & accidentibus, & aliter qui conceptus generis, & ſpeciei accipiunt à quidditate rei. quam illi, qui accipiunt conceptus generis, & ſpeciei à modis eſſendi; dicunt, quòd prima intentio eſt conceptus rei, vel intellectio ſecundum ſuum modum eſſendi proprium: vt animal concipitur ſecundum primam intentionem, vt eſt ſentiens. ſed ſecunda intentio eſt conceptus rei ſecundum modum eſſendi communem; vt ſi animal concipitur, vt habet eſſe in pluribus ſpeciebus, hæc eſt ſecunda intentio. ſed ſecundum dicentes conceptus generis, & ſpeciei capi à quidditate generali, uel ſpecifica, dicitur, quòd intentio prima rei eſt intellectio ſecundum quidditatem generalem, & potentialem, vel ſpecificam. ſed ſecunda intentio eſt, vel intellectio rei communis in pluribus, ſed

uniuer-

uniuerſale pro re ſubiecta eſt res, quæ eſt apta nata eſſe in pluribus, vel multiplicari in plura. his viſis ait ad quæſtionem, quòd uniuerſale pro prima, & ſecunda intentione eſt realiter ſeparatum à ſingularibus. & de his uniuerſalibus pro intentione prima, & ſecunda uidetur eſſe intelligenda auctoritas Com. in libro duodecimo huius, vbi inquit, quòd uniuerſalia apud Ariſt. ſunt collecta ab intellectu à ſingularibus, qui conſiderat ſimilitudinem inter ea, & facit ea unam intentionem. & uidetur tangere triplicem cauſam talium uniuerſalium: nam cum dicit, quòd ſunt collecta à ſingularibus; tangit agentem diſpoſitionem; quia ſunt à rebus iſtis, ut agentibus diſpoſitionibus præparantibus ad ea. ſed ſunt ab intellectu poßibili, qui conſiderat ſimilitudinem &c. quia recipit ea, & ſunt tanquam à cauſa ſuſceptiua, & receptiua. ſed ſunt ab intellectu agente tanquam ab agente perficiente, qui facit ea unam intentionem actu, quæ prius fecerat in potentia. Secundò dicendum eſt, quòd uniuerſale pro re obiecta, quæ denominatur ab intentione, ut homo eſt ſpecies, non eſt ſeparata à ſingularibus ſenſibilibus, & corporibus ſecundum eſſe extra animam.

Notandum tamen, quòd licet uniuerſalia talia non ſint ſeparata à ſingularibus inferioribus ſecundum eſſe; tamen inferiora addunt differentias poſitiuas, & reales contrahentes ſuperiora ad talia inferiora determinata; quia ſpecies addunt ſupra genera differentias ſpecificas, & indiuidua addunt ſuper ſpecies differentias indiuiduales ſubſtantiales. Alexand. Achi. in libro de uniuerſalibus hæc pauca ait ad auctoritatem Auerrois in libro primo de anima. comen. decimo octauo. Qui dicit, intellectus agens facit in particularibus omnem uniuerſalitatem. ergo in particularibus

ribus

ribus eſt uniuerſalitas. ergo & extra animam, reſpondet, quòd non eſt in eis per formalem inexiſtentiam, ſed quia eorum eſt illud uniuerſale. Alia eſt opinio Burlei in Prologum primi Phyſ. ubi ait, quòd uniuerſalia realiter diſtinguuntur à ſingularibus: attamen illa uniuerſalia non ſunt ſeparata ab ipſis, imo coniuncta: quia incideret in opinionem Platonis. & hac eſt unà fere eadem opinio cum illa Iand.

Q. 14. *Dubitant nonnulli in tex. & com. 56. ubi Ariſt. ait, manifeſtum eſt, quòd ſubſtantiarum eſſe exiſtimatarum, plurimæ poteſtate ſint, ut ipſæ partes animalium; utrum partes organicæ animalis habeant diſtinctas formas ſpecie differentes. & inuenio duas opiniones contrarias. una Scotiſtarum, & alia Thomiſtarum. opinio prima eſt Ant. And. in Quæſtio. 17. & Scoti Quæſtio. 20. qui tenent, quòd in quolibet uiuo præter formam animati eſſe aliam formam communem corporis, & mixti, & præter has, quæ ſunt communes toto animali ſunt aliæ partiales ſpecificæ diſtincta tot, quot organa diſtincta, à quo autem habeat animal, quod ſit unum, hoc ait Ant. And. quòd habet unitatem à forma mixti, uel animati, quæ eſt ultima, & ſpecifica. Sed magis uidetur à forma mixti propter vnitatem cadaueris ſeruandam corrupta anima, uel ſeparata. & qui ſic tenent, non poſſunt cogi à rationibus aliorum: & cum dicitur, quòd ex duobus in actu non fit uerè unum dicunt, quòd uerum eſt, quando ſunt in actibus ultimatis, & non carent perfectiori actualitate. ſed non eſt ſic in propoſito: nam omnia præcedentia ſunt in potentia reſpectu formæ communis, & perfectioris. Alia opinio eſt D. Thom. in prima par. Quæſtio. 76. art. 4. & Greg. in libro ſecundo ſenten. Diſtin. 17. Quæſtio. 2. & Her. in q. magna de pluralitate*

litate formarum. narrat opinionem horum Iauel. Quæſtio. 19. dicens, quòd tenent, quòd non ſint plures formæ ſubſtantiales in eodem animali partium etherogenearum, nec diuerſorum organorum, imo eſt tentum una forma totius animalis, & quarumcunque partium donec uniuntur in toto. & adducit uarias rationes, & ultimò ait. tenendum eſt, ut non ſequantur multa inconuenientia, quòd non ſunt plures formæ ſubſtantiales in animali, ſecundum pluralitatem organorum. lege Sueſ. & Bacco. Q. 18.

Negat Phi. in tex. 53. ſingularium eſſe definitionē, uel demonſtrationem. at ratio eſt contraria: nam definitio eſt ratio indicans eſſentiam rei. ſed ſingularia habent eſſentiam. ergo definibilia. Præterea, non ne ſingularia ſunt ſubſtantiæ? declarat hanc ſententiam Egid. in Quæſt. 8. ſic. Cum quæritur, utrum ſingularia habeant definitionem; non eſt quæſtio, utrū habeant definitionem quocunque modo large accipiendo definitionem, ſecundum quod, omne quod ſignificat nomen, dicitur definitio, ſicut hiſtoria Romana tota eſt definitio; quia ſignificat idem, qđ unū nomen ſi illæ hiſtoriæ imponatur: ſic enim omnia largè loquendo poſſunt habere definitionem quodammodo, & particularia, & alia. ſed de hoc non eſt quæſtio, nec de hac definitione loquitur Ariſt. in libro 7. Metaph. remoueamus igitur à quæſtione hanc æquiuocationem definitionis. Præterea non eſt quæſtio, utrū ſingularia habeant definitionem in ſuo uniuerſali, & ueram definitionem; quia certum eſt, ꝙ habent: nam ſicut quodammodo in ſuo uniuerſali cognoſcuntur; ſic in ſuo uniuerſali definiuntur. Sed eſt quæſtio, utrum ſingularia habeant propriam definitionem ueram. In quod aduertendum eſt, ꝙ ſicut in omnibus eſt conſiderandum illud, quod eſt per ſe; ſic & in hac quæſtione. cum ergo quæritur, an ſingularia habeant de- Q. 15.

finitionem

finitionem propriam, uidendum eſt, quid ſit illud à quo ſumitur per ſe tota ratio definitionis. hoc autem eſt forma. ſed ſingularia non habent formam propriam. unde nec definitionem habent, nec propriè definiuntur. ſic etiam exponit Iauel. in Quæſtio. 16. aliter uerò intelligit Iand. in Quæſtio. 9. dicens, quòd accidens poteſt conſiderari dupliciter: uno modo inquantum eſt res per eſſentiam ſuam diſtincta à ſubiecto, & inquantum cognoſcitur incompletè, & imperfectè. & ſic aliqualiter poteſt definiri ſine ſubſtantia. alio modo inquantum debet cognoſci perfectè quò ad ſuam eſſentiam. unde accidens non poteſt definiri ſine ſubſtantia. & ad hanc intentionem loquebatur Com. qui accidentia dicit habere definitiones, ſupple ſimpliciter, & ſine additione. dicit ea habere magis, quàm habeant: & qui dicit, ꝙ non dicitur de eis hoc nomen ens, et definitio, dicit ea non habere illud, quod debent habere. & addit Com. ꝙ Ariſt. dixit hoc; quia antiqui habebant duas opiniones, & ipſe induxit mediam, quæ eſt uera, ſupple quia uult, quòd uerum non ſimpliciter ſit definitio, ſed ſecundum quid, & ex additione. & notandum, quòd accidentia in abſtracto ſi debent definiri; habent pro genere formam accidentalem, & ſubiectum pro differentia. ſed accidentia in concreto econuerſo, ſubiectum habent pro genere, & formam accidentalem pro differentia.

Q. 16. Vult Phil. in tex. & com. 60. totum eſſe diuerſum à partibus componentibus, dicens, caro eſt aliquid aliud præter ignem, & terram: & hac ſillaba Ab eſt aliud ab elementis, quæ ſunt a, b, & quanquã in li. 1. Phyſ. Quæſt. 8. hoc tractauimus, & ad mentem Scoti, D. Tho. & multorum aliorum. attamen nunc pauca dicam; & primò quæ à Sueſ. Quæſt. 19. qui ait, explanando theorema, quòd omnis terminus pluralis

plura-

pluraliter tentus ſub copulatione ſignificat ſuum ſignificatum, ut patet primo Elench. Verum ſignificando ſuum ſignificatum ſub copulatione poteſt teneri diuiſiuè, & poteſt teneri collectiuè, ut docet Ariſt. tenetur quidem diuiſiuè, quando propoſitio, cuius eſt ſubiectum, uel prædicatum, exponitur per unam copulatiuam, ut homines uiuunt, exponitur ſic homo uiuit, & homo uiuit. tenetur uerò collectiuè, quando exponitur propoſitio, cuius ipſe eſt ſubiectum, uel prædicatum per unam categoricam de extremo copulato. Similiter poteſt dici de termino omnes in plurali, ut dicit Ariſt. poteſt nanque teneri diuiſiuè, & collectiuè eodem modo. ex his ſequitur, quòd à propoſitione de ſubiecto, uel prædicato plurali diuiſiuè tento licet inferre duas catagoricas illi corriſpondentes per notam copulationis coniunctas; ut ex iſta, duo homines currunt, ualet igitur iſte currit, & ille currit. ex propoſitione uerò de ſubiecto, uel prædicato plurali collectiuè tento non licet inferre duas categoricas; ſed unam de extremo copulato; non enim ſequitur, iſti ſunt duo: igitur iſte eſt duo, & iſte eſt duo; ſed quod iſte, & iſte ſunt duo: hæc enim ex primo Elench. in paralogiſmo diuiſionis, & compoſitionis colliguntur, quæ oportet ſupponere in diſputatione. quia Auer. & omnes Græci quæſtionem hanc non ſoluunt niſi logicè. his diſtinctionibus præmiſſis ſit prima ſuppoſi. totum non eſt ſuæ partes diuiſiuè tentæ. Secunda, partes ſunt ſuum totum collectiuè, & ſuum totum eſt ſuæ partes collectiuè. Hæc ſuppoſitio eſt de mente Themi. & Auer. quibus ſtantibus dico pro dilucidatione primum, totum, cuius partes ſunt eſſentialiter ordinatæ, dicit additum, & tertium ultra partes. ſecundùm, totum, cuius partes non ſunt eſſentia-

eſſentialiter ordinatę, nihil dicit præter partes. ex his ſequitur, quòd ſiue totum addat tertium, ſiue non; ſemper eſt ſuæ partes collectiuè, quia illud tertium nõ eſt ſubſtantia abſoluta, ſed, ut dixi, omnes ſuæ partes collectiuè, & non diuiſiue tentæ. & hæc eſt pulchra interpratatio. alio modo intelligit theorema Ant. And. Quaſt. 18. declarando tres concluſiones, quarũ prima eſt. compoſitum per ſe, ut ex materia, & forma, dicit formaliter aliquam entitatem diſtinctam realiter à ſuarum partium entitate. Secunda, entitas compoſiti alia ab entitate partium eſt entitas abſoluta. Tertia, entitas compoſiti diſtincta a partibus eſt forma totius, quæ eſt quidditas. ad cuius euidentiam declarat quinque per ordinem. Primũ, quòd forma totius non eſt alia a forma partis, puta in homine, quæ ſit ſuperueniens illi, & aliquid ipſius totius. & dicatur eſſe forma totius: eo quòd pfectius conſtituit compoſitum, quàm forma partis. Secundò, quòd forma totius non eſt aliquid medium vniens materiam formæ ad conſtituendum per ſe vnum cum materia: Tertiò, quòd forma totius non eſt aliqua forma ultra formam partis, quaſi perficiens materiã, atq; formam. Quartò, quòd forma totius eſt ipſa tota natura, ſiue quidditas conſtituens totam entitatem, ita quòd non eſt forma informans, ſed forma, a qua ſuppoſitum eſt ens quidditatiue. non ſic intelligendo, quòd forma totius ſit cauſa ipſius totius, quaſi cauſans totum cum materia, & forma partis. ſed eſt ipſum totum precíſe, & abſolute conſideratum. Quintò, forma totius eſt alia realiter a forma partis. alia ſententia, eſt D. Tho. & Her. quã narrat Iauel. *Q. 20. quorum opinio eſt, quòd totum differat realiter ab omnibus ſuis partibus vnitis, & ſimul ſumptis, non per aliquam partem; quoniam implicat dari partem in toto, præter omnes eius partes, nec per aliquam paſ-*

ſionem

ſionem totius, quoniam paßio eſt natura poſterior, & ſupponit totum conſtitutum ex partibus, nihil autem diſtinguitur eſſentialiter ab alio per ſuum poſterius, ſicut definitiuum non eſt poſterius definito, ſic diſtinctiuum non eſt poſterius diſtincto, nec per ipſam vnionem partis cum parte; quoniam cum unio dicat priuationem diuiſionis, ſiue habitudinem, ſequitur, quod totum dicat formaliter talem priuationem, uel habitudinem, quod eſt falſum, hæc enim conſequuntur naturam totius. Totum autem dicit formaliter compoſitum ex his. ſed differt ſeipſo toto, id eſt, ex ſui natura; nam ſicut natura partium eſt, ꝙ componant hoc. ſic natura totius, quod ſit compoſitum ex his, licet autem d fferat ſeipſo à partibus non tamen differt quolibet ſui, id eſt quolibet incluſo in toto; quia cum totum includat partes, differret à partibus per partes, quod eſt impoßibile. ſed differt à ſeipſo, quia eſt talis naturæ, quia ſcilicet eſt compoſitum, & non componens. & ſi quæras, utrum totum differens realiter à partibus addat aliquid ſupra partes, uel ſit aliquid præter partes. Dico, quòd neutrum eſt concedendum propriè loquendo. ſed dicit naturam ſuipſius, quæ non eſt partes, ſed ex partibus. facta hac declaratione. ſit talis concluſio. Totum compoſitum ex partibus ſiuè integralibus, ſiuè eſſentialibus, quod eſt unum per ſe, non eſt ſuæ partes ſimul ſumptæ.

Liber VIII.

Qua. I.

E*ST ſententia Ariſt. tex. 10 quòd quemadmodum numerus nec habet magis, nec minus; ita neque ſubſtantia, qua ſecundum formam eſt. ſed ſi eſt quidem, ea, qua ſecundum materiam eſt. inſtant multi primò auctoritate Auer.*

com.67.de formis ſubſtantialibus elementorum.deinde quæcunq́, ſecundum magis, & minus ſunt comparabilia, ſuſcipiunt magis, & minus, atque intenſibilia, & remiſſibilia ſunt. at omnis forma, quæ eſt in genere poteſt comparari alteri eiuſdem generis ſecundum magis, & minus perfectum. igitur omnes formæ, quæ ſunt in genere, vel quæ ſunt partes alicuius, quod eſt in genere, ſunt intenſibiles, & remiſſibiles. Pro controuerſia diluenda quærit Alexand. Achil. in primo lib. Phyſ. vtrum in ſubſtantia ſit contrarietas. reſpondet non, inquantum ſubſtantia eſt. & hoc probat multiplici medio, & concludit dicens. Sequitur ergo, quòd ſubſtantia compoſita, vel ex ſubſtantiis ſimplicibus, vel compoſitis contrarium non habeat ex ſe. Veruntamen formæ naturales habent priuatiuè oppoſitum, & conſequenter contrarium largè. & ſi ſubſtantiæ corrumpuntur ab his, quæ accidentibus propriis ſubſtantiæ cõpoſitæ contrariantur, et corrumpuntur. Corollarium pro ſaluanda contrarietate in effectibus ſufficit cauſarum propriarum diſperatio: contrariante enim caliditate, & frigiditate, igneitas, et aqueitas, quæ cauſa eorum ſunt, non cõtrariantur, ſed diſperatæ ſunt. hoc Theorema declarat ẽt Ian. Bacconus in lib 3. ſent. Diſt. 15. Quæſt. 1. art. 1. atque 2. eſt ergo talis ſua intentio, quòd nulla forma ſubſtantialis ſuſcipit magis, & minus. Vnde eſt ſciendum, quòd formam ſubſtantialem ſuſcipere magis, & minus poteſt multipliciter intelligi. vno modo poteſt forma ſubſtantialis conſiderari reſpectu duorum contentorum. et hoc ſicut per modum generis materię, ſicut anima ſenſitiua reſpectu animalium omnium non conſiderando in ea rationabilitatem, uel irrationabilitatem, aut quamcunque ſpeciem, ſiue per modum ſpeciei, ſicut anima aſini reſpectu omnium aſinorum. alio modo poteſt conſiderari forma ſubſtantialis, vt forma

vt forma inquantum ſpecifica ſe habet per additionem ad ſeipſam, inquantum generalis, ſicut anima aſini aliquid addit ſupra animam animalis ſimpliciter dicti. primo modo non ſuſcipit magis, & minus reſpectu cuiuſcunque. ſed ſecundo modo ſuſcipit bene in quocunque fuerit. ſed hic eſt intelligendum, quòd aliud eſt formam ſuſcipere magis, & minus ſecundum ſpeciem, & aliud ſecundum gradus materiales formæ. verbi gratia, forma accidentalis, vt albedo ſecundum ſpeciem non ſuſcipit magis, nec minus, quantum ad differentiam ſpecificam: æquè enim completè minima albedo habet differentiam albedinis, & definitionem, vt maxima albedo: tamen dicitur ſuſcipere magis, & minus ſecundum gradus materiales remiſſos, & intenſos, qui ſibi adueniunt, & recedunt ſtante ſemper ratione ſpeciei. Nota autem, quòd vult dicere, quòd ſubſtantia ſuſcipit magis, & minus, vt facit ſpeciem ſuperabundare generi; non vt per hoc intelligatur, quod genus dicat aliquam rem communem præter rem ſpeciei, & quòd ſpecies addat aliquam rem communem ſupra genus, & indiuidua addant aliquam rem ſupra ſpeciem: ſed quòd per nomen ſpeciei exprimatur aliquis gradus formæ indiuiduæ ſubſtractæ intentioni generis, & ſpeciei: qui gradus formæ non exprimitur per nomen generis. ex g. animal dicat aliquam rem communem aliam ab animalitate hominis, & aſini, & aliarum ſpecierum, aut ſpecies aſini dicat aliam rem à realitate iſtius aſini, & illius. Quare præcisè comparando vnum gradum perfectionalem formæ ad alium gradum perfectionalem in eadem forma hac ſingulari, & ſignata, vt anima intellectiua ſortis addit aliquem gradum ſubſtantialem in anima ſortis vltra eandem animã ſenſitiuam ſortis. Sed qualis ſit differentia harum

com.67.de formis ſubſtantialibus elementorum.deinde quæcunq; ſecundum magis, & minus ſunt comparabilia, ſuſcipiunt magis, & minus, atque intenſibilia, & remiſsibilia ſunt. at omnis forma, quæ eſt in genere poteſt comparari alteri einſdem generis ſecundum magis, & minus perfectum. igitur omnes formæ, quæ ſunt in genere, vel quæ ſunt partes alicuius, quod eſt in genere, ſunt intenſibiles, & remiſsibiles. Pro controuerſia diluenda quærit Alexand. Achil. in primo lib. Phyſ. vtrum in ſubſtantia ſit contrarietas. reſpondet non, inquantum ſubſtantia eſt. & hoc probat multiplici medio, & concludit dicens. Sequitur ergo, quòd ſubſtantia compoſita, vel ex ſubſtantijs ſimplicibus, vel compoſitis contrarium non habeat ex ſe. Veruntamen formæ naturales habent priuatiuè oppoſitum, & conſequenter contrarium largè. & ſi ſubſtantiæ corrumpuntur ab his, quæ accidentibus proprijs ſubſtantiæ cōpoſitæ contrariantur, et corrumpuntur. Corollarium pro ſaluanda contrarietate in effectibus ſufficit cauſarum propriarum diſperatio: contrariante enim caliditate, & frigiditate, igneitas, et aqueitas, quæ cauſa eorum ſunt, non cōtrariantur, ſed diſperatæ ſunt. hoc Theorema declarat ēt Ian. Bacconus in lib 3. ſent. Diſt. 15. Quæſt. 1. art. 1. atque 2. eſt ergo talis ſua intentio, quòd nulla forma ſubſtantialis ſuſcipit magis, & minus. Vnde eſt ſciendum, quòd formam ſubſtantialem ſuſcipere magis, & minus poteſt multipliciter intelligi. vno modo poteſt forma ſubſtantialis conſiderari reſpectu duorum contentorum. et hoc ſicut per modum generis materię, ſicut anima ſenſitiua reſpectu animalium omnium non conſiderando in ea rationabilitatem, uel irrationabilitatem, aut quamcunque ſpeciem, ſiue per modum ſpeciei, ſicut anima aſini reſpectu omnium aſinorum. alio modo poteſt conſiderari forma ſubſtantialis,

vt forma

vt forma inquantum ſpecifica ſe habet per additionem ad ſeipſam, inquantum generalis, ſicut anima aſini aliquid addit ſupra animam animalis ſimpliciter dicti. primo modo non ſuſcipit magis, & minus reſpectu cuiuſcunque. ſed ſecundo modo ſuſcipit bene in quocunque fuerit. ſed hic eſt intelligendum, quòd aliud eſt formam ſuſcipere magis, & minus ſecundum ſpeciem, & aliud ſecundum gradus materiales formæ. verbi gratia, forma accidentalis, vt albedo ſecundum ſpeciem non ſuſcipit magis, nec minus, quantum ad differentiam ſpecificam: æquè enim completè minima albedo habet differentiam albedinis, & definitionem, vt maxima albedo: tamen dicitur ſuſcipere magis, & minus ſecundum gradus materiales remiſſos, & intenſos, qui ſibi adueniunt, & recedunt ſtante ſemper ratione ſpeciei. Nota autem, quòd vult dicere, quòd ſubſtantia ſuſcipit magis, & minus, vt facit ſpeciem ſuperabundare generi; non vt per hoc intelligatur, quod genus dicat aliquem rem communem præter rem ſpeciei, & quòd ſpecies addat aliquam rem communem ſupra genus, & indiuidua addant aliquam rem ſupra ſpeciem: ſed quòd per nomen ſpeciei exprimatur aliquis gradus formæ indiuiduæ ſubſtractæ intentioni generis, & ſpeciei: qui gradus formæ non exprimitur per nomen generis. ex g. animal dicat aliquam rem communem aliam ab animalitate hominis, & aſini, & aliarum ſpecierum, aut ſpecies aſini dicat aliam rem à realitate iſtius aſini, & illius. Quare præcisè comparando vnum gradum perfectionalem formæ ad alium gradum perfectionalem in eadem forma hac ſingulari, & ſignata, vt anima intellectiua ſortis addit aliquem gradum ſubſtantialem in anima ſortis vltra eandem animã ſenſitiuam ſortis. Sed qualis ſit differentia harum

comparationum patet; prima enim eſt inter cōe, & ſua contenta. Secunda eſt inter gradus einſdem formæ adinuicē. Tertia autem eſt ſecundū formā partialem, ueluti ſecundū animam intellectiuam cōparatis ad inuicem diuerſis gradibus. Præterea eſt intelligendum, quòd duobus modis alijs poteſt intelligi formam ſubſtantialem eductam de potentia materiæ ſuſcipere magis, ac minus ſecundum eſſe, quod habet in materia. Primo modo ſi forma ſit in materia ſecundū eſſe diminutum, & incompletum: & poſtea per actū generationis actualiter, & perfecte ſit in materia ita tamen, quòd illud eſſe diminutum, & imperfectū, formæ non dicat in ipſa eſſentia formæ ſubſtantialis aliquos gradus, ſcilicet remiſſum, & intenſum: ſed ſolùm diuerſos gradus eſſendi in materia, ut quòd primò ſit in materia in potentia, & poſtea in actu. alio modo ſi ipſa forma in materia extendatur, ſicut materia. & hoc eſt magis proprie ſuſcipere magis, & minus. hoc uult Phil. in hoc libro 7. com. 8. Formæ autem accidentales ſuſcipiunt magis, & minus in eſſe per additionem, non ſolùm per translationem de potentia ad actum. Tat. etiam in Præd. dicit, quòd diuerſæ ſunt opiniones: Prima, quòd forma intenditur, & remittitur per hoc, quòd magis & minus permiſcetur ſuo contrario, ita ꝙ quantò magis permiſcetur, tantò eſt minus talis: & quantò minus permiſcetur, tantò eſt magis talis, & hanc probat auctoritate Ariſt. in libro 3. Phyſ. dicentis, quòd quæcunque ſunt impermixtiora contrarijs, ſunt magis talia, ut albius eſt, quod eſt nigro impermixtius. Alia eſt opinio, quòd forma intenditur, & remittitur ſecundum diſpoſitionem ſubiecti, in quo eſt. ita ꝙ ſi ſubiectum ſit magis diſpoſitum; forma erit intenſior. & ſi ſit minus diſpoſitum; forma erit remiſsior. Tertia eſt, quòd forma intenditur, & remittitur per maiorem,

iorem, uel minorem radicationem, quam habet in ſubiecto. Ideo relictis his opinionibus tanquam falſis legatur Scotus in lib.1. Diſt.17. Quaſt.4. dicens, ꝙ forma dicitur ſuſcipere magis, & minus ſecundum quod plures, vel pauciores gradus, vel partes perfectionales habet in eodem loco, & ſitu ſe penetrantes adinuicem: ita ꝙ ſequitur, iſta forma ſuſcipit magis: ergo habet plures gradus, vel partes perfectionales ſe penetrantes in eodem ſubiecto, & ſitu. Et aduerte, quòd hi gradus, ſeu partes, per quas aliquid dicitur ſuſcipere magis, & minus ſunt ſemper eiuſdem ſpeciei inter ſe, & cum forma, quæ dicitur ſuſcipere magis, & minus. vt albedo dicitur maior albedo per partes perfectionales, quarum quælibet eſt qualitas. ex quo patet, quòd gradus non eſt aliud, quàm pars perfectionalis eiuſdem ſpeciei cum illa forma, cuius eſt gradus. vnde nunquam aliquid dicitur magis tale niſi per aduentum alicuius partis, vel gradus formæ. & ſcitò, quòd hi gradus non dicuntur ſe penetrare indiuiſibiliter, ſed diuiſibiliter, ſic quòd vnus totalis gradus penetret totum alium gradum, & pars partem: ſed non qualibet pars quamlibet partem, niſi fortè eſſet in ſubiecto indiuiſibili. Egid. etiam declarat hanc ſententiam in libro primo Metaph. Quaſt.27. dicens, quòd magis, & minus comparationem important. quotieſcunque autem aliqua comparantur adinuicem, reſpectu alicuius vnius comparantur. ſicut ergo in primis inuenitur vnitas: ſic in eis comparatio eſſe poteſt, & quia natura vnitas nunquam fuit reperta niſi in ſpecie ſpecialiſſima, quæcunque ſunt proprie comparabilia ſunt talia ſecundum vnam formam ſpecificam: ſed, licet propriè vnitas ſit in ſpecie ſpecialiſſima; aliqua tamen vnitas eſt in forma generis, & in his quæ per analo-

giam dicuntur. & ſicut eſt in eis aliqualis vnitas; ita & in eis eſt aliqualis comparatio. eſt ergo propriè comparatio ſecundum formam ſpecificam, largè tamen, & ſecundum genus, & ſecundum analogum comparatio ſumi poteſt. hoc viſo quæratur vtrum in ſubſtantijs reperiatur magis, et minus propriè, & vt reſpicit eandem formam ſpecificam, aut largè ſecundum quòd habet eſſe in genere, & in analogo. eſt hac prima eius ſententia, quòd in ſubſtantijs non reperitur magis, & minus propriè: ſed reperitur largè. Secundò, quòd ſecundum formam generis, & ſecundum analogiam quandam reperitur magis, & minus in ſubſtantijs, & hoc eſt neceſſarium: ſubſtantia enim eſt analogum, & eſt genus, quod prædicatur de principijs ſubſtantiæ, ſcilicet materia, & forma, eſt analogum. vt eſt genus, prædicatur de compoſitis. cum forma autem ſit magis ſubſtantia, quàm materia (materia enim maximè diſtat à primo ente) ſi ergo forma eſt magis ens, quàm materia; formalia ſunt magis entia, quàm materialia, & magis ſubſtantia, & hoc modo ignis eſt magis ſubſtantia, quàm terra. magis, & minus autem ex perfectione ſpeciei reperitur in mixtis, in quibus vltima intentione naturæ terminatur generationis actus. nam & cum peruentum eſt ad aſinum, ceſſat generatio: & etiam, cum peruenitur ad Leonem; ceſſat tamen, quia in Leone perfectius reſeruatur ratio animalis, & dignitas ſpecifica, quàm in aſino, & in animali perfecto, quàm in imperfecto; patet, quòd animalia perfecta ſunt magis entia, quàm animalia imperfecta, & etiam magis ſubſtantia. aduertendum eſt etiam, quòd ſicut in ſubſtantijs generabilibus, & corruptibilibus reperitur magis, & minus; ſic & in incorruptibilibus, cum incorruptibiles ſubſtantiæ non æqualiter diſtent à primo ente,

mo ente, & cum Phil.ait. non competere ſubſtantijs ſuſcipere magis, & minus intelligendum eſt propriè, prout reſpiciunt formam ſpecificam. Sed, ſi accipiatur largè, vt reſpiciunt genus, vel vt analogum; competere eis poteſt, vt oſtenſum eſt. Claram quoque reddit ſententiam hanc Zim.in Q. 54.ubi tractat, an differentiæ ultimæ rerum ſuſcipiunt magis, & minus, dicens, non recipiunt vltimæ differentiæ rerum magis, & minus in ſubſtantijs. fallit in accidentibus, ut Com. tex. & com. 10. ubi inquit forma non recipit neque magis, neque minus: homo enim non eſt maioris humanitatis, quàm homo. &, ſi fuerit; erit ſecundum quòd forma eſt in materia. de formis igitur ſubſtantialibus perfectis ſecundum ſe conſideratis uera eſt propoſitio. Dicit perfectis, vt excludat formas elementales, quæ ſecundum mentem Auer. in lib.3. Cœli com.67.intenduntur, & remittuntur, & ſunt quaſi mediæ inter ſubſtantiam, & accidens. dixit ſecundũ ſe propter uerbum Auer.quod eſt, ſi fuerit; erit ſecundum quod forma eſt in materia, & habet etiam hoc tex. & per hoc uoluit intelligi materiales quaſdã, & accidentales diſpoſitiones.à forma enim, ut in materia exiſtit, fluunt potentiæ naturales, vel impotẽtiæ. vt dicit Alber.ſecundum quas, forma ſit expeditior, aut minus expedita actionibus; merito enim inſtrumentorum, in quibus eſt complexio, compoſitio, & vnitas accidit hoc, ſecundum quod diſpoſitiones illæ, aut meliores, aut deteriores ſunt, & præcipuè in animalibus. & ſubdit recitata opinione Scoti, quòd opinio communis tenet in uia Ariſt.quòd formæ ſubſtantiales perfectæ non recipiunt magis, neque minus, nec in ſe, nec ut ſunt in ſuis indiuiduis. & hac etiam ſententia eſt Auic. in libro tertio ſuffi. cap. primo. Opinio etiam Peripateticorum tenuit, quòd in talibus formis ſubſtantialibus ſpecialiſsimis ſit æqualis

participatio à ſuis indiuiduis. Iand. in Quæſt. 5. Sequens opinionem Auer. ait prius ſuppoſito, quòd elementa maneant in mixto, quòd formæ ſubſtantiales elementorum ſuſcipiunt magis, & minus in generatione mixti: formæ enim ſubſtantiales elementorum ſunt mediæ inter formas ſubſtantiales mixtorum, & formas accidentales. Formæ autem ſubſtantiales mixtorum non ſuſcipiunt, neque magis, neque minus: habent enim conſiſtentiam, & proportionem determinatam in materia, & indiuiſibilem. Exponit præterea quæſtionem hanc Sueſ. Diſtinct. 5. Sed primò declarat, quid ſit gradus, & quid no. gradus. poſtea quid ſit latitudo formæ, & cuius formæ ſit aßignabilis latitudo. pro declaratione igitur eſt ſciendum, quòd alicuius formæ partes poſſunt eſſe duplices: graduales, aut quantitatiuæ. graduales partes ſunt, ſecundum quas forma dicitur maior, vel minor in eadem parte ſubiecti. quantitatiuè verò ſecundum quas dicitur maior, vel minor ſecundum diuerſas partes ſubiecti, vtpote ad extenſionem ſubiecti. quid autem ſit gradus diuerſimodè à diuerſis conſideratur: alius enim ſecundum imaginationem Aſtro. alius Medici, alius Phyſici, & alius Mathem. ſiue Calculatoris. gradum Aſtrologorus uocat 360. cuiuſque circuli partem, eſtque tantum Zodiaci ſpatium, quantum ſol communi Curſu uno die naturali peragrare poteſt. Medicus appellat gradum Medicinæ tantam calidi, vel frigidi qualitatem, quanta ſenſibiliter poteſt alterare tactum temperati medici. Phy. verò gradum non una ratione dicit, vult enim gradum eſſe minimum formæ. Sed minimum eſt duplex, vel reſpectu ſubiecti, vel formæ: dicitur minimum ſubiecti, minimum extenſionis: minimum formæ, dicitur minimum inteſionis. Sed oportet imaginari eſſe dabile minimum ugens.

gens. & dicitur minimum agens, quod minima uel proportione, uel exceſſu ſuperat paſſum, tunc Phy. gradum extenſionis, uel minimum extenſionis appellat tantum ſubiecti, vel paſſi, quantum minimum agens ſubitaria actione poteſt qualificare. & hoc ſi tale agens ageret ſubito. Minimum verò intenſionis, uel gradum appellaret qualitatem tantam, quantam minimum agens unica, & ſubitaria actione in paſſo poteſt inducere, uel gradus eſt tanta forma, quanta non minorem agens poteſt in ſubiecto inducere. tamen gradus dicitur tanta qualitas, quantam minimum agens induceret, uel quæ non minorem ageret, ſi ſubito ageret, ad quam cum agens, quod ſucceſſiuè agit, deuenit, unum gradum induxiſſe dicetur. Nonnulli dixerunt, & nos quoque gradum eſſe tantam qualitatem, quantam qualificans unica actione poteſt inducere, ſi illud ageret ſubito, & hoc ſiue illud ſit minimum agens, ſiue non. & tunc iuxta hanc poſitionem oportet concedere aliquem eſſe gradum reſpectu unius agentis, quod eſt dimidium gradus reſpectu alterius agentis fortioris. præterea oportet concedere aliquam latitudinem eſſe, ut octo reſpectu A agẽtis, quæ non erit vt octo, ſed vt quatuor reſpectu B agentis: quia tanta qualitas, vel ſecundum ſubiecti quantum, vel quantum poteſt agens agere, ſi ſubito ageret, vocatur gradus intenſionis, uel extenſionis, quid verò gradus ſit apud Calculatorem non vna ratione accipitur: vocat enim Calculator nonnunquam gradum omnem formam gradualem, qua ratione etiam qualitas intenſa, vt octo dicitur gradus, nonnunquam partem intenſiuam formæ. & hac ratione gradus dici non poteſt latitudo completa. interdum gradus accipitur pro indiuiſibili forma. huius autem Calculatoris imaginatio eſt, quòd forma intenſibilis ſit quædam quantitas perfectionalis, veluti

corpus

corpus quantitas dimenſiua. qua ratione, ut corpus diuidi poteſt in partes potentiales diuiſione infinita, & in actuales diuiſione finita; ſic forma intenſibilis, quæ eſt quantitas perfectionalis, diuidi poteſt in partes actuales, quarum quælibet eſt minimum illius potens per ſe exiſtere, & potentialis, quarum nulla poteſt per ſe exiſtere. gradus igitur erunt partes actuales formæ, atque minima formæ puncta. quæ tales partes terminant, vel copulant, dicuntur gradus punctuales. partes potentiales dicuntur partes graduales; & nonnunquam gradus impropriè. De non gradu verò diſtingui poſſet, vt de gradu; quoniam aſtronomicè, medicè, phyſicè, & calculatorie loqui poſſumus. ſed quia totum hoc ex ſuo contrario intelligitur; hac ratione loquamur de non gradu apud vſum calculatorum. Non gradus igitur vno modo dicitur negatiue. & ſic omne ens mundi, modo non ſit gradus, eſt non gradus, vt lapis eſt non gradus caliditatis. alio modo accipitur non gradus priuatiue, & ſic omne contrarium, in quo eſt ſimpliciter priuatio ſui contrarij, eſt non gradus illius, verbi gratia non gradus caliditatis eſt frigiditas. alio modo ſumitur non gradus poſitiue. & hoc pacto infinita parua pars formæ eſt non gradus illius, vt infinita parua pars caliditatis eſt non gradus caliditatis. item dici poteſt non gradus punctus formæ, à quo incipit formæ latitudo, ut dictum eſt de punctis in corpore. Gradualis autem forma dicitur apud calculatores, cuius plures partes ſunt adæquatæ in eodem ſubiecto ſecundum eundem partem. forma igitur gradualis erit, quæ gradibus conficitur. non gradualis, quæ nullis conſtat gradibus. circa latitudinem autem ſciendum eſt, quòd multum dicimus differre eſſe latitudinem, et intelligi latitudinem. de latitudine

dine autem formæ non eadem ratione omnes loquuntur. Auctor latitudinum in ſuo de latitudinibus codicillo uoluit latitudinem formæ eſſe gradualem formæ exceſſum, intenſionem formæ, ſiue formam ipſam intenſam. alij dixerunt, ut Burl. latitudinem formæ eſſe corpus naturale triangulum, uel quadrangulum, cuius qualibet pars quantitatiua eſt qualitate graduali qualis. propter hæc eſt dicendum latitudinem non una ratione eſſe dicendum. Mathe. enim latitudinem uult eſſe ſuperficiem, quæ fluens producit corpus, ſi dicta latitudo tribus, uel quatuor lineis clauditur. Naturalis latitudinem formæ vult eſſe corpus naturale, cuius qualibet pars quantitatiua eſt forma graduali qualis. Calculator verò latitudinem formæ uult eſſe intenſionem; ſed non cuiuſque formæ, ipſius enim habitus non eſt latitudo, ſed formæ extenſæ ad extenſionem ſubiecti. quonam modo ſit intelligenda formæ latitudo, dicamus. ſunt aßignandæ duæ lineæ intenſionis, & extenſionis. in omni latitudine. linea extenſionis eſt linea longitudinis. linea intenſionis eſt linea altitudinis. ex his ſequitur, quòd latitudini, ut ſeruit formis intenſibilibus, & remiſſibilibus, ſunt neceſſariæ illæ duæ lineæ. & extenſio repræſentatur per lineam longitudinis, intenſio autem per lineam altitudinis, ſiue latitudinis. Tunc per hæc facile patet, cuius natura formæ ſit latitudo: non enim eſt formæ, ut formæ; quoniam non omnis forma eſt intenſibilis, nec eſt formæ gradualis, ut gradualis: quoniam non eſt ipſius habitus, nec formarum gradualium inextenſarum. ſed gradualis extenſæ. fit igitur, ut cum forma poßit dici extenſa ratione ſubiecti, & ratione temporis, per quod partibiliter acquiritur; latitudo ſumi poteſt penes ſubiectum, vel tempus, uel utrunque. forma dicitur

extenſa

extenſa penes tempus tantum, quæ ſolùm diuiditur diuiſione temporis; ut motus dicitur forma extenſa penes ſubiectum tantum, quæ ſubito acquiritur ſed per totum ſubiectum, vt forma minimi calidi dicitur forma extenſa penes vtrunque, quæ diuiſione ſubiecti extenditur, & ſucceſſiuè acquiritur. de latitudinum diuiſione nunc agamus. latitudo igitur formæ prima diuiſione diuiditur; quoniam alia vniformis, & alia difformis. & difformis, vel vniformiter difformis, uel difformiter difformis. & difformis difformiter iterum diuiditur: quoniam alia eſt difformiter, difformiter difformis, alia vniformiter difformiter difformis. latitudo vniformis eſt qualitas, quæ eſt eiuſdem gradus per totum. difformis autem qualitas eſt, quæ non eſt eiuſdem gradus per totum. Sed non eſt dubium, quin ſint aliquæ formæ intenſibiles, & remiſſibiles, uel quòd in ſe ſuſcipiant magis, & minus, uel quòd ſint rationes formales, quibus aliqua denominantur ſecundum magis, & minus talia; licet aliqui dubitant, an formæ ipſæ ſecundum ſe, atque eorum eſſentias, ſint intenſibiles. nemo tamen dubitat eſſe aliquas formas intenſibiles; vel quia ipſæ ſunt intenſibiles ſecundum ſe, vel quia ſunt formales cauſæ, quibus alia ſint talia. ſupponamus igitur eſſe nonnullas formas intenſibiles, vel per hoc, quia ipſæ in ſe ſunt tales, vel quia cauſæ formales aliorum, quia ſint talia: tunc quæritur de regula, qua ſciamus, quæ ſint iſtæ, & quot. dicendum regulam non eſſe, quia ad aliquas eſt motus, aliæ ſunt, ad quas nemo concedit motum, nec quia ſunt contrariæ, vt lumen, & habitus ſunt formæ intenſibiles, quæ non ſunt contrariæ. erit igitur regula, vt omnes illę ſint intenſibiles, remiſſibilesvè quæcunque ſunt cauſæ formales. quare aliqua ſub eadem ſpecie

ſuſcipiunt magis, & minus, vel dicuntur ſecundum magis, & minus. tales ſunt omnes formæ per ſe contrariæ, vt qualitates, vel relationes fundatæ in formis contrarijs: vel formæ, quas per ſe conſequuntur contraria, vt elementariæ formæ, vt virtutes, lumen, & ſcientiæ. & dixi ſub eadem ſpecie; quoniam ſub eodem genere variata ſpecie non eſt intenſio, vel remiſſio, ſed ſub eadẽm ſpecie, vt libro 5. Phyſic. Sed intelligit hanc ſententiam alio modo Anto: Andr. Quæſtio. ſexta. Et ad tituli euidentiam aliqua præmittuntur. titulus quæſtionis eſt. Vtrum in quidditate formarum naturalium ſuſcipientium magis, & minus ſit dare gradus eſſentiales intrinſecos, ſecundum quos ipſa ſuſcipiat magis, & minus. Præmittuntur autem aliquæ concluſiones, & prima eſt. approximatio, vel remotio à contrario non eſt cauſa ſuſcipiendi magis, & minus. Secunda, nulla forma ſuſcipit magis, & minus ſecundum diſpoſitionem ſubiecti, vel ſecundum eſſe in ſubiecto remanente eius eſſentia immutata. Tertia, ſit radicatio maior, vel minor formæ in materia non eſt cauſa ſuſcipiendi magis, & minus. ad declarationem autem tituli. Sciendum eſt, quòd duplex eſt quidditas: quædam ſpecifica, & quædam indiuidualis, vt in hac albedine indiuidua tria eſt conſiderare. Primum naturam ſpecificam. Secundum gradum indiuidualem eſſentialem, quæ eſt tantitas eſſentiæ indiuidui. Tertium differentiam indiuidualem, qua indiuidui albedo eſt hæc. ponitur ſecundo, quid ſit dare gradus, & quia gradus arguit quantitatem; ſciendum triplicem eſſe quantitatem, ſcilicet mobilis, uel dimenſionis, & perfectionis, quæ reſpicit eſſe rei: & quantitatem virtualem, quæ reſpicit

agere:

agere: & forte ſecunda coincidit cum tertia, quatenus agere ſequitur eſſe. At conſiderandum eſt, quid ſit gradus, & quales ſint. quid ſit, dicitur quòd gradus formæ, de quo nunc eſt ſermo, eſt portio perfectionalis formæ ſpecificæ extra eius conceptum quidditatiuum ipſam formam ſpecificam infra ſuum conceptum eſſentialiter includens incluſa realiter intra conceptum indiuidui. gradus uerò aliqui ſunt formarum, quidam eſſentiarum, quidam perfectionum vnitiue intentarum in aliquo uno. & hoc ultimo modo intelligo gradus, de quibus nunc quæritur. ex his concluditur, quòd diuerſitas horum graduum non diuerſificat ſpeciem; cum ſint portiones eiuſdem formæ ſpecificæ: itē ꝙ forma ſpecifica eſt indiuiſibilis quantum ad gradum ſpecificum, diuiſibilis uerò quantum ad gradum perfectionalem: item, ꝙ pluralitas horũ graduum non eſt poſitiue infra conceptum poſitiuum ſpecificum formæ ſpecificæ, ſed ſolùm permiſſiue. ſed infra conceptum indiuiduorum poſitiue reddendo, ſingula ſingulis patet, ꝙ indiuiduum compoſitũ ex forma ſpecifica, & proprietate indiuiduali continet unitiue hos gradus. ponitur tertiò magis, & minus, vbi ſciendum eſt, quòd magis, & minus, & maius, & minus conueniunt, & differunt. conueniunt dupliciter: non quia utrobique eſt quædam comparatio, tum quia utrobique eſt comparatio diſcomperantiæ e x difformitate extremorum. ſed differunt multipliciter; quia maius, & minus important comparationem vnius ad vnum in ſe præciſe. ſed magis, & minus important comparationem unius ad alterum non præciſe; ſed in comparatione alicuius tertij, quod participant, ut alicuius formę. Secundò, ꝙ magis, et minus ſunt aduerbia ideo diſtinguuntur, ſicut modi. Sed maius, & minus ſunt nomina; ideo ſumuntur non modaliter, ſed no-

nominaliter, & ſignificant formas, non modos formæ. Tertiò, quia magis, & minus non dicuntur de forma participata, ſed de ipſis participantibus, maius, & minus econuerſo ſicut patet. Quartò, quia magis ſemper præſupponit in forma maius, ſed cum contra, ſicut patet de quantitate; quia aliquid non dicitur magis quantum, quãuis maiorem habeat quantitatem. dico præterea ad quæſtionẽ ad partem affirmatiuam, ſcilicet quòd forma ſuſcipiens magis, & minus habet intrinſece dictos gradus. dico etiam, quòd præciſa ratio ſuſcipiendi magis, & minus eſt latitudo graduum in forma, ſiue quod idem eſt illimitatio formæ, quæ participatur. & ad auctoritates Ariſt. eſt dicendum, quòd loquitur de forma, ſeu de quidditate, inquantum exprimitur per definitionem, ſed non inquantum ſubſtantia eſt indiuidua; gradus enim illi ſunt de eſſentia indiuidui.

Aliqui dubitant in tex. duodecimo. an accidentia ſint compoſita, nec ne, et habeant materiã ex qua, pro parte affirmatiua arguunt: quia generabilia, & corruptibilia ſunt. Præterea eſſent nobiliora ſubſtantia. pro negatiua eſt Ariſt. in tex. dicens. nec quæcunque ita natura quidem, non ſubſtantia verò, non eſt his materia. & declarans D. Tho. ait, quòd accidentia non habent materiam, ex qua ſint; ſed ſubſtantia eſt eis ſubiectum: ſubiectum autem habet aliquid ſimile materiæ, inquantum eſt receptibile accidentis. ſed Iauel. in Quæſtio. 16. declarat mentem D. Thom. dicens, quòd compoſitio in accidentibus poteſt eſſe dupliciter: Primò, compoſitio rei, & rei, quæ dicitur compoſitio realis. Secundo, compoſitio ſecundum diuerſas rationes, quibus correſpondet natura rei, vt diuerſimode concipitur, & dicitur in via noſtra cõpoſitionis rationis ex parte rei. Quæ. 2.

Com-

Compoſitio rei, & rei eſt ex aliquibus diſtinctis remotis omni opere intellectus dato, quòd non eſſent aliquatenus ſeparabilia. & talis dicit de ſubiecto, & accidente. compoſitio rationis ex parte rei. eſt ex aliquibus, quæ licet ſint idem realiter, diſtinguuntur tamen formaliter; quoniam vnum non includit aliud in primo per ſe, & poſſunt eſſe diſtincta obiecta formalia, & diſtincta conceptibilia terminantia actum intellectus. & talis compoſitio eſt, quæ ex genere, & differentia eſt, quæ licet ſint idem realiter, non tamen formaliter. Poſtea ponit duas concluſiones. Prima, accidens eſt forma ſimplex ſimplicitate oppoſita primæ cõpoſitioni. Secunda, accidens non eſt forma ſimplex ſimplicitate oppoſita ſecundæ compoſitioni. hæc ferè eadem narrat. Ant. And. & adducit Scoti Quæſtio. quinta. Iand. verò Quæſtio. 5. [illegible] concluſionem ſe. accidentia & ſi careant materia, quæ ingreditur eius compoſitionem; habent tamen materiam ſecundum aliquam analogiam.

Quæſt. 3. Dicit Phil. in tex. 15. quòd ex materia, & forma fit vnum per ſe. contra eſt ratio: nam quæ maximè diſtant, minus ſunt apta nata facere vnum: ſed materia, & forma maximè diſtant; cum vnum in potentia, & alterum actu ſit. ergo non ſunt apta nata facere vnum, ſicut duo in actu. Secundò ex duobus in actu non fit tertium in natura. ſed materia eſt actu ſaltem entitatiuo, & forma actu. ergo non fit compoſitum ex eis. Dubium hoc [illegible] Ant. And. in Quæſtio. [illegible], & Scot. Quæſt. quarta. qui dicunt, quòd licet aliqua in communi immediatè conſiderata [illegible] ſic q illa propoſitio, cui eſt [illegible] eſt immediata: nullum enim eſt medium notius [illegible], ſic ſingula entis ſecundum

proprias

proprios gradus entitatis conſequitur immediatè propria vnitas, nec eſt alia ratio diuerſæ vnitatis, niſi alia entitas, quam conſequitur immediatè exemplum, ſimplicia ſunt vnum, & compoſita ſunt vnum: tamen aliter, & aliter: alia enim, & alia entitas. ſicut ergo omnino ſimplex ſe toto eſt ens, & vnum; ita compoſitum eſt ens, & totum ex principiis eſſentialibus, cuiuſmodi ſunt materia, & forma, quæ ſola nata ſunt aliquod ens per ſe conſtituere. vnde tale compoſitum eſt per ſe vnum propria vnitate alterius rationis ab vnitate ſimplicis, ſicut, & eius entitas eſt alia ab alia entitate. ſi ergo quæratur, cur ex materia, & forma fiat unum per ſe; dicendum, quòd hoc eſt potentia & illud actus. ſi autem quæras propter quid ex materia, & forma fit unum per ſe, & non ex ſubiecto, & accidente; reſpondeo quòd ſicut in generali non eſt ratio, cur ens eſt ſic vnum; ita etiam non eſt cauſa, cur ex his partibus fiat hoc vnum. & eſt notandum, quòd etſi materia ſit ens actu entitatiuo, ex eo quòd eſt aliquod ens extra nihil; eſt tamen ens in potentia oppoſita actui formali. & ex tali potentia, & actu oppoſito poteſt fieri vnum, ut oſtenſum eſt. & ad primum argumentum eſt dicendum, quòd vnitas eſt duplex: quædam unionis, & quædam identitatis. cum ergo dicitur, quòd quæ magis diſtant, minus faciunt unum; dico, quòd falſum eſt de vno vnitate vnionis, imò quanto aliqua magis ſunt diuerſarum rationum, tantò magis ſunt apta nata facere illud. & Iand. in Quæſt. 10. nihil aliud dicit, niſi quòd cum materia ſit potentia, & forma actus; ex his fit unum per ſe. & Iauel. Quæſtio. 7. primò declarat quid ſit fieri unum per ſe dicens, aduerte, quòd aliud eſt eſſe unum per ſe, & fieri vnum per ſe: nam eſſe vnum per ſe eſt eſſe indiuiſibile ex ſui natura. & hoc modo res ſimplex eſt

comparationum patet; prima enim eſt inter cõe, & ſua contenta. Secunda eſt inter gradus eiuſdem formæ adinuicẽ. Tertia autem eſt ſecundũ formã partialem, ueluti ſecundũ animam intellectiuam cõparatis ad inuicem diuerſis gradibus. Præterea eſt intelligendum, quòd duobus modis alijs poteſt intelligi formam ſubſtantialem eductam de potentia materiæ ſuſcipere magis, ac minus ſecundum eſſe, quod habet in materia. Primo modo ſi forma ſit in materia ſecundũ eſſe diminutum, & incompletum: & poſtea per actũ generationis actualiter, & perfecte ſit in materia ita tamen, quòd illud eſſe diminutum, & imperfectũ, formæ non dicat in ipſa eſſentia formæ ſubſtantialis aliquos gradus, ſcilicet remiſſum, & intenſum: ſed ſolùm diuerſos gradus eſsendi in materia, ut quòd primò ſit in materia in potentia, & poſtea in actu. alio modo ſi ipſa forma in materia extendatur, ſicut materia. & hoc eſt magis proprie ſuſcipere magis, & minus. hoc uult Phil. in hoc libro 7. com. 8. Formæ autem accidentales ſuſcipiunt magis, & minus in eſſe per additionem, non ſolùm per translationem de potentia ad actum. Tat. etiam in Præd. dicit, quòd diuerſæ ſunt opiniones: Prima, quòd forma intenditur, & remittitur per hoc, quòd magis & minus permiſcetur ſuo contrario, ita ꝙ quantò magis permiſcetur, tantò eſt minus talis: & quantò minus permiſcetur, tantò eſt magis talis, & hanc probat auctoritate Ariſt. in libro 3. Phyſ. dicentis, quòd quæcunque ſunt impermixtiora contrarijs, ſunt magis talia, ut albius eſt, quod eſt nigro impermixtius. Alia eſt opinio, quòd forma intenditur, & remittitur ſecundum diſpoſitionem ſubiecti, in quo eſt. ita ꝙ ſi ſubiectum ſit magis diſpoſitum; forma erit intenſior. & ſi ſit minus diſpoſitum; forma erit remiſsior. Tertia eſt, quòd forma intenditur, & remittitur per maiorem,

iorem, uel minorem radicationem, quam habet in ſubiecto. Ideo relictis his opinionibus tanquam falſis legatur Scotus in lib. 1. Diſt. 17. Quaſt. 4. dicens, ꝙ forma dicitur ſuſcipere magis, & minus ſecundum quod plures, vel pauciores gradus, vel partes perfectionales habet in eodem loco, & ſitu ſe penetrantes adinuicem: ita ꝙ ſequitur, iſta forma ſuſcipit magis: ergo habet plures gradus, vel partes perfectionales ſe penetrantes in eodem ſubiecto, & ſitu. Et aduerte, quòd hi gradus, ſeu partes, per quas aliquid dicitur ſuſcipere magis, & minus ſunt ſemper eiuſdem ſpeciei inter ſe, & cum forma, quæ dicitur ſuſcipere magis, & minus. vt albedo dicitur maior albedo per partes perfectionales, quarum quælibet eſt qualitas. ex quo patet, quòd gradus non eſt aliud, quàm pars perfectionalis eiuſdem ſpeciei cum illa forma, cuius eſt gradus. vnde nunquam aliquid dicitur magis tale niſi per aduentum alicuius partis, vel gradus formæ. & ſcitò, quòd hi gradus non dicuntur ſe penetrare indiuiſibiliter, ſed diuiſibiliter, ſic quòd vnus totalis gradus penetret totum alium gradum, & pars partem: ſed non qualibet pars quamlibet partem, niſi fortè eſſet in ſubiecto indiuiſibili. Egid. etiam declarat hanc ſententiam in libro primo Metaph. Quaſt. 27. dicens, quòd magis, & minus comparationem important. quotieſcunque autem aliqua comparantur adinuicem, reſpectu alicuius vnius comparantur. ſicut ergo in primis inuenitur vnitas: ſic in eis comparatio eſſe poteſt, & quia natura vnitas nunquam fuit reperta niſi in ſpecie ſpecialiſſima, quæcunque ſunt proprie comparabilia ſunt talia ſecundum vnam formam ſpecificam: ſed, licet propriè vnitas ſit in ſpecie ſpecialiſſima; aliqua tamen vnitas eſt in forma generis, & in his quæ per analo-

giam dicuntur. & ſicut eſt in eis aliqualis vnitas; ita & in eis eſt aliqualis comparatio. eſt ergo propriè comparatio ſecundum formam ſpecificam, largè tamen, & ſecundum genus, & ſecundum analogum comparatio ſumi poteſt. hoc viſo quæratur vtrum in ſubſtantijs reperiatur magis, et minus propriè, & vt reſpicit eandem formam ſpecificam, aut largè ſecundum quòd habet eſſe in genere, & in analogo. eſt hæc prima eius ſententia, quòd in ſubſtantijs non reperitur magis, & minus propriè: ſed reperitur largè. Secundò, quòd ſecundum formam generis, & ſecundum analogiam quandam reperitur magis, & minus in ſubſtantijs, & hoc eſt neceſſarium: ſubſtantia enim eſt analogum, & eſt genus, quod prædicatur de principijs ſubſtantiæ, ſcilicet materia, & forma, eſt analogum. vt eſt genus, prædicatur de compoſitis. cum forma autem ſit magis ſubſtantia, quàm materia (materia enim maximè diſtat à primo ente) ſi ergo forma eſt magis ens, quàm materia; formalia ſunt magis entia, quàm materialia, & magis ſubſtantia, & hoc modo ignis eſt magis ſubſtantia, quàm terra. magis, & minus autem ex perfectione ſpeciei reperitur in mixtis, in quibus vltima intentione naturæ terminatur generationis actus. nam & cum peruentum eſt ad aſinum, ceſſat generatio: & etiam, cum peruenitur ad Leonem; ceſſat tamen, quia in Leone perfectius reſeruatur ratio animalis, & dignitas ſpecifica, quàm in aſino, & in animali perfecto, quàm in imperfecto; patet, quòd animalia perfecta ſunt magis entia, quàm animalia imperfecta, & etiam magis ſubſtantia. aduertendum eſt etiam, quòd ſicut in ſubſtantijs generabilibus, & corruptibilibus reperitur magis, & minus; ſic & in incorruptibilibus, cum incorruptibiles ſubſtantiæ non æqualiter diſtent à primo ente,

mo ente, & cum Phil.ait. non competere ſubſtantijs ſuſcipere magis, & minus intelligendum eſt propriè, prout reſpiciunt formam ſpecificam. Sed, ſi accipiatur largè, vt reſpiciunt genus, vel vt analogum; competere eis poteſt, vt oſtenſum eſt. Claram quoque reddit ſententiam hanc Zim.in Q. 54.ubi tractat, an differentiæ ultimæ rerum ſuſcipiunt magis, & minus, dicens, non recipiunt vltimæ differentiæ rerum magis, & minus in ſubſtantijs. fallit in accidentibus, ut Com. tex. & com. 10. ubi inquit forma non recipit neque magis, neque minus: homo enim non eſt maioris humanitatis, quàm homo. &, ſi fuerit; erit ſecundum quòd forma eſt in materia. de formis igitur ſubſtantialibus perfectis ſecundum ſe conſideratis uera eſt propoſitio. Dicit perfectis, vt excludat formas elementales, quæ ſecundum mentem Auer. in lib.3. Cæli com.67. intenduntur, & remittuntur, & ſunt quaſi mediæ inter ſubſtantiam, & accidens. dixit ſecundũ ſe propter uerbum Auer. quod eſt, ſi fuerit; erit ſecundum quod forma eſt in materia, & habet etiam boc tex. & per hoc uoluit intelligi materiales quaſdã, & accidentales diſpoſitiones. à forma enim, ut in materia exiſtit, fluunt potentiæ naturales, vel impotẽtiæ. vt dicit Alber. ſecundum quas, forma ſit expeditior, aut minus expedita actionibus; merito enim inſtrumentorum, in quibus eſt complexio, compoſitio, & vnitas accidit hoc, ſecundum quod diſpoſitiones illæ, aut meliores, aut deteriores ſunt, & præcipuè in animalibus. & ſubdit recitata opinione Scoti, quòd opinio communis tenet in uia Ariſt. quòd formæ ſubſtantiales perfectæ non recipiunt magis, neque minus, nec in ſe, nec ut ſunt in ſuis indiuiduis. & hæc etiam ſententia eſt Auic. in libro tertio ſuffi. cap. primo. Opinio etiam Peripateticorum tenuit, quòd in talibus formis ſubſtantialibus ſpecialiſsimis ſit æqualis

participatio à ſuis indiuiduis. Iand. in Quæſt. 5. Sequens opinionem Auer. ait prius ſuppoſito, quòd elementa maneant in mixto, quòd formæ ſubſtantiales elementorum ſuſcipiunt magis, & minus in generatione mixti: formæ enim ſubſtantiales elementorum ſunt mediæ inter formas ſubſtantiales mixtorum, & formas accidentales. Formæ autem ſubſtantiales mixtorum non ſuſcipiunt, neque magis, neque minus: habent enim conſiſtentiam, & proportionem determinatam in materia, & indiuiſibilem. Exponit præterea quæſtionem hanc Sueſ. Diſtinct. 5. Sed primò declarat, quid ſit gradus, & quid no. [illegible] adus. poſtea quid ſit latitudo formæ, & cuius form. æ ſit aſsignabilis latitudo. pro declaratione igitur eſt ſciendum, quòd alicuius formæ partes poſſunt eſſe duplices: graduales, aut quantitatiuæ. graduales partes ſunt, ſecundum quas forma dicitur maior, vel minor in eadem parte ſubiecti. quantitatiuè verò ſecundum quas dicitur maior, vel minor ſecundum diuerſas partes ſubiecti, vtpote ad extenſionem ſubiecti. quid autem ſit gradus diuerſimodè à diuerſis conſideratur: alius enim ſecundum imaginationem Aſtro. alius Medici, alius Phyſici, & alius Mathem. ſiue Calculatoris. gradum Aſtrologoſus vocat 360. cuiuſque circuli partem, eſtque tantum Zodiaci ſpatium, quantum ſol communi Curſu uno die naturali peragrare poteſt. Medicus appellat gradum Medicinæ tantam calidi, vel frigidi qualitatem, quanta ſenſibiliter poteſt alterare tactum temperati medici. Phy. verò gradum non una ratione dicit, vult enim gradum eſſe minimum formæ. Sed minimum eſt duplex, vel reſpectu ſubiecti, vel formæ: dicitur minimum ſubiecti, minimum extenſionis: minimum formæ, dicitur minimum intẽſionis. Sed oportet imaginari eſſe dabile minimum ugens.

gens. & dicitur minimum agens, quod minima uel proportione, uel exceſſu ſuperat paſſum, tunc Phy. gradum extenſionis, uel minimum extenſionis appellat tantum ſubiecti, vel paſsi, quantum minimum agens ſubitaria actione poteſt qualificare. & hoc ſi tale agens ageret ſubito. Minimum verò intenſionis, uel gradum appellaret qualitatem tantam, quantam minimum agens unica, & ſubitaria actione in paſſo poteſt inducere, uel gradus eſt tanta forma, quanta non minorem agens poteſt in ſubiecto inducere. tamen gradus dicitur tanta qualitas, quantam minimum agens induceret, uel quæ non minorem ageret, ſi ſubito ageret, ad quam cum agens, quod ſucceſsiuè agit, deuenit, unum gradum induxiſſe dicetur. Nonnulli dixerunt, & nos quoque gradum eſſe tantam qualitatem, quantam qualificans unica actione poteſt inducere, ſi illud ageret ſubito, & hoc ſiue illud ſit minimum agens, ſiue non. & tunc iuxta hanc poſitionem oportet concedere aliquem eſſe gradum reſpectu unius agentis, quod eſt dimidium gradus reſpectu alterius agentis fortioris. præter ea oportet concedere aliquam latitudinem eſſe, ut octo reſpectu A agētis, quæ non erit vt octo, ſed vt quatuor reſpectu B agentis: quia tanta qualitas, vel ſecundum ſubiecti quantum, vel quantum poteſt agens agere, ſi ſubito ageret, vocatur gradus intenſionis, uel extenſionis, quid verò gradus ſit apud Calculatorem non vna ratione accipitur: vocat enim Calculator nonnunquam gradum omnem formam gradualem, qua ratione etiam qualitas intenſa, vt octo dicitur gradus, nonnunquam partem intenſiuam formæ. & hac ratione gradus dici non poteſt latitudo completa. interdum gradus accipitur pro indiuiſibili formæ. huius autem Calculatoris imaginatio eſt, quòd forma intenſibilis ſit quædam quantitas perfectionalis, veluti

corpus

corpus quantitas dimenſiua. qua ratione, ut corpus diuidi poteſt in partes potentiales diuiſione infinita, & in actuales diuiſione finita; ſic forma intenſibilis, quæ eſt quantitas perfectionalis, diuidi poteſt in partes actuales, quarum quælibet eſt minimum illius potens per ſe exiſtere, & potentialis, quarum nulla poteſt per ſe exiſtere. gradus igitur erunt partes actuales formæ, atque minima formæ puncta. quæ tales partes terminant, vel copulant, dicuntur gradus punctuales. partes potentiales dicuntur partes graduales; & nonnunquam gradus impropriè. De non gradu verò diſtingui poſſet, vt de gradu; quoniam aſtronomicè, medicè, phyſicè, & calculatorie loqui poſſumus. ſed quia totum hoc ex ſuo contrario intelligitur; hac ratione loquamur de non gradu apud vſum calculatorum. Non gradus igitur vno modo dicitur negatiue. & ſic omne ens mundi, modo non ſit gradus, eſt non gradus, vt lapis eſt non gradus caliditatis. alio modo accipitur non gradus priuatiue, & ſic omne contrarium, in quo eſt ſimpliciter priuatio ſui contrarij, eſt non gradus illius, verbi gratia non gradus caliditatis eſt frigiditas. alio modo ſumitur non gradus poſitiue. & hoc pacto infinita parua pars formæ eſt non gradus illius, vt infinita parua pars caliditatis eſt non gradus caliditatis. item dici poteſt non gradus punctus formæ, à quo incipit formæ latitudo, ut dictum eſt de punctis in corpore. Gradualis autem forma dicitur apud calculatores, cuius plures partes ſunt adæquatæ in eodem ſubiecto ſecundum eundem partem. forma igitur gradualis erit, quæ gradibus conficitur. non gradualis, quæ nullis conſtat gradibus. circa latitudinem autem ſciendum eſt, quòd multum dicimus differre eſſe latitudinem, et intelligi latitudinem. de latitudine

dine autem formæ non eadem ratione omnes loquuntur. Auctor latitudinum in ſuo de latitudinibus codicillo uoluit latitudinem formæ eſſe gradualem formæ exceſſum, intenſionem formæ, ſiue formam ipſam intenſam. alij dixerunt, ut Burl. latitudinem formæ eſſe corpus naturale triangulum, uel quadrangulum, cuius qualibet pars quantitatiua eſt qualitate graduali qualis. propter hæc eſt dicendum latitudinem non una ratione eſſe dicendum. Mathe. enim latitudinem uult eſſe ſuperficiem, quæ fluens producit corpus, ſi dicta latitudo tribus, uel quatuor lineis clauditur. Naturalis latitudinem formæ vult eſſe corpus naturale, cuius qualibet pars quantitatiua eſt forma graduali qualis. Calculator verò latitudinem formæ uult eſſe intenſionem; ſed non cuiuſque formæ, ipſius enim habitus non eſt latitudo, ſed formæ extenſæ ad extenſionem ſubiecti. quonam modo ſit intelligenda formæ latitudo, dicamus. ſunt aßignandæ duæ lineæ intenſionis, & extenſionis. in omni latitudine. linea extenſionis eſt linea longitudinis. linea intenſionis eſt linea altitudinis. ex his ſequitur, quòd latitudini, ut ſeruit formis intenſibilibus, & remiſsibilibus, ſunt neceſſariæ illæ duæ lineæ. & extenſio repræſentatur per lineam longitudinis, intenſio autem per lineam altitudinis, ſiue latitudinis. Tunc per hæc facile patet, cuius natura formæ ſit latitudo: non enim eſt forma, ut forma; quoniam non omnis forma eſt intenſibilis, nec eſt formæ gradualis, ut gradualis: quoniam non eſt ipſius habitus, nec formarum gradualium inextenſarum. ſed gradualis extenſæ. ſit igitur, ut cum forma poßit dici extenſa ratione ſubiecti, & ratione temporis, per quod partibiliter acquiritur; latitudo ſumi poteſt penes ſubiectum, vel tempus, uel utrunque. forma dicitur

extenſa

extenſa penes tempus tantum, quæ ſolùm diuiditur diuiſione temporis; ut motus dicitur forma extenſa penes ſubiectum tantum, quæ ſubito acquiritur ſed per totum ſubiectum, vt forma minimi calidi dicitur forma extenſa penes vtrunque, quæ diuiſione ſubiecti extenditur, & ſucceßiuè acquiritur. de latitudinum diuiſione nunc agamus. latitudo igitur formæ prima diuiſione diuiditur; quoniam alia vniformis, & alia difformis. & difformis, vel vniformiter difformis, uel difformiter difformis. & difformis difformiter iterum diuiditur: quoniam alia eſt difformiter, difformiter difformis, alia vniformiter difformiter difformis. latitudo vniformis eſt qualitas, quæ eſt eiuſdem gradus per totum. difformis autem qualitas eſt, quæ non eſt eiuſdem gradus per totum. Sed non eſt dubium, quin ſint aliquæ formæ intenſibiles, & remißibiles, uel quòd in ſe ſuſcipiant magis, & minus, uel quòd ſint rationes formales, quibus aliqua denominantur ſecundum magis, & minus talia; licet aliqui dubitant, an formæ ipſæ ſecundum ſe, atque eorum eſſentias, ſint intenſibiles. nemo tamen dubitat eſſe aliquas formas intenſibiles; vel quia ipſæ ſunt intenſibiles ſecundum ſe, vel quia ſunt formales cauſæ, quibus alia ſint talia. ſupponamus igitur eſſe nonnullas formas intenſibiles, vel per hoc, quia ipſæ in ſe ſunt tales, vel quia cauſæ formales aliorum, quia ſint talia: tunc quæritur de regula, qua ſciamus, quæ ſint iſtæ, & quot. dicendum regulam non eſſe, quia ad aliquas eſt motus, aliæ ſunt, ad quas nemo concedit motum, nec quia ſunt contrariæ, vt lumen, & habitus ſunt formæ intenſibiles, quæ non ſunt contrariæ. erit igitur regula, vt omnes illę ſint intenſibiles, remißibilesvè quæcunque ſunt cauſæ formales. quare aliqua ſub eadem ſpecie

ſuſcipiunt magis, & minus, vel dicuntur ſecundum magis, & minus. tales ſunt omnes formæ per ſe contrariæ, vt qualitates, vel relationes fundatæ in formis contrarijs: vel formæ, quas per ſe conſequuntur contraria, vt elementariæ formæ, vt virtutes, lumen, & ſcientiæ. & dixi ſub eadem ſpecie; quoniam ſub eodem genere variata ſpecie non eſt intenſio, vel remiſſio, ſed ſub eadem ſpecie, vt libro 5. Phyſic. Sed intelligit hanc ſententiam alio modo Anto. Andr. Quæſtio. ſexta. Et ad tituli euidentiam aliqua præmittuntur. titulus quæſtionis eſt. Vtrum in quidditate formarum naturalium ſuſcipientium magis, & minus ſit dare gradus eſſentiales intrinſecos, ſecundum quos ipſa ſuſcipiat magis, & minus. Præmittuntur autem aliquæ concluſiones, & prima eſt. approximatio, vel remotio à contrario non eſt cauſa ſuſcipiendi magis, & minus. Secunda, nulla forma ſuſcipit magis, & minus ſecundum diſpoſitionem ſubiecti, vel ſecundum eſſe in ſubiecto remanente eius eſſentia immutata. Tertia, ſit radicatio maior, vel minor formæ in materia non eſt cauſa ſuſcipiendi magis, & minus. ad declarationem autem tituli. Sciendum eſt, quòd duplex eſt quidditas: quædam ſpecifica, & quædam indiuidualis, vt in hac albedine indiuidua tria eſt conſiderare. Primum naturam ſpecificam. Secundum gradum indiuidualem eſſentialem, quæ eſt tantitas eſſentiæ indiuidui. Tertium differentiam indiuidualem, quæ indiuidui albedo eſt hæc. ponitur ſecundo, quid ſit dare gradus, & quia gradus arguit quantitatem; ſciendum triplicem eſſe quantitatem, ſcilicet mobilis, vel dimenſionis, & perfectionis, quæ reſpicit eſſe rei: & quantitatem virtualem, quæ reſpicit

agere: & forte ſecunda coincidit cum tertia, quatenus agere ſequitur eſſe. At conſiderandum eſt, quid ſit gradus, & quales ſint. quid ſit, dicitur quòd gradus formæ, de quo nunc eſt ſermo, eſt portio perfectionalis formæ ſpecificæ extra eius conceptum quidditatiuum ipſam formam ſpecificam infra ſuum conceptum eſſentialiter includens incluſa realiter intra conceptum indiuidui. gradus uerò aliqui ſunt formarum, quidam eſſentiarum, quidam perfectionum vnitiue intentarum in aliquo uno. & hoc ultimo modo intelligo gradus, de quibus nunc quæritur. ex his concluditur, quòd diuerſitas horum graduum non diuerſificat ſpeciem; cum ſint portiones eiuſdem formæ ſpecificæ: itē quod forma ſpecifica eſt indiuiſibilis quantum ad gradum ſpecificum, diuiſibilis uerò quantum ad gradum perfectionalem: item, quod pluralitas horū graduum non eſt poſitiue infra conceptum poſitiuum ſpecificum formæ ſpecificæ, ſed ſolùm permiſſiue. ſed infra conceptum indiuiduorum poſitiue reddendo, ſingula ſingulis patet, quod indiuiduum compoſitū ex forma ſpecifica, & proprietate indiuiduali continet unitiue hos gradus. ponitur tertiò magis, & minus, vbi ſciendum eſt, quòd magis, & minus, & maius, & minus conueniunt, & differunt. conueniunt dupliciter: non quia utrobique eſt quædam comparatio, tum quia utrobique eſt comparatio diſcomperantiæ ex difformitate extremorum. ſed differunt multipliciter; quia maius, & minus important comparationem vnius ad vnum in ſe præciſe. ſed magis, & minus important comparationem unius ad alterum non præciſe; ſed in comparatione alicuius tertij, quod participant, ut alicuius formę. Secundò, quod magis, et minus ſunt aduerbia ideo diſtinguuntur, ſicut modi. Sed maius, & minus ſunt nomina; ideo ſumuntur non modaliter, ſed no-

nominaliter, & ſignificant formas, non modos formæ. Tertiò, quia magis, & minus non dicuntur de forma participata, ſed de ipſis participantibus, maius, & minus econuerſo ſicut patet. Quartò, quia magis ſemper præſupponit in forma maius, ſed cum contra, ſicut patet de quantitate; quia aliquid non dicitur magis quantum, quãuis maiorem habeat quantitatem. dico prӕterea ad quæſtionẽ ad partem affirmatiuam, ſcilicet quòd forma ſuſcipiens magis, & minus habet intrinſece dictos gradus. dico etiam, quòd præciſa ratio ſuſcipiendi magis, & minus eſt latitudo graduum in forma, ſiue quod idem eſt illimitatio formæ, quæ participatur. & ad auctoritates Ariſt. eſt dicendum, quòd loquitur de forma, ſeu de quidditate, inquantum exprimitur per definitionem, ſed non inquantum ſubſtantia eſt indiuidua; gradus enim illi ſunt de eſſentia indiuidui.

Aliqui dubitant in tex. duodecimo. an accidentia ſint compoſita, nec ne, et habeant materiã ex qua, Quæ. 2. *pro parte affirmatiua arguunt: quia generabilia, & corruptibilia ſunt. Præterea eſſent nobiliora ſubſtantia. pro negatiua eſt Ariſt. in tex. dicens. nec quæcunque ita natura quidem, non ſubſtantia verò, non eſt his materia. & declarans D. Tho. ait, quòd accidentia non habent materiam, ex qua ſint; ſed ſubſtantia eſt eis ſubiectum: ſubiectum autem habet aliquid ſimile materiæ, inquantum eſt receptibile accidentis. ſed Iauel. in Quæſtio. 16. declarat mentem D. Thom. dicens, quòd compoſitio in accidentibus poteſt eſſe dupliciter: Primò, compoſitio rei, & rei, quæ dicitur compoſitio realis. Secundo, compoſitio ſecundum diuerſas rationes, quibus corriſpondet natura rei, vt diuerſimode concipitur, & dicitur in uia noſtra cõpoſitionis rationis ex parte rei.*

Com-

Compoſitio rei, & rei eſt ex aliquibus diſtinctis remoto omni opere intellectus dato, quòd non eſſent abinuicem ſeparabilia. & talis dicit de ſubiecto, & accidente. compoſitio rationis ex parte rei. eſt ex aliquibus, quæ licet ſint idem realiter, diſtinguuntur tamen formaliter; quoniam vnum non includit aliud in primo per ſe, & poſſunt eſſe diſtincta obiecta formalia, & diſtincta conceptibilia terminantia actum intellectus. & talis compoſitio eſt, quæ ex genere, & differentia eſt, quæ licet ſint idem realiter, non tamen formaliter. Poſtea ponit duas concluſiones. Prima, accidens eſt forma ſimplex ſimplicitate oppoſita primæ cõpoſitioni. Secunda, accidens non eſt forma ſimplex ſimplicitate oppoſita ſecunda compoſitioni. hæc ferè eadem narrat Anto. And. auctoritate Scoti Quæſtio. quinta. Iand. verò Quæſtio. 8. limitat hanc concluſionem ſic. accidentia & ſi careant materia, quæ ingrediatur eius compoſitionem; habent tamen materiam ſecundum aliquam analogiam.

Quæ. 3. Dicit Phil. in tex. 15. quòd ex materia, & forma fit vnum per ſe. contra eſt ratio: nam quæ maximè diſtant, minus ſunt apta nata facere vnum; ſed materia, & forma maximè diſtant; cum vnum in potentia, & alterum actu ſit. ergo non ſunt apta nata facere vnum, ſicut duo in actu. Secundò ex duobus in actu non fit tertium in natura. ſed materia eſt actu ſaltem entitatiuo, & forma actu. ergo non fit compoſitum ab eis. Diluit hanc dubitationem Ant. And. in Quæſtio. ſeptima, & Scot. Quæſtio. quarta. qui dicunt, quòd ſicut vnum in communi immediatè conſequitur ens in communi, ita ꝙ illa propoſitio, ens eſt vnum, eſt immediata; nullum enim eſt mediũ notius nobis ad hoc demonſtrandum, ita ſingula entia ſecundũ

proprios

proprios gradus entitatis conſequitur immediatè propria vnitas, nec eſt alia ratio diuerſæ vnitatis, niſi alia entitas, quam conſequitur immediatè exemplum, ſimplicia ſunt vnum, & compoſita ſunt vnum: tamen aliter, & aliter: alia enim, & alia entitas. ſicut ergo omnino ſimplex ſe toto eſt ens, & vnum; ita compoſitum eſt ens, & totum ex principijs eſſentialibus, cuiuſmodi ſunt materia, & forma, quæ ſola nata ſunt aliquod ens per ſe conſtituere. vnde tale compoſitum eſt per ſe vnum propria vnitate alterius rationis ab vnitate ſimplicis, ſicut, & eius entitas eſt alia ab alia entitate. ſi ergo quæratur, cur ex materia, & forma fiat unum per ſe; dicendum, quòd hoc eſt potentia & illud actus. ſi autem quæras propter quid ex materia, & forma fit unum per ſe, & non ex ſubiecto, & accidente; reſpondeo quòd ſicut in generali non eſt ratio, cur ens eſt ſic vnum; ita etiam non eſt cauſa, cur ex his partibus fiat hoc vnum. & eſt notandum, quòd etſi materia ſit ens actu entitatiuo, ex eo quòd eſt aliquod ens extra nihil; eſt tamen ens in potentia oppoſita actui formali. & ex tali potentia, & actu oppoſito poteſt fieri vnum, ut oſtenſum eſt. & ad primum argumentum eſt dicendum, quòd vnitas eſt duplex: quædam unionis, & quædam identitatis. cum ergo dicitur, quòd quæ magis diſtant, minus faciunt unum; dico, quòd falſum eſt de vno vnitate vnionis, imò quanto aliqua magis ſunt diuerſarum rationum, tantò magis ſunt apta nata facere illud. & Iand. in Quæſt. 10. nihil aliud dicit, niſi quòd cum materia ſit potentia, & forma actus; ex his fit unum per ſe. & Ianel. Quæſtio. 7. primò declarat quid ſit fieri unum per ſe dicens, aduerte, quòd aliud eſt eſſe unum per ſe, & fieri vnum per ſe: nam eſſe vnum per ſe eſt eſſe indiuiſibile ex ſui natura. & hoc modo res ſimplex eſt

una per ſe, ſicut punctus, & intelligentia, & in ſupremo gradu eſt prima cauſa. fieri unum per ſe eſt ex pluribus adunatis reſultare unam naturam, quæ reponitur in determinato genere, & determinata ſpecie. unde ſcito, quòd ad fieri unum per ſe non ſufficit ex pluribus adunatis reſultare quid unum, aliter acervus lapidum, & homo albus poſſunt dici facta unum per ſe: ſed requiritur, quòd ipſum totum conſtitutum reponatur in genere, & ſpecie determinatis, ut numeri, & quantitates continuæ, & figuræ, & ſubſtantiæ compoſitæ. & ponit duas concluſiones. prima eſt, ex materia & forma fit unum per ſe. Secunda concluſio. quòd fit ex materia, & forma; quia unum eſt actu, & alterum potentia.

Quæ.4. *Tex. 11. aſſerit Phil. in corruptione fieri reſolutionem uſque ad materiam primam. quod uidetur rationi contrarium: ſi quidem uel in eodem inſtanti materia eſſet ſub forma corrupti, quo eſſet ſub forma generati, uel alio, atque alio momento. ſi eodem in momento; duo contraria eſſent ſimul in eodem. ſi alio, atque alio; materia poſset aliquo tempore eſſe ſine forma; quia quæuis inter duo momenta cadit tempus medium. item non abijcitur forma corporeitatis. præterea cum corrumpitur anima bouis; non fit reſolutio uſque ad materiam primam ex boue. Exponit theorema hoc Tatar. in libr. primo de generatione, & corruptio. & ait, quòd reſolutionem fieri uſque ad materiam poteſt dupliciter intelligi uno modo quòd in corruptione ſubſtantiali fiat tanta reſolutio, ut materia maneat abſque omni forma, & ſic non eſt intelligendum. alio modo poteſt intelligi, quòd nihil illius corrupti maneat in genito, niſi ſola materia, ſic quòd nulla forma nec ſubſtantialis, nec accidentalis maneat. unde mouetur difficultas, utrum quando res corrumpitur, maneat aliqua for-*

ma

ma corrupti ſiue accidentalis , ſiue ſubſtantialis. ſupponitur ſecundò , quòd adhuc fieri reſolutionem vſque ad materiam primam dupliciter poteſt intelligi . uno modo ſtatim ſic , quòd in eodem inſtanti , in quo forma corrumpitur , nulla forma ſubſtantialis , nec accidentalis maneat in materia per aliquod tempus , alio modo non ſtat m , adeo quòd poſt corruptionem , uel ſeparationem formæ ſpecificæ corrupti materia maneat per aliquod tempus ſub aliquibus formis , antequàm genereur ex ea nouus effectus. Tertiò ſupponitur , quòd duplicia ſunt genita , & corrupta : quædam habent unam formam ſubſtantialem tantùm , ſicut elementa , & mixta inanimata . alia habent , plures formas ſubſtantiales ordinatas adinuicem , ſicut ſunt animata . his ſuppoſitis dicitur primò , quòd in habentibus tantùm unam formam ſubſtantialem ; ſit reſolutio uſque ad materiam primam ſtatim . dicitur ſecundò , quòd in habentibus plures formas ſubſtantiales, ſicut ſunt animata, & uiuentia , non ſit reſolutio uſque ad materiam primam ſtatim , ſed non ſtatim . ſic etiam Ant. And. Quæſtio. quarta Sueſ. uerò D. 3. dicit , quòd remanere aliquam formam ſubſtantialem in corruptione ſimpliciter poſſumus bifariam intelligere : uno modo , quòd remaneat tanquàm perficiens materiam , & tanquàm finis materiæ , & agentis . alio modo , quòd remaneat in materia tanquàm diſponens materiam ad ulteriorem formam , & tanquàm ordinatum in finem alium . Itaque diceremus de mente Auer. duo. Primum, quòd nulla remanet forma ſubſtantialis in corruptione ſimpliciter tanquàm perficiens materiam , & ut finis illius , & agentis : ut in corruptione hominis remanent formæ elementariæ , ut diſponentes ad

Tt 2 formam

formam cadaueris, non autem ut perficientes materiam. Secundum eſt, quòd in omni corruptione ſimpliciter remanet aliqua forma ſubſtantialis, ſaltem vt diſponens ad vlteriorem formam. & ideo patet fieri reſolutionem omnium formarum ſubſtantialium vſque ad materiam primam ad ſenſum primæ concluſionis: deinde non fieri reſolutionem ad ſenſum ſecundæ concluſionis. Auic. verò ſuſtinuit in omni corruptione non fieri reſolutionem vſque ad materiam primam; nam vltra formas mixti vltimas ponit elementarias, & ante illas in omni compoſito formam corporeitatis materiæ coæternam: hic enim imaginatur in miſto vltra formam eſſe elemenarias formas: in ſimplicibus autem ultra formam propriam eſſe in materia formam corporis, per quam compoſitum omne eſt corpus. quæ quidem forma eſt materia coæua ingenita, & incorruptibilis, veluti eſt ipſa materia, cui coæua eſt, cuius poſitionis autores fuerunt Alb. Lincon. & Auicebron.

Liber IX.

Quæ. 1. ARIST. in tex. 2. aſſerit nihil poſſe moueri à ſeipſo: nihil enim aptum eſt pati à ſeipſo. præterea in omni mouente adeſt, & motum ſcilicet materiali. contra eſt auctoritas in lib. 8. lib. Phy. vbi ait aliquid moueri à ſe, vt animalia. pro dilucidatione aduerte, quòd aliquid poſſe à ſeipſo moueri poteſt intelligi de ſimplici, & de compoſito. uoco autem ſimplex, quod omni compoſitione caret, vt vel ſimplex forma, uel materia. compoſitum verò, quòd ex his componitur. præterea compoſitum aliud eſt ſimilare, vt quodlibet elementum purum, atque mixtum, cuius qualibet pars eadem ratione, & eademue nomine appella-

pellatur. aliud diſsimilare, ut animal, vel mixtum, cu ius partes diſsimili ratione, & nomine appellantur: in animali enim alia ratione, & nomine dicitur cor, alia iecur, & alia cerebrum. poſtea debes ſcire, quòd moueri à ſeipſo bifariam intelligi poteſt: uno modo, quòd ad motum eius nihil aliud concurrat nec pro ini tio, nec pro continuatione motus, qua ratione animalia moueri à ſemetipſis dicuntur. alio modo, quòd licet pro initio concurrat aliquid pro continuatione; ſuffi- cit principium intrinſecum, qua ratione graue moue ri à ſe creditur. vnde dicamus, quòd loquendo de ge- neratione, & corruptione nullum ſimplex per ſe, nec per accidens poteſt mouere ſe motu generationis; mo- tu verò corruptionis poteſt per accidens. ſi de compo- ſitis, & ſimilaribus nihil idem per ſe poteſt ſe gene- rare, vel corrumpere, niſi per accidens. ſi de compoſi- tis diſsimilaribus loquimur idem per ſe poteſt, & ſe generare, & ſe corrumpere; ſed ſecundum diuerſas partes, ut manifeſtatur in animali. De Alteratione dicamus primò, quòd nullum ſimplex poteſt ſe ſe al- terare, nec corruptiuè, nec perfectiuè, & hoc per ſe. Secundò ſi loquimur de compoſito ſimilari; corruptiuè nihil alterat ſe, ſed perfectiue poteſt. Tertiò ſi lo- quimur de compoſito diſsimilari; idem per ſe, & corruptiuè, & perfectiuè ſe alterare poteſt. De Au ctione in ſimplicibus nihil per ſe auget ſe, nec in com- poſito ſimilari. in compoſitis diſsimilaribus partiali- ter poteſt ſe augere ſecundum diuerſas partes; cor enim unà cum cibo auget omnia membra ſaltem partialiter. De motu autem locali eſt dicendum, ꝙ nullum ſimplex poteſt ſe per ſe mouere. Secundò licet compoſitum ſimilare poſsit ſe mouere per ſe, nón tamen à ſe. Tertiò, compoſitum diſsimilare poteſt ſe mouere, & per ſe, & à ſe, vt animalia. hæc Sues. Quæ. 1. Tatar. verò in lib. 8. Phy. declarat quomodo ali

quid moueatur à ſeipſo dicens, quòd aliquid dicitur moueri à ſe multis modis. Primò quia ſecundum ſe totum mouetur aliquo motu, & ſecundum ſe totum mouetur illo motu. & hoc modo animal non mouetur à ſe. Secundò quia non indiget aliquo motore intrinſeco, nec extrinſeco. & hoc modo nihil mouetur à ſe, niſi cælum capiendo cælum pro aggregato ex intelligentia, & orbe. Tertiò aliquid dicitur moueri à ſe, quia componitur ex motore, & moto tanquàm ex partibus, quarum vna eſt mouens, & alia mota, & hoc modo animalia, & grauia, & leuia mouentur à ſeipſis. Quartò aliquid dicitur moueri à ſe; quia poteſt incipere motum, poſtquàm quieuit nullo motore extrinſeco, & particulari mouente concurrente. & ſic mouetur animal. ſcribit autem Scot. Quæ. decimaquarta, & Anton. Andr. Quæſtio. prima, ex aliorum ſententia, ſcilicet, nihil mouet ſe, niſi forte per partem, id eſt, quòd una pars mouet aliam. & hoc non eſt; quia aliqua pars eſſentialis moueat aliam; ſed quia vna pars quantitatiua mouet aliam diſtinctam loco. quare dicunt, quòd nullum ſubiectum eſt effectiuum ſui accidentis, ſiue ſit accidens coæuum, & per ſe, ſiue per accidens. deinde, quòd nihil mouet ſeipſum ad vbi, poſtea, quòd nihil ſe mouet ad quantitatem. præterea quòd nihil mouet ſe ad qualitatem. demum quòd nulla potentia cognitiua eſt principium actiuum cognitionis; ſed paſſiuum: obiectum enim eſt actiuum. eſt contrà opinio propria, quæ tenet partem affirmatiuam. ad cuius euidentiam leguntur tres concluſiones. Prima eſt poſſibile eſt, quòd aliquid agat in ſe ipſum. Secunda, nihil poteſt ſe mouere cauſando in ſe formam ſubſtantialem. Tertia, nihil poteſt in ſe aliquid agere quacunq; vniuoca actione. ex his concluditur primum, ꝙ non augumentatio, & motus ad vbi ſit ab agente, ſiue mouente æquiuoco, quatenus,

nus, nec quantitas aliqua, nec vbi eſt forma actiua: tū etiam multæ alterationes ſint ab agente æquiuoco. vt vniuerſaliter illa, quæ ſunt ad qualitates non actiuas ſtrictè loquendo de actiuis. omnis etiam qualitas poteſt eſſe ab agente æquiuoco, licet aliquæ poßint eße ab uniuoco: quia inquantum ſic eſt, ſequitur ꝙ in genere non repugnat alicui ſubſtantię cauſare in ſe quātitatem, qualitatē & ubi. & hoc uel accidens coæuū ſibi, & ita ſine mutatione: uel nō coæuum ſibi, & ita per motum, ſiue per mutationem. Secundò deſcendit ad ſpecialia, & ait, quòd ſubiectum producit in ſe propriam paßionem. præterea grauia, & leuia mouent ſe ad ubi effectiuè, & animalia motu progreßiuo. Præter hæc animatum mouet ſe effectiuè ad quantitatem motu augumentationis. deinde aqua calefacta ſeipſam frigefacit, & ſemen ſeipſum alterat effectiuè. vltimò potentia appetitiua, & cognoſcitiua mouent ſe ad actum ſaltem partialiter concurrente obiecto. Plato quoque voluit non omne poſſe à ſemetipſo moueri; ſed ſimplex duntaxat. compoſitum uerò ab altero moueri opinatur.

Propterea ait ſimplex in hoc à compoſitis entibus differre, quòd compoſita mouentur per alterum quoddam, & ſimplex per ſe ipſum. & hac ratione Deum, & animam aſſerit eße numeros ſeſe mouentes. plura autem inuenies in libro ſeptimo Phyſicorum, Quæſtione prima, vbi opinio Egidij, D. Thom. Bur. & Ianduni legitur.

Potentiam rationalem eſſe ad oppoſita clarè aſſerit Phi. in tex. tertio, ſic Auer. Alexand. & Themiſtius. at contraria eſt ratio, nam ſequeretur, quòd ab vno, & eodem producerentur diuerſi effectus. quod eſt falſum, niſi fortè per accidens. *Quæ. 2.*

Prætereà potentia materiæ eſt ad oppoſita, & non eſt rationalis, ergo falſa eſt ſententia. Iauel. verò in Q. 5. limitat hanc propoſitionem, & ait, quòd difficultas non eſt, quòd potentiæ rationales poßint in oppoſita: hoc enim conceſſum ab omnibus eſt. ſed difficultas eſt in declarando modo proprio agendi oppoſita, quo diſtinguuntur potentiæ rationales actiuæ à potentijs irrationalibus, id eſt naturalibus actiuis: nam poſſe in oppoſita uidetur competere potentiæ naturali: uidemus enim ſolem indurare lutum, & mollificare ceram. ſed uera differentia inter potentiam rationalem, & irrationalem ex quatuor manifeſtatur. Primò potentia rationalis poteſt in oppoſita contrarè, vel contradictoriè reſpectu eiuſdem ſubiecti: nam chyrurgus poteſt ſanare Socratem, & facere ipſum egrū. Secundò rationalis pro eodem inſtanti licet diuiſim poteſt in oppoſita; naturalis autem minimè: principium enim ſuæ actionis eſt qualitas naturalis. quæ determinata eſt ad vnum, vt calor ad calefaciendum. Tertiò potentia rationalis præſentato, & proximato ſuo obiecto, & remoto omni impedimento poteſt agere, & non agere in ipſum, vt Socrates famelicus poteſt comedere præſente cibo, & non poteſt, ſi non uult. Quartò potentia rationalis poteſt in oppoſita per ſe, licet non æquè primò: ſed in uno prius, & in alio poſterius, vt medicus prima intentione poteſt ſanare Socratem, & ſecundaria facere ipſum ægrotare. unde autem habeant, quòd poßint in oppoſita, hoc quidem habent ex natura ſua, & non eſt quærenda alia cauſa intrinſeca. Quare ſicut hæc eſt per ſe in ſecundo, uel quarto modo, calidum calefacit; ſic eſt per ſe, potentia rationalis poteſt in oppoſita, & potentia irrationalis eſt tantùm ad unum oppoſitorum: ſic enim poſtulat natura eorum: tu tantùm aduerte, quòd ſi quæratur particulariter de potentia perfectè libera,

quam

quam diximus eſſe uoluntatem in uia D. Th. reſponde re poſſumus, ideo eſſe liberam, quia ſequitur cognitionem intellectus, qui non determinatur ad unum genus intelligibilium, ſicut ſenſus ad unum genus ſenſibilium; ſed indifferenter ſe habet ad diuerſa genera intelligibilium, itaque poteſt intelligere hoc, & illud. ſi autem potentia rationalis poßit in oppoſita in eodem inſtanti, hoc ab omnibus conceditur; attamen hoc declaratur ſecundum mentem Ariſt. tex. 10. qui ait, quòd non ita ſimul habent ipſorum ſcilicet contrariorum potentiam, nec eſt ſimul faciendi potentia, q. d. potentia rationalis non eſt oppoſitorum ſimul agendorum. ſed eſt quia poteſt determinari tam ad hoc, quàm ad illud. & in hoc diſtinguitur à potentia irrationali, quæ quando exit in actu, exit determinatè in hoc, ita quòd non poteſt determinari in oppoſitum à quo autem determinatur potentia rationalis ad alterum oppoſitorum, dicendum eſt, quòd poſſumus loqui uel de intellectu, quem diximus eſſe potentiam liberam radicaliter: uel de uoluntate, quæ eſt completè, & formaliter libera. ſi de intellectu; eſt ſententia Phil. quòd determinatur à uoluntate, ſeu ab electione, quæ eſt actus uoluntatis. dilucidat theorema hoc Sueſ. quoque in Quæſtio. ſecunda, dicens primò quòd potentia intelligitur actiua, & non paßiua. Secundò potentiarum actiuarum aliæ ſunt rationales, quæ logicæ dicuntur, aliæ irrationales. dictæ uerò ſunt rationales; quia non deducuntur ad actum, niſi ratione, ac diſcurſu electiuo: irrationales uerò; quia deducuntur ad actum non diſcurſu, & ratione; ſed ſola propinquitate paßi, & omnibus requiſitis ad actionem. Tertiò oppoſita in diſputatione accipiuntur pro contradictorijs, ſcilicet pro affirmatione, & negatione, non autem pro contrarijs. ſed animaduerſione dignum eſt contradictoria ſummi non quidem

dem

dem per negationem modi, ueluti ſunt poßibile; & nõ poßibile, ſed per negationem dicti, vt poßibile eſſe, & poßibile non eſſe. Præterea Ariſt per potentiam rõnalem intellexit intellectum, & non quemuis; ſed rõnalem, hoc eſt, diſcurſiuum, ut humanum. per irrationalem potentiam intellexit potentiam non diſcurſiuam ſub qua cadit intellectus diuinus, & natura: natura enim non diſcurrit eliciendo actum, nec diuinus intellectus mouendo, & hoc capiendo in pro non. Præterea debes ſcire uoluntatem non eſſe potentiam aliam ab intellectu; immo non eſſe potentiam, ſed quaſi concluſio conſultiui Syllogiſmi. dupliciter enim intellectus ſe habet ad obiectum operabile; quia aut limitatur ad eliciendum actum appetitu, hoc eſt, concupiſcentiæ, & ſic obliquè, & turpiter eligit. aut limitatur pro hæreſi, hoc eſt, uoluntate, & electione derelicta ex conſultorio ſyllogiſmo. & ſic rectè, & ſtudioſè eligit. ex his apparet, quo nam modo rationalis potentia differt ab irrationali: differt enim ex parte obiecti, potentiæ agentis, & modi agentis. ex parte obiecti; quia obiectum rationalis potentiæ eſt bonum verum, uel apparens: potentiæ verò irrationalis eſt bonum verum. ex parte potentiæ agentis; quia potentia rationalis ſua natura eſt conſultiua, & ſic oppoſitorum electiua, irrationalis autem eſt limitata ad alterum oppoſitorum. ex parte modi eliciendi; quia rationalis potentia etiam ſuo obiecto approximata contingenter elicit; quia conſultiuus Silogiſmus eſt de utroque oppoſito: irrationalis verò neceſſario elicit, & per eius naturam. Ian in Quæſtione ſexta, ſcribit quòd non differt, quando quæritur, utrum potentia rationalis determinetur per voluntatem, & vtrum vna ſit oppoſitorum ſubiectiuè, an formaliter: unde

ad

ad quaſtionem eſt dicendum, quòd potentia rationalis, quæ valet ad oppoſita, determinatur ad vnum per voluntatem, & electionem. ſed electio habet ſe ad voluntatem, ſicut ratio ad intellectum. vnde intellectus, & ratio vna eſt virtus ſubſtantialiter; ſed differunt, quia intellectus eſt principiorum, ratio principiorum in ordine ad concluſiones. & electio præſupponit diſcurſum, & ratiocinatiuum, cum ipſa ſit ordinatorum. hinc eſt notatu dignum, quòd voluntas non fertur in aliquid, niſi cognitum. unde intellectus prius apprahendit aliquid, & poſtea ratiocinatur ad vtranque partem, vtrum ſit bonum, & honeſtum. & tunc illo bono præſentato intellectui voluntas inclinat, & vult. & tunc determinat intellectum ad hoc intelligibile intelligendum, & perſequendum. limitant hanc ſententiam Scotus Quæſtione decimaquinta, & Anton. Andr. Quæſtione ſecunda, quòd differentia eſt rectè aſsignata. vnde primò exponunt, quomodo ſit intelligenda. poſtea decauſa huius differentiæ inquirunt. quantum ad primam partem notanda ſunt tria. Prima, quod hæc differentia intelligenda eſt de potentijs actiuis tantùm: vt ſit ſenſus, quòd potentia actiua irrationalis cuicunque comparetur, ſiue actioni, quam elicit, ſiue termino, quem producit, eſt illius, quòd manente eadem natura ipſa non poteſt eſſe actiua alterius, quàm eius, cuius ex ſe poteſt. frigiditas enim manens frigiditas non poteſt eſſe productiua caloris, nec electiua calefactionis.

Similiter potentia rationalis ſic eſt actiua oppoſitorum, ſiue ſint contraria, ſiue contradictoria, quòd manens natura vna, quantum eſt de ſe, eſt ſufficiens pro-

productiuum oppoſitorum productorum, ſi eſt oppoſitorum productorum: & ſufficiens elicitiuum oppoſitarum actionum, ſi eſt oppoſitarum actionum. Secundum eſt, in quod illa differentia eſt ſic intelligenda, ut patet ex primo, quòd potentia rationalis ſit oppoſitarum actionum, ſiue actionis, & negationis eius, ſcilicet quòd poſſit agere, & non agere. ſi autem actio accipiatur etiam pro re acta, uel producta; ſicut eſt oppoſitorum productorum, ſic eſt oppoſitarum actionum. primo tamen modo intelligenda eſt, ut ſcilicet eſt actionis, & negationis, Tertium potentia actiua accipienda eſt non pro reſpectu potentiæ, quæ eſt ad oppoſitos effectus; ſed pro fundamento reſpectus, quod eſt principium actionis. de cauſa uerò differentiæ talis eſt ſciendum, prius tamen ſuppoſita illa Philo. ad maiorem euidentiam, quid ſit differentia in ſe: poſtea de intentione Phi. circa ipſam. primum ergo eſt ſciendum, quòd prima diſtinctio potentiæ actiuæ eſt ſecundum diuerſum modum eliciẽdi operationem. is autem modus eliciendi propriam operationem non poteſt eſſe in genere niſi duplex: nam potentiua actiua aut eſt de ſe determinata ad agendum, ita quòd quantum eſt de ſe non poteſt non agere, quando non impeditur ab extrinſeco: aut non eſt ex ſe determinata. ſed poteſt agere hunc actum, uel oppoſitum, poteſt etiam agere, uel non agere. Prima potentia dicitur communiter natura, Secunda uoluntas. unde prima diuiſio principiorum actiuorum eſt in naturam, & uoluntatem, ſeu propoſitum. ſi ergo quæratur cauſa huius differentiæ, cur ſcilicet natura eſt unius tantùm determinata, id eſt, cuiuſcunque, uel quorumcunque eſt determinate, eſt ex ſe illius, uel illorum: uoluntas eſt oppoſitorum, id eſt, ex ſe indeterminatè eſt huius actionis, uel oppoſitæ, aut actionis, uel non actionis, pro quanto poteſt agere, uel non agere: dicendum, quòd

huius

huius nulla eſt cauſa. ſed occurrit dubium, quomodo uoluntas reducitur ad actum, ſi eſt indeterminata ex ſe ad agendum, & non agendum. reſpondet Anto. And. quòd duplex eſt indeterminatio, una quæ eſt ex inſufficientia, quæ eſt ex poßibilitate, & defectu actualitatis, ſicut materia non habens formam eſt indeterminata ad actum formæ. alia eſt indeterminatio ſuperabundantis ſufficientiæ, quæ eſt ex illimitatione actualitatis uel ſimpliciter, uel quodammodo. Primò indeterminatum non reducitur ad actum, niſi prius determinetur per formam ab alio. Secundò indeterminatum poteſt ſe determinare. indeterminatio igitur, quæ ponitur in uoluntate, nec eſt materialis, nec imperfectionis, inquantum ipſa eſt actiua. ſed eſt excellentis perfectionis, & potentiæ aliqualiter illimitatæ, non alligatæ ad determinatum actum. & ideo poteſt ſeipſam determinare.

Videtur quoque dubium, quõ ea, quæ dicta ſunt, faciant ad intentionem Philo. nam ipſe non ſcribit dictam differentiam inter naturam, & uoluntatem; ſed inter potentiam rationalem, & irrationalẽ. reſpondet, quòd uoluntas poteſt comparari ad actus proprios, quos eliciunt, uel ad actus aliarum potentiarum inferiorum, in quibus habent aliquam cauſalitatem, ut intellectus oſtendendo, & dirigendo, uoluntas uerò in uolendo, & imperando. & patet, quòd prima comparatio eſt eſſentialior. Primo modo intellectus cadit ſub natura; eſt enim de ſe determinatus ad intelligendum, & non habet in poteſtate ſua intelligere, & non intelligere. uoluntas autem oppoſito modo ſe habet ad proprium actum eliciendum, & non eliciendum. & propter hoc tantum in diuinis duæ ſint productiones: una per modum naturæ, cuius principium eſt intellectus ita quòd in-

tellectus eſt idem principium, quòd natura. alia ponitur per modum voluntatis. loquendo ergo ſic, intellectus cadit ſub potentia irrationali; nihil enim formaliter eſt liberum, niſi voluntas. ſecundum hanc primam comparationem non loquitur hic Phil. de intellectu. Secunda verò comparatio videtur quaſi accidentalis: quia illæ potentiæ non comparantur ad actus aliarum potentiarum, niſi mediantibus actibus proprijs: quoniam proprij illis alijs ſunt priores. & hoc modo nunquam intellectus eſt principium alicuius operationis exterioris ſine voluntate concurrente, & determinante intellectum. & hoc modo loquitur hic Philo. de intellectu. vnde de voluntate nunquàm, vel parum agit, ut diſtinguitur ab intellectu practico, qui eſt principium operationis exterioris dirigendo potentias exequentes, ubi ſemper concurrit voluntas imperans executionem operis. Quapropter Phi. aliquando diſtinguit naturam contra artem, & contra intellectum: aliquando contra propoſitum, ſeu voluntatem. Et hinc patet, quòd per omnia illa intelligit unum principium in artificialibus: nam ad opus artis concurrunt illa tria integrantia unum principium perfectum artificialium. idcirco palam fit, quòd potentia rationalis dupliciter poteſt ſumi, ſcilicet incompletè, & completè. incompleta quidem potentia rationalis eſt intellectus, vel ars, ut præcedunt voluntatem. & de tali videtur loqui Phi. cum dicit, ꝙ oportet illam determinari per voluntatem, vel per hęreſim. voluntas autem determinatiua intellectus eſt potentia rationalis completa, vel ſaltem concurrit ad completam. & hoc pacto eſt verum potentiam rationalem eſſe oppoſitorum modo expoſito. quando igitur Phi. hic allegatur in tex. patet, ꝙ loquitur de potentia rationali incompleta.

Aſſe-

Aſſerit Phil. in tex. decimotertio actum eſſe prio- Qua.5.
*rem potentia ratione, ſiue definitione. quod uide-
tur falſum: nam illud uidetur prius aliquo defi-
nitione, per quod aliud habet definiri. ſed non ſo-
lum potentia definitur per actum; ſed actus per
potentiam. ergo.*

*Explanat theorema Sues. in Quæſtio. tertia, ſic.
quòd actus, & potentia intelligi poſſunt uno mo-
do formaliter pro relationibus, quibus aliquid di-
citur eſſe formaliter in potentia, & aliquid for-
maliter in actu. alio modo poſſunt accipi materia-
liter, pro his, quæ denominantulur eſſe aut in po-
tentia, aut in actu: ut potentia mouendi ſe deor-
ſum pro graui, actus uerò pro deſcenſu. quòd
ſi actus, & potentia ſumantur formaliter; ſunt
ſimul ratione: quia ſunt relatiua. & ſi ſuman-
tur materialiter; actus eſt prior, ratione ipſa po-
tentia. deinde licet actus ſit potentia ſecundum
rationem prior; tamen nec omnis actus omni po-
tentia eſt ratione prior, nec aliquis actus omni po-
tentia; ſed omnis actus omni potentia ſibi corriſpon-
dente eſt prior. Iand. Q.8. ait quòd actus eſt prior po-
tentia ſecundum rationem, & cognitionem ſimplici-
ter. & licet potentia, & actus ſint relatiua, & utrun-
que ponatur in definitione alterius; tamen quia actus
perfectior eſt potentia: ideo in definitione magis per-
fecta actus ponitur. unde actus eſt prior ſecundum
definitionem perfectam potentia. Secundò eſt dicen-
dum, ꝙ actus eſt prior potentia quò ad noſtram cogni
tionẽ. & accipitur hoc loco potentia non ſolùm pro po
tentia actiua, uel paſſiua; ſed pro quocunq; principio
motus. Ant. And. aũt Q. 3. dicit ꝙ oppoſita poſſunt.
dupl. intelligi. ſ. uel mutuo, uel nõ mutuò, illa quidẽ mu-
tuo referũtur, quorum utrunq; habet habitudinẽ per ſe
ad alterum. non mutuo referuntur, illa quorum unum*

per

per ſe habet habitudinem ad alterum, & contrà. ad propoſitum dico, quòd actus, & potentia non opponuntur relatiuè primo modo, ſed ſecundo: nam potentia dicit ordinem ad actum. & ordo is eſſentialiter eſt reſpectus ad actum, & non contrà. Britonus quoque in hoc nono declarat propoſitionem dicendo, quòd Ariſt. accepit actum pro ipſo exiſtere, potentiam pro eo, quod non eſt, & non repugnat exiſtere, hoc eſt actum, & potentiam obiectiuam, & non ſubiectiuam, & ideo dicit, quòd actus exiſtendi, ſiue obiectiuus eſt definitione prior potentia exiſtendi, ſiue obiectiua, & huius rationem aſsignat; quia actus hoc pacto ſeſe habet, vt habitus, potentia verò, ut priuatio. ſed habitus eſt priuatione ſecundum definitionem prior. Iauel. etiam Quæ. 12. narrat opinionem ſuam ponendo duas concluſiones, quarum prima eſt. actus eſt prior potentia definitione, & cognitione ſecundum naturam ſuam, & ſimpliciter. Secunda, actus eſt prior cognitione, quàm potentia non ſolùm ſecundum naturam ſuam; ſed etiã quò ad nos. accipio potentiam, vt ſe extendit ad potentiam actiuam, & paſsiuam, & quodcunque principium motus.

Liber X.

D*VBITANT multi in tex. 7. an Deus ſit menſura omnium in genere ſubſtantiæ. pro parte negatiua arguunt multipliciter. Primò, quia menſura notior eſſe debet. at Deus noſtro intellectui eſt ignotus. Secundò menſura debet eſſe minimum. at Deus eſt ſubſtantia maxima. Tertiò menſura aliquoties replicata reddit totum. ſed prima cauſa aliquoties repli-*

ties repli-

ties replicata reddit totum. ſed prima cauſa aliquoties replicata nõ reddit totum; quia Deus replicatus, nullam ſubſtãtiam reddit. cum ſit omnino abſtractus. Præterea mobile, & immobile non habent commune principium. contra Ariſt. in tex. vult in genere ſubſtantiæ dari ſubſtantiam vnam, quæ ſit menſura omniũ. & hæc eſt prima cauſa, vt placet Auer. in com. Declarant ſententiam hanc Zim. in Q. 13. ſic dicens. ꝙ prima menſura entium in entitate, ac perfectione, inquantum entia ſunt, & inquantum perfecta ſunt, eſt primũ in entitate, & perfectione. quod eſt Deus, qui eſt prima cauſa entitatis, & veritatis, & omnis perfectionis, vt in li. 2. Metaph. tex. & com. 4. vnumquodque eſt maximè tale, propter quod aliis ineſt vnivocatio. & ideo penes acceſſum, & receſſum ad primum rerum perfectiones, à priori venantur. aduerte tamen, quòd hoc intelligitur in bonis; quòd per acceſſum, & ad ſummum bonum debet fieri comparatio. fallit autem in malis; quia non datur ſummum malum, vt probat Ariſt. in li. 4. ſed in talibus magis, & minus attenduntur penes diſtantiam à bono ſimpliciter, vt illud magis malum dicatur, quod à ſummo bono magis remouetur. Præterea comparatio entium in perfectione, & entitate dupliciter fieri poteſt. vno modo ſub rationibus tranſcendentibus, videlicet inquantum entia ſunt & inquantum ſubſtantiæ ſunt. & hoc modo fit per comparationem ad primum ens ſimpliciter, quod eſt primum in genere entium, inquantum entia ſunt. & tale eſt Deus, alio modo comparationes entium poſſunt attendi ſecundum ſpeciales conſiderationes & fit per comparationem ad primum in tali genere conſideratorum. & hæ conſiderationes ſpectant ad ſcientias ſpeciales, & ad artifices ſpeciales. & hoc pacto veritatem habet theorema, quòd in omni genere eſt vnum primum.

V u *mum.*

mum. Iand. aliter limitat ſententiam hanc in Q. 5. dicens, quòd prima cauſa non eſt menſura intrinſeca, & propriè dicta; ad menſuram enim intrinſecam, & propriè dictam requiruntur tres conditiones. Prima, quòd ſit indiuiſibile ſimpliciter. Secunda, quòd per eius replicationem aliquoties reddat totum. Tertia, quòd notificet menſuratum. ſed Deus profectò eſt menſura quadam extrinſeca omnium ſubſtantiarum, non tamen propriè; ſed ex ſimilitudine. Egid. etiam in Quæſtio. quarta. declarat opinionem Ariſt. & proponit tria declaranda. Primum, quòd menſura omnium ſubſtantiarum non ſit in genere ſubſtantiæ. Secundum, quòd ipſa ſit vna ſubſtantia. Tertium, quòd illa ſubſtantia ſit Deus primum patet per Ariſt. ubi inueſtigat ſubſtantiam, quæ ſit menſura in genere ſubſtantiæ: dicit enim: quòd eſt in vnoquoque genere ſumere aliquod, quod ſit minimum, & ſit menſura omnium in illo genere, vt in coloribus album, & numeris vnitatẽ. oportet igitur in ſubſtantiis inueſtigare ſubſtantiam vnam, quæ ſit vna menſura omnium ſubſtantiarum. Quare diligenter aduertendum eſt, quòd in aliis generibus venando menſuram non accipiebant genera, quæ ſunt in illo genere generaliſſimo, & comparando ad ſuum genus generaliſſimum. ſed vt diuerſa in illo genere genera accipiens venabatur in vnoquoque ipſorum ſpecialem ſuam menſuram, vt in genere colorum, quod eſt ſub qualitate, & ſic in aliis. non ſic autem facit Ariſto. in prædicamento ſubſtantia; ibi enim quæſiuit vnam menſuram ſubſtantiarum, quæ eſſet menſura totius generis ſubſtantiæ, & omnium ſubſtantiarum exiſtentium in genere ſubſtantiæ. hanc autem differentem menſuræ inueſtigationem, & minimi in aliis prædicamentis, & in prædicamento ſubſtantiæ non videtur feciſſe Ariſt. & concludit dicens. ex his patet, quòd ſubſtantia ſit verè, & ſimpli-

ſimpliciter ens , & menſura , quæ requiritur in ſubſtantijs . conuenit enti , inquantum ens, quia competit rei . quòd autem illa ſubſtantia ſit vna, patet : nam omne menſurans aliqua in aliquo genere eſt tale , & eſt primum tale , vt albedo eſt color , & eſt color primus ; quia ens menſurans ſubſtantiam & eſt ens , & primum ens . ex hoc autem , quod eſt primum ens , eſt ſimpliciſſimum ſimpliciter , ſicut & albedo , quia eſt primus color eſt ſimpliciſſimus , ſed non ſimpliciter, ſed in genere colorum : quia ſimpliciſſimum erit vniuerſaliter ens : & quia ſimpliciſſimum eſt ; ideo & menſura non plurificatur ſecundum ſpeciem ; ſed ſecundum numerum de menſura in colore, quæ eſt albedo , quæ & ſi multiplicatur , hoc ſolùm eſt ſecundum numerum ; illud igitur , quod eſt menſura in genere ſubſtantiæ ſecundum eſſentiam , & ſecundum eſſe , & ſecundum ſpeciem , eſt vna menſura menſurans omnes ſubſtantias . hæc autem menſura ſubſtantiarum eſt Deus . & hoc palàm fit per quatuor , quæ de Deo ſolent dici , ſcilicet quod eſt actus purus , cui nulla admiſcetur potentia : quòd in ipſo ſunt perfectiones omnium generum : quòd habet veritatem infinitam: & quod eſt cauſa omnis entis . ad rationes in contrarium inquit , quòd , licet mobile , & immobile non habeant idem commune principium intrinſecum ; habent tamen principium extrinſecum, ſcilicet primam ſubſtantiam , quæ eſt menſura ſubſtantiarum mobilium , & immobilium . Sueſ. quoque in theoremate primo explicat hanc quæſtionem dicens , quòd ratio menſuræ , & menſurati non competunt niſi quantis propriè , & per ſe : & quia de ratione menſuræ eſt , vt ſit in ſuo genere primum minimum, et per replicationẽ comparabile mẽſuratis.

Præterea penes aliud attenditur menſura ſubſtantiarum abſolutè, hoc eſt, quatenus ſubſtantiæ, et ens, penes aliud attenditur menſura ſubſtantiarum, vt in prædicamento ponuntur: abſolutæ enim ſubſtantiæ ratio continet omnia, quæ ſunt ſimpliciter entia, vt Deus, & intelligentiæ. Prædicamentum autem ſubſtantiæ continet genera, ſpecies, & indiuidua. vlterius penes aliud attenditur menſura ſubſtantiarum, vt omnes ſub vno ponuntur genere communi: igitur alia ratio menſuræ competit ſubſtantijs, vt ſubſtantiæ, alia ſubſtantijs, vt prædicamentariæ, alia ſubſtantijs omnibus, vt ſub vno continentur primo genere. amplius debes ſcire, quòd ratio menſuræ poteſt competere ſubſtantijs omnibus, vt ponuntur ſub vno primo, & communi genere bifariam à priori, & quò ad naturam, & à poſteriori, & quò ad nos. vnde eſt dicendum. quòd ſi conſiderentur ſubſtantiæ, vt prædcamentariæ; menſura illarum eſt ſubſtantia prima. ſi verò vt in vno communi ponuntur genere, quatenus omnes ſunt ſpecies vnius generis communis, quod eſt corpus ſubſtantiarum, vt Peripatetici volunt, & præcipuè Auer. in paraphra. quas ſcripſit in lib. Porphy. menſura omnium illarum eſt ſpecies humana: ſpeciei enim humanæ videntur competere omnes conditiones. Primum quidem, quia eſt notiſſima: omnibus enim homo patet, non omnibus quoduis animal. Secundò minima eſt ſaltem quò ad partem intellectiuam. Tertiò reddit omnes ſpecies, non quidem replicatione quanti; ſed continentia virtutum: habet enim virtutes elementorum, mixtorum imperfectorum, perfectorum, animantium, & omnium. igitur ſpeciei humanæ competit ratio menſuræ omnium ſubſtantiarum. quatenus ſub uno communi genere continentur, et hoc eſt decretum Gal. & Auic. ſin autem ſubſtantię conſiderentur abſolutè,

tè, vel vt entia ſunt, ſi quidem menſuræ ratio ſumitur penes gradus naturales, & quò ad naturas rerum. bene dixit Egid. & Logici aſſerentes Deum eſſe menſuram: eſt enim bene dictum, ſi res ponuntur in latitudine penes acceſſum, ad ſummum. bene Logici dicentes materiam, ſi res ponuntur in latitudine penes receſſum à non gradu. ſi autem menſuræ ratio ſumitur quò ad nos; rectè poſſumus dicere ſubſtantias menſurari per operationes. Anto. And. etiam Quæſtio.1. quædam ſcribit circa præſentem tex. & ait. dicitur à quodam expoſitore, & eſt ſententia Com. quòd talis ſubſtantia ſit Deus, vel primus motor. quæ expoſitio eſt nulla: hoc enim non videtur eſſe de intentione Ariſt. qui ſicut patet ex litera, quærit an in ſubſtantijs ſit aliquod vnum, quod ſit menſura aliorum. & an hoc ſit ipſum vnū, probat ex intentione contra Plato. quod non ſit ipſum vnum, ſed aliquid, cui conuenit ipſum vnum, ſicut eſt in omnibus alijs generibus. & concludit, quare ſi quid eſt in paſſionibus, & qualitatibus, & quantitatibus, et ipſum vnum aliquid vnum. ſed non hoc ipſius ſubſtantia, & in ſubſtantijs neceſſe eſt ſimiliter ſe habere. ſupra quam literam ponit Com. verba præallegata. ſed ſi primus motor ponatur menſura ipſius generis ſubſtantiæ; ſic hoc ipſum vnum: quoniam primus motor propter ſuam ſimplicitatem multò verius eſſet hoc vnum, quàm idea Platonis. & reſpondet, quòd aliqua ſubſtantia illius generis prima, cui conuenit vnitas, ſit A. non autem primus motor eſt menſura intrinſeca ipſius generis, ſicut nec aliorum. Iauel. quoque in Quæſtio.4. dicit, quod aliud eſt loqui, quid veritas habeat in hoc, & quid ſenſerit Phil. in tex. nam, ſi loquamur ſecundum veritatem; non eſt dubium, quin prima cauſa ſit menſura extrinſeca perfectionalis

omnis ſubſtantiæ, & totius entis producti tam ſubſtantiæ, quàm accidentis. ſi autem loquamur de ſenſu, quem intendit Philo. in tex. eſt diuerſitas opinionũ: nam Com. tenet primam cauſam eſſe primam ſubſtantiam: & Ant. And. alio modo. Mens autem D. Tho. eſt media inter Com. & Ant. And. Primò igitur ſcribenda eſt diſtinctio de menſura perfectionali extrinſeca: deinde ponentur concluſiones reſponſiuæ. aduerte igitur, quòd menſura perfectionalis extrinſeca eſt duplex: quædam eſt excedens, & extra omne genus ſui menſurati: quædam proportionata, & contenta in genere ſui menſurati. ſit igitur prima concluſio. Prima cauſa eſt menſura perfectionalis extrinſeca excedens omnis ſubſtantiæ. Secunda prima intelligentia producta eſt menſura proportionata extrinſeca perfectionalis omnis ſubſtantiæ.

Quæ.2. *Vnum, & multa ſe opponi multis modis patet in tex. & com.9. attamen ratio eſt contraria. vnum enim tantum opponitur vni, vt in hoc etiam lib.10. ſed multum opponitur pauco: ergo non vni. item conſtituens aliquid non eſt contrarium conſtituto. ſed ex vno fit multum. ergo non ſunt contraria inter ſe. ſoluit dubitationem Iand. in Quæſtio. ſexta ſic, quòd unum dupliciter conſiderari poteſt, vno modo ſecundum formam, & ſpeciem propriam: alio ſecundum quòd eſt pars, & includitur in multo. hoc viſo dicendum eſt, quòd capiendo unum primo modo, opponitur multo. Secundò, quòd ſic opponitur ei contrariè. & ſubdit, quòd vnum poteſt dupliciter conſiderari: vno modo quò ad naturam ſubiectam indiuiſioni. & illa natura ſignificatur nomine ſimpliciter. itaque dicit naturam poſitiuam, ideo opponitur multo contrariè: alio modo conſideratur vnum, quò ad indiuiſionem. & idcircò dicit*

cit priuationem, quæ priuatio non ſignificatur principaliter nomine vnius; ſed connotatur. vnde opponitur multo priuatiuè. Iauel. quoque hanc dat ſolutionem auctoritate D. Tho. in libro primo ſent. Diſt. 24. ſed narrat poſtea, qua ſpecie oppoſitionis ſe opponantur, & ponit talem diſtinctionem. vnum ſumitur dupliciter, primò quantum ad ſuum primum formale, quod ſuprà diximus eſſe indiuiſionem. & multitudo dicit diuiſionem, non quòd vnum ſit ipſa indiuiſio, nec multitudo ipſa diuiſio: ſed quia unum eſt ens, vt ſtat ſub indiuiſione. multitudo autem eſt ens, vt ſtat ſub diuiſione. Secundò, quantum ad id, quod conſequitur ſuum formale. & hoc eſt menſura. ſit ergo prima concluſio. vnum, & multa non opponantur contradictorè. Secunda, vnum ex ſuo primo formali non opponitur relatiuè multitudini. Tertia opponuntur priuatiuè. Quarta non opponuntur ſolùm priuatiuè; ſed etiam contrariè. Quinta ſi vnum & multa conſiderentur quantum ad id, quod conſequitur ſuum primum formale, id eſt, vt vnum habet rationem menſuræ, & multa rationem menſurati; opponuntur relatiuè. ſic Iand. ſic & Anto. And. Quæſtio. ſecunda. Sueſ. verò Quæſtio. ſecunda dicit. Facilè eſt dilucidare diſputationem, ſi rectè accipiantur fundamenta Peripateticorum. Sumendo igitur vnum pro defectu, & multitudinem pro exceſſu: & vnum pro menſura, & multitudinem pro menſurato opponuntur relatiuè; licet non vno relatiuorum modo. ſed diſputationis punctum eſt, quonam modo vnum & multa opponantur ſumendo vnum, vt dicit indiuiſibile, & multa vt diuiſibile, ſiue ſumantur tranſcendenter, ſiue prædicamentaliter. dico etiam, quòd ſi vnum conſideratur, vt pars multitudinis, & vt habet

rationem incompletam; nulla oppoſitionis ſpecie opponuntur, quòd ſi vnum, & multa ſumuntur pro fundamentalibus rationibus, vnum pro ente, & multitudo pro entibus; minimè etiam opponuntur. ſed ſumendo vnum formaliter, vt dicit indiuiſionem, & multa, vt dicit diuiſionem; purè priuatinè opponuntur. vnde dilucidatio poteſt ſic componi, & ordinari, vnum & multa trifariam ſumi poſſunt. vno modo, quatenus vnum dicit defectum, & multitudo dicit exceſſum: & ſic opponuntur relatiuè vno relatiuorum modo. alio modo, vt dicit menſuram, & multitudo menſuratum. vndè opponuntur relatiuè etiam modo menſuræ ad menſuratum. tertiò poſſunt capi vnum, & multa, vt diuidunt ens, ſiue prædicamentaliter, ſiue tranſcendenter. & ideo vnum vt pars, & multitudo ut totum. & hoc modo nulla oppoſitionis ſpecie opponuntur. aut ambo, vt dicunt rationes proprias actuales. & iterum bifariã; aut pro rationibus fundamentalibus, atque materialibus, videlicet unum pro ente, multa pro entibus: & ſic etiam nulla oppoſitionis ſpecie opponuntur, vt recte Logici: aut rationibus formalibus, uidelicet vnum pro indiuiſibili, multa pro diuiſibili, & ſic opponuntur purè priuatiuè, contradictoriè quidem non. Egid. etiam explanat ſenſum Phil. in Quæſtio. quinta dicens, quòd ſicut triplex eſt multitudo; ita in talibus prædicamentis contingit inueniri: inuenitur enim in prædicamento relationis, & in prædicamento quantitatis, & extra genus: nam multitudo ſecundum quod dicit excedentiam quandam multitudinis, non ſecundum quòd dicit multitudinem ſimpliciter, eſt in prædicamento relationis, & opponitur pauco, ſicut eſt videre in longitudine, & breuitate in linea: nam omnis linea eſt longitudo. & tamen ſecundum quòd linea di-

cit

cit exceſſum longitudinis , & breuitatis ad illud, quòd exceditur ab alio ſecundum longitudinem ; vtrunque eſt in prædicamento relationis , & fundetur in longitudine ſimpliciter. & hoc modo dicitur quædam linea longa , & quædam breuis , licet omnis linea ſit longitudo ſimpliciter . ſimiliter multitudo ſecundum quòd ſumitur pro exceſſu in multitudine , & paucitas , quæ opponitur ei , vtraque eſt multitudo ſimpliciter . vnde tam in theatro, quàm in vico ſunt multi homines ſimpliciter . in vico tamen pauci dicuntur reſpectu multorum in theatro . ſic eſt de magno , & paruo, & de ſurſum, & deorſum in poſitione. multum igitur dicitur ſuper exceſſum in multitudine , & paucum ſecundum hunc modum oppoſitum , eſſe vtriuſque relatiui ad alterum fundatur in multitudine ſimpliciter , & opponuntur relatiuè , ſicut relatiua realia . eſt alia multitudo , quæ componitur ex vno , quod eſt principium numeri , & huius multitudinis ſpecies eſt numerus , qui eſt quædam multitudo . & hæc multitudo eſt in prædicamento quantitatis , & hæc opponitur vni , quod eſt principium numeri , ſicut menſura ad menſuratum . & hæc non referuntur adinuicem contrariè . ſed talis multitudo , quæ eſt menſurata per vnum , refertur ad unum . unum autem , quod eſt menſura talis multitudinis non refertur ad multũ per ſe , ſed quia multum per ſe refertur ad unum . unde in talibus non ponitur relatio ſecundum rem in utroque extremorum ; ſed in altero ſecundum rem, & in altero ſecundum rationem, & ſic poſita multitudine ponitur unum, ſed non econtrario. eſt & tertia multitudo, quæ componitur ex uno ſecundum quòd unum conuertitur cum ente . & hæc multitudo non eſt in genere, ſicut & vnitas non eſt in genere , imo eſt extra genus , & hæc multitudo opponitur ſuæ unitati,

ſicut

ſicut habitus priuationi. vnum ſecundum quòd conuertitur cum ente, à natura priuationis originem trahit; etenim ex eo quod aliquid habet eſſe ens, ex eodem habet, quòd ſit in ſe indiuiſum, ideſt idem ſibi, & diuiſum ab aliis. ab hac autem indiuiſione vniuſcuiuſque entis à ſe, quæ eſt priuatio, vel diuiſibilitatis ſuipſius aſſumitur ratio vnitatis, quæ vnitas conſequitur totum ens. ideo hæc vnitas conuertitur cum ente; à natura tamen priuationis habet ortum. non ſic autem de vnitate, quæ eſt principium numeri; quia ipſa dicit rem ſuam poſitiuè, & veriori modo dicit entitatem, quàm vnitas cum ente conuertibilis. & ideo non directè reducitur in vnū, quod cònuertitur cum ente; quia habitus non directè reducitur in priuationem, ſed primò in ens, & præterea in vnum tale, & illud vnum, quod eſt principium numeri, eſt proprium nomen illius entis, ſecundum quod ens tale acquirit eſſe per aduentum qualitatis: omnis enim forma tam accidentalis, quàm ſubſtantialis dat aliquod eſſe compoſitum, & aliquam perfectionem, & præterea tale eſſe: nam ſicut hæc forma, ſcilicet ſapientia dat eſſe, & perfectionem aliquam ſapienti, ſcilicet eſſe ſapiens: & per hoc ipſum, quod dat ſibi eſſe tale, dat ſibi, quod ſit diuiſum ab aliis, ſcilicet ſtultis, & quod ſit in ſe indiuiſum, ideſt quod ſit idem ſibi, cum hoc ſequatur omne ens; ideo vnum ſic acceptum conuertitur cum ente. Similiter quantitas aduenient compoſito dat ſibi eſſe tale, ſcilicet eſſe vnum numeraliter. quod vnum eſt proprium nomen talis entis, & habitus, & tale eſſe, quòd dat quantitas, ſecundum quòd perficit rem in ſe, & abſolutè, dicitur vnum, tale vnum autem, quod eſt principium numeri magis eſt ens poſitiuè dictum, quàm priuatiuè. ſecundum autem quod perficit rem in comparatione ad ſuas partes,

tes, ſic eſt diuiſibile: omne enim diuiſibile, quod diuiditur, non diuiditur, niſi inquantum habet partes. & ſic dat ſibi aliam vnitatem, quæ eſt eſſe continuum, quod eſt primum diuiſibile. ex hoc autem habet, quod ſit indiuiſum in ſe, ideſt, idem ſibi & ab aliis diuiſum, ideſt non continuum. & vnum, quod eſt principium numeri non tranſcendit genus quantitatis. hanc diſtinctionem triplicem de vno, & multo ponit Ariſt. in lib. 10. Metaphy. & conferunt ad argumenta.

Negat Ariſt. tex. 16. quòd à priuatione ad habitum non ſit regreßio. quod uidetur falſum: nam in prædicamentis ait contrà. Præterea idem corruptum poteſt redire, & cæcus poſſet videre. D. Tho. in com. limitat hanc propoſitionem his verbis conſiderandum eſt, quòd duplex eſt priuatio: quædam quæ habet immediatum ordinem ad ſubiectum formæ, ſicut tenebra habet immediatè ordinem ad diaphanum. & inter huiuſmodi priuationem, et formam oppoſitam eſt mutua tranſmutatio: aer enim de lucido fit tenebroſus, & de tenebroſo lucidus. quædam autem priuatio eſt, quæ non comparatur ad ſubiectum formæ niſi mediante forma, cum ſit ut quædam corruptio eius; vt cæcitas corruptio viſus, & mors vitæ. & in talibus non eſt mutua conuerſio. Tataretus verò in Prædic. dicit, quòd duplex eſt priuatio. quædam propriè dicta, quæ negat actum, & potentiam, ſeu diſpoſitionem ad illum actum, vt cæcitas. & à tali non poteſt fieri regreßio naturaliter. alia eſt, quæ ſolum negat actum, & non potentiam ad actum, & à tali pōt fieri regreßio. Ant. And. quoq; in Q. 4. aliqua narrat circa præſentem quæſtionem, & ponit tres diſtinctiones. Prima, ꝙ motus eſt duplex: quidā acquiſitiuus, & quidā deperditiuus. dicitur motus acqſitiuus ille, ꝑ quē aliquid poſitiuè acqritur. et ille largo mō Quæ. 4.

dicitur

*dicitur generatio ſiue ſit ad ſubſtantiam, ſiue ad ac-
cidens. motus autem deperditiuus dicitur ille, per
quem aliquid deperditur, & nihil acquiritur poſiti-
ue, vt motus, qui eſt ab albo in non album. & is
largo modo dicitur corruptio. & eſt differentia in-
ter hos duos motus quantum ad terminos; nam in
motu acquiſitiuo terminus, à quo eſt priuatio. &
terminus ad quem eſt habitus. in motu autem de-
perditiuo eſt econuerſo. Secunda, termini motus ſu-
muntur dupliciter: nam quidam ſunt primi, qui-
dam concomitantes primos. termini primi ſunt habi-
tus; & priuatio, & de his legitur in libro 5. Phyſ.
quòd ſunt incompoſſibiles. termini autem concomi-
tantes dicuntur, qui annectuntur his, ut ſunt duo
contraria, album, & nigrum: nam nigredini eſt an-
nexa priuatio albi, & econuerſo. quando ergo ali-
quod ſubiectum fit de nigro album, ſi illi motus con-
ſiderentur penes terminos primos; diceretur eſſe à
non albo in album, & econuerſo à non nigro in ni-
grum. ſi verò conſiderentur penes terminos concomi-
tantes; diceretur eſſe à nigro in album, & econuerſo.
Tertia diſtinctio eſt, priuatio eſt duplex: quædam
quæ habet immediatum ordinem ad ſubiectum, nec
reſpicit ſubiectum mediante forma. exemplum, tene-
bra reſpicit medium iſto modo. quædam eſt priua-
tio, quæ habet ordinem ad ſubiectum, non tamen niſi
mediante forma, quatenus eſt quædam corruptio
illius formæ. exemp. cæcitas reſpicit oculum iſto mo-
do mediante viſu, & mors corpus mediante vita, non
ſic eſt de priuatione primò. nam dato, ꝙ aer nunquam
fuiſſet luminoſus; nihilominus eſſet tenebroſus. dicit
ergo, quòd loquendo de priuatione primo modo, ſicut
eſt tranſitus, vel motus ab habitu in priuationem; po-
teſt eſſe econuerſo. loquendo autem de priuatione ſe-
cundo modo non eſt tranſitus à priuatione in habitũ;*

niſi

niſi forte per reſolutionem uſque ad materiam primam. Zim. etiã Q. 102. cuius titulus eſt à priuatione, ad habitum impoßibilis eſt regreſſus. declarat uerba Ariſt. quòd ſententia habet ueritatem de priuatione, quæ priuat potentiam. Fallit de priuatione priuante actum; nam uidemus, q; ſomnus, cum ſit priuatio uigiliæ; poteſt fieri tranſitus à ſomno ad uigiliam; quia eſt priuans actum uigilandi, non potentiam. Fallit etiam propoſitio de priuatione, quæ non ineſt ſubiecto mediante forma ſecundum aliquos: nam ſi aer nunquam fuiſſet lucidus; eſſet tenebroſus, & tamẽ à tenebris poſſet tranſmutari ad lucem. ſed uera eſt de priuatione, quæ ineſt ſubiecto mediante forma, ſicut eſt de morte reſpectu uitæ, & ſicut de cæcitate reſpectu uiſus: à tali enim priuatione non poteſt immediate fieri regreſſus, niſi per longas, & uarias tranſmutationes. ſed à priuatione primo modo ſumpta immediate poteſt fieri tranſitus ad formam. habet etiam ueritatem propoſitio de formis. quæ ordine quodam habent fieri circa idem ſubiectũ, inter quas non eſt reciprocatio immediate, ſicut de forma uini, & aceti. & illo modo à priuatione formæ in ipſam formam non poteſt fieri regreſſus. aliæ autem ſunt formæ, inter quas nata eſt fieri tranſmutatio mutua, ſicut de albo in nigrum. & in talibus per naturam poteſt fieri regreſſus à priuatione formæ in ipſam formam. Aduerte tamen, ꝙ differentia eſt inter res natura conſtantes, & inter res factas ab arte; nam in rebus ab arte conſtitutis, quarum forma expoſitione rerum exiſtentium in actu per contactum reſultat, poßibile eſt idem numero reparari, poſtquam fuit diſſolutum, ut eadem numero nauis ex eiſdem tabulis, & clauis reparari poteſt, poſtquam fuit diſſoluta. hoc autẽ in rebus naturalibus contingere non poteſt ſecundum naturam, ut idem

numero

numero compoſitum, poſtquàm corruptum fuit, redeat. Sueſ. Præterea Diſt. 4. Explanat opinionem Ariſtot. ſed prius narrat ſententiam Platonis dicens. Sunt qui ex verbis Platonis reditum crediderunt, non tantum è priuatione ipſa in habitum, ſed è corrupto in idẽ numero viuens. vnde Plato in Timeo, quem Calcidias commentatur, inquit. eſt tamen intellectu facile, ꝙ perfectus temporis numerus perfectum annum compleat. tunc demum cum omnium octo circulationum curſus peracti fuerint, velut ad originem, atque exordium circumactionis alterius reuertentur, quam ſemper idem, atque vniformis motus dimetitur. hæc Plato. ex his Aſtronomi ſumpſerunt annum maximum, quem non vna ratione tradiderunt: nonnulli enim ipſorum fecerunt decem millia annorum ſpatium; eo quia Plato dicit nullum annum, vnde venerat, redire, niſi poſt decem millia annorum. Macrobius dicit illum eſſe quindecim millia annorum, nonnulli quos inter Hebræos ſectatur Ioſephus, aſſerunt illum eſſe quadraginta millia annorum. Ptolomæus, & qui temporibus ſuis obſeruauerunt motum Stellarum fixarum, annum hunc volunt eſſe 36. millia annorum; obſeruarunt enim Stellas fixas centum annis peragrare gradum vnum Zodiaci. ſed gradus ſunt 360. quare ſi centum ducantur in 360. complebitur reuolutio in 36. millia annorum. id verò, quod hodie tenetur, de anno iſto ab omnibus ferè, vt Campano, Thebitio, Alſonſo, & cæteris eſt annum maximum eſſe annorum 49. millium: obſeruarũt enim poſt Ptolomæum Stellas fixas in 132. annis, diebus 40. peragrare vnum Zodiaci gradum. quæ ratio docet, ꝙ ſi 360. ducantur in annos 136. & 40. dies, reuolutio complebitur in 49. millibus annorum. in iſto ipſo tempore caput Arietis 8. epities capiti Arietis 9. coniungi aſſerunt. & quoniam viderunt coniunctionem

nem fieri ſingulis ſeptem millibus annorum, & ſeptem ducta in ſeptem faciunt 49. millia annorum: hac ratione reuolutio illa completur dicto tempore. Nunc verò dicamus, quòd tenentes annum maximum crediderunt res poni in duplici differentia: nam aliæ ſunt, quarum formæ redigunt in materiam, aliæ, quæ poſt corruptionem remanent, ut homines. vnde dicunt, quòd qualibet res, cuius forma remanet ſingulis 49. millia annorum, redit eadem numero ſimpliciter. Secundò dicunt, quòd qualibet res, cuius forma non remanet, poſt eius corruptionem ſingulis 49. millibus annorum non ſimpliciter eadem, ſed ſimillima redibit. pro hac poſitione dicunt facere, ea, quæ Ariſto. ait in libro Meteo. & in libro Cæli, & in Metaphyſ. vbi inquit eaſdem opiniones infinities generari, & infinities corrumpi. talis autem poſitio nec Catholica, nec Phyſica eſt. debes igitur ſcire, quòd aliqua propoſitio eſt vera per ſe, quæ eſt falſa per accidens, vel ut utar verbis Auer in libro ſeptimo Phyſ. aliquid competit per ſe alicui ſub ratione generis, quod repugnat illi ſub ratione ſpeciei: vt talpæ non repugnat videre per rationem animalis, quod tamen repugnat talpæ abſolutè. Itaque dico, quòd ſi conſideretur priuatio, quatenus eſt vnum oppoſitum fieri aptum in eodem ſubiecto, in quo aptus eſt fieri habitus; ab omni priuatione in habitum fieri poteſt regreßio, inquantum priuatio eſt oppoſitum habitus circa idem ſubiectum. & hoc pacto à cæcitate in viſum fieri poteſt regreßio per rationem generis: videlicet, vt eſt oppoſitum fieri aptum circa idem ſubiectum, ſin autem priuatio conſideretur per ratiocem ſpeciei, quatenus eſt hæc, vel illa priuationis ſpecies; non ab omni priuatione in ſuum habitum nec ſpecie, nec numero fieri

poteſt

poteſt regreßio. ſed cum priuatio conſideratur ſub ratione ſpecifica, uel ſub ratione, qua dicit ordinem immediatum ad ſubiectum; ab omni etiam priuatione in habitum iterum fieri poteſt regreßio: uel ſub ratione, qua dicit ordinem ad ſubiectum mediante habitu. & hoc pacto à nulla tali poteſt regredi ad habitum.

In lib. XI. non leguntur Quæſtionum Solutiones.

Liber XII.

Quæ.1. INtelligentias, uel ſubſtantias mouentes cæleſta corpora eſſe immateriales uult Phil. in tex. 30. quod uidetur rationi inconſonum. nam quod eſt differens numero non eſt omnino uacans materia. ſed intelligentiæ differunt numero inter ſe. ergo habent materiã. Iauel. in Q. 12. ſoluit ponendo diſtinctionem de duplici materia. ſcilicet quod ſumitur pro materia uera, & proprie dicta, quæ eſt ens in pura potentia, et pars cõpoſiti. Secundò pro omni ſubiecto perfectibili, ſiue pro omni potentia receptiua cuiuſcunq; ſuę perfectionis. in quo ſenſu apud Phil. in 3. de anima intellectus poßibilis dicitur materia in genere intelligibiliũ. Prima concluſio, quæ eſt uera & ſecundum Phil. Com. et ueritatem, eſt, quod nec in primo principio, nec in alijs eſt materia primo modo ſumpta. Secunda concluſio, nec in illis eſt materia ſecundo modo ſumpta, & hæc eſt uera ſecundũ Phil. Tertia in intelligentiis eſt materia ſecundo modo ſumpta ſecũdum ueritatem. Alex. Achil. quoque in li. 1. Phyſ. mouet hanc quæſtionem, & reſpondet aduertendo ſuper aliquas conditiones, ſcilicet ſi materia prin-

cipiaret genus generaliſsimum ſubſtantia, & in prædicamento ſubſtantiæ eſſent intelligentiæ; intelligentiæ cauſam haberent à materia. Secundò, ſi ſubſtare eſſet proprium generaliſsimi, & eſſet ſumptum à materia; intelligentiæ haberent ortum à materia. Tertiò eſſe diſtinctum præſupponit eſſe confuſum, ſed intelligentiæ ſunt diſtinctæ, & diuerſificatæ per differentia: ergo habent confuſum. ſi igitur genus ſit, habent intelligentiæ materiam. ſed ſciendum eſt, quòd intelligentiæ excluduntur à genere vniuoco ſubſtantiæ, licet non ab analogo. conceditur tamẽ in intelligentijs materia ſpiritualis. Tatar. quoq; in lib. 1. Phyſ. declarat quõ, in intelligentijs adſit materia, & reſpondet, ꝙ ſubſtantiæ incorporeæ ſunt ſubſtantiæ ſimplices, prout ſimplex opponitur compoſitioni Phyſicæ ex materia, & forma: vnde licet ſubſtantiæ ſimplices, ſeu incorporeæ ſint compoſitæ ex realitate, & realitate, puta ex realitate generis, & differentia; & etiam ex realitate ſpeciei, & differentiæ indiuidualis, quæ aliquando uocatur materia. tamen non ſunt compoſitę, nec habent materiam capiendo materiam pro altera parte compoſiti ſuſceptiuam formę ſubſtantialis. Sues. etiam in com. in Diluc. Q. 6. & ait, ꝙ circa hanc quæſtionem eſt ſciendum, ꝙ omnes volunt Ariſt. hæc quinq; attribuiſſe primo motori. ſ. quòd ſit ſempiternus, actu, quòd non ſit idea vniuerſalis, & ꝙ ſit per eſſentiam actus, immixtus, & quod non loquatur de reliquis. & videtur hæc ſententia Ioannis in præſenti lib. quæ opinio eſt falſa: omnibus enim intelligentijs hoc competit. debes ergo ſcire, ꝙ apud Phi. materia ſumitur quatrupliciter. vno modo pro potentia transmutationis ad eſſe, & non eſſe. Secundo pro potentia motus ad motum, & quietem, quæ dicitur materia ad vbi. Tertio pro imperfectione. & ſic omnis imperfectio dicitur materia reſpectu perfecti. Quarto pro materia intentiona-

li ſcilicet intel. poßibili. & de his plura Auer. in multis locis. Præterea debes ſcire, quòd materialis dicitur, uel per hoc quia ipſum eſt compoſitum ex quauis harum materia, vel quia dependet ab aliqua harum materia. quare prima ſubſtantia eſt ſimpliciter immaterialis ab omni ratione materiæ abiuncta. Secundò, quòd cæteræ ſubſtantiæ mouentes orbes ſunt materiales ſumendo materiale pro imperfecto: quælibet enim recedit à prima ordine quodam. Tertiò, quòd quælibet ſubſtantia mouens ſtellam eſt immaterialis per carentiam compoſitionis ex materia primo, & ſecundo, & tertio modo accepta. ultimo ait quamlibet talem eſſe immaterialem per carentiam dependentiæ ab aliqua talium trium materierum. animaduerſione eſt dignũ, quòd licet concluſiones hæ ſint uere, & illas concedant omnes gentes; tamen non poſſunt demonſtrari, ſed ſolùm rationibus dialecticis probari. Aliqui dicunt, quòd qualibet intelligentia excepta prima, habet aliquid ſimile formæ, & aliquid ſimile materiæ: & ſignum eſt, quòd nulla eſt liberata à potentia ſimpliciter, niſi prima. potentia autem refertur ad materiam.

Quæ. 2. Primam ſubſtantiam non eſſe in potentia, ſed actu vult Phil. tex. 30. ratio eſt contraria: Prima enim ſubſtantia intelligit aliud à ſe. ergo in potentia. Explanat Iand. hanc ſententiam dicens, quòd duplex eſt potentia, ſcilidet quædam paßiua, ſicut illa, per quam res patitur, ſicut eſt potentia materiæ, & etiam illa per quam res eſt perfectibilis. vnde etiam intellectus poßibilis eſt in potentia, ſcilicet per quam perficitur. alia eſt potentia actiua. per quam res agit. & ideo ait ad quæſtionem, quòd ſubſtantia prima non habet potentiam paßiuam. Secundò, quòd habet potentiam actiuam. Sed eſt notandum, quòd

in qui-

in quibuſdam potentia act ua differt ab ipſo agere. ſicut potentia actiua ignis eſt calor, quo agit: & calor differt ab ipſo calefacere. Sed in prima ſubſtantia potentia actiua non differt ab ipſa operatione. vnde in prima ſubſtantia potentia actiua non eſt principium operationis: cum ipſa operatio ſit ipſa ſubſtantia Dei, ſed tantum eſt principium effectus. Sueſ. in Quæſt. 5. narrat prius opinionem Platonis, & Logicorum, poſtea recitat ſuam: & inquit Platonici nonnulli attribuerunt Deo potentiam actiuam, & paſſiuam. quòd habeat potentiam actiuam, patet: eſt enim primum mouens, ac agens. quòd autem paſſiuam, probatur; quia eſt numerus ſeipſum mouens. Suam ſententiam autem declarat Sueſ. Primò quòd potentia ſumitur multis modis: interdum pro actiua, & pro paſſiua. verum ſicut paſſiua apud Ariſt. in lib. de anima conſueuit accipi interdum in famoſo ſignificato pro principio, quo aliquid patitur ab alio corruptiuè, eo modo quo lignum patitur ab igne: nonnunquam pro principio, quo aliquid patitur ab altero perfectiue, ut intellectus ab intelligibili; ſic & actiua poteſt accipi in famoſo ſignificato pro principio quo aliquid agit corruptiue in aliud, & hoc pacto qualitates primæ ſunt potentiæ actiuæ: interdum pro ſignificato minus famoſo, quod eſt principium, quo aliquid in aliud perfectiue, eo modo, quo intelligibile agit in intellectum. de agere, & pati, deque potentiis actiuis, & paſſiuis ſecundum famoſum ſignificatum acceptis loquitur. Secundò eſt notandum, quòd in ſeparatis à materia quicquid denominatur à ſumpto, denominatur à principali. & contrà, hoc eſt, quicquid denominatur à concreto denominatur ab abſtracto. vnde ait primò, quòd ſimpliciter, hoc eſt, in famoſo ſignificato loquendo

in prima ſubſtantia, nec p̄ ſe eſt potētia actiua, nec paſſiua, nec eſt in potentia actiua, nec paſſiua. Secundo dicit, ꝙ loquendo de potentia paſſiua ſecundum ſignificatum minus famoſum, prima ſubſtantia nec habet per ſe potentiam paſſiuam, nec eſt per ſe in potentia paſſiua, nec eſt per ſe potentia paſſiua. Tertiò etiam loquendo de potentia paſſiua ſecundum ſignificatum minus famoſum, licet per ſe non ſit potentia paſſiua; per accidens dici poteſt: quia ſaltem ratione mobilis, cui applicatur, eſt in potentia paſſiua ad vbi craſtinū. Quartò loquendo de potentia actiua ſecundum ſignificatum famoſum, ſic per accidens eſt potentia actiua. Vltimo prima ſubſtantia eſt per ſe potentia actiua ſecundum ſignificatum minus famoſum, ſiue habet per ſe potentiam actiuam. & hæc dicta ſunt ſecundum opinionem Ariſt. & Auer. quia ſecundum veritatem aliter fortaſſe dicendum eſſet. Ianel quoque in Q. 11. terminant hanc quæſtionem dup. primò ſecundum opinionem Ariſt. & Auer. & unde ponit talem concluſionem. omnis ſubſtantia abſtracta ſecundum Phil. eſt purus actus ſecundum ſubſtantiam, & in ea nullo modo eſt potentia. quantum autem ad veritatem diſtinguit de duplici potentia. ſ. actiua, & paſſiua, quæ iterum ſic diſtinguuntur: quædam coniuncta actui, vt ignis actu calefaciens, & à quo actu calefacta: quædam ſeparata ab actu, vt ædificator potēs ædificare, & domus ædificabilis. poſtea ponit quatuor concluſiones. Prima, in primo principio non eſt potentia paſſiua vllo modo, nec cōiūcta actui, nec ſeparata ab actu. Secundo in primo principio eſt excellentiſſimè potentia actiua. Tertiò, in omnibus intelligentijs præterquam in primo principio eſt potentia paſſiua. Quarta, in omnibus intelligentijs adeſt potentia actiua.

Quæ.2. In primo principio eſſe delectationem, & uitam ſcribit Ariſt. tex. 39. attamen nonnulli dant inſtantias:

Primò

Primò quia delectatio eſt accidens, & Deo nihil accidit. Præterea delectatio, & triſtitia habent fieri circa idem. at in Deo nulla eſt triſtitia; ergo neq; delactatio. hinc ſi vita eſſet in eo eſſet compoſitum, & nouum: vita enim eſt abſtracta. ergo erit aliquid deferens vitã, & habens vitam, vt concretum. ſoluit primum. ſ. ꝙ in eo ſit delectatio Alex. Aphro. & vult, ꝙ delectatio ſequatur comprahenſionem, ſicut umbra corpus. quotuplex ergo eſt comprahenſio, totuplex, & voluptas. eſt autem una comprahenſio, cui non reſpondet oppoſitum, ſ. ignorantia, vt Dei ſcientia, ergo & delectationi tali non reſpondebtt triſtitia conſequens ad ignorantiam. erit ergo duplex ignorantia. ſ. habens contrariũ, & carens contrario. in Deo ergo eſt delectatio primo modo, & non ſecundo. & ideo dici poteſt delectatio æquiuocè, & quaſi metaphoricè. Iauel. etiam in Q. 18. aliqua narrat circa hoc theorema, primò declarat cauſas delectationis, quæ ſecundum doctrinam Auic. in lib. 8. Metaph. ſunt duæ partiales, ita ꝙ neutra ſufficit, ſed neceſſe eſt, ut utraq; concurrat, adeo ꝙ coniunctę faciunt vnam ſufficientem. prima eſt coniunctio alicuius conuenientis, ſicut quando dulcis cantus peruenit ad auditum, & proportionata lux ad oculum ex oppoſito cauſæ triſtitiæ eſt unio diſconuenientis, vt caliditas, vel frigiditas intemperata vnita tactui. Secunda eſt apprahenſio, & cognitio talis conuenientis. ex quibus ſequitur corollariæ, ꝙ gradus delectationis ſumuntur penes gradus bonitatis, & perfectionis, & pulchritudinis, & vnionis, & apprahenſionis in obiecto delectabili, & conuenienti. itaq; ſi parua ſit bonitas, & perfectio obiecti, ut parua vnio, & parua apprahenſio ſaltem extimatiua, parua eſt delectatio. ſecundum autem ꝙ illa maiora euadunt; & delectatio ſimiliter. ſed aduerte, ꝙ licet delectatio ſecundum famoſitatem ſit nobis manifeſta magis, et prius

ſecundum ſenſum; tamen non in ſolo ſenſu ſtat delectatio, imo nobiliori modo eſt in bono immateriali, & in apprahenſione intellectiua. ſimul cum uirtute intellectuali deſideratiua. vnde inquit Auic. oportet, vt ſcias, quòd apprahenſio, qua intelligens apprahendit intellectum, fortior eſt, quàm apprahenſio, qua ſentiens apprahendit ſenſatum. delectatio igitur, quæ eſt nobis de hoc, quod intelligimus, conueniens magis eſt, quàm ea, qua ſentimus conueniens, ita quòd non eſt comparatio inter illas. Prima igitur concluſio ſit. Intelligentia mouentes cælos intelligentes, & deſiderantes ſiue amantes primum principium, maxime, & inceſſanter delectantur. Secunda, primum principium in ſeipſo maxime, ac mirabiliſſime delectatur, amatq; ſeipſum inenarrabiliter. Quantum autem ad uitam ſpectat, eſt ſciendum, quòd vita dupliciter conſiderari poteſt: Primò, vt inuenitur in uiuentibus inferioribus, quæ proprie dicitur uita naturalis corruptibilis. & hac definitur ab Ariſt. ſic vita eſt manſio nutritiuæ animæ cum calido ſibi naturali. Secundo conſideratur vita abſolute, & eſt exiſtentia, vel operatio naturæ mouentis ſeipſam in operationem, ſumendo motum non ſolùm Phyſice; ſed etiam Metaphy. vt intelligere, velle, & appetere dicuntur motus, qui eſt actus perfecti. Et quoniam motus Metaphy. nobiliores ſunt Phyſi. ideo, & vita nobilior. ex his ponitur concluſio reſponſiua, licet intelligentia habeant vitam nobiliſſimam, & ſibi ſufficientiſſimam; tamen principium primum incomparabiliter fæliciſſimam habet vitam. Iand. Quæſt. 14. ait, ꝙ in Deo non tantum adeſt uita, & delectatio; ſed ipſe vita, & delectatio per eſſentiam eſt.

Quæ. 4. *Dubitant multi tex. 41. vbi Ariſt. ait, oſtenſum eſt, quia non contingit &c. an primum principium*

pium ſit vigoris infiniti. quòd ſit, eſt auctoritas libro octauo Phy tex. & com. 79. vbi ait, quòd mouens tempore infinito, eſt uigoris infiniti. contrà eſt auctoritas Com. & etiam Ariſto. ubi de infinito agunt; infinitum enim non conuenit niſi quantitati. Ian. dilucidat hanc ſententiam Quæſtio. 15 & primò exponit titulum quæſtionis, ſcilicet quid ſit uigor, & quid infinitus uigor. per uigorem nihil intelligitur apud Philo. niſi uirtus actiua immediata motus: per uigorem infinitum uirtus, quæ non eſt terminata, nec finita, nec limitata ad determinatum uelocitatem; ſed quacunque uelocitate data poteſt in maiorem. & hoc uocat Phil. in libro octauo Phy. & in hoc libro 12. Com. infinitum in qualitate actionis, ſed uigor finitus eſt uirtus actiua motus immediata, quæ eſt determinata, & limitata ad determinatum terminum uelocitatis ſecundum magis, et minus, ita quod non pōt in maiorem, nec in minorem uelocitatē motus. Quapropter dicendum eſt ad qōnem ſecundū mentem Ariſt. & Com. primò quod Deus non eſt infiniti uigoris intenſiue: Secundò quod ſecundum Com. primū principium nec eſt finiti uigoris, nec infiniti. Sueſ. in com aliqua narrat conciliando contradictionem Auer. et ait. debes ſcire, quod potentia infinita pōt ſumi dupliciter, uel quantum ad uigorē, uel quantum ad extenſionem. quantum ad uigorem nulla uirtus agens poteſt apud Phil. poni infinita: quoniā Ariſt. in lib. 1. Cœli docuit definire potentias per maximum, in quod poſſunt, uel ut placet nouis per minimum, in quod non poſſūt, & quia nos uidemus maximum eſſe motum cœli, & eſſe terminatum; ideo Phil. non ponerent aliquem motorem cœleſtem, uel aliud cuius opus non noſcerent infinitum in uigore. Deinde de infinitate extenſionis diſtinguerent: nam quoddam eſt tale à ſe, ut primus motor ſimpliciter: Deus enim infi-

nitus dicitur; quia eſt talis, & à nullo, & cauſa omnium, quæ talium ſunt, ſi qua ſunt. quoddam dicitur infinitum ab alio, vt motores orbium proprij. & tales ſecundum rem ſunt infiniti, quia ſemper entes. dicuntur tamen finiti; quia habent hoc ab alio. & propterea ab Auer. quandoq; dicuntur potentiæ finitæ, & quandoq; infinitæ. infinitæ quidē q̄tū ad rē, finitæ verò q̄tum ad modum, quia habent tale eſſe ab alio. Quare eſt dicendum, ꝙ loquendo de primo motore poſſumus dup. loqui. ſ. in ratione formæ vel finis, & in ratione agentis. primo modo dicit Auer. quod nec eſt finitus, nec infinitus; quoniam vt ſic non agit; ſed in ratione agentis eſt infinitus ſecundum extenſionem; quia mouet per infinitum tempus. Alex. Achil. quoq; quolibet primo ait circa theorema hoc, ꝙ Deus eſt infiniti in eſſendo, & operando in tempore. Ioā. Bacconus lib. 1. ſent. D. 45. Q. 1. ad rationes Auer. in fine ait, quòd Deus non eſt infiniti uigoris ſic, ꝙ moueat de neceſſitate naturæ, quia tunc moueret, & uelocius omni uelocitate, & tunc procederent omnia argumenta Aue. licet tamen in rei ueritate eſt infinitæ uirtutis in uigore, ſed liberè agens, & ideo argumenta non concludūt. Iauel. etiam auctoritate D. Tho. in expo. tex. 79. in 8. Phy. & Scot. in 7. quolib. & Alb. in 8. Phy. tract. ultimo tenent Philoſophum intendiſſe probare dari in primo motore uigorem infinitum, qui non poteſt eſſe niſi in eo, qui ſit entitatis, & perfectionis infinitæ, & tenent Auer. deuiaſſe in hoc à mente Philo. & quia adſunt uaria argumenta probantia primū non eſſe infiniti uigoris, ea ſoluit. Primum argu. eſt, ſi Deus eſt infiniti uigoris; ergo moueret in inſtanti. Sec. potentia finita, & infinita poſſent mouere æquali tempore; cū enim non moueat in inſtanti; ergo & in tempore, ſi in tempore; ergo æqualis alijs mouentibus cæleſtia corpora. Tertiò, hoc eſſet notum ex ſenſatis, ut motu. ſed

motus

motus ſit ſucceſsiuè, & ordinatè: ergo ad primam, & ſecundam rationem ait negando primam conſequentiam utriuſq;, & ad probationes ait, q ſupponunt falſum. primum enim non mouet, vt applicatum primo cælo, imo nec in tempore, nec in inſtanti mouet immediatè aliquem orbem, & ideo non poteſt comparari ad uirtutem finitam mouentem applicatam alicui orbi. & poſito, q moueret, moueret in tpe: qa non tota uirtute mouet. q autem non moueat eſt ex repugnantia rei; quia. ſ. eſt contra rationem motus. ad tertiam inquit, q conuincimur ex effectu ſenſato, qui eſt motus infinitus duratione ad mentem Philo. quoniam nulla virtus finita poteſt ex ſe, & propria uirtute perpetuare motum, niſi in uirtute primi conſeruatoris, & influentis. ſi plura cupis, lege in libro octauo, Phyſi. Q. vltima.

Primum principium non intelligere aliud à ſe demonſtrat Phil. in tex. 53. at ratio eſt contraria: ſicut enim ſe habet intellectus artificis ad artificialia, & opera; ita intellectus diuinus ad ea, quæ producit. ſed intellectus artificis cognoſcit omnia opera. ergo & Diuinus. preterea nobilior eßet intellectus intelligentiarum, & humanus, qui non tantummodo ſeipſum intelligit; ſed omnia. An. And. aliqua reſpondet circa theorema, & declarat ſex concluſiones. Prima concluſio. primum mouens eſt formaliter intelligens; Sec. primũ eſt formaliter uolens. Tertia iſta uolitio primi uolentis reſpectu ſui, ut obiecti, non eſt aliud ab eius eſſentia. Quarta, intellectio primi mouentis reſpectu ſui, ut ſui obiecti, non eſt aliud ab eius eſſentia. Quinta, nullum intelligere reſpectu cuiuſcunq; obiecti poteſt eſſe accidens eſſentiæ, ſiue naturæ primę. Sexta concluſio, intellectus primi mouentis intelligit ſemper, & neceßario omnia intelligibilia actu diſtincto, & prius naturaliter, quòd illa ſint in ſe. & ſi Ariſt. inquit, Qua. 5.

quod

quod ſi intelligeret aliud, vileſceret. ad probationem ait, quod nullum aliud à Deo habet rationem motiui, & perficientis reſpectu intellectus diuini. & hoc modo intelligit Phil. ꝙ intellectus primi, eſt aliud à ſe; tamen hoc non obſtante intelligit omnia alia à ſe intelligendo eſſentiã ſuam, in qua uirtualiter, & eminẽtiſſimè continentur, & intellectui diuino clariſſimè, & diſtinctiſſimè præſentantur. & ſubdit. notandum eſt, quòd intellectus primi entis præcisè intelligit ſeipſum, vt obiectum adæquatum. & intelligendo ſe intelligit quodcunque aliud nobiliori etiam modo, q̃ habeant eſſe in ſe. & q̃q̃ fortè res terminant actum intellectus diuini; non tamen mouent ipſum ad intelligendum. Alex. Achil. declarat propoſitionem per duo dicta. primum eſt, quòd opinio Ariſt. eſt, quòd ſic: Deus enim tantummodo intelligit ſe, & non aliud: ſed quoniam multa falſa ſequuntur ad hanc poſitionem. ſecundum dictum eſt, ꝙ Deus cognoſcit omnia, ex quo ſequitur ꝙ non omnis intellectus intelligens aliud à ſe patitur ab eo. ſequitur ſecundò, ꝙ non omnis intellectio, qua materialia intelliguntur, eſt collecta ab intellectu agente ex ſingularibus. Sues. in lib. Deſtructio. Auer. D. 12. narrat, & ait Ariſt. & Auer. negare, quòd Deus intelligat ſingularia. at opinio Theologo. & veritas eſt, quòd Deus intelligat ſingularia, & indiuidua. conuenimus enim cum Philo, quòd quemadmodum in demonſtratione tria ſunt, ſcilicet cognoſcens, cognitum, & medium; ſic in comprahenſione diuina tria ſunt, ſcilicet res, medium, ſcilicet eſſentia, & intellectus diuinus. quoniam quemadmodum intellectus noſter mediante medio cognoſcit concluſionem; ſic & diuinus per eſſentiam cognoſcit res. Phi. itaq; quia eſſentiam ponunt rerum cauſam eſſe ſecundum gradum entis; ideo ſolum entia cognoſcere dicunt Deum cognoſcendo ens: opinati. n. ſunt non plus ſe exten-

tendere virtutem Dei intellectiuam, q̃ eius virtutem cauſatiuam, ut manifeſtum eſt apud eos. adhuc opinati ſunt cauſam proximam ſecundum gradum proximum concurrere, & remotam ſecundum remotum: oportet n. apud eos effectus ſecundũ rões uniuerſales in cãm vniuerſalem reduci. & qa eſſe eſt effectus uniuerſaliſsimus, imo dicunt eſſe effectum proprium ipſius Dei, & ad oĩa Deus concurrere ſecundum gradũ entis. ex his opinati ſunt Deũ oĩa cognoſcere cognoſcendo eſſe. et qa eſſe eſt in deo per eſſentiã, & in alĳs participatiuè; ideo Deus cognoſcit ſe tantùm, & nullo modo res extra ſe apud eos. Theologi aũt veri ſapientes, cũ ſciãt Deũ nõ tantũ cõcurrere ſcd̃m gradũ entis; imò ſcd̃m gradũ huius entis: iõ firmiter ponũt oĩa contineri in Deo ſcd̃m rões particulares, & ꝓprias: q̃m eſſentia nõ tãtũ eſt mediũ cognoſcendi res ſub rõne entis, imò ſub ꝓprĳs rõnibus: ponũt itaq; ſapiẽtes noſtræ legis in cõprahenſione Dei obiectũ dup. ſ. primũ, & illud eſt eſſe, vel eius eſſentia tantum. & ſcd̃ariũ, & illud eſt imaginationes, ſeu rões ideales ꝓpria, & particulares, quas Plato in Parmedine ſpecies, & ideas appellat. quoniam tantùm potentia intellectiua ſe extendit, q̃tum cauſatiua. & hinc patet differẽtia Phi. & Theo. ex diuerſis principĳs accepta. cum Philo. dicant Deum concurrere tantum ſecundum gradum entis: ideo obiectum vnum, quod eſt eſſe, ponunt Theo. verò cum ſecundum gradum entis, & talis entis. ideo duo ponunt obiecta reſpondentia duobus modis producendi. ſed quares, an apud Philo. concedendum ſit, Deum cognoſcere entia aliquo modo. dicendum, quòd ſicut eſſe ſimpliciter acceptum eſt omne ſecundum eminentiam, & non modaliter; & propriè; ſic apud Philo. Deus cognoſcendo eſſe cognoſcit & omne; licet non proprĳs rationibus. Theologi autem dicunt cognoſcere omnia cognoſcendo eſſe, & pro

priis rationibus. unde Phil. reſecant obiectum ſecundarium. & in Com. ſecundum opinionem Auer. hæc narrat dicens, quod aliquid poteſt ſciri tribus modis: uno modo in particulari, quomodo per ſenſum ſcimus particularia in materia ſignata. Secũdo in uniuerſali, ſcilicet ſcientia confuſa, ut ſciens ſolem ſcit infinitos ſoles ſi eſſent. & hæc ſcientia eſt in potentia, & in actu. eſt potentia quidem reſpectu contentorum. & eſt in actu reſpectu ſui eſſentiæ. tertiò cauſa; qui enim ſcit effectus in cauſa, ſcit effectus: ſed nec in particulari, quia cauſa non eſt materia effectus, & hoc modo uidetur uelle Auer. quod Deus ſcit omnia pro quanto ſcit ens, hoc eſt eſſe, quod eſt cauſa omnium. & ideo ſua ſcientia dicitur æquiuoce; quia nec eſt particularis, nec uniuerſalis, ſed cauſalis. & aduertendum eſt, quod Deus eſt cauſa omnium ſub ratione entis, & non ſub rõne talis entis, ut uidetur Proclus ſentire, & hoc eſt intelligere omnia ſub rõne entis cauſa, & non entis cauſatio, ſed pro explanatione omnium horum eſt ſciendum, quòd Auer. imaginatur, quod Deus ſit formaliter entitas, uel ens formaliter, reliqua uerò non ſunt entitas, uel ens formaliter, ſed participatione. unde ſicut caliditas per eſſentiam eſt formaliter calida, & reliqua calida participatiue propter calorem; ſic Deus eſt ens, & entitas formaliter. ex his ſequuntur primò, quod Deus ſciendo ſe ſcit omnia. quo modo, qui ſcit formam, ſcit participantia illam, ut qui ſcit caliditatem, ſcit omnia calida. & perſpicuum eſt, quod qui ſcit per caliditatem omnia calida, non ſcit calida in uniuerſali, nec in particulari per illam formam. ſcit ergo omnia illa cauſaliter, pro quanto ſcit illa ſciendo cauſam, qua participando calida ſunt. Sec. ſequitur quod Deus ſciendo ſe quieſcit, nec appetit ſcire hæc. ſicut ſi aliquis guſtaret ſaporem, in quo eſſent omnes bonitates omnium ſaporum, non appeteret guſtare

alium ſaporem præter illum. Tertiò ſequitur, ꝙ ipſe ſolus eſt perfectè beatus. huius ſententiæ eſt Iand. Q. 21. Ianel. uerò in Quæſt. 25. narrat tres opiniones, vna Gregorij in lib. primo, ſent. D. 35. q. 1. ar. 1. qui ponit tres concluſiones, quarum tertia eſt talis. Deus nihil extra ſe intelligit omnino, & nulla facta diſtinctione, neque primariè, neque ſecundariè, & poſtea facit, ut Ariſt. ſibi contradicit. Verùm, quia non decet ita malè ſentire de Phi. ideo ſequenda eſt via D. Tho. vnde aduerte, quòd in hoc libro 12. in expoſitione tex. 51. D Tho. interpretatur mentem Phil. cum tali diſtinctione, quòd aliquid poteſt intelligi dup. primò in ſeipſo, id eſt, per propriam ſpeciem. vel per propriam ſuam eſſentiam. ſicut quando intelligo lapidem per propriam ſpeciem. Secundò aliquid intelligitur in altero intellecto, ut quando intelligo effectum in cauſa intellecta, & partem in toto. intentio D. Tho. eſt attribuere Philo. quòd loquendo de intelligere primo modo, arbitratur Philo. et uero, quòd Deus tantum ſeipſum in ſeipſo, ideſt per ſuam eſſentiam intelligat. loquendo autem de intelligere ſecundo modo, Deus intelligit alia à ſe, non in ſeipſis, ſed ut contenta, & repræſentata in eſſentia. unde ſequitur ſecundum Phil. & quòd intelligat tantum ſeipſum, & non tantum ſeipſum diuerſa ratione. & hæc eſt ſecunda opinio. Ter. autem eſt Ioan. Bacco. in libro 1. ſenten. D. ſtin. 26. Quæſt. 1. qui ſequutus eſt Auer. qui ait, primò quòd Deus nihil intelligit extra ſe immediate, ſcilicet acquirendo ſcientiam ab eo. Secundò, quòd Deus intelligit in ſeipſo omnia, quæ habent eße extra Deum, ſecundum quòd ſunt in eßentia Dei unitiuè, & non ſunt aliud ab eſſentia ſua. Tertiò, quòd Deus non cognoſcit alia à ſe tranſeundo à cognitione ſuÿſipus ad cognitionem aliorum, ut ſunt in ſeipſis, ut credit Themi. ſed ex hoc, quod cognoſcit

gnoſcit ſeipſum in ſeipſo, & cognoſcit ſe continere alia. Quartò, quòd Deus cognoſcens alia in ſeipſo, non ſolum cognoſcit ea quò ad eſſe, quod habent in Deo, ſed quo ad eſſe, quod habent in proprijs naturis, & ex conſequenti cognoſcit ea diſtinctè, & omnibus modis, quibus cognoſcibilia ſunt. Hac fuit imaginatio Ioan. Bacconi, quam credit attribuendam Comm. D. autem Tho. in libro primo ſententiarum D. quinquageſimatertia, quæſtione prima, articulo ſecundo, attribuit Comm. quòd poſuerit Deum non cognoſcere alia à ſe niſi in communi, ſcilicet inquantum ſunt entia; ſed non vt talia entia. Zim. quoque in contradic. Auer. dilucidat theorema prius adductis varijs ſententijs Philo. in ethica, quæ quidem omittendæ ſunt; vulgo enim hæc perſuadebat, at hoc in loco ſecundum intentionem ſuam loquitur. Deus igitur intelligens ens per eſſentiam intelligit omnia ſecundum ſpeciem: quia omnia ſunt quaſi ſuppoſita per participationem in ordine ad eſſentiam diuinam; non quòd diuina eſſentia formaliter ingrediatur conſtitutionem aliorum entium: ſed hæc participatio eſt talis, quòd eſſentia aliorum entium eſt quædam participatio dependentis reſpectu diuini eſſe: pro quanto qualibet talis fuit extranea natura à natura diuina, dependens tamen ab ipſa. nulla igitur ſecundum ipſum Ariſtot. & Auer. eſt alia idea, nullum exemplar, nulla alia forma, niſi diuina eſſentia. & ideo dicit Comm. quòd ſi quis cognoſcat caliditatem ignis; talis non dicitur ignorare naturam caliditatis exiſtentis in alijs entibus. & ſic Dei intellectio eſt per ſpeciem. pro quanto cognoſcendo ſe cognoſcit illud, quod eſt omnia, quia cognoſcit ens per eſſentiam, ens autem per

eſſentiam ſpecies eſt participata ab entibus . ex intentione igitur Ariſt. & Auer. patet intellectionem Dei actualiſsimam eſſe ; cum ſit tantum per ſui eßentiam , quæ eſt ipſa actualitas. patet etiam, quòd non eſt ibi vniuerſale, nec particulare, nec potentia aliqua, nec multitudo Idearum, vt arbitror . & hæc ſecundum opinionem Philo. ſic Zim.

F I N I S.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE